CYPRIANUS
ERASMI

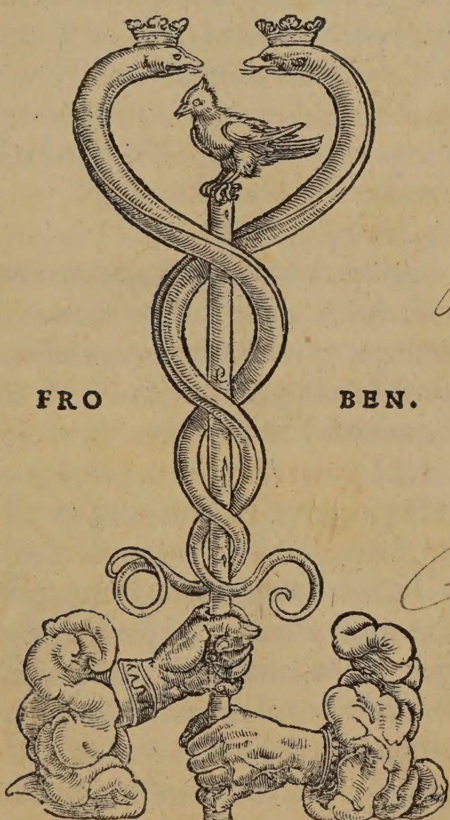
MDXXX

Manque plat inférieur — de la reliure

DIVI CAECILII CY-PRIANI EPISCOPI CARTHAGINENSIS ET MARTYRIS

opera iam quartum accuratiori uigilantia à mendis repurgata, per DES. ERASMVM ROTEROD.

Accessit liber eiusdem apprime pius ad Fortunatum De duplici martyrio, antehac nunquàm excusus.

BASILEAE, EX OFFICINA FROBENIANA
ANNO M. D. XXX.

R·P· AC D·D·LAVREN-
TIO PVCCIO, TITVLI SANCTORVM QVATVOR CARDINALI, ERASMVS ROT. S. D.

IN TAM VASTA rei literariæ clade, quæ non ſolum tot egregia ueterum monumenta, uel deprauauit, uel de/truncauit, uerumetiam innumeros ſcriptores immortali memoria dignos totos abſorbuit, fortaſſis ineptius uidea tur R. pater, unius aut alterius interitum deplorare, ni Cy prianus unus eſſet multorum inſtar habendus, ſiue ſpe/ctes eloquentiam, ſiue doctrinam, ſiue paſtoris dignitatem, ſiue pectus apo ſtolici ſpiritus uigorem ubiqꝫ fragrans, ſiue martyrij gloriam. Hanc autem iacturam haud ſcio an hoc moderatius ferremus, ſi totus nobis interiſſet. Nunc quoniam ex his fragmentis quæ nobis, neſcio quis caſus, ſupereſſe uo luit, conijcimus qualia fuerint illa, quæ perierunt, grauius etiam animo diſ/cruciamur, quicunqꝫ theſaurorum huiuſmodi ſumus auari. Porrò ut nunc in obſcuro ſit, quæ & quàmmulta uir ille ſcripſerit, operum claritas in cauſa fuit, quæ & Hieronymo perſuaſit, ut non duceret operæprecium lucubratio/num illius indicem texere, cum ipſius ætate & ſole clariores haberẽtur, & pu blicitus omnium manibus tererentur, haud quaquam exiſtimans fieri poſ/ſe, ut tantam lucem ac celebritatem ullus caſus, obliuionis tenebris obſcura/ret: quod idem malum nobis uſu uenit in Tertulliano: nam alius quiſpiam caſus Origenicorum operum catalogum nobis ademit, quem Hieronymus ſeſe teſtatur attexuiſſe in quadam ad Paulam epiſtola, in qua huius Ada/mantij libros cum libris Varronis confert, quem & ipſum conſtat πολυγρα/φότατον fuiſſe. Cæterum cum Lactantius teſtetur, à Cypriano admodũ mul ta fuiſſe conſcripta, rectius perſpiciet quanta fuerit ea calamitas, quæ cætera nobis ademit: qui reliquijs quas habemus, notha ac pſeudepigrapha detra xerit. Etenim ut Cypriano cum cæteris ſcriptoribus eſt cõmune, quod ipſius lucubrationibus multa ſunt aliorum admixta: ita hoc fuit Hieronymo feli/cior, quod huius uoluminibus multa ſũt interſperſa, prorſus indigna lectu, Cypriano nihil aſſcriptum eſt, niſi doctum, & à magnis uiris profectũ. Pro/inde nos adeo nihil ſemouimus etiam huius generis, ut nonnulla ex uetu/ſtis codicibus adiecerimus, neqꝫ enim protinus reijciendum, quod Cypriani non eſt. Iam ne quis in hac cẽſura putet nos nihil aliud ſequutos quàm ſom nium animi noſtri: ſymbolum fidei, quod in euulgatis pariter ac deſcriptis uoluminibus, Cypriani titulum hactenus poſſidet, inter opera diui Hiero/nymi, fertur Ruffini nomine. Liber de ſingularite clericorum habetur inter Auguſtini lucubrationes, quanquam is an Cypriani ſit, dubito: certe Augu/ſtini non eſſe, præter phraſim arguũt ipſæ ſacrarum uoluminum citationes.

 De cæ/

De cæteris coniecturam nostram suis locis annotabimus. Vitam apparet ex eo libro decerptã, quem, ut testatur Hieronymus, conscripsit Pontius Cypriani diaconus, in ipso etiam exilio comes indiuiduus usq; ad ultimi supplicij diem. Nec enim mihi uerisimile fit, hoc esse uolumen illud egregium, cuius in uita Pontij meminit Hieronymus: cum quod extat apud nos, ne libelli quidem uocabulum mereatur. Certe coronidem de translatione corporis eius, ab alio quopiam adiectã esse, clarius est quàm ut sit admonendum, præsertim cum in ea Caroli imperatoris fiat mentio. Iam quod diuus Hieronymus memorat, octo tantum epistolas Cypriani ad Cornelium Romanæ urbis episcopum extitisse, cum in nostris codicibus undecim, ni fallor, habeantur, fieri potest, ut non omnes peruenerint in manus Hieronymi: aut quoniam fit aliquoties, ut in ijsdem diuersa tractentur argumenta, singulæ quæpiam in binas dissectæ sint, id quod nos in una certe factũ & deprehendimus & indicauimus. Porrò cum olim Africa permultos ædiderit eloquentia doctrinaq; celebres, inter quos sunt in primis Tertullianus & Augustinus, tamen uix ulli contigit Romanæ dictionis germana puritas, prætérquàm Cypriano. De scriptoribus ecclesiasticis loquor, alioqui Lactantius in primis erat excipiendus. Nam Tertullianus licet densus & argutus sit in sententijs, sermo tamen difficilis est & obscurus, atq; etiam incomptior: quemadmodum indicat Hieronymus in epistola ad Paulinum, uidelicet Lactantij iudicio subscribens. Iam in Augustino subinde lectorem offendit perplexum, nescio quid, & impeditum atq; obscurum, quod in epistolis illi obijcit & Hieronymus: at uterq; Cypriano summas eloquentiæ dotes tribuit: sic enim scribit Hieronymus in epistola ad Paulinum: Beatus Cyprianus instar fontis purissimi dulcis incedit & placidus. Lactantius autem in præfatione libri quinti de institutione religionis Christianæ, non solum illi tribuit facilitatem, iucunditatem, perspicuitatem, copiam ac nitorem, uerum etiam uim ac neruos in persuadendo. Erat enim, inquiens, ingenio facili, copioso, suaui, &, quæ sermonis maxima est uirtus, aperto: ut discernere nequeas, utrum ornatior in loquendo, an facilior in explicando, an potentior in persuadendo quisquam fuerit. Atq; utinam diuus Augustinus, ut Afer Afrum, episcopus episcopum numero uoluminum præcurrit, ita dictionis elegantia potuisset assequi: utinamq; linguam huius tam feliciter esset æmulatus, quàm candide miratur ac prædicat. Siquidem is lib. De doctrina Christiana. 4. ex huius uoluminibus potissimum petit exempla quibus demonstret, nullam eloquentiæ partem in Christianis scriptoribus desiderari, hunc cum Ambrosio subinde conferens, quemadmodum Fabius Marcum Tullium cum Demosthene committit. Idem in conflictationibus cum Pelagianis ac Donatistis, multa cum reuerentia citat huius sententias. Non possum equidem inficias ire, quin olim inter orthodoxos scriptores primas tribuerim Hieronymo:

nymo:uerum ubi Cyprianum quem prius & carptim & oſcitans legeram, propius ſum contemplatus, prorſus animi dubius reddor, utrum utri præferam, adeo ſuis uterq; uirtutibus ſummus occurrit. Quod ſi hoc nomine iure præfertur Demoſthenes, quod propius acceſſerit ad uerum illud ac naturale dicendi genus: & lõgius abſit ab umbra declamatoria, longe præcellit hac parte Cyprianus Hieronymum: magis ubiq; ſerius ac minus affectans, cum hic queadmodum & Tertullianus in riſu pene ſit immodicus, ſubinde deſidens in expatiationibus, plurimum admiſcens ex prophana literatura: quæ dotes, ſi laudi dantur, non tam defuere Cypriano, quàm uel ſpretæ ſunt, uel neglectæ. Nihil in hoc reperies, quod ad oſtentationem ingenij uideri poſſit aſcitum, aut quod ullo pacto uafriciem ſapiat, quæ non abeſt Hieronymo. Talis ubiq; ſermonis habitus eſt, ut loqui ſentias uere Chriſtianum epiſcopum, ac martyrio deſtinatum. Pectus ardet euangelica pietate, & pectori reſpõdet oratio: loquitur diſerta, ſed magis fortia quàm diſerta: neq; tam loquitur fortia quàm uiuit, ut ipſe meminit alicubi. Huic nimirum perſonæ magis congruebat dignitas quàm lepos, etiam ſi locis aliquot declarat ſibi non defuiſſe naſum, ſicubi res ita poſtulaſſet: uelut ubi ſalſiſſime ridet hæreticum quendam, qui negabat Cyprianum habendum pro epiſcopo: deinde cum refellit eos qui non immerſos, ſed aſperſione aquæ baptizatos in periculoſis morbis, non Chriſtianos, ſed clinicos cenſebant appellandos. Nam hic præter perpetuam illam iucunditatẽ, ſanguinis in morem per omne corpus ſparſam, iocis etiam ac dicterijs utitur. In una duntaxat epiſtola, cuius initium eſt: Bene admones Donate, nonnihil luſit apparatu pompaq; ſermonis: unde & Auguſtinus comptæ, iucundæ, ſplendidæq; dictionis depromit exemplum. Talem eccleſiæ doctorem, talem Chriſtianæ pietatis athletam nobis dedit rhetorum ſchola, ne quis ſibi ſtolide placeat, quod nihil rhetorices attigerit. Efferant alij quantumlibet eos, quos nobis ædiderunt dialecticorum ac peripateticorum ſcholæ, quos nec nos ſane improbamus, certe primas inter orthodoxos patres Cypriano tribuit papa Gelaſius, in decretis 15. diſt. cap. Sancta Romana. Iam fortaſſis non abs re fuerit, nonnihil attingere de dogmatis huius, à quibus hodie diſſentire uidetur eccleſia, inter quæ cum primis iactatum eſt, illud quod exiſtimaret hæreticos ab eccleſiæ conſortio ſemotos ac ſchiſmaticos nihil agere baptizando: atqui hæc ſententia non uni placuit Cypriano, uerum pleriſq; omnibus Africæ, Numidiæ, Mauritaniæq; epiſcopis: quod abunde perſpicuum eſt ex actis ſynodi Carthaginenſis, quæ nos adiecimus in hac æditione. Error erat ſimplex, non ex ambitione malitiaue, ſed ex hæreſeon odio & eccleſiaſticæ unitatis amore profectus. Dum enim ſedulo uitat lacus hæreticorum contritos, horretq; bibere aquam de ciſterna aliena, incautiore mali fuga, in eum errorem inciderat. Nec ille repertor fuit eius erroris, ſed à maioribus acceptum tuebatur,

Dogma Cypriani de hæreticis.

haud dubie mutaturus ſententiam,ſi melioribus argumentis ueritatem fuiſ-
ſet edoctus,quemadmodũ poſt,epiſcopi cæteri priorem opinionem melio-
re ſententia mutarunt. Nam teſtimonia ſcripturarum & rationes quibus il-
li fuerunt in eum errorem inducti,eleganter refellit Auguſtinus in libris De
baptiſmo contra Donatianos,præſertim libris tertio,ſexto,ſeptimo. Sunt &
alia quædam,ſed hinc fermè profecta,quæ ſuis locis attingemus. Iam quod
Lactantius lib. 5. cap. 1. quidam (ut refert Lactantius) homo diſertus,ſed impius,Caprianũ,pro Cy-
priano,uocarit:hoc magis nobis placere debet uir optimus,quod uiro peſſi-
mo diſplicuerit,imò cui nihil in Cypriano diſplicuerit præter Chriſtianam
pietatem. Satis enim declarat quid ille de Chriſto ſenſerit, qui doctrinam
eius aniles fabulas iudicarit. Ad hæc quod huic Hieronymus in epiſtola
quadam ad Paulinum uidetur abſolutam ſacræ ſcripturæ ſcientiam detra-
here,nihil aliud ſenſit,opinor,quàm perſequutionum procellis, quibus tum
agitabatur eccleſia,martyrioq; præpeditum, non abſoluiſſe in explanandis
diuinis uoluminibus,quod egregie præſtaturus uidebatur,ſi licuiſſet. Nam
quæ ſcripſit, ferè uerſantur in locis communibus: unde non pauca decerpit
Hieronymus,quoties in ijſdem uerſatur:quemadmodum,ut eſt ueriſimile,è
Tertulliani libris multa mutuatus eſt Cyprianus, quibus adeo delectatus
deditusq; legitur, ut quoties ab amanuenſi codicem poſceret,dicere ſolitus
ſit:da magiſtrum,nihilominus ob id ingenio tribuens,quod ab eccleſia ſeſe
ſubmouiſſet,nimirum gnarus uel è ſterquilinio legere aurum,& intelligens
ubiq; bonum eſſe quod bonum eſt, ac uitans propheticam imprecationem
aduerſus eos, qui pro perſonarum uarietate, uel pro ſuo magis affectu, de
rebus iudicium uariantes:quod bonum eſt, dicunt malum: quod dulce eſt,
faciunt amarum. Sed ne celſitudinem tuam pluribus morer, reuerende pa-
Cypriani opera emendata ter,prodit Cyprianus & emendatior multo ſublatis opera noſtra mendis:
& aliquanto purior,ſemotis ijs quæ illi falſo tribuebantur:& auctior,adie-
ctis aliquot ex uetuſtiſſimis exemplaribus, quæ hactenus deſiderata ſunt.
Poſtremo prodit opera Frobenij nitidior ſimul & auguſtior: prodibit au-
tem & feliciter,ſi tua autoritas noſtræ fauebit induſtriæ ſimul & conſilio,qui
laborem hunc tuo nomini dicatũ eſſe uoluimus,non ignari quantum ea la-
boret inſtaurãdæ religioni Chriſtianæ. Quorum enim auſpicijs magis con-
ueniebat reſtitui priſcos eccleſiæ doctores, quàm ueſtris, qui nunc illorum
præcipuas uices geritis? per quos potius oportuit aſſeri,ſcriptorem apoſto-
lis proximum,quàm per eos qui nobis ſummates apoſtolos repræſentant?
Quin & illud mihi probe uiſum eſt congruere:ut Cyprianus,cui primum lo-
cum tribuit ſedis apoſtolicæ cenſura, tuis prodiret auſpicijs, cui meritiſſimo
inter tot ordinis cardinalicij lumina primas tribuit Leo pontifex, nõ minus
cordatiſſimi,quàm maximi titulo clarus. Celebris eſt apud Romanos Han-
nibal Pœnus, qui cum Italis de Romano certauit imperio:hunc æquum eſt

haberi

haberi celebriorem, qui cum Romanis orthodoxis felicius quàm Hannibal, de Romana certauit eloquentia. Ille cum Scipione conflixit armis, hic cum Cornelio Romano pontifice sic suscepisse pietatis certamen uidetur, ut ambos uirtutibus pares, eodem die, licet anno non eodem, similis martyrij palma decorarit: eloquentiæ gloria uicerit Cyprianus. Mihi uero peculiaris etiã quædam causa fuit, ut hoc quicquid est operæ, amplitudini tuæ dedicarem: quandoquidem non licuit alia ratione testari animum memorem officiorum haud quaquam uulgarium, quæ primum R. D. Antonius Puccius nepos tuus, id temporis legatum agens summi pontificis apud Eluetios, mox tua celsitudo Romæ mihi largiter impendit: quã precor ut Christus Opt. Max. dignitati Romanæ sedis, & reipublicæ Christianæ iuuandæ, diu seruet incolumem.

Louanij, Anno M. D. XIX. pridie Calendas Augusti.

VITA B. CAECILII CYPRIANI per D. Eusebium Hieronymum.

CYPRIANVS AFER primum gloriose rhetoricam docuit, exinde suadente presbytero Cæcilio, à quo & cognomentum sortitus est, Christianus factus, omnem substantiam suam pauperibus erogauit: ac post non multũ temporis, electus in presbyterum, etiam episcopus Carthaginensis constitutus est. Huius ingenij superfluum est indicem texere, quum sole clariora sint eius opera. Passus est sub Valeriano & Galieno principibus, persequutione octaua: eodem die, quo Romæ Cornelius, sed non eodem anno.

ANNOTATIVNCVLAE

DES. ERASMI ROTERODAMI IN CYPRIANVM.

Ex libro primo, folio primo.

COGNOVIMVS frater charissime.) Videtur sentire nõ esse fas Christianis, armis ac ui tueri se aduersus impetũ persequutorum. Quin addit: Cum innocentibus nec nocentes occidere liceat. Consentit sibi in tractatu cuius initium: Oblatrantem te.

Folio 6. & 8. uersu 24.

Legi literas tuas frater charissime.) Si male, inquit, loquutus sum, exprobra de malo. Videtur Cyprianus aut certe is quem sequutus est, Græce legisse pro μαρτύρησον, ἐπιτίμησον.

Ex eadem, folio 6. uersu 17.

Acoluthum misisti, &c.) Acolythum scriptum in huius libris inuenio. ἀκώλυτος, significat eum qui non prohibetur: ἀκόλουθος ministrum sonat. Videntur Latini hic accepisse accentum Græcorum, quemadmodum fecerunt in paracletus.

Folio 18.

Cum in unum conuenissemus.) Sentire uidetur sacrificio sacerdotis impij nihil effici, imò magis inquinari populum. Verum intelligit, opinor, de episcopo per hæreticos constituto, qui non sit uerus episcopus: huius sacra non prosunt ijs, qui fauent huius impietati.

Folio 24.

Pro tua religiosa diligentia.) Sentire uidetur non baptizare neq; absoluere, qui spiritumsanctum non habet. Verum hæc opinio damnata est. Eadem differit in epistola 12. cuius initium: Cum simul in concilio. Item in tractatu, cuius initium: Cum moneat dominus & dicat. Item in actis synodi Carthaginensis.

Ex libro 2. folio 44.

Bene admones Donate.) Huius epistolæ phrasis nitidior ac floruletior est, quàm cæterarum: & redolet adhuc scholasticam eloquẽtiam. Ex hac citauit Augustinus exemplum splendidæ ac iucundæ dictionis libro De doctrina Christiana quarto, capite decimoquarto, adducens hunc locum: Petamus hanc sedem, &c.

Ex eadem, fol. 46. uersu 20.

Et homicidium cum admittunt singuli, crimen est: uirtus uocatur, cum publice geritur.) Videtur nullum facere discrimen inter homicidium & bellum, nisi quod hic publice occiduntur plures: uerum hoc intelligendum de

bello

bello iniusto, cuiusmodi sunt pleraqꝫ: & haud scio an omnia, ut nunc quidem geruntur.

Folio 47. uersu à fine 7.

Audacia prorsus conuicijs faciens, & impudētia congruens impudicis.) Pro, faciens, nonnulli codices habebant, fauens. Conijcio legendum: Audacia pro conuicijs faciens, &c. ut sit sensus, audaciam conuenire conuicianti.

Folio 51.

Quanquam sciam frater charissime.) Ex hac colligitur olim quosdam pura aqua consecrasse sanguinem Christi, non admixto uino.

Folio 54. uersu 1.

Non bibam amodo ex ista creatura uitis.) Quod Græcis est γένημα, creaturam uertit.

Folio 55. uersu à fine 6.

Sic uero calix domini non est aqua sola, &c.) Sentire uidetur non consecrare eum, qui uinum consecret absqꝫ aqua: sed sensit, opinor, non rite consecrare, licet non consecretur aqua sola.

Folio 56. uersu à fine 5.

An illa sibi aliquis contemplatione blanditur, &c.) Videtur olim fuisse mos, ut mane consecrarent aquam, sub cœnam uinum aqua dilutum.

Folio 57. uersu ultimo.

Tingentes eos, &c.) Latine dixit, quod nos Græce malumus: unde & alibi quos nos, baptizatos dicimus, ille, tinctos uocat. Ex hac epistola Augustinus lib. de doctrina Christ. 4. cap. 21. adducit exemplum submissæ dictionis. Admonitos autem nos scias, ut in calice offerendo, &c.

Ex libro 3. fol. 76.

Lectis literis.) In hac excutiendum quid sentiat, cum negat cuiquā nisi soli Christo datam potestatem uirga ferrea confringendi uasa fictilia, & exustis zizanijs purgare triticum: nam ecclesia etiam tum eijciebat improbos & intractabiles. Si de eijciendo sensit: & afficiūtur capitis supplicijs, qui commerentur, sed per magistratus prophanos. Vnde sensisse uidetur, ecclesiastica censura neminem sic perdi, ut intereat: quæ non in aliud adhibetur, quàm ut sanet. Similia tradit libro 4. epistola 2. Accepimus primas.

Folio 104. uersu 21.

Gloria quidē uestra, &c. Squalent sine balneis membra.) Hunc locum uidetur æmulatus Hieronymus in epistola prima, quam adolescens scripsit ad Heliodorum, sicut & aliàs multa huius est imitatus.

Ex libro 4. fol. 109.

Accepimus primas literas tuas.) Excutiendū cur in hac Cornelium pontificem Romanum collegam suum appellet: neqꝫ enim id semel facit, ut casus uideri possit, sed iterum atqꝫ iterum. Sic & Innocentium Augustinus fra

trem uocat. Resederant in illa etiamnum ætate uestigia simplicitatis apostolicæ, nec requirebatur ista titulorum ambitio. Sic Paulus apostolorum principem Cephã & Petrum. Par erat autoritas, sed maior charitas & arrogantia nulla. Et tamen Cyprianus alicubi plurimum defert sedi Romanæ, deq; dignitate Petri magnifice sentit. Proinde suspicor hic fratris cognomen non arguere dignitatis æqualitatem, sed societatem communionis.

Ex eadem, folio 109. uersu 24.

Item: Quod ne uel apud te, uel apud quenquam, &c.) Hinc apparet ecclesiæ decreta pro tempore recte mutari. Primum Cyprianus acerrime inuehebatur in eos, qui sine pœnitentiæ satisfactione recipiebant in ecclesiæ consortium eos, qui metu suppliciorum defecissent à Christi professione: mox mutata in diuersum sententia, idem fecit, quod illos indigne & impie facere clamitabat.

Ex eadem, folio 112. uersu à fine 6.

Sic tamen admissus est Trophimus, ut laicus communicet.) Ex hoc loco apparet presbyteros à peracta pœnitentia non recipi solere, nisi inter laicos. quod aiunt & hodie fieri apud Græcos.

Folio 124.

Agnoscenda & complectẽda.) Videtur olim ecclesia & pro martyribus orasse, sic enim ait: Sacrificia pro eis semper, ut meministis, offerimus, quoties martyrum passiones anniuersaria commemoratione celebramus, nisi fortè pro eis dictum est, pro eo quod erat, in honorem eorum.

Folio 132. & 24.

Quæsisti etiam frater.) Hanc non esse epistolam integram, uel ex ipso statim initio liquet. Quis enim sic exordiretur epistolam? quæsisti etiam: uerum pars est epistolæ, cuius initium: Pro tua religiosa diligentia, quod palàm arguit codex uetustissimus è duobus minor, quem nobis exhibuit uenerabile monasterium Iemblacense.

Ex eadem.

In hac disputatur, an qui instante morte, sacra aqua fuissent aspersi, quod ob morbum tingi non possent, pro baptizatis essent habendi: & an retingendi, si reualuissent. Hanc rem ita tractat, ut liberũ relinquat, siue quis putet eiusmodi retingendos, siue non.

Folio 136. & 139. uersu 9.

Ego te frater.) Ait: Loquitur illic Petrus, super quem ædificanda erat ecclesia. Ab hac sentẽtia multũ abhorret Augustinus, qui non uult hominem esse fundamentũ ecclesiæ, certe hoc loco. Et tamen non semel Cyprianus facit Petrum ecclesiæ fundamentũ: nisi fortè nomine Petri sensit populũ hoc profitentem, quod Petrus fuerat professus. Huius enim personam gerebat tum Petrus. Christus unicum & uerum est fundamentũ & caput ecclesiæ, ni-

hil ta-

hil tamen uetat apoſtolos aliquo modo dici fundamēta aut capita eccleſiæ.

Folio 141.

Oblatrantem te.) Demiror cur hæc aliquis maluerit tractatus appellare, quàm epiſtolas. In hac Cyprianus ſentire uidetur mundum hunc ſenio reddi deteriorem.

Ex eodem, folio 147. uerſu à fine 5.

Nemo noſtrum quando apprehēditur reluctatur, &c.) Hic ſentit Chriſtianos potuiſſe reſiſtere perſequutionibus, ſed noluiſſe, ne ultionem quam deus ſibi reſeruatam uoluit, ſibi uſurparent. Conuenit autem cum eo quod annotauimus in prima epiſtola. Nūc ultro inuadimus, & opibus inhiamus potius, quàm ſaluti illorum ſtudemus.

Folio 152.

Diſciplina cuſtos &c.) Hic quod ſcribit nullā eſſe ueniam peccanti poſt cognitam domini uiam, ſic arbitror intelligendū, non eſſe ueniam, quæ præſtet, ut non imputetur delictum.

Fol. 158. uerſu 10.

Ex hoc libello locos aliquot adducit Auguſtinus lib. de doctrina Chriſtiana 4. cap. 21. ex quo mendas aliquot ſubmouimus: adducit autem hunc locum: Si quis pingendi artifex uultum alicuius, &c. ut exemplum grandis figuræ dictionis.

Folio 162. & 163. uerſu antepenultimo.

Cum moneat dominus, &c.) Hic æquare uidetur autoritatem omnium apoſtolorum, cum ait: Hoc erant utiq; cæteri apoſtoli quod fuit Petrus, pari conſortio præditi, & honoris & poteſtatis: ſed exordium ab unitate proficiſcitur, ut eccleſia una monſtretur. Incertum autem, an, quod dicit eccleſiam ab uno profectam, ad Chriſtum referendū ſit, an ad Petrum: niſi quod orationis tenor magis in Petrum congruit: par erat autoritas, prædicandi, baptizandi, & abſoluendi, penes unum tamen erat principatus, ad declarandum unitatem eccleſiæ.

Folio 174.

Quod idola dij non ſint.) Huius tractatus titulus habebatur uarius. In uetuſtiſſimis codicibus reperi: deos non eſſe quos uulgus colit, hinc notum eſt. In alijs doctus aliquis auxit titulum: & rurſum aliquis coniunxit titulum ipſi operi. Quoniam autem incipit ex abrupto, ſuſpicor eſſe fragmentum prolixioris operis. Quandoquidem Lactantius teſtatur, Cyprianum plurima uolumina conſcripſiſſe. Hoc opuſculum Hieronymus laudat in epiſtola ad oratorem Magnum.

Ex eodem, circa finem, folio 178. uerſu 10.

Iam uenturus è cœlo ad pœnam diaboli & ad cenſuram generis humani.) Non ſic accipiendum eſt, ut quidam putarunt, diabolum & animas im-

piorum non cruciandas ante extremi iudicij diem,ſed ex iudicio pœnam ac ceſſuram diabolo.

Fol.178. & fol.181.uerſu à fine 13.

Multa & magna.)Quod eſt apud Matthæum cap.6.ὅπου σὴς καὶ βρῶσις. hic uertit,tinea & comeſtura.

Ex eodem,fol.186.uerſu 8.

Quibus poſſent peccata tergeri.)Tergeri pronunciauit iuxta ſecundam inflectionem : atq; ita poſitum uidetur apud Terentium in Eunucho:Qui abſtergerem uulnera.

Folio 197. & fol.199.uerſu 8.

De patientia loquuturus.) Hic locus eſt commode intelligendus, quales ſunt complures etiam in alijs libris orthodoxorũ. Immortalitate,inquit, interim poſita,fieri ſe & mortalem patitur.Neq; enim filius dei deſijt eſſe immortalis,poſteaquàm aſſumpſit humanam naturam.

Ex eodem,folio 215.

Pax ecce dilectiſſimi fratres.) In hoc ſic differit de remiſſione peccatorum,ut uideatur adimere hominibus autoritatem abſoluendi.Verum ex toto ſermone ſatis liquet, illum ſentire de non abſoluẽdis abſq; ſatisfactione. Agit enim aduerſus eos, qui ſtatim admittendos arbitrabantur in eccleſiæ conſortium,eos qui metu tormentorum Chriſti nomen abnegaſſent.Diuus Hieronymus teſtatur Cornelium Romanæ urbis epiſcopum ædidiſſe uolumen de lapſis:uerũ nihil uetat idem argumentũ à duobus fuiſſe tractatum.

Folio 237.uerſu 29.

Euangelica præcepta:Et remitte nobis debita noſtra,&c.)Vbi ſunt quidam circumforanei rabulæ,qui apud populum indoctum cœlum terræ miſcebant, quod in precatione dominica,pro,dimitte mutarim remitte:non damnans omnino quod nos legimus, ſed quod elegantius eſt,præferens? Atqui Cyprianus tot ante nos ſeculis auſus eſt ſic precari deum:Remitte nobis.Et hi uolunt haberi Chriſtianæ religionis columina, qui ob næmias huiuſmodi proximum criminãtur apud indoctam plebeculam. Porrò ne quis impudens cauilletur locum à me corruptum,conſulat uel deſcriptos,uel excuſos typis codices.

Folio 258.

Obtemperandum fuit fili chariſſime.) De hoc uix licuit certum pronunciare,quod præter præfationem autor nuſquam ſuum ſtilum exerat.Probabilius mihi quidem eſt,non eſſe Cypriani.In uulgatis codicibus non habebantur niſi duo libri,nos tertium adiecimus ex bibliotheca Iemblacenſi.

Cap.5.fol.261.uerſu 28.

Locus qui citatur ex Abacuc,iuxta Græcorum lectionem citatur in uetuſtiſſimis codicibus ſcriptis.

Ex eodem, cap. 12. fol. 263. uerſu 14.

Quod eſt apud Matthæum cap. 1. Cuius non ſum dignus. hic citat: Cuius non ſum idoneus. quod Græce ſit ἱκανός.

Capite 13. fol. 263. uerſu 25.

Quod eſt apud Matthæũ cap. 11. Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue. Iugum enim meum bonum eſt, & ſarcina mea leuis: quod Græce χρηςὸν eſt, bonum uertit.

Libri 2. cap. 18. fol. 279. uerſu 26.

Quod eſt apud Ioannem 1. Medius autem ueſtrum ſtetit. hic ita refert: In medio autem ueſtri ſtat. ſentiens ἕστηκεν, & huiuſmodi uerba ſic uſurpari frequenter, ut ſub uoce præteriti præſens indicent.

Capite 28. fol. 283. uerſu 27.

Omnes patriæ gentium.) Græcam uocem reliquit πατριαὶ, id eſt, familiæ.

Folio 317.

Scripſiſti mihi frater.) Ad Iubaianum, hoc opus non habebatur in his codicibus, quos habemus excuſos typis. In uno tantum codice reperi peruetuſto, cuius copiam mihi fecit collegium Iemblacenſe, unde quædam non quiuimus emendare.

In eodem, folio 130. uerſu 22.

Quod nunc quoq; apud nos geritur.) Hic nonnihil attingit de ritu priſco baptizandi.

Ex eodem, fol. 321. uerſu 23.

Proinde fruſtra quidam.) Hic ſentit abſurdũ non eſſe, ſi quid in eccleſia receptum uertatur in melius. aut etiam corrigatur, ſi deprehẽſus fuerit error.

Ex eodem, fol. 326. uerſu à fine 12.

Hæc tibi breuiter.) Cum uerſetur in re fidei, tamen collegas epiſcopos ſuo relinquit arbitrio. Et haud ſcio an inter hos fuerint ſuffraganei: nã Carthago metropolis eſt Africæ. Tanta erat unitatis cura priſcis & ad damnandum contatio.

Folio 327.

Quanquam plene ea.) Nec hoc opus habebatur inter excuſa typis, ſed adiecimus è codice Iemblacenſi.

Folio 332.

Retulit ad me frater.) Et hoc ex eodem adiecimus.

Folio 333.

Cum in unum Carthagini conueniſſemus.) Ipſa res indicat, hoc opus non eſſe compoſitum à Cypriano, ſed acta eſſe ſynodi, notarijs excipientibus, quæ gerebantur aut dicebantur. Nec enim eſt eadem omnium dictio, ſed ſatis apparet omnes epiſcopos illius temporis eruditos fuiſſe, præſertim in ſacris literis. Eſt autem elegans cernere, quibus modis olim epiſcoporum

conci-

concilium solitum sit celebrari. Quin & illud animaduertẽdum, opinionem de iterũ rebaptizandis ijs, qui fuissent ab hæreticis baptizati, non unius fuisse Cypriani, sed omnium fermè episcoporum Africæ, Numidiæ, ac Mauritaniæ. Annotandum & illud, non probari ab his iteratum baptismum, sed arbitrantur, nihil actum baptismo hæreticorum. Et hunc librum adiecimus ex uetusto codice.

Ex eodem, folio 334. uersu 5.

Superest ut de hac ipsa re singuli.) Rursus hic cum sacramenti res tractetur ac fidei, tamen unumquenque suo relinquit arbitrio: nec putat quenquam terrore cogendum, ut mutet sententiam, uidelicet ne scinderetur concordia ecclesiastica.

Ex eodem, folio 334. uersu 31.

Migirpa in suffragio suo, hoc baptismum dixit, quẽadmodum & Augustinus aliquoties in commentarijs in Ioannem.

Ex eodem, folio 336. uersu 26.

Monnulus in suffragio suo, cancer, usurpat neutro genere, pro morbo, quod & aliàs apud Cyprianum reperies.

QVAE VIDENTVR FALSO ASCRIPTA CYPRIANO.

Folio 344. & 346. uersu 16.

PRobatio capitulorum.) Phrasis imò genius huius operis totus abest ac dissidet à Cypriani stilo, siue spectes elegantiam orationis, siue eruditionem sacram, siue ardorem animi. Mihi uidetur esse fragmentũ alicuius commentarij. Iam ut nihil aliud, uel illud unum mihi persuaserit opus non esse Cypriani, quod serio recenset hic, quisquis est, frigidissimum commẽtum de quatuor elementis, quibus apud Hebræos componitur Adam: & quatuor mundi plagis, quas is, nescio quo consilio stellas appellat, quarum singulæ apud Græcos incipiant à singulis Hebraici nominis elementis. Deinde alterum multo frigidius, de numero quem constituũt apud Græcos eadem elementa, α, δ, α, μ. Quod tamen Augustinus refert aliquoties in commentarijs in Ioannem.

Folio 351. & 353. uersu à fine 10.

Narrat Iosephus.) Nec hic quidem quicquam est Cypriani, meminit autem Pipini regis Aquitanorum, qui si is est in quem Stephanus pontifex transtulit imperij titulos, immensum est interuallum annorum.

Folio 356.

Mihi quidẽ fidelissime Laurenti.) Stilus satis arguit, hoc opus non esse Cypriani: & inter opera Hieronymi fertur inscriptum Ruffino. Nec abhorret phrasis à phrasi Ruffini: & inter huius opera magnifice de symbolo meminit Gennadius, quod adeo præclare dicit esse disertum, ut cæteri ad hunc

nihil

nihil dixiſſe uideantur.

Folio 384.

Promiſeram quidē uobis.) Libellus hic eruditi facundiq́ꝫ hominis eſſe negari nec debet, nec poteſt. Et conſentiunt quædam ſchemata, in quibus tamen hic magis immodicus quàm Cyprianus: uerū aſperſa ſunt uerba quædam, non referentia puritatem Cyprianicæ dictionis, uelut illa: Quoties inordinaliter credimus, ac contubernalitas. Item coniugalitas & uulgaritas. Item abſentare, pro ſeparare. Item conſtitutionarij, & repulſorium: pullulat uitia, pro producit: & naufragalis, & corpus ancillat, pro effœminat. Item frequentatiuum, aliaq́ꝫ his conſimilia. Quanquam uidetur epiſcopus, aut alioquin autoritate præditus fuiſſe: nam ſic inquit alicubi: Vos autem filij chariſſimi non tantum perſuaſione, ſed etiam poteſtate conuenio. In hoc libello citatur locus Pauli iuxta ueram ac Græcorum lectionē: Non ergo blaſphemetur bonum ueſtrum, atq́ꝫ ita legitur in uetuſtiſſimis codicibus, ad quos hæc contulimus.

Folio 412.

Solent matres.) Nec hoc opus eſſe Cypriani ſtylus arguit, licet hominis ſit eruditi, quales ætas illa cōplures habebat. Præterea nec habebatur in exēplaribus manu deſcriptis, quibus uſus ſum: & in æditione Badiana ſeparatum habebatur à reliquo uolumine. Vita Cypriani interiecta, in prioribus æditionibus omnino non habebatur, ſed tamen habenda gratia qui in cauſa fuerunt, ut hæc nobis ſuperſint, idq́ꝫ debemus nomini Cyprianico, quod huius commendatione ſeruata ſint, fortaſſis alioqui peritura.

Folio 477.

Etſi incongruens.) Opinor neminem fore tam obeſæ naris, quin illico ſenſurus ſit, ſtylum huius operis longe lateq́ꝫ diſcrepare à dictione Cyprianica: eſt enim elaboratus & inæqualis, identidem intumeſcens, ſed parum feliciter. Affectat argutiam, ne id quidem ubiq́ꝫ feliciter, & omnino plus eſt curæ quàm ingenij, plus affectationis q̃ facultatis. Apparet opus fuiſſe meditantis & exercentis calamum. Non habebatur in codicibus excuſis, reperi in codice bibliothecæ Iemblacenſis, ſed mirum quàm mendoſe deſcriptū, proinde dedimus quale potuimus.

Folio 488.

Aliquas officiorum meorum.) Hunc in uetere quadam æditione excuſum reperi, ſed mendoſum locis compluribus, nec licuit mederi cunctis erratis, quod non ſuccurreret ullum aliud exemplar. Stylus palàm arguit nō eſſe Cypriani. Nam fluit ille, ac lectorem ducit. Hic argute ac breuiter ſententijs & enthymematis pungit. Fieri poteſt ut ſit Tertulliani, niſi quod ſe declarat epiſcopum fuiſſe, unde ſuſpicor nonnihil, eſſe Cornelij. Doctus fuit autor, quiſquis fuit: & liber indignus, qui intercidat.

IN D. CYPRIANI OPERA QVAEDAM EMENDATA EX CONIECTVRA.

Ex eodem, folio 488. uersu 20.

AD implenda quæq; cognoscimus tribuat.) Legendum arbitror, quæ cognoscimus. nisi legas, quæq;, pro quæcunq;.

Folio 488. uersu 28.

Nihil iam carni debentes qua renatos, &c.) Fortè pro, qua, legendum, quasi: quanquam mihi uidetur & alias locus non uacare mendo.

Folio eodem, uersu 30.

Quæ à Christo consecrata sit.) Vide num rectius sit, Christo consecrata. Quanquam si legas à Christo, sensus est Christũ ipsum fuisse uirginem.

Folio eodem, uersu à fine 5.

Modulo decore inuicem, &c.) Legendum suspicor, mutuo decore.

Folio 489. uersu 15.

Exhauriens rem tum pudore.) Lege, cum pudore.

Folio eodem, uersu 22.

Eo uiris per uiros monstra.) Legendum arbitror, ex uiris per uiros.

Folio 492. uersu à fine 11.

Aut redintegrandos dolos lenocinantium.) Opinor legendum, lenocinatum.

Folio eodem, uersu à fine 5.

Oculorum extremitates suffocantur.) Legendum arbitror, suffuscantur: quod stibio solet addi nigror oculis. Et mox pro, actibus, suspicor legendum, artibus.

Folio 493. uersu 2.

Quorum precia etiam sine artibus calendariũ cuiusuis excedunt.) Fortè sic legẽdum: quorum precia, etiam sine artibus, cilindrorum onus excedunt.

Folio eodem.

Cogitanti mihi & intolerabiliter.) Quando stilus non patitur, ut Cypriani credatur hæc epistola: uero proximum est, esse Cornelij Romanæ urbis episcopi. Siquidem Hieronymus operum huius, catalogum texens, meminit hisce uerbis: Et alium & de Nouatiano & ijs qui lapsi sunt. Apparet autem esse imperfectã, sic enim definit: Præ manu sit nobis oratio illa, exomologeseos plena: nisi fortè continenter subsequi debebat oratio, quam in una reperi æditione: sed interiecto sermone Augustini diuulsam, eam subijciam: licet mihi non fiat uerisimile hanc esse quam sensit: uel hoc argumento quod de pœnitentia, aut relaxatione peccatorum nulla hic fiat mentio: at nihil aliud agitur in epistola.

Ex eadem, folio 499. uersu 27.

At nunc ex quo caninam illam hæresim.) Pro, caninã, lege, Cainam. Sic enim

enim & Hieronymus appellat eam quæ adimit ſpem remittendi peccati. Cætera facile lector ipſe deprehendet.

Folio 512. & 515.

Subiecimus & Auguſtini orationem, prorſus ipſius piam iuxta ac doctam: deinde duas precationes non aſpernandas mea ſententia, an Cypriani incertum. Porrò quod in toto opere neſcio quis diſſecuit libros, diſtinxit tractatus ab epiſtolis, tametſi ſciebam inepte factum, tamen diſſimulaui, quod non admodum referat. Sic aliquis & tomos, quos Origenes ſcripſit in Matthæum, diſſcidit in homilias.

VERBA PECVLIARIA CYPRIANO.

Folio 79. uerſu 13. & 111. uerſu penultimo.

EXambire, pro ambitu aſſequi ſiue eniti: ſicut eblandiri, libro 3. epiſtola 5 Quoniam comperi fratres. item libro 4. epiſto. 2. Accepi. Epiſcopatum non exambitum, nec extortum.

Folio 93. uerſu 15.

Remiſſa, pro remiſſione. lib. 3. epiſt. 13. Diu patientiam meam. Ita quidam dicunt, recompenſam, pro penſatione. Sic &, miſſa eſt, dictum eſt à priſcis, pro, miſſio eſt, quum populo fit poteſtas abeundi domum.

Folio 113. uerſu 11.

Sacrificati dicebantur ea ætate, qui metu malorum eò pertrahebantur, ut idolis etiam ſacra facerent. epiſt. 4. libri 2. Accepi. Hos eoſdem alicubi uocat, thurificatos. Qui uero non incendiſſent thura idolis, ſed per libellos tantum dediſſent nomina, libellatici uocabantur.

Folio 132. uerſu à fine 5.

Clinici tum uulgo dicebantur, qui ob morbum lecto decũbentes, aqua ſacra aſpergebantur, non tingebantur. Nam κλίνη Græce, lectus eſt. Vox à medicis, ludibrij cauſa, deflexa eſt ad ſic baptizatos.

Folio 157. uerſu ultimo. & folio 158. uerſu 17.

Impugnare & impugnatio, ſic enim ſcriptum habetur in codicibus, pro fucatione & fucare, ponit in epiſtola De habitu uirginum. Sed haud ſcio an dicendum ſit, impigmatio, unde pigmenta dicta uidentur.

Folio 189. uerſu à fine 14. & fol. 194. uerſu à fine 17.

Magnanimitatem uocat, quod eſt ſubinde in literis apoſtolicis μακροθυμία, quod alij uertunt, longanimitatẽ: ut in tractatu De eleemoſyna. Hæc indeſinentiũ operum magnanimitate redimantur. Item in proximo: Charitas magnanima eſt. alijſq; locis pluribus, quàm ut referat citare ſingulos.

Folio 31. uerſu 14. & fol. 103. uerſu 1.

Mortalis. Apud hunc ex ueteribus unum reperio poſitũ, mortale, pro eo quod mortem adfert: ut in tractatu De bono patientiæ, cuius initium,

De patientia loquuturus.

Folio 227.uerſu 20.& 21.

Confundi,pro erubeſcere,uſurpat tractatu De lapſis.

Folio 93.uerſu à fine 7. & fol.94.

Dare pacem,pro admittere in conſortium eccleſiæ,aut abſoluere.

Facere literas,pro ſcribere epiſtolas.

Folio 38.uerſu 25.

Abſtinere,pro ſeparare.

Folio 12.uerſu 1.

Et abſtentus,pro ſeparatus.

Folio 184.uerſu 22.

Dominicum,pro cœna dominica,ſeu communione euchariſtiæ.

Quando,pro quum,toties occurrit,ut mirum ſi caſu factum eſt.

Frequenter abutitur iſthic,pro hic,& illic,pro iſthic.

Promereri,uſurpat aliquoties pro,conciliare:quod nos,demerere,dicimus.

Pronominibus,ſe & ſui,nonnunquam durius utitur pro,ipſum & ipſius.

Quàm diu,utitur pro,donec. libro 4.cap.4.Quàm diu torquent,quàm diu deijciant.pro,donec deijciant.

Tractatu primo,autumnum dixit neutro genere.

Imò nonnunquam,durius,abutitur pro,potius.

Deprehenditur in huius ſcriptis aliquoties ſolœciſmus, qui nonnunquam obrepere ſolet doctis,dum magis attendunt ſententiæ quàm uerbis. Talis eſt in libello ad Demetrianum, Peſtem & luem criminaris,quum peſte & lue uel detecta ſint uel aucta crimina ſingulorum, dum nec infirmis exhibetur miſericordia,& defunctis auaricia inhiat & rapina:ijdem ad pietatis obſequium timidi,ad impia lucra temerarij. Nam hi nominatiui non habent quò referantur.Huic ſimilis eſt in ſermone de ſpiritu ſancto.Hi omnes dum Hebræa lingua apoſtoli prædicarent,loquutio Iudaica,enũciationis ſuæ articulos curſu conſueto euoluens,nullo exponebatur interprete.

In hoc opere ſumus uſi præſidio trium æditionum Romanæ, qua nihil uidi deprauatius,& tamen hæc alicubi profuit. Cuiuſdam alterius, cuius titulus excidit,& Badianæ.Præterea uetuſtiſſimorum codicum, qui tamen non ubiq; ſuccurrebant. Vbi ſuccurrebant non eſt dormitatum, ijs qui plus ualent præſtare,per nos ſanè non eſt præcluſa uia.

FINIS

INDEX SEV ORDO

OPERVM DIVI CAECILII CYPRIANI.

Accepi-

FINIS

INDEX OPERVM D. CY- PRIANI, QVAE HACTENVS NON HABEBANTVR IN excuſis uoluminibus, ſed ex uetuſtiſſimis codicibus addita ſunt à DES. ERASMO ROTEROD.

OPERA QVAE FALSO VIDEBANTVR aſcripta Cypriano.

OPERA ADDITA EX DESCRIPTIS calamo libris, notha tamen.

FINIS

INDEX EPISTOLARVM

AC LIBRORVM D. CYPRIANI IVXTA ordinem literarum digestus.

Obla-

FINIS

ANNOTATIVNCVLA DES. ERASMI ROT. in paſſionem diui Cypriani.

Temporibus Valeriani.) Hic appendicem ab alio quopiam recentiore addi-tam: clarius eſt, quàm ut ſit admonendum: ea eſt: Nos ergo fratres oremus omni-potentem deum. Et Hieronymus in Catalogo ſcriptorum illuſtrium teſtatur, Cy-priani uitam ac mortem à Pontio diacono, qui fuerit illi comes indiuulſus, fuiſſe deſcriptam: è cuius libro ſuſpicor hoc eſſe decerptum. Nam quum Hieronymus egregium uolumen appellet, quod reliquiſſet Pontius: non eſt uerisimile, hunc eſſe librum de quo ſenſerit Hieronymus: qui adeo non meretur elegans dici, ut ne libri quidem uocabulum mereatur.

PASSIO B. CYPRIANI

EPISCOPI CARTHAGINENSIS, PER PONTIVM EIVS DIACONVM AEDITA.

TEMPORIBVS Valeriani iniquiſſimi imperatoris, fuit in Carthagine, quæ eſt in Africa, glorioſiſſimus uir, nomine Cyprianus: qui primo quidem rhetoricam docuit: deinde à quodã presbytero nomine Cæcilio conuerſus ad fidẽ Chri-ſti, nomen quoq; ſortitus eſt Cæcilius: qui omne culmen ge-ſtiens aſſequi Chriſtianæ religionis, perfectionẽ (quam Chriſtus conſulenti iuueni de uita æterna deprompſerat) ſequutus, omnẽ ſubſtantiã ſuam pau-peribus erogauit, ut nudũ mater eccleſia ſuſciperet, quem nudum mater car-nea terræ ædidiſſet: ueraciter perſpiciens, non poſſe perfecte in inenarrabili dei ſapiẽtia philoſophari, terrenis cupiditatibus innixum. Nanq; ita dei in-effabili ſapientiæ contemplandæ ſe tradidit, ut toto orbe prope notiſſimus, ſole clarius extent eius innumera uolumina, quæ in euãgelijs & alijs uolumi-nibus optime perorauit: chronicã quoq; ualde utilem compoſuit, & exhorta-torias ad multos ſanctorum epiſtolas, in quibus ardorem fidei uelut bonus demonſtrauit athleta. Poſt multum uero temporis, ut non abdita maneret lucerna ſub modio, ſed ut luceret inſtar ſtellæ ſpiritualis ſolis, poſita eſt ſu-per candelabrũ, ut præſentes & ſecuturi agnoſcerent, non debere doloribus momẽtaneis cedere, quibus perpetua beatitudo fixa maneret. Deniq; com-prehenſus à miniſtris Paterni proconſulis Carthaginenſis, ante eũ in quod-dam ſecretarium adductus eſt, cui ita dixit: Sacratiſſimi imperatores Galie-nus & Valerianus ad me literas dirigere dignati ſunt, in quibus ſãxerũt, ut omnes homines, deos, quos Romani adorãt, debeant adorare: & qui cõtem-pſerint hoc præceptum, gladio feriãtur. Audiui uero, quod tu deorũ cultum pro nihilo ducas: unde hortor ut cõſulas tibi & deos honores. Cyprianus re-ſpondit: Chriſtianus ego ſum, & nullos alios deos noui, niſi unum & uerum deum, qui creauit cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis ſunt. Huic deo Chriſtiani ſeruimus: hunc noctẽq; dieq; deprecamur pro omnibus, etiã pro imperatoribus. Paternus proconſul dixit: Si in hac uolũtate perſeueraueris,

pеſſima

pessima morte peribis. Sanctus Cyprianus episcopus respondit: Bona uoluntas est, quæ deum timet: & ideo non potest immutari. Paternus proconsul dixit: Quia in hac uoluntate permanes, secundum præcepta principũ exilio deputandus es. Sanctus Cyprianus respondit: Exul non erit, qui deum in mente habebit: quoniã domini est terra & plenitudo eius. Paternus proconsul dixit ad eum: Antequàm proficiscaris, dic ubi sint presbyteri, qui in hac ciuitate esse dicũtur, uel similes tui. Sanctus Cyprianus respondit: Bene atq; utiliter legibus uestris sanxistis, nullos delatores fore debere: idcirco à me prodi non debent, sed à uobis inueniantur: quia & hoc censuistis, ut nullus se ultro offerret. Proconsul dixit: Ego à te cum tormentis eos exquiram. Sanctus dei respondit: Per me non perdentur. Proconsul dixit: Præceptum principum est, ne qui Christiani conciliabula faciant, uel cœmiteria ingrediantur: & si quis hoc uiolauerit, gladio animaduertatur. Sanctus dei respondit: Fac quod tibi præceptum est. Cum ergo uideret animum eius immutabilem in religione diuina, fecit eum in ciuitate * Furabilitana exulari, ubi ali- *Al. Curubitana*
quandiu exemplo boni operis multis profuit, nemini obfuit. Cumq; ibi domino in sanctitate deseruiret, mortuus est Paternus procõsul. Et ipse de exilio regressus, in quodam hortulo cõmanebat. Cumq; de eo perlatum esset ad Galerium Maximum, qui Paterno successerat, misit duos ministros, & iussit eum ad se adduci. Qui quum uenissent ad eum, leuauerunt eum in curru suo, & ad Galerium Maximũ perduxerunt. Qui quum uidisset eum, ait:
Tu es *Statius Cyprianus? Sanctus Cyprianus respondit: Ego. Galerius *Al. Thascius*
proconsul dixit: Tu es quem Christiani papam suum nominant? Sanctus dei respondit: Ego. Proconsul dixit: Iusserunt tibi principes nostri adorare deos. Sanctus dei respõdit: Non faciam. Proconsul dixit: Melius facies si saluti tuæ consulas, & deos non contemnas. Sanctus dei respondit: Salus mea & uirtus mea Christus dominus est, cui sine fine seruire desidero. Proconsul
dixit: *Vitæ tuæ doleo, & uellem consulere tibi. Sanctus Cyprianus respon- *Al. Vicem tuam*
dit: Consultum mihi melius nõ esse quæro, quàm ut deum meum adorans, ad ipsum tota mentis auiditate festinem: quoniam non sunt condignæ passiones huius temporis ad superuenturam gloriam quæ reuelabitur in nobis. Iratus Galerius proconsul ait: Diu sacrilega mente uixisti, & nephariæ conspirationis homines aggregasti tibi, & inimicum te dijs & sacris religionibus eorum præbuisti: & non æquissimis consilijs principum assensum unquam præbuisti, sed semper autor iniqui nominis & signifer extitisti, & propterea cæteris quos sceleri tuo aggregasti exemplum eris, & in sanguine tuo discent disciplinam. Tunc ergo dictauit sententiam, dicens: Statium Cyprianum dijs libamina offerre renuentem, gladio animaduerti placet. Cumq; duceretur ad decollandum, sequebatur eum multitudo populi, & alij clamabant: Moriamur simul cum sancto episcopo. Et quum peruenisset in locum

qui di-

Birrum epi/scopale
Dalmatica
Lintea

qui dicitur Sextus, quarto ab urbe miliario, expoliauit se birro, & tradidit carnificibus. Dalmaticam uero tradidit diaconibus, & stetit in lineis, expectans spiculatorem. Et dum ille appropinquasset, iussit suis illi dare uiginti aureos. Cumq́ prostrauisset sese in terram, orauit cum lachrymis, & à fratribus linteamina offerebantur, unde oculos sibi tergebat. Et cum surrexisset ab oratione, sententia ex tabella recitata est, ita: Statius Cyprianus gladio feriatur. Et statim respondit sanctus dei: Amen. Et ceruicem obtulit gladio, temporalemq́ uitam finiuit, recepturus à deo sine fine perpetuam. Sic ergo beatus Cyprianus subsequutus est fide gloriosa sanctum Corneliũ eodem martyrij genere, eodem passionis die, licet non eodem anno, deuicto diabolo, triumphator migrauit ad cœlum. Et sicut scriptum est: Quomodo in uita sua dilexerunt se, ita & in morte non sunt separati. Ambo fide clari, ambo constantia inuicti, ambo martyrio gloriosi. Nos ergo fratres oremus omnipotentem deum pro serenissimo imperatore Carolo, quatenus qui beatum Cornelium papam & martyrem de Romanis partibus ob munimẽ sui, cunctorumq́ fidelium sibi proximari fecit, ac nos de tam magno patrono honorauit: per suffragia huius inclyti martyris beatitudine perennis uitæ sibi concessa, sanctorum omnium quos uenerabiliter excoluit, consortia adipisci mereamur perpetuo obtinenda, præstante domino nostro Iesu Christo, qui cum patre uiuit & regnat deus in unitate spiritus sancti, per omnia secula seculorum.

Amen.

FINIS

DIVI CAECILII CY-
PRIANI EPISCOPI CARTHAGINENSIS
EPISTOLARVM LIBER PRIMVS

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Cæcilij Cypriani epiſtola ad Cornelium papam, de fidei Chriſti cõfeſſione, cõgratulantis & hortantis, ut conſtanter & firmiter ad omnem patientiã perſeueret.

Epiſtola I

CYPRIANVS CORNELIO FRATRI SALVTEM.

COGNOVIMVS frater chariſſime fidei ac uirtutis ueſtræ teſtimonia glorioſa, & confeſſionis ueſtræ honorem ſic exultanter accepimus, ut in meritis ac laudibus ueſtris nos quoque participes ac ſocios computemus. Nam cum nobis & eccleſia una ſit & mens iuncta, & indiuidua concordia, quis nõ ſacerdos in conſacerdotis ſui laudibus, tanquam in ſuis proprijs gratuletur? Aut quæ fraternitas in fratrum gaudio non ubique lætetur? Exprimi ſatis non poteſt, quanta iſta exultatio fuerit, & quanta lætícia, cum de uobis proſpera & fortia comperiſſemus, ducem te illic confeſſionis fratribus extitiſſe, ſed & confeſſionem ducis de fratrum conſenſione creuiſſe, ut dum præcedis ad gloriam, multos feceris gloriæ comites, & confeſſorem populum ſuaſeris fieri, dum primus paratus es pro omnibus confiteri: ut non inueniamus quid prius prædicare in uobis debeamus, utrum ne tuam promptam & ſtabilem fidem, an inſeparabilem fratrum charitatem. Virtus illic epiſcopi præcedentis publice cõprobata eſt, adunatio ſequentis fraternitatis oſtenſa eſt, dum apud uos unus animus & una uox eſt, eccleſia omnis Romana cõfeſſa eſt. Claruit fratres chariſſimi fides, quam de uobis beatus Apoſtolus prædicauit. Hanc laudem uirtutis & roboris firmitatem, iam tunc in ſpiritu præuidebat, & præconio futurorum merita ueſtra conteſtans, dum parentes laudat, filios prouocat: dum ſic unanimes, dum ſic fortes eſtis, magna & cæteris fratribus unanimitatis & fortitudinis exempla tribuiſtis. Docuiſtis granditer deum timere, Chriſto firmiter adhærere, plebem ſacerdotibus in periculo iungi, in perſecutione fratres à fratribus non ſeparari, concordiam ſimul iunctam uinci omnino non poſſe, quicquid ſimul petitur à cunctis, deum pacis pacificis exhibere. Proſilierat aduerſarius terrore uiolento Chriſti caſtra turbare, ſed quo impetu uenerat,

Dupin fol. 492.

Fidei unitas congratulationis cauſa

Ducis confeſſio ſubditorũ eſt conuerſio

Epiſcopi uirtus adunatio fraternitatis Roma. I

Concordia inuicta

rat, eodem impetu pulsus est, & quantum formidinis & terroris attulit, tantum fortitudinis inuenit & roboris: supplantare se iterum crediderat posse dei seruos, & uelut tyrones & rudes, quasi minus paratos & minus cautos, solito suo more concutere. Vnum primo aggressus, ut lupus ouem secernere à grege, ut accipiter columbam ab agmine uolantium separare tentauerat. Nam cui non est aduersus omnes satis uirium, circumuenire quærit solitudinem singulorum. Sed retusus adunati exercitus fide pariter & uigore, intellexit milites Christi uigilare iam sobrios, & armatos ad prælium stare, uinci non posse, mori posse, & hoc ipso inuictos esse, quia nec mori timent, nec repugnare contra impugnantes, cum occidere innocentibus nec nocentem liceat, sed prompte & animas & sanguinem tradere, ut cum tanta in seculo maliciæ sæuitia grassetur, à malis & sæuis uelocius recedatur. Quale illud fuit sub oculis dei spectaculum gloriosum? quale in cõspectu Christi & eius ecclesiæ gaudium? Ad pugnam quam tentauerat hostis inferre, non singulos milites, sed semel tota castra prodijsse. Omnes enim constat uenturos fuisse, si audire potuissent, cum accurrerit properanter, & uenerit quisquis audiuit. Quot illi lapsi, gloriosa confessione sunt restituti? Steterũt fortes, & ipso dolore pœnitentiæ facti ad prælium fortiores, ut appareat nuper* subitatos esse, & nouæ atque insuetæ rei pauore trepidasse. Redijsse ad se postmodum, fidem ueram, & uires suas de dei timore collectas, ad omnẽ patientiam constanter & firmiter roborasse, nec iam stare ad criminis ueniam, sed ad passionis coronã. Quid ad hæc Nouatianus frater, utrum ne iam deponit errorem, an uero (qui dementium mos est) ipsis bonis & prosperis nostris plus adactus est ad furorem? & quo magis ac magis dilectionis ac fidei crescit hic gloria, illic dissensionis & zeli crudescit insania? nec uulnus suum miser curat, sed adhuc grauius & se & suos uulnerat? in perniciem fratrum lingua sua perstrepens, & facundiæ uenenatæ iacula contorquens, magis durus secularis philosophiæ prauitate, quàm philosophiæ dominicæ lenitate pacificus: desertor ecclesiæ, misericordiæ hostis, interfector pœnitentiæ, doctor superbiæ, ueritatis corruptor, proditor charitatis? Agnoscit ne iam qui sit sacerdos dei? quæ sit ecclesia & domus Christi? qui sint dei serui, quos diabolus infestet? qui sint Christiani, quos antichristus impugnet? Neque enim quærit illos, quos iam subegit, aut gestit euertere, quos iam suos fecit. Inimicus & hostis ecclesiæ quos alienauit ab ecclesia & foras duxit, ut captiuos & uictos contemnit, & præterit: eos pergit lacessere, in quibus Christum cernit habitare. Quanquam & si aliquis ex talibus fuerit apprehensus, non est quod sibi quasi in confessione nominis blandiatur, cum constet si occisi eiusmodi extra ecclesiam fuerint, fidei coronam non esse, sed pœnam potius esse perfidiæ, nec in domo dei inter unanimes habitaturos esse, quos uidemus de pacifica & diuina domo furore discordiæ

recessisse

Aduersarius singulos aggreditur

Exercitus unitus disperso fortior

Christi milites mortis cõtemptores

al, dubitasse

Nouatianus fidei hostis

Nouatiani uenenata facundia

receſſiſſe. Hortamur plane quantũ poſſumus pro charitate mutua, qua no-
bis inuicem cohæremus, ut (quoniam prouidentia domini monentis in-
mur, & diuinæ miſericordiæ conſilijs ſalubribus admonemur, appropinqua-
re iam certaminis & agonis noſtri diem) ieiunijs, uigilijs, orationibus inſiſte-
re cum omni plebe non deſinamus. Incumbamus gemitibus aſſiduis, & de-
precationibus crebris. Hæc ſunt enim nobis arma cœleſtia, quæ ſtare & per-
ſeuerare fortiter faciunt. Hæc ſunt munimenta ſpiritualia & tela diuina, quæ
protegunt. Memores noſtri inuicem ſimus, concordes atque unanimes, utro-
bique pro nobis ſemper oremus, preſſuras & anguſtias mutua charitate re-
leuemus. Et ſi quis hinc noſtrum prior diuinæ dignationis celeritate præceſ-
ſerit, perſeueret apud deum noſtra dilectio, pro fratribus & ſororibus no- *Etiam defuncti orant pro uiuis*
ſtris apud miſericordiam patris non ceſſet oratio. Opto te frater chariſſime
ſemper bene ualere.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Epiſtola beati Cypriani, nonnullorumque epiſcoporum ad Cornelium papam, in qua docent, eos eccleſiæ communionique admitti debere, qui prioribus perſecutionibus ob tormentorum metum à fide defecerunt, & dolenter ac iugiter diuina poſtmodum ſolatia implorantes, pro domini ſui nomine, ac pro ſua ſalute fortiter ſtare & repugnare profiterentur.

Epiſtola II.

CYPRIANVS, LIBERALIS, CALYDONIVS, NICOMEDES, Cæcilius, Iunius, Marutius, Felix, Succeſſus, Fauſtinus, Fortunatus, Victor, Saturninus, alius Saturninus, Rogatianus, Satius, Secũdinus, alius Saturninus, Eutyches, alius Saturninus, Aurelius, Priſcus, Herculanus, Victoricus, Quintus, Honoratus, Manthaneus. Hortenſianus, Gerianus, Iambus, Donatus, Põponius, Polymarcus, Demetrius, alius Donatus, Priuatianus, Fortunatus, Rogatus, & Munnullus Cornelio fratri ſalutem.

STatueramus quidem iampridem frater chariſſime, participato inuicem nobiſcum conſilio, ut qui in perſecutionis infeſtatione ſupplantati ab aduerſario & lapſi fuiſſent, ac ſacrificijs ſe illicitis maculaſſent, agerent diu pœnitentiam plenam, & ſi periculum infirmitatis urgeret, pacẽ ſub ictu mortis acciperent. Nec enim fas erat, aut permittebat paterna pietas & diuina clementia, eccleſiam pulſantibus claudi, & dolentibus & deprecantibus ſpei ſalutaris ſubſidium denegari, ut de ſeculo recedentes ſine cõmunicatione, aut pace domini dimitterentur, cũ permiſerit ipſe, qui legem dedit, ut ligata in terris, etiam in cœlis ligata eſſent: ſolui autem poſſent illic, quæ hic prius in eccleſia ſoluerentur. Sed cum uideamus diem rurſus alterius infeſtationis appropinquare cœpiſſe, & crebris atque aſſiduis oſtenſionibus admoneamur, ut ad certamen, quod no-

Pax pœnitentibus morte datur.
Eccleſia pulſantibus aperienda

bis hostis indicit, armati & parati simus, plebem etiam nobis diuina digna-
tione commissam exhortationibus nostris præparemus, & omnes omnino
milites Christi, qui arma desiderant, & prælium flagitant, intra castra domi
ni colligamus: necessitate cogēte, censuimus, eis qui de ecclesia domini nō re-
cesserunt, sed pœnitentiam agere & lamentari ac dominum deprecari à pri-
mo lapsus sui die non destiterunt, pacem dandam esse, & eos ad prælium,
quod imminet, armari & instrui oportere. Obtemperantis est nanq; osten-
sionibus atque admonitionibus iustis, ut à pastoribus oues in periculo non
deserantur, sed grex omnis in unum congregetur, & exercitus domini ad cer
tamen militiæ cœlestis armetur. Merito enim trahebatur dolentium pœni-
tentia tempore lōgiore, ut infirmis, si qui essent, in exitu subueniretur, quàm
diu quies & tranquillitas aderat, quæ differre diu plangentium lachrymas,
& subuenire sero morientibus in infirmitate pateretur. At uero nunc non
Pax fortibus necessaria infirmis, sed fortibus pax necessaria est, nec morientibus, sed uiuentibus com
municatio à nobis danda est, ut quos excitamus & exhortamur ad præliū,
non inermes & nudos relinquamus, sed protectione sanguinis & corpo-
Eucharistia accipientibus tutela ris Christi muniamus: & cum ad hoc fiat eucharistia, ut possit accipienti-
bus esse tutela, quos tutos esse contra aduersarium uolumus, munimēto do
minicæ saturitatis armemus. Nam quomodo docemus aut prouocamus
eos in confessione nominis sanguinem suum fundere, si eis militaturis Chri-
sti sanguinem denegamus? Aut quomodo ad martyrij poculum idoneos
facimus, si non eos ad bibendum prius in ecclesia poculum domini iure cō-
municationis admittimus? Interesse debet frater charissime inter eos qui
uel apostatauerunt, & ad seculum cui renunciauerant reuersi, gentiliter ui-
uunt, uel ad hæreticos transfugæ facti, contra ecclesiam parricidalia quoti-
die arma suscipiunt: & inter eos qui ab ecclesiæ limine non recedentes &
implorantes iugiter ac dolenter diuina & paterna solatia, nunc se ad pu-
gnam paratos esse, & pro domini sui nomine, ac pro sua salute stare forti-
Pax uigilantibus datur ter, & pugnare profitentur. Hoc in tempore pacem nos non dormientibus,
sed uigilantibus damus: pacem non delicijs, sed armis damus: pacem non
ad quietem, sed ad aciem damus. Si secundum quod eos audimus, fortiter
steterint & aduersarium nobiscum in congressione prostrauerint, non pœ-
nitet pacem concessisse tam fortibus, imò episcopatus nostri honor grandis
& gloria est, pacem dedisse martyribus, ut sacerdotes qui sacrificia dei quo-
tidie celebramus, hostias deo & uictimas præparemus. Si autem, quod do-
minus auertat, à fratribus nostris aliquis lapsorum fefellerit, ut pacem sub-
dole petat, & impendentis prælij tempore communicationem non prælia-
Faciem uidemus, cor uero non turus accipiat, seipsum fallit & decipit, qui aliud corde occultat, & aliud uo-
ce denunciat. Nos inquantum nobis & uidere & iudicare conceditur, faciem
singulorum uidemus, cor scrutari & mentem perspicere non possumus.

De his

de his iudicat occultorum ſcrutator & cognitor cito uenturus, & de arcanis cordis atq; abditis iudicaturus. Obeſſe autẽ mali bonis non debent, ſed magis mali à bonis adiuuari. Nec ideo martyriũ facturis pax neganda eſt, quia ſunt quidã negaturi, cum propter hoc pax ſit danda omnibus militaturis, ne per ignorantiã noſtrã ille incipiat præteriri, qui habet in prælio coronari. Nec quiſquã dicat, qui martyriũ tulit, ſanguine ſuo baptizat᷑: nec pax illi ab epiſcopo neceſſaria eſt habituro gloriæ ſuæ pacẽ, & accepturo maiorẽ de domini dignatione mercedẽ. Primo idoneus eſſe nõ poteſt ad martyrium, qui ab eccleſia nõ armatur ad præliũ: & mens deficit, quã nõ recepta euchariſtia erigit, & accendit. Dominus enim in euãgelio ſuo ait: Cum autem uos tradiderint, nolite cogitare quid loquamini: dabitur enim uobis illa hora quid loquamini: non enim uos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris ueſtri qui loquitur in uobis Cum autẽ dicat in traditis atq; in confeſſione nominis conſtitutis loqui ſpiritum patris, quomodo poteſt ad confeſſionẽ paratus aut idoneus inueniri, qui non prius pace accepta receperit ſpiritum patris, qui corroborans ſeruos ſuos, ipſe loquitur & confitetur in nobis? Tunc deinde ſi relictis omnibus rebus ſuis fugerit, & in latebris atq; in ſolitudine conſtitutus in latrones forte incurrerit, aut in febribus & in languore deceſſerit: nónne nobis imputabitur quod tã bonus miles, qui omnia ſua dereliquit: et contempta domo, & parentibus, ac liberis, ſequi dominum ſuum maluit, ſine pace & ſine cõmunicatione deceſſit? Nónne nobis uel negligentia ſegnis, uel duritia crudelis aſſcribetur in die iudicij, quod paſtores creditas & commiſſas nobis oues, nec curare in pace, nec in acie uoluerimus armare? Nónne nobis ingeretur à domino, quod per prophetam ſuũ clamat & dicit: Ecce lac cõſumitis, & lanis uos tegitis, & quod craſſum eſt interficitis: & oues meas non paſcitis: quod infirmatum eſt, non confortaſtis. & quod male habuit, non corroboraſtis: & quod contribulatum eſt, non cõſolati eſtis: & quod errabat, non reuocaſtis: & quod perijt, non inquiſiſtis: & quod forte fuit, cõfeciſtis labore: & diſperſæ ſunt oues meæ: eo quod non ſunt paſtores: & factæ ſunt in comeſturã omnibus beſtijs agri: & non fuit qui inquireret, neq; qui reuocaret. Propterea hæc dicit dominus: Ecce ego ſuper paſtores, & inquiram oues meas de manibus eorũ, & auertam eos ne paſcant oues meas, & iam nõ paſcent eas: & extrahã oues meas de ore eorum, & paſcam eas cũ iudicio. Ne igitur quod ore noſtro pacem negamus, quod duritiam magis humanæ crudelitatis, q̃ diuinæ & paternæ pietatis dulcedinẽ apponimus, oues nobis cõmiſſæ à domino repoſcantur, placuit nobis ſancto ſpiritu ſuggerente, & domino per uiſiones multas & manifeſtas admonente (quia hoſtis nobis imminere prænunciatur & oſtenditur) colligere intra caſtra milites Chriſti: & examinatis ſingulorũ cauſis, pacem lapſis dare, imò pugnaturis arma ſuggerere: quod credimus nobis quoq; paternæ miſericordiæ con-

Scrutator cordium deus

Euchariſtia ſumpta erigit

Matt. 10

Mar. 10

Ezech. 14

templatione placiturũ. Quod ſi de collegis aliquis extiterit, qui urgente certamine pacẽ fratribus & ſororibus nõ putat dãdam, reddet ille rationem in die iudicij domino, uel importunæ cenſuræ, uel inhumanæ duritiæ ſuæ. Nos quod fidei & charitati, & ſolicitudini cõgruebat, quæ erãt in conſcientia noſtra protulimus, diẽ certaminis appropinquaſſe, hoſtem uiolentũ cito contra nos exurgere, pugnam nõ talem qualis fuit, ſed grauiorẽ multo & acriorem uenire: hoc nobis diuinitus frequẽter oſtẽditur, de hoc nos prouidentia & miſericordia domini ſæpius admonere dignatur, de cuius ope & pietate qui in eũ cõfidimus, poſſumus eſſe ſecuri, quia qui in pace militibus ſuis futuram prænũciat pugnam, dabit militãtibus in cõgreſſione uictoriam.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Eiuſdẽ ad eundẽ epiſtola hortatoria contra hæreſiarchas, qui facturi ſunt cũ minãtur ex neceſſitate noſtra uirtutẽ, quatenus nobis ſemel moriẽdũ ſit. Oſtẽdit præterea qualiter ſacerdotalis autoritas, & poteſtas diuina dignatione firmet: & inde obortas hæreſes, & nata eẽ ſchiſmata, ꝙ dei ſacerdotibus obtẽperare noluerint.

Epiſtola III

Dup. 455

CYPRIANVS CORNELIO FRATRI SALVTEM.

Legi literas tuas frater chariſſime, quas per Saturum fratrem noſtrum acoluthum miſiſti, & dilectionis fraternæ, & eccleſiaſticæ diſciplinæ, & ſacerdotalis cẽſuræ ſatis plenas, quibus ſignificaſti Feliciſſimũ hoſtẽ Chriſti, nõ nouũ, ſed iã pridẽ ob crimina ſua plurima & grauiſſima oſtẽſum, & nõ tãtũ mea, ſed & plurimorũ coẽpiſcoporũ ſentẽtia cõdẽnatũ & reiectũ, & à te illic eſſe ab eccleſia prohibitũ, & cũ ueniſſet ſtipatus caterua & factione deſperatorũ, uigore pleno (quo epiſcopũ agere oportet) pulſum de eccleſia eſſe, de qua iam pridẽ cũ ſuis ſimilibus, dei maieſtate & Chriſti dñi iudicis noſtri ſeueritate depulſus eſt, ne ſchiſmatis & diſſidij autor, ne pecuniæ cõmiſſæ fraudator, ne ſtuprator uirginũ, ne matrimoniorũ multorũ depopulator atq; corruptor, ultra adhuc ſpõſam Chriſti incorruptã, ſanctã, pudicã, præſentiæ ſuæ dedecore, & impudica atq; inceſta cõtagione uiolaret. Sed enim lecta alia tua epiſtola frater, quã primis literis ſubiũxiſti, ſatis miratus ſum, cũ animaduertiſſem te minis atq; terroribus eorũ qui uenerãt, aliquãtũ eſſe cõmotũ. cũ te (ſecũdũ quod ſcripſiſti) aggreſſi eſſent cũ ſumma deſperatiõe cõminãtes, quod ſi literas quas attulerãt non accepiſſes, publice eas recitarent, & multa turpia ac probroſa, & ore ſuo digna proferrent. Quod ſi ita res eſt frater, ut nequiſſimorum timeatur audacia, ut quod mali iure atq; æquitate nõ poſſunt, temeritate atq; deſperatione perficiãt, actum eſt de epiſcopatus uigore, & de eccleſiæ gubernandæ ſublimi ac diuina poteſtate, nec Chriſtiani ultra aut durare, aut eſſe poſſumus, ſi ad hoc uentum eſt, ut perditorũ minas atq; inſidias pertimeſcamus. Nã & gentiles & Iudæi minãtur, & hæretici atq; omnes quorum pectora & mẽtes diabolus obſidet, uenenatã rabiẽ ſuã quotidie furioſa uoce teſtantur:

Nouatianum intellige

Chriſtiana fortitudo

non tamen idcirco cedendum eſt quia minantur,aut ideo aduerſarius & inimicus maior eſt Chriſto,quia tantum ſibi uẽdicat & aſſumit in ſeculo. Manere debet apud nos frater fidei robur immobile, & ſtabilis atq; inconcuſſa uirtus contra omnes incurſus,atq; impetus oblatrantiũ fluctuũ,uelut petræ obiacentis fortitudine & mole debet obſiſtere. Nec intereſt unde epiſcopo aut terror,aut periculũ ueniat,qui terroribus & periculis uiuit obnoxius,& tamẽ fit de ipſis terroribus ac periculis glorioſus. Neq; enim ſolas gẽtilium uel Iudæorum minas cogitare & ſpectare debemus, cum uideamus ipſum dominũ à fratribus eſſe detentũ,& ab eo quẽ inter apoſtolos ipſe delegerat proditũ:Inter initia quoq; mũdi Abel iuſtũ non niſi frater occiderit: Iacob fugientem perſecutus ſit frater infeſtus,& Ioſeph puer uenierit uendentibus fratribus.In euãgelio etiã legimus,eſſe prædictũ magis domeſticos inimicos futuros,& qui prius copulati ſacramẽto unanimitatis fuerint, ipſos inuicem tradituros.Nihil intereſt quis tradat aut ſæuiat,cum deus tradi permittat,quos diſponit coronari.Neq; nobis ignominia eſt pati à fratribus,quod paſſus eſt Chriſtus:nec illis gloria eſt facere,quod fecerit Iudas.Quæ autem ſui elatio eſt,quæ comminãtium tumens & inflata ac uana iactatio,illic abſenti minari,cũ hic me habeãt in poteſtate præſentẽ? Conuicia eorũ quibus ſe & uitam ſuam quotidie lacerant nõ timemus,fuſtes & lapides,& gladios, quos uerbis parricidalibus iactitant,nõ perhorreſcimus,quod in illis eſt,homicidæ ſunt apud deũ tales,necare tamẽ nõ poſſunt, niſi eis dñs permiſerit. Et cũ ſemel nobis moriẽdũ ſit,illi tñ & odio,& uerbis,& delictis ſuis quotidie perimunt.Sed non idcirco frater relinquẽda eſt nobis eccleſiaſtica diſciplina,aut ſacerdotalis ſoluẽda cenſura,quoniã cõuiciis infeſtamur, aut terroribus quatimur,cum occurrat & ſcriptura diuina dicens:Ille uero qui præſumit & cõtumax eſt uir ſui iactãs,nihil omnino proficiet, qui dilatauit tanq; inferus animã ſuã.Et iterũ: Verba uiri peccatoris ne timueritis, quia gloria eius in ſtercora erit & in uermes.Hodie extollitur & cras nõ innenietur,quoniam conuerſus eſt in terram ſuam, & cogitatio eius peribit.Et iterum: Vidi impiũ exaltatum,& extolli ſuper cedros Libani,& tranſiui,& ecce nõ erat,& quæſiui eum,& nõ eſt inuẽtus locus eius.Exaltatio & inflatio,& arrogans ac ſuperba iactatio non de Chriſti magiſterio,qui humilitatem docet, ſed de antichriſti ſpiritu naſcitur,cui exprobrat per prophetam dominus, & dicit: Tu autẽ dixiſti in animo tuo,in cœlum aſcendã,ſuper ſtellas dei ponam ſedem meam.Sedebo in monte alto ſuper montes altos in aquilonem,aſcendam ſuper nubes & ſimilis ero altiſſimo.Et addidit dicens:Tu uero ad inferos deſcẽdes in fundamenta terræ,& qui uidebunt te, ſuper te mirabuntur. Vnde & parem talibus pœnam ſcriptura diuina loco alio cõminatur & dicit:Dies enim domini ſabaoth ſuper omnẽ iniurioſum & ſuperbum, & ſuper omnẽ elatum & excelſum.De ore itaq; & de uerbis ſuis unuſquiſq; ſta-

Virtus inconcuſſa contra incurſus.

Ioan.18.& Marci 14

Matt.10

Moriendum cuiq; ſemel

Eſa.5.& Abacuc.2 1.Machab.2 Pſal.36

Eſaiæ14

tim proditur,& utrũ Christum in corde suo,an uero antichristũ habeat,lo-
Matth.3 quendo detegitur:secundũ quod dominus in euangelio suo ait: Progenies
uiperarum,quomodo potestis bona loqui,cũ sitis nequam? de abundantia
Luc.6 enim cordis,os emittit.Bonus homo de bono thesauro emittit bonũ,& ne-
quã homo de neq; thesauro emittit nequã. Vnde & diues ille peccator, qui
de Lazaro in sinu Abrahæ posito,atq; in refrigerio cõstituto implorat auxi
lium,cũ in tormẽtis cruciabũdus flãmæ cremãtis ardoribus aduratur, inter
omnes corporis partes magis os eius & lingua dat pœnas:quia plus scilicet
Maledici lingua sua & ore peccauerat. Nã cũ scriptũ sit:Neq; maledici regnũ dei cõse
Matth.5 quentur.Et iterũ in euangelio suo dñs dicat, Qui dixerit fratri suo,fatue:qui
dixerit racha,reus erit gehennæ ignis:quomodo possunt censurã dei ultoris
euadere,qui talia ingerunt nõ solũ fratribus,sed & sacerdotibus, quibus ho-
nor tãtus de dei dignatione cõceditur,ut quisquis sacerdoti eius & ad tẽpus
hic iudicanti nõ obtẽperaret,statim necaretur? In Deuteronomio dñs deus
Deute.17 loquit̃,dicẽs:Et homo quicũq; fecerit in superbia,ut nõ exaudiat sacerdotẽ
aut iudicẽ,quicũq; fuerit,in diebus illis morietur homo ille: & omnis popu-
lus cũ audierit,timebit:& nõ agent impie etiã nunc.Itẽ ad Samuelẽ, cũ à Iu-
1.Regũ.8 dæis sperneretur,deus dicit:Non te spreuerunt,sed me spreuerunt.Et domi-
Luc.10 nus quoq; in euãgelio:Qui audit,inquit,uos,me audit,& eũ qui me misit:&
qui reijcit uos,me reijcit:qui me reijcit,reijcit eũ qui me misit. Et cũ leprosum
Matth.8 mundasset:uade,inquit,& demõstra te sacerdoti.Et cũ postea tẽpore passio
Ioan.18 nis alapã accepisset à seruo sacerdotis:cũq; ei dixisset,Sic respondes pontifi-
ci? Aduersus põtificẽ dominus cõtumeliose nihil dixit,nec quicq̃ de sacerdo
tis honore detraxit,sed innocentiã suã magis asserens & ostendens:Si male,
inquit,loquutus sum,exprobra de malo:si autẽ bene,quid me cædis? Itẽ in
Actuũ 23 Actibus apostolorũ.Postmodũ beatus Paulus cum ei dictum esset: Sic insi
mulas in sacerdotẽ dei maledicendo? q̃uis dño iam crucifixo,sacrilegi & im
pij,& cruenti illi esse cœpissent:nec iã quicq̃ de sacerdotali honore & auto-
ritate retinerent: tamẽ ipsum q̃uis inane nomẽ & umbrã quandã sacerdo-
tis cogitans expauit. Nesciebã fratres,inquit,quia pontifex est. Scriptum est
eñ:Principi plebis tuæ nõ maledices.Cũ hæc tãta ac talia & multa alia exẽ-
pla præcedãt,quibus sacerdotalis autoritas & potestas diuina dignatiõe fir-
mat̃,quales putas esse eos,qui sacerdotũ hostes,& contra ecclesiã catholicã
rebelles,nec præmonentis dñi cõminatione,nec futuri iudicij ultione terren-
tur? Neq; eñ aliunde hæreses obortæ sunt,aut nata sunt schismata, q̃ inde
Hæreses unde ortæ quod sacerdoti dei nõ obtẽperat̃. Nec unus in ecclesia ad tẽpus sacerdos, &
ad tẽpus iudex uice Christi cogitatur:cui si secũdũ magisteria diuina obtem
peraret fraternitas uniuersa,nemo aduersum sacerdotũ collegiũ quicq̃ mo-
ueret:nemo post diuinum iudicium,post populi suffragium,post coẽpisco-
porũ cõsensum iudicẽ se non iã episcopi,sed dei faceret. Nemo dissidio uni-

tatis

tatis Christi ecclesiam scinderet:nemo sibi placens ac tumens seorsum foris nouam hæresim conderet,nisi si ita est aliquis sacrilegæ temeritatis ac perditæ mentis,ut putet sine dei iudicio fieri sacerdotem,cum dominus in euangelio suo dicat:Nónne duo passeres asse ueneunt,& neuter eorum cadit in terram sine patris uestri uoluntate?Cum ille nec minima fieri sine uolũtate dei dicat,existimat aliquis summa & magna,aut non sciente,aut non permittẽte deo in ecclesia dei fieri,& sacerdotes,id est,dispensatores eius , non de eius sententia ordinari?Hoc est fidem non habere qua uiuimus,hoc est deo honorem nõ dare,cuius nutu & arbitrio regi & gubernari omnia scimus & credimus.Planè episcopi non de uoluntate dei fiunt,qui extra ecclesiam fiunt, sed contra dispositionem & traditionem euangelij fiunt:sicut ipse dominus in duodecim prophetis ponit & dicit:Sibimetipsi regem constituerũt,& nõ per me.Et iterum:Sacrificia eorum tanquam panis luctus, omnes qui man ducant ea,contaminabuntur . Et per Esaiam quoque spiritus sanctus clamat & dicit:Veh uobis filij desertores,hæc dicit dominus: Habuistis consilium & non per me,& fecistis conuentionem,& non per spiritum meũ,adijcere peccata super peccata.Cæterum dico,dico enim prouocatus,dico dolẽs, dico compulsus,quando episcopus in locum defuncti substituitur, quando populi uniuersi suffragio in pace deligitur,quando dei auxilio in persecutione protegitur,collegis omnibus fideliter iũctus,plebi suæ in episcopatu quadriennio iam probatus,in quiete seruiens disciplinæ, in tempestate proscriptus,applicato & adiuncto episcopatus sui nomine,toties ad leonem petitus,in circo,in amphitheatro dominicæ dignationis testimonio honoratus: his ipsis etiã diebus, quibus has ad te literas feci,ob sacrificia quæ de edicto proposito celebrare populus iubebatur , clamore popularium ad leonẽ denuo postulatus in circo:cum talis frater à quibusdam desperatis & perditis, & extra ecclesiam constitutis impugnari uidetur,apparet quis impugnet:nõ scilicet Christus qui sacerdotes aut cõstituit aut protegit,sed ille qui Christi aduersarius,& ecclesiæ eius inimicus:ob hoc ecclesiæ præpositum sua infestatione persequitur,ut gubernatore sublato,atrocius atq; uiolentius circa ecclesiæ naufragia grassetur.Nec quenquam fidelem & euangelij memorẽ, atq; Apostoli præmonentis mandata retinentem mouere debet frater, si quidã in extremis temporibus superbi & contumaces,& sacerdotũ dei hostes, aut de ecclesia dei recedunt,aut contra ecclesiã faciunt,quãdo tales nunc futuros & dominus,& apostoli eius ante prædixerint.Nec præpositũ seruum deseri à quibusdam miretur aliquis,quãdo ipsum dominũ magnalia & mirabilia summa facientem,& uirtutes factorũ suorum dei patris testimonio cõprobantẽ, discipuli sui reliquerint,& tamen ille non increpuit recedẽtes,aut grauiter comminatus est,sed magis conuersus ad apostolos suos dixit: Nunquid & uos uultis ire?seruans scilicet legem qua homo libertati suæ relictus,

Mat.10

Dei nutu cuncta reguntur

Osee.8

Esaiæ.30

Christus sacerdotum protector

Liberum arbitrium

& in

& in arbitrio proprio constitutus, sibimetipsi uel mortem appetit, uel salutem. Petrus tamen, super quem ædificata ab eodem domino fuerat ecclesia, unus pro omnibus loquens, & ecclesiæ uoce respõdens, ait: Domine ad quẽ ibimus? uerba uitæ æternæ habes, & nos credimus & cognouimus, quoniã tu es filius dei uiui: Significans scilicet & ostendens eos qui à Christo recesse rint, culpa sua perire, ecclesiam tamen quæ in Christum credat, & quæ semel id quod cognouerit teneat, nunquam ab eo discedere, & eos esse ecclesiam, qui in domo dei permanent. Plantationem uero plantatam à deo patre nõ esse uidemus, non frumenti stabilitate solidari, sed tanquam paleas dissipantis inimici spiritu uentilari, de quibus & Ioannes in epistola sua dicit: Ex nobis exierunt, sed non fuerunt ex nobis: si enim fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum. Item: Paulus monet nos, cum mali de ecclesia pereunt, nõ moueri, nec recedentibus perfidis fidem minui: Quid enim, inquit, si exciderunt à fide quidam eorum, nũquid infidelitas illorum fidem dei euacuauit? absit: est enim deus uerax, omnis autem homo mendax. Quod ad nos attinet, conscientiæ nostræ conuenit frater dare operam, ne quis culpa nostra de ecclesia pereat. Si autem quis ultro, & crimine suo perierit, & pœnitẽtiam agere, atq; ad ecclesiam redire noluerit, nos in die iudicij inculpatos futuros, qui consulimus sanitati, illos solos in pœnis remansuros, qui noluerint consilij nostri salubritate sanari. Nec mouere nos debent conuicia perditorum, quominus à uia recta, & à certa regula non recedamus, quando & Apostolus instruit, dicens: Si hominibus placerem, Christi seruus non essem. Interest utrum quis homines promereri an deum cupiat. Si hominibus placetur, dominus offenditur. Si uero illud enitimur & laboramus ut possimus deo placere, & conuicia & maledicta debemus humana contemnere. Quod autem tibi de Fortunato isto pseudepiscopo, à paucis & inueteratis hæreticis constituto, non statim scripsi, frater non ea res erat, quæ in noticiam tuã deberet festinato statim, quasi magna aut metuenda perferri, maxime quãdo & Fortunati nomen iam satis nosses, qui est unus de quinque presbyteris iam pridem de ecclesia profugis, & sententia coëpiscoporum nostrorum multorum, & grauissimorum uirorũ nuper abstentis, qui super hac re priore anno ad te literas fecerunt: Item Felicissimum signiferum seditionis recognosceres, qui & ipse in ijsdem coëpiscoporum nostrorum factis ad te pridem literis continetur: qui non tantum ab ijs istic abstentus, sed abs te illic nuper de ecclesia pulsus est. Cum hæc in noticia tua esse confiderem, & pro certo haberem: memoriæ & disciplinæ tuæ scirem necessarium, non putaui celeriter & urgenter hæreticorum tibi ineptias nunciãdas. Neq; enim ad catholicæ ecclesiæ maiestatem pariter ac dignitatẽ pertinere debet, quid apud se hæreticorum & schismaticorum moliatur audacia. Nam & pars Nouatiani Maximum presbyterum, nuper ad nos à Nouatiano legatum missum,

Ioan.6 — *1.Ioan.1* — *Ro.3* — *Psal.115* — *Conuicijs cedendum* — *Gal.1* — *Fortunatus pseudepiscopus* — *Maximus presbyter.*

atq;

atq; à noſtra communicatione reiectum, nunc iſtic pſeudoëpiſcopum ſibi feciſſe dicitur. Nec tamen de hoc tibi ſcripſerã, quando hæc omnia contemnãtur à nobis, & miſerim tibi proxime nomina epiſcoporũ iſtic cõſtitutorum, qui integri & ſani in eccleſia catholica fratribus præſunt. Quod utiq; ideo de omniũ noſtrorum conſilio tibi placuit ſcribere, ut erroris diluendi ac perſpiciendæ ueritatis compendium fieret, & ſcires tu & collegæ noſtri, quibus ſcribere, & literas mutuo à quibus uos accipere oportet. Si quis autem præter hos, quos epiſtola noſtra complexi ſumus ſcribere uobis auderet, ſciretis eũ uel ſacrificio uel libello eſſe maculatum: uel unum de hæreticis peruerſum ſcilicet & prophanum. Nactus tamen occaſionẽ familiariſſimi hominis & clerici, ſed & per Felicianum acoluthum, quem cum Perſeo collega noſtro miſeras, inter cætera quæ in noticiam tuam perferenda hinc fuerãt, etiam de Fortunato iſto tibi ſcripſi. Sed dum iſtic Felicianus frater noſter uel uento retardatur, uel accipiendis alijs epiſtolis à nobis detinetur, Feliciſſimo ad uos properante præuentus eſt. Ita enim ſcelera feſtinant, quaſi contra innocentiam feſtinatione præualeant. Per Felicianum autem ſignificaui tibi frater ueniſſe Carthaginem Priuatum ueterem hæreticum in Pambeſitana colonia, ante multos ferè annos ob multa & grauia delicta nonaginta epiſcoporum ſententia condemnatum, anteceſſorum etiam noſtrorum (quod & ueſtram cõſcientiam non latet) Fabiani & Donati literis ſeueriſſime notatum, qui cum cauſam ſuam apud nos in conſilio, quod habuimus idibus Maijs, quæ proxime fuerunt, uelle ſe agere diceret, nec admiſſus eſſet, Fortunatũ iſtum pſeudoëpiſcopum dignum collegio ſuo fecit. Venerat etiam cũ illo & Felix quidam, quem ipſe extra eccleſiam in hæreſi, pſeudoëpiſcopum olim conſtituerat. Sed & Iouinus & Maximus comites cum Priuato hæretico affuerunt, ob nefanda ſacrificia & crimina in ſe probata, ſententia nouem collegarum noſtrorum condemnati, & iterato quoq; à pluribus nobis anno priore in conſilio abſtenti. Cum his autem quatuor iunctus eſt, & repoſitus* Suturnicenſis, qui non tantum in perſecutione ipſe cecidit, ſed & maximam partem plebis ſuæ ſacrilega perſuaſione deiecit. Hi quinque cum paucis uel ſacrificantibus, uel male ſibi conſcijs, Fortunatum ſibi pſeudoëpiſcopum cooptauerunt, ut criminibus in unum conuenientibus, talis eſſet ſcilicet rector, quales illi qui regũtur. Hinc iam & cætera mẽdacia frater chariſſime potes agnoſcere, quæ illic homines deſperati & perditi uentilauerũt, ut cum de ſacrificatis uel hæreticis amplius quàm quinq; pſeudoëpiſcopi non fuerint qui Carthaginem uenerunt, & Fortunatum ſibi dementiæ ſuæ ſocium cõſtituerint, illi tamen quaſi filij diaboli & mendacio pleni, auſi ſunt, ut ſcribis, iactare uiginti quinque epiſcopos affuiſſe: quod mendacium & iſtic prius apud fratres noſtros iactitabant, dicentes uigintiquinq; epiſcopos de Numidia eſſe uenturos, qui ſibi epiſcopum facerent: quo in mẽdacio ſuo poſteaq; quinq;

Libellati et ſacrificati

Pſeudoepiſcopi
Felix
Iouinus
Maximus
Priuatus

Aliâs Quoturnicenſis

Qualis rector talis ſubditus

ſolis

ſolis conuenientibus naufragis,& à nobis abſtentis detecti ſunt atque confuſi, Romam cum mendaciorum ſuorum merce nauigauerunt, quaſi ueritas poſt eos nauigare nō poſſet, quæ mendaces linguas rei certæ probatione conuinceret. Atq; hæc eſt frater uere demẽtia, nō cogitare nec ſcire quod mendacia non diu fallant, noctem tam diu eſſe, quamdiu illuceſcat dies, clarificato autem die & ſole oborto, luci tenebras & caliginem cedere, & quæ graſſabantur per noctem latrocinia ceſſare. Deniq; ſi nomina ab eis quæreres, non haberent uel quos falſo nominarent, tanta apud illos etiam malorum penuria eſt, ut ad eos nec de ſacrificatis, nec de hæreticis uigintiquinque colligi poſſint. Et tamen ad decipiendas aures ſimplicium & abſentium mendacio numerus inflatur, quaſi & ſi uerus eſſet hic numerus, aut ab hæreticis eccleſia, aut iniuſtis iuſticia uincatur. Nec me oportet frater paria nunc cum illis facere, & ea quæ commiſerunt atque hucuſq; committunt meo ſermone decurrere, cum conſiderandum ſit nobis, quid proferre & ſcribere ſacerdotes dei oporteat, nec tam dolor apud nos debeat, quàm pudor loqui, & ne uidear prouocatus maledicta potius quàm crimina & peccata congerere. Taceo itaq; de fraudibus eccleſiæ factis: coniurationes, & adulteria, & uaria delictorum genera prætereo. Vnum illud, in quo non mea, nec hominum, ſed dei cauſa eſt, de eorum facinore non puto eſſe reticendum, quod à primo ſtatim perſecutionis die, cum recentia delinquentium facinora feruerent, & ſacrificijs nefandis non tantum diaboli altaria, ſed adhuc manus ipſæ lapſorum atq; ora maderent, communicare cum lapſis & pœnitentiæ agendæ intercedere non deſtiterũt. Clamat deus: Sacrificans dijs eradicabitur, niſi domino ſoli. Et dominus in euangelio dicit: Qui me negauerit, & ego eum negabo. Et alio loco indignatio & ira diuina non tacet, dicens: Illis fudiſtis libamina & illis impoſuiſtis ſacrificia. Super hęc nō indignabor? dicit dominus. Et intercedunt ne rogetur deus, qui indignari ſe ipſe teſtatur. Intercedunt ne exoretur precibus & ſatisfactionibus Chriſtus, qui negãtem ſe negare profitet̃. Nos in ipſo perſecutionis tempore de hoc ipſo literas miſimus, nec auditi ſumus, conſilio frequenter acto, nō conſenſione tantum noſtra, ſed & comminatione decreuimus, ut pœnitentiã fratres agerent, ut pœnitentiam nō agentibus nemo temere pacem daret: illi cõtra deũ ſacrilegi, contra ſacerdotes dei impio furore temerarij, de eccleſia recedentes & contra eccleſiã parricidalia arma tollentes, elaborant (ut opus ſuũ diaboli malicia conſument) ne uulneratos diuina clementia in eccleſia ſua curet, miſerorum pœnitentiam mendaciorum ſuorum fraude corrumpũt, ne deo indignanti ſatisfiat, ne Chriſtum dominum ſuũ, qui Chriſtianus eſſe uel erubuit, uel timuit, poſtmodum quærat, ne ad eccleſiam qui de eccleſia receſſerat, redeat. Datur opera ne ſatisfactionibus & lamentationibus iuſtis delicta redimantur, ne uulnera lachrymis abluantur. Pax uera falſæ pacis mendacio

Mendacia nõ diu fallunt

Conſiderandum quid ſcribamus

Exod. 22

Matth. 10

Delicta redimenda

dacio tollitur,salutaris sinus matris nouerca intercedente præcluditur, ne de pectore atque ore lapsorum fletus & gemitus audiatur. Compelluntur adhuc insuper lapsi,ut linguis atq; ore,quo in capitolio ante deliquerant,sacerdotibus conuicium faciant, confessores & uirgines, & iustos quosque fidei laude præcipuos atq; in ecclesia gloriosos,contumelijs & maledicis uocibus prosequuntur. A quibus quidem non tam nostrorum modestia,& humilitas & pudor cæditur,quàm illorum lapsorum spes & uita laceratur. Neque enim qui audit,sed qui facit conuicium miser est:nec qui à fratre uapulat,sed qui fratrem cædit in lege peccator est. Et cum nocentes innocentibus iniuriam faciunt, illi patiuntur iniuriam, qui facere se credunt. Denique hinc illis pertusa mens, & hebes animus,& sensus alienus est. Ira est dei nō intelligere delicta,ne sequatur pœnitentia,sicut scriptum est:Et dedit illis deus spiritum transpunctionis,ne reuertantur scilicet & curētur, & deprecationibus & satisfactionibus iustis peccata sanentur. Paulus apostolus in epistola sua ponit & dicit:Dilectionem ueritatis non habuerunt ut salui fierent,ac propterea mittet illis deus operationem erroris,ut credant mendacio, ut iudicentur omnes qui non crediderūt ueritati,sed sibi placēt iniustitia. Primus felicitatis gradus est,non delinquere:secundus,delicta cognoscere. Illic currit innocētia integra & illibata quæ seruet,hic succedit medela quæ sanet, quod utrunque isti offenso deo perdiderunt,ut & amissa sit gratia, quæ de baptismi sanctificatione percipitur,& non subueniat pœnitentia, per quam culpa curatur. An putas frater leuia esse apud deū facinora,parua & modica delicta,quod per illos nō rogatur maiestas indignātis dei? quod nō timetur ira & ignis,& dies domini? quod imminente antichristo, exarmatur fides militantis populi,dum tollitur timor & uigor Christi? Viderint laici hoc quomodo curent,sacerdotibus labor maior incumbit in asserenda, propicianda,& procuranda dei maiestate,ne quid uideamur in hac parte negligere, cum admoneat dominus & dicat:Et nūc præceptum hoc ad uos est ô sacerdotes:Si non audieritis,& si non posueritis in corde uestro, ut detis honorem nomini meo dicit dominus:Immittam in uos maledictionem, & maledicam benedictionem uestram. Honor ergo datur deo,quādo sic dei maiestas & censura contemnitur,ut cum indignari se ille & irasci sacrificantibus dicat,& cū pœnas æternas & supplicia perpetua cōminetur, proponatur sacrilegis atq; dicatur,ne ira cogitetur dei,nō timeatur iudiciū domini, ne pulsetur ad ecclesiam Christi,sed sublata pœnitentia, nec ulla exomologesi criminis facta, despectis episcopis atque calcatis, pax à non ueris presbyteris uerbis fallacibus prædicetur,& ne lapsi surgant, aut foris ad ecclesiam redeant, communicatio non communicantibus offeratur? Quibus etiam nō satis fuit ab euangelio recessisse,spem lapsis satisfactionis & pœnitentiæ sustulisse,fraudibus inuolutos,uel adulterijs commaculatos,uel sacrificiorum fu-

Gradus felicitatis

Mala. 2

nesta contagione pollutos, ne deum rogarent, ne in ecclesia exomologesin criminum facerent, ab omni sensu & fructu pœnitentiæ remouisse, foris sibi extra ecclesiam & contra ecclesiam constituisse conuenticulum perditæ factionis, cum male sibi consciorum & deum rogare ac satisfacere nolentium caterua conflueret. Post ista adhuc insuper pseudepiscopo sibi ab hæreticis constituto, nauigare audent & ad Petri cathedram atq; ecclesiam principalem unde unitas sacerdotalis exorta est, à schismaticis & profanis literas

Roma. 1 ferre, nec cogitare eos esse Romanos, quorum fides, Apostolo prædicante, laudata est, ad quos perfidia habere non possit accessum. Quæ autem causa ueniendi & pseudepiscopum contra episcopos factum nunciandi? Aut enim placet illis quod fecerunt, & in suo scelere perseuerant, aut si displicet &

Statutum recedunt, sciunt quò reuertantur. Nam cum statutum sit omnibus nobis, & æquum sit pariter ac iustum, ut uniuscuiusq; causa illic audiatur, ubi est crimen admissum, & singulis pastoribus portio gregis sit asscripta, quam regat unusquisq; & gubernet, rationem sui actus domino redditurus, oportet utiq; eos quibus præsumus nō circuncursare, nec episcoporum concordiam cohærētem sua subdola & fallaci temeritate collidere, sed agere illic causam suam, ubi & accusatores habere & testes sui criminis possint: nisi paucis desperatis & perditis, minor uidetur esse autoritas episcoporum in Africa constitutorum, qui iam de illis iudicauerunt, & eorum conscientiam multis deli-

al. inuolutā ctorum laqueis* uinctam iudicij sui nuper grauitate damnarunt. Iam causa eorum cognita est: iam de eis dicta sententia est, nec censuræ congruit sacerdotum mobilis atq; inconstantis animi leuitate reprehendi, cum domi-

Matth. 5 nus dicat: Sit sermo uester, est est, non non. Si eorum qui de illis priore anno iudicauerunt, numerus cum presbyteris & diaconis computetur, plures tunc affuerunt in iudicio & cognitione, quàm sunt ijdem isti, qui cum Fortunato uidentur nunc esse coniuncti. Scire enim debes frater charissime, eum posteaquam pseudepiscopus ab hæreticis factus est, iam penè ab omnibus esse desertum. Nanque ij, quibus in præteritum præstigia obtendebantur, & uerba fallacia quod simul ad ecclesiam regressuri dicerentur, posteaquam uiderunt illic pseudepiscopum factum, frustratos & deceptos se esse didicerunt, & remeant quotidie atque ecclesiam pulsant, nobis tamen à qui-

Ratio reddenda bus ratio domino reddenda est, anxie ponderantibus, & sollicite examinantibus, qui recipi & admitti ad ecclesiam debeant. Quibusdam enim ita aut crimina sua obsistunt, aut fratres obstinate & firmiter renituntur, ut recipi omnino non possint sine scandalo atque periculo plurimorum. Neque enim sic putamina quædam colligenda sunt, ut quæ integra & sana sunt uulnerentur, nec utilis atque consultus est pastor, qui ita morbidas & con-

Melior est unus timēs deū tactas oues gregi admiscet, ut gregem totum mali cohærentis afflictatione contaminet. Non attendas numerū illorum, melior est enim unus timens

quàm

quàm mille filij impij, ſicut locutus eſt dominus per prophetam dicens: Fili ne iocunderis in filijs impijs ſi multiplicentur tibi, cum non fuerit timor dei in ipſis. O ſi poſſes frater chariſſime iſtic intereſſe nobiſcum, cũ praui iſtic & peruerſi de ſchiſmate reuertũtur, uideres quis mihi labor ſit perſuadere patientiam fratribus noſtris, ut animi dolore ſopito, recipiendis malis curandiſq; cõſentiant. Nanq; ut gaudent & lætãtur, cum tolerabiles & minus culpabiles redeunt: ita contrà fremunt & reluctantur, quoties inemendabiles & proterui, & uel adulterijs, uel ſacrificijs contaminati, & poſt hoc adhuc inſuper & ſuperbi, ſic ad eccleſiam remeant, ut bona intus ingenia corrumpant. Vix plebi perſuadeo, immo extorqueo, ut tales patiantur admitti, & iuſtior factus eſt fraternitatis dolor, ex eo quod unus atque alius, obnitente plebe, & contradicente, mea tamen facilitate ſuſcepti, peiores extiterunt, quàm prius fuerant, nec fidem pœnitentiæ ſeruare potuerunt, quia nec cum uera pœnitentia uenerant. De iſtis uero quid dicam, qui nunc ad te cum Feliciſſimo omnium criminum reo nauigauerunt legati à Fortunato pſeudepiſcopo miſſi, tam falſas ad te literas afferentes, quàm eſt & ipſe (cuius literas ferunt) falſus, quàm eſt & eius peccatorum multiplex conſcientia, quàm execrabilis uita, quàm turpis, ut & ſi in eccleſia eſſent, eijci tales de eccleſia debuiſſent? Denique quia conſcientiam ſuam norunt, nec nos audent adire, aut ad eccleſiæ limen accedere, ſed foris per prouinciam circunueniendis fratribus, & ſpoliandis pererrant, & omnibus iam ſatis noti, atque undiq; pro ſuis facinoribus excluſi, illuc etiam ad uos nauigant. Neque enim poteſt illis eſſe frons ad nos accedendi, aut apud nos conſiſtendi, cum ſint acerbiſſima & grauiſſima crimina, quæ eis à fratribus ingerantur. Si iudicium noſtrum uolunt experiri, ueniant. Denique ſi qua illis excuſatio & defenſio poteſt eſſe, uideamus quem habeant ſatisfactionis ſuæ ſenſum, quem afferant pœnitẽtiæ fructum, nec eccleſia iſtic alicui clauditur, nec epiſcopus alicui denegatur, patientia & facilitas & humanitas noſtra uenientibus præſto eſt. Opto omnes in eccleſiam regredi, opto uniuerſos commilitones noſtros intra Chriſti caſtra, & dei patris domicilia concludi. Remitto omnia, multa diſſimulo, ſtudio & uoto colligendæ fraternitatis, etiam quæ in deum commiſſa ſunt non pleno iudicio religionis examino, delictis plusquàm oportet remittendis penè ipſe delinquo. Amplector prompta & plena dilectione cum pœnitentia reuertentes, peccatum ſuum ſatisfactione humili & ſimplici confitentes. Si qui autem ſunt, qui putant ſe ad eccleſiam non precibus, ſed minis regredi poſſe, aut exiſtimant aditum ſibi non lamentationibus & ſatisfactionibus, ſed terroribus facere, pro certo habeant contra tales ſtare eccleſiam domini, nec caſtra Chriſti inuicta & fortia, & domino tuente, munita minis cedere. Sacerdos dei euangelium tenens, & Chriſti præcepta cuſtodiens occidi poteſt, uinci non poteſt. Suggerit & ſubminiſtrat nobis

Feliciſſimo pſeudepiſcopo inſultat

Eccleſia nulli claudenda

Matt.23 exempla uirtutis ac fidei, Zacharias antistes domini, qui cum terreri minis & lapidatione non posset, in templo dei occisus est, clamans & identidem dicens, quod nos quoque contra hæreticos clamamus & dicimus: Hæc dicit *2. Paralip.15* dominus: Dereliquistis uias domini, & dominus derelinquet uos. Neque enim, quia pauci temerarij & improbi, cœlestes & salutares uias domini derelinquunt, & sancta non agentes à sancto spiritu deseruntur, ideo & nos diuinæ traditionis non memores esse debemus, ut maiora esse furentium scelera, quàm sacerdotum iudicia censeamus, aut plus existimemus ad impugnandum posse humana conamina, quàm quod ad protegendum præualet diuina tutela. An ad hoc frater charissime deponenda est ecclesiæ catholicæ dignitas, & plebis intus positæ fidelis atque incorrupta maiestas, & sacerdotalis quoque autoritas ac potestas, ut iudicare uelle se dicant de ecclesiæ præposito extra ecclesiam constituti? de Christiano hæretici? de sano saucij? de integro uulnerati? de stante lapsi? de iudice rei? de sacerdote sacrilegi? Quid superest, nisi ut ecclesia Capitolio cedat, & recedentibus sacerdotibus ac de altari se remouentibus, in cleri nostri sacrum uenerandumq́ue consessum, simulachra atque idola cum aris suis transeant, & Nouatiano declamandi aduersum nos atque increpandi largior & plenior materia præstetur: si mihi qui sacrificauerunt, & Christum publice negauerunt, non tantum & sine acta pœnitentia admitti, sed adhuc insuper cœperint terroris sui potestate dominari? Si pacem postulant, arma deponant: si satisfaciunt, quid minantur? Aut si comminantur, sciant quia à sacerdotibus dei non timentur. Neque enim & antichristus cum uenire cœperit, introibit in ecclesiam, quia minaturus est, aut armis eius & uiolentiæ cedetur, quia resistentes peremptурum se esse profitebitur. Armant nos hæretici, dum nos putant sua comminatione terreri, nec in pace nos deijciunt, sed magis erigunt atque accendunt, dum ipsam pacem persecutione peiorem fratribus faciunt. Et optamus quidem ne quod loquuntur furore, impleant crimine, ne qui uerbis perfidis & crudelibus peccant, factis quoque delinquant. *Orandum pro inimicis* Oramus ac deprecamur deum (quem prouocare illi & exacerbare non desinunt) ut eorum corda mitescant, ut furore deposito ad sanitatem mentis redeant, ut peccatores à delictorum tenebris pœnitentiam agnoscant, & magis petant fundi pro se preces atque orationes antistitis, quàm ipsi fundant sanguinem sacerdotis. Si autem in suo furore permanserint, atque in istis insidijs ac minis suis parricidalibus crudeliter perseuerauerint, nullus dei sacerdos sic infirmus, sic iacens & abiectus sit, imbecillitate humanæ mediocritatis ita inualidus, qui non contra hostes & impugnatores dei diuinitus erigatur, cuius non humilitas & infirmitas uigore & robore domini protegentis animetur. Nostra nihil interest aut à quo, aut quando perimamur, mortis & sanguinis præmium à domino rece-

pturi

pturi. Illorum flenda & lamentanda conditio est, quos sic diabolus excæcat, ut æterna gehennæ supplicia non cogitantes antichristi iam propinquãtis aduentum conentur imitari. Et quanquam sciã frater charissime pro mutua dilectione quam debemus, & exhibemus inuicem nobis, florentissimo illic clero tecum præsidenti, & sanctissime atque amplissime plebi legere te semper literas nostras, tamen nunc admoneo & peto, ut quod aliâs sponte atque honorifice facis, etiam petente me facias, ut hac epistola mea lecta, si quod illi contagium uenenati sermonis, & pestiferæ*seminationis irrepserat, id omne de fratrum auribus & pectoribus exuatur, & bonorum integra ac syncera dilectio ab omnibus hæreticæ detractionis sordibus repurgetur. Declinent autem de cætero fortiter, & euitent dilectissimi fratres nostri uerba & colloquia eorum quorum sermo ut cancer serpit: Sicut Apostolus ait: Corrumpunt ingenia bona confabulationes pessimæ. Et iterum: hæreticum hominem post unam & secundam correptionem euita, sciens quia peruersus est huiusmodi & peccat, & est à semetipso damnatus. Et per Salomonem spiritus sanctus loquitur. Peruersus, inquit, in ore suo portat perditionem, & in labijs suis ignem condit. Item denuo monet dicens: Sepi aures tuas spinis, & noli audire linguam nequam. Et iterum: Malus obaudit linguæ iniquorum, iustus autem non intendit labijs mendacibus. Quãquam sciam illic fraternitatem nostram, uestra scilicet prouidentia munitam, sed & sua uigilantia satis cautam, nec capi hæreticorum uenenis posse, nec decipi, tantumque apud illos præualere & magisteria & præcepta diuina, quantus illis in deum timor est, tamen ex abundantia uel solicitudo nostra, uel charitas scribere ad uos ista persuasit, ut nulla cum talibus commercia copulentur, nulla cum malis conuiuia uel colloquia misceantur, simusque ab eis tam separati, quàm sunt illi de ecclesia profugi, quia scriptum est: Si autem & ecclesiam contempserit, sit tibi tanquam ethnicus & publicanus. Et beatus Apostolus non monet tantum, sed iubet à talibus ut recedatur. Præcipimus, inquit, uobis in nomine domini nostri Iesu Christi, ut recedatis ab omnibus fratribus ambulantibus inordinate, & non secundum traditionem quam acceperunt à nobis. Nulla societas fidei & perfidiæ potest esse. Qui cum Christo nõ est, aduersarius Christi est, qui unitati & paci eius inimicus est, nobiscum non potest cohærere: Si cum precibus & satisfactionibus ueniunt, audiantur: Si maledicta & minas ingerunt, respuantur. Opto te frater semper bene ualere.

Flendi gehennæ immemores

Contagiũ uenenati sermonis exuendum

Al. contaminationis

1. Cor. 15

Titum. 3

Prouerb. 16

Eccle. 28

Prouerb. 17

Nulla cum malis commercia

Matth. 18

2. Thessa. 1

Fidei & perfidiæ nulla societas

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Beati Cypriani quorundamque coepiscoporum epistola ad Felicem presbyterũ & Paulum diaconum, & plebem ipsis commissam, consilium petentium de Martiale & Basilide hæresiarchis, in qua docent deum iussisse nõ nisi immaculatos & integros antistites eligi deberi: ideoque plena diligentia & exploratione syncera oportere eos ad sacerdotium deligi, quos deo constet fore acceptos.

Epiſtola IIII. de Martiale & Baſilide.

CYPRIANVS CAECILIVS, PRIMVS, POLYCARPVS, NICOmedes, Lucianus, Succeſſus, Sedatus, Fortunatus, Ianuarius, Secũdinus, Pomponius, Honoratus, Victor, Aurelius, Satius, Petrus, alius Ianuarius, Saturninus, alius Aurelius, Venantius, Quietus, Rogatianus, Tenax, Felix, Fauſtus, Quintus, alius Saturninus, Lucius, Vincẽtius, Liboſus, Geminius, Marcellus, Iambus, Adelphius, Victoricus, & Paulus Felici presbytero & plebibus cõſiſtẽtibus ad legionẽ & Aſturicæ: itẽ Ælio diacono & plebi Emeritæ cõſiſtentibus fratribus in domino ſalutem.

CVm in unum cõueniſſemus legimus literas ueſtras fratres dilectiſſimi, quas ad nos per Felicẽ & Sabinũ coëpiſcopos noſtros pro fidei ueſtræ integritate, & pro dei timore feciſtis. Significantes Baſilidem & Martialem libellis idololatriæ commaculatos, & nefandorum facinorum conſcientia uinctos, epiſcopatum gerere, & ſacerdotium dei adminiſtrare nõ oportere. Et deſideraſtis reſcribi ad hæc uobis, & iuſtam pariter ac neceſſariam ſolicitudinem ueſtram uel ſolatio, uel auxilio noſtræ ſententiæ ſubleuari. Sed enim deſiderio huic ueſtro non tam noſtra conſilia, quàm diuina præcepta reſpondent, quibus iampridem mandatur uoce cœleſti, & dei lege præſcribitur, quos & quales oporteat deſeruire
Exodi 19 altari, & ſacrificia diuina celebrare. In Exodo nanq; ad Moyſen deus loqui-
Sacerdotum puritas tur & monet, dicens: Sacerdotes qui accedunt ad dominũ deum, ſanctificentur, ne forte derelinquat illos dominus. Et iterũ: Et cum accedunt miniſtrare ad altare ſancti, nõ adducent in ſe delictum, ne moriantur. Item in Leuitico
Leuitici 21 præcipit dominus & dicit: Homo, in quo fuerit macula & uitiũ, non accedet offerre dona deo. Quæ cum prædicta uel mandata & manifeſta ſint nobis, præceptis diuinis neceſſe eſt obſequia noſtra deſeruiant, nec perſonã in eiuſmodi accipere, aut aliud cuiq; largiri poteſt humana indulgentia, ubi intercedit & legem tribuit diuina præſcriptio. Neq; enim immemores eſſe debemus, quid ad Iudæos per Eſaiã prophetã locutus ſit dñs increpans & indignans, quod cõtemptis diuinis præceptis, humanas doctrinas ſequerentur:
Eſa. 29 *Mar. 7* Populus iſte, inquit, labijs ſuis honorificat me, cor uero eorũ longe ſeparatũ eſt a me. Sine cauſa autem colunt me, mandata & doctrinas hominum do-
Matth. 15 centes, quod idem dominus in Euãgelio repetit & dicit: Reijcitis mandatũ dei, ut traditionẽ ueſtram ſtatuatis, quæ ante oculos habentes, & ſolicite ac religioſe conſiderantes in ordinationibus ſacerdotum nõ niſi immaculatos & integros antiſtites eligere debemus, qui digne & ſancte ſacrificia deo offe-
Eccl. 12 rentes, audiri in precibus poſſint quas faciunt pro plebis dominicæ incolu-
Ioan. 9 mitate, cum ſcriptũ ſit: Deus peccatorẽ non audit: ſed ſi quis deum coluerit,

& uolun-

& uoluntatē eius fecerit,illū audit.Propter quod plena diligentia & exploratione ſyncera oportet eos ad ſacerdotium dei deligi,quos à deo conſtet audiri.Nec ſibi plebs blandiatur,quaſi immunis à contagione eſſe delicti poſſit,cum ſacerdote peccatore cōmunicans,& ad iniuſtū atq; illicitū præpoſiti ſui epiſcopatū conſenſum ſuum cōmodans,cū per Oſeam prophetam comminetur & dicat cenſura diuina:Sacrificia eorum tanq̄ panis luctus omnes qui manducant ea,contaminabuntur: Docens ſcilicet & oſtendens omnes omnino ad peccatū cōſtringi,qui fuerint prophani & iniuſti ſacerdotis ſacrificio contaminati.Quod idem in Numeris manifeſtari inuenimus, quando Chore & Dathan & Abiron contra Aaron ſacerdotē ſacrificandi ſibi licentiam uendicauerunt.Illic quoq; per Moyſen præcepit dominus,ut ab eis populus ſeparetur,ne facinoroſis coniunctus eodē facinore & ipſe perſtringatur:Separamini,inquit,à tabernaculis hominum iſtorum duriſſimorum, & nolite tangere ab omnibus quæ ſunt eis, ne ſimul pereatis in peccato eorū. Propter quod plebs obſequens præceptis dominicis,& deū metuens,à peccatore præpoſito ſeparare ſe debet,nec ſe ad ſacrilegi ſacerdotis ſacrificia miſcere,cum ipſa maxime habeat poteſtatem uel eligendi dignos ſacerdotes, uel indignos recuſandi.Quod & ipſum uidemus de diuina autoritate deſcendere,ut ſacerdos plebe præſente,ſub omniū oculis deligatur, & dignus atq; idoneus publico iudicio ac teſtimonio comprobetur, ſicut in Numeris Moyſi præcepit dominus dicens:Prehende Aaron fratrem tuum & Eleazarum filium eius,& impones eos in montem coram omni ſynagoga, & exue Aaron ſtolam eius,& indue Eleazarum filium eius,& Aarō appoſitus moriatur illic.Coram omni ſynagoga iubet deus conſtitui ſacerdotē, id eſt, inſtruit & oſtendit ordinationes ſacerdotales non niſi ſub populi aſſiſtentis conſcientia fieri oportere, ut plebe præſente uel detegantur malorum crimina,uel bonorum merita prædicentur,& ſit ordinatio iuſta & legitima, quæ omnium ſuffragio & iudicio fuerit examinata,quod poſtea ſecundū diuina magiſteria obſeruatur in Actis apoſtolorū,quādo de ordinando in locum Iudæ epiſcopo Petrus ad plebem loquitur: Surrexit, inquit, Petrus in medio diſcentium,fuit autem turba in uno.Nec hoc in epiſcoporū tantū & ſacerdotum,ſed in diaconorū ordinationibus obſeruaſſe apoſtolos animaduertimus,de quo & ipſo in Actis apoſtolorum ſcriptum eſt: Et conuocauerunt,inquit,illi duodecim totam plebem diſcipulorū & dixerunt eis: Quod utiq; idcirco tam diligenter & caute conuocata plebe tota gerebatur,ne quis ad altaris miniſterium,uel ad ſacerdotalem locum indignus obreperet. Ordinari enim nonnunq̄ indignos non ſecundum dei uoluntatem, ſed ſecundum humanam præſumptionem,& hæc deo diſplicere, quæ nō ueniant ex legitima & iuſta ordinatione,deus ipſe manifeſtat per Oſeam prophetam dicens: Sibimetipſi regem conſtituerunt, & non per me. Propter quod

Oſeæ.9

Numer.20

Num.16

Sacerdos dignus eligēdus

Num.20

Actu.1

Digni ordinandi

Oſeæ.8

diligenter de traditione diuina,& apostolica obseruatione seruandum est & tenendum quod apud nos quoq;,& ferè per prouincias uniuersas tenetur, ut ad ordinationes rite celebrandas ad eam plebem,cui præpositus ordinatur,episcopi eiusdem prouinciæ proximi quiq; conueniant,& episcopus deligatur plebe præsente,quæ singulorum uitam plenissime nouit,& uniuscuiusque actum de eius conuersatione perspexit. Quod & apud uos factũ uidemus in Sabini collegæ nostri ordinatione, ut de uniuersæ fraternitatis suffragio,& de episcoporũ qui in præsentia conuenerãt,quiq; de eo ad uos literas fecerãt iudicio,episcopatus ei deferretur,& manus ei in locũ Basilidis imponeretur. Neq; rescindere ordinationẽ iure perfectam potest, quod Basilides post crimina sua detecta,& cõscientiam etiam propria cõfessione nudatam,Romam pergens,Stephanũ collegam nostrum longe positũ, & gestæ rei ac ueritatis ignarũ fefellit,ut ambiret reponi se iniuste in episcopatum,de quo fuerat iuste depositus.Hæc eò pertinẽt,ut Basilidis nõ tam abolita sint, quàm cumulata delicta,ut ad superiora peccata eius etiam fallaciæ & circunuentionis crimen accesserit.Neq; enim tam culpandus est ille, cui negligenter obreptũ,quàm hic execrandus,qui fraudulenter obrepsit. Obrepere autem si hominibus Basilides potuit,deo non potest,cum scriptũ sit:Deus non irridetur.Sed nec Martiali potest profuisse fallacia,quo minus ipse quoque delictis grauibus inuolutus, episcopatũ tenere non debeat, cũ & Apostolus moneat,& dicat:Episcopũ oportet esse sine crimine, quasi dei dispensatorẽ. Quapropter (cum sicut scripsistis fratres dilectissimi, & ut Felix & Sabinus collegæ nostri asseuerant, utq; alius Felix de Cæsaraugusta fidei cultor ac defensor ueritatis,literis suis significat) Basilides & Martialis nefando idololatriæ libello cõtaminati sint: Basilides insuper adhuc præter libelli maculã cum in infirmitate decumberet,in deum blasphemauerit,& se blasphemasse confessus sit, & episcopatum pro conscientiæ suæ uulnere sponte deponens, ad agendam pœnitentiam conuersus sit,deum deprecans, & satis gratulans sibi, si uel laico communicare contingeret: Martialis quoq; præter gentilium turpia & lutulenta cõuiuia,in collegio diu frequentata,& filios in eodem collegio exterarum gentium more apud prophana sepulchra depositos,& alienigenis consepultos, actis publice habitis apud procuratorem Ducenarium obtemperasse idololatriæ,& Christum negasse cõtestatus sit:cumq; alia multa sint & grauia delicta,quibus Basilides & Martialis implicati tenentur,frustra tales episcopatum sibi usurpare conantur, cum manifestum sit eiusmodi homines nec ecclesiæ Christi posse præesse,nec deo sacrificia offerre debere: maxime cum iam pridem nobiscum & cum omnibus omnino episcopis in toto mundo constitutis, etiam Cornelius collega noster sacerdos pacificus ac iustus,& martyrio quoque dignatione domini honoratus, decreuit huiusmodi homines ad pœnitentiam quidem agendam posse admitti: ab ordina-

Episcopus plebe præsente eligendus

Basilides episcopatu exturbatus

Galat.6

Titum.1

Martialis hæreticus & idololatra

ab ordinatione autem cleri atq; sacerdotali honore prohiberi. Nec moueat uos fratres dilectissimi, si apud quosdã in nouissimis temporibus aut lubrica fides nutat, aut dei timor apud inreligiosos uacillat, aut pacifica cõcordia non perseuerat. Prænunciata sunt hæc futura in seculi fine, & domini uoce, atq; apostolorum contestatione prædictũ est, deficiente iam mundo, atque appropinquãte antichristo, bona quæq; deficere, mala uero ac aduersa proficere, non sic tamen, quamuis nouissimis temporibus, in ecclesia dei aut euãgelicus uigor cecidit, aut Christianæ uirtutis & fidei robur elanguit, ut nõ supersit portio sacerdotum, quæ minime ad has rerum ruinas, & fidei naufragia succumbat. Sed fortis & stabilis honorem diuinæ maiestatis & sacerdotalem dignitatem plena timoris obseruatione tueatur. Meminimus & tenemus, succumbentibus licet & cedẽtibus cæteris, Mathathiam legem dei uindicasse fortiter: Heliam, Iudæis deficientibus atq; à religione diuina recedentibus, stetisse & certasse sublimiter: Danielem, nec solitudine religionis alienæ, nec persecutionis assiduæ infestatione deterritum, frequenter ac fortiter gloriose dedisse martyria: tres item pueros nec armis, nec minis fractos, contra ignes Babylonios fideliter obstitisse, & uictorem regem in ipsa sua captiuitate uicisse. Viderit uel præuaricatorum numerus, uel proditorũ, qui nunc in ecclesia contra ecclesiam surgere, & fidem pariter ac ueritatem labefactare cœperunt. Permanet apud plurimos syncera mens, & religio integra, & non nisi domino & deo suo anima deuota, nec Christianam fidem aliena perfidia deprimit ad ruinam, sed magis excitat & exaltat ad gloriam, secundum quod beatus Apostolus hortatur & dicit: Quid enim si exciderũt à fide quidam eorum, nũquid infidelitas illorum, fidem dei euacuauit? absit. Est enim deus uerax, omnis autem homo mendax. Si autem omnis homo mendax est, & solus deus uerax est: quid aliud serui, & maxime sacerdotes dei facere debemus, nisi ut humanos errores & mendacia relinquamus, & præcepta dominica custodientes, in dei ueritate maneamus? Quare & si aliqui de collegis nostris extiterint fratres dilectissimi, qui deificam disciplinam negligendam putant, & cum Basilide & Martiale temere communicant, conturbare fidem nostram res ista non debet, cum spiritus sanctus in psalmis talibus comminetur, dicens: Tu autem odisti disciplinam, & proiecisti sermones meos post te. Si uidebas furem, simul currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. Consortes & participes ostendit eos alienorum delictorum fieri, qui fuerint delinquentibus copulati. Sed & hoc idem Paulus apostolus scribit dicens: Susurratores, detractores, deo abhorrẽtes, iniuriosi, superbi, iactãtes sui, adinuentores malorum, qui cum iustitiam dei cognouissent, nõ intellexerunt, quoniã qui talia agunt, morte sunt digni non tantũ qui faciunt ea, sed & qui cõsentiunt eis qui hæc agunt: quoniã qui talia inquit, agunt, morte sunt digni. Manifestat & cõprobat morte dignos esse,

& ad

1. Timo. 4

2. Pet. 3

Vindices legis diuinæ, Mathathias, Helias, Daniel

Roma. 3

Psal. 49

& ad pœnam,uenire nō tantum illos qui mala faciunt,ſed etiā eos qui talia agentibus conſentiunt,qui dum malis & peccatoribus,& pœnitentiam non agentibus illicita cōmunicatione miſcentur,nocentium contactibus polluū/tur,& dum iungūtur in culpa,ſic nec in pœna ſeparantur,propter quod integritatis & fidei ueſtræ religioſam ſolicitudinem fratres dilectiſſimi & laudamus pariter & probamus,& quātum poſſumus adhortamur literis noſtris ne uos cum prophanis & maculatis ſacerdotibus communicatione ſacrilega miſceatis,ſed integram & ſynceram fidei ueſtræ firmitatem religioſo timore ſeruetis.Optamus uos fratres chariſſimi ſemper bene ualere.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Beati Cypriani epiſtola ad Rogatianum & cæteros cōfeſſores, de obſeruatione diſciplinæ & fidei Chriſtianæ:in qua hortatur,ut ſicut prima cōgreſſione aduerſarium uicerunt,ita gloriam ſuam forti & perſeueranti uirtute teneant.

Epiſtola V.

CYPRIANVS ROGATIANO PRESBYTERO ET cæteris confeſſoribus fratribus ſalutem.

ET iam pridem uobis fratres chariſſimi ac fortiſſimi literas miſeram,quibus fidei & uirtuti ueſtræ uerbis exultantibus congratularer,& nunc non aliud in primis uox noſtra complectitur, quàm,ut læto animo frequēter ac ſemper gloriam ueſtri nominis prædicemus.Quid enim uel maius in uotis meis poteſt eſſe ,uel melius, quàm cū uideo cōfeſſionis ueſtræ honore illuminatū gregem Chriſti? Nā cū gaudere in hoc omnes fratres oporteat,tamen in gaudio cōmuni maior eſt epiſcopi portio.Eccleſiæ enim gloria,præpoſiti gloria eſt.Quātum dolemus ex illis ,quos poteſtas inimica proſtrauit,tantū lætamur ex uobis,quos diabolus ſuperare non potuit.Hortamur aūt per communem fidem, per pectoris noſtri uerā circa uos & ſimplicem charitatem,ut qui aduerſarium prima hac cōgreſſione uiciſtis,gloriam ueſtrā forti & perſeuerāti uirtute teneatis.Adhuc in ſeculo ſumus,adhuc in acie cōſtituti,de uita noſtra quotidie dimicamus,dāda opera eſt,ut poſt hæc initia ad incremēta quoq; ueniatur,& conſummetur in uobis,quod iam rudimētis felicibus eſſe cœpiſtis. Patū eſt adipiſci aliquid potuiſſe,plus eſt quod adeptum eſt,poſſe ſeruare.Sicut & fides ipſa & natiuitas ſalutaris nō accepta,ſed cuſtodita uiuificat . Nec ſtatim cōſecutio,ſed cōſummatio hominē deo ſeruat.Dominus hoc magiſterio docuit dicēs:Ecce ſanus factus es,iā noli peccare,ne quid tibi deterius fiat.Puta autē illū & cōfeſſori ſuo dicere:Ecce cōfeſſor factus es iā noli peccare,ne quid tibi deterius fiat.Salomon deniq; & Saul,& cæteri multi,quādiu in uijs domini ambulauerunt,datā ſibi gratiā tenere potuerunt,recedente ab his diſciplina dominica,receſſit & gratia. Perſeuerādū nobis eſt in arcto & in anguſto itinere laudis & gloriæ,& cum quies & humilitas,& bonorū morū tranquillitas

Nō minor eſt uirtus quàm quærere parta tueri

Ioan.5

quillitas

quillitas Christianis omnibus cõgruat secundũ domini uocẽ, qui neminem alium respicit, nisi humilẽ & quietũ, & trementẽ sermones suos, tamẽ magis hoc obseruare & implere cõfessores oportet, qui exemplũ facti estis cæteris fratribus, ad quorum mores omniũ uita & actus debeat prouocari. Nã sicut Iudei à deo alienati sunt, propter quos nomen dei blasphematur in gentibus: ita contra deo chari sunt, per quorum disciplinam nomen domini laudabili testimonio prædicatur, sicut scriptum est domino præmonente & dicente: Luceat lumen uestrum coram hominibus, ut uideãt opera uestra bona, & clarificent patrẽ uestrũ qui est in cœlis. Et Paulus apostolus dicit: Luce te sicut luminaria in mundo. Et Petrus similiter hortatur: Sicut hospites inquit, & peregrini abstinete uos à carnalibus desiderijs, quæ militant aduersus animam, cõuersationem habentes inter gentes bonam, ut dũ detrectãt de uobis, quasi de malignis, bona opera uestra aspicientes magnificent dominũ. Quod quidẽ maxima pars uestrũ cum meo gaudio curat, & cõfessionis ipsius honore melior facta, tranquillis & bonis moribus gloriam suam custodit & seruat: sed quosdam audio inficere numerum uestrũ, & laudem præcipui nominis praua sua cõuersatione destruere, quos etiam uos ipsi (utpote amatores, & conseruatores laudis uestræ) obiurgare & comprimere & emendare debetis. Cũ quanto enim nominis uestri pudore delinquit, quando alius aliquis temulentus & lasciuiens demoratur: alius in eã patriã unde extorris factus est, regreditur, ut deprehensus nõ iam quasi Christianus, sed quasi nocens pereat? Inflari audio aliquos, & nõ timere audio, cum scriptũ sit: Noli altum sapere, sed time. Si enim deus naturalibus ramis nõ pepercit, ne forte nec tibi parcat. Dominus noster sicut ouis ad uictimã ductus est, & sicut agnus coram tondente se sine uoce: sic nõ aperuit os suũ. Non sum, inquit, cõtumax, neq; contradico. Dorsum meũ posui ad flagella, & maxillas meas ad palmas. Faciem autẽ meã non auerti à fœditate sputorũ. Et quisq; per ipsum nũc, atq; in ipso uiuens, extollere se audet & superbire: immemor & factorũ quæ ille gessit, & mandatorũ quæ nobis uel per se, uel per apostolos suos tradidit. Quod si nõ est maior domino suo seruus, qui dominũ sequuntur, humiles & quieti, & taciturni uestigia eius imitentur. Quanto quisque inferior fuerit, sublimior fiat dicente domino: Qui minimus fuerit in uobis, hic erit magnus. Quid deinde illud q̃ uobis execrandum debet uideri, quod cũ summo animi nostri gemitu & dolore cognouimus? Nõ deesse, qui dei templa, & post confessionẽ sanctificata & illustrata mẽbra, turpi & infami cõcubitu suo maculent, cubilia cũ fœminis promiscua iungentes, quando & si stuprũ conscientiæ eorũ desit, hoc ipsum grande crimen est, quod illorũ scandalo in aliorũ ruinas exempla nascantur. Cõtentiones quoq; & æmulationes inter uos nullas esse oportet, cũ pacem suã nobis dimiserit dominus, & scriptũ sit: Diliges proximũ tuũ tanq̃ te. Si autẽ mordetis & incusatis in-

Matth.5 *Philip.2* *1.Petri.2* *Roma.11* *Esaiæ.53* *Ioan.13*

uicem

Galat.5 uicem,uidete ne consumamini ab inuicem. Côuicijs etiã & maledictis quæ-so uos abstinete,quia neq; maledici regnũ dei consequuntur, & lingua quæ Christum confessa est,incolumis & pura cum suo honore seruanda est. Nã qui pacifica,& bona,& iusta secundum Christi præceptum loquitur, Christum quotidie confitetur. Seculo renunciauimus cum baptizati sumus, sed & nunc uere renunciamus seculo, quando tentati & probati à deo, nostra omnia relinquentes,dominum secuti sumus,& fide ac timore eius stamus & uiuimus. Corroboremus nos exhortationibus mutuis, & magis ac magis proficiamus in domino,ut cum pro sua misericordia pacem fecerit,quam se facturum repromittit,noui & penè mutati ad ecclesiam reuertamur,& excipiant nos siue fratres nostri,siue gentiles circa omnia correctos atq; in melius reformatos,& qui admirati fuerãt prius in uirtutibus gloriã,nunc admirentur in moribus disciplinã. Opto te frater charissime semper bene ualere.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Beati Cypriani epistola ad Magnum de his qui in lecto gratiam consequũtur, in qua ostendit,nisi quis in ecclesia & ab ecclesia catholica ordinatus fuerit, ius uitalis aquæ habere non posse.

Epistola VI.

CYPRIANVS MAGNO FILIO SALVTEM.

PRo tua religiosa diligentia consuluisti mediocritatem nostram fili charissime,an inter cæteros hæreticos eos quoq; qui à Nouatiano ueniãt,post profanum eius lauacrum baptizari & sanctificari in ecclesia catholica legitimo & uero et unico ecclesiæ baptismo oporteat. De qua re quantum fidei nostræ capacitas, & scripturarũ diuinarum sanctitas ac ueritas suggerit,dicimus omnes hæreticos omnino & schismaticos nihil habere potestatis ac iuris. Propter hoc Nouatianus nec debet,nec potest excipi, quo minus ipse quoque extra ecclesiam consistens, & contra pacẽ ac dilectionem Christi faciens,inter aduersarios & antichristos computetur: neque enim dominus noster Iesus Christus cum in
Matth.12 euangelio suo testaretur, aduersarios suos esse eos qui secum non essent, & secum non colligentes gregem suum spargerent, aliquam hæreticorum speciem designauit, sed omnes omnino qui secum non essent aduersarios suos ostendit,dicens: Qui non est mecum,aduersum me est. Et qui non me-
Luc.11 cum colligit, spargit. Item beatus Ioannes apostolus nec ipse ullam hæ-
2.Ioan.1 resim aut schisma discreuit,aut aliquos speciatim separatos posuit, sed uniuersos qui de ecclesia exissent,quiq́ue contra ecclesiam facerent, antichristos appellauit,dicens: Audistis,inquit,quia antichristus uenit,nunc autem antichristi multi facti sunt. Vnde cognoscimus quia nouissima hora est, ex nobis exierunt,sed non fuerunt ex nobis. Si enim fuissent ex nobis, mansissent utiq; nobiscũ. Vnde apparet aduersarios Christi antichristos omnes esse,

quos

quos cōstet à charitate atque ab unitate ecclesiæ catholicæ recessisse. Adhuc quoque dominus in euangelio suo ponit & dicit: Si uero ecclesiam contem-pserit, sit tibi tanquam ethnicus & publicanus. Si autem qui ecclesiam contem-nunt, ethnici & publicani habentur, multo magis utique rebelles & hostes fal-sa altaria, & illicita sacerdotia, & sacrificia sacrilega, & nomina adulterata fin-gentes inter ethnicos necesse est computentur, quādo minora peccantes, & tantum ecclesiæ contemptores, ethnici & publicani sententia domini iudicen-tur. Quod autem ecclesia una sit, declarat in cantico canticorum spiritus san-ctus ex persona Christi dicens: Vna est columba mea perfecta mea, una est matris suæ, electa est genitrici suæ: de qua item denuo dicit: Hortus con-clusus, soror mea, sponsa, fons signatus, puteus aquæ uiuæ. Si autem hortus conclusus est sponsa Christi, quæ est ecclesia, patere res clausa alienis & pro-phanis non potest. Et si fons signatus est, neque bibere inde, neque cōsignari potest, cui foris posito ad fontem accessus non est. Puteus quoque aquæ ui-uæ si unus est, idem qui intus est, uiuificari & sanctificari foris positus ex illa aqua non potest, ex qua solis eis, qui intus sunt, usus omnis & potus conces-sus est. Quod & Petrus ostendens unam ecclesiam esse, & solos eos qui in ec-clesia sint, baptizari posse, posuit & dixit: In arca Noë pauci, id est, octo ani-mæ hominum saluæ factæ sunt per aquam, quod & uos similiter saluos fa-ciet baptisma, probans & contestans unam arcam Noë typum fuisse unius ecclesiæ. Si potuit tunc in illo expiati & purificati mundi baptismo saluus per aquam fieri qui in arca Noë non fuit, potest & nunc uiuificari per bapti-sma, qui in ecclesia non est, cui soli baptisma concessum est. Sed & Paulus a-postolus hoc idem adhuc apertius & clarius manifestans ad Ephesios scri-bit & dicit: Christus dilexit ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut eā sancti-ficaret purgans eam lauacro aquæ. Quod si una est ecclesia, quæ à Christo diligitur, & lauacro eius sola purgatur, quomodo qui in ecclesia non est, aut diligi à Christo, aut ablui & purgari lauacro eius potest? Propter quod cū sola ecclesia habeat aquam uitalem, & baptizandi atque abluendi hominis potestatem, qui dicit apud Nouatianum baptizari & sanctificari aliquem posse, prius ostendat & doceat Nouatianum in ecclesia esse, aut ecclesiæ præ-sidere. Ecclesia enim una est, quæ una & intus esse & foris non potest. Si ēm apud Nouatianum est, apud Cornelium nō fuit. Si uero apud Cornelium fuit, qui episcopo Fabiano legitima ordinatione successit, & quem præter sa-cerdotij honorem martyrio quoque dominus glorificauit, Nouatianus in ec-clesia non est, nec episcopus computari potest, qui euangelica & apostolica traditione contempta nemini succedens, à seipso ordinatus est: habere nāque aut tenere ecclesiam nullo modo potest, qui ordinatus in ecclesia nō est. Fo-ris enim non esse ecclesiam, nec scindi aduersum se aut diuidi posse, sed inse-parabilis atque indiuiduæ domus unitatem tenere, manifestat scripturæ diui

Matt. 18.
Canti. 6.
Ibidem. 4.
1. Petri. 3.
Ephes. 5.
Ecclesia una.
Episcopus se ipsum ordinare nō potest.
Vnitas ecclesiæ figuris designata.

næ fides, cum de ſacramento paſchæ & agni, qui agnus Chriſtum deſi-
gnabat, ſcriptum ſit: In domo una comedetur, nõ eijcietis de domo carnem
foras. Quod itẽ circa Raab, quæ ipſa quoq; typũ portabat eccleſiæ, expreſ-
ſum uidemus, cui mandatur & dicitur: Patrem tuum & matrem tuam, & fra
tres tuos, & totam domum patris tui colliges ad teipſam in domum tuam,
Interpretatio & omnis qui exierit oſtium domus tuæ foras, reus ſibi erit. Quo ſacramen-
to declaratur in unam domum ſolam, id eſt, in eccleſiam uicturos, & ab inte
ritu mũdi euaſuros colligi oportere. Quiſquis autem de collectis foras eiece-
rit, id eſt, ſi quiſq; in eccleſia gratiam conſecutus receſſerit, & ab eccleſia exie-
rit, reum ſibi futurũ, id eſt ipſum ſibi quod pereat imputaturũ. Quod apo-
Titum. 3. ſtolus Paulus explanat docẽs & præcipiens hæreticum uitandum eſſe, ut
peruerſum & peccatorem, & à ſemetipſo damnatum. Hic enim qui reus ſibi
erit, nõ ab epiſcopo eiectus, ſed ſponte de eccleſia profugus, & hæretica præ-
ſumptione à ſemetipſo damnatus. Et idcirco dominus inſinuans nobis uni
Ioan. 10. tatem de diuina autoritate uenientem ponit & dicit: Ego & pater unum ſu-
mus: ad quam unitatem redigens eccleſiam ſuam denuo dicit: & erunt unus
Ibidem. grex & unus paſtor. Si autem grex unus eſt, quomodo poteſt gregi annu-
merari, qui in numero gregis non eſt? aut paſtor haberi quomodo poteſt,
qui manẽte uero paſtore, & in eccleſia dei ordinatione ſuccedanea præſiden-
te, nemini ſuccedens & à ſeipſo incipiens, alienus fit & profanus, dominicæ
pacis ac diuinæ unitatis inimicus non habitãs in domo dei, id eſt, in eccleſia
dei, in qua non niſi concordes atq; unanimes habitant, loquente in pſalmis
Pſal. 67. ſpiritu ſancto & dicente: Deus qui habitare facit unanimes in domo. Deni-
que unanimitatem Chriſtianam firma ſibi atq; inſeparabili charitate con-
nexam, etiam ipſa dominica ſacrificia declarãt. Nam quando dominus cor-
pus ſuum panem uocat de multorum granorum adunatione congeſtum,
populum noſtrum quem portabat, indicat adunatum. Et quando ſangui-
nem ſuum uinum appellat, de botris atq; acinis plurimis expreſſum atq; in
uinũ coactum, gregem item noſtrum ſignificat, cõmixtione adunatæ multi-
tudinis copulatũ. Si Nouatianus huic pani dominico adunatus eſt, ſi Chri
al. poculo ſti * populo & ipſe commixtus eſt, poterit uideri, & unici eccleſiaſtici bapti-
ſmi habere gratiam poſſe, ſi eum cõſtiterit eccleſiæ unitatem tenere. Deniq;
q̃ ſit inſeparabile unitatis ſacramentum, & q̃ ſine ſpe ſint, & perditionẽ ſi-
bi maximam de indignatione dei acquirãt, qui ſchiſma faciunt, & relicto e-
piſcopo, alium ſibi foris pſeudepiſcopum conſtituunt, declarat in libris Re-
gnorum ſcriptura diuina, ubi à tribu Iuda & Beniamin decem tribus ſciſſæ
ſunt, & relicto rege, alterum ſibi foris inſtituerunt, & indignatus eſt, inquit,
3. Reg. 12. dominus in omne ſemen Iſraël, & dimouit eos, & dedit eos in direptionem
donec abijceret eos à facie ſua, qa diſſipatus eſt Iſraël à domo Dauid, & con
al. Iobath ſtituerunt ſibi regem Hieroboam filium * Naboth. Indignatum eſſe domi

num

num dicit,& eos in perditionē dedisse quod ab unitate dissipati essent, atq; alterū sibi regem cōstituissent.Et tanta indignatio domini extitit aduersus il los,qui schisma fecerant,ut etiam cum homo dei ad Hieroboam missus esset,qui ei peccata sua exprobraret,atque ultionē futuram prædiceret, panem quoq; apud illos edere,& aquam bibere uetaretur.Quod cū non custodisset,& contra præceptū dei prandisset,statim diuinæ censura maiestatis percussus est,ut inde regrediens impetu ac morsu leonis in itinere necaretur. Et audet quisq; dicere aquam baptismi salutarem,& gratiam cælestem cōmunem cum schismaticis esse posse,cum quibus nec terrestris,nec secularis potus debeat esse cōmunis?Satiat adhuc in euangelio suo dominus, & maiorem intelligentiæ lucem manifestat,quod ijdem qui se nunc à tribu Iuda & Beniamin sciderāt,& Hierosolymis derelictis, Samariam secesserant, inter prophanos & gentiles cōputarentur.Nam cum primum discipulos suos in ministerium salutis mitteret,mandauit & dixit:In uiam nationum ne ieritis,& in ciuitatem Samaritanorum ne introieritis.Ad Iudæos primum mittens,gentiles adhuc præteriri iubet.Addendo autem,& ciuitatem Samaritanorum debere omitti,ubi erant schismatici, ostēdit schismaticos gentilibus adæquari.Quod si aliquis illud opponit,ut dicat eandem Nouatianum legem tenere,quam catholica ecclesia teneat,eodē symbolo quo & nos baptizare,eundem nosse deum patrem,eundem filium Christum, eundem spiritum sanctum,ac propter hoc usurpare eum potestatem baptizandi posse, quod uideatur in interrogatione baptismi à nobis non discrepare,sciat quisquis & hoc opponendum putat,primum non esse unam uobis & schismaticis symboli legem,neq; eandem interrogationem.Nam cum dicūt: Credis remissionem peccatorum,& uitam æternam per sanctam ecclesiam,mentiūtur in interrogatione,cū non habeant ecclesiā.Tūc deinde uoce sua ipsi confitentur remissionem peccatorū non dari,nisi per sanctā ecclesiam, quā non habētes ostendūt remitti illic peccata nō posse.Quod uero eundē quem & nos deū patrē,eūdem filium Christū,eundem spiritū sanctū nosse dicūtur, nec hoc adiuuare tales potest.Nā & Chore & Dathan & Abirō cum sacerdote Aaron & Moyse eūdem deū nouerāt,pari lege & religione uiuentes, unū & uerū deum,qui colendus atq; inuocādus fuerat,inuocabant. Tamen quia loci sui ministeriū transgressi contra Aaron sacerdotē,qui sacerdotium legitimū dignatione dei atq; ordinatione perceperat, sacrificandi licentiam uendicarunt,diuinitus percussi pœnas statim pro illicitis conatibus pependerunt,nec potuerunt rata esse,& proficere sacrificia,irreligiose & illicite contra ius diuinæ dispositionis oblata.Thuribula quoq; ipsa in quibus incēsum illicite fuerat oblatū,ne in usu de cætero essent sacerdotibus, sed potius indignationis & ultionis diuinæ memoriā corrigendis posteris exhiberēt, iussu domini cōflata atq; igne purgata,in laminas ductiles producuntur, & affi-

Contagio malorum.

Matth.10.

Numeri.26.

Exodi 28. guntur altari, secũdum quod loquitur scriptura diuina: Memoriale, inquit, filijs Israël, ut non accedat quisq; alienigena, qui non est ex semine Aaron, imponere incensum ante dominũ, ut non sit sicut Chore. Et tamen illi schisma non fecerant, nec foras egressi cõtra dei sacerdotes impudẽter atq; hostiliter rebellauerant, quod nunc ecclesiã scindentes, & cõtra pacem atq; unitatem Christi rebelles, cathedrã sibi constituere, & primatũ assumere, & baptizandi atq; offerendi licentiam uendicare conantur. Quomodo perficere quod agũt, aut impetrare aliquid illicitis conatibus de deo possunt, qui contra deum, quod eis nõ licet, moliuntur? Quare qui Nouatiano, siue cæteris eiusmodi schismaticis patrocinãtur, frustra cõtendunt baptizari & sanctificari illic aliquẽ salutari baptismo posse, ubi cõstat baptizantem baptizandi licentiã non habere. Atq; ut magis intelligi posset cõtra eiusmodi licentiam & audaciã, quæ sit censura diuina, inuenimus in tali facinore non solũ duces & autores, sed & participes pœnis destinari, nisi se à cõmunione malorum separauerint, præcipiente domino & dicẽte: Separamini à tabernaculis hominum istorum durissimorũ, & nolite tangere ab omnibus quæ sunt eis, ne simul pereatis in peccato eorũ, & quod cõminatus per Moysen dominus fuerat, impleuit, ut quisquis à Chore se & Dathan, & Abiron non separasset, pœnas statim pro impia cõmunione persolueret. Quo exẽplo ostenditur & probat̃ obnoxios se deo & culpæ & pœnæ facturos, qui se schismaticis contra præpositos & sacerdotes irreligiosa temeritate miscuerint. Sicut etiã per Osee prophetã spiritus sanctus cõtestatur & dicit: Sacrificia eorũ tanq; panis luctus, omnes qui manducant ea contaminabuntur: Docens scilicet & ostendens omnes omnino cũ autoribus supplicio cõiungi, qui fuerint eorũ peccato cõmunicati. Quæ ergo apud eos merita esse circa deũ possunt, quibus supplicia diuinitus irrogãtur? Aut quomodo tales iustificare & sanctificare baptizatos possunt, qui hostias sacerdotũ aliena & illicita, & nullo sibi iure concessa usurpare conantur? Quos tamen ipsos non miramur pro sua prauitate contendere. Asserant necesse est singuli quiq; quod faciũt, nec uolunt uicti facile succumbere, q̃uis sciant id quod faciant non licere. Illud mirandum est, imò indignandũ potius & dolendum, Christianos antichristis assistere, & præuaricatores fidei atq; proditores ecclesiæ intus in ipsa ecclesia contra ecclesiam stare. Qui quoniam pertinaces aliãs & indociles, uel hoc tamen cõfitentur, quod uniuersi siue hæretici, siue schismatici non habeant spiritum sanctũ, & ideo baptizare quidẽ possunt, dare autẽ spiritum sanctum nõ possunt, in hoc ipso à nobis tenẽtur, ut ostẽdamus nec baptizare omnino eos posse, qui nõ habeãt spiritum sanctũ. Nam cũ in baptismo unicuiq; peccata sua remittantur, probat & declarat in euangelio suo dominus, per eos solos peccata posse remitti, qui habeant spiritum sanctum. Post resurrectionẽ enim discipulos suos mittens loquitur ad eos & dicit: Sicut misit me pater

Baptismus nõ nisi ab habente potestatem percipitur.

Numeri 16.

Osee 9.

Pertinaces Nouatianistæ

Iodn. 20.

pater,& ego mitto uos.Hoc cum dixiſſet,inſufflauit & ait illis: Accipite,ſpi/ *Matt.18.*
ritum ſanctũ.Si cuius remiſeritis peccata,remittẽtur illi:& ſi cuius tenueritis,
tenebuntur.Quo in loco oſtendit,eum ſolum poſſe baptizare,& remiſſionẽ *Qui ueri ſa/cerdotes.*
peccatorum dare,qui habeat ſpiritum ſanctum. Deniq; ipſum dominum
noſtrum Ieſum Chriſtum baptizaturus Ioannes accepit ante ſpiritum ſan/
ctum,cum adhuc eſſet in utero matris conſtitutus,ut certum eſſet atq; ma/
nifeſtum,baptizare nõ poſſe,niſi eos qui habeant ſpiritum ſanctum. Itaq;
qui hæreticis ſiue ſchiſmaticis patrocinantur,reſpondeant nobis an habeãt
ſpiritum ſanctum,an non habeant.Si habent,cur illic baptizatis quãdo ad
nos ueniunt manus imponitur ad accipiendum ſpiritum ſanctum, cũ iam
utiq; illic acceptus ſit,ubi ſi fuit,qui dari potuit?Si autem foris cuncti hæreti
ci & ſchiſmatici non habent ſpiritum ſanctum,& ideo apud nos manus im
ponitur,ut hic accipiatur,quod illic nec eſſe,nec dari poteſt, manifeſtum eſt
nec remiſſionem peccatorum dari per eos, quos conſtat ſpiritum ſanctum
non habere.Et idcirco ſecundum diuinam diſpoſitionem atq; euangelicam
ueritatem,ut peccatorum remiſſionem cõſequi & ſanctificari, ac templa dei
fieri poſſint,eccleſiæ baptiſmo baptizandi ſunt omnes omnino, qui ab ad/
uerſarijs & antichriſtis ad Chriſti eccleſiam ueniunt.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS.

Eiuſdem epiſtola ad Epictetum & plebẽ Aſſuritanorũ de Fortunatiano epiſco/
po,docentis qui ſacrilega ſacrificia fecerũt,ſacerdotiũ ſibi uendicare non poſſe.

Epiſtola VII.

CYPRIANVS EPICTETO FRATRI ET PLEBI Aſſuris conſiſtentibus ſalutem.

GRauiter & dolenter motus ſum fratres chariſſimi, quod cogno
uerim Fortunatianum quondam apud uos epiſcopũ poſt gra/ *Fortunatia/nus.*
uem lapſum ruinæ ſuæ,pro integro nũc agere uelle,& epiſcopa
tum ſibi uendicare cœpiſſe:quæ res contriſtauit me:primo pro/
pter ipſum qui miſer,uel diaboli tenebris in totũ excæcatus, uel quorũdam
ſacrilega perſuaſione deceptus(cum debeat ſatiſfacere & ad dominum exo/
randum,diebus ac noctibus,lachrymis & orationibus,& precibus incumbe
re)audet ſibi adhuc ſacerdotium quod prodidit uendicare, quaſi poſt aras
diaboli accedere ad altare dei fas ſit:aut non maiorem in ſe iram & indigna
tionem domini in die iudicij prouocet,qui cum uirtutis & fidei dux fratri/
bus eſſe non potuerit,perfidiæ,& audaciæ,& temeritatis magiſter exiſtat,&
qui non docuit fratres in prælio fortiter ſtare,doceat eos qui uicti & proſtra
ti ſunt,nec rogare,cum dominus dicat:Illis fudiſtis libamina,& illis impoſui
ſtis ſacrificia,ſuper hæc non indignabor? dicit dominus.Et alio loco:Sacrifi *Eſa.57.*
cans dijs eradicabitur,niſi domino ſoli.Item dominus denuo loquitur & di
cit:Adorauerunt eos,quos fecerunt digiti eorum, & curuatus eſt homo,& *Eſa.2.*

Apoc.13. humiliatus est uir,& non relaxabo illis. In Apocalypsi quoq; legimus iram domini comminantis & dicentis: Si quis adorat bestiam & imaginem eius, accipiet notam in fronte sua & in manu, bibet & ipse de uino iræ dei, mixto in poculo iræ eius,& punietur igne & sulphure sub oculis sanctorum angelorum,& sub oculis agni,& fumus de tormentis eorum in secula seculorum ascendet, nec habebunt requiem die & nocte, qui adorauerũt bestiã & imaginem eius. Cum ergo hæc tormenta, hæc supplicia in die iræ dominus comminetur ĳs, qui diabolo obtemperant,& idolis sacrificant, quomodo se putat posse agere pro dei sacerdote, qui obtemperauit & seruiuit diaboli sacerdotibus? aut quomodo putat manum suam transferri posse ad dei sacrificium & precem domini, quæ captiua fuerit sacrilegio & crimini, cum in scripturis diuinis deus ad sacrificium prohibeat accedere sacerdotes etiam in leuiori crimine constitutos, & in Leuitico dicat: Homo in quo fuerit uitium
Leuit.21. Exod.29. & macula, non accedat offerre dona deo. Idem in Exodo: Et sacerdotes, & qui accedunt ad dominum deum sanctificentur, ne forte derelinquat illos dominus,& iterum: Et qui accedunt ministrare ad altare sanctum, non adducent in se delictum, ne moriantur. Qui ergo grauia in se delicta adduxerunt, id est, qui idolis sacrificando sacrilega sacrificia fecerunt, sacerdotium dei sibi uindicare non possunt, nec ullam in conspectu eius precem pro fra-
Ioan.9. tribus facere, cum in euangelio scriptum sit: Deus peccatorem non audit, sed si quis deum coluerit,& uoluntatem eius fecerit, illũ audit. Quamuis sic quorundam pectora tenebrarum ingruentium profunda caligo cæcauerit, ut de præceptis salubribus nihil lucis admittant, semel à recto limite ueri itineris auersi per præceps & abruptum criminum suorum nocte atque errore capiantur. Nec mirum si consilia nostra aut domini præcepta nũc abnuunt, qui dominum negauerunt. Stipes & oblationes & lucra desiderant, quibus prius insatiabiles incubabant,& cœnis atque epulis etiam nunc inhiant, quarum crapulam superstite indies cruditate ructabant, nunc manifestissime comprobantes nec ante se religioni, sed uentri potius & quæstui profana cupiditate seruisse. Vnde & ipsam uenisse perspicimus,& credimus de dei exploratione censuram, ne apud altare consistere & contrectare sancta ulterius perseuerarent, pudorem incesti, fidem perfidi, religionem profani, diuina terreni, sancta sacrilegi. Quod ne tales ad altaris impiamenta & contagia fratrum denuo redeant, omnibus uiribus excubandum & omni uigore nitendum, ut quantum possumus ab hac eos sui sceleris audacia retundamus, ne adhuc agere pro sacerdote conẽtur, qui ad mortis extrema deiecti, ultra lapsos laicos ruinæ suæ pondere proruerunt. Si uero apud insanos furor insanabilis perseuerauerit,& recedente spiritu sancto, profunda cæcitas in sua nocte permanserit, consilium nobis erit singulos fratres ab eorum fallacia separare,& ne quis in laqueos erroris incurrat ab eorum contagione secernere,

cernere, cum nec oblatio sanctificari illic possit, ubi spiritus sanctus non sit, nec cuiquam dominus per eius oblationes & preces prosit, qui dominum ipse uiolauit. Quod si Fortunatianus aut immemor criminis sui per diaboli cæcitatem, aut minister & seruus diaboli factus ad decipiendam fraternitatem in hoc suo furore permanserit, uos quantum potestis elaborate, & in hac caligine diaboli sæuientis fratrum mentes ab errore reuocate, ne alienæ dementiæ facile consentiant, ne se desperatorum delictis participes faciant, sed teneant integræ salutis suæ tenorem, & integritatis conseruatæ à se & custoditæ perpetuum uigorem. Lapsi uero magnitudinem delicti sui cognoscentes à deprecando domino non recedant, nec ecclesiam catholicam quæ una & sola est à domino constituta, derelinquant, sed satisfactionibus immorantes, & domini misericordiam deprecantes ad ecclesiam pulsent, ut recipi illuc possint, ubi fuerunt, & ad Christum redeant, à quo recesserũt. Nec audiant eos qui se fallaci & mortali circunuentione decipiunt, cum scriptum sit: Nemo uos decipiat inanibus uerbis: propterea enim uenit ira dei super filios contumaciæ: Nolite ergo esse participes eorum. Ergo contumaces, & deum non timẽtes, & ab ecclesia in totũ recedentes, nemo comitetur. Quod si quis impatiens fuerit ad deprecandum dominum, qui offensus est, & nobis obtemperare noluerit, sed desperatos & perditos secutus fuerit, sibi imputabit cum iudicij dies uenerit. Quomodo enim deprecari in die illo dominum poterit, qui & ante hoc Christum, & nunc quoq; ecclesiam Christi negauit, & episcopis sanis & integris & uiuentibus nõ obtemperans, comitem se & participem morientibus præbuit? Opto uos fratres charissimi ac desideratissimi semper bene ualere. *Ephes. 5.*

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Eiusdem epistola ad plebem de quinq; presbyteris schismaticis: in qua diuersarum pericula animarum enarrans admonet, ut qui mandatum dei reijciunt, & traditionem suam statuere conantur, fortiter ab ipsis & firmiter respuantur.

Epistola. VIII.

CYPRIANVS PLEBI VNIVERSAE SALVTEM.

QVanquam fratres charissimi Briccius fidelissimus atq; integerrimus presbyter: item Rogatianus & Numidicus, presbyteri: confessores, & gloria diuinæ dignationis illustres, sed & diaconi boni uiri & ecclesiasticæ administrationis per omnia obsequia deuoti, cum cæteris ministerijs, plenam uobis præsentiæ suæ diligentiam præbeant, & exhortationibus assiduis singulos corroborare, sed & lapsorum mentes consilijs salubribus regere & reformare non desinant: tamen ego quantum possum admoneo, & quomodo possum uisito uos literis meis, literis, inquam, fratres charissimi. Hoc enim quorundam presbyterorum malignitas & perfidia perfecit, ne ad uos ante diem paschæ

uenire licuisset, dum coniurationis suæ memores,& antiqua illa contra episcopatum meum, imò contra suffragium uestrum & dei iudicium uenena retinentes,instaurant ueterem contra nos impugnationem suam,& sacrilegas machinationes insidijs solitis denuo renouant. Et quidem de dei prouidentia nobis hæc nec uolentibus,nec optantibus,imò & ignoscentibus & tacentibus, pœnas quas meruerant penderunt, ut à nobis non eiecti ultro se eijcerent, ipsi in se pro conscientia sua sententiam darent, secundum uestra diuina suffragia coniurati & scelerati de ecclesia sponte se pellerent. Nũc apparet Felicissimi factio unde uenisset,quibus radicibus staret, & quibus uiribus hi fomenta olim quibusdam confessoribus & hortamẽta tribuebant, ne concordarent cum episcopo suo,nec ecclesiasticam disciplinam cum fide & quiete iuxta præcepta dominica continerent, ne cõfessionis suæ gloriam incorrupta & immaculata conuersatione seruarent. Ac ne parum fuisset corrupisse quorundam confessorum mentes,& sacerdotum dei portionem ruptæ fraternitatis armare uoluisse, nunc se ad lapsorum perniciem uenenata sua deceptione uerterunt, ut ægros & saucios ad capienda fortia consilia per calamitatem ruinæ suæ minus idoneos & minus solidos, à medela uulneris sui auocent, & intermissis precibus & orationibus, quibus dominus longa & continua satisfactione placandus est, ad exitiosam temeritatem mendacio captiosæ pacis inuitent. Sed oro uos fratres uigilate contra insidias diaboli,& pro uestra salute soliciti contra mortiferam fallaciam diligentius excubate. Persecutio est hic,alia atque alia tentatio. Et quinque isti presbyteri nihil aliud sunt quàm quinq; primores illi,qui edicto nuper magistratibus fuerant copulati, ut fidem nostram obruerent, & gracilia fratrum corda ad lethales laqueos præuaricatione ueritatis auerterent. Eadem nunc ratio,eadem rursus euersio per quinque presbyteros Felicissimo copulatos ad ruinam salutis inducitur,ut non rogetur dominus,nec qui negauit Christum,eundem Christum quem negauerat deprecetur,post culpam criminis tollatur & pœnitentia, nec per episcopos & sacerdotes domino satisfiat,sed relictis domini sacerdotibus contra euangelicam disciplinam noua traditio sacrilegæ institutionis exurgat, cumq; semel placuerit tam nobis quàm confessoribus & clericis urbicis, item uniuersis episcopis uel in nostra prouincia,uel trans mare constitutis,ut nihil innouetur circa lapsorum causam,nisi omnes in unum conueniremus,& collatis consilijs cũ disciplina pariter & misericordia temperatam sententiã figeremus,contra hoc consilium nostrum rebelletur,& omnis sacerdotalis autoritas & potestas factiosis conspirationibus destruatur. Quas nunc pœnas patior fratres charissimi,quod ipse ad uos impræsentiarum uenire non possum, ipse singulos aggredi,ipse uos secundum domini & euangelij eius magisterium cohortari? Non suffecerat exilium iã biennio & à uultibus atq; ab oculis uestris lugubris separa-

Apostatæ.

Felicissimi factio.

Longa satisfactio.

tio?

tio? dolor iugis & gemitus, qui me ſolum ſine uobis continua lamentatione diſcruciat? lachrymæ diebus ac noctibus profluentes, quod ſacerdoti quem tanto amore & ardore feciſtis, necdum uos ſalutare, & necdum complexibus ueſtris inhærere contingat? Acceſſit hinc tabeſcenti animo noſtro dolor maior, quod in tãta ſolicitudine ac neceſſitate excurrere ad uos ipſe non poſſum, dum per minas & per inſidias perfidorum cauemus, ne aduenientibus nobis tumultus illic maior oriatur: & cum paci & tranquillitati epiſcopus prouidere in omnibus debeat, ipſe materiam ſeditioni dediſſe, & perſecutionem denuo exacerbaſſe uideatur. Hinc tamen fratres dilectiſſimi, hinc admoneo pariter & conſulo, ne pernicioſis uocibus temere credatis, ne fallacibus uerbis conſenſum * fallaciæ commodetis, ne pro luce tenebras, pro die noctem, pro cibo famem, pro potu ſitim, uenenum pro remedio, mortem pro ſalute ſumatis. Nec ætas uos eorum nec autoritas fallat, qui ad duorum presbyterorum ueterem nequitiam reſpõdentes: ſicut illi Suſannam pudicam corrumpere & uiolare conati ſunt, ſic & hi adulterinis doctrinis eccleſiæ pudicitiam corrumpere, & ueritatem euangelicam uiolare conantur. Clamat & dicit dominus: Nolite audire ſermones pſeudoprophetarũ, quoniam uiſiones cordis eorum fruſtrantur eos. Loquuntur, ſed non ab ore domini. Dicunt eis qui abijciunt uerbum domini: Pax erit uobis. Pacem nunc offerunt, qui ipſi nõ habent pacẽ. In eccleſia lapſos reducere & reuocare promittunt, qui de eccleſia receſſerunt. Deus unus eſt, & Chriſtus unus, & una eccleſia, & cathedra una ſuper petram domini uoce fundata. Aliud altare conſtitui, aut ſacerdotium nouum fieri, præter unum altare & unum ſacerdotium non poteſt. Quiſquis alibi collegerit, ſpargit. Adulterum eſt, impium eſt, ſacrilegum eſt, quodcunq; humano furore inſtituitur, ut diſpoſitio diuina uioletur. Procul ab huiuſmodi hominum contagione diſcedite, & ſermones eorum u[illegible]ancer & peſtem fugiẽdo uitate, præmonente domino & dicente: Cæ[illegible]unt & duces cæcorum: cæcus autem cæcum ducens, ſimul in foueam cadent. Intercedunt [illegible]ecibus ueſtris, quas nobiſcum diebus ac noctibus domino funditis, ut [illegible]ſta ſatisfactione placetis. Intercedunt lachrymis ueſtris, quibus cõ[illegible]cti crimẽ abluitis. Intercedunt paci, quã uere & fideliter de domini m[illegible]cordia poſtulatis, nec ſciũt ſcriptum eſſe: Et propheta ille aut ſomnium ſomnians, ille qui locutus eſt, ut errare te faceret à domino deo tuo, interficietur. Nemo uos fratres errare à domini uia faciat. Nemo uos Chriſtianos ab euãgelio Chriſti rapiat. Nemo filios eccleſiæ de eccleſia tollat. Pereãt ſibi ſoli, qui perire uoluerũt. Extra eccleſiam ſoli remaneant qui de eccleſia receſſerunt. Soli cum epiſcopis non ſint, qui contra epiſcopos rebellarũt. Coniurationis ſuæ pœnas ſoli ſubeãt, qui olim ſecundum dei iudicia ſententiã coniurationis & malignitatis ſuæ ſubire meruerunt. Monet nos dominus in euãgelio ſuo dicẽs: Reijcitis mãdatum dei ut tra-

Margin notes: al. facile — Danielis 13. — Matth. 15. — Deut. 13. — Execratio in fidei detractores. — Matth. 15.

ut traditionem ueſtram ſtatuatis. Qui mandatum dei reijciunt,& traditionem ſuam ſtatuere conantur, fortiter à uobis & firmiter reſpuant[ur]. Sufficiat lapſis ruina ſua. Nemo uolentes ſurgere ſua circunuentione p[ræci]pitet. Nemo iacentes, pro quibus nos rogamus, ut dei manu & brachio ſubleuentur, proſternat grauius & deprimat. Nemo ſemianimes, ut ſalutem ſuam priſtinam recipiant deprecantes, ab omni ſpe ſalutis auertat. Nemo nutantibus lapſus ſui caligine omne itineris ſalutaris lumen extinguat. Inſtruit Apoſtolus dicens: Si quis aliter docet, & non acquieſcit ſanis uerbis domini noſtri Ieſu Chriſti, & doctrinæ eius ſtupore elatus, diſcedat ab huiuſmodi. Et iterum dicit ipſe: Nemo uos decipiat inanibus uerbis. Propterea enim uenit ira dei ſuper filios contumaciæ. Nolite ergo eſſe participes eorum. Non eſt quod decepti inanibus uerbis prauitatis eorum incipiatis eſſe participes. Diſcedite à talibus quæſo uos, & acquieſcite conſilijs noſtris, qui pro uobis quotidie continuas domino preces fundimus, qui uos ad eccleſiam reuocare per domini clementiam cupimus, qui de deo pacem pleniſſimam prius matri, tum & filijs eius oramus. Cum precibus atque orationibus noſtris ueſtras quoq; orationes & preces iungite, cum fletibus noſtris ueſtras lachrymas copulate. Vitate lupos, qui oues à paſtore ſecernunt: uitate linguam diaboli uenenatam, qui ab initio mundi fallax ſemper & mendax mentitur ut fallat: blanditur, ut [n]oceat: bona promittit, ut malum tribuat: uitam pollicetur, ut perimat. [Lu]cent nunc quoque uerba eius, & uenena manifeſta ſunt: pacem pollicetur, ne perueniri poſſit ad pacem: ſalutem promittit, ne cui promittit, ueniat ad ſalutem: eccleſiã ſpondet, cum id agat, ut qui illi credit, in totum ab eccleſia pereat. Nunc curandum eſt fratres dilectiſſimi, ut qui ſtatis fortiter perſeueretis, & ſtabilitatem ueſtram glorioſam quam in perſecutione tenuiſtis, perpetua firmitate ſeruetis. Et ſi circunueniente aduerſario lapſi eſtis, in ſecunda hac tentatione ſpei & paci ueſtræ fideliter conſulatis, & ut uobis dominus ignoſcat, à ſacerdotibus domini non recedatis, cum ſcriptum ſit: Et homo quicũq; fecerit in ſuperbia, ut non exaudiat ſacerdotem, aut iudicem quicunque fuerit in diebus illis, morietur homo ille. Perſecutionis iſtius nouiſſima hæc eſt tentatio, quæ & ipſa cito domino protegente tranſibit, ut repræſentet uobis poſt paſchæ diem cum collegis meis quibus præſentibus ſecundum arbitrium quoque ueſtrum, & omnium noſtrum commune conſilium (ſicut ſemel placuit) ea quæ agenda ſunt, diſponere pariter & limare poterimus. Si quis autem pœnitentiã agere, & deo ſatisfacere detrectans, ad *infeliciſſimi & ſatellitum eius partes conceſſerit, & ſe hæreticæ factioni coniunxerit, ſciat ſe poſtea ad eccleſiam redire, & cum epiſcopis & plebe Chriſti communicare non poſſe. Opto uos fratres chariſſimi ſemper bene ualere, & circa domini miſericordiam exorandam continuis nobiſcum precibus inſiſtere.

[Margin notes: 1. Timo. 6. — Ephes. 5. — Diaboli inſidiæ. — Deut. 17. — *Forte legendũ feliciſſimi]

Argu-

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS

Eiusdem epistola ad clerum & plebē Furnitanorum, cōmonentis nulli presbytero licere tutorem testamento constituere.

Epistola. IX.

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIS ET PLEBI FVRNIS CONSISTENTIBVS SALVTEM.

Grauiter commoti sumus ego & collegæ mei qui præsentes aderant, & compresbyteri nostri qui nobis assistebant fratres charissimi, cum cognouissemus quod Geminius Victor frater noster de seculo excedens, Geminium Faustinum presbyterum tutorem testamento suo nominauerit, cum iam pridem in concilio episcoporum statutū sit, ne quis* de clericis & dei ministris tutorem uel curatorem testamento suo constituat, cum singuli diuino sacerdotio honorati, & cuncti in clericali ministerio constituti, non nisi altari & sacrificijs deseruire, & precibus atq; orationibus uacare debeant. Scriptum est enim: Nemo militans deo, implicat se molestijs secularibus, ut possit placere ei cui se probauit. Quod cum de omnibus dictum sit, quanto magis molestijs & laqueis secularibus obligari nō debent, qui diuinis rebus & spiritualibus occupati, ab ecclesia recedere, & ad terrenos & seculares actus uacare non possunt? Cuius ordinationis & religionis formam leuitæ prius in lege tenuerunt, ut cum terram diuiderent, & possessiones partirentur undecim tribus, Leuitica tribus quæ templo & altari & ministerijs diuinis uacabat, nihil de illa diuisionis portione perciperet, sed alijs terram colentibus, illa tantum deum coleret & ad uictum atq; alimentum suum ab undecim tribubus de fructibus qui nascebantur, decimas perciperet. Quod totum fiebat de autoritate & dispositione diuina, ut qui operationibus diuinis insistebant, in nulla re auocarentur, nec cogitare aut agere secularia cogerentur. Quæ nunc ratio & forma in clero tenetur, ut qui in ecclesia domini ad ordinationem clericalem promouentur, nullo modo ab administratione diuina auocētur, ne molestijs & negocijs secularibus alligentur, sed in honore sportulantiū fratrum, tanquam decimas ex fructibus accipientes, ab altari & sacrificijs non recedant, & die ac nocte cælestibus rebus & spiritualibus seruiant. Quod episcopi antecessores nostri religiose cōsiderantes, & salubriter prouidentes, censuerūt ne quis frater excedens, ad tutelam uel curam clericum nominaret, ac si quis hoc fecisset, nō offerretur pro eo, nec sacrificiū pro dormitiōe eius celebraret. Neq; ēm ad altare dei meretur nominari in sacerdotū prece, qui ab altari sacerdotes & ministros suos leuitas auocare uoluit. Et ideo Victor cū cōtra formam nuper in cōsilio à sacerdotibus datā Geminiū Faustinū presbyterū ausus sit actorē cōstituere, nō est quo pro dormitione eius apud uos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua nomine eius in ecclesia frequētetur, ut sacerdotū decretum religiose

Marginalia: *al, de ecclesiæ dei* — *2. Timo. 2.* πραγματείαις. — *Leuitæ diuinis tantum uacent.* — *Sportula.* — *Sacerdos ab altari non recedat.* — *Nunc maxime uocantur* — *Oblatio pro defunctis.*

religioſe & neceſſarie factum ſeruetur à nobis. Simul & cæteris fratribus detur exemplũ, ne quis ſacerdotes & miniſtros dei altari eius & eccleſiæ uacantes ad ſeculares moleſtias deuocet. Obſeruari enim de cætero poterit, ne ultra hoc fiat circa perſonam clericorum, ſi quod nunc factum eſt fuerit uindicatum. Opto uos fratres chariſſimi ſemper bene ualere.

ARGVMENTVM SEQVENTIS EPISTOLAE.

Ad Eucratium epiſtola de hiſtrione quẽ ſuadet ne ſinat hiſtrionem artẽ ſuam docere, ſed ab ea ad uiam innocentiæ deducat.

Epiſtola X.

CYPRIANVS EVCRATIO FRATRI SALVTEM.

PRo dilectione tua & uerecundia mutua conſulendum me exiſtimaſti frater chariſſime, quid mihi uideatur de hiſtrione quodã, qui apud uos conſtitutus in eiuſdem adhuc artis ſuæ dedecore perſeuerat, & magiſter & doctor non erudiendorum, ſed perdendorum puerorum, id quod male didicit, cæteris quoque inſinuat, an talis debeat communicare nobiſcum. Quod puto ego nec maieſtati diuinæ nec euangelicæ diſciplinæ congruere, ut pudor & honor eccleſiæ tam turpi & infami contagione fœdetur. Nam cum in lege prohibeantur uiri induere muliebrem ueſtem, & maledicti eiuſmodi iudicentur, quanto maioris eſt criminis, non tantum muliebria indumenta accipere, ſed & geſtus quoque turpes & molles, & muliebres magiſterio impudicæ artis exprimere? Nec excuſet ſe quiſpiam ſi à theatro ipſe ceſſauerit, cum tamen hoc cæteros doceat. Non poteſt enim uideri ceſſaſſe, qui uicarios ſubſtituit, & qui pro ſe uno plures ſuccedaneos ſuggerit contra inſtitutionem dei, erudiens & docens quemadmodum maſculus frangatur in fœminam, & ſexus arte mutetur, & diabolo diuinum plaſma maculanti per corrupti atque eneruati corporis delicta placeatur. Quod ſi penuriam talis & neceſſitatem paupertatis obtendit, poteſt inter cæteros, qui alimentis eccleſiæ ſuſtinentur, huius quoque neceſſitas adiuuari, ſi tamen contentus ſit frugalioribus & innocentibus cibis. Nec putet ſalario ſe eſſe redimendũ, ut à peccatis ceſſet, quando hoc non nobis ſed ſibi præſtet. Cæterum quantum uult inde quærat. Qualis quæſtus eſt qui de conuiuio Abrahæ, Iſaac & Iacob & homines rapuit, & male ac pernicioſe in ſeculo ſaginatos, ad æternæ famis ac ſitis ſupplicia deducit? Et ideo quantum potes, eum à prauitate & dedecore ad uiam innocentiæ atque ad ſpem uitæ ſuæ reuoca, ut ſit contentus eccleſiæ ſumptibus parcioribus quidẽ, ſed ſalutaribus. Quod ſi illic eccleſia nõ ſufficit, ut laborantibus præſtentur alimenta, poterit ſe ad nos transferre, & hic quod ſibi ad uictum atque ueſtitum neceſſarium fuerit accipere, nec alios extra eccleſiam mortalia docere, ſed ipſe ſalutaria in eccleſia diſcere. Opto te frater chariſſime ſemper bene ualere.

Nunc florent iſti.

Neceſſitas prætexitur turpitudini.

Argumentum

ARGVMENTVM SEQVENTIS EPISTOLAE.

Beati Cypriani epiſtola,nonnullorumq́ coëpiſcoporum ad Pomponiũ de uirginibus:in qua aſſerunt uirgines deo dicatas ac detectas dormiſſe cũ uiris,per manus obſtetricum debere inſpici,& quæ uirgines inuentæ fuerint, eccleſiæ admitti, quæ uero corruptæ,ad pœnitentiam plenam duci oportere.

Epiſtola. XI.

CYPRIANVS, CAECILIVS, VICTOR, SEDVLIVS, TERTVLLVS, CVM PRESBYTERIS QVI PRAESENTES ADERANT, POMPONIO FRATRI SALVTEM.

LEgimus literas tuas frater chariſſime,quas per Paconiũ fratrem noſtrũ miſiſti,poſtulãs & deſiderans ut tibi reſcriberemus quid nobis de ijs uirginibus uideatur,quæ cum ſemel ſtatũ ſuũ continenter & firmiter tenere decreuerint, detectæ ſint poſtea in eodem lecto pariter manſiſſe cum maſculis, ex quibus unum diaconum eſſe dicis.Planè eaſdem quæ ſe cum uiris dormiſſe confeſſæ ſunt, aſſeuerare non decet ſe integras eſſe. Circa quam rem, quoniam conſilium noſtrum deſideraſti, ſcias nos ab euangelicis & apoſtolicis traditionibus non recedere, quo minus fratribus & ſororibus noſtris conſtanter & fortiter conſulatur, & per omnes utilitatis & ſalutis uias eccleſiaſtica diſciplina ſeruetur,cum dominus loquatur & dicat:Et dabo uobis paſtores ſecundum cor meum,& paſcent uos paſcentes cum diſciplina:& iterum cum ſcriptum ſit: Diſciplinam qui abijcit,infelix eſt:& in pſalmo quoque ſpiritus ſanctus admoneat & inſtruat dicens: Continete diſciplinam, ne forte iraſcatur dominus,& pereatis à uia recta, cum exarſerit cito ira eius ſuper uos.Primo igitur in loco frater chariſſime,& præpoſitis, & plebi nihil aliud elaborandum eſt, quàm ut qui deum timemus, cum omni obſeruatione diſciplinæ diuina præcepta teneamus,nec patiamur errare fratres noſtros,& pro arbitrio & fructu ſuo uiuere,ſed ad uitam ſingulis fideliter cõſulere,nec pati uirgines cũ maſculis habitare,non dico ſimul dormire, ſed nec ſimul uiuere,cum & ſexus infirmus, & ætas adhuc lubrica per omnia frenari & regi debeat,ne diabolo inſidianti & ſæuire cupienti ad nocẽdum detur occaſio:cum & Apoſtolus dicat:Nolite locum dare diabolo.Liberanda eſt uigilanter de periculoſis locis nauis, ne inter ſcopulos & ſaxa frangatur. Exuenda eſt uelociter de incendio ſarcina, priuſquam flammis ſuperuenientibus concremetur. Nemo diu tutus eſt periculo proximus. Nec euadere diabolum dei ſeruus poterit, qui ſe diaboli laqueis implicauit.Intercedendum eſt cito talibus,ut ſeparentur dum adhuc ſeparari innocentes poſſunt, quia diuidi poſtmodum noſtra interceſſione non poterunt,poſteaquam conſcientia grauiſſima cohæſerint.Denique quàm graues multorum ruinas hinc fieri uidemus,& per huiuſmodi illicitas & periculoſas coniunctiones corrumpi plurimas uirgines cum ſummo ani-

Hier.3. *Sapien.3.* *Pſal.2.* *Virginum & maſculorũ periculoſa cohabitatio.* *Epheſ.4.*

mo animi nostri dolore cõspicimus. Quod si se ex fide Christo dicauerunt, pudice & caste sine ulla fabula perseuerent, ita fortes & stabiles præmiũ uirginitatis expectent. Si autem perseuerare nolunt, uel non possunt, melius est ut nubant, quàm in ignem delicijs suis cadant. Certe nullũ fratribus aut sororibus scandalum faciant, cum scriptum sit: Si cibus scandalizat fratrem, nõ manducabo carnem in seculum, ne fratrem scandalizem. Nec aliqua putet se posse hac excusatione defendi, quod & inspici & probari possit an uirgo sit, cum & manus obstetricum & oculi sæpe fallantur. Et si incorrupta inuenta fuerit uirgo ex ea parte sui, qua mulier potest esse, potuerit tamen ex alia corporis parte peccasse, quæ corrumpi potest, & tamen inspici non potest. Certe ipse concubitus, ipse complexus, ipsa confabulatio & inosculatio, & coniacentium duorum turpis & fœda dormitio, quantũ dedecoris & criminis confitetur? Si superueniens maritus sponsam suam iacẽtem cum altero uideat, nónne indignatur & fremit? & per zeli dolorem fortassis & gladium in manum sumit? Quia Christus dominus & iudex noster, cum uirginem suam sibi dicatam, & sanctitati suæ destinatam iacere cum altero cernat, quàm indignatur & irascitur? Et quas pœnas incestis eiusmodi coniunctionibus comminatur? Cuius ut gladium spiritualem, & uenturum iudicij diem unusquisque fratrum possit euadere, omni consilio prouidere & elaborare debemus. Et cum omnes omnino disciplinam tenere oporteat, multo magis præpositos & diaconos curare hoc fas est, qui exemplum & documentum cæteris de conuersatione & moribus suis præbeant. Quomodo enim possunt integritati & continentiæ præesse, si ex ipsis incipiant corruptelæ, & uitiorum magisteria procedere? Et idcirco consulte & cum uigore fecisti frater charissime, abstinendo diaconum, qui cum uirgine sæpe mansit, sed & cæteros qui cum uirginibus dormire consueuerant. Quod si pœnitentiam huius illiciti concubitus sui egerint, & à se inuicem recesserint, inspiciantur interim uirgines ab obstetricibus diligenter, & si uirgines inuentæ fuerint, accepta communicatione ad ecclesiam admittantur, hac tamen interminatione, ut si ad eosdem masculos postmodum reuersæ fuerint, aut si cum eisdem in una domo & sub eodem tecto simul habitauerint, grauiore censura eijciantur, nec in ecclesiam postmodum tales facile recipiantur. Si autem de eis aliquæ corruptæ fuerint deprehensæ, agant pœnitentiam plenam, quia quæ hoc crimen admisit, non mariti sed Christi adultera est. Et ideo æstimato iusto tempore, postea exomologesi facta ad ecclesiam redeant. Quod si obstinate perseuerant, nec se ab inuicem separant, sciant se cum hac sua impudica obstinatione nũquam à nobis admitti in ecclesiam posse, ne exemplum cæteris ad ruinas delictis suis facere incipiant. Nec putent sibi uitæ aut salutis constare rationem, si episcopis & sacerdotibus obtemperare noluerint, cum in Deuteronomio dominus deus

Etiam uirginibus sacris permittit nubere.

Mysterium.

Virgo deo dicata.

1. Ti. 3. & 5

Abstinere pro amouere.

dicat

dicat: Et homo quicunque fecerit in superbia ut non exaudiat sacerdotem, aut iudicem, quicunq; fuerit in diebus illis, morietur homo ille, & omnis populus cum audierit, timebit, & non aget impie etiam nũc. Interfici deus iussit sacerdotibus suis non obtemperantes, iudicibus à se ad tẽpus constitutis non obedientes: & tunc quidem gladio occidebantur, quando ad huc & circuncisio carnalis manebat, nũc autem quia circuncisio spiritualis esse ad fideles seruos dei cœpit, spirituali gladio superbi & contumaces necantur, dum de ecclesia eijciuntur. Neque enim uiuere foris possunt, cum domus dei una sit, & nemini salus esse nisi in ecclesia possit. Indisciplinatos autem perire, dum non audiunt nec obtemperant consilijs salubribus, testatur diuina scriptura quæ dicit: Non diligit indisciplinatus castigantem se. Qui autem oderunt correptiones, consumentur turpiter. Ergo ne indisciplinati consumantur & pereant, da operam frater charissime, ut quantum potes consilijs salubribus fraternitatem regas, & singulis ad salutem suam consulas. Arcta & angusta est uia per quam ingredimur ad uitam, sed summus & magnus est fructus cum peruenimus ad gloriam. Qui se semel castrauerunt propter regnum cœlorum, deo per omnia placeant, nec sacerdotes dei aut ecclesiam domini contemnentes, scandalo se fratribus offerant. Et si ad præsens à nobis contristari uidentur, nos tamen in salubri persuasione maneamus, scientes & Apostolum dixisse: Ergo ego inimicus factus sum uobis, uerum dicens uobis? Quod si obtemperauerint, nobis gratissimum est. Stantes eos ad salutem pariter dignatione nostri sermonis firmabimus. Si autem quidam de peruersis obtemperare noluerint, secundum eundem Apostolum dicentem: Si hominibus placerem, Christi seruus non essem: si quibusdam suadere nõ possumus, ut eos uero Christo placere faciamus: nos certe (quod nostrum est) Christi domini & dei nostri præcepta seruantes placeamus. Opto te frater charissime semper bene ualere.

Deut. 17. — *Gladius spiritualis.* — *Galat. 4.* — *Galat. 1.*

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Beati Cypriani epistola, quorundamq; episcoporum ad Ianuarium, nonnullosq; alios, de his qui ab hæreticis baptizari uidentur, in qua probat neminem baptizari foris extra ecclesiam posse, cũ unũ baptisma in una catholica ecclesia sit.

Epistola. XII.

CYPRIANVS, LIBERALIS, CALIDONIVS, IVNIVS, PRIMVS, Cæcilius, Polycarpus, Nicomedes, Felix, Marutius, Successus, Lucianus, Honoratus, Fortunatus, Victor, Donatus, Lucius, Herculanus, Pomponius, Demetrius, Quintus, Saturninus, Ianuarius, Marcus, alius Saturninus, alius Donatus, Rogatianus, Sedatus, Tertullus, Hortensianus: item

alius Saturninus, Satius: Ianuario, Saturnino, Maximo, Victori, alio Victori, Cassio, Proculo, Modiano, Cirino, Gargilio, Eutyciano, alio Gargilio, alio Saturnino, Vemesiano, Nampulo, Antoniano, Rogatiano, Honorato, fratribus salutem.

CVm simul in concilio essemus fratres charissimi, legimus literas uestras, quas ad nos fecistis de his qui apud hæreticos & schismaticos baptizati uidentur, an ad ecclesiã catholicam (quæ una est) uenientes baptizari debeant. De qua re quanquam & ipsi illic ueritatem & firmitatẽ catholicæ regulæ teneatis, tamen quoniã consulendos nos pro communi dilectione existimastis, sententiam nostram non nouam promimus, sed iam pridem ab antecessoribus nostris statutã & à nobis obseruatam, uobiscũ pari*confessione coniungimus: censentes scilicet & pro certo tenentes, neminem foris baptizari extra ecclesiam posse, cum sit baptisma unum intra sanctam ecclesiam constitutum, & scriptum sit domino dicente: Me dereliquerunt fontem aquæ uiuæ gratis, & effoderunt sibi lacus detritos qui non possunt aquam portare. Et iterum diuina scriptura præmoneat & dicat: Ab aqua aliena abstine te, & à fonte aquæ alienæ ne biberis. Oportet uero mundari & sanctificari aquam prius à sacerdote, ut possit baptismo suo peccata hominis qui baptizatur, abluere, quia per Ezechielem prophetam dominus dicit: Et aspergam super uos aquam mũdam, & mundabimini ab omnibus immundicijs uestris, & ab omnibus simulachris uestris, & mundabo uos, & dabo uobis cor nouum, & spiritum nouum dabo uobis. Quomodo autem mundare & sanctificare aquam potest, qui ipse immundus est, & apud quem spiritus sanctus non est? cum dominus dicat in Numeris: Omnia quæcunq; tetigerit immundus, immunda erunt. Aut quomodo baptizans dare alteri remissionem peccatorum potest, qui ipse sua peccata deponere extra ecclesiam non potest? Sed & ipsa interrogatio quæ fit in baptismo testis est ueritatis. Nam cũ dicimus: credis in uitam æternam, & remissionem peccatorum per sanctam ecclesiam? intelligimus remissionẽ peccatorum non nisi in ecclesia dari: apud hæreticos autem ubi ecclesia non sit, non posse peccata dimitti. Itaq; qui hæreticos asserunt, aut interrogationem mutent, aut uindicent ueritatem, nisi si eis & ecclesiam tribuunt, quos baptisma habere cõtendunt, ungi quoq; necesse est eum qui baptizatus sit, ut accepto chrismate, id est, unctiõe esse unctus dei, & habere in se Christi gratiam possit. Porrò autẽ eucharistia & unde baptizati unguntur oleũ in altari sanctificatur. Sanctificare aũt nõ potuit olei creaturã, qui nec altare habuit, nec ecclesiam. Vnde nec unctio spiritualis apud hæreticos potest esse, cũ cõstet oleum sanctificari, & eucharistiam fieri apud illos omnino non posse. Scire

*al. cõsensione

Nemo extra ecclesiam baptizandus.

Hiere. 2.

Ezech. 36.

Numeri. 19.

Nemo dat quod non habet.

autem & meminiſſe debemus ſcriptum eſſe: Oleum peccatoris non ungat caput meum, quod ante in pſalmis præmonuit ſpiritus ſanctus, ne quis ex/orbitans, & à uia ueritatis exerrans, apud hæreticos & Chriſti aduerſarios ungeretur. Sed & baptizato quam facere precem poteſt ſacerdos ſacrilegus & peccator? cum ſcriptum ſit: Deus peccatorem non audit: ſed qui eum co/luerit, & uoluntatem eius fecerit, illum audit. *Ioan. 9.* Quis autem poteſt dare quod ipſe nō habeat? Aut quomodo poteſt ſpiritualia agere, qui ipſe amiſerit ſpiritum ſanctum? Et idcirco baptizandus eſt & innouandus qui ad eccleſiam *rudis uenit ut intus per ſanctos ſanctificetur, quia ſcriptū eſt: Sancti eſto/te, quia & ego ſanctus ſum, dicit dominus, *Al. nudus* *Leu. 19. & 20* ut qui in errorem ſeductus eſt, & foris tinctus, in baptiſmo uero & eccleſiaſtico etiam hoc ipſum deponat, quod homo ad deum ueniens, dum ſacerdotem quærit in ſacrilegum frau/de erroris incurrit. Cæterum probare eſt hæreticorum & ſchiſmaticorum baptiſma, cōſentire in id quod illi baptizauerint. Neque enim poteſt pars illic inanis eſſe, & pars præualere. Si baptizare potuit, & ſpiritum ſanctum dare poterit: Si autem ſpiritum ſanctum dare non poteſt, quia foris conſtitutus cum ſancto ſpiritu non eſt, nec baptizare uenientem poteſt, quando & ba/ptiſma unum ſit, & ſpiritus ſanctus unus, & una eccleſia à Chriſto domino noſtro ſuper petram origine unitatis & ratione fundata. Ita ſit, ut cum o/mnia apud illos inania & falſa ſint, nihil eorum, quæ illi geſſerint probari à nobis debeat. Quid enim poteſt ratum & firmum eſſe apud deum, quod illi faciunt, quos dominus hoſtes & aduerſarios ſuos dicit, in euangelio ſuo ponens: Qui non eſt mecum, aduerſum me eſt: & qui non mecum colligit, ſpargit. *Lucæ, 11.* Et beatus quoque apoſtolus Ioannes mandata domini & præce/pta cuſtodiens in epiſtola ſua poſuerit: Audiſtis quia antichriſtus uenit, nūc autem multi antichriſti facti ſunt, unde cognoſcimus quia nouiſſima hora eſt. Ex nobis exierūt, ſed non fuerunt ex nobis: ſi enim fuiſſent ex nobis, no biſcum manſiſſent. Vnde nos quoque colligere & conſiderare debemus, an qui aduerſarij ſunt domini, & appellati ſunt antichriſti, poſſint dare gratiā Chriſti. Quare qui cum domino ſumus, & unitatem domini tenemus, & ſecundum eius dignationem ſacerdotium eius in eccleſia adminiſtramus, quæcunque aduerſarij eius & antichriſti faciunt, repudiare & reijcere, & pro prophanis habere debemus, & eis qui de errore & prauitate ueniētes agno/ſcunt unius eccleſiæ ueram fidem, dare illis per omnia diuinæ gratiæ ſacra/menta, & fidei ueritatem. Opto uos fratres chariſſimi ſemper bene ualere.

DIVI CYPRIANI LIBRI PRIMI EPI/STOLARVM FINIS.

DIVI CAECILII CY-
PRIANI EPISCOPI CARTHAGINENSIS
epiſtolarum liber ſecundus.

ARGVMENTVM SEQVENTIS EPISTOLAE.

Ad Stephanum epiſtola de concilio, quod habitum eſt ſuper ijs qui apud hæreticos baptizabantur, ac de presbyteris qui non debent amplius ſacerdotio admitti, ſi ſemel ad ſacrilega ſacrificia acceſſerunt.

Epiſtola. I.

CYPRIANVS ET CAETERI STEPHANO fratri ſalutem.

AD QVAEDAM diſponenda ac communis con-
cilij examinatione limanda, neceſſe habuimus
frater chariſſime, conuenientibus in unum pluri-
bus ſacerdotibus cogere & celebrare concilium,
in quo quidem multa prolata atq; trãſlata ſunt.
Sed de eo uel maxime tibi ſcribendum & cum
tua grauitate ac ſapientia conferendũ fuit, quod
magis pertineat ad ſacerdotalem autoritatem &
ad eccleſiæ catholicæ unitatem, pariter & digni-
tatem, de diuinæ diſpoſitionis ordinatione uenientem, eos qui ſint foris ex-
tra eccleſiam tincti, & apud hæreticos & ſchiſmaticos prophanæ aquæ labe
maculati, quando ad nos atque ad eccleſiam, quæ una eſt, uenerint bapti-
zari oportere, eo quod parum ſit eis manum imponere ad accipiendum ſpi
ritum ſanctum, niſi & eccleſiæ accipiãt baptiſmum. Tunc enim demum pla-
nè ſanctificari, & eſſe filij dei poſſunt, ſi ſacramento utroque naſcantur, cum
Ioan.3. ſcriptum ſit: Niſi quis natus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt in-
Actu.10. troire in regnum dei. Inuenimus etiam in Actis apoſtolorum hoc eſſe ab
apoſtolis cuſtoditum, & ſalutaris fidei ueritate ſeruatum, ut cum in domo
Cornelij centurionis ſuper ethnicos qui ibi aderant, fidei calore feruentes, &
in dominum toto corde credentes, deſcendiſſet ſpiritus ſanctus, quo adim-
pleti uarijs linguis deum benedicerent, nihilominus tamen beatum apoſto
lum Petrum diuini præcepti atque euangelij memorem præcepiſſe, ut bapti
zarentur illi ijdem, qui iam fuerant ſancto ſpiritu pleni, ut nihil prætermiſ-
ſum uideretur, quo minus per omnia diuini præcepti atq; euãgelij lege apo
ſtolica magiſteria ſeruarẽt. Baptiſmum aũt non eſſe quo hæretici utuntur,
nec quenquam apud eos qui Chriſto aduerſantur, per gratiã Chriſti poſſe
proficere,

proficere, diligenter nuper expressum est in epistola quæ ad Quintum collegam nostrum in Mauritania constitutum, super ea re scripta est: Item in literis quas collegæ nostri ad episcopos in Numidia præsidentes ante fecerunt, cuius utriusque epistolæ exempla subdidi. Addimus planè & adiungimus frater charissime, consensu & autoritate communi, ut etiam si qui presbyteri aut diaconi, qui uel in ecclesia catholica prius ordinati fuerint, & postmodum perfidi aut rebelles contra ecclesiam steterint, uel apud hæreticos à pseudepiscopis & antichristis contra Christi dispositionem prophana ordinatione promoti sint, & contra altare unum atque diuinum sacrificia foris falsa ac sacrilega offerre conati sint, eos quoque hac conditione suscipi cũ reuertuntur, ut communicent laici, & satis habeant quod admittũtur ad pacem, qui hostes pacis extiterint, nec debere eos reuertentes ea apud nos ordinationis & honoris arma retinere, quibus contra nos rebellauerint. Oportet enim sacerdotes & ministros qui altari & sacrificijs deseruiunt, integros atq; immaculatos esse, cum dominus in Leuitico loquatur. Homo in quo fuerit macula & uitium, non accedat offerre dona deo. Item in Exodo hæc eadem præcipiat & dicat: Sacerdotes qui accedunt ad dominum deum sanctificentur, ne forte derelinquat illos dominus. Et iterum: & cũ accedunt ministrare ad altare sancti, non adducent in se delictum, ne moriantur. Quod autem maius potest esse delictum, aut quæ macula deformior, quàm aduersus Christum stetisse, quàm ecclesiam eius quam ille sanguine suo parauit & condidit, dissipasse? quàm euangelicæ pacis ac dilectionis oblitum, contra unanimem & cõcordem dei populum hostilis discordiæ furore pugnasse? Qui & si ipsi postmodum ad ecclesiam redeunt, restituere tamen eos & secum reuocare non possunt, qui ab eis seducti & foris morte præuenti extra ecclesiam sine communicatione & pace perierunt, quorum animæ in die iudicij de ipsorum manibus expetẽtur, qui perditionis autores & duces extiterunt. Et idcirco satis est talibus reuertentibus ueniã dari, non tamen debent in domo fidei perfidia promoueri. Nam quid bonis & innocentibus, atque ab ecclesia non recedentibus reseruamus, si eos qui à nobis recesserint & contra ecclesiam steterint honoramus? Hæc ad conscientiam tuam frater charissime, & pro honore communi, & pro simplici dilectione pertulimus. credentes etiam tibi pro religionis tuæ & fidei ueritate placere, quæ & religiosa pariter & uera sunt. Cæterum scimus quosdam quod semel imbiberint nolle deponere, nec propositum suum facile mutare, sed saluo inter collegas pacis & concordiæ uinculo quædam propria, quæ apud se semel sint usurpata retinere. Qua in re nec nos uim cuiquã facimus, aut legem damus, cum habeat in ecclesiæ administratione uoluntatis suæ arbitrium liberum unusquisque præpositus rationem actus sui domino redditurus. Opto te frater charissime semper bene ualere.

Leuit. 21.

Quod semel imbibimus difficulter deponimus.

Vnusquisque rationem sui actus redditurus.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS.

Cæcilij Cypriani epiſtola ad Donatum,in qua qualiter ſua conuerſio fuerit enarrat,& ſancti ſpiritus uires commemorans,mundiq́ꝫ laqueos declarans ac damna. Hortatur ad placidam fidem & quietam.

Epiſtola II.

CAECILIVS CYPRIANVS DONATO SALVTEM.

Epiſtola ſcholaſtico ſtylo elaboratior.

BEne admones Donate chariſſime:Nam & promiſiſſe me memini,& reddendi tempeſtiuum prorſus hoc tempus eſt,quo indulgente uindemia ſolutus animus in quietem ſolennes ac ſtatas anni fatigantis inducias ſortiatur.Locus etiam cum die conuenit,& mulcẽdis ſenſibus ac fouendis ad lenes auras blandientis autumni, ortorum facies amœna conſentit.Hic iucundum ſermonibus diem ducere, & ſtudentibus fabulis in diuina præcepta conſcientiam pectoris erudire, ac ne eloquium noſtrum arbiter prophanus impediat, aut clamor intemperans familiæ ſtrepentis obtundat,petamus hanc ſedem. Dant ſeceſſum uicina ſecreta,ubi dum erratici palmitum lapſus nexibus pendulis per arundines baiulas repunt,uiteam porticum frondea tecta fecerũt. Bene hic ſtudia in aures damus,& dum in arbores & uites quas uidemus, oblectante proſpectu,oculos amœnamus,animam ſimul & auditus inſtruit,& paſcit obtutus.Quanquam tibi ſola nunc gratia, ſola cura ſermonis eſt. Contemptis uoluptariæ uiſionis illecebris in me oculus tuus fixus eſt,tã ore quàm mente totus auditor es,& hoc amore quo diligis. Cæterum quale uel quantum eſt,quod in pectus tuum ueniat ex nobis? Exilis ingenij anguſta mediocritas tenues admodum fruges parit,nullis ad copiam fœcundi ceſpitis culminibus ingraueſcit.Aggrediar tamen facultate qua ualeo. Nam & materia dicendi facit mecum. In iudicij contentione pro roſtris opulenta facundia uolubili ambitione iactetur,cum de domino & de deo uox eſt uocis pura ſynceritas,non eloquentiæ uiribus nititur ad fidei argumenta, ſed rebus. Deniqꝫ accipe non diſerta,ſed fortia:nec ad audientiæ popularis illecebram culto ſermone fucata,ſed ad diuinam indulgentiam prædicandam rudi ueritate ſimplicia.Accipe quod ſentitur anteq́ꝫ diſcitur.Nec per moras tempo rum longa agnitione colligitur,ſed compendio gratiæ maturãtis hauritur. Ego cum in tenebris atqꝫ in nocte cæca iacerem,cumq́ꝫ in ſalo iactantis ſeculi nutabundus ac dubius ueſtigijs oberrãtibus fluctuarem, uitæ meæ neſcius,ueritatis ac lucis alienus,difficile prorſus ac durum pro illis tunc moribus opinabar,quod in ſalutem mihi diuina indulgẽtia pollicebatur,ut quis renaſci denuo poſſet,utq́ꝫ in nouam uitã lauacro aquæ ſalutaris animatus, quod prius fuerat exponeret:corporis licet manente compage, homine animo ac mente mutaret.Quin impoſſibilis aiebã tanta cõuerſio eſt, ut repẽte ac perniciter exuatur,quod uel genuinũ,ſitu materiæ naturalis obduruit,uel

Seceſſus ſtudioſis aptus. Vitea porticus.

Simplex de deo ſermo nõ fucatus.

Renaſci poſſe miratus Cyprianus.

uſurpatum

usurpatum diu senio uetustatis inoleuit. Alta hæc & profunda penitus radice sederunt. Quando parsimoniam discit, qui epularibus cœnis, & largis dapibus assueuit? Et qui preciosa ueste conspicuus in auro atq; in purpura fulsit, ad plebeium se ac simplicem cultũ quãdo deponit? Fascibus ille oblectatus & honoribus, esse priuatus & inglorius nõ potest. Hic stipatus clientum cuneis, & frequentiore comitatu officiosi agminis honestatus, pœnam putat esse cum solus est. Tenacibus semper illecebris necesse est (ut solebat) uinolentia inuitet, inflet superbia, iracũdia inflammet, rapacitas inquietet, crudelitas stimulet, ambitio delectet, libido præcipitet. Hæc egomet sæpe mecum. Nam ut ipse quàm plurimis uitæ prioris horroribus implicatus tenebar, quibus exui me posse non crederẽ, sic uitijs adhærentibus obsecundans eram, desperatione meliorũ malis meis uelut iam proprijs ac uernaculis assauebam. Sed postquam undæ genitalis auxilio superioris æui labe detersa, in expiatũ pectus ac purũ desuper se lumen infudit, postquã cœlitus spiritu hausto in nouum me hominem natiuitas secunda reparauit, mirũ in modum protinus confirmare se dubia, patere clausa, lucere tenebrosa, facultatẽ dare, quod prius difficile uidebatur: geri posse, quod impossibile putabatur: ut esset agnoscere terrenum fuisse, quod prius carnaliter natũ delictis obnoxium uixisset: Dei esse cœpisse, quod iam spiritussanctus animaret. Scis ipse profecto & mecũ pariter recognoscis, quid detraxerit nobis, quidúe contulerit mors ista criminũ, uita uirtutũ. Scis ipse, nec prædico in proprias laudes. Ociosa iactatio est, quamuis nõ iactatum possit esse, sed gratũ, quicquid nõ uirtuti hominis ascribitur, sed de dei munere prædicatur, ut iam non peccare, esse cœperit fidei, quod ante peccatũ est, fuerit erroris humani. Dei est, inquã, dei est omne quod possumus: inde uiuimus, inde pollemus, inde sumpto & concepto uigore, hic adhuc positi futurorũ indicia prænoscimus. Sit tantum timor in nobis innocentiæ custos, ut quod in mentes nostras indulgentiæ cœlestis allapsu clemẽter dominus influxit, in animi oblectantis hospitio iusta operatione teneatur, nec accepta securitas indiligentiam pariat, & uetus denuo hostis obrepat. Cæterum si tu innocentiæ, si iustitiæ uiam teneas illapsa firmitate uestigij tui: si autem in deum uiribus totis ac toto corde suspensus, hoc sis tantum quod esse cœpisti, tantum tibi ad licentiam datur, quantum gratiæ spiritualis augetur. Nõ enim (qui beneficiorũ terrestrium mos est) in capessendo munere cœlesti mensura ulla uel modus est, profluens largiter spiritus nullis finibus premitur, nec coërcentibus claustris intra certa metarum spacia refrenatur. Manat iugiter, exuberat affluenter, nostrum tantum sitiat pectus & pateat. Quantum illuc fidei capacis afferimus, tantum inde gratiæ inundantis haurimus. Inde iam facultas datur castitate sobria, mẽte integra, uirtute syncera, uoce pura, in medulla adolescentium posse uenenorũ uirus extinguere, animorũ desipientium labes reddita

Naturæ uis & consuetudinis.

Renatus Cyprianus nubẽ exuit.

Dei est quod possumus.

Cœlestis muneris nulla mensura.

ſanitate purgare,infeſtis iubere pacem,uiolentis quietem,ferocientibus lenitatem,immundos & erraticos ſpiritus qui ſe expugnandis hominibus immerſerint,ad confeſſionem minis increpantibus cogere ut recedant, duris uerberibus urgere,conflictantes,eiulantes,gementes,incremēto pœnæ propagantis extendere,flagris cædere,igne torrere:res illic geritur, nec uidetur: occulta plaga,ſed pœna manifeſta.Ita quod eſſe iam cœpimus, acceptus ſpiritus licētia ſua potitur,ſed quod nec dum corpus ac membra mutauimus, adhuc carnalis aſpectus ſeculi nube cæcatur.Quantus hic animi potentatus eſt,quanta uis eſt,non tantum ipſum eſſe ſubtractum pernicioſis contactibus mundi,ut quis expiatus & purus nulla incurſantis inimici labe capiatur, ſed adhuc maiorem & fortiorem uiribus fieri, ut in omnem aduerſarij graſſantis exercitum,imperioſo iure dominetur? Atq; ut illuſtrius ueritate patefacta diuini muneris indicia clareſcant,lucem tibi ad cognitionem dabo,& malorum blandientium caligine abſterſa,operti ſeculi tenebras reuelabo,pauliſper te crede ſubduci in montis ardui uerticem celſiorem. Speculare inde rerum infra te iacentium facies,& oculis in diuerſa porrectis, ipſe à terrenis contactibus liber fluctuantis mundi turbines intuere. Iam ſeculi & ipſe miſereberis,tuiq; admonitus & plus in deum gratus maiore lætitia quod euaſeris,gratulaberis.Cerne tu itinera latronibus clauſa, maria obſeſſa prædonibus,cruento horrore caſtrorum bella ubique diuiſa. Madet orbis mutuo ſanguine,& homicidium cum admittunt ſinguli crimen eſt, uirtus uocatur cum publice geritur.Impunitatem ſceleribus acquirit non innocentiæ ratio,ſed ſæuitiæ magnitudo. Iam ſi ad urbes ipſas oculos tuos atq; ora conuertas,celebritatē offendas omni ſolitudine triſtiorem.Paratur gladiatorius ludus,ut libidinē crudeliū luminum ſanguis oblectet. Impletur in ſuccum cibis fortioribus corpus * & aruina aſſidui nidoris membrorum moles robuſta pingueſcit,ut ſaginatus in pœnam charius pereat. Homo occiditur in hominis uoluptatem,& ut quis poſſit occidere peritia eſt, uſus eſt, ars eſt.Scelus non tantum geritur, ſed docetur. Quid poteſt inhumanius, quid acerbius dici?diſciplina eſt,ut perimere quis poſſit:& gloria eſt, quod peremit.Quid illud oro te,quale eſt,ubi ſe feris obijciunt,quos nemo damnauit?Ætate integra,honeſta ſatis forma,ueſte precioſa uiuentes in ultroneū funus ornantur,malis ſuis miſeri gloriantur:pugnant ad beſtias,nō crimine,ſed furore.Spectant filios ſuos patres.Frater in cauea, & ſoror præſto eſt,& ſpectaculi licet precium largior muneris apparatus amplificet,ut mœroribus ſuis mater interſit.Hoc proh dolor mater & redimit in tam impijs ſpectaculis,tamq; diris ſceleribus eſſe ſe non putant oculis parricidas. Conuerte hinc uultus ad diuerſi ſpectaculi non minus pœnitenda contagia, in theatris quoque conſpicies,quod tibi & dolori ſit & pudori. Cothurnus eſt tragicus priſca facinora carmine recēſere,de parricidis & inceſtis horror antiquus

Animi expiati potentia.

Bellū,multorū homicidiū.

al. & aruinatoris membrorum moles robuſta

Cothurni tragici mala.

quus,expreſſa ad imaginem ueritatis actione replicatur,ne ſeculis tranſeuntibus exoleſcat,quod aliquando commiſſum eſt. Admonetur omnis ætas auditu fieri poſſe,quod aliquando factum eſt.Nunquam æui ſenio delicta moriuntur,nunquam crimen temporibus obruitur,nūquam ſcelus obliuione ſepelitur.Exempla fiunt,quæ iam eſſe facinora deſtiterunt.Tunc delectat in mimis turpitudinum magiſterio uel quid domi geſſerit, recognoſcere, uel quid gerere poſſit,audire.Adulterium diſcitur dum uidetur, & lenocinante ad uitia publicæ autoritatis malo,quæ pudica fortaſſe ad ſpectaculū matrona proceſſerat,de ſpectaculo reuertitur impudica.Adhuc deinde morum quanta labes,quæ probrorum fomenta,quæ alimenta uitiorū,hiſtrionicis geſtibus inquinari?uidere contra fœdus iusq; naſcendi patientiam inceſtæ turpitudinis elaboratam?Euirantur mares,omnis honor & uigor ſexus eneruati corporis dedecore emollitur,plusq; illic placet quiſquis uirū in fœminam magis fregerit.In laudem creſcit ex crimine,& eo peritior quo turpior iudicatur.Spectatur hic proh nefas,& libenter.Quid non poteſt ſuadere qui talis eſt?Mouet ſenſus,mulcet affectus,expugnat boni pectoris conſcientiam fortiorem,nec deeſt probri blādientis autoritas,ut auditu mollio re pernicies hominibus obrepat.Exprimunt impudicam Venerē, adulterū Martem,Iouem illū ſuū,non magis regno quàm uitijs principē,in terrenos amores cum ipſis ſuis fulminibus ardentem:nūc in plumas oloris* flaueſcere,nunc aureo hymbre defluere,nunc in puerorū pubeſcentiū raptus miniſtris auibus proſilire.Quære iam nunc an poſſit eſſe qui ſpectat,integer uel pudicus cum deos ſuos quos uenerantur imitantur.Fiunt miſeris & delicta religioſa.O ſi & poſſis in illa ſublimi ſpecula cōſtitutus oculos tuos inſerere ſecretis,recludere cubiculorū obductas fores,& ad conſcientiā luminū penetralia occulta reſerare,aſpicias ab impudicis geri, quod nec aſpicere poſſit frons pudica.Videas quod crimen ſit & uidere:uideas quod uitiorū furore gementes geſſiſſe ſe negant,& gerere feſtinant:libidinibus inſanis in uiros uiri proruunt.Fiunt quæ nec ipſis,nec illis poſſunt placere,qui faciunt.Mentior niſi alios,qui talis eſt,increpat,turpis turpes infamat, & euaſiſſe ſe conſcium credit,quaſi conſcientia ſatis nō ſit.Iidem in publico accuſatores, in occulto rei,in ſemetipſos cenſores pariter & nocentes. Damnant foris, quod intus operantur.Admittunt libenter, quod cum admiſerint, criminantur. Audacia prorſus conuicijs*faciens,& impudentia cōgruens impudicis.Nolo mireris quæ loquuntur huiuſmodi ore illo polluto. Quicquid iam uoce delinquitur,minus eſt.Sed tibi poſt inſidioſas uias,poſt diſperſos orbe toto multiplices pugnas,poſt ſpectacula uel cruenta,uel turpia, poſt libidinū probra,uel lupanaribus proſtituta,uel domeſticis parietibus obſepta, quorum quo ſecretior culpa,maior audacia eſt,forū fortaſſe uideatur immune, quod ab iniurijs laceſſentibus liberum nullis malorū cōtactibus polluatur.

Illuc

Epiphonema.

Hiſtrionicis geſtibus inquinantur omnia

al. albeſcere

al. fauens

fori mala.

Illuc aciem tuam flecte. Plura illic quæ detesteris inuenies, magis oculos tuos inde diuertes. Incisæ sint licet leges duodecim tabulis, & publico ære* præfixo iura præscripta sint, inter leges ipsas delinquitur, inter iura peccatur. Innocentia nec illic ubi defenditur, reseruatur. Sæuit inuicem discordantium rabies, & inter togas pace rupta forum litibus mugit insanum, hasta illic & gladius, & carnifex præsto est, ungula effodiens, equuleus extendens, ignis exurens, ad hominis corpus unum supplicia plura quàm membra sunt. Quis inter hæc uero subueniat? Patronus? sed præuaricatur & decipit. Iudex? sed sententiam uendit. Qui sedet crimina uindicaturus admittit, & ut reus innocens pereat, fit nocens iudex. Flagrãt ubique delicta, & passim multiformi genere peccandi per improbas mentes nocens uirus operatur. Hic testamentum subijcit: ille falsum capitali fraude conscribit: hic arcentur hæreditatibus liberi: illic bonis donantur alieni. Inimicus insimulat, calumniator impugnat, testis infamat, utrobique grassatur in mendacium criminum prostitutæ uocis uenalis audacia, cum interim nocentes, nec cum innocentibus pereunt. Nullus de legibus metus est: de quæsitore, de iudice pauor nullus. Quod potest redimi, non timetur: esse iam inter nocentes innoxium, crimen est: malos quisquis non imitatur, offendit. Consensere iura peccatis, & cœpit esse licitum quod publicum est. Quis illic rerũ pudor? quæ esse possit integritas? ubi qui damnent improbos desunt? Soli ibi qui damnentur occurrunt. Sed ne nos uideamur eligere fortasse peiora, & studio destruendi per ea oculos tuos ducere, quorum tristis atque auersandus aspectus ora & uultus cõscientiæ melioris offendat, iam tibi illa quæ ignorantia secularis bona opinatur, ostendam. Illic etiam fugienda conspicies. Quos honores putas esse? quos fasces? quam affluentiam in diuitijs? quam potentiam in castris? in magistratu purpuræ speciem? in principatu licentiæ potestatem? Malorum blandientium uirus occultum est, & arridentis nequitiæ facies quidem læta, sed calamitatis abstrusæ illecebrosa fallacia, instar quoddam ueneni, ubi in letales succos dulcedine aspersa calliditate fallendi, sapore medicato poculum uidetur esse quod sumitur: ubi epota res est, pernicies hausta grassatur. Quippe illum uides, qui amictu clariore conspicuus fulgere sibi uidetur in purpura. Quibus hoc sordibus emit, ut fulgeat? quos arrogantium fastus prius pertulit? quas superbas fores matutinus salutator obsedit? quot tumentium contumeliosa uestigia stipatus clientium cuneis ante præcessit, ut ipsum etiam salutantum comes postmodum pompa præcederet, obnoxia nõ homini sed potestati? Neque enim moribus coli meruit ille, sed fascibus. Horum denique uideas exitus turpes: cum anceps temporum palpator abscesserit, cum priuati latus nudum desertor assecla fœdauerit, tunc laceratæ domus plagæ conscientiam feriunt, tunc rei familiaris exhausta damna cognoscuntur, quibus redemptus fauor uulgi, & caducis atque inanibus uotis

popularis

Incisæ leges negliguntur. al', præfixa.

Patronus præuaricator. Iudex uenalis

Legibus nullus honor.

Ignorãtiæ bona opinata.

Anceps temporum palpator.

popularis aura quæsita est. Stulta prorsus & uana iactura frustrantis spectaculi uoluptate id parare uoluisse, quod nec populus acciperet, & perderet magistratus. Sed & quos diuites opinaris continuantes saltibus saltus, & de confinio pauperibus exclusis infinita ac sine termino rura latius porrigentes, quibus argenti & auri maximum pondus, & pecuniarum ingentiũ uel extructi aggeres, uel defossæ strues, hos etiam inter diuitias suas trepidos cogitationis incertæ solicitudo, discrutiat, ne prædo uastet, ne percussor infestet, ne inimica cuiusq; locupletioris inuidia calumniosis litibus inquietet. Non cibus securus somnúsue contingit. Suspirat ille in conuiuio, bibat licet gemma, & cum epulis marcidum corpus thorus mollior alto sinu condiderit, uigilat in pluma. Nec intelligit miser speciosa esse sibi supplicia: auro se alligatum teneri, & possideri magis q̃ possidere diuitias. Atq; ô detestabilis cæcitas mentium, & cupiditatis insanæ profunda caligo, cum exonerare se possit & releuare ponderibus, pergit magis fortunis angentibus incubare, pergit penalibus cumulis pertinaciter adhærere. Nulla in clientes inde largitio est, cum indigentibus fit nulla partitio, & pecuniam suã dicunt, quã uelut alienam domi clausam solicito labore custodiunt. Ex qua non amicis, non liberis quicq̃, non sibi deniq; ipsis impartiunt. Possident ad hoc tantum, ne possidere alteri liceat. Et ô nominum quanta diuersitas, bona appellant, ex quibus nullus illis, nisi ad res malas usus est. An putas uel illos tutos saltem inter * bonorum insulas & opes largas stabili firmitate securos, quos regalis aulæ splendore fulgentes armorum excubantium tutela circũstat? Maior illis q̃ cæteris metus est: tam ille timere cogitur, quàm timetur. Exigit pœnas pariter de potentiore sublimitas. Sit licet satellitum manu septus, & clausum ac protectum latus numeroso stipatore tueatur, q̃ securos non sinit esse subiectos, tam necesse est ut non sit & ipse securus. Ante ipsos terret potestas sua, quos facit esse terribiles. Arridet, ut sæuiat: blanditur, ut fallat: illicit, ut occidat: extollit, ut deprimat. Fœnore quodã nocendi q̃ fuerit amplior summa dignitatis & honorũ, tam maior exigitur & usura pœnarũ. Vna igitur placida & fida tranquillitas. Vna solida, & firma, & perpetua securitas, si quis ab his inquietantis seculi turbinibus extractus salutaris portus statione fundatus, ad cœlum oculos tollit à terris, & ad domini munus admissus, ac deo suo mente iam proximus, quicquid apud cæteros in rebus humanis sublime ac magnum uidetur, intra suam conscientiam iacere gloriatur. Nihil appetere iam, nihil desiderare de seculo potest, qui seculo maior est. Quàm stabilis, q̃ inconcussa tutela est, q̃ perennibus bonis cœleste præsidiũ implicantis mundi laqueis solui, in lucem immortalitatis æternæ de terrena fece purgari, uiderit quæ in nos prius infestantis inimici pernicies insidiosa grassata sit, plus amare compellimur, quod futuri sumus, dum & scire conceditur, & damnare quod eramus. Nec ad hoc precijs, aut ambitu,

Aura popularis.

Diuites discrutiat solicitudo

Auro alligantur diuites. Cæcitas diuitum.

Quærit & inuentis miser abstinet & timet uti.

al', bonorum insulas.

Regib⁹ anxietas & metus. Timere cogitur qui timetur.

Deo proximus nihil terrenum appetit.

aut manu opus eſt,ut hominis ſumma uel dignitas uel poteſtas elaborata mole pariatur,ſed gratuitum de deo munus,religioſa mente concipitur, & facile eſt,& ut ſponte ſol radiat,dies illuminat, fons rigat, hymber irrorat,ita ſe ſpiritus cœleſtis infundit, poſtquam autorem ſuum cœlum intuens diuina cognouit,ſole altior eſt,ac omni terrena poteſtate ſublimior, id eſſe incipit quod eſſe ſe credit. Tu tantum quem iam ſpiritualibus caſtris cœleſtis militia ſignauit,tene incorruptam, tene ſobriam religioſis uirtutibus diſciplinam. Sit tibi uel oratio aſſidua,uel lectio:nunc cum deo loquere,nunc deus tecum:ille te præceptis ſuis inſtruat, ille diſponat: quem ille diuitem fecerit,nemo pauperem faciet. Penuria eſſe nulla iam poterit, cum ſemel pectus cœleſtis ſagina ſaturauerit. Iam tibi auro diſtincta laquearia,& precioſi marmoris cruſtis ueſtita domicilia ſordebunt. Cum ſcieris te eſſe excolendum magis,te potius ornandum,domum tibi hanc eſſe potiorem, quam dominus inſedit templi uice,in qua ſpiritus ſanctus cœpit habitare. Pingamus hanc domum,pingamus innocentia, luminemus luce iuſtitiæ. Non hæc unquam procumbet in lapſum ſenio uetuſtatis, nec pigmento parietis aut auro exoleſcente fœdabitur. Caduca ſunt quæcunque fucata ſunt,nec fiduciam præbent poſſidentibus ſtabilem,quæ poſſeſſionis non habent ueritatem. Hoc manet cultu iugiter uiuido,honore integro, ſplendore diuturno,aboleri non poteſt nec extingui,poteſt tantum in melius corpore redeunte formari. Hæc interim breuibus Donate chariſſime, nam & ſi facilem de bonitate patientiam,mentem in deum ſolidam, fidem tutam ſalutaris auditus oblectat,nihilq́ tam tuis auribus gratū eſt, quàm quod in deo gratum eſt,moderari tamen dicenda debemus ſimul iuncti,& ſæpius locuturi. Et quoniam feriata nunc quies ac tempus eſt ocioſum,quicquid inclinante iam ſole in ueſperam diei ſupereſt,ducamus hunc diem læti,nec ſit uel hora conuiuij gratiæ cœleſtis immunis. Sonet Pſalmus conuiuium ſobrium,ut tibi tenax memoria eſt,uox canora, aggredere hoc munus ex more. Magis chariſſimos paſces,ſi ſit nobis ſpiritualis auditio, prolectet aureis religioſa mulcedo.

Aſſidua lectio uel oratio.

Caduca omnia fucata.

al. Hæc

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS.

Epiſtola beati Cypriani ad Cæcilium de ſacramento dominici calicis, docens per multas patrū ueteris teſtamenti ſimilitudines & prophetarū teſtimonia hoc ante fuiſſe ſignificatum. Nec calicem cum aqua ſine uino recte offerri, nec uinum abſq́ aqua iuxta Chriſti traditionem conſecrari poſſe.

Epiſtola

Epiſtola III.

CYPRIANVS CAECILIO FRATRI SALVTEM.

QVanquam ſciam frater chariſſime epiſcopos plurimos eccleſijs dominicis in toto mundo diuina dignatione præpoſitos euangelicæ ueritatis ac dominicæ traditionis tenere rationem, nec ab eo quod Chriſtus magiſter & præcepit & geſſit, humana & nouella inſtitutione decedere, tamen quoniam quidam uel ignoranter, uel ſimpliciter in calice dominico ſanctificando, & plebi miniſtrando non hoc faciunt, quod Ieſus Chriſtus dominus & deus noſter ſacrificij huius autor & doctor fecit & docuit: religioſum pariter ac neceſſarium duxi de hoc ad te literas facere, ut ſi quis in iſto errore adhuc tenebatur, ueritatis luce perſpecta ad radicem atque originem traditionis dominicæ reuertatur. Nec hoc putes frater chariſſime noſtra & humana mente conſcribere, aut ultronea uoluntate hoc nobis audaciter aſſumere, cum mediocritatem noſtram ſemper humili & uerecunda moderatione teneamus, ſed quando aliquid deo inſpirante & mandante præcipitur, neceſſe eſt domino ſeruus fidelis obtemperet, excuſatus apud omnes quod nihil ſibi arroganter aſſumat, qui offenſam domini timere compellitur, niſi faciat quod iubetur. Admonitos autem nos ſcias, ut in calice offerendo dominica traditio ſeruetur, neque aliud fiat à nobis, quàm quod pro nobis dominus prior fecit. Vt calix qui in cõmemorationem eius offertur, mixtus uino offeratur. Nam cum dicat Chriſtus ego ſum uitis uera, ſanguis Chriſti non aqua eſt utiq;, ſed uinum. Nec poteſt uideri ſanguis eius, quo redempti & uiuificati ſumus eſſe in calice, quando uinum deſit calici, quo Chriſti ſanguis oſtenditur, qui ſcripturarum omnium ſacramento ac teſtimonio prædicatur. Inuenimus enim & in Geneſi ſacramentum circa Noë hoc idem præcucurriſſe, & figuram dominicæ paſſionis illic extitiſſe, quod uinum bibit, quod inebriatus eſt, quod in domo ſua nudatus eſt, quod fuit recubans nudis & patentibus fœmoribus, quod nuditas illa patris à medio filio denotata eſt, & foras nunciata, à duobus uero maiore & minore contecta. Et cætera quæ neceſſe non eſt exequi, cum ſatis ſit hoc ſolum complecti, quod Noë typum futuræ ueritatis oſtendens, non aquam ſed uinum biberit, & ſic imaginem dominicæ paſſionis expreſſerit. Item in ſacerdote Melchiſedech ſacrificij dominici ſacramentum præfiguratum uidemus, ſecundum quod ſcriptura diuina teſtatur & dicit: Et Melchiſedech rex Salem protulit panem & uinum. Fuit autem ſacerdos dei ſummi & benedixit Abraham. Quod autẽ Melchiſedech typum Chriſti portaret, declarat ſpiritus ſanctus in pſalmis ex perſona patris ad filium dicens: Ante luciferum generaui te. Iurauit dominus & non pœnitebit eum, tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinẽ Melchiſedech. Qui ordo utiq; hic eſt de ſacrificio illo ueniens & inde deſcendẽs quod Mel-

Gene.9. Figura dominicæ paſſiõis.

Melchiſedech typus dominici ſacramẽti. Geneſ.14.

Pſal.109.

chisedech sacerdos dei summi fuit, quod panẽ & uinũ obtulit, quod Abraham benedixit. Nã qui magis sacerdos dei summi q̃ dominus noster Iesus Christus qui sacrificiũ deo patri obtulit? Et obtulit hoc idẽ quod Melchisedech obtulerat, id est, panẽ & uinũ, suũ scilicet corpus & sanguinem. Et circa Abraham benedictio illa præcedens, ad nostrũ populum pertinebat. Nam si Abraham deo credidit, & deputatũ est ei ad iusticiam: utiq; quisquis deo credit & fide uiuit, iustus inuenitur, & iam pridem in Abraham fideli benedictus & iustificatus ostenditur, sicut beatus Paulus apostolus probat, dicens: Credidit Abraham deo, & deputatum est ei ad iusticiam. Cognoscitis ergo quia qui ex fide sunt, hi sunt filij Abrahæ. Præuidens autem scriptura quia ex fide iustificat deus gẽtes, prænunciauit Abrahæ, quia benedicentur in illo omnes gẽtes. Igitur qui ex fide sunt, benedicentur cũ fideli Abraham: unde in euãgelio inuenimus de lapidibus excitari, id est, de gentibus colligi filios Abrahæ. Et cum Zacheum laudaret dñs, respondit & dixit: Salus hodie domui huic facta est: quia & hic filius est Abrahæ. Vt ergo in Genesi per Melchisedech sacerdotẽ benedictio circa Abraham possit rite celebrari, præcedit ante imago sacrificij in pane & uino scilicet constituta. Quam rem perficiens & adimplens dominus panẽ & calicem mixtũ uino obtulit, & qui est plenitudo ueritatem præfiguratæ imaginis adimpleuit. Sed & per Salomonem spiritus sanctus typum dominici sacrificij præmonstrat immolatæ hostiæ panis & uini, sed & altaris & apostolorũ faciẽs mentionẽ. Sapientia, inquit, ædificauit sibi domũ, & subdidit columnas septẽ. Mactauit suas hostias, miscuit in cratere uinum suũ, & parauit mensam suam. Et misit seruos suos cõuocans cũ excelsa prædicatione ad craterem, dicens: Qui est insipiens declinet ad me, & indigẽtibus sensu dixit: Venite & edite de meis panibus, & bibite uinum quod miscui uobis. Vinum mixtum declarat: id est, calicem domini aqua & uino mixtũ prophetica uoce denunciat, ut appareat in passione dominica id esse gestũ quod fuerat prædictũ. In benedictione quoq; Iudæ hoc idem significatur, ubi & illic Christi figura exprimitur, quod à fratribus suis laudari & adorari haberet, quod inimicorum dorsa cedẽtiũ atq; fugientium manibus, quibus crucẽ pertulit & mortem uicit, compressurus fuisset, quodq; ipse sit leo de tribu Iuda, & recubet dormiẽs in passione & surgat, & sit ipse spes gentium, quibus scriptura diuina adiũgit & dicit: Lauabit in uino stolam suam, & in sanguine uuæ amictum suum. Quando autem sanguis uuæ dicitur, quid aliud quàm uinum calicis dominici sanguinis ostenditur? Necnon & apud Esaiam hoc idem & spiritus sanctus de domini passione testatur, dicens: Quare rubicunda sunt uestimenta tua, & indumenta tua uelut à calcatione torcularis pleni & percalcati? Nunquid rubicunda uestimenta aqua potest facere? aut in torculari aqua est, quæ pedibus calcatur uel prælo exprimitur? Vini utique mentio est, & ideo ponitur

ut domi-

Galat. 3. *Gene. 26.* *Matth. 3.* *Luc. 19.* *Prouerb. 9.* *Gene. 49.* *Esa. 63.*

ut domini sanguis uino intelligatur. Et quod in calice dominico postea manifestatum est, prophetis annunciantibus prædicatur. Torcularis quoque calcatio & pressura taxatur, quia quomodo ad potandum uinum ueniri non potest nisi botrus calcetur ante & prematur: sic nec nos sanguinem Christi possemus bibere, nisi Christus calcatus prius fuisset & pressus, & calicem prior biberet, quē credentibus propinaret. Quotienscunq; autē aqua sola in scripturis sanctis nominatur, baptisma prædicatur, ut apud Esaiam significari uidemus: Nolite, inquit, priorū meminisse, & antiqua nolite reputare. Ecce ego facio noua, quæ nunc orientur, & cognoscetis, & faciam in deserto uiam, & flumina in loco inaquoso adaquare genus meum electum, plebem meam quam acquisiui, ut uirtutes meas annunciet. Prænunciauit illic per prophetam deus, quod apud gētes in locis, quæ inaquosa prius fuissent, flumina postmodum redundarent, & electum genus dei, id est, per regenerationem baptismi filios dei factos adaquarent. Item denuo præcanitur, & ante prædicitur, Iudæos si sitierint, & dominum Christum quæsierint, apud nos esse potaturos, id est, baptismi gratiam consecuturos. Si sitierint, inquit, per deserta adducet illis aquam, de petra producet illis. Findetur petra, & fluet aqua, & bibet plebs mea. Quod in euāgelio adimpletur, quando Christus qui est petra, finditur ictu lanceæ in passione. Qui & admonens quid per prophetam sit ante prædictum, clamat & dicit: Si quis sitit, ueniat & bibat. Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ. Atq; ut magis possit esse manifestum, quia non de calice, sed de baptismo illic loquitur dominus, addidit scriptura dicens: Hoc autē dixit de spiritu, quē accepturi erant, qui in eū credebant. Per baptisma enim spiritus sanctus accipitur, & sic à baptizatis, & spiritū sanctū consecutis ad bibendū domini calicem peruenitur. Neminem autē moueat quod cū de baptismo loquatur scriptura diuina, sitire nos dicit & bibere, quando & dominus in euangelio dicat: Beati esurientes & sitientes iustitiam, quia quod auida & sitienti cupiditate suspicitur, plenius & uberius hauritur. Sicut & alio loco ad Samaritanam mulierem dominus Christus loquitur, docens: Omnis qui biberit ex aqua ista sitiet iterū: qui autem biberit ex aqua quam ego dedero, non sitiet in æternum. Quo & ipso baptisma salutaris aquæ significatur, quod semel scilicet sumitur, nec rursus iteratur. Cæterum in ecclesia calix domini semper & sititur & bibitur. Nec argumentis plurimis opus est frater charissime, ut probemus appellatione aquæ baptisma significatum semper esse, & sic nos intelligere debere, cū dn̄s adueniens baptismi & calicis manifestauerit ueritatē, qui aquam illā fidelem, aquam uitæ æternæ præceperit in baptismo dari, calicē uero docuerit exemplo magisterij sui uini & aquæ coniunctione misceri. Calicē etenim sub die passionis accipiēs, benedixit, & dedit discipulis suis dicens: Bibite ex hoc omnes, hoc est enim sanguis noui te-

Esa.43. *Figura sacramenti baptismalis.* *Esa.48.* *Ioan.6.* *Luc.6.* *Ioan.4.* *Matt.26.*

ſtamenti qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum. Dico uobis, nõ bibam amodo ex iſta creatura uitis uſq; in diem illũ, quo uobiſcum bibam nouũ uinum in regno patris mei. Qua in parte inuenimus calicem mixtum fuiſſe quem dñs obtulit, & uinũ fuiſſe, quod ſanguinẽ ſuum dixit. Vnde apparet ſanguinem Chriſti nõ offerri, ſi deſit uinũ calici: nec ſacrificium dominicum legitima ſanctificatione celebrari, niſi oblatio & ſacrificium noſtrũ reſpõderit paſſioni. Quomodo autẽ de creatura uitis nouũ uinũ cũ Chriſto in regno patris bibemus, ſi in ſacrificio dei patris & Chriſti uinum non offerimus, nec calicem domini dominica traditione miſcemus? Beatus quoq; apoſtolus Paulus à domino electus & miſſus, & prædicator euangelicæ ueritatis conſtitutus, hæc eadem in epiſtola ſua ponit, dicens: Dominus
1. Corinth. 11. Ieſus in qua nocte tradebatur, accepit panẽ & gratias egit, & fregit, & dixit: Hoc eſt corpus meum quod pro uobis tradetur, hoc facite & uos in meam commemorationẽ. Simili modo & calicẽ poſtq; cœnatũ eſt accepit, dicens: Hic calix nouũ teſtamentum eſt in meo ſanguine. Hoc facite quotieſcunq; biberitis in meã commemorationem. Quotieſcunque enim ederitis panem iſtum, & calicem biberitis, mortẽ domini annunciabitis quoaduſque ueniat. Quod ſi & à domino præcipitur, & ab Apoſtolo eius hoc idẽ cõfirmatur & traditur, ut quotieſcunq; biberimus, in commemorationem domini hoc faciamus, quod fecit & dominus, inuenimur nõ obſeruari à nobis quod mandatum eſt, niſi eadẽ quæ dominus fecit, nos quoq; faciamus, & calicem pari ratione miſcẽtes à diuino magiſterio nõ recedamus. Ab euangelicis autem præceptis omnino recedendũ non eſſe, & eadẽ quæ magiſter docuit & fecit, diſcipulos quoq; obſeruare & facere debere cõſtantius & fortius, alio in lo-
Galat. 1. co beatus Apoſtolus docet, dicens: Miror quod ſic tam cito demutamini ab eo qui uos uocauit in gratiã, ad aliud euãgeliũ, quod non eſt aliud, niſi ſunt aliqui qui uos turbãt, & uolũt cõuertere euãgeliũ Chriſti. Sed licet nos aut angelus de cœlo aliter annũciet, præter q; quod annũciauimus uobis, anathema ſit. Sicut prædiximus, & nunc iterũ dico: Si quis uobis annunciauerit præter q; quod accepiſtis, anathema ſit. Cũ ergo neq; ipſe Apoſtolus, neq; angelus de cœlo annunciare poſſet aliter aut docere, præter q; quod ſemel Chriſtus docuit, & apoſtoli eius annũciauerũt, miror ſatis unde hoc uſurpatum ſit, ut cõtra euãgelicam & apoſtolicam diſciplinã quibuſdam in locis aqua offeratur in dominico calice, quæ ſola Chriſti ſanguinẽ nõ poſſit exprimere. Cuius rei ſacramentũ nec in pſalmis tacet ſpiritus ſanctus, faciens
Pſal. 22. mentionẽ dominici calicis, & dicens: Calix tuus inebriãs perq; optimus. Calix autem qui inebriat, utique uino mixtus eſt. Neque enim aqua inebriare quenq; poteſt. Sic autẽ calix dominicus inebriat, ut & Noë in Geneſi uinũ bibẽs inebriatus eſt. Sed quia ebrietas dominici calicis & ſanguinis non eſt talis, qualis eſt ebrietas uini ſecularis, cũ diceret ſpiritus ſanctus in pſalmo:

Calix

Calix tuus inebrians, addidit perquàm optimus, quod scilicet calix dominicus sic bibẽtes inebriat, ut sobrios faciat, ut mẽtes ad spiritualẽ sapientiã redigat, ut à sopore isto seculari ad intellectũ dei unusquisq; resipiscat, & quẽadmodum uino isto communi mens soluitur, & anima relaxatur, & tristitia omnis exponitur: ita & potato sanguine domini & poculo salutari, exponatur memoria ueteris hominis, & fiat obliuio cõuersationis pristinæ secularis, & mœstũ pectus ac triste, quod prius peccatis angentibus premebatur, diuinæ indulgẽtiæ lætitia resoluatur. Quod tunc demũ potest lætificare in ecclesia domini bibentẽ, si quod bibitur dominicam teneat ueritatem. Quam uero peruersum est, quamq; contrarium, ut cũ dominus in nuptijs de aqua uinum fecerit, nos de uino aquam faciamus, cũ sacramentum quoq; rei illius admonere & instruere nos debeat, ut in sacrificijs dominicis uinum potius offeramus. Nã quia apud Iudæos defecerat gratia spiritualis, defecit & uinum. Vinea enim domini sabaoth domus erat Israël, Christus aũt docens & ostendens gentiũ populũ succedere, & in locũ quẽ Iudæi perdiderãt, nos postmodũ merito fidei peruenire, de aqua uinũ fecit, id est, quod ad nuptias Christi & ecclesiæ Iudæis cessantibus plebs magis gentium cõflueret & cõueniret, ostẽdit. Aquas nanq; populos significare in Apocalypsi scriptura diuina declarat dicens: Aquæ quas uidisti, super quas sedet meretrix illa populi, & turbæ, & gentes ethnicorum sunt & linguæ. Quod scilicet perspicimus & in sacramẽto dominici calicis cõtineri. Nam quia nos omnes portabat Christus, qui & peccata nostra portabat, uidemus in aqua populum intelligi, in uino ostẽdi sanguinẽ Christi. Quando autem in calice uino aqua miscetur, Christo populus adunatur, & credentiũ plebs ei, in quem credidit, copulatur & iungitur. Quæ copulatio & coniunctio aquæ & uini sic miscetur in calice domini, ut commixtio illa non possit ab inuicem separari. Vnde ecclesiam, id est, plebem in ecclesia constitutam fideliter & firmiter in eo quod credidit, perseuerantem, nulla res separare poterit à Christo quo minus hæreat semper & maneat* in diuina dilectione. Sic autem in sanctificando calice domini offerri aqua sola non potest, quomodo nec uinum solum potest. Nam si uinum tantum quis offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis. Si uero aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo. Quando autem utrunque miscetur, & adunatione confusa sibi inuicem copulatur, tunc sacramentum spirituale & cœleste perficitur. Sic uero calix domini non est aqua sola, aut uinum solum, nisi utrunque sibi misceatur, quomodo nec corpus domini potest esse farina sola, aut aqua sola, nisi utrunque adunatum fuerit & copulatum, & panis unius compage solidatum. Quo & ipso sacramento populus noster ostenditur adunatus, ut quemadmodum grana multa in unum collecta, & commolita, & commixta, panẽ unum faciunt: sic in Christo qui est panis cœlestis, unum sciamus esse corpus, cui cõiunctus sit noster

Ioan. 2. *Apoca. 17.* *Al. indiuidua*

Ambrosius hoc fecit. numerus & adunatus. Non est ergo frater chariſſime quod aliquis exiſtimet ſequendam eſſe quorundam conſuetudinem, ſi qui in præteritum in calice dominico aquam ſolam offerendam putauerunt. Quærendum eſt enim, ipſi quem ſint ſecuti. Nam ſi in ſacrificio quod Chriſtus eſt, non niſi Chriſtus ſequendus eſt, utique id nos obaudire & facere oportet, quod Chriſtus fecit, & quod faciendum eſſe mandauit, cum ipſe in euãgelio ſuo *Ioan.15.* dicat: Si feceritis quod mando uobis, iam non dico uos ſeruos, ſed amicos. Et quod Chriſtus debeat ſolus audiri, pater etiam de cœlo conteſtatur, di*Matth.17.* cens: Hic eſt filius dilectiſſimus in quo bene ſenſi, ipſum audite. Quare ſi ſolus Chriſtus audiendus eſt, non debemus attendere quid aliquis ante nos faciendum putauerit, ſed quid qui ante omnes eſt, Chriſtus prior fecerit. Neque enim hominis conſuetudinem ſequi oportet, ſed dei ueritatem, *Eſa.29.* cum per Eſaiam prophetam deus loquatur & dicat: Sine cauſa autem colunt me, mandata & doctrinas hominum docentes. Et iterum dominus *Matth.5.* in euangelio hoc idem repetat dicens: Reijcitis mandatum dei, ut traditionem ueſtram ſtatuatis. Sed & alio in loco ponit & dicit: Qui ſoluerit unum ex mandatis iſtis minimis, & ſic docuerit homines, minimus uocabitur in regno cœlorum. Quod ſi nec minima de mandatis dominicis licet ſoluere, quanto magis tam magna, tam grandia, tam ad ipſum dominicæ paſſionis & noſtræ redemptionis ſacramentum pertinentia fas non eſt infringere, aut in aliud, quàm quod diuinitus inſtitutum ſit, humana traditione mutare. Nam ſi Ieſus Chriſtus dominus & deus noſter ipſe eſt ſummus ſacerdos dei patris, & ſacrificium deo patri ipſe primus obtulit, & hoc fieri in ſui commemorationem præcepit, utiq; ille ſacerdos uice Chriſti uere fungitur, qui id quod Chriſtus fecit, imitatur. Et ſacrificium uerum & plenum tunc *N a.* offert in eccleſia deo patri, ſi ſic incipiat offerre ſecundum quod ipſum Chriſtum uideat obtuliſſe. Cæterum omnis religionis & ueritatis diſciplina ſubuertitur, niſi id quod ſpiritualiter præcipitur, fideliter reſeruetur, niſi ſi in ſacrificijs matutinis hoc quis uereatur, ne per ſaporẽ uini redoleat ſanguinem Chriſti. Sic ergo incipit & à paſſione Chriſti in perſecutionibus fraternitas *Confundi poſuit pro erubeſcere.* retardari, dũ in oblationibus diſcit de ſanguine eius & cruore cõfundi. Porrò autẽ dñs in euangelio ſuo dicit: Qui cõfuſus me fuerit, cõfundetur eum filius hominis. Et Apoſtolus quoq; loquitur dicens: Si hominibus placerem, *Galat.1.* Chriſti ſeruus non eſſem. *N a.* Quomodo autem poſſumus propter Chriſtum ſanguinem fundere, qui ſanguinẽ Chriſti erubeſcimus bibere? An illa ſibi aliquis cõtemplatione blanditur, quod & ſi mane aqua ſola offerri uidetur, *An ueſpere an mane ſit celebrandũ.* tamen cũ ad cœnandũ uenimus, mixtũ calicẽ offerimus. Sed cũ cœnamus, ad conuiuiũ noſtrũ plebẽ conuocare nõ poſſumus, ut ſacramenti ueritatem fraternitate omni præſente celebremus. At enim non mane, ſed poſt cœnam mixtum calicem obtulit dominus. Nunquid ergo dominicũ poſt cœ-

nam

nam celebrare debemus, ut sic mixtũ calicẽ frequentandis dominicis offeramus? Christum offerre oportebat circa uesperam diei, ut hora ipsa sacrificij ostenderet occasum & uesperã mundi, sicut in Exodo scriptũ est: Et occident illum omne uulgus synagogæ filiorũ Israël ad uesperã. Et iterũ in psalmis: *Psal.114.* Eleuatio manuũ mearũ sacrificiũ uespertinũ. Nos autẽ resurrectionem domini mane celebramus. Et quia passionis eius mentionẽ in sacrificijs omnibus facimus (passio est enim domini, sacrificiũ quod offerimus) nihil aliud ꝙ quod ille fecit, facere debemus. Scriptura enim dicit: Quotiescunq; enim *1.Cor.11.* ederitis panẽ istũ, & calicẽ istũ biberitis, mortẽ dñi annũciabitis quoadusq; ueniat. Quotiescunq; ergo calicẽ in commemorationẽ domini & passionis eius offerimus, id quod constat dominũ fecisse, faciamus. Et ideo frater charissime si quis de antecessoribus nostris, uel ignoranter, uel simpliciter non hoc obseruauit & tenuit, quod nos dñs facere exẽplo & magisterio suo docuit, potest simplicitati eius de indulgentia domini uenia cõcedi, nobis uero non poterit ignosci, qui nunc à dño admoniti & instructi sumus, ut calicem dominicũ uino mixtum, secundum quod dñs obtulit, offeramus. Et de hoc quoq; ad collegas nostros literas dirigamus, ut ubiq; lex euangelica & traditio dominica seruet̃, & ab eo quod Christus & docuit & fecit, nõ recedatur. Quæ ultra iã contemnere, & in errore pristino perseuerare, quid aliud est ꝙ incurrere in obiurgationẽ domini increpantis in psalmo & dicẽtis: Ad quid exponis iustificationes meas, & assumis testamẽtum meũ per os tuum? Tu *Psal.49.* autem odisti disciplinã, & abiecisti sermones meos retro. Si uidebas furem, concurrebas, & inter mœchos particulã tuã ponebas. Exponere enim iustificationes & testamẽtum domini, & non hoc idẽ facere quod fecit dominus, quid aliud est ꝙ sermones eius abijcere, & disciplinã dominicã cõtemnere? nec terrena sed spiritualia furta & adulteria cõmittere, dũ quis de euãgelica ueritate furatur dñi nostri uerba & facta, & corrumpit atq; adulterat præcepta diuina? sicut apud Hieremiã scriptũ est: Quid est, inquit, paleis ad triticum? *Hiere.23.* propter hoc ecce ego ad prophetas, dicit dñs, qui furantur uerba mea unusquisq; à proximo suo, & seducunt populum meum in mendacijs suis, & in erroribus suis. Item apud eundem alio loco: Et mœchata est, inquit, lignum & lapidem, & in his omnibus non est reuersa ad me. Quod furtum & adulterium ne in nos etiam cadat, cauere solicite & timide, ac religiose obseruare debemus. Nam si sacerdotes dei & Christi sumus, nõ inuenio quem magis sequi quàm deum & Christum debeamus, cum ipse in euãgelio maxime dicat: Ego sum lumen mundi. Qui me secutus fuerit, non ambulabit *Ioan.8.* in tenebris, sed habebit lumen uitæ. Ne ergo in tenebris ambulemus, Christum sequi & præcepta eius obseruare debemus, quia & ipse alio loco mittens apostolos, dixit: Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. *Matth.28.* Ite ergo & docete gentes omnes, tingentes eos, in nomine patris & filij

& spi-

& ſpiritus ſancti. Docete eos obſeruare omnia quæcunque præcepi uobis. Quare ſi in lumine Chriſti ambulare uolumus, à præceptis eius & monitis non recedamus, agentes gratias, quod dum inſtruit in futurum quid facere debeamus, de præterito ignoſcit quod ſimpliciter errauimus. Et quia iam ſecundus aduentus nobis appropinquat, magis ac magis benigna eius & larga dignatio corda noſtra luce ueritatis illuminat. Religioni igitur noſtræ congruit & timori, & ipſi loco atque officio ſacerdotij noſtri frater chariſſime, in dominico calice miſcendo & offerendo cuſtodire traditionis dominicæ ueritatem, & quod prius apud quoſdam uidetur erratum, domino monente corrigere, ut cum in claritate ſua & maieſtate cœleſti uenire cœperit, inueniat nos tenere quod monuit, obſeruare quod docuit, facere quod fecit. Opto te frater chariſſime ſemper bene ualere.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Ad Moyſem & Maximum epiſtola, ac cæteros confeſſores de confeſſione eorum, in qua docet quemadmodum per unius anni circulum cuncta ducuntur ad frugem, ſic per annum quo carcerem perpeſſi fuerant, ad æternam illos meſſem ueniſſe.

Epiſtola. IIII.

CYPRIANVS MOYSI ET MAXIMO presbyteris & cæteris confeſſoribus dilectiſſimis fratribus Salutem.

ET cunctos uos pariter & ſingulos repræſentauit affectibus noſtris fratres chariſſimi, Celerinus adueniens fidei ac uirtutis ueſtræ comes & glorioſis congreſſoribus dei miles. Vniuerſos uos in illo ueniente conſpeximus, & cum de charitate circa me ueſtra dulciter ac ſæpe loqueretur, in eius ſermonibus uos audiebamus. Satis ac plurimum gaudeo, quando nobis per tales talia perferuntur. Vobiſcum illic in carcere quodammodo & nos ſumus, diuinæ dignationis hortamenta uobiſcum ſentire nos credimus, qui ſic ueſtris cordibus inhæremus. Honori nos ueſtro charitas indiuidua connectit. Separari dilectionem ſpiritus non ſinit. Vos illic confeſſio, me affectio concludit. Et nos quidem ueſtri diebus ac noctibus memores, & quando in ſacrificijs precem cum pluribus facimus, & cum in ſeceſſu priuatis precibus oramus, coronis ac laudibus ueſtris plenam domini fauentiam poſtulamus. Sed ad reddendam uobis uicem minor eſt noſtra mediocritas. Plus uos datis quando noſtri in oratione meminiſtis, qui ſperantes iam ſola cœleſtia & tantum diuina meditantes, ad faſtigia celſiora mora ipſa paſſionis aſcenditis. Longoque temporum ductu glorias ueſtras non ſubtrahitis, ſed augetis. Beatum facit prima & una confeſſio. Vos toties confitemini, quoties rogati, ut de carcere recedatis, carcerem fide & uirtute præeligitis. Tot ueſtræ laudes, quot dies: quot menſium curricula, tot incrementa meritorum. Semel uincit

Charitas.

Confeſſio beatos facit.

qui

qui ſtatim patitur. At qui manens ſemper in pœnis congreditur cum dolore nec uincitur, quotidie coronatur. Eant nunc magiſtratus & conſules ſiue proconſules, annuæ dignitatis inſignibus & duodecim faſcibus glorientur. Ecce dignitas cœleſtis in uobis honoris annui claritate ſignata eſt. Et iam reuertentis anni uolubilem circulum uictricis gloriæ diuturnitate tranſgreſſa eſt. Illuminabat mundum ſol oriens & luna decurrens, ſed uobis idē, qui ſolem fecit & lunam, maius in carcere lumen*fuit, & in corde ac mētibus ueſtris Chriſti claritudo reſplendens, horribiles carceris atque funeſtas pœnalis loci tenebras æterna illa & candida luce radiauit. Per uiciſſitudines menſium tranſmeauit hybernum, ſed uos incluſi tempora hyemis perſecutionis hyeme penſabatis. Succeſſit hyemi una temperies roſis læta, & floribus coronata: ſed uobis roſæ & flores de paradiſi delicijs aderāt, & caput ueſtrum ſerta cœleſtia coronabant. Aeſtas ecce meſſium fertilitate fœcunda eſt, & area frugibus plena eſt, ſed uos qui gloriam ſeminaſtis, frugem gloriæ metitis. Atque in domini area conſtituti, exuri paleas inextinguibili igne conſpicitis, ipſi ut tritici grana purgata & frumenta precioſa, iam probati & conditi, hoſpitium carceris horreum computatis. Nec deeſt autumno ad munera fungenda temporis gratia ſpiritualis. Vindemia foris premitur, & profutura poculis in torcularibus uua calcatur. Vos de domini uinea pingues racemi, & iam maturis fructibus botri, preſſuræ ſecularis infeſtatione calcati, torcular noſtrum carcere torquente ſentitis. Vini uice ſanguinem funditis, ad paſſionis tolerantiam fortes martyrij poculum libenter hauritis. Sic apud ſeruos dei annus euoluitur. Sic ſpiritualibus meritis, & cœleſtibus præmijs temporum uiciſſitudo celebratur. Beati ſatis qui ex uobis per hæc gloriarum ueſtigia commeantes, iam de ſeculo receſſerunt, confectoq́ue itinere uirtutis ac fidei ad complexum & oſculum domini, domino ipſo gaudente uenerunt. Sed & ueſtra non minor gloria, qui adhuc in certamine conſtituti, & comitum glorias ſecuturi, pugnam diu geritis, immotaq́ue & inconcuſſa fide ſtabiles quotidie ſpectaculum deo de ueſtris uirtutibus exhibetis. Quo longior ueſtra pugna, hoc corona ſublimior. Agon unus, ſed multiplici præliorum numeroſitate congeſtus. Famem uincitis, & ſitim ſpernitis, & ſqualorem carceris ac receptaculi pœnalis horrorem roboris uigore calcatis. Pœna illic ſubijcitur, cruciatus obteritur, nec mors metuitur, ſed optatur. Quæ ſcilicet immortalitatis præmio uincitur, ut uitæ æternitate qui uicerit, honoretur. Quis nunc in uobis animus, quàm ſublime, quàm capax pectus, ubi talia ac tanta uoluuntur? Vbi non niſi dei præcepta & Chriſti præmia cogitantur, uoluntas eſt illic tantum dei, & in carne adhuc licet uobis poſitis, uita iam uiuitur non præſentis ſeculi, ſed futuri. Nunc eſt fratres chariſſimi ut memores mei ſitis, ut inter magnas atque diuinas cogitationes ueſtras nos quoque animo

Conſolatur in carceratos.

al. fudit.

Exhortatur ad patiētiam.

Pugna lōgior coronam dat ſublimiorem.

mo ac mente uoluatis, ſimq́ in precibus & orationibus ueſtris, cum uox illa purificatione cõfeſſionis illuſtris, & iugi honoris ſui tenore laudabilis, ad dei aures penetrat, & aperto ſibi cœlo de ſubactis mundi partibus ad ſuperna tranſmiſſa, impetrat de domini bonitate quod poſtulat. Quid enim petitis de indulgentia domini, quod non impetrare mereamini, qui ſic domini mandata ſeruatis, qui euangelicam uiam ſyncero fidei uigore tenuiſtis, qui incorrupto honore uirtutis cum præceptis domini, & cũ apoſtolis eius fortiter ſtantes nutantem multorum fidem martyrij ueſtri ueritate ſolidatis? Vere Euangelij teſtes, & uere martyres Chriſti radicibus eius innixi, ſuper petram robuſta mole fundati, diſciplinam cum uirtute iunxiſtis, ad timorem dei cæteros prouocaſtis, martyria ueſtra exempla feciſtis. Opto uos fortiſſimi ac beatiſſimi fratres ſemper bene ualere.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Ad clerum & plebem epiſtola de quodã Aurelio ordinato lectore, in qua aſſerit non fuiſſe neceſſarium iuxta morem quid ab eis de meritis eius quærere, quoniam expectanda humana iudicia non ſunt, ubi diuina ſuffragia præcedunt.

Epiſtola. V

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIS, & plebi uniuerſæ Salutem.

IN ordinandis clericis fratres chariſſimi ſolemus uos ante conſulere, & mores ac merita ſingulorum communi conſilio ponderare. Sed expectanda non ſunt teſtimonia humana, cum præcedant diuina ſuffragia. Aurelius frater noſter illuſtris adoleſcens, à domino iam probatus & deo charus, eſt in annis adhuc nouellus, ſed in uirtutis ac fidei laude prouectus. Minor in ætatis ſuæ indole, ſed maior in honore. Gemino hic agone certauit, bis confeſſus, & bis confeſſionis ſuæ uictoria glorioſus, & quando uicit in curſu factus extorris, & cum denuo certamine fortiore pugnauit, triumphator & uictor in prælio paſſionis. Quoties aduerſarius prouocare ſeruos dei uoluit, toties fortiſſimus ac promptiſſimus miles & pugnauit & uicit. Parum fuerat ſub oculis ante paucorum, quando extorris fiebat, congreſſum fuiſſe, meruit & in foro congredi clariore uirtute, ut poſt magiſtratus & proconſulem uinceret, & poſt exilium tormenta ſuperaret. Nec inuenio quid in eo prædicare plus debeam, gloriam uulnerum, an uerecundiam morum, quod honore uirtutis inſignis eſt, an quod pudoris admiratione laudabilis. Ita & dignitate excelſus eſt, & humilitate ſubmiſſus, ut appareat illum diuinitus reſeruatum, qui ad eccleſiaſticam diſciplinam cæteris eſſet exemplo, * quomodo ſerui dei in confeſſione uirtutibus uincerent, poſt confeſſionem moribus eminerent. Merebatur talis clericæ ordinationis ulteriores gradus & incrementa maiora, non de annis ſuis, ſed de meritis æſtimandus, ſed interim placuit

Aurelij commendatio.

Aurelij agon.

Aurelius exẽplar eccleſiaſticæ diſciplinæ.

al. Vt quomodo in paſſione uirtutibus uicerat, ita poſt confeſſiõnẽ mortibus emineret.

placuit ut ab officio lectionis incipiat,quia & nihil magis cõgruit uoci,quæ dominum gloriosa prædicatione confessa est, quàm celebrandis diuinis lectionibus personare post uerba sublimia,quæ Christi martyrium prolocuta sunt:Euangelium Christi legere unde martyres fiunt: Ad pulpitum post catastam uenire: Illic fuisse conspicuum gentilium multitudini,hic à fratribus conspici: Illic auditum esse cum miraculo circunstantis populi, hic cum gaudio fraternitatis audiri. Hunc igitur fratres dilectissimi à me & à collegis qui præsentes aderant,ordinatum sciatis, quod uos scio & libenter amplecti,& optare tales in ecclesia nostra quàmplurimos ordinari. Et quoniam semper gaudium properat, nec potest moras ferre lætitia,dominico legit.Interim uobis hoc die auspicatus est pacem,dum dedicat lectionẽ. Vos orationi frequenter insistite,& preces nostras uestris precibus adiuuate, ut domini misericordia * fauens nobis cito plebi suæ, & sacerdotem reddat incolumem,& martyrem cum sacerdote lectorem. Opto uos in deo patre & Christo Iesu semper bene ualere.

catasta,id est, cõpes lignea qua uinciuntur serui.

Gaudiũ properat.

al',parcens

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Ad martyres epistola, in qua eos ad amorem martyrij inuitans, docet dominum non tantum seruos in certamine spectare, sed & ipsum unà luctari, & coronare pariter & coronari.

Epistola. VI.

CYPRIANVS MARTYRIBVS ET CONFESSORIbus Iesu Christi & domini nostri perpetuam Salutem.

EXVLTO lætus & gratulor fortissimi ac beatissimi fratres cognita fide ac uirtute uestra,in quibus mater ecclesia gloriatur,gloriata & nuper quidem cum cõfessione*præstante suscepta pœna est,quæ confessores Christi fecit extorres. Confessio tamen præsens quanto in passione fortior,tanto clarior & maior in honore.Creuit pugna,creuit & pugnantium gloria. Nec retardati estis ab acie tormentorum metu,sed ipsis tormentis magis estis ad aciem prouocati, fortes & stabiles ad maximi certaminis precium prompta deuotione prodistis. Ex quibus quosdam iam comperi coronatos, quosdam uero ad coronam uictoriæ proximos:uniuersos uero, quos agmine glorioso carcer inclusit, pari ac simili calore uirtutis ad gerendum certamen animatos, sicut esse oportuit in diuinis castris milites Christi,ut incorruptam fidei firmitatem non blanditiæ decipiant, non minæ terreant, non cruciatus ac tormenta deuincant, quia maior est qui præest in nobis, quàm qui in hoc mundo est. Nec plus ad deijciendum potest terrena * pœna,quàm ad erigendum tutela diuina. Probata res est certamine fratrum glorioso, qui ad tormenta uincenda cæteris duces facti, exemplum uirtutis ac fidei præbuerunt, congressi in acie

al',per tantos

Milites christi nullo uincuntur tormẽto.

al',potentia

h donec

donec acies succumberet uicta. Quibus ego uos laudibus fortissimi prædicem fratres? robur pectoris uestri, & perseuerantiam fidei quo præconio uocis exornem? Tolerastis usq; ad consummationem gloriæ durissimam quæstionem, nec cessistis supplicijs, sed uobis potius supplicia cesserunt. Finem doloribus quem tormenta non dabant, coronæ dederunt. * Quæstio grauior ad hoc diu perseuerauit, non ut stantem fidem deijceret, sed ut homines dei ad deum uelocius mitteret. Vidit admirata præsentium multitudo cœleste certamen, certamen dei, certamen spirituale, prælium Christi, stetisse seruos eius uoce libera, mente incorrupta, uirtute diuina, telis quidem secularibus nudos, sed armis fidei credenteis armatos. Steterunt torti torquentibus fortiores, & pulsantes ac laniantes ungulas, pulsata ac laniata membra uicerunt. Inexpugnabilem fidem superare non potuit sæuiens diu plaga repetita, quamuis rupta compage uiscerum torquerētur in seruis dei iam non membra sed uulnera. Fluebat sanguis, qui incendium persecutionis extingueret, qui flammas & ignes gehennæ glorioso cruore sopiret. O quale illud fuit spectaculum deo, quàm sublime, quàm magnum, quàm dei oculis sacramento ac deuotione militis eius acceptum, sicut scriptum est in psalmis spiritu loquente ad nos: Preciosa in conspectu domini mors iustorum eius: preciosa mors hæc est, quæ emit immortalitatem precio sui sanguinis, quæ accepit coronam de consummatione uirtutis. Quàm lætus in illis Christus fuit, quàm libens in talibus seruis suis & pugnauit & uicit protector fidei, dans credentibus tantum, quantum se credit capere, qui sumit. Certamini suo affuit, præliatores atque assertores sui nominis erexit, corroborauit, animauit. Et qui pro nobis mortem semel uicit, semper uincit in nobis. Cum uos, inquit, tradiderint, nolite cogitare quid loquamini. Dabitur enim uobis in illa hora quid loquamini. Non enim uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestri qui loquitur in uobis. Documentum rei præsens prælium exhibuit. Vox plena spiritu sancto de martyris ore prorupit, cum Mappalicus beatissimus inter cruciatus suos proconsuli diceret: Videbis cras agonem. Et quod ille cum uirtutis atq; fidei testimonio dixit, dominus impleuit. Agon cœlestis exhibitus est. Dei seruus in agonis promissi certamine coronatus est. Hic est agon quem propheta Esaias ante promisit dicens: Nō pusillum uobis certamen cum hominibus, quoniam deus præstat agonē. Et ut ostenderet quis hic agon esset futurus, addidit dicens: Ecce uirgo in utero accipiet & pariet filium, & uocabitis nomen eius Emmanuel. Hic est agon fidei nostræ qua congredimur, qua uincimus, qua coronamur. Hic est agon quē nobis ostendit beatus apostolus Paulus, in quo oportet nos currere, & ad coronam gloriæ peruenire. Nescitis, inquit, quia qui in stadio currunt, omnes quidē currunt, unus tñ accipit palmā? Sic currite ut omnes occupetis. Omīs enim qui agonizatur in omnibus continens est, & illi quidem ut corruptibilem

Cōmendatio martyrum. *al', laniena* *Mors sanctorum preciosa.* *Psal. 115.* *Matth. 10.* *Mappalicus martyr.* *Esa. 7.* *1. Cor. 9.*

bilem coronam accipiant,nos autem incorruptam.Item suũ ostendens certamen,& hostiam se domino cito futurum esse promittens ait:Ego iam delibor,& tempus instat assumptionis meæ. Bonum agonem certaui,cursum perfeci,fidem seruaui.Iam superest mihi corona iusticiæ,quam mihi reddet dominus in illum diem iustus iudex: non solum autem mihi, sed & omnibus qui dilexerunt aduentum eius. Hunc igitur agonem per prophetas ante prædictum,per dominum commissum,per apostolos gestum,Mappalicus suo & collegarum suorum nomine proconsuli repromisit, nec fefellit in promisso suo uox fidelis,pugnam quam spopondit, exhibuit, & palmam quam meruit accepit.Istum hunc beatissimum martyrem &alios participes eiusdem congressionis,& comites in fide stabiles,in dolore patiẽtes,in quæstione uictores,ut cæteri quoq; sectemini & opto pariter & hortor,ut quos uinculum confessionis & hospitium carceris simul iunxit,iungat etiã & consummatio uirtutis,& corona cœlestis, ut lachrymas matris ecclesiæ,quæ plãgunt ruinas & funera plurimorũ, uos uestra læticia tergeatis,& cæterorum quoque stantium firmitatem uestri exempli prouocatione solidetis. Si uos acies uocauerit,si certaminis uestri dies uenerit,militate fortiter,dimicate cõstanter,scientes uos sub oculis præsentis domini dimicare,confessione nominis eius ad ipsius gloriam peruenire.Qui non sic est, ut seruos suos tantum spectet,sed & ipse luctatur in nobis,ipse congreditur, ipse in certamine agonis nostri & coronat pariter & coronatur. Quod si ante diẽ certaminis nostri de indulgentia dei pax superuenerit,uobis tamen manet uoluntas integra & conscientia gloriosa. Ne contristetur aliquis ex uobis quasi illis minor,qui ante uos tormenta perpessi uicto & calcato seculo ad dominum gloriose itinere uenerunt.Dominus scrutator est renis,& cordis arcana perspicit,& intuetur occulta. Ad coronam dei promerendam sufficit ipsius testimonium solum qui iudicaturus est. Ergo utraque res fratres dilectissimi, sublimis est pariter & illustris. Illa securior,ad dominum nostrum uictoriæ consummatorem properare:hæc lætior,accepto post gloriam commeatu,in ecclesia laude florere.O beatam ecclesiam nostram, quam sic honor diuinæ dignationis illuminat, quam temporibus nostris gloriosus martyrum sanguis illustrat.Erat ante in operibus fratrum candida, nunc facta est in martyrum cruore purpurea.Floribus enim nec rosæ nec lilia desunt.Certent nũc singuli ad utriusque honoris amplissimam dignitatem. Accipiant coronas uel de operibus candidas, uel de sanguine purpureas. In cœlestibus castris & pax & acies habent flores suos,quibus milites Christi ob gloriam coronãtur.Opto uos fortissimi ac beatissimi fratres semper in domino bene ualere,& nostri meminisse.

2.Timo.4.

Hortatur ad martyrium.

Certantibus præest dominus.

Dominus cordis scrutator.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Epiſtola presbyterorum & diaconorum Romæ conſiſtentium ad beatum Cyprianum, in qua illi gratias agunt, quod ipſos conſiliorum ſuorum & laudis participes eſſe uoluerit.

Epiſtola. VII.

CYPRIANO PAPAE PRESBYTERI ET DIACONI Romæ conſiſtentes Salutem.

Dupin 471

QVanquam bene ſibi conſcius animus, & euangelicæ diſciplinæ uigore ſubnixus, & uerus ſibi in decretis cœleſtibus teſtis effectus ſoleat ſolo deo iudice eſſe contentus, nec alterius aut laudes petere, aut accuſationes pertimeſcere, tamen geminata ſunt laude condigni, qui cum conſcientiam ſciant deo ſoli debere ſe iudici, actus tamen ſuos deſiderant & ab ipſis ſuis fratribus comprobari. Quod te frater Cypriane facere non mirum eſt, qui pro tua uerecundia & ingenita induſtria conſiliorum tuorum nos non tam iudices uoluiſti, quàm participes inueniri, ut in tuis rebus geſtis laudem tecum dum illas probamus, inueniremus, & tuorum conſiliorũ cohæredes, quia & affirmatores eſſe poſſemus. Idem enim omnes crederemur operati, in quo deprehenderemur eadem omnes cenſuræ & diſciplinæ conſenſione ſociati. Quid enim magis, aut in pace tam aptum, aut in bellis perſequutionis tam neceſſarium, quàm debitam ſeueritatem diuini uigoris tenere? quam qui remiſerit, inſtabili rerum curſu erret neceſſe eſt, & huc atque illuc uarijs & incertis negociorum tempeſtatibus diſſipetur, & quaſi extorto de manibus conſiliorum gubernaculo, nauem eccleſiaſticæ ſalutis illidat in ſcopulos, ut appareat non aliter ſaluti eccleſiaſticæ conſuli poſſe, niſi ſi qui & contra ipſam faciunt, quaſi quidam aduerſi fluctus repellantur, & diſciplinæ ipſius ſemper cuſtodita ratio, quaſi ſalutare aliquod gubernaculum in tempeſtate ſeruetur. Nec hoc nobis nunc nuper conſilium cogitatum eſt, nec hæc apud nos aduerſus improbos modo ſuperuenerunt repentina ſubſidia, ſed antiqua fides diſciplina legitur antiqua, quoniam nec tantas de nobis laudes apoſtolus protuliſſet dicendo: Quia fides ueſtra prædicatur in toto mundo, niſi iam exinde uigor iſte radices fidei de temporibus illis mutuatus fuiſſet, quarum laudum & gloriæ degenerem fuiſſe, maximum crimen eſt. Minus eſt enim dedecoris nunquam ad præconium laudis acceſſiſſe, quàm de faſtigio laudis ruiſſe. Minus eſt criminis honoratum bono teſtimonio non fuiſſe, quàm honorem bonorum teſtimoniorum perdidiſſe. Minus eſt ſine prædicatione uirtutum ignobilem ſine laude iacuiſſe, quàm exhæredem fidei factum laudes proprias perdidiſſe. Ea enim quæ in alicuius gloriam proferuntur, niſi anxio & ſolicito labore ſeruantur, in inuidiam maximi criminis intumeſcunt. Hoc nos non falſo dicere ſuperiores noſtræ literæ probauerunt, in quibus uobis ſententiam noſtram

Diſciplina gubernaculũ in tempeſtate.

Honoris iacturam facere dedecoroſum.

nostram dilucida expositione protulimus, & aduersus eos qui seipsos infi-deles illicita nefariorum libellorum professione prodiderunt, quasi hoc eua-suri irretientes illos diaboli laqueos uiderentur, quo non minus quàm si ad nefarias aras accessissent, hoc ipso quod ipsum contestati fuerant, teneren-tur, sed etiam aduersus illos qui acta fecissent, licet præsentes cum fierêt non affuissent, cum præsentiam suam utique ut sic scriberentur mandando fecis-sent. Non est enim immunis à scelere, qui ut faceret impetrauit: nec alienus à crimine cuius consensu, licet non à se admissum crimen, tamen publice le-gitur, & cum totum fidei sacramentum in confessione Christi nominis intel-ligatur esse digestum, qui fallaces in excusatione præstigias quæri negauit, & qui uult uideri paruisse, negasse uoluit, necnon etiam contra illos quoque qui illicitis sacrificijs manus suas atque ora polluerant, pollutis antè menti-bus proprijs, unde etiam sunt ipsæ manus atq; ora polluta, fidem nostram consensumq; monstrauimus. Absit enim ab ecclesia Romana uigorem su-um tam profana facilitate dimittere, & nisi uos seueritatis euersa fidei ma-iestate dissoluere, ut cum adhuc non tantum iaceant, sed & cadant euerso-rum fratrum ruinæ, properata nimis remedia cõmunicationum utique non profutura testentur, & noua per misericordiam falsam, uulnera ueteribus transgressionis uulneribus imprimãtur, ut miseris ad euersionem maiorem eripiatur & pœnitentia. Vbi enim indulgentiæ poterit medicina proficere, si etiam ipse medicus inter præcepta pœnitentiæ indulget periculis, si tan-tummodo perit uulnus, nec sinit necessaria temporis remedia conducere ci-catricem? Hoc non est curare, sed si dicere uerum uolumus, occidere. Quan-quam confessorum quoq;, quos hic adhuc in carcerem dignitas suæ confes-sionis inclusit, & ad certamen euangelicum sua fides in confessione iam glo-riosa semel coronauit, literas habeas conspirantes cum literis nostris, qui-bus seueritatem euangelicæ disciplinæ protulerunt, & illicitas petitiones ab ecclesiæ pudore reuocarunt. Nisi hoc fecissent disciplinæ euangelicæ, ruina non facile sarciretur, præsertim cum nulli magis tam congruens esset teno-rem euangelici uigoris illibatum dignitatemque seruare, quàm qui se excru-ciandos & excarnificandos pro euangelio furentibus tradidissent, ne mar-tyrij honorem merito perdidissent, si in occasione martyrij præuaricatores euangelij esse uoluissent. Nam qui quod habet, non custodit in eo ex quo illud possidet, dũ id ex quo possidet, uiolat, amittit illud quod possidebat. In quo loco maximas tibi atque uberes gratias referre debemus & reddi-mus, quod illorum carceris tenebras literis tuis illuminasti, quod ad illos ue-nisti, quomodo introire potuisti, quod illorum animos sua fide & confes-sione robustos, tuis alloquutionibus literisq; recreasti, quod felicitates eo-rum condignis laudibus prosequutus, accendisti ad multo ardentiorem cœ-lestis gloriæ cupiditatem, quod pronos impulisti, quod ut credimus & opta

Libellati.

Criminis particeps est qui consentit.

Sacrificati.

Gratias agũt Cypriano.

mus uictores futuros uiribus tui sermonis animasti, quanquam hoc totum de fide confitentium & de diuina indulgētia uenire uideatur, tamen in martyrio suo tibi ex aliquo debitores facti esse uideantur. Sed ut ad id, unde digressus sermo uidebatur esse, rursus reuertatur, quales literas in Siciliam quoque miserimus, subiectas habebis. Quanquam nobis differentiæ huius rei necessitas maior incumbat, quibus (post excessum nobilissimæ memoriæ uiri Fabiani) nondum est episcopus propter rerum & temporum difficultates constitutus, qui omnia ista moderetur, & eorum qui lapsi sunt, possit cum autoritate & cum consilio habere rationem. Quanquam nobis in tam ingenti negocio placeat, quod & tu ipse tractasti prius, ecclesiæ pacem sustinendam, deinde sic collatione consiliorum cum episcopis, presbyteris, diaconis, confessoribus, pariter astantibus laicis facta lapsorum tractare rationem. Perquàm enim nobis & inuidiosum & onerosum uidetur non per multos examinare, quod per multos commissum uideatur fuisse, & unam sententiam dicere, cum tam grande crimen per multos diffusum notetur exisse, quoniam nec firmum decretum potest esse quod non plurimorum uidebitur habuisse consensum. Aspice totum orbem penè uastatum, & ubiq; iacere deiectorum reliquias, & idcirco tam grande expeti consilium, quàm late propagatum uidetur esse malum. Non sit minor medicina quàm uulnus est, non sint minora remedia quàm funera, ut quomodo qui ruerunt, ob hoc ruerunt, quod cæca temeritate nimis incauti fuerunt, ita qui hoc disponere nituntur omni consiliorum moderamine utantur, ne quod nō oportet factum, tanquam irritum ab omnibus iudicetur. Vno igitur eodemqúe consilio, ijsdem precibus & fletibus tam nos qui usque adhuc uidemur temporis istius ruinas subterfugisse, quàm illi qui in has temporis uidentur clades incidisse, diuinam maiestatem deprecantes, pacem ecclesiastico nomine postulemus. Mutuis uotis nos inuicem foueamus, custodiamus, armemus: oremus pro lapsis, ut erigantur: oremus pro stantibus, ut non ad ruinas usque tententur: oremus ut qui cecidisse referuntur, delicti sui magnitudinem agnoscentes, intelligant non momentaneam neque præproperam desiderare medicinam. Oremus ut effectus indulgentiæ lapsorum subsequatur pœnitentiam, ut intellecto suo crimine uelint nobis interim præstare patientiam, nec adhuc fluctuātem turbare ecclesiæ statum, ne interiorem nobis persecutionem ipsi incendisse uideantur, & accedat ad criminum cumulū, quod etiam inquieti fuerunt. Maxime enim illis congruit uerecundia, quorum in delictis damnatur mens inuerecunda. Pulsent sanè fores, sed non utiq; confringant. Adeant ad limen ecclesiæ, sed non utiq; ut transiliant. Castrorum cœlestium excubent portis, sed armati modestia qua intelligant se desertores fuisse. Resumant precum suarum tubam, sed qua nō bellicum clangant. Arment se quidem modestiæ telis, & quem negando mortis metu, fidei di-

Orationi instandum monet.

Modestiæ tela sumenda.

miserant

miserant clypeum resumant, sed ut contra hostem diabolum uel nunc armati, non contra ecclesiam, quæ illorum dolet casus, armatos esse se credant. Multum illis proficiet petitio modesta, postulatio uerecunda, humilitas necessaria, patientia non ociosa. Mittant legatos pro suis doloribus lachrymas. Aduocatione fungantur ex intimo pectore prolati gemitus, dolorem probantes cõmissi criminis & pudorem. Imò si dedecoris admissi magnitudinem perhorrescunt, si pectoris & conscientiæ suæ lethalem plagam & sinuosi uulneris altos recessus uere medica manu tractant, erubescant & petere, nisi quia maioris est rursum & periculi & pudoris, auxilium pacis non petisse. Sed hoc totum in sacramento, sed in ipsius postulationis lege temporis facto temperamento, sed postulatione demissa, sed prece subdita, quoniam & qui petitur flecti debet, non incitari, & sicut respici debet diuina clementia, sic respici debet & diuina censura, & sicut scriptum est: Donaui tibi omne debitũ, quia me rogasti: sic scriptũ est: Qui me negauerit coram hominibus, negabo & ego eum corã patre meo, & coram angelis eius. Deus enim ut est indulgens, ita est præceptorũ suorũ exactor, & quidem diligens, & sicut ad conuiuia uocat, sic habitũ nuptiarum non habentem ligatis manibus & pedibus extra sanctorum cœtum foras iactat. Parauit cœlum, sed parauit & tartarum. Parauit refrigeria, sed parauit etiam æterna supplicia. Parauit inaccessibilem lucem, sed parauit etiam perpetuæ noctis uastam æternamq; caliginem. Cuius temperamenti moderamen nos hic tenere quærentes diu, & quidem multi, & quidem cum quibusdam episcopis uicinis nobis & appropinquantibus, & quos ex alijs prouincijs longe positis persecutionis istius ardor eiecerat, ante constitutionem episcopi nihil innouandum putauimus, sed lapsorum curam mediocriter temperandam esse credidimus, ut interim dum episcopus dari à deo nobis sustinetur, in suspendio eorum qui foris possunt dilatione sustineri, causa teneatur: eorum autem quorum uitæ suæ fine urgens exitus dilationem non potest ferre, acta pœnitentia & professa frequenter suorum detestatione factorum, si lachrymis, si gemitibus, si fletibus dolentis ac uere pœnitentis animi signa prodiderint, cum spes uiuendi secundum hominem nulla substiterit, ita demum caute & sollicite subueniri, deo ipso sciente quid de talibus faciat, qualiter iudicij sui examinet pondera, nobis tamen anxie curantibus, ut nec pronam nostram improbi homines laudẽt facilitatem, nec uere pœnitentes accusent nostram quasi duram crudelitatem. Optamus te beatissime ac gloriosissime papa semper in domino bene ualere.

Lachrymæ legati dolorum.

Matth. 18. *Matth. 10.*

ARGVMENTVM SEQVENTIS EPISTOLAE.

Epistola beati Cypriani ad Cornelium papam Romanum de quibusdam, Nouatiano & Nouato schismaticis, ubi illorum probra commemorat.

Epiſtola VIII.

CYPRIANVS CORNELIO FRATRI SALVTEM.

ET cum diligentia & dilectione feciſti frater chariſſime feſtinato ad nos mittendo Nicephorum acoluthum, qui nobis & de confeſſoribus regreſſis glorioſam lætitiam nunciaret, & aduerſus Nouatiani & Nouati nouas & pernicioſas ad impugnandum Chriſti eccleſiam machinas pleniſſime inſtrueret. Nam cum pridie iſtuc ueniſſet hæreticæ prauitatis nocens factio ipſa iam perdita, & alios qui ſibi cõſenſerint perditura, poſtero die Nicephorus cum ueſtris literis superuenit, quibus & didicimus, & docere atque inſtruere cæteros cœpimus, Euariſtum de epiſcopo iam nec laicũ remãſiſſe cathedræ & plebis extorrem, & de eccleſia Chriſti exulem, per alias longe prouincias oberrare, & ipſum ueritatis ac fidei naufragum factum, circa quoſdam ſui ſimiles paria naufragia concitare: Nicoſtratum uero diaconio ſanctæ adminiſtrationis amiſſo, eccleſiaſticis pecunijs ſacrilega fraude ſubtractis, & uiduarum ac populorũ depoſitis denegatis, non tam in Africam uenire uoluiſſe, quàm conſcientia rapinarum & criminum nefandorum illinc ab urbe fugiſſe: & nunc eccleſiæ deſertor ac profugus, quaſi mutaſſe ſit hominem, mutare regionem, confeſſorem ſe ultro iactat & prædicat, cum Chriſti confeſſor nec dici, nec eſſe iam poſſit, qui eccleſiam Chriſti negauit. Nam cum Paulus apoſtolus dicat: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & erunt duo in unam carnem: Sacramentum iſtud magnum eſt, ego autem dico in Chriſtum & in eccleſiam: Cum hoc, inquam, beatus apoſtolus dicat: & Chriſtum pariter atq; eccleſiæ unitatem indiuiduis nexibus cohærentem, ſancta ſua uoce teſtetur, quomodo poteſt eſſe cum Chriſto, qui cum ſponſa Chriſti atque in eius eccleſia non eſt? Aut quomodo aſſumit ſibi regendæ aut gubernandæ eccleſiæ curam, qui ſpoliauit & fraudauit eccleſiam Chriſti? Nam de Nouato nihil inde ad nos fuerat nunciandum, cum magis per nos uobis debeat Nouatus oſtendi rerum nouarum ſemper cupidus, auaritiæ inexplebilis, rapacitate furibundus, arrogãtia & ſtupore ſuperbi tumoris inflatus, ſemper iſtic epiſcopis male cognitus, quaſi hæreticus ſemper & perfidus omnium ſacerdotũ uoce damnatus, curioſus ſemper ut prodat, ad hoc adulatur ut fallat, nunquam fidelis ut diligat, fax & ignis ad conflanda ſeditionis incendia, turbo & tempeſtas ad fidei facienda naufragia, tranquillitatis aduerſarius, pacis inimicus. Denique Nouato illinc à uobis recedente, id eſt, procella & turbine recedente, ex parte illic quies facta eſt, & glorioſi ac boni confeſſores, qui de eccleſia illo incitante diſceſſerant, poſteaquàm ab urbe ille diſceſſit, ad eccleſiam reuerterunt. Idem eſt Nouatus qui apud nos primum diſcordiæ & ſchiſmatis incendium ſeminauit, qui quoſdam

Euariſtus relicto epiſcopatu uagus.

Nicoſtratus deſertor eccleſiæ.

Epheſ. 5.

Nouatus nouarum rerum cupidus.

Nouati cura in circumueniendo.

istic ex fratribus ab episcopo segregauit, qui in ipsa persequutione ad auertendas fratrum mentes alia quædam persequutio nostris fuit. Ipse est, qui Felicissimum satellitem suum diaconum nec permittente me, nec sciente, sua factione & ambitione constituit, & cum sua tempestate Romæ quoque ad euertendam ecclesiam, nauigans similia illic & paria molitus est, à clero portionem plebis auellens, fraternitatis bene sibi cohærentis & se inuicem diligentis concordiam scindens. Planè quoniam pro magnitudine sua debeat Carthaginem Roma præcedere, illic maiora & grauiora commisit. Qui istic aduersus ecclesiam diaconum fecerat, illic episcopum fecit. Nec hoc quisquã miretur in talibus. Feruntur semper mali suo furore dementes, & posteaquàm scelera fecerint, conscientia ipsa sceleratæ mentis agitantur. Nec remanere in ecclesia dei possunt, qui deificam & ecclesiasticã disciplinã nec actus sui conuersatione, nec morum pace tenuerunt. Spoliati ab illo pupilli, fraudatæ uiduæ, pecuniæ quoque ecclesiæ denegatæ, has de illo exigunt pœnas, quas in eius furore conspicimus. Pater etiam eius in uico fame mortuus, & ab eo in morte postmodum nec sepultus. Vterus uxoris calce percussus, & partione properante in parricidium partus expressus. Et damnare nunc audet sacrificantium manus, cum sit ipse nocentior pedibus, quibus filius qui nascebatur, occisus est. Hanc conscientiam criminum iam pridem timebat, propter hoc se non de presbyterio excitari tantum, sed & communicatione prohiberi pro certo tenebat. Et urgẽtibus fratribus imminebat cognitionis dies, quo apud nos causa eius ageretur, nisi persequutio ante uenisset, quàm iste uoto quodam euadendæ & lucrandæ damnationis excipiẽs, hæc omnia commisit & miscuit, ut qui eijci de ecclesia & excludi habebat iudicium sacerdotum uoluntaria discessione præcederet, quasi euasisse sit pœnam, præuenisse sententiam. Circa cæteros autem fratres elaboramus, quos ab eo circunuentos dolemus, ut ueteratoris perniciosum latus fugiant, ut lethales laqueos solicitantis euadant, ut de qua ille pelli diuinitus meruit, ecclesiam repetant. Quos quidem, domino adiuuante, per eius misericordiam regredi posse confidimus. Neq; enim potest perire, nisi quem constat esse periturum, cum dominus in euangelio suo dicat: Omnis plantatio quam nõ plantauit pater meus cœlestis, eradicabitur. Qui plantatus non est præceptis dei patris & monitis, solus poterit de ecclesia ille discedere, solus episcopis derelictis cum schismaticis & hæreticis in furore manere. Cæteros uero nobiscum adunabit dei patris misericordia, & Christi domini nostri indulgẽtia, & nostra patientia. Opto te frater charissime semper bene ualere.

Mali suo semper feruntur malo.

Nouati parricidium.

Mat. 15.

ARGVMENTVM SEQVENTIS EPISTOLAE.

Eiusdem ad eundem Cornelium epistola.

Epistola

Epiſtola IX.

CYPRIANVS CORNELIO FRATRI SALVTEM.

ET religioſum nobis & neceſſarium exiſtimaui frater chariſſime ad confeſſores, qui illic ſunt & Nouatiani & Nouati obſtinatione & prauitate ſeducti, de eccleſia receſſerunt, literas breues facere, quibus eos pro affectione mutua conuenirem, ut ad matrem, id eſt, eccleſiam catholicam reuertantur, quas literas tibi ab Ethippo diacono legi prius mandaui, ne quis aliud me ſcripſiſſe fingeret, quàm quod meis literis continetur. Mandaui tamen eidem Ethippo à me ad uos miſſo, ut de tuo arbitrio rem gerat, & ſi eaſdem literas confeſſoribus putaueris eſſe credendas, ut eas tradat. Opto te frater chariſſime ſemper bene ualere.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS.

Eiuſdem ad eundem epiſtola, in qua cum nequiuerit Chriſtianæ charitatis uinculo uagantes copulare, ait eos neglexiſſe, & nihil tenere à maledicis audire, ac ordinationem ſuam per ſe & collegas ſtabilire.

Epiſtola X.

CYPRIANVS CORNELIO FRATRI SALVTEM.

QVod ſeruis dei & maxime ſacerdotibus iuſtis & pacificis congruebat frater chariſſime, miſeramus nuper collegas noſtros Calydonium & Fortunatum, ut non tantum perſuaſione literarum noſtrarum, ſed præſentia ſua & conſilio omnium ueſtrum eniterentur quantum poſſint, & elaborarent, ut ad catholicæ eccleſiæ unitatem ſciſſi corporis membra componerent, & Chriſtianæ charitatis uinculo copularent. Sed quoniam diuerſæ partis obſtinata & inflexibilis pertinacia non tantum radicis & matris ſinum atque complexum recuſauit, ſed etiam gliſcente, & in peius recrudeſcente diſcordia epiſcopum ſibi conſtituit, & contra ſacramentum ſemel traditum diuinæ diſpoſitionis & catholicæ unitatis; adulterum & contrarium caput extra eccleſiam fecit, acceptis literis tam tuis, quàm collegarum noſtrorum, item aduentantibus bonis uiris & nobis chariſſimis collegis noſtris Pompeio & Stephano, à quibus hæc omnia nobis cum lætitia communi aſſeuerata ſunt firmiter & probata, ſecundum quod diuinæ traditionis & eccleſiaſticæ inſtitutionis ſanctitas ac pariter ueritas exigebat, literas noſtras ad te direximus. Sed & per prouinciam noſtram hæc eadem collegis noſtris ſingulis in noticiam perferentes, ab his quoque fratres noſtros cum literis dirigendos eſſe mandauimus. Quanquam mens noſtra & propoſitum iam tunc fratribus & plebi iſtic uniuerſæ manifeſtum fuiſſet, quando literis nuper ab utraque parte ſuſceptis tuas literas legimus, & epiſcopatus tui ordinationem ſingulorum auribus intimauimus. Honoris etiam communis memores, & * grauitatis ſacerdotalis,

* al. gratiæ

ac ſancti

ac sanctitatis respectum tenentes, ea quæ ex diuerso in librũ missum congesta fuerant, aceruationibus criminosis respuimus, considerantes pariter & põderantes quod in tanto fratrũ religioso cœtu cõsidentibus dei sacerdotibus & altari posito nec legi debeant, nec audiri. Neque enim facile promenda sunt, & incaute ac temere publicanda, quæ discordioso stylo audientibus scandalum moueant, & fratres longe positos ac trans mare cõstitutos incerta opinione confundant. Viderint qui uel furori suo, uel libidini seruientes, & diuinæ legis ac sanctitatis immemores, iactitare interim gestiunt quæ probare non possunt, & cum innocentiã destruere atq; expugnare non ualeant, satis habent fama mendacij, & falsorũ ore maculas inspergere. Certe quod præpositis & sacerdotibus congruit, danda opera est, ut talia cũ à quibusdam scribuntur per nos respuãtur. Vbi enim erit quod discimus, ac docemus scriptum esse: Contine linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur insidiose. Item alibi: Os tuum abundauit malitia, & lingua tua complectebatur insidias, sedens aduersus fratrem tuum detrahebas, & aduersus filium matris tuæ ponebas scandalum. Item quod Apostolus dicit: Omnis sermo malus de ore uestro non procedat, sed bonus ad ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus. Porrò hæc fieri debere ostendimus, si quando talia quorundã calumniosa temeritate cõscripta sunt, legi apud nos non patimur, & idcirco frater charissime cum ad me talia aduersum te & cõpresbyteros tecum considentes scripta uenissent, clero & plebi legi præcepi, quæ religiosam simplicitatem sonabant, nec ullis maledicorum & conuiciorum latratibus perstrepebant. Quod autem scripta collegarũ nostrorum qui illic ordinationi tuæ affuerant desiderauimus, non ueteres mores obliti, nouum aliquid quærebamus. Nam satis erat, ut tute episcopum factis literis nunciares, nisi esset ex diuerso discrepãs factio, quæ criminosis & calumniosis commentis suis collegarum pariter ac fratrum plurimorũ turbaret mentes, & corda confunderet. Cui rei sopiẽdæ necessarium duximus, ut scribentium nobis inde collegarum nostrorum firma & solida autoritas pateretur. Qui moribus ac uitæ & disciplinæ tuæ condigna literarũ suarũ testimonia prædicantes, æmulis quoq; & rerũ uel nouitate, uel prauitate gaudentibus, omnem ambigendi & discrepandi scrupulum sustulerunt, & secundũ consilium nostrũ salubri ratione liberatas in hoc fluctu æstuantiũ fratrum mentes, syncere ac firmiter tuũ sacerdotium probauerũt. Hoc enim uel maxime frater & laboramus, & laborare debemus, ut unitatẽ à domino, & per apostolos nobis successoribus traditã quãtum possumus, obtinere curemus, & quod in nobis est palabũdas & errãtes oues, quas quorũdã peruicax factio, & hæretica tentatio à matre secernit, in ecclesiã colligamus, illis solis foris remanẽtibus, qui in obstinatione sua uel furore perseuerarũt, & ad nos redire noluerũt, discretionis & separatiõis à se factæ, & ecclesiæ derelictæ ipsi rationem

Psal. 33. & 49.

Ephes. 4.

Vnitas à deo & apostolis data successoribus seruanda.

nem domino reddituri. Quantum uero hic ad presbyterium quorundam & Felicissimi causam pertinet, quid hic actum sit, ut scire posses literas ad te collegæ nostri manu sua subscriptas miserunt. Qui auditis eis quid sense-rint, & quid pronunciauerint, ex eorum literis disces. Melius autem frater facies si etiam exemplaria literarum, quæ ad te legenda pro dilectione communi per Calydonium & Fortunatum collegas nostros proxime miseram, quæ de eodem Felicissimo & de presbyterio eiusdem * ad clerum istic non ad plebem scripseram, legi illic fratribus iubeas, quæ & ordinationem & rationem rei gestæ loquantur, ut tã istic quàm illic circa omnia per nos fraternitas instruatur. Exemplaria autem eadem nunc quoq; per Messium hypo diaconum à me missum & Nicephorum acoluthum transmisi. Opto te frater charissime semper bene ualere.

al', ad ecclesiã nostram & ad plebem.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS.

Ad eundem epistola de supradictis hæreticis, qui Corneliũ male papam creatum asserebant, uolentes alium constituere.

Epistola XI.

CYPRIANVS CORNELIO FRATRI SALVTEM.

VEnerunt ad nos frater charissime missi à Nouatiano Maximus presbyter & Augendus diaconus, & Mecheus quidam, & Longinus. Sed enim cum ex literis quas secum ferebant, & ex eorum sermone atque asseueratione Nouatianum episcopum factum comperissemus illicite, & contra ecclesiam catholicam factæ ordinationis prauitate commoti, à communicatione eos nostra statim cohibendos esse censuimus, refutatis interim ac retusis, quæ obstinate ac pertinaciter asserere tentabant: nam ego & collegæ mei plurimi qui ad me conuenerant, expectauimus aduentum collegarum nostrorum Calydonij & Fortunati, quos ad te nuper & coëpiscopos nostros qui ordinationi tuæ affuerant legatos miseramus, ut eis aduentantibus, & rei gestæ ueritatem reportantibus, maiore autoritate & elucidata per eos probatione partis aduersæ improbitas frangeretur. Superuenerunt uero Pompeius & Stephanus collegæ nostri, qui & ipsi quoque ad instruendos isthic nos manifesta secundum grauitatem ac fidem suam indicia ac testimonia protulerunt, ut nec necesse fuerit audiri ultra eos qui à Nouatiano uenerant missi. Qui cum statione inuidiosis quoque conuicijs & clamoribus turbulentis proruerent & flagitarent, ut crimina quæ se afferre ac probare dicebant publice à nobis, & à plebe cognoscerentur, grauitati nostræ negauimus conuenire, ut collegæ nostri iam delecti & ordinati, & laudabili multorum sententia comprobati, uentilari ultra famam ore maledico, & æmulantium uoce pateremur, & qui à quibus refutati & compressi sunt, & illicitis conatibus hæresim fecisse nudati sunt, in epistolam congerere longum fuit, ex Primitiuo compresbytero nostro plenissime singula, cum ad uos

ad uos uenerit audietis. Ac ne eorum furens audacia unquam desisteret, hic quoque in schismatis partes Christi membra distrahere, & catholicæ ecclesiæ corpus unum scindere ac laniare nituntur, ut hostiatim per multorum domos, uel oppidatim per quasdam ciuitates discurrentes obstinationis suæ, & erroris scissi sibi quærant comites. Quibus semel responsum dedimus, nec mandare desistimus, ut perniciosa dissensione & concertatione deposita impietatem esse sciant, matrem deserere: & agnoscant atque intelligant, episcopo semel facto & collegarum ac plebis testimonio & iudicio cõprobato, alium constitui nullo modo posse: proinde pacifice sibi ac fideliter cõsuluisse, ut si se assertores euangelij & Christi esse confitentur, prius ad ecclesiam reuertantur. Opto te frater semper bene ualere.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Ad eundem epistola, in qua congratulatur de quibusdam ad ecclesiæ unitatem reuersis, qui à schismaticis deprauati fuerant.

Epistola. XII.

CYPRIANVS CORNELIO FRATRI SALVTEM.

ET egisse nos & agere frater charissime maximas gratias sine cessatione profitemur deo patri omnipotenti & Christo eius domino & deo nostro salutari, quod sic ecclesia diuinitus protegatur, ut unitas eius & sanctitas non iugiter, nec in totum perfidiæ & hæreticæ prauitatis obstinatione uitietur. Legimus enim literas uestras, & uoti communis amplissimum gaudiũ exultanter excepimus, Maximum presbyterum & Vrbanum confessores cũ Sidonio & Macario ad ecclesiam catholicam regressos esse, id est, errore deposito & schismatico, immo hæretico furore deserto, unitatis ac ueritatis domicilium fidei sanitate repetisse, ut unde ad gloriam processerant, illuc gloriosi redirẽt, ne qui Christum confessi essent, Christi postmodum castra desererent, nec tentarent charitatis atque unitatis fidem, qui uicti robore & uirtute non fuerant. Ecce incolumis & immaculata laudis integritas, ecce incorrupta & solida confitentium dignitas, à desertoribus & profugis recessisse, proditores fidei & ecclesiæ catholicæ impugnatores reliquisse. Merito illos reuertentes summo, ut scribitis, gaudio & clerus & plebs fraternitas omnis excepit, quoniam in confessoribus gloriam suam conseruantibus & ad unitatem reuertentibus nemo non socium se & participem eorum gloriæ computat. Huius rei lætitiam de nostris possumus sensibus æstimare, nam cum istic ad literas uestras, quas de eorum cõfessione misistis, lætus sit omnis fratrum numerus, & summa alacritate hunc nunciũ communis gratulationis exceperit, quid illic ubi res ipsa & præsens lætitia sub oculis omniũ gerebatur? Cum enim dominus in euãgelio suo dicat esse summum gaudiũ in cœlo super peccatore pœnitentiam agente,

Vnitatem ecclesiæ seruari gaudet.

Luc. 15.

gente, quanto magis eſt gaudium & in terris pariter & in cœlo ſuper confeſſoribus ad eccleſiam dei cum gloria ſua & cum laude redeuntibus, & redeundi uiam cæteris exemplo ſui fide & probatione facientibus? Hic enim quoſdam fratres noſtros error induxerat, quod ſibi communicationem confeſſorum ſequi uiderentur. Quo errore ſublato, lux omnium pectoribus infuſa eſt, & eccleſia catholica una eſſe, nec ſcindi, nec diuidi poſſe, monſtrata eſt. Nec quiſquam iam facile poterit ſchiſmatici furentis uerbis loquacibus decipi, cum probatum ſit bonos & glorioſos Chriſti milites non potuiſſe diu aliena fallacia & perfidia extra eccleſiam detineri.

EPISTOLARVM LIBRI SECVNDI FINIS.

DIVI CAECILII CYPRIANI EPISCOPI CARTHAGINENSIS EPISTOLARVM LIBER TERTIVS.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Ad Lucium papam Romanum ab exilio reuerſum epiſtola, ubi de reditu ipſius congaudens, mirificas ei laudes commemorat.

Epiſtola. I.

CYPRIANVS CVM COLLEGIS LVCIO FRATRI SALVTEM.

ET nuper quidem tibi frater chariſſime gratulati ſumus, cum te honore geminato in eccleſiæ ſuæ adminiſtratione confeſſorem pariter & ſacerdotem conſtituit diuina dignatio, ſed & nunc non minus tibi & comitibus tuis atque uniuerſæ fraternitati gratulamur, quod cum eadem gloria & laudibus ueſtris reduces uos denuo ad ſuos fecerit benigna domini & larga protectio, ut paſcendo gregi paſtor, & gubernandæ naui gubernator, & plebi regendæ rector redderetur, ut appareret relegationem ueſtram ſic diuinitus eſſe diſpoſitam, non ut epiſcopus relegatus & pulſus eccleſiæ deeſſet, ſed ut ad eccleſiam maior rediret. *Lucius epiſcopatui reſtitutus.* Neque enim in tribus pueris minor fuit martyrij dignitas, quia morte fruſtrata de camino ignis incolumes exierunt: aut non conſummatus Daniel extitit in ſuis laudibus, quia qui leonibus miſſus fuerat ad prædam, protectus à domino, uixit ad gloriam. In confeſſoribus Chriſti dilata martyria non meritum confeſſionis minuunt, ſed magnalia diuinæ protectionis oſtendunt. Repræſentatum in uobis uidemus, quod apud regem fortes atque illuſtres pueri prædicauerunt: Ipſos quidem paratos ardere flammis, ne dijs eius ſeruirent,

aut imaginem quam fecerat adorarent, deum tamen quē colebant, quemq́ & nos colimus potentem esse ut eos de camino ignis eximeret, & de regis manibus ac de pœnis præsentibus liberaret. Quod inuenimus in confessionis uestræ fide, & in domini circa uos protectione nunc gestum, ut cum uos parati fueritis & prompti omne subire supplicium, dominus tamē uos pœnæ subtraheret, & ecclesiæ reseruaret. Regredientibus uobis breuiata nō est in episcopo cōfessionis suæ dignitas, sed magis creuit sacerdotalis autoritas, ut altari dei assistat antistes, qui ad confessionis arma sumenda & facienda martyria, non uerbis plebē, sed factis cohortetur, & imminente antichristo paret ad præliū milites non solū sermonis & uocis incitamento, sed fidei & uirtutis exemplo. Intelligimus frater charissime: & tota cordis nostri luce perspicimus diuinæ maiestatis salutaria & sancta consilia, unde illic repentina persecutio nuper exorta sit, inde contra ecclesiam Christi & episcopum Cornelium beatū martyrem, uosq́ omnes secularis potestas subito proruperit, ut ad cōfundendos hæreticos & retundendos ostēderet dominus quæ esset ecclesia, quis episcopus eius unus diuina ordinatione delectus, qui cū episcopo presbyteri sacerdotali honore coniuncti, quis adunatus & uerus Christi populus dominici gregis charitate cōnexus, qui essent quos inimicus lacesseret: qui econtra, quibus diabolus ut suis parceret. Neq́ enim persequitur & impugnat Christi aduersarius, nisi castra & milites Christi, hæreticos prostratos semel & suos factos contemnit & præterit. Eos quærit deijcere, quos uidet stare. Atq́ utinam nunc facultas daretur frater charissime, ut interesse illic uobis regrediētibus possemus, qui uos mutua charitate diligimus, ut adventus uestri lætissimū fructum præsentes cū cæteris ipsi quoq́ caperemus. Quæ illic exultatio omniū fratrū? qui concursus atq́ cōplexus occurrentium singulorū? Vix oculis adhærentiū potest satisfieri, uix uultus ipsi atq́ oculi plebis possunt uidendo satiari de aduentus uestri gaudio. Cognoscere illic fraternitas cœpit qualis & quanta sit secutura Christo ueniēte lætitia: cuius quia cito appropinquabit aduentus, imago iam quædā præcessit in uobis, ut quomodo Ioannes præcursor eius & præuius ueniens prædicauit Christum uenisse, sic nunc episcopo cōfessore domini & sacerdote redeūte, appareat & dn̄m iam redire. Vicarias uero pro nobis ego & collegæ & fraternitas omnis has ad uos literas mittimus frater charissime, & repræsentātes uobis per epistolam gaudiū nostrū, fida obsequia charitatis exprimimus, hic quoq́ in sacrificijs atq́ in orationibus nostris nō cessantes deo patri & Christo filio eius dn̄o nostro gratias agere, & orare pariter ac petere, ut qui perfectus est atq́ perficiens custodiat & perficiat in uobis cōfessionis uestræ gloriosam coronā, qui & ad hoc uos fortasse reuocauit, ne gloria esset occulta, si foris essent cōfessionis uestræ consummata martyria. Nam uictima quæ fraternitati præbet exemplū uirtutis & fidei, præsentibus debet fratribus immolari.

Tempestas ostendit probatos.

Iam tum expectabatur aduetus Christi.

molari. Optamus te frater charissime semper bene ualere.

ARGVMENTVM SEQVENTIS EPISTOLAE.

Ad Maximum & Nicostratum epistola de unitate, petens & rogans, ut ad ecclesiæ redeant unitatem.

Epistola. II.

CYPRIANVS MAXIMO ET NICOSTRATO ET cæteris confessoribus salutem.

CVm frequenter charissimi cognoueritis ex literis meis, quem & confessionis uestræ honorē, & fraternitati connexæ dilectionem meo sermone seruauerim, credatis quæso & acquiescatis his literis meis, quibus uos & actui ac laudibus uestris & scribo, & simpliciter & fideliter consulo. Grauat enim me atque contristat intolerabilis perculsi & pene prostrati pectoris mœstitia & perstringit, cum uos illic comperissem contra ecclesiasticam dispositionem, contra euangelicam legem, cōtra institutionis catholicæ unitatem episcopū alium fieri consuisse, id est, quod nec fas est, nec licet fieri, ecclesiam alteram institui, Christi membra discerpi, dominici gregis animum & corpus unū discissa æmulatione lacerari. Quod quæso ut in uobis saltem illicitum istud fraternitatis nostræ dissidium non perseueret, sed & confessionis uestræ & diuinæ traditionis memores ad matrem reuertimini unde prodistis, unde ad cōfessionis gloriam cum eiusdem matris exultatione uenistis. Nec putetis sic uos euāgelium Christi asserere, dum uosmetipsos à Christi grege & ab eius pace & cōcordia separastis, cum magis militibus gloriosis & bonis congruat intra domestica castra consistere, & intus positos ea quæ in commune tractanda sunt, agere ac prouidere. Nam cū unanimitas & cōcordia nostra scindi omnino nō debeat, quia nos ecclesia derelicta & foras exire, & ad uos uenire nō possumus, ut uos magis ad ecclesiā matrē & ad nostrā fraternitatē reuertamini, qbus possumus hortamētis petimus & rogamus. Opto uos fratres charissimi semp bene ualere.

Ecclesiæ unitatem seruari suadet.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Ad Maximum presbyterum & Vrbanum & Sidonium & Macarium ad ecclesiam reuersos epistola mirifice gratulans, ad eorum laudem referens quicquid in confessione gesserant.

Epistola. III.

CYPRIANVS MAXIMO PRESBYTERO, ITEM VRBANO & Sidonio & Macario fratribus salutem.

LEctis literis uestris fratres charissimi, quas ad me de uestra regressione, & de ecclesiastica pace, ac fraterna redintegratione fecistis, in tantum me lætatum esse confiteor, in quantum fueram & ante lætatus, quando confessionis uestræ gloriam comperi, & militiæ uestræ cœlestem ac spiritualem laudem lætabundus excepi. Nam & hæc fidei & laudis uestræ alia confessio est, unam esse ecclesiam confiteri,

nec

nec alieni erroris uel potius prauitatis participem fieri, repetere eadē castra unde prodistis, unde ad gerendum prælíũ & aduersariũ subigendũ fortissimis uiribus prosilistis. Illuc enim erant de acie trophæa referenda, unde ad aciem fuerant arma suscepta, ne quos ad gloriā Christi ecclesia parasset, eosdem gloriosos Christi ecclesia nō haberet. Nunc uero & uos congruentem fidei uestræ tenorē, atq; indiuiduæ charitatis & concordiæ legem dominica pace tenuistis, & exemplum cæteris dilectionis & pacis uestro itinere fecistis ut ecclesiæ ueritas & euangelici sacramenti unitas, quæ à nobis tenebatur, uestro etiā consensu ac uinculo necteretur: nec cōfessores Christi erroris duces fierent, qui uirtutis & honoris autores laudabiles extitissent. Viderint quantum uobis cæteri gratulentur, uel quantum apud se ipsos singuli gloriētur, ego me & gratulari satis uobis, & plus cæteris in hac uestra pacifica regressione & charitate cōfiteor, simpliciter enim quid in meo corde fuerit debetis audire. Dolebam uehementer, & grauiter angebar, quod eis cōmunicare non possem quos semel diligere cœpissem. Postquam uos de carcere prodeuntes schismaticus & hæreticus error excepit, sic res erat, quasi uestra gloria in carcere remansisset. Illic enim resedisse uestri nominis dignitas uidebatur, quando milites Christi nō ad ecclesiam de carcere redirent, in quem prius cũ ecclesiæ laude & gratulatione uenissent. Nam & si uidentur in ecclesia esse zizania, non tamen impediri debet aut fides aut charitas nostra, ut quoniam zizania esse in ecclesia cernimus, ipsi de ecclesia recedamus. Nobis modo laborandum ut frumentum esse possimus, ut cum cœperit frumentũ dominicis horreis condi, fructum pro opere nostro & labore capiamus. Apostolus in epistola sua dicit: In domo autem magna non solum uasa sunt aurea & argentea, sed & lignea & fictilia, & quædam quidem honorata, quædam uero inhonorata. Nos operam demus, & quātum possumus laboremus, ut uas aureum uel argenteũ simus. Cæterũ fictilia uasa cōfringere domino soli cōcessum est, cui & uirga ferrea data est. Esse nō potest maior domino suo seruus. Nec quisquam sibi quod soli filio pater tribuit, uendicare se putet, ut ad aream uentilandam & purgandam paleam iam ferre se posse, aut à frumento uniuersa zizania humano iudicio segregare. Superba est ista obstinatio, & sacrilega præsumptio, quā sibi furor prauus assumit. Et dum dominum sibi semper quidam plusquam mitis iustitia deposcit assumũt, de ecclesia pereunt: & dum se insolenter extollunt, ipso suo tumore excæcati, ueritatis lumen amittunt. Propter quod & nos temperamentũ tenentes, & libram domini contemplantes, & dei patris pietatem ac misericordiam domini cogitantes, diu multumq; tractatu inter nos habito iusta moderatione agenda librauimus, quæ omnia penitus potestis inspicere lectis libellis, quos hic nuper legeram, & ad uos quoq; legendos pro cōmuni dilectione trāsmiseram, ubi lapsis nec censura deest quæ increpet, nec medicina quæ sanet. Sed & ca-

Gratulatur Cyprianus reuersis ad fidem.

Suspicor fuisse scriptũ modo, qd'alij uerterint in imo.

2. Tim. 2.

Ioan. 13.

tholicæ ecclesiæ unitatē quātum potuit, expressit nostra mediocritas. Quem libellum magis ac magis nunc uobis placere confido, quando cum iam sic legitis, ut & probetis, & ametis. Siquidem quod nos uerbis conscripsimus, uos factis impletis, quando ad ecclesiam charitatis ac pacis unitate remeatis. Opto uos fratres charissimi & desideratissimi semper bene ualere.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Ad presbyteros Rhomæ consistentes epistola, ut curent quædam ipsius scripta plebi nota fieri.

Epistola. IIII.

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIS Rhomæ consistentibus fratribus Salutem.

QVales literas ad clerum Rhomæ agentem fecerim, quidq; illi mihi rescripserint, quid etiam Moyses & presbyteri, & Nicostratus, & Ruffinus diaconi, & cæteri cum eis confessores in custodia constituti, quæ ad literas meas rescripserint, ut scire possetis fratres charissimi, exempla uobis legenda transmisi. Vos curate quantum potestis pro diligentia uestra, ut scripta nostra, & illorum rescripta fratribus uestris*innotescāt. Sed & si qui de peregrinis episcopi collegæ mei, uel presbyteri, uel diaconi præsentes fuerint, uel superuenerint, hæc omnia de uobis audiant. Et si exempla epistolarum transcribere, & ad uos perferre uoluerint, facultatem transcriptionis accipiant. Quamuis & Satyro lectori fratri nostro mandaui, ut singulis desiderantibus scribendi faciat potestatem, ut in ecclesiarum statu quoquomodo interim componendo seruetur ab omnibus una fidei consensio. De cæteris uero quæ agenda erunt, sicut & collegis meis plurimis scripsi, plenius consilio tractabimus, quando conuenire in unum, permittente domino cœperimus. Opto uos fratres charissimi ac desideratissimi semper bene ualere. Fraternitatem salutate. Valete.

al, innotescatis.

ARGVMENTVM SEQVENTIS EPISTOLAE.

Ad eosdem epistola, in qua commemorat quicquid tēpore persecutionis gesserit, & à maledicis se expurgat.

Epistola. V.

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIS Rhomæ consistentibus fratribus Salutem.

QVoniam comperi fratres charissimi minus simpliciter & minus fideliter uobis renunciari, quæ hic à nobis gesta sunt, & geruntur, necessariū duxi has ad uos literas facere, quibus actus nostri, & disciplinæ, & diligentiæ ratio redderetur. Nam sicut domini mandata instruunt, statim turbationis impetu primo, cum me clamore uiolento frequenter populus flagitasset, non tam meam salutem, quàm quietem fratrum publicam cogitans interim secessi, ne per inuerecundam præsentiam nostrā seditio quæ cœperat, plus prouocaretur. Absens tamen

Populus designabat episcopum.

corpore,

corpore, nec ſpiritu, nec actu, nec monitis meis defui, quo minus ſecundum domini præcepta fratribus noſtris in quibus poſſem, mea mediocritate conſulerem. Et quid egerim, loquuntur uobis epiſtolæ pro temporibus miſſæ numero tredecim, quas ad uos tranſmiſi, in quibus nec clero conſilium meum, nec confeſſoribus exhortatio, nec extorribus, quæ oportuit obiurgatio, nec uniuerſæ fraternitati ad deprecandam dei miſericordiam, allocutio & perſuaſio noſtra defuit, quantum ſecundum legem fidei & timorem dei domino ſuggerente, noſtra mediocritas potuit niti. Poſtea uero quàm & tormenta uenerunt, ſiue iam tortis fratribus noſtris, ſiue adhuc ut torquerentur incluſis, ad corroborandos & confortandos eos noſter ſermo penetrauit. Item cum compériſſem eos qui ſacrilegis contactibus manus ſuas atque ora maculaſſent, uel nefandis libellis, nihilominus conſcientiam polluiſſent, exambire ad martyres paſſim, confeſſores quoq; importuna & gratioſa deprecatione corrumpere, ut ſine ullo diſcrimine atq; examine ſingulorum darentur quotidie libellorum milia contra euangelij legem, literas feci quibus martyres & confeſſores conſilio meo quantum poſſem ad dominica præcepta reuocarem. Item presbyteris & diaconis non defuit ſacerdotij uigor, ut quidam minus diſciplinæ memores & temeraria feſtinatione præcipites, qui cum lapſis communicare iam cœperant, comprimerentur. Intercedentibus nobis plebi ipſi quoq; quantum potuimus compoſuimus, & ut in eccleſiaſtica diſciplina ſeruarentur, inſtruximus. Poſtmodum uero cum quidam de lapſis, ſiue ſua ſponte, ſiue aliquo incitatore audaci flagitatione prorue rent, ut pacem ſibi à martyribus & cõfeſſoribus promiſſam extorquere uiolento impetu niterentur, de hoc etiam bis ad clerum literas feci: & legi eis mandaui, ut ad illorum uiolentiam interim quoquo genere mitigandam, ſi qui libello à martyribus accepto de ſeculo excederent, exomologeſi facta & manu eius in pœnitentiam impoſita, cum pace ſibi à martyribus promiſſa ad dominum remitterentur. Nec in hoc legem dedi, aut me autorem temere conſtitui. Sed cum uideretur & honor martyribus habendus, & eorum qui omnia turbare cupiebant impetus cõprimendus, & præterea ueſtra ſcripta legiſſem, quæ ad clerum noſtrum per Crementum hypodiaconum nuper feceratis, ut ijs qui poſt lapſum infirmitate apprehenſi eſſent, & pœnitentes communicationem deſiderarent, ſubueniretur, ſtandum putaui & cum ueſtra ſententia, ne actus noſter qui adunatus eſſe & cõſentire circa omnia debet, in aliquo diſcreparet, planè cæterorum cauſas quamuis libello à martyribus accepto differri mandaui, & in noſtram præſentiam reſeruari, ut cũ pace à domino nobis data plures præpoſiti conuenire in unum cœperimus, communicato etiam uobiſcum conſilio diſponere ſingula & formare poſſimus. Opto uos fratres chariſſimi ſemper bene ualere.

Tredecim epiſtolæ.

Ad pro apud. Libellati.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS

Ad eosdem epistola, rogans ut his fratribus qui in carcere erant constituti, omnis humanitas præbeatur, ac tempus eorum annotetur qui diem suum obeunt.

Epistola VI.

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIS fratribus salutem.

QVanquam sciam uos fratres charissimi literis meis frequenter admonitos esse, ut gloriosa uoce domino confessis, & in carcere constitutis omnis diligentia præbeatur, tamen identidem uobis incumbo, ne quid ad curam desit ijs quibus ad gloriam nihil deest. Atque utinam loci & gradus mei conditio permitteret, ut ipse nũc præsens esse possem, promptus & libens solenni ministerio cuncta circa fortissimos fratres nostros dilectionis obsequia complerem. Sed officium meũ uestra diligentia præsentet, & faciat omnia quæ fieri oportet circa eos, quos in talibus meritis fidei ac uirtutis suæ illustrauit diuina dignatio. Corporibus etiam omnium, (qui & si torti non sunt, in carcere tamen glorioso exitu mortis excedunt) impartiatur & uigilantia & cura propensior. Neque enim uirtus eorum aut honor minor est, quo minus ipsi quoq; inter beatos martyres aggregentur. Quod in illis est, tolerauerunt quicquid tolerare parati & prompti fuerant. Qui se tormentis & morti sub oculis dei obtulit, passus est quicquid pati uoluit. Non enim ipse tormentis, sed tormenta ipsi defuerũt. Sicut scriptum est: Qui in me confessus fuerit coram hominibus, & ego in illo confitebor corã patre meo qui in cœlis est. Confessi sunt. Dicit dominus: Qui tolerauerit usque in finem hic saluus erit. Tolerauerũt, & ad finem usq; incorrupta & immaculata uirtutum suarum merita pertulerunt. Et iterũ scriptũ est: Esto fidelis usq; ad mortem, & dabo tibi coronam uitæ. Vsque ad mortem fideles & stabiles, & inexpugnabiles peruenerunt. Cum uoluntati nostræ & confessioni in carcere & uinculis * accidit moriendi terminus, consummata martyris gloria est. Denique & dies eorum quibus excedunt annotate, ut commemorationes eorum inter memorias martyrum celebrare possimus. Quanquam Tertullus fidelissimus & deuotissimus frater noster inter cætera solicitudinem & curam suam cum fratribus in omni obsequio operationis impartit, qui nec illic circa curam corporũ deest, scripserit ac scribat, ac significet mihi dies quibus in carcere beati fratres nostri ad immortalitatem gloriosæ mortis exitu transeunt, & celebrentur hic à nobis oblationes & sacrificia ob commemorationes eorum, quæ cito uobiscum domino prosperante celebrabimus. Pauperibus quoque (ut sæpe iam scripsi) cura ac diligentia uestra non desit, ijs tamen qui in fide stantes, & nobiscum fortiter militantes, Christi castra non reliquerunt: quibus quidem nunc maior à nobis

Mar. 8. Luc. 12. Matth. 10.

Apoca. 2.

al', accedit

Martyrũ commemoratio.

Pauperes cõmendat.

nobis dilectio & cura præstanda est, quod nec paupertate adacti, nec persecutionis tempestate prostrati, dum domino fideliter seruiunt, cæteris quoque pauperibus exemplum fidei præbuerũt. Opto uos fratres charissimi, ac desideratissimi semper bene ualere, & nostri meminisse. Fraternitatem meo nomine salutate.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Ad Lucium & qui cum eo sunt epistola, de acceptis literis non mediocres gratias referens.

Epistola VII.

CYPRIANVS FRATRI ET COLLEGAE, LVCIO ET qui cum eo sunt fratres omnes, in deo salutem.

EXultantibus nobis & lætantibus in deo quod nos in congressione armauerit, & in prælio uictores sua dignatione fecerit, superuenerunt literæ tuæ frater chatissime, quas per Herennianũ hypodiaconum, & Lucanum, & Maximum, & Amantium acoluthos misisti nobis, quibus lectis recepimus in uinculis laxamentum, in pressura solatium, & in necessitate præsidium, & excitati sumus & robustius animati ad si quid amplius fuerit pœnarum. Nam ante passionem à te sumus ad gloriam prouocati, qui prior nobis ducatum ad confessionem nominis Christi præbuisti. Nos uero secuti uestigia confessionis tuæ parem gratiam tecum speramus. Nam qui prior est in cursu, prior est & ad præmium, & qui prior occupasti, de quo cœpisti, inde hoc nobis communicasti, demonstrationem scilicet & indiuiduam charitatem, qua semper nos dilexisti, ut quibus unus fuit spiritus in coniunctione pacis, esset precum tuarum gratia & una corona confessionis. Accessit autem tibi frater charissime ad confessionis coronam retributio operum abundans mensura, quam accipies à domino in die remunerationis, qui te nobis literis tuis repræsentasti, ut pectus illud tuum candidum & beatum, quod semper nouimus, manifestares, & secundum latitudinem eius nobiscum laudes deo diceres, non quantum nos meremur audire, sed quantum tu potes dicere. Tuis enim uocibus & quæ minus in nobis instructa erant & ornasti, & confirmasti ad sustentationem earundem passionum, quas patienter ferimus, securi de præmio cœlesti & de corona martyrij, & de regno dei ad prophetiam quam literis tuis spiritu sancto plenus spopondisti. Hoc totum fiet dilectissime, si nos orationibus tuis in mente habueris. Quod & te facere confido sicut & nos utique facimus. Accepimus itaque frater desideratissime id quod à Quirino, & à teipso misisti sacrificium ex omni opere mundo, sicut & Noë obtulit deo, & delectatus est deus in odore suauitatis, & respexit in sacrificium eius: Ita & in uestrum respiciat, & delectetur reddere uobis huius tam boni ope-

tis mercedem. Peto autem ut literas quas ad Quirinum fecimus, transmitti præcipias. Opto te frater charissime ac desideratissime semper bene ualere, & nostri meminisse. Saluta omnes qui tecum sunt.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Ad Fidum presbyterum epistola de infantibus baptizandis.

Epistola VIII.

CYPRIANVS ET CAETERI COLLEGAE QVI IN Concilio affuerunt numero LXVI. Fido fratri salutem.

Legimus literas tuas frater charissime, quibus significasti de Victore quodam presbytero, quod ei antequam pœnitentiam plenam egisset, & domino deo in quem deliquerat, satis fecisset, temere Therapius collega noster immaturo tempore & præpropera festinatione pacem dederit. Quæ res nos satis mouit recessum esse à decreti nostri autoritate, ut ante legitimum & plenum tempus satisfactionis, & sine petitu & conscientia plebis nulla infirmitate urgente, ac necessitate cogente pax ei concederetur: Sed librato apud nos diu consilio, satis fuit obiurgare Therapium collegam nostrum, quod temere hoc fecerit, & instruxisse ne quid tale de cætero faciat. Pacem tamen quomodocunque à sacerdote dei semel datam non putauimus auferendam, ac per hoc Victori communicationem sibi traditam usurpare permisimus. Quantum uero ad causam infantium pertinet, quos dixisti intra secundum uel tertium diem quo nati sunt constitutos baptizari non oportere, & considerandam legem esse circuncisionis antiquæ, ut intra octauum diem eum qui natus est, baptizandum & sanctificandum non putares, longe aliud in concilio nostro omnibus uisum est. In hoc enim quod tu putabas esse faciendum, nemo consensit, sed uniuersi potius iudicauimus nulli hominum nato misericordiam dei & gratiam denegandam. Nam cum dominus in euangelio suo dicat: Filius hominis non uenit animas hominum perdere, sed saluare, quantum in nobis est, si fieri potest, nulla anima perdenda est. Quid enim ei deest, qui semel in utero, dei manibus formatus est? Nobis enim atque oculis nostris secundum dierum secularium cursum accipere qui nati sunt incrementum uidentur, cæterum quæcunque à deo fiunt, dei factoris maiestate & opere perfecta sunt. Esse denique apud omnes, siue infantes, siue maiores natu unam diuini muneris æqualitatem, declarat nobis scripturæ diuinæ fides, cum Helisæus super infantem uiduæ filium qui mortuus iacebat, ita se deũ deprecans superstrauit, ut capiti caput, & faciei facies applicaretur, & superfusi Helisæi membra singulis paruuli membris & pedes pedibus iungerentur. Quæ res si secundum natiuitatis nostræ & corporis qualitatem cogitetur, adulto & prouecto infans non posset æquari, nec cohærere & sufficere

Therapius decreti trãsgressor.

Baptizandi institutio.

Luc. 9.

Dei manibus formatur puer in utero

Opera dei perfecta.

4. Reg. 4.

possent

possent parua membra maioribus. Sed illic æqualitas diuina & spiritualis exprimitur, quod pares atque æquales sint omnes homines, quando à deo semel facti sunt, & possit ætatis nostræ incrementis corporũ secundum seculum, non secundum deum haberi discrimen, nisi & gratia ipsa, quæ & baptizatis datur, pro ætate accipientium uel minor, uel maior tribuitur, cum spiritus sanctus non de mensura, sed de pietate atq; indulgentia paterna æqualis omnibus præbeatur. Nam deus ut personam non accipit, sic nec ætatem, cum se omnibus ad cœlestis gratiæ consequutionem æqualitate librata præbeat patrem. Nam & quod uestigiũ infantis in primis partus sui diebus cõstituti, mundum non esse dixisti, quod unusquisque nostrum adhuc horreat exosculari, nec hoc putamus ad cœlestem gloriam dandam impedimento esse oportere. Scriptum est enim: Omnia sunt munda mundis. Nec aliquis nostrũ id debet horrere, quod deus dignatus est facere. Nam & si adhuc infans à partu nouus est, non ita est tamen ut quisquam illum in gratia danda atq; in pace facienda horrere debeat osculari, quando in osculo infantis unus quisq; nostrum pro sua religione ipsas adhuc recentes dei manus debeat cogitare, quas in homine modo formato & recẽs nato quodammodo exosculamur, quando id quod deus fecit amplectimur. Nã quod in Iudaica circuncisione carnali octauus dies obseruabatur, sacramentum est in umbra atq; imagine ante præmissum, sed ueniente Christo in ueritate completum. Nam quia octauus dies* idem post sabbatũ primus dies futurus erat, quo dominus resurgeret & nos uiuificaret, & circuncisionem nobis spiritualem daret, hic dies octauus, id est, post sabbatũ primus & dominicus præcessit in imagine. Quæ imago cessauit postmodũ superueniente ueritate, & data nobis spirituali circuncisione. Propter quod neminem putamus à gratia consequenda impediendũ esse ea lege, quæ iam statuta est, nec spiritualẽ circuncisionem impediri carnali circuncisione debere. Sed omnem omnino hominem admittendũ esse ad gratiam Christi, cum & Petrus in Actibus apostolorum loquatur & dicat: Dominus mihi dixit neminem hominẽ communem dicendũ & immundum. Cæterũ si homines impedire aliud ad consecutionem gratiæ posset, magis adultos & prouectos, & maiores natu possent impedire peccata grauiora. Porrò autem si etiam grauissimis delictoribus & in deum multũ ante peccantibus, cum postea crediderint, remissa peccatorum datur, & à baptismo atque gratia nemo prohibetur, quanto magis prohiberi non debet infans, qui recens natus nil peccauit, nisi quod secundũ Adam carnaliter natus contagium mortis antiquæ prima natiuitate cõtraxit? Qui ad remissam peccatorũ accipiẽdam hoc ipso facilius accedit, quod illi remittuntur non propria, sed aliena peccata. Et idcirco frater charissime hæc fuit in concilio nostra sententia à baptismo atq; à gratia dei (qui omnibus misericors & benignus & pius est) neminem per nos debere prohiberi.

Homines pares.

Coloss. 3.

Titum. 1.

Circuncisionis dies.

Al. id est

Gratia nulli deneganda.

Actu. 10.

Baptismus nemini denegandus.

Quod

Quod cum circa uniuerſos obſeruandum ſit atque retinendum, tum magis circa infantes ipſos & recens natos obſeruandum putamus, qui hoc ipſo de ope noſtra ac de diuina miſericordia plus merentur, quod in primo ſtatim natiuitatis ſuæ ortu plorantes ac flentes nil aliud faciunt quàm deprecãtur. Optamus te frater chariſſime ſemper bene ualere.

ARGVMENTVM SEQVENTIS EPISTOLAE.

Ad Rogatianum epiſcopum epiſtola de diacono qui contra epiſcopum contendit, in qua docet quæ ſit ſacerdotalis poteſtas deberecq́ diaconum audaciæ ſuæ pœnitentiam agere.

Epiſtola XI.

CYPRIANVS ROGATIANO FRATRI SALVTEM.

GRauiter & dolenter commoti ſumus, ego & collegæ mei qui præſentes aderant, frater chariſſime lectis literis tuis, quibus de diacono tuo conqueſtus es, quod immemor ſacerdotalis loci tui, ac miniſterij ſui oblitus, contumelijs & iniurijs ſuis te exacerbauerit, & tu quidem honorifice circa nos & pro ſolita tua humilitate feciſti, ut malles de eo conqueri, cum pro epiſcopatus uigore & cathedræ autoritate haberes poteſtatem, qua poſſes de illo ſtatim uindicari: certus quod collegæ tui omnes ratum haberemus quodcunque circa diaconum tuum contumelioſum ſacerdotali poteſtate feciſſes, habens circa huiuſmodi ho-
Deute.17. mines præcepta diuina, cum dominus deus in Deuteronomio dicat: Et homo quicunque fuerit in ſuperbia, ut non exaudiat ſacerdotem aut iudicem, quicunque fuerit in diebus illis, morietur homo ille, & omnis populus cum audierit, timebit: & non agent impie etiam nunc, & ut ſciamus hanc dei uocem cum uera & ſumma maieſtate eius proceſſiſſe ad honorandos ac uindicandos ſacerdotes ſuos, cum aduerſus Aarõ ſacerdotem
Numeri 16. tres de miniſtris Chore, Dathan, & Abiron auſi ſunt ſuperbiſſe, & ceruicem ſuam extollere, & ſacerdoti præpoſito ſe adæquare, hiatu terræ abſorpti ac deuorati, pœnas ſtatim ſacrilegæ audaciæ perſoluerunt. Nec ſoli illi, ſed & cæteri ducenti quinquaginta, qui eis comites ad audaciam fuerunt, prorumpente à domino igne conſumpti ſunt, ut probarentur ſacerdotes dei ab eo qui ſacerdotes facit uindicari. In libro quoque Regum, cum Sa-
1.Reg.8. muel ſacerdos à Iudæorum populo ob ſenectutem (ſicut tu modo) contemneretur, exclamauit iratus dominus & dixit: nõ te ſpreuerunt, ſed me ſpreuerunt. Et ut hoc ulciſceretur excitauit eis Saul regem, qui eos iniurijs grauibus affligeret, & per omnes contumelias & pœnas ſuperbum populum calcaret & premeret, ut contemptus ſacerdos de ſuperbo populo ultione diuina uindicaretur. Sed & Salomon in ſpiritu ſancto cõſtitutus teſtatur & do-
Eccl.7. cet, quæ ſit ſacerdotalis autoritas & poteſtas dicens: Ex tota anima tua time deum, & ſacerdotes eius ſanctifica: & iterum: Honora deum ex tota ani-

ma tua,& honorifica ſacerdotes eius. Quorum præceptorum memor beatus apoſtolus Paulus, ſecundum quod in Actibus apoſtolorum legimus, cum ei diceretur: Sic inſilis in ſacerdotem dei maledicendo? Reſpondit & dixit: Neſciebam fratres quia pontifex eſt, ſcriptum eſt enim: Principem populi tui non maledices. Dominus etiam noſter ipſe Ieſus Chriſtus rex & iudex & deus noſter uſque ad paſſionis diem ſeruauit honorem pontificibus & ſacerdotibus, quamuis illi nec timorem dei, nec agnitionem Chriſti ſeruaſſent. Nam cum leproſum emundaſſet, dixit illi: Vade & monſtra te ſacerdoti, & offer donum. Humilitate ea qua nos quoque eſſe humiles docuit, ſacerdotem adhuc appellabat, quem ſciebat eſſe ſacrilegum. Item ſub ictu paſſionis cum alapam accepiſſet, & ei diceretur, ſic reſpondes pontifici? nihil ille contumelioſe loquutus eſt in perſonam pontificis, ſed magis innocentiam ſuam tuitus eſt dicens: Si male locutus ſum, exprobra de malo: ſi autem bene, quid me cædis? Quæ omnia ab eo ideo facta ſunt humiliter & patienter, ut nos humilitatis ac patientiæ haberemus exemplum. Docuit enim ſacerdotes ueros legitime & plene honorare, dum circa falſos ſacerdotes ipſe talis extitit. Meminiſſe autem diaconi debent, quoniam apoſtolos, id eſt, epiſcopos & præpoſitos dominus elegit: Diaconos autem poſt aſcenſum domini in cœlos apoſtoli ſibi conſtituerunt epiſcopatus ſui & eccleſiæ miniſtros. Quod ſi nos aliquid audere contra deum poſſumus, qui epiſcopos facit, poſſunt & ij contra nos audere, à quibus diaconi fiunt, & ideo oportet diaconum de quo ſcribis, agere audaciæ ſuæ pœnitentiam, ut honorem ſacerdotis agnoſcat, & epiſcopo præpoſito ſuo plena humilitate ſatisfacere. Hæc ſunt enim initia hæreticorum, & ortus atque conatus ſchiſmaticorum male cogitantium, ut ſibi placeant, ut præpoſitum ſuperbo tumore contemnant. Sic de eccleſia receditur, ſi caltare prophanum foris collocatur, ſic contra pacem Chriſti & ordinationem atque unitatem dei rebellatur. Quod ſi ultra te contumelijs ſuis exacerbauerit & prouocauerit, fungaris circa cum poteſtate honoris tui, ut eum uel deponas uel abſtineas. Nam ſi apoſtolus Paulus ad Timotheum ſcribens dixit: Iuuentutem tuam nemo deſpiciat, quanto magis tibi à collegis tuis dicendum eſt: Senectutem tuam nemo deſpiciat. Et quoniam ſcripſiſti quendam cum eodem diacono tuo ſe miſcuiſſe, & ſuperbiæ eius atque audaciæ participem eſſe, hunc quoque & ſi qui alij tales extiterint, & contra ſacerdotem dei fecerint, uel coërcere poteris uel abſtinere. Niſi quod hortamur & monemus, ut peccaſſe ſe potius intelligant & ſatisfaciant, & nos propoſitum noſtrum tenere patiantur. Magis enim optamus & cupimus contumelias & iniuriam ſingulorum clementi patientia uincere, quàm ſacerdotali licentia uindicare. Opto te frater chariſſime ſemper bene ualere.

Actuū 23. Exodi 26. Luc. 5. Ioan. 18. Ordinis eccleſiaſtici ſeries. 1. Timoth. 4 Votū ſacerdote dignum.

ARGVMENTM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Ad presbyteros & diaconos epiſtola, ut diligentiores ſint circa ea gerenda, quæ adminaſtratio religioſa depoſcit.

Epiſtola X.

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIS fratribus ſalutem.

OPtaueram quidem fratres chariſſimi, ut uniuerſum clerum noſtrum integrum & in columē meis literis ſalutarem. Sed quoniam infeſta tempeſtas, quæ plebem noſtram ex maxima parte proſtrauit, hinc quoq; addit noſtris doloribus cumulum, ut etiam cleri portionem ſua ſtrage perſtringeret, oramus dominum, ut uos, quos in cōſtantia & fidei uirtute ſtare cognouimus, tutos quoq; in poſterū per diuinam miſericordiam ſalutemus, & quanquam cauſa compelleret, ut ipſe ad uos properare & uenire deberem, primo cupiditate & deſiderio ueſtri, quæ res in uotis meis ſumma eſt: tum deinde ut ea quæ circa eccleſiæ gubernaculum utilitas communis expoſcit, tractare ſimul & plurimorum conſilio examinata delimare poſſimus, tamen potius uiſum eſt adhuc interim latebram & quietem tenere reſpectu utilitatum aliarū, quæ ad pacem omnium noſtrorum pertinent & ſalutem, * quarum uobis à Tertullo fratre noſtro chariſſimo ratio reddetur, qui pro cætera ſua cura, quam impenſe diuinis operibus impartit, etiam huius conſilij autor fuit ut cautus & moderatus exiſterem, nec eis locis in quibus toties flagitatus & quæſitus fuiſſem, me temere committerem. Fretus ergo dilectione & religione ueſtra, quā ſatis noui, his literis & hortor & mando, ut uos quorū minime illic inuidioſa & non adeo periculoſa præſentia eſt, uice mea fungamini circa gerenda ea quę adminiſtratio religioſa depoſcit. Habeatur interim quantum poteſt pauperū cura, ſed qui tamen inconcuſſa fide ſtantes gregem Chriſti nō reliquerunt, ut his ad tolerandam penuriam ſumptus per ueſtram diligentiam ſuggeratur, ne quod circa fidentes tempeſtas nō fecit, circa laborantes neceſſitas faciat. Confeſſoribus etiam glorioſis impartiatur cura propenſior. Et quanq; ſciam plurimos ex his fratrū uoto & dilectione ſuſceptos, tamen ſi qui ſunt, qui uel ueſtitu, uel ſumptu indigeant, ſicut etiam pridem uobis ſcripſeram, cū adhuc eſſent in carcere conſtituti, ſubminiſtentur eis quæcunq; neceſſaria ſunt, ut ſciant ex nobis & inſtruantur & diſcant, quid ſecundum ſcripturarū magiſteriū eccleſiaſtica diſciplina depoſcat, humiles & modeſtos & quietos eſſe debere, ut honorem ſui nominis ſeruent, ut qui glorioſi uoce fuerunt, ſint & moribus glorioſi. Faciant ſe dignos, ut in omnibus dominum promerentes, ad cœleſtem coronam laudis ſuæ conſummatione perueniant. Plus enim ſupereſt, quàm quod tranſactum uidetur, cum ſcriptum ſit: Ante mortem ne laudes hominem quenquam. Et iterum; Eſto fidelis uſque ad mor-

Margin notes: *al's. quorum* — *Non cuiuis pauperi ſubueniendum.* — *Eccleſiaſt. 11.* — *Apocalyp. 2.*

mortem & dabo tibi coronam uitæ. Et dominus quoq; dicat: Qui tolera- uerit usque ad finem, hic saluabitur. *Matth. 10.* Imitentur dominum qui sub ipso tempore passionis non superbior, sed humilior fuit. Tunc enim discipulorũ suorum pedes lauit dicens: Si ego laui pedes uestros magister & dominus, & uos debetis aliorum pedes lauare. *Ioan. 11.* Exemplum enim dedi uobis, ut sicut ego feci, & uos alijs faciatis. Item Pauli apostoli documenta testantur, qui post carcerem sæpe repetitum, post flagella, post bestias, circa omnia mitis & humilis perseuerauit, nec post tertium cœlum & paradisum quicquam sibi insolenter assumpsit dicens: Neq; enim gratis panem manducauimus ab aliquo, sed in labore & fatigatione nocte & die operantes, ut ne quem uestrũ grauaremus. *2. Thess. 3.* Hæc singula oro uos insinuate fratribus nostris. Et quia is exaltabitur, qui se humiliauerit, *Luc. 14.* nunc est ut magis insidiantem aduersarium metuant, qui fortiorem quenq; magis aggreditur, & acrior factus hoc ipso, quia uictus est, superantem superare conatur. Dominus faciat, ut & ego iterum illos uidere & salutari exhortatione componere mentes eorum ad seruandam gloriam suam possim. Doleo enim quando audio quosdam improbe & insolenter discurrere ad ineptias, uel ad discordias uacare, Christi membra etiam Christum confessa per concubitus illicitos inquinari: nec à diaconis aut presbyteris regi posse, sed id agere, ut per paucorum prauos & malos mores, multorum & bonorum confessorum gloria honesta maculetur: *Paucorũ malitia cæteros inficit.* quos uereri debent, ne ipsorum testimonio & iudicio condemnati ab eorum societate priuentur. Is enim demum confessor illustris & uerus est, de quo postmodum non erubescit ecclesia, sed gloriatur. Ad id uero quod scripserunt mihi compresbyteri nostri Donatus & Nouatus, & Curdius, solus rescribere nil potui, cum à primordio episcopatus mei statuerim nihil sine consilio uestro, & sine consensu plebis mea priuatim sententia gerere. Sed cum ad uos per dei gratiam uenero, tunc de ijs quæ uel gesta sunt, uel gerenda, sicut honor mutuus poscit, in commune tractabimus.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Ad Cornelium papam epistola, de nonnullis ad ecclesiam reuersis, qui schismaticorum uenenata astutia circunuenti fuerant.

Epistola XI.

CYPRIANVS CORNELIO FRATRI SALVTEM

Qvantam sollicitudinem & anxietatem sustinuimus de his confessoribus, qui dolo & malitia hominis & callidi & ueteratoris fuerant circunuenti & penè decepti, & ab ecclesia alienati, tantam lætitiam adepti sumus, & deo omnipotenti, Christo domino nostro gratias agimus, cum eos cognito suo errore intelligamus hominis maligni uelut serpentis astutia uenenata derelicta, ad ecclesiam unde

exierant,ſicutipſi ex ſuo corde profitentur,ſimplici uoluntate ueniſſe. Et pri mo quidem fratres noſtri probatæ fidei,amantes pacem,unitatem optan tes, tumorem illorum, horum molliciem nunciabant.Fides tamen nonido nea,ut facile nobis credere daretur, illos penitus eſſe mutatos. Poſtea uero quàm Vrbanus & Sidonius confeſſores ad presbyteros noſtros uenerunt, affirmantes Maximum confeſſorem & presbyterum ſecum pariter cupere in eccleſiam redire, ſed quoniam multa præceſſerant ab eis deſignata quæ tu quoque epiſcoporum noſtrorum & meis literis cognouiſti, ne temere eis fides haberetur,ex ipſorum ore & confeſſione iſta quę per legationem man dauerant,placuit audiri. Qui cum ueniſſent,& à presbyteris quæ geſſerant exigerentur,nouiſſime quod per omnes eccleſias literæ calumnijs & maledi ctis plenę eorum nomine frequenter miſſæ fuiſſent,& penè omnes eccleſias perturbaſſent, circunuentos ſe eſſe affirmauerunt, neque in iſtis literis quid ineſſet, ſciſſe, tantummodo circunductos ſe commiſiſſe quoque ſchiſmata, & hæreſis autores fuiſſe, ut paterentur & manus quaſi epiſcopatum impo ni,*qui cum & cæteris fuiſſent exprobrarentur,aut abolerentur,& de memo tia tollerentur deprecati ſunt. Omni actu ad me perlato placuit contrahi presbyterium.Affuerunt etiam epiſcopi quinque, qui & hodie præſentes fuerunt,ut firmato conſilio, quid circa perſonam eorum obſeruari deberet conſenſu omnium ſtatueretur.Et ut motum omnium & conſilium ſingulo rum dignoſceres,etiam ſententias noſtras placuit in notitias ueſtras perfer ri,quas & ſubiectas leges. His ita geſtis in presbyterium uenerunt Maxi mus, Vrbanus, Sidonius,& plerique fratres qui eis ſe adiunxerunt,ſummis precibus deſiderantes,ut ea quę ante fuerant geſta,in obliuionemcederent, nulláque eorum mentio haberetur, perinde atque ſi nihil eſſet uel commiſ ſum, uel dictum inuicem,omnibus remiſſis cor mundum & purum,ſequen tes euangelicam uocem, beatos eſſe puros corde,quod iam ſperent domi num. Quod erat conſequens omnis hic actus populo fuerat inſinuandus, ut & ipſos uiderent in eccleſia conſtitutos,quos errantes & palabundos iam uiderant & dolebant, quorum uoluntate cognita,magnus fraternitatis con curſus factus eſt. Vna uox erat omnium gratias deo agentium, gaudium pectoris lachrymis exprimentes,complectentes eos quaſi hodie pœna car ceris fuiſſent liberati.Et ut ipſorum propria uerba deſignem: Nos,inquiũt, Cornelium epiſcopum ſanctiſſimæ catholicæ eccleſiæ erectum à deo omni potente & Chriſto domino noſtro ſcimus. Nos errorem noſtrum confite mur. Circunuenti ſumus perfidiæ loquacitate factioſa amentes. Videba mur quaſi quandam communicationem cum ſchiſmatico homine habuiſ ſe. Syncera tamen mens noſtra ſemper in eccleſia fuit,nec ignoramus unum deum eſſe, & unum Chriſtum eſſe dominum, quem confeſſi ſumus, unum ſpiritum ſanctum,unum epiſcopum in catholica eccleſia eſſe debere.Iſta eo

Forte ſic le gendũ, qui cũ & in cæteris fuiſſe expro brarentur, ut abolerẽtur & de memoria

Reuerſi ad fidem.

Solœciſmus.

rum

rum professione non moueremur, ut quod apud potestatem seculi erant cõ fessi, in ecclesia constituti comprobarent. Quapropter Maximum presbyterum locum suum agnoscere iussimus. Cæteros cum ingenti populi suffragio recepimus. Omnia autem remisimus deo omnipotenti, in cuius potestate sunt omnia reseruata. Hæc igitur frater eadem hora, eodem momento ad te perscripta transmisimus, & Nicephorum acoluthum descendere ad nauigandum festinantem, ad uos statim dimisi, ut nulla procrastinatione habita, uelut præsens in isto clero, & in isto populi cœtu deo omnipotẽti & Christo domino nostro gratias ageres. Credimus autem fore, quinimo iam pro certo confidimus, cæteros quoque qui in hoc errore sunt constituti, in ecclesiam breui reuersuros, cum autores suos uiderint nobiscum agere. Has literas puto te debere frater, & ad cæteras ecclesias mittere, ut omnes sciant schismatici huius & hæretici dolũ & præuaricationem de die in diem euacuari.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Ad eundem de quibusdam schismaticis epistola.

Epistola XII.

CYPRIANVS CORNELIO FRATRI SALVTEM.

NE quid minus ad pœnam futuram huius scelerati hominis deesset, prostratus uirtutibus dei (cum Maximus & Longinus, Macheus inde fuissent expulsi) denuo resurrexit, & sicut prioribus literis tibi quas per Augendum confessorem misi, significaueram Nicostratum & Nouatum, & Euaristum, & Primum, & Dionysium illò iam peruenisse. Inuigiletur ergo ut omnibus coëpiscopis nostris & fratribus innotescat, Nicostratum multorum criminum reum, & nõ solum patronæ suæ carnali, cuius rationes gessit, fraudes & rapinas fecisse, uerum etiam quod est illi ad perpetuam pœnam reseruatum, ecclesiæ deposita nõ modica abstulisse: Euaristum uero autorem schismatis fuisse, & successorem plebi, cui antea præfuerat, in locum eius episcopum esse constitutum. Maiora uero & grauiora hic designauit malitia & inexplebili prauitate sua, quàm quæ illic apud suos semper exercuit, ut scias quales duces & protectores schismaticus & hæreticus lateri suo semper iunctos habeat.

Nicostratus reus criminũ.

Euaristus schismatis autor.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Ad Stephanum epistola de Martiano Arelatensi episcopo hæresiarcha, ut eo absten to, alius loco eius substituatur, & in reuofendis Christi ouibus diligentia plena exhibeatur.

Epiſtola XIII.

CYPRIANVS STEPHANO FRATRI SALVTEM.

Fauſtinus collega noſter Lugduni conſiſtens frater chariſſime ſemel atque iterum mihi ſcripſit,ſignificans ea quę etiam uobis ſcio utique nunciata tam ab eo, quàm cæteris coëpiſcopis noſtris in prouincia conſtitutis, quod Martianus Arelate conſiſtens,Nouatiano ſe coniunxerit, & à catholicæ eccleſiæ ueritate atque à corporis noſtri & ſacerdotij conſenſione diſiunxerit, tenens hæreticæ præſumptionis duriſſimam prauitatem, ut ſeruis dei pro eo dolentibus & ad eccleſiam lachrymis & gemitu, & dolore pulſantibus diuinæ pietatis & lenitatis paternæ ſolatia & ſubſidia cludantur, nec ad fouenda uulnera admittantur uulnerati, ſed ſine ſpe pacis & communicationis relicti ad luporum rapinam & prædam diaboli proijciantur. Cui rei noſtrum eſt cõſulere & ſubuenire frater chariſſime, qui diuinam clementiam cogitantes, & gubernandæ eccleſiæ libram tenentes, ſic cenſuram uigoris peccatoribus exhibemus, ut tamen lapſis erigendis, & curandis uulneratis, bonitatis & miſericordiæ diuinæ medicinam non denegemus. Quapropter facere te oportet pleniſſimas literas ad coëpiſcopos noſtros in Gallijs conſtitutos, ne ultra Martianum peruicacem & ſuperbum, & diuinæ pietatis ac fraternæ ſalutis inimicum collegio noſtro inſultare patiantur, quod nec dum à nobis uidetur abſtentus,qui iam pridem iactat & prędicat quod Nouatiano ſtudens,& eius peruicaciam ſequens à communicatione ſe noſtra ſegregauerit,cum Nouatianus ipſe quem ſequitur,olim abſtentus & hoſtis eccleſiæ iudicatus ſit, & cum ad nos in Africam legatum miſiſſet, optans ad communicationem noſtram admitti, hinc à concilio plurimorum ſacerdotum qui præſentes eramus, ſententiam retulerit ſe foris eſſe cœpiſſe, nec poſſe à quoquam noſtrũ ſibi communicari, qui epiſcopo Cornelio in catholica eccleſia de dei iudicio & cleri ac plebis ſuffragio ordinato profanum altare erigere, & adulteram cathedram collocare, & ſacrilega contra uerum ſacerdotem ſacrificia offerre tentauerit. Proinde ſi reſipiſcere, & ad ſanæ mentis conſilium redire uellet, ageret pœnitentiam, & ad eccleſiam ſupplex rediret. Quàm uanum eſt frater chariſſime, ut Nouatiano nuper retuſo & refutato, & per totum orbem à ſacerdotibus dei abſtento, nunc adulatores adhuc nobis patiamur illudere, & de maieſtate ac dignitate eccleſiæ iudicare. Dirigantur in prouinciam & ad plebem Arelate conſiſtentem à te literæ, quibus abſtento Marciano, alius in locum eius ſubſtituatur, & grex Chriſti qui in hodiernum ab illo diſſipatus & uulneratus contemnitur, colligatur. Sufficiat multos illic ex fratribus noſtris annis iſtis ſuperioribus exceſſiſſe ſine pace, uel cæteris ſubueniatur qui ſuperſunt, & diebus ac noctibus ingemiſcunt,& diuinam ac paternam miſericordiam deprecantes, ſolatium noſtræ opitula-

Lapſis medicina danda.

Nouatianus eccleſiæ hoſtis

Antipapa.

tionis exposcunt. Idcirco enim frater chariſſime copioſum corpus eſt ſacerdotum concordiæ mutuæ glutine atque unitatis uinculo copulatum, ut ſi quis ex collegio noſtro hæreſim facere, & gregem Chriſti lacerare & uaſtare tentauerit, ſubueniant cæteri, & quaſi paſtores utiles & miſericordes, oues dominicas in gregem colligant. Quid enim ſi in mari portus aliquis munitionibus ſuis ruptis infeſtus & periculoſus eſſe nauibus cœperit, nónne nauigantes ad proximos portus naues ſuas dirigunt, ubi ſit tutus & ſalutaris introitus, & ſtatio ſecura? Aut ſi in uia ſtabulum aliquod obſideri & teneri à latronibus cœperit, ut quiſquis ingreſſus fuerit, inſidiantium illic infeſtatione capiatur, nónne commeantes, hac opinione comperta, ſtabula alia in itinere appetunt tutiora, ubi ſint fida hoſpitia & receptacula commeantibus tuta? Quod neceſſe eſt apud nos eſſe frater chariſſime debet, ut fratres noſtros, qui iactati Martiani ſcopulis petunt eccleſiæ portus ſalutares, ſuſcipiamus ad nos prompta & benigna humanitate, & ſtabulum commeantibus præbeamus tale, quale eſt in euangelio, quo à latronibus ſauciati & uulnerati ſuſcipi & foueri, & tutari ab ſtabulario poſſint. Quæ eſt enim maior aut melior cura præpoſitorum, quàm diligenti ſolicitudine & medela ſalubri fouendis & conſeruandis ouibus prouidere? cum dominus loquatur & dicat: Quod infirmatum eſt, non confortaſtis: & quod male habuit, non corroboraſtis: & quod cōtribulatum eſt, non conſolidaſtis: quod errauit, non reuocaſtis: & quod perijt, non inquiſiſtis: & diſperſæ ſunt oues meę, eo quod non ſint paſtores, & factæ ſunt in comeſturam omnibus beſtijs agri, & non fuit qui inquireret, neque qui reuocaret, propterea hæc dicit dominus: Ecce ego ſuper paſtores, & inquiram oues meas de manibus eorum, & auertam eos ut non paſcant oues meas, & iam non paſcent eas, & extraham eas de ore eorum, & paſcam eas cum iudicio. Cum ergo paſtoribus talibus per quos dominicæ oues negliguntur & pereunt, ſic comminetur, quid nos aliud facere oportet frater chariſſime, quàm colligendis & refouendis Chriſti ouibus exhibere diligentiam plenam, & curandis lapſorum uulneribus paternæ pietatis adhibere medicinam, cum etiam dominus in euangelio moneat & dicat: Non eſt opus ſanis medicus, ſed male habentibus. Nam & ſi paſtores multi ſumus, unum tamē gregem paſcimus, & oues uniuerſas quas Chriſtus ſanguine ſuo & paſſione quæſiuit, colligere & fouere debemus, nec pati ſupplices & dolentes fratres noſtros crudeliter deſpici, & ſuperba quorundam præſumptione calcari, cum ſcriptum ſit: Ille autem qui contumax eſt uir ſui iactans, nihil omnino proficiet, qui dilatauit tanquam infernus animam ſuam, & eiuſmodi omnes dominus in euangelio culpet & damnet, dicens: Vos eſtis qui iuſtificatis uos in conſpectu hominū, deus autem dinoſcit corda ueſtra, quoniā quod excelſum eſt in hominibus, execratio eſt in cōſpectu dei. Execrabiles & deteſtabiles dicit eſſe, qui ſibi placeant,

Sacerdotum corpus cur copioſum.

Stabulum pro diuerſorio.

Luc. 10.

Ezech. 34.

Matth. 9.

Luc. 16.

qui tumidi & inflati aliquid sibi arroganter assumant. Ex quibus cum Martianus esse cœperit, & se Nouatiano coniungens aduersarius misericordiæ & pietatis extiterit, sententiam non dicat, sed accipiat, nec sic agat quasi ipse iudicauerit de collegio sacerdotum, cum ipse sit ab uniuersis sacerdotibus iudicatus. Seruandus est enim antecessorum nostrorũ beatorum martyrum Cornelij & Lucij honor gloriosus, quorũ memoriam cum nos honoremus, multo magis tu frater charissime honorificare & seruare grauitate & autoritate tua debes, qui uicarius & successor eorũ factus es. Illi enim pleni spiritu domini & in glorioso martyrio constituti, dandam esse lapsis pacem censuerunt, & pœnitentia acta fructum communicationis & pacis negandum nõ esse literis suis signauerunt, quã rem omnes omnino ubiq; censuimus. Neq; enim poterat esse apud nos sensus diuersus in quibus unus esset spiritus, & ideo manifestum est eum spiritus sancti ueritatem cum cæteris non tenere, quem uidemus diuersa sentire. Significa planè nobis quis in locum Martiani Arelatæ fuerit substitus, ut sciamus ad quẽ fratres nostros dirigere & cui scribere debeamus. Opto te frater charissime semper bene ualere.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Maximi, Vrbani, Sidonij, Macarij epistola ad Cyprianum.

CYPRIANO FRATRI MAXIMVS, VRBANVS, Sidonius, & Macarius salutem.

CErti sumus frater charissime, te quoq; nobiscum pari uoto congaudere, quod nos habito cõsilio, utilitatibus ecclesiæ & paci magis consulentes, omnibus rebus prætermissis, & iudicio dei seruatis, cum Cornelio episcopo nostro pariter & cum uniuerso clero pacem fecisse, cum gaudio etiam uniuersę ecclesię prona etiam omnium charitate hoc factum his literis nostris scire certissime debuisti. Oramus te frater charissime multis annis bene ualere.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Ad clerum de quibusdam presbyteris epistola, qui temere pacem lapsis dederunt, necdum sedata persecutione, & citra conscientiam episcoporum.

Epistola XIIII.

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIS fratribus salutem.

DIu patientiam meam tenui fratres charissimi, quasi uerecundũ silentium nostrum proficeret ad quietem. Sed cum quorundam immoderata & abrupta pręsumptio temeritate sua & honorem martyrum, & confessorum pudorem, & plebis uniuersæ tranquillitatem turbare conetur, tacere ultra non oportet, ne ad periculum & plebis pariter & nostrorum taciturnitas nimia procedat. Quod enim non periculum

Taciturnitas nimia nocet.

lum metuere debemus de offensa domini, cum aliqui de presbyteris, nec euangelij, nec loci sui memores, sed neq; futurum domini iudiciũ, neq; nunc sibi præpositum episcopum cogitantes, quod nunquã omnino sub antecessoribus factum est, cum contumelia & contemptu præpositi totum sibi uindicent: atq; utinam non prostrata fratrum nostrorum salute sibi omnia uindicarent. Contumelias episcopatus nostri dissimulare & ferre possum, sicut dissimulaui semper & pertuli. Sed dissimulandi nunc locus non est, quando decipitur fraternitas nostra à quibusdam uestrũ, qui dum sine ratione restituendæ salutis plausibiles esse cupiunt, magis lapsis obsunt. Summũ enim delictũ esse quod persecutio cõmitti coëgit sciunt ipsi etiam qui cõmiserunt, cũ dixerit dominus & iudex noster: Qui me confessus fuerit coram hominibus, cõfitebor & ego in illo coram patre meo qui in cœlis est. Qui aũt me negauerit, & ego illum negabo, & iterũ dicit: Omnia peccata remittentur filijs hominum & blasphemiæ. Qui autem blasphemauerit in spiritũ sanctum, nõ habet remissam, sed reus est æterni peccati. Item beatus apostolus dixit: Non potestis calicem domini bibere, & calicem dæmoniorũ. Non potestis mensæ domini communicare & mensæ dæmoniorũ. Hæc qui subtrahit fratribus nostris, decipit miseros, ut qui possunt agentes pœnitentiam ueram deo patri ad misericordiã precibus & operibus suis satisfacere, seducantur, ut magis pereant: & qui erigere se possunt, plus cadant. Nam cum in minoribus peccatis agant peccatores pœnitentiam iusto tempore, & secundum disciplinæ ordinem ad exomologesim ueniant, & per manus impositionẽ episcopi & cleri, ius communicationis accipiant, nũc crudo tempore persecutione adhuc perseuerante, nondum restituta ecclesiæ ipsius pace, ad communicationem admittuntur, & offertur nomen eorum, & nondum pœnitentia facta, nondũ exomolegesi finita, nondum manu eis ab episcopo aut clero imposita, eucharistia illis datur, cum scriptum sit: Qui ederit panem aut biberit calicem domini indigne, reus erit corporis & sanguinis domini. Sed nunc illi rei non sunt, qui minus scripturæ legem nouerũt. Erunt autem rei, qui præsunt, & hæc fratribus non suggerunt, ut instructi à præpositis faciant omnia cum dei timore, & cum data ab eo & præscripta obseruatione. Exponunt deinde inuidiæ beatos martyres, & gloriosos seruos dei cum dei sacerdote cõmittunt, ut cum illi memores legis nostræ ad me literas direxerint, & petierint tunc desideria singulorum examinari, & pacem dari, cũ ipsa ante mater nostra pacem de misericordia domini prior sumpserit, & uos diuina protectio reduces ad ecclesiam suam fecerit, hi sublato honore, quem nobis beati martyres cum confessoribus seruant, contempta domini lege & obseruatione, quam ijdem martyres & confessores tenendam mandant, ante extinctum persecutionis metum, ante reditum nostrum, ante ipsum penè martyrum excessum cõmunicent cum lapsis & offerant, & eucharistiam tradant,

Dißimulandũ nonnunquã.

Luc. 12.

Mar. 3.

1. Cor. 10.

1. Cor. 11.

quando

quando etiam ſi martyres per calorem gloriæ minus ſcripturam contemplantes contra legem domini plus aliquid cuperent, à presbyteris & diaconis ſuggerentibus admoneri deberent,ſicut ſemper in præteritis factum eſt. Caſtigare nos itaq; diuina cenſura nec noctibus deſinit, nec diebus. Præter nocturnas enim uiſiones, per dies quoq; impletur apud nos ſpiritu ſancto puerorum innocens ætas, quæ in extaſi uidet oculis,& audit, & loquitur ea quibus nos dominus monere & inſtruere dignatur.Et audietis omnia quãdo me ad uos reducem fecerit dominus,qui ut ſederem iuſſit.Interim temerarij & in cauti & tumidi quidam inter uos,qui hominem non cogitant, uel dominum timent, ſcientes quoniam ſi ultrà in ijſdem perſeuerauerint, utar ea admonitione,quã dominus iubet,ut interim prohibeantur offerre,acturi & apud nos,& apud cõfeſſores ipſos, & apud plebem uniuerſam cauſam ſuam domino permittente,cum in ſinũ matris eccleſiæ recolligi cœperimus. De hoc & ad martyres,& cõfeſſores ipſos, & apud plebem literas feci, quas utraſq; legi uobis mandaui. Opto uos fratres chariſſimi ac deſideratiſſimi in domino ſemper bene ualere,& noſtri meminiſſe.

Puerorũ ore nonnunquam deus loquitur

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Ad martyres & confeſſores epiſtola,qui lapſis petierunt pacem dari,ut eos nominatim libello aſſignent,& cauti deſideria petentium ponderent.

Epiſtola XV.

CYPRIANVS MARTYRIBVS ET CONFESSORIBVS chariſſimis fratribus ſalutem.

SOllicitudo loci noſtri,& timor domini cõpellit, fortiſſimi ac beatiſſimi martyres,admonere uos literis noſtris,ut à quibus tam deuote & fortiter ſeruatur fides domini, ab ijſdem quoq; lex & diſciplina domini reſeruetur.Nam cum omnes milites Chriſti cuſtodire oporteat præcepta imperatoris ſui,tum uos magis præceptis eius obtemperare plus conuenit, qui exemplum cæteris facti eſtis & uirtutis, & timoris dei.Et credideram quidem presbyteros & diaconos,qui illic præſentes ſunt,monere uos & inſtruere pleniſſime circa euangelij legem, ſicut & in præteritum ſemper ſub anteceſſoribus noſtris factum eſt, ut diaconi ad carcerem commeantes martyrum deſideria conſilijs ſuis & ſcripturarum præceptis gubernarent,ſed nunc cum maximo animi dolore cognoſco,non tantũ illic non ſuggeri diuina præcepta, ſed adhuc potius impediri, ut & ea quæ à uobis ipſis & circa deũ caute, & circa ſacerdotem dei honorifice fiunt,à quibuſdam presbyteris reſoluantur, qui nec timorem dei,nec epiſcopi honorẽ cogitantes,cum uos ad me literas direxeritis,quibus examinari deſideria ueſtra& quibuſdam lapſis pacem dare poſtulaſtis,cum perſecutione finita cõuenire in unum cum clero & recolligi cœperimus: Illicõtra euangelij legem,

Præceptis obtemperandũ.

uestram quoq; honorificam petitionẽ ante actam pœnitentiam, ante exomologesin grauissimi atq; extremi delicti factam, ante manum ab episcopo & clero in pœnitentiam impositam, offerre pro illis & eucharistiam dare, id est, sanctum domini corpus profanare audeant, cum scriptum sit: Qui ederit panem, aut biberit calicem domini indigne, reus erit corporis & sanguinis domini. Et lapsis quidem potest in hoc uenia concedi. Quis non mortuus uiuificari properet? Quis non ad salutẽ suam uenire festinet? Sed præpositorum est præceptum tenere, & uel properantes, uel ignorantes instruere, ne qui ouium pastores esse debent, lanij fiant. Ea enim concedere, quæ in perniciẽ uertant, decipere est, nec erigitur sic lapsus, sed per dei offensam magis impellitur ad ruinã. Vel ex uobis itaq; discant, quod docere debuerant. Petitiones & desideria uestra episcopo seruent, & ad pacem uobis petentibus dandam maturũ & pacatum tempus expectent. Ante est ut à domino pacẽ mater prior sumat, tunc secundum uestra desideria de filiorũ pace tractetur. Et quoniam audio fortissimi & charissimi fratres impudentia uos quorundam premi, & uerecundiam uestram uim pati, oro uos quibus possum precibus, ut euangelij memores & considerantes, quæ & qualia in præteritum antecessores uestri martyres concesserint, quàm soliciti in omnibus fuerint, uos quoque soliciti & cauti petentium desideria ponderetis, utpote amici domini, & cum illo postmodum iudicaturi inspiciatis & * actum, & opera, & merita singulorum, ipsorũ quoq; delictorum genera & qualitates cogitetis, ne si quid abrupte & indigne uel à uobis permissum, uel à nobis factum fuerit, apud gentiles quoq; ipsos ecclesia nostra erubescere incipiat. Visitamur & castigamur frequenter, & ut in nobis domini mandata incorrupta & inuiolata permaneant, admonemur. Quod quidem nec illic apud uos cessare cognosco, quo minus plurimos quoq; ex uobis instruat ad ecclesiæ disciplinam diuina censura. Hoc autem totum potest fieri, si ea quæ à uobis petuntur, ne facile tribuantur, religiosa contemplatione moderemini, intelligentes & comprimentes, easq; personas accipientes in beneficijs uestris, ut aut gratificentur, aut illicitæ cogitationis nundinas aucupentur. De hoc ad clerum & ad plebem literas feci, quas utrasque nobis legi mandaui. Sed & illud ad diligentiam uestram redigere & emendare debetis, ut nominatim designetis eos quibus pacem dari desideratis. Audio enim quosdam sic libello inseri, ut dicatur: Communicet ille cum suis. Quod nunquam omnino à martyribus factum est, ut cæca petitio inuidiam nobis postmodum cumulet. Late enim patet quando dicitur, ille cum suis, & possunt nobis uiceni, & triceni, & amplius offerri, qui propinqui & affines, & liberti ac domestici esse asseuerentur eius qui accipit libellum, & ideo peto ut eos, quos ipsi uidetis & nostis, quorum pœnitentiam satisfactioni proximam conspicitis, designetis nominatim libello, & sic ad nos

fidei

1. Cor. 11.

Matth. 7.

affectũ, forte

1. Cor. 11.

fidei ac disciplinæ congruentes literas dirigatis. Opto uos fortissimi ac dilectissimi fratres in domino semper bene ualere, & nostri meminisse.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Significatio ad plebem, insinuans petitionem factam per martyres super lapsis, quæ priori epistola continetur.

Epistola XVI.

CYPRIANVS FRATRIBVS IN PLEBE CONSIstentibus salutem.

INgemiscere uos & dolere ruinas fratrum nostrorum ex me scio pariter & doleo, & patior ac sentio, quod beatus Apostolus di-
2. Cor. 11. cit: Quis infirmatur, inquit, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non uror? Et iterum posuit in epistola sua di-
1. Cor. 12. cens: Si patitur membrum unum, compatiuntur & cætera membra. Et si lætatur membrum unum, & collætantur cætera membra. Compatior ergo & condoleo fratribus nostris, qui lapsi, & persecutionis infestatione prostrati, & partem nostrorum uiscerum secum trahentes, acrem dolorem nobis suis uulneribus intulerunt. Quibus potens est diuina misericordia medelam dare, dum tamen non putent propere nec incaute aliquid & festinanter gerendum, ne si temere pax usurpetur, diuinæ indignationis offensa grauius prouocetur. Fecerunt ad nos de quibusdam beati martyres literas, petentes examinari desideria sua, cum pace nobis omnibus à domino prius data, ad ecclesiam regredi cœperimus, examinabuntur singula præsentibus & iudicantibus uobis. Audio quosdam tamen de presbyteris nec euangelij memores, nec quid ad nos martyres scripserint cogitantes, nec episcopo honorem sacerdotij sui & cathedræ seruantes, iam cum lapsis communicare cœpisse, offerre pro illis, & eucharistiam dare, cũ oporteat ad hæc per ordinem
Oblatio pro aliјs. peruenire. Nam cum in minoribus delictis, quæ non in deum cõmittuntur, pœnitentia agatur iusto tempore, & exomologesis fiat inspecta uita eius, qui agit pœnitentia, nec ad cõmunicationem uenire quis possit, nisi prius illi ab episcopo & clero manus fuerit imposita, quanto magis in his grauissimis & extremis delictis caute omnia & moderate secundũ disciplinam domini obseruari oportet? Quos quidẽ nostri presbyteri & diaconi monere debuerant, ut cõmendatas sibi oues fouerent, & diuino magisterio ad uiam deprecandæ salutis instruerẽt. Ego plebis nostrę & quietẽ noui pariter & timorẽ. in satisfactione dei & deprecatione uigilare, nisi illos quidã de presbyteris gratificantes decepissent. Vel uos itaq; singulos regite, & cõsilio ac moderatione uestra secundũ diuina pręcepta lapsorũ animos tẽperate. Nemo adhuc importuno tempore acerba poma decerpat. Nemo nauẽ suã quassatã

& perforatam fluctibus priusquàm diligenter eã refecerit in altum denuo committat. Nemo tunicam ſciſſam accipere & induere poteſt, niſi eam ab artifice perito ſartam uiderit, & à fullone curatam receperit. Audiant quæſo patienter conſilium noſtrum, expectent noſtram regreſſionem, ut cum ad uos per dei miſericordiam uenerimus, conuocati coëpiſcopi plures ſecundũ domini diſciplinam & cõfeſſorum præſentiam beatorum martyrũ literas, & deſideria examinare poſſimus. De hoc ad clerum, & ad martyres, & ad confeſſores literas feci, quas utraſque legi uobis mandaui. Opto uos fratres chariſſimi ac deſideratiſſimi in domino ſemper bene ualere.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS.

Ad Clerum epiſtola propter lapſos & catechumenos, ne uacui exirent.

Epiſtola decima ſeptima.

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIS fratribus ſalutem.

MIror uos fratres chariſſimi ad multas epiſtolas meas, quas uobis frequenter miſi, nihil reſcripſiſſe, cum fraternitatis noſtræ uel utilitas uel neceſſitas ſic utique gubernetur, ſi à uobis inſtructi rerum gerendarum conſilium limare poſſimus. Quoniam tamen uideo facultatem ueniendi ad uos nondum eſſe, & iam æſtatem cœpiſſe, quod tempus infirmitatibus aſſiduis & grauibus infeſtat, occurrendum puto fratribus noſtris, ut qui libellos à martyribus acceperunt, ſi incommodo aliquo & infirmitatis periculo occupati fuerint, non expectent præſentiã noſtram, quin apud presbyterum quencunque præſentem, uel ſi presbyter repertus non fuerit, & urgere exitus cœperit, apud diaconum quoque exomologeſin facere delicti ſui poſſint, ut manu eis in pœnitentiam impoſita ueniant ad dominum cum pace, quam dari martyres literis ad nos factis deſiderauerunt. Cæteram quoque partem plebis quæ lapſa eſt, præſentia ueſtra fouetote: & ut à fide & miſericordia domini non deficiant, ueſtro ſolatio focillate. Neque enim deſerentur ab ope & auxilio domini, qui mites & humiles, & pœnitentiam uere agẽtes in bonis opinionibus perſeuerauerint, quo minus illis quoq; diuino remedio conſulatur. Audientibus etiam ſi qui fuerint periculo præuenti, & in exitu conſtituti uigilantia ueſtra non deſit, implorantibus diuinam gratiam miſericordia domini nõ denegetur. Opto uos fratres chariſſimi ſemper bene ualere, & noſtri meminiſſe. Fraternitatẽ uniuerſam meo nomine ſalutate, & ut noſtri meminerit rogate. Valete.

Et diacon9 accepit confeſſionem in neceſſitate.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Ad clerum epiſtola de his qui ad euchariſtiam feſtinant.

Epiſtola XVIII.

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIS fratribus ſalutem.

LEgi literas ueſtras fratres chariſſimi, quibus ſcripſiſtis ſalubre conſilium ueſtrum non deeſſe fratribus noſtris, ut temeraria feſtinatione depoſita, religioſam patientiam deo præbeant: ut cum in unum per eius miſericordiam uenerimus, de omnibus ſpeciebus ſecundum eccleſiaſticam diſciplinam tractare poſſimus: maxime cum ſcriptum ſit: Memento unde excideris, & age pœnitentiam. Pœnitentiam ille autem agit, qui diuinis præceptis mitis & patiens, & ſacerdotibus dei obtemperans, obſequijs ſuis & operibus iuſtis dominum promeretur. Quoniam tamen ſignificaſtis quoſdam immoderatos eſſe, & ad communicationem accipiendam feſtinanter urgere: & deſideraſtis in hanc rem formã uobis à me dari, ſciatis plene ſcripſiſſe me ad hanc rem proximis literis ad uos factis. Credo ut qui libellum à martyribus acceperunt, & auxilio eorum adiuuati apud dominum in delictis ſuis poſſunt, ſi premi infirmitate aliqua & periculo cœperint, exomologeſi facta, & manu eis à uobis in pœnitẽtiam impoſita, cum pace à martyribus ſibi promiſſa ad dominum remittantur. Cæteri uero qui nullo libello à martyribus accepto inuidiam faciũt: quoniã non paucorum, nec eccleſiæ unius, aut unius prouinciæ, ſed totius orbis hæc cauſa eſt, expectent ante, domini protectione eccleſiæ ipſius publicam pacẽ: hoc enim & uerecundiæ & diſciplinæ & uitæ ipſi*omnium noſtrum conuenientes præſente & ſtantiũ plebe, quibus & ipſis pro fide & timore ſuo honor habendus eſt, diſponere omnia conſilij communis religione poſſimus. Cæterum quàm irreligioſum eſt, & ipſis quoq; feſtinantibus pernicioſum, ut cum extorres facti, & patria pulſi, ac bonis ſuis omnibus ſpoliati nondũ ad eccleſiam redierint: quidam de lapſis confeſſores ipſos præuenire, & ante ad eccleſiam introire feſtinent. Qui ſi nimium properant, habent in ſua poteſtate quod poſtulant. Largiter acies adhuc geritur, & agon quotidie celebratur. Si cõmiſſi uere & firmiter pœnitet, & fidei calor præualet: qui differri non poteſt, poteſt coronari. Opto uos fratres chariſſimi ſemper bene ualere, & noſtri meminiſſe. Fraternitatem uniuerſam meo nomine ſalutate, & ut noſtri memores ſint admonete. Valete.

Apoca. 2.

Pœnitẽtia agitur ſeruando dei mandata.

Opinor legendũ, omniũ noſtrum conueniet, ut præſente &c.

Argumentum

ARGVMENTVM SEQVENTIS EPISTOLAE.

Ad clerum epiſtola,non eſſe temere pacem dandam lapſis,& ſe ſolum idoneum ad dandum non eſſe.

Epiſtola XIX.

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIS fratribus ſalutem.

DOminus loquitur & dicit:Super quem reſpiciam,niſi ſuper humilem & quietum,& trementem ſermones meos? Hoc cum debemus omnes eſſe,tum huiuſmodi illi eſſe debẽt quibus laborandum eſt:ut poſt grauem lapſum uera pœnitentia & humilitate tota promereri dominũ poſſint. Legi autem & uniuerſorum confeſſorum literas,quas uoluerunt per me collegis omnibus innoteſcere, & ad eos pacem à ſe datam peruenire. De quibus dũ apud nos ratio conſtiterit, quid poſt admiſſum egerint,quæ res cum omnium noſtrum conſilium & ſententiam ſpectet,præiudicare ego & ſolum mihi rem communem uendicare nõ audeo. Et ideo inſtetur epiſtolis,quas proxime feceram:quarum exemplum collegis quoq; iam miſi,qui perſcripſerunt placere ſibi quod ſtatuimus: nec ad uos recedendum eſſe,donec pace nobis à domino reddita in unum conuenire,& ſingulorum cauſas examinare poſſimus. Sed quid mihi Calydonius collega meus ſcripſerit,quidq; ei reſcripſerim,ut ſciretis,utriuſq; epiſtolæ exemplum literis meis iũxi:quod totum peto fratribus legatis, ut magis ac magis ad pœnitentiam componantur:nec delicto priori adijciant adhuc aliud delictum,dum nobis nec euangelio ſeruire:nec ſecundum uniuerſorũ confeſſorũ literas cauſas ſuas examinare permittunt. Opto uos fratres chariſſimi,ſemper bene ualere, & noſtri meminiſſe. Fraternitatem uniuerſam ſalutate. Eſa.66.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS.

Ad Calydonium epiſcopum epiſtola,inſinuans quid ſuper lapſis egerit.

Epiſtola XX.

CYPRIANVS CALYDONIO FRATRI SALVTEM.

ACcepimus literas tuas frater chariſſime ſatis ſobrias & integritatis ac fidei plenas. Nec miramur ſi exercitatus & in ſcripturis dominicis peritus caute omnia & conſulte geras. Recte autem ſenſiſti circa impertitam fratribus noſtris pacem, quã ſibi ipſi uera pœnitentia & dominicæ confeſſionis gloria reddiderunt ſermonibus ſuis iuſtificati,quibus ſe ante damnauerãt. Cum ergo abluerint omne delictum,& maculam primam aſſiſtente ſibi domino poſteriore uirtute deleuerint,iacere ultra ſub diabolo quaſi proſtrati non debent, qui extorres facti, & bonis ſuis omnibus ſpoliati erexerunt ſe,& cum Chriſto ſtare cœperunt,

runt. Atq; utinam sic & cæteri post lapsum pœnitentes in statum pristinum reformentur: quos nunc urgentes & pacem temere atque importune extorquentes, quomodo disposuerimus ut scires, librum tibi cum epistolis numero quinq; misi: quas ad clerum & ad plebem, & ad martyres quoq; & confessores feci. Quæ epistolæ etiam plurimis collegis nostris missæ placuerunt & rescripserunt se quoq; nobiscum in eodem consilio secundum catholicam fidem stare. Quod ipsum etiam tu ad collegas nostros, quos potueris, transmittes, ut apud omnes unus actus & una consensio secundũ domini, præcepta teneatur. Opto te frater charissime, semper bene ualere.

ARGVMENTVM SEQVENTIS EPISTOLAE.

Ad clerum Romæ consistentem epistola insinuans se ab eo de morte collegæ sui certiorem redditum.

Epistola XXI.

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIS ROMAE consistentibus fratribus S.

CVm de excessu boni uiri collegæ mei rumor apud nos incertus esset fratres charissimi, & opinio dubia nutaret, accepi à uobis literas ad me missas per * Clementem hypodiaconum: quibus plenissime de glorioso eius exitu instruerer. Et exultaui satis, quod pro integritate administrationis eius consummatio quoque honesta processerit. In quo uobis quoque plurimum gratulor, quod eius memoriam tam celebri & illustri testimonio prosequamini: ut per uos innotesceret nobis, quod & uobis esset circa præpositi memoriam gloriosum, & nobis quoque fidei ac uirtutis præberet exemplum. Nam quantum perniciosa est ad sequentium lapsum ruina præpositi, in tantum contra utile est & salutare, cum se episcopus per firmamentum fidei fratribus præbet imitandum. Legi etiam alias literas, in quibus nec quis scripserit, nec ad quos scriptum sit, significanter expressum est. Et quoniam me in ijsdem literis & scriptura, & sensus, & chartæ ipsæ quoq; mouerunt, ne quid ex uero uel subtractum sit uel immutatum, eandem ad uos epistolam autenticam remisi, ut recognoscatis an ipsa sit quam * Clementi hypodiacono perferendam dedistis: perquàm etenim graue est, si epistolæ clericæ ueritas mendacio aliquo & fraude corrupta est. Hoc igitur ut scire possimus & scripturam & subscriptionem, an uestra sit recognoscite, & nobis quid sit in uero rescribite. Opto uos fratres charissimi, semper bene ualere.

al. Cremẽtiũ

Præpositi uita subditorũ regula.

al. Cremẽtio

Argumentum

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Ad clerum epiſtola XXII.

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIS fratribus ſalutem.

NE quid conſcientiam ueſtram lateret fratres chariſſimi, quid mihi ſcriptum ſit, utriuſque epiſtolæ exemplum uobis miſi: & credo uobis id quod reſcripſi, non diſplicere. Sed & illud ad uos perferre literis meis debui, urgente cauſa clero in urbe conſiſtenti literas me miſiſſe: & quoniam oportuit me per clericos ſcribere: ſcio autẽ noſtros plurimos abſentes eſſe: paucos uero, qui illic ſunt, uix ad miniſteriũ quotidianum operis ſufficere: neceſſe fuit nouos aliquos conſtituere, qui mitterentur. Feciſſe autem me ſciatis lectorem Saturum & hypodiaconum Optatum confeſſorem: quos iam pridem communi conſilio clero proximo feceramus, quando aut Saturo die paſchæ ſemel atque iterum lectionem dedimus: aut Optato cum presbyteris, doctoribus, lectoribus doctorem audientium conſtituimus, examinantes an congruerent illis omnia: quæ eſſe deberent in his, qui ad clerum parabantur. Nihil ergo à me abſentibus uobis nouum factum eſt: ſed quod iam pridem communi cõſilio omnium noſtrum cœperat, neceſſitate urgente promotum eſt.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Ad Fortunatum epiſtola & cæteros, de his qui per tormenta ſuperantur.

Epiſtola XXIII.

CYPRIANVS FORTVNATO, HAYMO, OPTATO, Priuatiano, Donatulo & Felici fratribus ſalutem.

SCripſiſtis fratres chariſſimi, quod cum in Capſente ciuitate propter ordinationem epiſcopi eſſetis, pertulerit ad uos nuper frater & collega noſter, Ninum, Clementianum, Florum fratres noſtros, qui in perſecutione apprehenſi prius fuerant: & nomen domini confeſſi uiolentiam magiſtratus & populi frementis impetum uicerant: poſtmodum cum apud proconſulem pœnis grauibus excruciarentur, ui tormentorum ſubactos eſſe & de gradu gloriæ, ad quam plena fidei uirtute tendebant, diuturnis cruciatibus excidiſſe: nec tamen poſt hunc grauem lapſum non uoluntate, ſed neceſſitate ſuſceptum à pœnitentia agẽda per hoc triennium deſtitiſſe: de quibus conſulendum putaſtis an eos ad communicationem iam fas eſſet admittere: Et quidem quantum ad mei animi ſententiã pertinet, puto his indulgentiam domini non defuturam, quos conſtat ſtetiſſe in acie, nomen domini confeſſos eſſe, uiolentiam magiſtratuum, & populi furentis incurſum immobilis fidei obſtinatione uiciſſe, paſſos eſſe carcerem diu, inter minas proconſulis & fremitum populi circumſtantis, tormentis laniantibus ac longa iteratione cruciantibus repugnaſſe:

ut quod in nouissima infirmitate carnis subactum uidetur, meritorum præcedentium defensione releuetur: & sit satis talibus gloriam perdidisse, non tamen debere nos eis & ueniæ locum claudere, atque eos à paterna pietate, & à nostra communicatione priuare, quibus existimamus ad deprecandam clementiam domini posse sufficere, quod triennio iugiter ac dolenter, ut scribitis, cum summa pœnitentiæ lamentatione planxerunt. Certe non puto incaute & temere his pacem committi, quos uidemus militiæ suæ fortitudine nec prius pugnæ defuisse: & si acies etiam denuo uenerit, gloriam suam posse reparare. Nam cum in consilio placuer t pœnitentiam agentibus infirmitatis periculo subueniri & pacem dari, debent utique in accipienda pace præcedere: quos uidemus non animi infirmitate cecidisse, sed in prælio congressos & uulneratos per imbecillitatem carnis confessionis suæ coronam non potuisse perferre, maxime cum cupientibus mori non permitteretur occidi, sed tandiu fessos tormenta laniarent, quandiu non fidem, quæ inuicta est, uincerent, sed carnem quæ infirma est, fatigarent. Quoniam tamen scripsistis, ut cum pluribus collegis de hoc ipso plenissime tractem, & res tanta exigit maius & impensius de multorum collatione consilium, & nunc omnes ferè inter paschæ prima solennia apud se cum fratribus demorantur, cum solennitati celebrandæ apud suos satisfecerint, & ad me uenire cœperint, tractabo cum singulis plenius, ut de eo quod consuluistis figatur apud nos, & rescribatur uobis firma sententia, à multorum sacerdotum consilio ponderata. Opto uos fratres charissimi, semper bene ualere.

Veniæ uia omnibus patet.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS.
Ad clerum, ut curam pauperum & peregrinorum diligentiorem habeant.

Epistola XXIIII.

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIS fratribus charissimis salutem.

SAluto uos fratres charissimi per dei gratiam incolumis optans cito ad uos uenire, ut desiderio tam meo quàm uestro omnium fratrum satisfiat. Oportet nos tamen paci communi consulere, & interdum quanuis cum tædio animi nostri deesse uobis, ne præsentia nostri inuidiam & uiolentiam gentilium prouocet: & simus autores rumpendæ pacis, qui magis quieti omnium consulere debemns. Cum ergo uos scripseritis rebus compositis me uenire debere: aut si ante dominus dignatus fuerit ostendere, tunc ad uos ueniam. Vbi enim mihi aut melius possit esse? Infirmorum & omnium pauperum curam peto diligenter habeatis: sed & peregrinis, si qui indigentes fuerint, sumptus suggeratis de quantitate mea propria, quam apud Rogatianum compresbyterum

Pauperum cõmendatio.

terum nostrum dimisi,quæ quantitas,ne forte iam uniuersa erogata sit,misi eidem per Naricum acoluthum aliam portionẽ, ut largius & promptius circa laborantes fiat operatio. Opto uos fratres charissimi semper bene ualere.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Ad martyres & cõfessores epistola,in qua uirtutũ suarum laudem miris præconijs attollens:quæcunq; patiantur,mystice ad futuram gloriã interpretatur.

Epistola. XXV.

CYPRIANVS NEMESIANO, FELICI, LVCIO, ET ALTERI Felici,Litteo,Polyano,Victori,Laderi,& Datiuo coëpiscopis: item cõpresbyteris,& diaconis in metallo constitutis martyribus dei patris omnipotentis,& Iesu Christi domini & dei conseruatoris nostri,æternam salutem.

GLoria quidem uestra poscebat beatissimi ac dilectissimi fratres, ut ad conspectum atque ad complexum uestrum uenire ipse deberem,nisi me quoque ob confessionem nominis Christi relegatum præfiniti loci termini coërcerent. Sed quomodo possum represento me uobis,& ad uos etiam si corpore & gressu uenire nõ datur,dilectione tamen & spiritu uenio, exprimens literis animum meum, quo in istis uirtutibus & laudibus uestris lætus exulto, participem me computans uobis & si non passione corporis,tamen cõsortio charitatis. An ego possum tacere & uocem meam silentio premere, cum de charissimis meis tam multa & gloriosa cognoscam, quibus uos diuina dignatio honorauit, ut ex uobis pars iam martyrij sui consummatione præcesserit meritorũ suorum coronam de domino receptura, pars adhuc in carceris claustris,siue in metallis & uinculis demoretur, exhibens per ipsas suppliciorum moras corroborandis fratribus & armandis maiora documenta, ad meritorum titulos ampliores tormentorum tarditate proficiens, habitura tot mercedes in cœlestibus præmijs,quot nunc dies numerantur in pœnis? Quæ quidẽ uobis fortissimi ac beatissimi fratres pro merito religionis ac fidei uestræ accidisse non miror,ut uos sic dominus ad gloriosum & sublime fastigium clarificationis suo honore prouexerit,qui semper in ecclesia eius custodito fidei tenore uiguistis,conseruantes firmiter dominica mandata.In simplicitate innocentiam,in charitate concordiã,modestiam in humilitate,diligentiam in administratione,uigilantiam in adiuuandis laborãtibus, misericordiam in fouendis pauperibus,in defendenda ueritate constantiam,in disciplinæ seueritate censuram. Ac ne aliud ad exemplum bonorum factorum deesset in uobis,etiam nunc in confessione uocis & passione corporis fratrum mentes ad diuina martyria prouocatis, duces uos exhibendo uirtutis,ut dum grex pastores suos sequitur,& quod fieri à præpositis cernit,imitatur,paribus obsequiorum meritis à domino coronetur. Quod autem fustibus cæsi prius

Dilectione & spũ absentes cõiunguntur.

Tormentis præmia crescunt.

Martyrũ laus

grauiter & afflicti per eiusmodi pœnas initiastis confessionis uestræ religiosa primordia, execranda nobis ista res non est. Neque enim ad fustes Christianum corpus expauit, cuius est spes omnis in ligno. Sacramentum salutis suæ Christi seruus agnouit, redemptus ligno ad uitam æternam, ligno profectus est ad coronam. Quid uero mirum si uasa aurea & argentea in metallum, id est, auri & argenti domicilium dati estis, nisi quod nunc metallorum natura conuersa est, locáque quæ aurum & argentum dare ante consueuerant, accipere cœperunt, imposuerunt quoque compedes pedibus uestris, & membra felicia ac dei templa infamibus uinculis ligauerunt, quasi cum corpore ligetur & spiritus, aut aurum uestrum ferri contagione maculetur. Dicatis deo hominibus & fidem suam religiosa uirtute testantibus, ornamenta sunt ista, non uincula, nec Christianorum pedes ad infamiam copulant, sed clarificant ad coronam. O pedes feliciter uincti, qui non à fabro, sed à Christo soluuntur. O pedes feliciter uincti, qui itinere salutari ad paradisum diriguntur. O pedes in seculo ad præsens ligati, ut sint semper apud dominum liberi. O pedes compedibus & ira aduersarij interim contabundi, sed celeriter ad Christum glorioso itinere cursuri. Quantum uult hic uel inuida crudelitas uel maligna, nexibus uos suis & uinculis teneat, cito à terris & pœnis istis ad cœlorum regna peruenietis. Non fouetur in metallis lecto & culcitris corpus, sed refrigerio & solatio Christi fouetur. Humi iacẽt fessa laboribus uiscera, sed pœna non est cum Christo iacere. Squalent sine balneis membra situ & sorde deformia, sed spiritaliter intus abluitur quod foris carnaliter sordidatur. Panis illic exiguus: At non in pane solo uiuit homo, sed in sermone dei. Vestis algentibus deest: Sed qui Christum induit, & uestitus abundanter & cultus est. Semitonsi capitis capillus horrescit, sed cum sit caput uiri Christus, qualecunque caput illud deceat necesse est, quod ob domini nomẽ insigne est. Omnis ista deformitas detestabilis* & tetra gẽtilibus quali splendore pensabitur? Secularis hæc & breuis pœna, quàm clara & æterni honoris mercede mutabitur, cum secundum beati apostoli uocem transformauerit dominus corpus humilitatis nostræ cõformatum corpori claritatis suæ? Sed nec in illo fratres dilectissimi aliqua potest aut religionis, aut fidei iactura sentiri, quod illis nunc sacerdotibus dei facultas non datur offerendi & celebrandi sacrificia diuina. Celebratis modo atque offertis sacrificium deo & preciosum pariter & gloriosum, & plurimum uobis ad retributionem præmiorum cœlestium profuturum, cum scriptura diuina loquatur & dicat: Sacrificium deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum deus non despicit. Hoc uos sacrificium deo offertis, hoc sacrificium sine intermissione die ac nocte celebratis, hostiæ facti dei & uosmetipsos sanctas atque immaculatas uictimas exhibentes, sicut Apostolus adhortatur & dicit: Oro ergo uos fratres per misericordiam dei

Christianorũ spes in ligno. *Vincula martyrũ ornamẽta apud deum* *Consolatio.* *Deut. 8.* *Luc. 4.* *al. fœda* *Pœna breuis, quam manet merces æterna.* *Oblatio.* *Psal. 50.* *Rom. 12.*

ut constituatis corpora uestra hostiam uiuam, sanctam, deo placentem, nec configuremini seculo huic, sed transformemini in renouatione sensus, ad probandum quæ sit uoluntas dei bona & placens, & perfecta. Hoc est enim quod præcipue deo placeat, hoc est, in quo maioribus meritis ad promerendam dei uoluntatem opera nostra proueniant, hoc est quod solum domino de beneficijs eius grandibus & salutaribus fidei ac deuotionis nostræ obsequia retribuant, prædicante in psalmis & contestante spiritu sancto: Quid retribuam, inquit, domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam, & nomen domini inuocabo. Preciosa in conspectu domini mors iustorum eius. *Psal.115.* Quis non libenter & prompte calicem salutis accipiat? quis non appetat gaudebundus & lætus in quo aliquid & ipse domino suo retribuat? quis non preciosam in conspectu dei & fortiter & constanter mortem excipiat, complaciturus eius oculis, qui nos in cōgressione nominis sui desuper spectans uolentes comprobat, adiuuat dimicantes, uincentes coronat, retributione pietatis paternæ remunerans in nobis quicquid ipse præstitit, & honorās quod ipse perfecit? *Sua dona coronat in nobis.* Ipsius enim esse quod uincimus, & quod ad maximi certaminis palmam subacto aduersario peruenimus, declarat & docet dominus in euangelio suo, dicens: Cum autem uos tradiderint, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini, dabitur enim uobis in illa hora quid loquamini. *Marci.13.* Non enim uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestri qui loquitur in uobis. Et iterum: Ponite in cordibus uestris non præmeditari excusare. *Luc.21. ἀπολογεῖσθαι.* Ego enim dabo uobis & os & sapientiam, cui non poterunt resistere aduersarij uestri. In quo quidem & credentium magna fiducia est, & culpa grauissima perfidorum, nec credere ei qui se opem suam daturum confitentibus pollicetur, nec rursus eum timere qui æternam pœnam negantibus comminatur. Quæ uos tanta omnia fortissimi ac fidelissimi milites Christi insinuastis fratribus nostris, implentes factis quod uerbis ante docuistis, futuri maximi in regno cœlorum pollicente domino & dicente: Qui fecerit & sic docuerit, maximus uocabitur in regno cœlorum. *Matt.5.* Denique exemplum uestrum secuta multiplex plebis portio confessa est uobiscum pariter, & pariter *coronata est, *al. confortata* connexa uobis uinculo fortissimæ charitatis, & à præpositis suis nec carcere, nec metallis separata. Cuius numero nec uirgines desunt quibus ad sexagenarium fructus centenus accessit, quásque ad cœlestem coronā gloria geminata prouexit. In pueris quoque uirtus maior ætate annos suos confessionis laude transcendit, ut martyrij uestri beatum gregem & sexus & ætas omnis ornaret. Qui nūc uobis dilectissimi fratres conscientiæ uictricis uigor? quæ sublimitas animi? quæ in sensu exultantia? qui triumphus in pectore, unumquenq; uestrū stare ad promissum dei præmium, de iudicij die esse securū? ambulare in metallo, captiuo quidem corpore, sed corde regnāte? scire Christum secum esse

præsentem

præſentem, gaudentem tolerantia ſeruorum ſuorum per ueſtigia & uias ſuas ad regna æterna gradientium? Expectatis quotidie læti profectionis ueſtræ ſalutarem diem, & iamiamq; de ſeculo receſſuri ad martyrum munera & domicilia diuina properatis, poſt has mundi tenebras uiſuri candidiſſimam lucem, & accepturi maiorem paſſionibus omnibus & conflictationibus claritatem, Apoſtolo conteſtante & dicente: Non ſunt condignæ paſ-
Rom. 8. ſiones huius temporis ad ſuperuenturam claritatem quæ reuelabitur in nobis. Planè quia nunc uobis in precibus efficacior ſermo eſt, & ad impetrandum quod impreſſuris petitur facilior oratio eſt: petite impenſius, & rogate ut confeſſionem omnium noſtrum dignatio diuina cõſummet, ut de iſtis tenebris & laqueis mundi nos quoque uobiſcum integros & glorioſos deus liberet, ut qui hic charitatis & pacis uinculo copulati, contra hæreticorum iniurias & preſſuras gentiliũ ſimul ſtetimus, pariter in regnis cœleſtibus gaudeamus. Opto uos fratres chariſſimi ac dilectiſſimi in domino bene ualere, & noſtri ſemper & ubiq; meminiſſe.

Tertij libri epiſtolarum finis.

DIVI CAECILII CYPRIANI EPISCOPI CARTHAGINENSIS

Epiſtolarum liber quartus.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Epiſtola beati Cypriani ad Seagrium & Rogatianũ in carcere cõſtitutos conſolatoria, ut claritatis futuræ gloriã cogitãtes, preſſuras omnes uiriliter calcent.

Epiſtola prima.

CYPRIANVS SEAGRIO ET ROGATIANO IVNIORI, ET cæteris confeſſoribus in domino perpetuam ſalutem.

SAluto uos fratres chariſſimi, optans ipſe quoque conſpectu ueſtro frui, ſi me ad uos peruenire loci conditio permitteret. Quid enim mihi optatius & lætius poſſit accidere, quàm nunc uobis inhærere, ut complecteremini me manibus illis, quæ puræ & innocentes & dominicam fidem ſeruantes ſacrilega obſequia reſpuerunt? Quid iucundius & ſublimius quàm oſculari nunc ora ueſtra, quæ glorioſa uoce dominum confeſſa ſunt, conſpici etiam præſentem oculis ueſtris, qui deſpecto ſeculo conſpiciendo deo digni extiterunt? Sed quoniam huic læticiæ intereſſe facultas non datur, has pro me ad aures & ad oculos

ad oculos uestros uicarias literas mitto, quibus gratulor & exhortor pariter, ut in confessione cœlestis gloriæ fortes & stabiles perseueretis, & ingressi uiam dominicæ dignationis ad accipiendam coronam spiritali uirtute pergatis, habentes dominum protectorem & ducem, qui dixit: Et ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem mundi. O beatum carcerem quem illustrauit uestra præsentia. O beatum carcerem qui homines dei mittit ad cœlum. O tenebras lucidiores sole ipso, & luce hac mundi clariores, ubi modo constituta sunt dei templa, & sanctificata diuinis confessionibus mēbra uestra. Nec quicquam nunc uersatur in cordibus & mentibus uestris, nisi diuina præcepta & mandata cœlestia, quibus nos ad tolerantiam passionis spiritus sanctus semper animauit. Nemo mortem cogitat, sed immortalitatem: nec temporariam pœnam, sed gloriam sempiternam, cum scriptum sit: Preciosa est in conspectu dei mors iustorum eius. Et iterum: Sacrificium deo spiritus contribulatus, cor cōtritum & humiliatum deus non despicit. Et iterum ubi loquitur scriptura diuina de tormentis quæ martyres dei consecrant & in ipsa passionis probatione sanctificant: & si coram hominibus tormenta passi sunt, spes illorum immortalitate plena est. Et in paucis uexati, in multis bene disponentur, quoniam deus tentauit illos, & inuenit illos dignos se. Tanquam aurum in fornace probauit illos, & quasi holocausti hostiam accepit illos, & in tempore erit respectus illorum. Fulgebunt iusti, & tanquam scintillæ in arundineto discurrent, iudicabūt nationes & dominabūtur populis, & regnabit dominus eorum in perpetuum. Quando ergo iudicaturos uos & regnaturos cum Christo domino cogitatis, exultetis necesse est, & futurorū gaudio præsentia supplicia calcetis, scientes ab initio mundi sic institutum, ut laboret istic in seculari conflictatione iusticia, quando in origine statim prima Abel iustus occiditur: & exinde iusti quique & prophetæ, & apostoli missi, quibus omnibus dominus quoque in se ipso constituit exemplum, docens ad suū regnum non nisi eos qui se per suam uiam secuti sint, peruenire, dicens: Qui amat animam suam in hoc seculo, perdet illam. Et qui odit animā suam in isto seculo, in uitam æternam conseruabit illam, iterū: Nolite timere eos qui occidunt corpus, animā uero non possunt occidere. Magis aūt metuite eū qui potest & animam & corpus occidere in gehenna. Paulus etiā nos adhortatur, ut qui ad domini promissa uenire cupimus, imitari dominum in oīnibus debeamus. Sumus, inquit, filij dei, si aūt filij, & hæredes: hæredes quidem dei, cohæredes aūt Christi, si quidem compatiamur, ut sic cōmagnificemur. Addit etiam cōparationem præsentis tēporis, & futuræ claritatis, dicens: Non sunt condignæ passiones huius tēporis ad superuenturā claritatē, quæ reuelabitur in nobis. Cuius claritatis

Matth. 28.
Psal. 115.
Sap. 3.
Gen. 4.
Ioan. 12.
Matth. 10.
Roma. 8.

ritatis gloriam cogitātes,pressuras omnes & persecutiones tolerare nos conuenit,quia & si sunt multæ pressuræ iustorum, ex omnibus tamen liberantur,qui in domino confidunt.Beatas autem fœminas saluto quæ uobiscum sunt in eadem confessionis gloria constitutæ,quæ dominicam fidem tenentes,& sexu suo fortiores non solum ipsæ ad coronam proximæ sunt, sed & cæteris quoq; fœminis exemplum de sua cōstantia præbuerunt. Ac ne quid deesset ad gloriam numeri uestri, ut omnis uobiscum sexus & ætas esset in honore, pueros etiam uobis gloriosa confessione sociauit dignatio diuina, *Ananias.* repræsentans nobis tale aliquid, quale Ananias, Azarias & Misahel illu- *Azarias.* stres pueri aliquando fecerunt, quibus inclusis in camino cesserunt ignes,& *Misahel.* refrigerium flammæ dederunt,præsente cū illis domino,& probante quod in confessores & martyres eius nihil posset gehennæ ardor operari, sed qui in deum crederent incolumes semper in omnibus perseuerarent. Et ut consideretis diligentius peto pro uestra religione, quæ apud illos pueros fides fuerit, quæ promereri dominum plenius potuit. Ad omnia enim parati, si *Dan.3.* cut nos esse debemus,aiunt regi Nabuchodonosor: Rex non opus est nobis de hoc uerbo respondere tibi.Est enim deus,cui nos seruimus,potens eripere nos de camino ignis ardentis,& de manibus tuis rex,liberabit nos(& si non notum sit tibi) quoniam dijs tuis non seruimus, & imaginem auream quam statuisti, non adoramus. Cum se & crederent,& pro fide sua scirent posse etiam de præsenti supplicio liberari,iactare hoc tamen & uindicare sibi noluerunt,docentes quod non eis minor esset confessionis uirtus sine testimonio passionis, addiderunt posse omnia deum facere, se tamen non in hoc fidere,ut liberari in præsenti uellent,sed illā libertatis,& securitatis æternæ gloriam cogitarent.Quam fidem nos quoque retinentes & die ac nocte meditantes toto corde ad deum prompti cōtemptu præsentium futura tantummodo cogitemus,fructum regni æterni,complexum & osculum & conspectum dei, ut sequamini in omnibus Rogationum presbyterum gloriosum senem,uiam nobis ad gloriam temporis nostri gloriosa uirtute & diuina dignatione facientem, qui cum Felicissimo fratre nostro quieto corde semper & sobrio excipiens furentis populi impetū, primum hospitium uobis in carcere præparauit, & metator quodammodo uester, nunc quoque uos antecedit. Quod ut consummetur in uobis assiduis orationibus dominum deprecamur,ut initijs ad summa pergentibus quos cōfiteri fecit,faciat & coronari.Opto uos fratres charissimi ac beatissimi in domino semper bene ualere & ad coronam cœlestis gloriæ peruenire.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Ad Antonianū de Nouatiano schismatico epistola,in qua declarat quid erga lapsos egerit,ac docet neminem à pœnitentia agenda debere prohiberi.

Epistola

Epistola. II.

CYPRIANVS ANTONIANO FRATRI SALVTEM.

ACcepimus primas literas tuas frater charissime, cōcordiam collegij sacerdotalis firmiter obstringentes, & catholicæ ecclesiæ cohærentes, quibus significasti cum Nouatiano te nō communicare, sed sequi consilium nostrum, & cum Cornelio coëpiscopo nostro unum tenere cōsensum. Scripsisti etiam, ut exemplum earundem literarum ad Cornelium collegam nostrum transmitterem, ut deposita omni solicitudine iam sciret te secum, hoc est, cum catholica ecclesia communicare. Sed enim superuenerunt postmodum aliæ literæ tuæ per Quintum compresbyterum missæ, in quibus animaduerti animum tuum Nouatiani literis motum nutare cœpisse. Nam cum & consilium & consensum firmiter tuum ante fixisses, desiderasti in his literis, ut rescriberem tibi quam hæresim Nouatianus introduxisset, uel Cornelius qua ratione Trophimo & thurificatis communicet. Quod quidem si pro solicitudine fidei anxie curas, & rei dubiæ ueritatem solicitus exploras, reprehendenda non est in timore diuino æstuantis animi solicitudo suspensa. Quoniam tamen uideo post primam sententiam epistolæ tuæ Nouatiani literis postmodum te esse commotum, illud frater charissime primo in loco pono, graues uiros, & semel super petram robustam solida stabilitate fundatos, non dico aura leui, sed nec uento aut turbine commoueri, ne animus dubius & incertus uarijs opinionibus, uelut quibusdam uentorum incursantium flatibus, frequenter agitetur, & à proposito quoque suo quadam leuitatis reprehensione mutetur. Quod ne apud te uel apud quenquam Nouatiani literæ faciant, ut desiderasti frater, rationem rei tibi breuiter exponam, & quidem primum (quoniam de meo quoque actu motus uideris) mea apud te & persona, & causa purganda est, ne me aliquis existimet à proposito meo leuiter recessisse. Et cum euangelij primo uigorem & inter initia defenderim, postmodum uidear animum meum à disciplina, & censura priore flexisse, ut his, qui libellis conscientiam suam maculauerint, uel nefanda sacrificia commiserint, laxandam pacem putauerim. Quod utrunque non sine librata diu & ponderata ratione à me factum est. Nam cū acies adhuc inter manus esset, & prælium gloriosi certaminis in persecutione ferueret, toto hortatu, & pleno impetu militum uires fuerunt excitandæ, & maxime lapsorum mentes classico quodam nostræ uocis animandæ, ut pœnitentiæ uiam nō solum precibus, sed & lamentationibus sequerentur, sed (quoniā repetendi certaminis & reparandæ salutis datur occasio) ad cōfessionis potius ardorē, & martyrij gloriam nostris increpiti uocibus prouocarētur. Deniq; cū de quibusdā ad me presbyteri & diaconi scripsissent, eos immoderatos esse, & ad communica-

Cyprianus se purgat

Mutati consilij ratio.

m tionem

tionem accipiendam festinanter urgere, rescribens eis in epistola mea quæ hinc extat, & hoc addidi. Qui si nimium properant, habent in sua potestate quod postulant *tempore ipso sibi plus quàm postulant largiente. Acies adhuc geritur, & agon quotidie celebratur. Si cõmissi uere & firmiter pœnitet, & fidei calor præualet, qui differri non potest, potest coronari: de eo tamen quod statuendum esset circa causam lapsorum distuli; ut cum quies & tranquillitas data esset, & episcopis in unum conuenire indulgentia diuina permitteret, tunc communicato & librato de omnium collatione cõsilio, statueremus quid fieri oporteret. Si quis uero ante consilium nostrum, & ante sententiam de omnium cõsilio statutam lapsis temere communicare uoluisset, ipse à communicatione abstineretur. Quod etiam ad Romanum clerũ tunc adhuc sine episcopo agentem, & ad confessores Maximum presbyterum, & cæteros in custodia constitutos, nunc in ecclesia cum Cornelio iunctos, plenissime scripsi. Quod me scripsisse de eorum rescriptis poteris noscere. Nam in epistola sua ita posuerunt, quanquam nobis in tam ingenti negocio placeat, quod tu ipse tractasti prius sanctæ ecclesiæ pacem sustinendam, deinde sic collatione consiliorum cum episcopis, presbyteris, diaconis, confessoribus pariter ac stantibus laicis facta, lapsorum tractare rationem. Additum est etiam Nouatiano tunc scribente, & quod scripserat sua uoce recitãte, & presbytero Moyse, tunc adhuc confessore, nunc iam martyre subscribente, ut lapsis, infirmis, & in exitu constitutis pax daretur. Quæ literæ per totum mundum missæ, & in noticiam ecclesijs omnibus & uniuersis fratribus perlatæ sunt. Secundum quod tamen ante fuerat destinatum persecutione sopita, cum data esset facultas in unum conueniendi, copiosus episcoporum numerus, quos integros & incolumes fides sua & domini tutela protexit, in unum conuenimus, & scripturis diu ex utraque parte prolatis, temperamentum salubri moderatione librauimus, ut nec in totum spes communicationis & pacis lapsis negaretur, ne plus desperatione deficerent, & eo quod sibi ecclesia abdicaretur, secuti seculum gentiliter uiuerent: nec tamen rursum censura euangelica solueretur, ut ad communicationem temere prosilirent, sed traheretur diu pœnitentia, & rogaretur dolenter paterna clementia, examinarentur causæ & uoluntates, & necessitates singulorum, secundum quod libello continetur, quem ad te uenisse confido, ubi singula placitorum capita conscripta sunt. Ac si minus sufficiens episcoporum in Africa numerus uidebitur, etiam Romæ super hac re scripsimus ad Cornelium collegam nostrum, qui & ipse cum plurimis coëpiscopis habito consilio, in eandem nobiscum sententiam pari grauitate & salubri moderatione consensit, de quo tibi necesse fuit tũc scribere, ut scias me nihil leuiter egisse, sed secundũ quod literis meis fueram ante complexus, omnia ad commune concilij nostri consilium distulisse, & nemini quidem prius me de lapsis communicasse, quando adhuc

Hæc uerba, tẽpore ipso sibi plus quàm postulant largiẽte, non habentur in epistola unde citantur. Ea est lib. 3. epist. 18.

Lapsis cõmunicanda pax.

do adhuc erat:unde non tantum indulgentiam, ſed & coronam lapſis acci‑peret, poſtea tamen ſicut collegij concordia, & colligendæ fraternitatis, ac medendi uulneris utilitas exigebat,neceſſitati temporum ſuccubuiſſe,& ſa‑luti multorum prouidendum putaſſe, & nunc ab his non recedere, quæ ſe‑mel in conſilio noſtro de communi collatione placuerunt, quamuis multa multorum uocibus uentilentur, & mendacia aduerſus ſacerdotes dei, dia‑boli ore prolata, ad rumpendæ catholicæ unitatis concordiam ubique ia‑ctentur. Sed te oportet ut bonum fratrem atque unanimem conſacerdo‑tem, non quid maligni atque apoſtatæ dicant facile ſuſcipere,ſed quid col‑legæ noſtri modeſti & graues uiri faciant,de uitæ & diſciplinæ noſtræ exem plo perpendere. Venio iamiam nunc frater chariſſime & ad perſonam Cor‑nelij collegæ noſtri, ut Cornelium nobiſcum uerius noueris, non de mali‑gnorum & detrahentium mendacio, ſed de dei iudicio,qui eum epiſcopum fecit,& coëpiſcoporum teſtimonio, quorum numerus uniuerſus per totum mundum concordi unanimitate conſenſit. Nam quod Cornelium chariſſi‑mum noſtrum deo, & Chriſto & eccleſiæ eius, item conſacerdotibus cun‑ctis laudabili prædicatione commendat,non iſte ad epiſcopatũ ſubito per‑uenit,ſed per omnia eccleſiaſtica officia promotus,& in diuinis adminiſtra‑tionibus dominum ſæpe promeritus, ad ſacerdotij ſublime faſtigium cun‑ctis religionis gradibus aſcendit. Tum deinde epiſcopatum ipſum nec po‑ſtulauit,nec uoluit, nec ui,ut cæteri quos arrogantiæ & ſuperbiæ ſuæ tumor inflat, inuaſit, ſed quietus & modeſtus, & quales eſſe conſueuerunt,qui ad hunc locum diuinitus eliguntur, pro pudore uirginalis*conſcientiæ ſuæ, & pro humilitate ingenitæ ſibi & cuſtoditæ uerecundiæ, non ut quidam uim fecit ut epiſcopus fieret, ſed ipſe uim paſſus eſt ut epiſcopatum coactus ex‑ciperet. Et factus eſt epiſcopus à plurimis collegis noſtris, qui tunc in urbe Roma aderant, qui ad nos literas honorificas,& laudabiles,& teſtimonio ſuæ prædicationis illuſtres de eius ordinatione miſerunt. Factus eſt autem Cornelius epiſcopus de dei & Chriſti eius iudicio, de clericorum penè o‑mnium teſtimonio,de plebis,quæ tunc affuit, ſuffragio,& de ſacerdotũ an‑tiquorum & bonorum uirorum collegio,cũ nemo ante ſe factus eſſet, cum Fabiani locus, id eſt,cum locus Petri & gradus cathedræ ſacerdotalis uaca ret,quo occupato de dei uoluntate atque omnium noſtrum conſenſione fir mato,quiſquis iam epiſcopus fieri uoluerit,foris fiat neceſſe eſt, nec habeat eccleſiæ ordinationem,quia eccleſiæ non tenet unitatem, quiſquis ille fuerit, multum licet de ſe iactans, & ſibi plurimum uendicans, profanus eſt, alie‑nus eſt,foris eſt. Et cum poſt primum ſecundus eſſe nõ poſſit,quiſquis poſt unum,qui ſolus eſſe debeat,factus eſt,non iam ſecundus ille, ſed nullus eſt. Tum deinde poſt epiſcopatum non exambitum nec extortum, ſed de dei qui ſacerdotes facit uoluntate ſuſceptum,quãta in ipſo ſuſcepto epiſcopatu

Cornelius gradatim ad epiſcopatum euectus.

al', continẽtiæ

Profanus eſt qui eccleſiæ unitati derogat.

Confirmatio epiſcopi.

ſuo uirtus? quantum robur animi? qualis firmitas fidei? quod nos ſimplici corde & perſpicere penitus, & laudare debemus: ſediſſe intrepidum Romæ in ſacerdotali cathedra eo tempore, quo tyrannus infeſtus ſacerdotibus dei fanda atq; infanda comminaretur, cum multo patientius & tolerabilius audiret leuari aduerſus ſe æmulum principem, quàm conſtitui Romæ dei ſacerdotem. Nónne hic frater ſummo uirtutis & fidei teſtimonio prædicandus eſt? Nónne inter glorioſos confeſſores & martyres deputandus, qui tantis temporibus ſedit expectãs corporis ſui carnifices, & tyranni ferocientis ultores, qui Cornelium aduerſus edicta feralia reſiſtentem, & minas, & cruciatus, & tormenta fidei uigore calcantem, uel gladio inuaderent, uel crucifigerent, uel igne torrerent, uel quolibet inaudito genere pœnarum uiſcera eius & membra laniarent? Etiam ſi maieſtas domini protegentis & bonitas ſacerdotem quem fieri uoluit, factum quoque protexit, tamen Cornelius quantum ad eius deuotionem pertinet & timorem, paſſus eſt quicquid pati potuit, & tyrannum armis, & bello poſtmodum uictum prior ſacerdotio ſuo uicit. Quod autem quædam de illo inhoneſta & maligna iactantur, nolo mireris, cum ſcias hoc eſſe opus ſemper diaboli, ut ſeruos dei mendacio laceret, & opinionibus falſis glorioſum nomen infamet, ut qui conſcientiæ ſuæ luce clareſcunt, alienis rumoribus ſordidentur. Exploraſſe autem collegas noſtros ſcias, & ueriſſime comperiſſe nulla illum libelli, ut quidam iactitant, labe maculatum eſſe, ſed neque cum epiſcopis qui ſacrificauerunt, communionem ſacrilegam miſcuiſſe, ſed eos demum quorum cauſa audita & innocentia probata ſit, coniunxiſſe nobiſcum. Nam & de Trophimo, & de quo tibi ſcribi deſideraſti, non ita res eſt, ut ad te pertulit rumor & mendacium malignorum. Nam ſicut & anteceſſores noſtri ſæpe fecerunt, colligendis fratribus noſtris chariſſimus frater noſter Cornelius neceſſitate ſuccubuit, & quoniam cum Trophimo pars maxima plebis abſceſſerat, redeunte & nunc ad eccleſiam Trophimo & ſatisfaciente, & pœnitentia deprecationis errorem priſtinum confitente, & fraternitatem quam nuper abſtraxerat cum plena humilitate & ſatisfactione reuocante, auditæ ſunt eius preces, & in eccleſiam domini non tam Trophimus q̃ maximus fratrũ numerus qui cum Trophimo fuerat, admiſſus eſt. Qui omnes regreſſuri ad eccleſiam nõ eſſent, niſi cum Trophimo comitante ueniſſent. Tractatu ergo illo cũ collegis plurimis habito ſuſceptus eſt Trophimus, ꝓ quo ſatisfaciebat fratrum reditus, & reſtituta multorum ſalus, ſic tamen admiſſus eſt Trophimus, ut laicus cõmunicet, non ſecundum quod ad te malignorum literæ pertulerũt, quaſi locũ & ſacerdotis uſurpet. Sed & quod paſſim cõmunicare ſacrificatis Cornelius tibi nunciatus eſt, hoc etiam de apoſtatarũ fictis rumoribus naſcitur. Neq; enim poſſunt laudare nos, qui recedunt à nobis: aut expectare debemus ut placeamus illis, qui nobis diſplicentes contra eccleſiam rebelles

Mendaciũ bonis inſidiatur.

Trophimus eccleſiæ reſtitutus.

Ex ſacerdote laicus.

ſolici-

ſolicitandis de eccleſia fratribus uiolenter inſiſtunt. Quare & de Cornelio, & de nobis quæcunque iactantur nec audies facile, nec credes frater. Si qui enim infirmitatibus occupantur, illis, ſicut placuit in periculo ſubuenitur, poſtea tamen quàm ſubuentum eſt, & periclitantibus pax data eſt, ſuffocari à nobis non poſſunt, aut opprimi, aut ui de manu noſtra in exitum mortis urgeri, ut quoniam morientibus pax datur, neceſſe ſit mori eos qui acceperint pacem. Cum magis in hoc iudicium diuinæ pietatis, & paternæ lenitatis appareat, quod qui pignus uitæ in data pace percipiunt, hoc quoq; ad uitam percepta pace teneantur. Et idcirco ſi accepta pace commeatus à deo datur, nemo hoc debet in ſacerdotibus criminari, cum ſemel placuerit fratribus in periculo ſubuenire. Nec tu exiſtimes frater chariſſime, ſicut quibuſdam uidetur, libellaticos cum ſacrificatis æquari oportere, quãdo inter ipſos etiam qui ſacrificauerint, & conditio frequenter & cauſa diuerſa ſit. Neque enim æquandi ſunt, ille qui ad ſacrificium nefandum ſtatim uoluntate proſiluit, & qui luctatus & congreſſus diu ad hoc funeſtum opus neceſſitate peruenit: Ille qui & ſe & omnes ſuos prodidit, & qui ipſe pro cũctis ad diſcrimen accedens, uxorem, & liberos, & domum totam periculi ſui perfunctione protexit: Ille qui inquilinos uel amicos ſuos ad facinus compulit, & qui inquilinis & colonis pepercit: fratres etiam plurimos qui extorres & profugi recedebant in ſua tecta & hoſpitia recepit, oſtendens & offerens deo multas ſaluas & incolumes animas, quæ pro una ſaucia deprecentur. Cum ergo inter ipſos qui ſacrificauerunt, multa ſit diuerſitas quæ inclementia eſſet, & quæ acerba duritia libellaticos cum ijs qui ſacrificauerint iungere, quando is cui libellus acceptus eſt, dicat: Ego prius legeram, & epiſcopo tractante cognoueram non ſacrificandum idolis, nec ſimulachra ſeruum dei adorare debere, & idcirco ne hoc facerem quod nõ licebat, cum occaſio libelli fuiſſet oblata, quem nec ipſum acciperem, niſi oſtenſa fuiſſet occaſio, ad magiſtratum ueni uel alio eunte mandaui Chriſtianũ me eſſe, ſacrificare mihi non licere, ad aras diaboli me uenire non poſſe, dare me ob hoc præmium, ne quod non licet faciam. Nunc tamen etiam iſte qui libello maculatus eſt, poſtquam nobis admonentibus didicit nec hoc facere debuiſſe, & ſi manus pura ſit, & os eius feralis cibi contagia nulla polluerint, conſcientiam tamẽ eius eſſe pollutam, flet auditis nobis & lamentatur, & quod deliquerit nunc admonetur, & non tam crimine quàm errore deceptus, quod iam de cætero inſtructus & paratus ſit conteſtatur. Quorum ſi pœnitentiam reſpuamus habentiũ aliquam fiduciam tolerabilis conſcientiæ, ſtatim cũ uxoribus, cum liberis quos incolumes reſeruauerant, in hæreſim uel ſchiſma diabolo inuitante rapiantur. Et adſcribetur nobis in die iudicij, nec ouem ſauciam curaſſe, & propter unam ſauciam multas integras perdidiſſe. Et cum dñs relictis ſanis unã errantem & lapſam quæſierit, & inuentam in humeris ſuis ipſe portauerit, nos

Non cuiq; ſpiritui credẽdũ.

Libellaticus.

Temperanda ſeueritas ne ueniatur ad deteriora.

Luc. 15
Mat. 18.

in tantum non quærimus lapſos,ſed & uenientes arcemus,& cũ pſeudopro phetæ gregem Chriſti nunc uaſtare & lacerare non deſinant,occaſionem ca nibus & lupis damus,& quos perſecutio infeſta non perdidit,eos nos duri- tia noſtra & inhumanitate perdimus.Et ubi erit frater chariſſime quod A- 1.Cor.9. poſtolus dicit?Omnibus per omnia placeo, non quærens quod mihi utile eſt,ſed quod multis ut ſaluentur.Imitatores mei eſtote,ſicut & ego Chriſti. 1.Cor.4. Et iterum:Factus ſum infirmus,ut infirmos lucrarer. Et iterum: Si patitur 1.Cor.9. unum membrum,compatiuntur & cætera membra,& ſi lætatur unũ mem- brum, collætantur & cætera membra. Alia eſt philoſophorum & Stoico- rum ratio frater chariſſime,qui dicunt omnia peccata paria eſſe,& uirũ gra- uem non facile flecti oportere.Inter Chriſtianos autẽ & philoſophos pluri mum diſtat.Et cũ Apoſtolus dicat:Videte ne quis uos deprædetur per phi loſophiam & inanem fallaciam,uitanda ſunt quæ non de dei clementia ue- niunt,ſed de philoſophiæ duriori præſumptione deſcẽdunt.De Moyſe au- tem legis in ſcripturis dictum:Et fuit Moyſes homo lenis nimis. Et domi- Nume.12. nus in euangelio ſuo dicit:Eſtote miſericordes,quomodo & pater ueſter mi Luc.6. ſertus eſt ueſtri.Et iterum: Non eſt opus ſanis medicus, ſed male habenti- Mat.9. bus.Quam poteſt exercere medicinam,qui dicit:eos ſolos curo,quibus me- dicus neceſſarius non eſt?Opem noſtram,medelam noſtram uulneratis ex hibere debemus.Nec putemus mortuos eſſe, ſed magis ſemianimes iacere, quos perſecutione funeſta ſauciatos uidemus,qui ſi in totum mortui eſſent, nunquam de eiſdem poſtmodum confeſſores & martyres fierent.Sed quo niam eſt in illis quod pœnitentia ſequente reualeſcat ad fidem,ad uirtutem pœnitentiæ robur armetur, quod armari non poterit, ſi quis deſperatione deficiat,ſi ab eccleſia dure & crudeliter ſegregatus ad gentiles ſe uias & ſecu- laria deſideria conuertat, uel ad hæreticos & ſchiſmaticos reiectus ab eccle- ſia tranſeat. Vbi & ſi occiſus propter nomen Chriſti poſtmodum fuerit ex- tra eccleſiam conſtitutus,& ab unitate atque à charitate diuiſus, coronari in morte non poterit. Et ideo placuit frater chariſſime examinatis cauſis ſin- gulorum libellaticos interim admitti, ſacrificatis in exitu ſubuenire, quoni- am exomologeſis apud inferos non eſt, nec ad pœnitentiam quis à nobis compelli poteſt, ſi fructus pœnitentiæ ſubtrahatur.Si prælium prius uene- rit,corroboratus à nobis inuenietur ad prælium. Si uero ante prælium in- firmitas urſerit,conſolatio pacis & communicationis abſcedit.Neque enim præiudicamus domino iudicaturo, quo minus ſi pœnitentiam plenam & iuſtam peccatoris inuenerit,tunc ratum faciat quod à nobis fuerit hic ſtatu- tum.Si uero nos aliquis pœnitentiæ ſimulatione deluſerit, deus qui non de ridetur,& qui cor hominis intuetur, de his quæ nos minus perſpeximus iu- dicet,& ſeruorum ſententiam dominus emendet, dum tamen nos memi- Prouer.18. niſſe frater debeamus ſcriptum eſſe:Frater fratrem adiuuans exaltabitur.Et

Philoſophorũ rationes Chriſtianorum rationibus diſſimiles.

Apo-

Apoſtolum quoque dixiſſe: In contemplatione habete unuſquiſque,ne & uos tentemini,alterutrorum onera ſuſtinete,& ſic adimplebitis legem Chriſti.Item quod ſuperbos redarguens & arrogantiam frangens in epiſtola ſua ponat:Et qui ſe putat ſtare,uideat ne cadat. Et alio in loco dicat: Tu quis es qui iudicas alienum ſeruum? domino ſuo ſtat aut cadit, ſtabit autem,potens eſt enim deus ſtabilire illum. Ioannes quoq; Ieſum Chriſtum dominum aduocatum & deprecatorem pro peccatis noſtris probat dicens: Filioli mei iſta ſcribo uobis ne delinquatis,& ſi quis deliquerit,aduocatũ habemus apud patrem,Ieſum Chriſtum iuſtũ,& ipſe eſt deprecatio pro delictis noſtris.Et Paulus quoque apoſtolus in epiſtola ſua poſuit: Si cum adhuc peccatores eſſemus,Chriſtus pro nobis mortuus eſt,multo magis nunc iuſtificati in ſanguine illius liberabimur per illum ab ira: cuius pietatem & clementiam cogitantes,non acerbi adeo,nec duri, nec in fouendis fratribus inhumani eſſe debemus,ſed dolere cum dolentibus,& cum flentibus flere,& eos quantum poſſumus auxilio & ſolatio noſtræ dilectionis erigere, nec adeo immites & pertinaces ad eorum pœnitentiam retundendam, nec iterum ſoluti & faciles ad communicationem temere laxandam. Iacet enim ſaucius frater ab aduerſario in acie uulneratus. Inde diabolus conatur occidere quem uulnerauit,hinc Chriſtus hortatur ne in totum pereat, quem redemit. Cui de duobus aſſiſtimus,in cuius parte ſtamus? utrum ne diabolo faueamus ut perimat,& ſemianimem fratrem iacentem,ſicut in euangelio ſacerdos & leuites prætcrimus? an uero ut ſacerdotes dei & Chriſti, quod & Chriſtus docuit & fecit imitantes,uulneratum de aduerſarij faucibus rapimus,ut curatũ deo iudici reſeruemus? Nec putes frater chariſſime hinc aut uirtutem fratrum minui,aut martyria deficere,quod lapſis laxata ſit pœnitentia,& quod pœnitentibus ſpes pacis oblata.Manet uero fidẽtium robur immobile,& apud timentes ac diligentes corde toto deum ſtabilis & fortis perſeuerat integritas.Nam & mœchis à nobis pœnitentiæ tempus conceditur,& pax datur,non tamen idcirco uirginitas in eccleſia deficit,aut continẽtiæ propoſitum glorioſum per aliena peccata langueſcit. Floret eccleſia tot uirginibus coronata,& caſtitas ac pudicitia tenorem gloriæ ſuæ ſeruat, nec quia adultero pœnitentia ac uenia laxatur, continentiæ uigor frangitur. Aliud eſt,ad ueniam ſtare,aliud ad gloriam peruenire,aliud miſſum in carcere non exire inde,donec ſoluat nouiſſimum quadrantem,aliud ſtatim fidei & uirtutis accipere mercedem:aliud pro peccatis longo dolore cruciatum emendari & purgari diu igne,aliud peccata omnia paſſione purgaſſe: aliud denique pendere in die iudicij ad ſententiã domini,aliud ſtatim à domino coronari.Et quidem apud anteceſſores noſtros quidam de epiſcopis iſtinc in prouincia noſtra dandam pacem mœchis non putauerunt, & in totum pœnitentiæ locum contra adulteria clauſerunt,non tamen à coëpiſco

Galat.6. *1.Corin.10.* *Rom.14.* *1.Ioan.2.* *Roma.5.* *Virginitas flos eccleſiæ.*

porum suorum collegio recesserunt, aut catholicæ ecclesiæ unitatem uel duritiæ, uel censuræ suæ obstinatione ruperunt, ut quia apud alios adulteris pax dabatur, qui non dabat, de ecclesia separaretur, manente cōcordiæ uinculo, & perseuerante catholicæ ecclesiæ indiuiduo sacramento, actum suum *disponit & dirigit unusquisque episcopus, rationem propositi sui domino redditurus. Miror autem quosdam sic obstinatos esse, ut dandam lapsis nō putent pœnitentiam, aut pœnitentibus existiment ueniam denegandam, cum scriptum sit: Memento unde cecideris, & age pœnitentiam, & fac priora opera. Quod utique ei dicitur, quem constat cecidisse, & quem dominus hortatur per opera rursus exurgere, quia scriptum est: Eleemosyna à morte liberat, & non utique ab illa morte, quam semel Christi sanguis extinxit, & à qua nos salutaris baptismi & redemptoris nostri gratia liberauit, sed ab ea, quæ per delicta postmodum serpit. Alio item loco pœnitentiæ tempus datur, & pœnitentiam non agenti dominus comminatur: Habeo, inquit, aduersus te multa, quod uxorem Iesabel, quæ se dicit propheten, sinis docere & seducere seruos meos, fornicari & manducare de sacrificio, & dedi illi tempus ut pœnitentiam ageret, et pœnitere noluit à fornicatione. Ecce mitto eam in lectum, et qui cum ea fornicati sunt in maximam tribulationem, nisi pœnitentiam egerit ab operibus suis. Quos utique ad pœnitentiam dominus non hortaretur, nisi quia pœnitentibus indulgentiam pollicetur. Et in euangelio: Dico, inquit uobis, sic erit gaudium in cœlo super unum peccatorem pœnitentiam agentem, quàm super nonaginta nouem iustos, quibus non est opus pœnitentia. Nam cum scriptum sit: Deus non fecit mortem, nec delectatur in perditione uiuorum, utique qui neminem uult perire, cupit peccatores pœnitentiam agere, & per pœnitentiam denuo ad uitam redire. Ideo & per Iohel prophetam clamat & dicit: Et nunc hæc dicit dominus deus * noster: Reuertimini ad me ex toto corde uestro, simulq́ue & ieiunio, & fletu, & planctu, & discindite corda uestra, & non uestimenta uestra, & reuertimini ad dominum deum uestrum, quia misericors & pius est, & patiens, & multæ miserationis, & qui sententiam flectat aduersus maliciam irrogatam. In psalmis etiam legimus censuram pariter & clementiam dei comminantis simul ac parcentis, punientis ut corrigat, & cum correxerit reseruantis. Visitabo, inquit, in uirga facinora eorum, & in flagellis delicta eorum. Misericordiam autem meam non dispergam ab eis. Dominus quoque in euangelio pietatem dei patris ostendens ait: Quis est ex uobis homo quem si petierit filius eius panem, lapidem porrigat illi? aut si piscem postulauerit, serpentem illi porrigat? Si ergo uos, cum sitis nequam, scitis bona data dare filijs uestris, quanto magis pater uester cœlestis dabit bona poscentibus se? Comparat hoc dominus carnalem patrem & dei patris æternam largamq́ue pietatem, quod si iste in terris nequam pater offensus

al. deponit

Apoca. 2.

Tob. 4.

Apoc. 2.

Luc. 15.

Sapi. 1.

Iohel. 2.

al. uester

Psal. 88.

Matth. 7.

grauiter à filio peccatore & malo, si tamen eundem postmodum uiderit reformatum, & depositis prioris uitæ delictis ad sobrios & bonos mores, & ad innocentiæ disciplinam pœnitentiæ dolore correctum gaudet & gratulatur, & susceptum quem ante proiecerat cum uoto paternæ exultationis, complectitur, quanto magis unus ille uerus pater bonus, misericors & pius, imò ipsa bonitas & misericordia, & pietas lætatur in pœnitentia filiorum suorum, nec iram pœnitentibus, aut plangentibus & lamentantibus pœnam comminatur, sed ueniam magis & indulgentiam pollicetur? Vnde dominus in euangelio beatos dicit plangentes, quia qui plangit, misericordiam prouocat: qui peruicax est & superbus, iram sibi & pœnam iudicij uenientis exaggerat. Et idcirco frater charissime pœnitentiam non agentes, nec dolorem delictorum suorum toto corde & manifesta lamentationis suæ professione testantes, prohibendos omnino censuimus ab spe communicationis & pacis, si in infirmitate atque in periculo cœperint deprecari, quia rogare illos non delicti pœnitentia, sed mortis urgentis admonitio compellit, nec dignus est in morte accipere solatium, qui se non cogitauit esse moriturum. Quod uero ad Nouatiani personam pertinet frater charissime, de quo desiderasti tibi scribi quam hæresim introduxisset, scias nos primo in loco nec curiosos esse debere quid ille doceat cum foris doceat. Quisquis ille est, & qualiscunque est, Christianus non est, qui in Christi ecclesia nō est. Iactet se & philosophiam uel eloquentiam suam superbis uocibus prædicet, qui nec fraternam charitatem, nec ecclesiasticam unitatem tenuit, etiam quod prius fuerat amisit: nisi si episcopus tibi uidetur, qui episcopo in ecclesia à sedecim coëpiscopis facto, adulter atque extraneus episcopus fieri à desertoribus per ambitum nititur, & cum sit à Christo una ecclesia per totum mundum in multa membra diuisa: item episcopatus unus episcoporum multorum concordi numerositate diffusus, ille post dei traditionem, post connexam & ubicunque coniunctam catholicæ ecclesiæ unitatem, humanam conetur ecclesiam facere, & per plurimas ciuitates nouos apostolos suos mittat, ut quædam recentia institutionis suæ fundamenta constituat, cumque iam pridem per omnes prouincias & per urbes singulas ordinati sint episcopi in ætate antiqui, in fide integri, in pressura probati, in persecutione proscripti, ille super eos creare alios pseudepiscopos audeat, quasi possit aut totum orbem noui conatus obstinatione peragrare, aut ecclesiastici corporis compaginem discordiæ suæ seminatione rescindere: nesciens schismaticos semper inter initia sua feruere, incrementa uero habere non posse, nec augere quod illicite cœperint, sed statim cum praua sua æmulatione deficere. Episcopatum autem tenere non posset, etiam si episcopus prius factus à coëpiscoporum suorum corpore & ab ecclesiæ unitate desciceret, cum Apostolus admoneat, ut inuicem nosmetipsos sustineamus, nec ab unitate

Matth. 5.

Pax negatur morienti.

Christianus non est qui in Christi ecclesia non est.

Nouatiano insultat Cyprianus.

Ecclesia una. Episcopatus unus.

Non durant schismatica molimina.

quam

Ephes.4. quam deus constituit,recedamus,& dicat:Sustinentes inuicem in dilectio-ne,satis agentes seruare unitatem spiritus in coniunctione pacis. Qui ergo nec unitatem spiritus,nec coniunctionem pacis obseruat, & se ab ecclesiæ uinculo atque à sacerdotum collegio separat,episcopi nec potestatem po-test habere, nec honorem, qui episcopatus nec unitatem uoluit tenere,nec pacem. Tum deinde quantus arrogantiæ tumor est, quanta humilitatis & lenitatis obliuio,arrogantiæ suæ quanta iactatio,ut quis aut audeat,aut fa-
Mat.13. cere posse se credat,quod nec apostolis concessit dominus, ut zizania à fru-mento putet se posse discernere,aut quasi ipsi paleam ferre & aream pur-gare concessum sit,paleas à tritico conetur separare, cumq; Apostolus di-
2.Timo.2. cat:In domo autem magna non solum uasa aurea sunt & argentea, sed & lignea & fictilia,aurea & argentea uasa uideatur eligere, lignea uero & fi-ctilia contemnere,abijcere,cum non nisi die domini uasa lignea diuini ardo-ris incendio concrementur,& fictilia ab eo,cui data est ferrea uirga frangan-tur. Aut si se renis & cordis scrutatorem constituit & iudicem, per omnia æ-
Ioan.5. qualiter iudicet,& cum sciat scriptum esse:Ecce sanus factus es, iam noli pec-care,ne quid tibi deterius fiat,fraudatores & mœchos à latere atque à comi-
Adulter peior libellatico. tatu suo separet,cum multo & grauior, & peior sit mœchi quàm libellatici causa,cum hic necessitate,ille uoluntate peccauerit: hic existimans sibi satis esse quod non sacrificauerit,errore deceptus sit,ille matrimonij expugnator alieni,uel lupanar ingressus ad cloacam & cœnosam uoraginem uulgi, san-ctificatum corpus & dei templũ detestabili colluuione uiolauerit, sicut Apo
1.Corin.6. stolus dicit:Omne peccatum quodcunq; fecerit homo,extra corpus est, qui autem mœchatur,in corpus suum peccat. Quibus tamen & ipsis pœniten-tia conceditur, & lamentandi ac satisfaciendi spes relinquitur, secundum
2.Cor.12. ipsum Apostolum dicentem:Timeo ne forte ueniens ad uos lugeam mul-tos ex ijs qui ante peccauerũt, & non egerunt pœnitentiam de immundicijs quas fecerũt,& fornicationibus & libidinibus. Nec sibi in hoc noui hæretici blandiantur,quod se dicant idololatris non communicare,cum sint apud il-los & adulteri & fraudatores,qui teneantur idololatriæ crimine, secundum
Ephes.5. Apostolum dicentem:Hoc enim scitote intelligentes quia omnis fornica-tor aut immundus,aut fraudator,quod est idololatria, non habet hæredita
Coloss.3. tem in regno Christi & dei. Et iterũ:Mortificate itaq; membra uestra quæ in terra sunt,exponentes fornicationem,immunditiam, & concupiscentiam malam,& cupiditatem,quæ sunt idolorum seruitus, propter quæ uenit ira dei. Nam cũ corpora nostra membra sint Christi,& singuli simus templum dei,quisquis adulterio templum dei uiolat,deum uiolat,& qui in peccatis cõ
Mala à diabolo. mittendis uoluntatem diaboli facit,dæmonijs & idolis seruit. Neque enim mala facta de sancto spiritu ueniunt,sed de aduersarij instinctu, & de im-mundo spiritu natæ concupiscentiæ contra deum facere, & diabolo seruire

cõpellunt

compellunt. Ita fit ut si peccato alterius inquinari alterum dicunt, & idololatriam delinquentis ad non delinquentem transire sua asseueratione contendunt, excusari secundum suam uocem non possint ab idololatriæ crimine, cum constet de apostolica probatione mœchos & fraudatores, quibus illi communicant idololatras esse. Nobis autem secundum fidem nostram, & diuinæ prædicationis datam formam competit ratio ueritatis, unumquenque in peccato suo reum teneri, nec posse alterum pro altero reum fieri, cum deus præmoneat & dicat: Iustitia iusti super eum erit, & scelus scelerati super eum erit. Et iterum: Non morientur patres pro filijs, & filij non morientur pro patribus. Vnusquisque in peccato suo morietur. Quod legẽtes scilicet & tenentes neminẽ putamus à fructu satisfactionis & spe pacis arcendum, cũ sciamus iuxta scripturarum fidem, autore & hortatore ipso deo, & ad agendam pœnitentiam peccatores redigi, & ueniam atque indulgentiã pœnitentibus non denegari. Atque ô frustrandæ fraternitatis irrisio, ô miserorum lamentantium caduca deceptio, ô hæreticæ institutionis inefficax & uana traditio, hortari ad satisfactionis pœnitentiam, & subtrahere de satisfactione medicinam, dicere fratribus nostris, plange & lachrymas funde, & diebus ac noctibus ingemisce, & pro abluendo & purgando delicto tuo largiter & frequenter operare, sed extra ecclesiam post omnia ista morieris. Quæcunque ad pacem pertinent, facies, sed nullam pacem quam quæris, accipies. Quis non statim pereat? quis non ipsa desperatione deficiat? Quis non animum suum à proposito lamentationis auertat? Operari tu putas rusticum posse, si dixeris, agrum peritia omni rusticitatis exerce, culturis diligenter insiste, sed nullam messem metes, nullam uindemiam premes, nullos olíueti tui fructus capies, nulla de arboribus poma decerpes? Vel si cui * demũ usum nauium suadens dicas: Materiam de excellentibus syluis mercare frater: carinam præualidis & electis roboribus intexe clauo, funibus, uelis, ut fabricetur atque armetur nauis, operare: sed cum hoc feceris, fructum de actibus eius & cursibus non uidebis? Præcludere est atque abscindere iter doloris ad pœnitendi uiam, ut cum scripturis dominus deus reuertentibus ad se & pœnitentibus blandiatur, nostra duritia & crudelitate dum fructus pœnitentiæ intercipitur, pœnitentia ipsa tollatur. Quod si inuenimus à pœnitentia agenda neminem debere prohiberi, & deprecantibus atque exorantibus domini misericordiam secundum quod ille misericors & pius est, per sacerdotes eius pacem posse concedi, admittendus est plangentium gemitus, & pœnitentiæ fructus dolentibus non negandus. Et quia apud inferos dum confessio non est, nec exomologesis illic fieri potest, qui ex toto corde pœnituerint & rogauerint, in ecclesiã debent interius suscipi, & in ipsa dño reseruari, q ad ecclesiã suã uenturus de illis utiq;, quos in ea intus inuenerit, iudicabit. Apostatæ uero & desertores, uel aduersarij & hostes

1. Cor. 10.

Ezech. 18.

4. Reg. 14.

Pœnitentia agẽda.

Similitudinibus ostẽdit ueniam pœnitentibus nõ denegandam.

al. dominium & usum

Luc. 17.

Exomologesis, id est, confessio à uerbo ἐξομολογέομαι, id est, cõfiteor.

& Christi

& Chriſti eccleſiã diſſipantes, nec ſi occiſi pro nomine eius foris fuerint ad/mitti ſecundum apoſtolum poſſunt ad eccleſiæ pacem, quando nec ſpiri/tus, nec eccleſiæ tenuerunt unitatem. Hæc interim frater chariſſime pauca de multis quantum potui breuiter decucurri, quibus & deſiderio tuo ſatiſface/rem, & te magis ac magis collegij & corporis noſtri ſocietati coniungerem. Si autem tibi ueniendi ad nos opportunitas & facultas fuerit, plura in com/munione conferre, & uberius ac plenius quæ in ſalutarem concordiã faciãt, tractare poterimus.

ARGVMENTVM SEQVENTIS EPISTOLAE.

Ad Moyſen & Maximum preſbyteros & cæteros confeſſores epiſtola, qui in perſecutionibus fidem integram ſeruauerunt.

Epiſtola III.

CYPRIANVS MOYSI ET MAXIMO PRESBYTE/ris & cæteris confeſſoribus dilectiſſimis fratribus ſalutem.

GLoriam fidei & uirtutis ueſtræ fortiſſimi ac beatiſſimi fratres, iam pridem de opinione cognoueram, lætatus ſatis & plurimũ gratulatus, quod uos confeſſione ſui nominis parauerit ad coro/*Martyrũ cõmendatio.* nam domini noſtri præcipua dignatio. Vos enim primores & duces ad noſtri temporis prælium facti cœleſtis militiæ ſigna mouiſtis. Vos ſpirituale certamen, quod nunc geri deus uoluit, ueſtris uirtutibus im/buiſtis. Vos ſurgentis belli impetus primos immobili robore atque incon/cuſſa ſtabilitate fregiſtis. Inde initia felicia pugnandi orta ſunt, unde uincen di auſpicia cœperunt. Contigit hic per tormenta conſummari martyria, ſed qui in congreſſione præcedens exemplum uirtutis fratribus factus eſt, cum martyribus in honore communis eſt. Coronas ueſtras manu ſertas inde huc tradidiſtis, & de poculo ſalutari fratribus propinaſtis. Acceſſit ad confeſſionis exordia glorioſa & militiæ uictricis auſpicia, diſciplinæ tenor, quem de epiſtolæ ueſtræ uigore perſpeximus, quam modo ad collegas ue/ſtros in confeſſione uobiſcum domino copulatos, ſolicita admonitione miſiſtis, ut euangelij ſancta præcepta, & tradita nobis ſemel mandata uitalia, forti & ſtabili obſeruatione teneantur. Ecce alius gloriæ ueſtræ ſublimis gradus, ecce iterum cum confeſſione geminatus promerendi dei titulus. Stare firmo gradu, & in hac acie quæ in euangelio coronatur irrumpere, & præceptis domini ſubruendis, manus impias inferentes fi/dei robore ſubmouere, præbuiſſe ante initia uirtutum, nunc & morum magiſteria præbere. Dominus poſt reſurrectionem mittens apoſtolos mã/*Matth. 28.* dat & dicit: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Ite ergo & do/cete gentes omnes, tingentes eos in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti,

docen/

docentes eos obseruare quæcunque præcepi uobis. Et Ioannes apostolus huius mandati memor in epistola sua postmodum ponit: In hoc, inquit, intelligimus quia cognouimus eum, si præcepta eius custodiamus: Qui dicit quoniam cognouit eum, & mandata eius non seruat, mendax est, & ueritas in illo non est. Hæc præcepta cum custodienda suggeritis, diuina & cœlestia mandata seruastis. Hoc est esse confessorem domini, hoc est esse martyrem Christi, seruare uocis suæ inuiolatam circa omnia & solidam firmitatem, nec propter dominum martyrem fieri, & præcepta domini destruere conari, uti aduersus illum dignatione, quam tibi dederit armis ab illo acceptis rebellem quodammodo fieri, hoc est Christum confiteri uelle, & euangeliū Christi negare. Lætor igitur ex uobis fortissimi ac fidelissimi fratres, & quantum gratulor martyribus istic coronatis ob uirium gloriam, tantum gratulor pariter & uobis ob dominicæ etiam disciplinæ coronam. Dignationem suam dominus multiplici genere largitatis infudit, bonorum militum laudes & glorias spirituales copiosa uarietate distribuit, honoris uestri participes & nos sumus, gloriam uestram nostram gloriam computamus, quorum tempora illustrauit tanta felicitas, ut ætate nostra uidere contingeret probatos seruos dei, & Christi milites coronatos. Opto uos fortissimi ac beatissimi fratres semper bene ualere, & nostri meminisse. *1. Ioan. 2.*

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Epistola ad clerum, quem docet aduersa tunc imminentia propter nimia peccata uenisse, ideoq; instanter orandum, quoniam deus quem corripit, diligit: & cum corripit, ad hoc corripit ut emendet.

Epistola IIII.

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIS fratribus salutem.

QVanquam sentiam fratres charissimi pro timore, quem singuli debemus deo, uos quoq; illic assiduis orationibus & enixis precibus instanter incumbere, admoneo tamen religiosam sollicitudinem uestram, ut ad placandum atq; exorandum dominum non uoce sola, sed & ieiunijs, & lachrymis, & omni genere deprecationis ingemiscamus. Intelligendum est enim & confitendum pressuræ istius tam turbidam uastitatem, quæ gregem nostrum maxima ex parte populata est adhuc, & usq; populatur, secundum peccata nostra uenisse, dum uiam domini nō tenemus, nec data nobis ad salutē cœlestia mandata seruamus. Fecit dominus noster uoluntatem patris, & nos non facimus domini uoluntatem, patrimonio & lucro studentes, superbiam sectantes, æmulationi ac dissensioni uacantes, simplicitatis & fidei negligentes, seculo uerbis solis & non factis renunciantes, unusquisq; sibi placentes, & omnibus displicentes. Vapulamus itaq; ut meremur, cum scriptum sit: Seruus autem ille qui cognoscit uoluntatem domini sui, & nō paruerit uoluntati eius, uapulabit mul- *Luc. 12.*

Deus placandus non uocē tantum, sed lachrymis, ieiunijs &c.

Quicquid patimur, peccata nostra meruere.

tis. Quas autem plagas, quę uerbera non meremur, quando nec confessores qui exemplo cæteris ad bonos mores esse debuerant, teneant disciplinam? Itaque dum quosdam insolenter extollit confessionis suæ tumida & inuerecunda iactatio, tormenta uenerunt, & tormenta sine fine tortoris, sine exitu damnationis, sine solatio mortis, tormenta quæ ad coronam non facile dimittant, sed tandiu torqueant, quandiu deijciant, nisi si aliquis diuina dignatione subtractus inter ipsa cruciamenta profecerit, adeptus gloriam nō termino supplicij, sed celeritate moriendi. Hęc patimur delicto & merito nostro, sicut præmonuit diuina censura, dicens: Si dereliquerint legem meam & in iudicijs meis non ambulauerint, si iustificationes meas profanauerint, & præcepta mea non obseruauerint, uisitabo in uirga facinora eorum, & in flagellis delicta eorū. Virgas igitur & flagella sentimus, qui deo nec bonis factis placemus, nec pro peccatis satisfacimus. Rogemus de intimo corde & de tota mente misericordiam dei, quia & ipse addidit, dicēs: Misericordiam autem meam non dispergam ab eis. Petamus & accipiemus, & si in accipiendo mora & tarditas fuerit, quoniam grauiter offendimus, pulsemus, quia & pulsanti aperitur, si modo pulsent hostium preces & gemitus & lachrymæ nostræ, quibus insistere & immorari oportet, & si sit unanimis oratio. Nam quod magis suasit & compulit, ut has ad uos literas scriberem, scire debetis (sicut dominus ostendere & reuelare dignatus est) dictum esse in uisione: Petite & impetrabitis, tunc deinde præceptū plebi assistenti, ut pro quibusdam personis designatis sibi peterent: In petendo autem fuisse dissonas uoces, & dispares uoluntates, & uehementer hoc displicuisse illi qui dixerat: Petite & impetrabis, quod plebis inæqualitas discreparet, nec esset fratrum cōsensio una & simplex & iuncta concordia, cum scriptum sit: Deus qui inhabitare facit unanimes in domo. Et in actis apostolorū legamus: Turba autem eorū qui crediderant, animo ac mente unà agebant, & dominus sua uoce mandauerit, dicens: Hoc est mandatū meum, ut diligatis inuicem. Et iterum: Dico autem uobis, quoniam si duobus ex uobis conuenerit in terra de omni re quamcunq; petieritis, continget uobis à patre meo qui in cœlis est. Quod si duo unanimes tantum possunt, quid si unanimitas apud omnes esset? Quid si secundum pacem quam nobis dominus dedit, uniuersis fratribus cōueniret? Iampridem de diuina misericordia impetrassemus quod petimus, non tandiu in hoc salutis & fidei nostræ periculo fluctuaremus, imò uero nec uenissent fratribus hæc mala, si in unū fraternitas fuisset animata. Nam & illud ostensum est, quod sederet paterfamiliâs sedente sibi ad dexteram iuuene, qui iuuenis anxius & cum quadam indignatione subtristis, maxillam manu tenens, mœsto uultu sedebat. Alius uero in sinistra parte cōsistens rete portabat, quod se mittere, ut circunstantē populū caperet, minabatur, & cum miraretur quid hoc esset ille qui uidit, dictum est ei: Iuuenem qui

Psal. 88. *Ioan. 16.* *Oratio unanimis.* *Matth. 7.* *Luc. 11.* *Psal. 67.* *Actuum. 2.* *Matth. 28.*

qui ad dexteram sic sederet, contristari & dolere quod præcepta sua non ser/
uarentur: Illum uero in sinistra exultare, quod sibi daretur occasio ut à pa/
tresamiliâs potestatem sumeret sæuiendi. Hoc prius longe ostensum est,
quàm tempestas uastitatis huius oriretur. Et uidemus impletum quod fue
rat ostensum, ut dum domini præcepta cõtemnimus, dum datæ legis man/
data salutaria nõ tenemus, facultatem nocendi inimicus acciperet, & minus
armatos, & ad repugnandũ minus cautos iactu retis operiret. Oremus in/ *Oratio.*
stanter, & assiduis precibus ingemiscamus. Nam & hoc nobis iam olim per
uisionem fratres charissimi exprobratum sciatis, quod dormitemus in preci
bus, nec uigilanter oremus, & deus utiꝗ qui quem corripit, diligit, quando
corripit, ad hoc corripit ut emendet, ad hoc emendat ut seruet. Excutiamus
itaꝗ & abrumpamus somni uincula, & instanter ac uigilanter oremus: sicut
Paulus apostolus præcipit, dicens: Instate orationi uigilantes in ea. Nam & *Colos. 4.*
apostoli orare diebus ac noctibus non destiterunt, & dominus quoque ipse
disciplinæ magister & exempli nostri uia frequenter & uigilanter orauit, si/ *Luc. 6.*
cut in euangelio legimus: Exijt in montem orare, & fuit pernoctans in ora/
tione dei, & utiꝗ quod orabat, orabat ille pro nobis, cum peccator ipse non
esset, sed nostra peccata portaret. Adeo autem pro nobis ille deprecabatur,
ut legamus in alio loco: Dixit autem dominus ad Petrum: Ecce satanas po/ *Luc. 22.*
stulauit ut uos uexaret quomodo triticum, ego autem rogaui pro te, ne de/
ficiat fides tua, quod si pro nobis ac pro delictis nostris ille laborat & uigi/
lat & precatur, quanto nos magis insistere precibus & orare, & primo ipsum
dominũ rogare, tum deinde per ipsum deo patri satisfacere debemus? Ha/
bemus aduocatum & deprecatorem pro peccatis nostris Iesum Christum
dominum nostrum, si modo nos in præteritum peccasse pœniteat, & confi/
tentes atꝗ intelligentes delicta nostra, quibus nũc deũ offendimus, uel de
cætero nos ambulare in uijs eius, & præcepta eius metuere spondeamus. Pa
ter nos & corrigit & tuetur, stantes tamen in fide & in pressuris atꝗ in angu
stijs licet Christo eius firmiter adhærentes, sicut scriptum est: Quis nos sepa *Rom. 8.*
rabit à charitate Christi? pressura an angustia, an persecutio, an fames, an
nuditas, an periculum, an gladius? Nihil horum potest separare credentes,
nihil potest auellere corpori eius & sanguini cohærentes. Persecutio ista exa
minatio est atꝗ exploratio peccati nostri, excuti nos deus uoluit & proba/
ri, sicut suos semper probauit: nec tamen in probationibus eius aliquando
auxilium credentibus defuit. Deniꝗ ad minimum famulum suum, & in de
lictis licet plurimis constitutum, & dignatione eius indignũ, tamen pro sua
circa nos bonitate mandare dignatus est. Dic illi, inquit, securus sit, quia pax
uentura est. Sed quod interim morula est, supersunt aliqui qui probentur.
Sed & de uictu parco, & sobrio potu diuinis dignationibus admonemur,
scilicet ne uigore cœlesti sublime iam pectus * illecebra secularis eneruet, uel *al's. illecebro/so poculo se*

n 2 ne lar

ne largioribus epulis mens grauata minus ad preces orationis euigilet. Diſ-
ſimulare hæc ſingula & apud conſcientiam meam ſolus occultare non de-
bui, quibus unuſquiſq; ueſtrum & inſtrui & regi poſſit. Ne ipſi utiq; apud
uos hanc epiſtolam teneatis ocultam, ſed legendam fratribus ſuggeratis.
Intercipere enim quibus nos dominus admonere & inſtruere dignatur, eius
eſt qui admoneri & inſtrui dedignatur, eius eſt qui admoneri & inſtrui fra-
trem ſuum nolit. Probari nos à domino noſtro ſciant, nec à fide, in qua in
eum ſemel credidimus, præſentis præſſuræ conflictatione deficiant. Delicta
ſua ſinguli recognoſcentes, uel modo conuerſationem ueteris hominis expo
Luc. 9. nant. Nemo enim retro attendens, & ſuperponens manum ſuam ſuper ara
Gen. 19. trum, aptus eſt regno dei. Deniq; uxor Loth, quæ liberata contra præceptũ
retro reſpexit, quod euaſerat perdidit. Attendamus nõ poſteriora, quò dia-
bolus reuocat, ſed priora quò Chriſtus uocat. Oculos erigamus ad cœlum,
Orandũ pro ne oblectamentis & illecebris nos ſuis terra decipiat. Vnuſquiſq; oret domi
omnibus. num non pro ſe tantum, ſed & pro omnibus fratribus, ſicut dominus Ieſus
orare nos docuit, ubi non ſingulis priuatam precem mandauit, ſed commu-
ni & concordi prece orare pro omnibus iuſſit. Si nos dominus humiles &
quietos, ſi nos inuicẽ copulatos, ſi circa iram ſuam timidos, ſi præſenti tribu-
latione correctos emendatosq; cõſpexerit, tutos ab inimici infeſtationibus
exhibebit. Pręceſſit diſciplina, ſequetur & uenia. Nos tantum ſine ceſſatione
poſcendi, & cum fide accipiendi ſimplices & unanimes dominum deprece-
mur cum gemitu pariter & fletu deprecantes, ſicut deprecari oportet eos,
qui ſint poſiti inter plangentium ruinas, & timentium reliquias, inter nume-
roſam languentium ſtragem, & exiguam ſtantium paucitatem. Rogemus
al's. illecebris. pacẽ maturius reddi, cito * latebris noſtris & periculis ſubueniri. In pleriſq;
famulis ſuis dominus dignatur oſtendere redintegrationẽ eccleſiæ ſuę, ſecu-
Sæpe fit ex- ritatẽ ſalutis noſtræ, poſt pluuias ſerenitatẽ, poſt tenebras lucem, poſt pro-
pulsa nube ſe- cellas & turbines placidam lenitatem. Pia paternæ dilectionis auxilia, diui-
rena dies. næ maieſtatis ſolita magnalia, quibus & perſequentium blaſphemia retun-
datur, & lapſorum pœnitentia reformetur, & fortis & ſtabilis perſeuerantiũ
fiducia glorietur. Opto uos fratres chariſſimi ſemper bene ualere.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Ad clerum & plebem de Celerino confeſſore lectore ordinato.

Epiſtola V.

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIS
& plebi uniuerſæ fratribus ſalutem.

AGnoſcenda & complectenda ſunt fratres dilectiſſimi benefi-
cia diuina, quibus eccleſiam ſuam dominus illuſtrare tempori
bus noſtris & honeſtare dignatus eſt, cõmeatum dando no-
bis confeſſoribus ſuis & martyribus glorioſis, ut qui ſublimiter

Chriſtum

Christum confessi essent, clerum postmodum Christi ministerijs ecclesiasti-
cis adornarent. Exultate itaq; & gaudete nobiscum lectis literis nostris, qui-
bus ego & collegæ mei qui præsentes aderant, referimus ad uos Celerinum *Celerini martyrio suadet congratulandum.*
fratrem nostrum uirtutibus pariter & moribus gloriosum clero nostro non
humana suffragatione, sed diuina dignatione coniunctum, qui cum consen-
tire dubitaret, ecclesiæ ipsius admonitu & hortatu in uisione per noctem cō
pulsus est ne negaret, nobis suadentibus, cui plus licuit, & coëgit, quia nec
fas fuerat nec decebat sine honore ecclesiastico esse, quem sic dominus hono
rauerit cœlestis gloriæ dignitate. Hic ad temporis nostri prælium primus,
hic inter Christi milites antesignanus, hic inter persecutionis initia feruen- *Celerini commendatio.*
tia cum ipso infestationis principe & autore congressus, dum inexpugnabi-
li firmitate certaminis sui aduersarium uincit, uincendi cæteris uiam fecit, nō
breui compendio uulnerum uictor, sed hærentibus diu & permanentibus
pœnis longæ colluctationis miraculo triumphator. Per decem & nouem di
es custodia carceris septus, in neruo ac ferro fuit. Sed posito in uinculis cor-
pore, solutus ac liber spiritus mansit. Caro famis ac sitis diuturnitate conta- *Celerini constantia.*
buit, sed animam fide & uirtute uiuentem nutrimentis spiritualibus deus
pauit. Iacuit inter pœnas pœnis suis fortior, inclusus includentibus maior,
iacēs stantibus celsior, uincientibus firmior uinctus, sublimior iudicantibus
iudicatus. Et quamuis ligati neruo pedes essent, calcatus serpens & obtritus
& uictus est. Lucent in corpore glorioso clara uulnerū signa, eminent & ap-
parent in membris longa tabe consumptis expressa uestigia. Sunt magna,
sunt mira, quæ de uirtutibus eius ac laudibus fraternitas audiat. Et si aliquis
Thomæ similis extiterit, qui minus auribus credat, nec oculorum fides de- *Thomæ similes increduli.*
est, ut quisquis quod audit & uideat. In seruo dei uictoriam gloria uulnerū
fecit, gloriam cicatricum memoria custodit. Nec rudis iste aut nouus est in
Celerino charissimo nostro titulus gloriarum, per uestigia cognationis suæ
graditur, parentibus, ac propinquis suis honore consimili diuinæ dignatio-
nis æquatur. Auia eius Celerina iam pridem martyrio coronata est. Item pa *Celerina auia Celerini.*
truus eius & auunculus Laurentius & Ignatius in castris & ipsi quondam *Laurentius. Ignatius.*
secularibus militantes, sed ueri & spirituales dei milites, dum diabolū Chri-
sti professione prosternunt, palmas à domino & coronas illustri passione
meruerūt. Sacrificia pro eis semper, ut meministis, offerimus, quoties mar *Sacrificia pro martyribus.*
tyrum passiones & dies anniuersaria cōmemoratione celebramus. Nec de-
gener ergo esse, nec minor poterat, quem sic domesticis exemplis uirtutis ac
fidei prouocabat familiæ dignitas & generosa nobilitas. Quod si in fami-
lia seculari prædicationis & laudis est esse patricium, quanto maioris laudis
& honoris est fieri in cœlesti prædicatione generosum? Non inuenio quem
beatiorem magis dicam utrum'ne illos de posteritate tam clara, an hunc de
origine gloriosa. Ita æqualiter apud eos recurrit & commeat diuina digna-

 tio, ut

tio,ut & illorum coronam dignitas sobolis illustret, & huius gloriam subli‑ mitas generis illuminet. Hunc ad nos fratres dilectissimi cum tanta domini dignatione uenientem testimonio & miraculo eius ipsius, qui se persecutus fuerat illustrem, quid aliud quàm super pulpitum, id est, super tribunal eccle‑ siç oportebat imponi, ut loci altioris celsitate subnixus, & plebi uniuersç pro honoris sui claritate conspicuus, legat præcepta euangelij domini, quæ forti‑ ter ac fideliter sequitur? uox dominum confessa in his quotidie, quæ domi‑ nus locutus est, audiatur? Viderit an sit ulterior gradus ad quem proficisci in ecclesia possit. Nihil est in quo magis confessor fratribus prosit, quàm ut dum euangelica lectio de ore eius auditur, lectoris fidem quisquis audierit, imitetur. Iungendus in oratione Aurelio fuerat, cum quo & diuini honoris societate coniunctus est, cum quo omnibus uirtutis & laudis insignibus co‑ pulatus est. Pares ambo, & uterq; consimiles. In quantum gloria sublimes, in tantum uerecundia humiles. Quantum diuina dignatione promoti, tan‑ tum sua quiete & tranquillitate summissi, & uirtutũ pariter & morum * sin‑ gulis exempla præbentes, & cõgressioni & paci congruentes. Illic robore, hic pudore laudabiles. In talibus seruis lætatur dominus. In eiusmodi cõfessori‑ bus gloriatur, quorum secta & conuersatio sic proficit ad præconiũ gloriæ, ut magisterium cæteris prębeat disciplinæ. Ad hoc eos Christus esse in eccle‑ sia diu uoluit, ad hoc de media nocte subtractos, quadam dixerim resurre‑ ctione circa eos facta, incolumes reseruauit, ut dũ nihil in honore sublimius, nihil in humilitate submissius à fratribus cernitur, hos eosdem fraternitas se‑ ctata comitetur. Hos * tamen lectores interim constitutos sciatis, quia opor‑ tebat lucernam super candelabrum poni, unde omnibus luceat, & gloriosos uultus in loco altiore constitui, ubi ab omni fraternitate circunstante conspe‑ cti incitamentum gloriæ uidentibus præbeant. Cæterum presbyterij hono‑ rem designasse nos illis iam sciatis, ut & sportulis ijdem cum presbyteris ho‑ norentur, & diuisiones mensuræ æquatis quantitatibus partiant, sessuri no‑ biscum prouectis & corroboratis annis suis, quamuis in nullo minor possit uideri ætatis indole, qui consummauit ætatem gloriæ dignitate.

Celerini cum Aurelio collatio.

al's. singularia

al's. autem

Ecclesiast. 16.

Sportulæ.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Ad plebem Thibari consistentem epistola hortatoria, ut mente incorrupta, fide integra, uirtute deuota Christi confessionem seruet.

Epistola VI.

CYPRIANVS PLEBI THIBARI CONSISTENTI SALVTEM.

COgitaueram quidẽ fratres dilectissimi, atq; in uotis habebam, si rerum ratio ac temporis conditio permitteret, secundũ quod frequenter desiderastis, ipse ad uos uenire, & quantulacũq; me‑ diocritas nostra præualeret exhortationis nostræ præsens illic fraternitatẽ corroborare. Sed quoniam sic rebus urgentibus detinemur, ut

longe

longe istinc excurrere, & diu à plebe,cui de diuina indulgentia præsumus, abesse non datur facultas,has interim pro me ad uos uicarias literas misi. Nam cum domini instruentis dignatione instigemur sæpius & admonea-mur,ad uestram quoque conscientiam admonitionis nostræ solicitudinem perferre debemus. Scire enim debetis & pro certo credere ac tenere, pressu-ræ diem super caput esse cœpisse, & occasum seculi atque antichristi tempus appropinquasse,ut parati omnes ad prælium stemus,nec quicquam nisi gloriam uitæ æternæ, & coronam confessionis dominicæ cogitemus, nec pute-mus talia esse,quæ ueniunt,qualia fuerunt illa quæ transierunt. Grauior nũc & ferocior pugna imminet,ad quam fide incorrupta,& uirtute robusta pa-rare se debent milites Christi, considerantes idcirco se quotidie calicem san-guinis Christi bibere, ut possint & ipsi propter Christum sanguinem funde re.Hoc est enim uelle cum Christo inueniri,id quod Christus & docuit & fecit imitari secundum Ioannem apostolum dicentem : Qui dicit se in Chri-sto manere,debet quomodo ille ambulauit & ipse ambulare. Item beatus Paulus apostolus exhortatur & docet,dicens:Sumus filij dei.Si autem filij, & hæredes, hæredes quidem dei,cohæredes autem Christi, siquidem com-patiamur ut & commagnificemur.Quæ nunc omnia consideranda sunt nobis, ut nemo quicquã de seculo iam moriente desideret, sed sequatur Chri-stum,qui & uiuit in æternum, & uiuificat seruos suos in fide sui nominis cõ-stitutos. Venit enim tempus fratres dilectissimi, quod iampridem domi-nus noster prænunciauit,& docuit aduenire, dicens : Veniet hora,ut omnis qui uos occiderit,putet se officium deo facere.Sed hæc facient,quoniam nõ cognouerunt patrem neq; me. Hæc autem locutus sum uobis,ut cum uene-rit hora eorum,memores sitis quia ego dixi uobis. Nec quicquam miretur persecutionibus nos assiduis fatigari, & pressuris angentibus frequenter ur-geri,cũ hęc futura in nouissimis temporibus dominus ante prædixerit,& militiam nostram magisterio & hortamento sui sermonis instruxerit : Petrus quoq; apostolus eius docuerit, ideo persecutiones fieri, ut probemur, & ut dilectioni dei iustorum præcedentium exemplo, nos etiam morte & passionibus copulemur : posuit enim in epistola sua,dicens: Charissimi nolite mirari ardorem accidentem uobis, qui ad tentationem uestram fit,nec excida-tis tanquam nouum uobis cõtingat,sed quoties communicatis Christi pas-sionibus,per omnia gaudete,ut & in reuelatione facta claritatis eius gaudẽ-tes exultetis.Si improperatur uobis in nomine Christi,beati estis,quia ma-iestatis & uirtutis domini nomen in uobis requiescit. Quod quidem secundum illos blasphematur, secundum nos autem honoratur. Docuerunt au-tem nos apostoli ea quæ de præceptis dominicis & cœlestibus mandatis ipsi quoque didicerunt , domino ipso scilicet corroborante nos & dicen-te ; Nemo est, inquit, qui relinquat domum, aut agrum, aut parentes, aut

Marginal notes: 1. Ioan. 2. — 1. Ioan. 2. — Rom. 8. — Ioan. 16. — 1. Petri. 4. — Luc. 18.

Matth.19. fratres, aut sorores, aut uxorem, aut filios propter regnum dei, & non recipi-
Luc.6. at septies tantum in isto tempore, in seculo autem uenturo uitam æternam.
Et iterum: Beati, inquit, eritis, cum odio uos habuerint homines, & separa-
Persecutio fidelium coronatio. uerint uos, & expulerint, & maledixerint nomini uestro, quasi nequam
propter filium hominis: gaudete in illa die & exultate, ecce enim merces ue-
stra multa est in cœlo. Gaudere nos & exultare uoluit in persecutionibus
dominus, quia quando persecutiones fiunt, tunc dantur coronæ fidei, tunc
probantur milites dei, tunc martyribus patent cœli. Neque enim sic nomen
militiæ dedimus, ut pacem tantummodo cogitare, & detrectare, ac recusare
militiam debeamus, cum in ipsa militia primus ambulauerit dominus, hu-
Christi exemplo primũ facere postea docere oportet. militatis & tolerantiæ & passionis magister, ut quod fieri docuit, prior face-
ret, & quod pati hortatur, prior pro nobis ipse pateretur. Sit ante oculos
fratres dilectissimi, quod qui omne iudiciũ à patre solus accepit, & qui uen-
turus est iudicaturus, iam iudicij sui & cognitionis futuræ sententiam prætu
lerit, prænuncians & contestans confessurum se coram patre suo cõfitentes,
Mors omnibus æqua tardior citior. & negaturum negantes. Si mortem possemus euadere, merito mori timere
mus. Porrò autem cum mortalem mori necesse sit, amplectamur occasionẽ
de diuina promissione & dignatione uenientem, & fungamur exitu mortis
cum præmio immortalitatis, nec uereamur occidi, quos constet quando oc-
cidimur, coronari, nec quisquam fratres dilectissimi, cum populum nostrum
fugari conspexerit metu persecutionis & spargi, cõturbetur, quod collectam
fraternitatem nõ uideat, nec tractantes episcopos audiat. Simul tũc omnes
esse non possumus, quibus occidere non licet, sed occidi necesse est. Vbicun-
que in illis diebus unusquisque fratrũ fuerit à grege interim hac necessitate
temporis corpore non spiritu separatus, non moueatur ad fugæ illius horro
rem, nec recedens & latens solitudine deserti loci terreatur: Solus non est, cui
Christus in fuga comes est. Solus nõ est, qui templum dei seruans: ubicun-
que fuerit, sine deo non est. Et si fugientem in solitudine ac montibus latro
oppresserit, fera inuaserit, fames ac sitis aut frigus afflixerit, uel per maria
præcipiti nauigatione properantem tempestas, aut procella submerserit, ex
pectat militem suum Christus ubicunq; pugnantem, & persecutionis causa
pro nominis sui honore morienti præmium reddit, quod daturum se in
al's. persecutione. * surrectione promisit. Nec minor est martyrij gloria, non publice & inter
Abel primus martyrij autor. multos perisse, cum pereundi causa sit propter Christum perire. Sufficit ad
testimonium martyrij sui testis ille qui probat martyres & coronat. Imite-
mur fratres dilectissimi Abel iustum, qui initiauit martyria, dum propter
Abrahami obedientia. iusticiam primus occiditur. Imitemur Abraham dei amicum, qui nõ est cõ-
tatus ut filium uictimam suis manibus offerret, dum deo fide deuotionis
Ananias, Azarias, Misahel, obsequit. Imitemur tres pueros, Ananiam, Azariam, & Misahelem, qui nec
ætate territi, nec captiuitate fracti, Iudæa deuicta & Hierosolymis captis,

in ipso

in ipſo regno ſuo regem fidei uirtute uicerunt, qui adorare ſtatuam, quam Nabuchodonoſor rex fecerat,iuſſi,& minis regis & flammis fortiores extiterũt proclamantes & fidem ſuam per hæc uerba teſtantes:Nabuchodono *Dan. 3.*
ſor rex non opus eſt nobis de hoc uerbo reſpondere tibi.Eſt enim deus cui nos ſeruimus potens eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis rex,liberabit nos(etſi nõ notum ſit tibi)quia dijs tuis non deſeruimus, & imaginem auream quã ſtatuiſti nõ adorabimus. Credebant ſe illi ſecundum fidem poſſe euadere,ſed addiderunt,etſi nõ, ut ſciret rex illos propter deum quem colebant & mori poſſe.Hoc eſt enim robur uirtutis & fidei,credere & ſcire quod deus à morte præſente liberare poſſit, & tamen mortem *Deus à morte liberare poteſt.*
non timere nec cedere ut probari potius fides poſſit. Erupit per os eorũ ſpiritus ſancti incorruptus & inuictus uigor,ut appareat,uera eſſe quæ in euangelio ſuo dominus edixit,dicens:Cum autem uos apprehenderint,nolite co *Matth.10.*
gitare quid loquamini.Dabitur enim uobis in illa hora quid loquamini. Non enim uos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris ueſtri qui loquitur in uobis.Dixit quid loqui & reſpondere poſſimus dari nobis in illa hora diuinitus & offerri,nec nos tunc eſſe qui loquimur,ſed ſpiritum dei patris,qui cũ à confitentibus non diſcedit neq; diuiditur,ipſe in nobis & loquitur,& coronatur. Sic & Daniel cum compelleretur adorare idolum Bel, quem tunc & *Dan. 14.*
rex & populus colebant, in aſſerendo dei ſui honorem plena fidei libertate prorupit,dicens:Nihil colo ego niſi dominum deũ meum,qui condidit cœlum & terram.Quid in Maccabæis beatorum martyrum grauia tormenta, *Maccabæi.*
& multiformes ſeptem fratrum pœnæ, & confortans liberos ſuos mater in pœnis, & moriens ipſa quoq; cum liberis ? Nónne magnæ uirtutis & fidei documenta taſtantur, & nos ad martyrij triumphum ſuis paſſionibus adhortantur? Quid prophetæ quos ad præſcientiam futurorum ſpiritus ani- *Prophetæ.*
mauit ? Quid apoſtoli quos dominus elegit ? Nónne cum iuſti occiduntur *Apoſtoli.*
propter iuſtitiam,mori nos quoq; docuerunt?Chriſti natiuitas à martyrijs *Chriſti natiuitas.*
infantum ſtatim cœpit,ut ob nomen eius à bimatu & infra qui fuerant,necarentur. Ætas necdum habilis ad pugnam,idonea extitit ad coronam, ut
* apparerent innocentes eſſe qui propter Chriſtum necantur, infantia inno *al's.appareret.*
cens ob nomen eius occiſa eſt. Oſtenſum eſt neminem eſſe à periculo perſecutionis immunem,quando & tales martyria fecerunt. Quàm uero grauis *Chriſtus paſſus ut nos redimeret.*
cauſa ſit hominis Chriſtiani ſeruum pati nolle, cum paſſus ſit prior dominus,& pro peccatis noſtris nos pati nolle,cum peccatum ſuum proprium ille nõ habens paſſus ſit ille pro nobis ? Filius dei paſſus eſt,ut nos filios dei faceret, & filius hominis pati non uult, ut eſſe dei filius perſeueret ? Si odio ſeculi laboramus, odiũ ſeculi ſuſtinuit prior Chriſtus.Si contumelias in hoc mundo,ſi fugã,ſi tormenta toleramus,grauiora expertus eſt mũdi factor & *Ioan. 15.*
dominus,qui & admonet,dicens:Si ſeculũ,inquit, uos odit,memẽtote quoniam

niam me primo odit. Si de seculo essetis, seculum quod suum esset amaret. Sed quia de seculo nõ estis, & ego elegi uos de seculo, propterea odit uos seculum. Mementote sermonis quem dixi uobis, non est seruus maior domino suo. Si me persecuti sunt, & uos persequentur. Dominus & deus noster quicquid docuit & fecit, ut discipulus excusatus esse non possit, qui discit & non facit? Neque aliquis ex uobis fratres dilectissimi futuræ persecutionis metu, aut antichristi imminentis aduentu sic terreatur, ut non euangelicis exhortationibus & præceptis ac monitis cœlestibus ad omnia inueniatur armatus. Venit antichristus, sed superuenit & Christus. Grassatur & sæuit inimicus, sed statim sequitur dominus passiões nostras & uulnera uindicaturus. Irascitur aduersarius & minatur, sed est qui possit de eius manibus liberare. Ille metuendus est cuius iram nemo poterit euadere, ipso præmonente & dicente: Ne timueritis eos qui occidunt corpus, animam autem nõ possunt occidere. Magis autem metuite eum qui potest & animam & corpus perdere in gehennam. Et iterũ: Qui amat animam suam, perdet illam, & qui odit animam suam in isto seculo, in uitam æternam cõseruabit illam. Et in Apocalypsi instruit & præmonet, dicẽs: Si quis adorat bestiam & imaginem eius, & accipit notam in fronte sua & in manu, bibet & ipse de uino iræ dei mixto in poculo iræ eius, & punietur igne & sulphure sub oculis sanctorum angelorum, & sub oculis agni, & fumus de tormentis eorum ascendit in secula seculorum, nec habebunt requiem die ac nocte, quicunque adorant bestiam & imaginem eius. Ad agonem secularem & exercentur homines & parantur, & magnam gloriam computant honoris sui, si illis spectante populo, & imperatore presente contigerit coronari. Ecce agon sublimis & magnus, & coronæ cœlestis præmio gloriosus, ut spectet nos certantes deus, & super eos quos filios facere dignatus est, oculos suos pandens certaminis nostri spectaculo perfruatur. Preliantes nos & fidei cõgressione pugnantes spectat deus, spectant angeli eius, spectat & Christus. Quanta est gloriæ dignitas, quanta felicitas præside deo congredi, & Christo iudice coronari? Armemur fratres dilectissimi uiribus totis, & paremur ad agonẽ mente incorrupta, fide integra, uirtute deuota. Ad aciem quæ nobis indicitur, dei castra procedant. Armentur integri, ne perdat integer quod nuper stetit. Armentur & lapsi, ut & lapsus recipiat quod amisit. Integros honor, lapsos dolor ad prælium prouocet. Armat & præparat nos beatus Apostolus, dicens: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus potestates & principes huius mũdi harũ tenebrarũ, aduersus spiritus nequitiæ in cœlestibus. Propter quod induite tota arma dei, ut possitis resistere in die nequissimo: ut cum omnia perfeceritis, stetis accincti lumbos uestros in ueritate, induti loricam iustitiæ, & calciati pedes in præparatione euangelij pacis, assumentes scutum fidei, in quo possitis omnia ignita iacula nequissimi extin

Discipulus ut discit faciat.

Matth. 10.

Ioan. 12.

Apocal. 14.

Ephes. 6.

Arma Christianorum.

πανοπλίαν.

extinguere,& galeam salutis, & gladium spiritus qui est sermo dei. Hæc arma sumamus, his nos tutamentis spiritualibus & cœlestibus muniamus, ut in die nequissimo resistere diaboli minis & repugnare possimus. Induamur loricam iusticiæ,ut contra inimici iacula munitum sit pectus & tutum. Calciati simus euangelico magisterio & armati pedes,ut cum serpens calcari à nobis & obteri cœperit, mordere & supplantare non possit. Portemus fortiter scutum fidei,quo protegente quicquid iaculatur inimicus,possit extingui. Accipiamus quoque ad tegmentum capitis galeam salutarem, ut muniantur aures, ne audiant edicta feralia. Muniantur oculi, ne uideant detestanda simulachra. Muniatur frons,ut signum dei incolume seruetur. Muniatur os,ut dominum suum Christum uictrix lingua fateatur. Armemus & dexteram gladio spirituali,ut sacrificia funesta fortiter respuat,ut eucharistiæ memor, qui domini corpus accepit in ipso dominũ suum complectatur, postmodum à domino suo sumpturus præmium cœlestium coronarum. O dies ille qualis & quantus adueniet fratres dilectissimi, cum cœperit populum suum dominus recensere, & diuinæ cognitionis examine singulorum merita recognoscere, mittere in gehennam nocentes, & persecutores nostros flammæ pœnalis perpetuo ardore damnare, nobis uero mercedem fidei & deuotionis exoluere. *Iudicij dies bonis gaud[ium] malis gehe[n]næ futurus.* Quæ erit illa gloria,& quanta lætitia,admitti, ut deum uideas honorari, ut cum Christo domino deo tuo salutis ac lucis æternæ gaudium capias? Abraham, & Isaac, & Iacob, & patriarchas omnes, & prophetas, & apostolos, & martyres salutare, cum iustis & dei amicis in regno cœlorum datæ immortalitatis uoluptate gaudere, sumere illic quod nec oculis uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit? *1. Cor. 2.* Maiora enim nos accipere, quàm quod hic aut operamur,aut patimur Apostolus prædicat, dicens: Non sunt condignæ passiones huius temporis ad superuenturam claritatem quæ reuelabitur in nobis. *Rom. 8.* Cum reuelatio illa uenerit,cum charitas super nos dei fulserit, iam beati erimus, & læti dignatione domini honorati. Quàm rei manebunt & miseri, qui dei desertores aut contra deum rebelles uoluntatem fecerunt diaboli,ut eos necesse sit cum ipso simul inextinguibili igne torqueri? Hæc fratres dilectissimi hæreant cordibus uestris. Hæc sit armorum nostrorum præparatio, hæc diurna ac nocturna meditatio, ante oculos habere, & cogitatione semper ac sensibus uoluere iniquorum supplicia, & præmia ac merita iustorum: quid negantibus dominus comminetur ad pœnam, quid contra confitentibus promittat ad gloriam. Si hæc cogitantibus ac meditantibus nobis persecutionis dies superuenerint,miles Christi præceptis eius & monitis eruditus non expauescit ad pugnam, sed paratus est ad coronam. Opto uos fratres charissimi semper bene ualere.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Ad Magnum epiſtola de his qui in lecto gratiam conſequuntur, ubi inſinuat, quocunq; tempore gratiã dei profectione nõ carere dũ ab ægro fides nõ exulat.

Epiſtola VII.

Perfunduntur apud nos, merguntur apud Anglos.

QVæſiſti etiam frater chariſſime, quid mihi de illis uideatur, qui in infirmitate & languore gratiam dei cõſequuntur, an habendi ſint legitimi Chriſtiani, eo quod aqua ſalutari non loti ſint, ſed perfuſi. Qua in parte nemini uerecundia & modeſtia noſtra præiudicat, quo minus unuſquiſque quod uoluerit ſentiat, & quod ſenſerit faciat. Nos quantum concipit mediocritas noſtra, exiſtimamus in nullo mutilari & debilitari poſſe beneficia diuina, nec minus aliquid illic poſſe contingere, ubi plena & tota fide & dantis & ſumentis accipitur, quod diuinis muneribus hauritur. Neq; enim ſic in ſacramento ſalutari delictorũ contagia, ut in lauacro carnali & ſeculari ſordes cutis & corporis abluuntur, ut & ſapone & nitris, & cæteris quoque adiumentis, & * dolio & piſcina opus ſit, quibus ablui & mundari corpuſculum poſſit. Aliter pectus credentis abluitur, aliter mens hominis per fidei merita mundatur. In ſacramentis ſalutaribus neceſſitate cogente, & deo indulgentiam ſuam largiente totum credentibus cõferunt diuina compendia. Nec quenquam mouere debet, quod aſpergi uel perfundi uidentur ęgri, cum gratiam dominicam conſequuntur, quãdo ſcriptura ſancta per Ezechielẽ prophetam loquatur & dicat: Et aſpergam ſuper uos aquam mundã, & mundabimini ab omnibus immundicijs ueſtris, & omnibus ſimulachris ueſtris, & mundabo uos, & dabo uobis cor nouum, & ſpiritum nouum dabo in uobis. Item in Numeris: Et homo qui fuerit immundus uſq; ad ueſperam, hic purificabitur die tertio & die ſeptimo, & mundus erit. Si autem nõ fuerit purificatus die tertio & die ſeptimo, non erit mundus, & exterminabitur anima illa de Iſraël, quoniam aqua aſperginis nõ eſt ſuper eũ aſperſa. Et iterũ: Et locutus eſt dominus ad Moyſen dicens: Accipe Leuitas de medio filiorum Iſraël & purificabis eos. Et ita facies eis purificationem eorum, circunſperges eos aqua purificationis. Et iterum: Aqua aſperſionis purificatio eſt. Vnde apparet aſperſionem quoque aquæ inſtar lauacri ſalutaris obtinere, & quando hæc in eccleſia fiunt, ubi ſit & dantis & accipientis fides integra, ſtare omnia & conſummari ac perfici * eos ſalutari aqua & fide legitima Chriſti gratiam conſecutos non poſſe maieſtate domini & fidei ueritate. Porrò autem quod quidam non Chriſtianos ſed clinicos uocant, non inuenio unde hoc nomen aſſumant, niſi forte qui plura & ſecretiora legerunt apud Hippocratem uel Soranum clinicos iſtos deprehenderunt. Ego enim qui clinicum de euangelio noui, ſcio paralytico illi & debili per longa ætatis curricula in lecto iacenti nihil infirmitatem ſuam obfuiſſe, quo minus ad firmitatem cœleſtem pleniſſime peruenirét:

Marginal notes: *al's † lotio.* — *Ezechiel. 36.* — *Numeri. 19.* — *Numeri. 8.* — *al's † poſſe domini maieſtate, fidei ueritate. Porrò aũt quod quidam eos ſalutari aqua & fide legitima Chriſti gratiã conſecutos.*

perueniret. Nec tantum indulgentia dominica excitatum de grabato esse, sed ipsum grabatum suum reparatis & uegetatis uiribus sustulisse. Et idcirco quantum fide concipere & sentire nobis datur, mea sententia hæc est, ut Christianus iudicetur legitimus, quisquis fuerit in ecclesia lege & iure fidei diuinam gratiam consecutus. Aut si aliquis existimat eos nihil consecutos, eo quod ab aqua salutari tantum perfusi sint, si inanes & uacui sunt, non decipiantur ut si incommodum languoris euaserint, & conualuerint, non baptizentur. Si autem baptizari non possunt, qui iam baptismo ecclesiastico sanctificati sunt, cur in fide sua & domini indulgentia scandalizantur? An consecuti sunt quidem gratiam dominicam, sed breuiore & minore mensura muneris diuini ac spiritus sancti, ut habeantur quidem Christiani, non *Spiritus sine*
sint tamen cæteris adæquandi? Quinimo spiritus sanctus non de mensura *mẽsura datur*
datur, sed super credentem totus infunditur. Nam si dies omnibus æquali- *Ioan. 3.*
ter nascitur, & si sol super omnes pari & æquali luce diffunditur, quanto ma- *Sol æqualiter*
gis Christus sol & dies uerus in ecclesia sua lumen uitæ æternæ pari æquali- *radios diffundit.*
tate largitur? Cuius æqualitatis sacramentum uidemus in Exodo esse cele- *Gratia dei æ-*
bratum, cum de cœlo manna deflueret, & futurorũ præfiguratione alimen- *qualiter distri-*
tum panis cœlestis cibum Christi uenientis ostenderet. Illic enim sine discri- *buitur.*
mine uel sexus, uel ætatis gomor à singulis æqualiter colligebatur. Vnde ap *Exod. 16.*
parebat Christi indulgentiam & cœlestem gratiam postmodum secuturam æqualiter omnibus diuidi sine sexus uarietate, sine annorum discrimine, sine acceptione personæ super omnem dei populum spiritualis gratiam muneris infundi. Planè eadem gratia spiritualis, quæ æqualiter in baptismo à credentibus sumitur, in conuersatione atque actu nostro postmodum uel minuitur, uel augetur, ut in euangelio dominicum semen æqualiter seminatur, *Mat. 13.*
sed pro uarietate terræ aliud absumitur, aliud in multiformem copiam uel tricesimi, uel sexagesimi, uel centesimi numeri fructu exuberante cumulatur. Adhuc uero cum singuli ad denarium uocentur, quid est ut quod à deo æqualiter distribuitur, humana interpretatione minuatur? Quod si aliquis in illo mouetur quod quidam de ijs qui ægri baptizantur, spiritibus adhuc immundis tentantur, sciat diaboli nequitiam pertinacem usque ad aquam salutarẽ ualere: in baptismo uero * omnes nequitiæ suæ uires amittere. Quod *Al, omne ne-*
exemplum cernimus in rege Pharaone, qui diu reluctatus, & in sua perfi- *quitiæ suæ ui-*
dia demoratus, tam diu resistere potuit & præualere, donec ad aquam ue- *rus.*
niret, quò cum uenisset, & uictus est & extinctus. Mare autem illud sacramentum baptismi fuisse, declarat beatus apostolus Paulus dicens. Nolo *1. Cor. 10.*
enim uos ignorare fratres, quia patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes per mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube & in mari, & addidit dicens: Hæc autem omnia figuræ nostræ fuerunt. Quod hodie etiam geritur, ut per exorcistas uoce humana & potestate diuina fla-

gelletur & uratur, ut torqueatur diabolus. Et cum exire se & homines dei dimittere sæpe dicat, & in eo tamen quod dixerit fallat, & id quod per Pharaonem prius gestum est, eodem mendacio obstinationis & fraudis exerceat: cum tamen ad aquam salutarem, atque ad baptismi sanctificationem uenitur, scire debemus & fidere quia illic diabolus opprimitur, & homo dicatus diuina indulgentia liberatur. Nam sicut scorpij & serpentes, qui in sicco prævalent, in aquam præcipitati, præualere non possunt, aut sua uenena retinere: sic & spiritus nequã, qui scorpij & serpentes appellãtur, & tamen per nos data à domino potestate calcantur, permanere ultra non possunt in hominis corpore, in quo baptizato & sanctificato incipit spiritus sanctus habitare. Hoc deniq; & rebus ipsis experimur, ut necessitate urgente in ægritudine baptizati & gratiam consecuti careant immundo, quo antea mouebantur, & laudabiles ac probabiles in ecclesia uiuant, plusq; per dies singulos in augmentũ cœlestis gratiæ per fidei incrementa proficiant. Et contra sæpe nonnulli de illis qui sani baptizantur, si postmodũ peccare cœperint, spiritu immundo redeunte quatiuntur, ut manifestum sit diabolum in baptismo fide credentis excludi, si fides postmodum defecerit, regredi. Nisi si iustum quibusdã uidetur, ut illi qui extra ecclesiã apud aduersarios & antichristos profana aqua polluũtur, baptizati iudicentur: Hi uero qui in ecclesia baptizantur, minus indulgentiæ & gratiæ diuinæ consecuti esse uideantur, & tantus honor habeatur hæreticis, ut inde uenientes non interrogentur utrúmne loti sint an perfusi, utrúmne Clinici sint an Peripatetici: Apud nos aũt de integra fidei ueritate detrahatur, & baptismo ecclesiastico maiestas sua & sanctitas derogetur. Rescripsi fili charissime ad literas tuas quãtum parua nostra mediocritas ualuit, & ostendi quid nos quantum in nobis est sentiamus: nemini præscribentes quo minus statuat quod putat unusquisque præpositus actus sui rationem domino redditurus, secundum quod beatus apostolus Paulus in epistola sua ad Romanos scribit & dicit: Vnusquisque nostrum pro se rationem dabit. Non ergo nos inuicem iudicemus. Opto te fili charissime semper bene ualere.

Diabolus baptismo opprimitur.

Mira similitudo.

Peripatetici ab ambulãdo dicũtur, Clinici lecto affixi sunt. Huc alludit iocus.

Ro. 14.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS.

Ad Cornelium papam epistola, in qua de literis ad presbyteros missis se purgat, & cuncta ad illius dignitatem fecisse ostendit.

Epistola

Epiſtola VIII.

CYPRIANVS CORNELIO FRATRI SALVTEM.

Legi literas tuas frater chariſſime, quas per Primitiuum compresbyterum noſtrum miſiſti, in quibus te comperi motum, quod cum de Adrumetina colonia Polycarpi nomine ad te literæ dirigerentur, poſteaquam nos ego & Liberalis in eundem locum ueniſſemus, cœpiſſent illuc ad presbyteros & diaconos literæ dirigi. Quod ſcire te uolumus & pro certo credere, nulla leuitate aut contumelia factum: ſed cum ſtatuiſſemus complures, qui in unum conueneramus, ut legatis ad uos coëpiſcopis noſtris Caldonio & Fortunato miſſis, omnia interim integra ſuſpenderentur, donec ad nos ijdem collegæ noſtri rebus illic aut ad pacem redactis, aut pro ueritate compertis redirent, presbyteri & diaconi in Adrumetina conſiſtentes. Polycarpo coëpiſcopo noſtro abſente, ignorabãt quid nobis in commune placuiſſet. At ubi nos in præſenti uenimus, comperto conſilio noſtro, ipſi quoque id quod & cæteri obſeruare cœperunt, ut in nulla eccleſiarum iſtic conſiſtentium conſenſio diſcreparet. Quidam tamen mentes nonnunquam & animos ſermonibus ſuis turbant, dum aliter quædam quàm ſe habet ueritas nunciant. Nos enim ſingulis nauigantibus, ne cum ſcandalo ullo nauigarent, rationem reddidiſſe nos ſcimus, & hortatos eſſe ut eccleſiæ catholicæ matricem & radicem agnoſcerent ac tenerent. Sed quoniam latius fuſa eſt noſtra prouincia, habet etiam Numidiam & Mauritaniam ſibi cohærentes, ne in urbe ſchiſma factum abſentium animos incerta opinione confunderet, placuit ut per epiſcopos, retenta à nobis rei ueritate, ad comprobandam ordinationem tuam facta autoritate maiore, tum demum ſcrupulo omni de ſingulorum pectoribus excuſſo, per omnes omnino in prouincia iſta poſitos literæ fierent, ſicut fiunt, ut te uniuerſi collegæ noſtri & communicationem tuam, id eſt, catholicæ eccleſiæ unitatem pariter & charitatem probarent firmiter ac tenerent. Quod diuinitus eueniſſe, & cõſilium noſtrum prouidenter proceſſiſſe gaudemus. Sic enim nunc epiſcopatus tui & ueritas pariter & dignitas apertiſſima luce & manifeſtiſſima & firmiſſima eſt confirmatione fundata, ut & ex reſcriptis collegarum noſtrorũ, qui ad nos literas inde fecerũt, & ex relatione ac teſtimonijs coëpiſcoporum Pompeij, & Stephani, & Caldonij, ac Fortunati ordinationis tuæ & origo neceſſaria, & ratio iuſta, & glorioſa quoque innocentia ab omnibus noſceretur. Quod ut ſimul cum cæteris quoque collegis noſtris ſtabiliter ac firmiter adminiſtremus, atque ut catholicæ eccleſiæ concorditer unanimitatem teneamus, perficiat diuina protectio, ut dominus qui ſacerdotes ſibi in eccleſia ſua eligere & conſtituere dignatur, electos quoque, & conſtitutos ſua uoluntate atque opitulatione tueatur, gubernanter inſpirans ac ſubminiſtrans, & ad

Matrix Roma.

improborum contumaciam frenandam, uigorem, & ad lapsorum fouendã pœnitentiam, lenitatem. Opto te frater charissime semper bene ualere.

ARGVMENTVM SEQVENTIS EPISTOLAE.

Ad Florentium Pupianum epistola, ubi dolens quod temere de obtrectatoribus crediderit, se purgat, & animi illius lenitatem ostendit.

Epistola IX.

CYPRIANVS QVI ET THASCIVS FLORENTIO cui & Pupiano fratri salutem.

EGo te frater credideram tandem iam ad pœnitentiam conuerti, quod in præteritum tam infanda, tam turpia, tam etiam gentibus execranda, aut audisses de nobis temere, aut credidisses. Porrò autem etiam nunc in literis tuis animaduerto te adhuc esse, qui prius fueras, eadẽ te de nobis credere, & in eo quod credideras, perseuerare, & ne forte claritatis & martyrij tui dignitas, nostra communicatione maculetur, mores nostros diligenter inquirere, & post deum iudicem qui sacerdotes facit, te uelle, non dicam de me (quantus enim ego?) sed de dei & Christi iudicio iudicare: hoc est in deum non credere, hoc est rebellem aduersus Christum & aduersus euangelium eius existere, & cum ille dicat: *Matth. 10.* Nónne duo passeres asse ueneunt & neuter eorum cadit in terram sine patris uoluntate? & probet maiestas eius & ueritas sine consensu & permissu dei etiã minima non fieri, tu existimes sacerdotes dei sine consensu eius in ecclesia ordinari? Nam credere quod indigni & incerti sint qui ordinantur, quid aliud est quàm credere quod non à deo, nec per deum sacerdotes eius in ecclesia constituantur? An putas esse maius de me meum, quàm dei testimonium, *Testis in propria causa nemo idoneus.* cum dominus ipse doceat & dicat testimonium non esse uerum, si quis ipse de se testis existat, eo quod unusquisque utique sibi faueat, nec contra se aliquis infesta & aduersa depromat, fides uero syncera sit ueritatis, si in prædicationibus nostris alius sit prædicator ac testis? *Ioan. 5.* Si testimonium, inquit, dixero de me, testimonium meum non est uerum: alius est enim qui testis est de me. Quod si ipse dominus qui omnia postmodum iudicaturus sit, noluit de testimonio suo sibi credi, sed maluit de iudicio ac testimonio dei patris probari. Quanto magis hoc seruos eius obseruare oportet, qui iudicio ac testimonio dei non probantur tantum, sed etiam gloriantur? Præualuit autem apud te contra diuinam sententiam, & contra conscientiam nostram dei iuribus nixam inimicorum & malignorum commentum, quasi apud lapsos & profanos, & extra ecclesiam positos, de quorum pectoribus excesserit spiritus sanctus, esse aliud possit nisi mens praua, & fallax lingua & odia uenenata, & sacrilega mendacia, quibus qui credit, cũ illis necesse est inueni-

ueniatur,cum dies iudicij uenerit.Quod uero dixisti sacerdotes humiles esse debere,quia & dominus & apostoli humiles fuerunt,humilitatem meam & fratres omnes,& gentiles quoque optime norunt & diligunt, & tu quoq; noueras & diligebas,cum adhuc in ecclesia esses, & mecum communicares. Quis autem nostrum longe est ab humilitate, utrumne ego qui quotidie fratribus seruio, & uenientes ad ecclesiam singulos benigne & cum uoto & gaudio suscipio: an tu qui te episcopum episcopi,& iudicem iudicis ad tempus à deo dati constituis,cum dominus deus in Deuteronomio dicat: Et homo quicunque fecerit in superbia,ut non exaudiat sacerdotem ,aut iudicem,quicunque fuerit in diebus illis,morietur homo ille, & omnis populus cum audierit timebit,& non agent impie etiam nunc? Et iterum ad Samuelem loquitur & dicit: Non te spreuerunt,sed me spreuerunt.Et adhuc dominus in euangelio,cum ei dictum esset: Sic respondes pontifici? custodiens & docens sacerdotalem honorem seruari oportere,contra pontificem nihil dixerit,sed innocentiam suam tantummodo purgans responderit dicens: Si male locutus sum,exprobra de malo: si autem bene, quid me cædis? Item beatus Apostolus,cum ei dictum esset: Sic insilis in sacerdotem dei maledicendo? nihil contumeliose locutus sit aduersus sacerdotem: cum & potuerit se constanter exerere aduersus eos qui dominum crucifixissent, & qui iam deum,& Christum,& templum, & sacerdotium perdidissent. Sed quamuis in falsis & spoliatis sacerdotibus umbram tamen ipsam inanem sacerdotalis nominis cogitans dixerit: Nesciebam fratres quia pontifex est, scriptum est enim: Principem plebis tuæ non maledices, nisi si sacerdos tibi fui ante persecutionem,quando mecum communicabas,sed post persecutionem sacerdos esse desij. Persecutio enim te uenientem ad summam martyrij sublimitatem prouexit: me autē proscriptionis onere depressit, cum publice legeretur: Si quis tenet uel possidet de bonis Cæcilij Cypriani episcopi Christianorum,proscribatur,ut etiam qui non credebant deo episcopum constituenti,uel diabolo crederent episcopum proscribenti.Nec hoc iacto,sed dolens profero,cum te iudicem dei constituas & Christi, qui dicit ad apostolos,ac per hoc ad omnes præpositos qui apostolis uicaria ordinatione succedunt: Qui audit uos,me audit,& qui me audit,audit eum qui me misit. Et qui reijcit uos,me reijcit,& eum qui me misit. Vnde enim schismata & hæreses obortæ sunt & oriuntur,nisi dum episcopus qui unus est,& ecclesiæ præest,superba quorundam præsumptione contemnitur, & homo dignatione dei honoratus,ab indignis hominibus iudicatur? Quis enim hic est superbiæ tumor,quæ arrogantia animi,quæ mentis inflatio,ad cognitionem suam præpositos & sacerdotes uocare,ac nisi apud te purgati fuerimus, & sententia tua absoluti,etiam sex annis nec fraternitas habuerit episcopum, nec plebs præpositum,nec grex pastorem,nec ecclesia gubernatorem, nec Chri-

Sacerdotes humiles.

Deute.17.

1.Reg.8.

Ioan.18.

Actu.23.

Exod.22.

Luc.10.

ſtus antiſtitem,nec deus ſacerdotem? Subueniat Pupianus & ſententiam dicat:Iudicium dei & Chriſti in apertum referat,ne tantus fidelium numerus qui ſub nobis accerſitus eſt,ſine ſpe ſalutis & pacis exiſſe uideatur, ne nouus credentium populus nullam per nos conſecutus eſſe baptiſmi gratiam & ſpiritus ſancti iudicetur,ne tot lapſis & pœnitentibus pax data, & communicatio noſtra examinatione conceſſa iudicij ſui autoritate ſoluatur. Annue aliquando & dignare pronunciare de nobis, & epiſcopatum noſtrum cognitionis tuæ autoritate firmare,ut deus & Chriſtus eius agere tibi gratias poſſint,quod per te antiſtes & rector altari eorum pariter & plebi reſtitutus ſit. Apes habent regem & iudicem,& ei fidem ſeruant. Latrones mancipi obſequio pleno humilitatis obtemperant. Quanto ſimpliciores & meliores uobis brutæ pecudes,& muta animalia,& cruenti licet ac furẽtes inter gladios atque inter arma prædones? Præpoſitus illic agnoſcitur & timetur, quem non ſententia diuina conſtituit,ſed in quem factio perdita & nocens caterua conſentit. Dixiſti ſanè ſcrupulum tibi eſſe tollendum de animo,in quem incidiſti,ſed tua mente & uoluntate ſacrilega, dum inceſta, dum impia,dum nefanda contra fratrem,contra ſacerdotem facile audis, & libenter credis,aliena mendacia quaſi propria & priuata defendis,nec recordaris ſcriptum eſſe:Sepi aures tuas ſpinis,& noli audire linguam nequam, & iterum:Malus obaudit linguæ iniquorum, iuſtus autem non intendit labijs mendacibus. Quare in hunc ſcrupulum non inciderunt martyres ſpiritu ſancto pleni,& ad conſpectum dei & Chriſti eius,paſſioni iam proximi,qui ad Cyprianum epiſcopum literas de carcere direxerunt, ſacerdotem dei agnoſcentes & conteſtantes ei? Quare in hunc ſcrupulum non inciderunt tot epiſcopi collegæ mei,qui uel cum de medio receſſerunt,proſcripti ſunt, uel apprehenſi in carcere & in cathenis fuerunt,aut qui in exilium relegati, illuſtri itinere ad dominum profecti ſunt,qui quibuſdam locis animaduerſi cœleſtes coronas de domini clarificatione ſumpſerunt? Quare in hunc ſcrupulum non inciderunt de plebe iſta noſtra quæ apud nos eſt, & nobis de dei dignatione commiſſa eſt, tot confeſſores quæſtionati & torti, & inſignium uulnerum & cicatricum memoria glorioſi? tot uirgines integræ? tot laudabiles uiduæ? eccleſiæ denique uniuerſæ per totum mundum nobiſcum unitatis uinculo copulatæ? niſi ſi omnes iſti communicantes mecum, ſecundum quod ſcripſiſti:polluto ore noſtro polluti ſunt, & ſi ſpem uitæ æternæ communicationis noſtræ contagione perdiderunt. Pupianus ſolus integer, inuiolatus,ſanctus,pudicus,qui nobis miſcere ſe noluit,in paradiſo atque in regno cœlorum ſolus habitabit. Scripſiſti etiam quod eccleſia nunc propter me portionem ſui in diſperſo habeat,cum omnis eccleſiæ populus & collectus ſit & adunatus,& indiuidua concordia ſibi iunctus, & ſoli illi foris remanſe-

Apes regem habent.

Præpoſit⁹ inter prædones.

Eccle. 28.
Prouerb. 17.

Pupiano inſultat Cyprian⁹.

manserint,qui & si intus essent,eijciendi fuerant,ne patiatur dominus populi sui protector & tutor triticum de area sua diripi,sed solæ possint paleæ de ecclesia separari,cum & Apostolus dicat:Quid enim si exciderunt à fide quidam illorum? Nunquid infidelitas illorum fidem dei euacuauit? absit.Est enim deus uerax,omnis autem homo mendax. Et dominus quoq; in euangelio,cum eum loquentem discipuli derelinquerent,conuersus ad duodecim dixerit:Nunquid & uos uultis ire?Respondit ei Petrus dicens: Domine ad quem ibimus?uerbū uitæ æternæ habes,& nos credidimus & cognouimus, quoniam tu es filius dei uiui.Loquitur illic Petrus, super quem ædificanda fuerat ecclesia, docens quia & si contumax ac superba obaudire nolentium multitudo discedat,ecclesia tamen Christianorum non recedit,& illi sunt ecclesia & plebs sacerdoti adunata, & pastori suo grex adhærens. Vnde scire debes episcopum in ecclesia esse,& ecclesiam in episcopo,& si qui cum episcopo non sint,in ecclesia non esse,& frustra sibi blandiri eos,qui pacem cum sacerdotibus dei non habentes obrepunt,& latenter apud quosdam communicare se credunt,cum ecclesia quæ catholica una est,scissa non sit neque diuisa,sed sit utiq; connexa,& cohærentium sibi inuicem sacerdotum glutino copulata. Quamobrem frater si maiestatē dei,qui sacerdotes ordinat,& Christi cogitaueris:si Christum qui arbitrio & nutu ac præsentia sua & præpositos ipsos,& ecclesiam cum præpositis gubernat, aliquādo respexeris,si de innocentia sacerdotum non humano odio,sed diuino iudicio credideris,si temeritatis & superbiæ atque insolentiæ tuæ agere uel sero pœnitentiam cœperis,si deo & Christo eius quibus seruio,& quibus puro & immaculato ore sacrificia & in persecutione pariter & in pace indesinenter offero, plenissime satisfeceris,communicationis tuæ poterimus habere rationem,manente tamen apud nos diuinæ censuræ respectu & metu,ut prius dominū meum cōsulam an tibi pacem dari,& te ad communicationem ecclesiæ suæ admitti sua ostensione & admonitione permittat. Memini enim quid iam mihi sit ostensum, imò quid seruo obsequenti & timenti de dominica & diuina autoritate præceptum, qui inter cætera quæ ostendere & reuelare dignatus est,& hoc addidit: Itaque qui Christo non credit sacerdotem facienti, postea credere incipiet sacerdotem uindicanti. Quanquam sciam omnia ridicula & uisiones ineptas quibusdam uideri, sed utique illis qui malunt contra sacerdotes credere quàm sacerdoti: Sed nihil mirum quando de Ioseph fratres sui dixerunt:Ecce somniator ille uenit. Nunc ergo uenite occidamus eum,& somniator postea quod somniauerat consecutus sit: & occisores ac uenditores confusi sint, ut qui uerbis non credidissent, factis postmodum crederent. De ijs autem quæ tu egisti uel in persecutione,uel in pace,stultum est ut uelim te iudicare,cum tu magis iudicem te nostri constitueris. Hæc pro

Rom.3.

Ioan.6.

Reuelatio.

Gen.37.

animi mei pura conſcientia,& domini dei mei fiducia reſcripſi. Habes tu literas meas,& ego tuas: In die iudicij ante tribunal Chriſti utrunq; recitabit.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Ad clerum de Numidico confeſſore presbytero ordinato.

Epiſtola. X.

CYPRIANVS PRESBYTERIS ET DIACONIS & plebi uniuerſæ chariſſimis ac deſideratiſſimis fratribus Salutem.

Numidicus presbyter.

NVnciandum uobis fratres chariſſimi, quod pertineat ad communem læticiam,& ad eccleſiæ noſtræ maximam gloriam exiſtimaui. Nam admonitos uos & inſtructos ſciatis dignatione diuina,ut Numidicus presbyter aſcribatur presbyterorũ Carthaginenſium numero,& nobiſcum ſedeat in clero luce clariſſima confeſſionis illuſtris, & uirtutis ac fidei honore ſublimis, qui hortatu ſuo copioſum martyrum numerum lapidibus & flammis necatum ante ſe miſit. Qui que uxorem adhærentem lateri ſuo concrematam ſimul cum cæteris(uel conſeruatam magis dixerim) lætus aſpexit. Ipſe ſemuſtulatus, & lapidibus obrutus,& pro mortuo derelictus, dum poſtmodum filia ſolicito pietatis obſequio cadauer patris inquirit, ſemianimis inuentus, & refocillatus & extractus à comitibus, quos ipſe præmiſerat, remanſit inuitus. Sed remanendi (ut uidemus)hæc fuit cauſa,ut eum clero noſtro dominus adiungeret,& deſolatam quorundam presbyterorum noſtrorum copiam glorioſis ſacerdotibus adornaret. Et promouebitur quidem,dum tempus permiſerit,ad ampliorem locum religionis ſuæ,cum in præſentia protegente domino ueneri mus. Interim quod oſtenditur fiat, ut cum gratiarum actione ſuſcipiamus hoc dei munus,ſperantes de miſericordia domini eiuſmodi ornamẽtą com pleri,ut redintegrato eccleſiæ ſuæ robore,tã mites & humiles faciat cõfeſſus noſtri honore florere.

DIVI CAECILII CYPRIANI EPISTOLARVM LIBRI QVARTI FINIS.

Diui Cæcilij

DIVI CAECILII CY-PRIANI EPISCOPI CARTHAGINENSIS uarij tractatus.

ARGVMENTVM TRACTATVS SEQVENTIS.

Contra Demetrianum tractatus, dicentem Christianis imputari debere omnia quibus tunc mundus urgebatur, quod ab ipsis dij non colerentur. In qua ab obiectis se purgans demonstrat mala multiplicari quod ab idololatris deus non coleretur.

Tractatus primus contra Demetrianum.

OBLATRANTEM te & aduersum deum, qui unus & uerus est, ore sacrilego & uerbis impijs obstrepentem frequenter Demetriane contempseram, uerecundius ac melius existimans errantis imperitiam silentio spernere, quàm loquendo dementis insaniam prouocare. Nec hoc sine magisterij diuini autoritate faciebam, cum scriptum sit: In aures imprudentis noli quicquam dicere, ne cum audierit, irrideat sensatos sermones tuos, & iterum: Noli respondere imprudenti ad imprudentiam eius, ne similis fias illi, & sanctum quoque iubeamur intra conscientiam nostram tenere, nec conculcandum porcis & canibus exponere, loquente domino & dicente: Ne dederitis sanctum canibus, neque miseritis margaritas uestras ante porcos, ne conculcent ea pedibus, & conuersi elidant uos. Nam cum ad me sæpe studio magis contradicendi, quàm uoto discendi uenires, & clamosis uocibus personans malles tua impudenter ingerere, quàm nostra patienter audire, ineptum uidebatur congredi tecum, cum facilius esset & leuius turbulenti maris concitos fluctus clamoribus retundere, quàm tuam rabiem tractatibus coërcere. Certe & labor irritus & nullus effectus, offerre lumen cæco, sermonem surdo, sapientiam bruto: cum nec sentire brutus possit, nec cæcus lumen admittere, nec surdus audire. Hæc considerans sæpe conticui, & impatientem patientia uici, cum nec docere indocilem possem, nec impium religione comprimere, nec furentẽ lenitate cohibere. Sed enim cũ dicas plurimos cõqueri, quod bella crebrius surgãt, quod lues, quod fames sæuiãt: quodq; hymbres & pluuias serena longa suspendãt, nobis imputari, ultra tacere nõ oportet, ne iam

Hic stylus est elaboratior, quædam imitatus ex Tertulliano.

Prouerb. 9.

Prouerb. 23.

Mat. 7.

Cæco lumen, surdo sermonem, sapientiam bruto offerre labor irritus.

Refellit Demetriani susurros.

ne iam non uerecundiæ sed diffidentiæ esse incipiat quod tacemus, & dum criminationes falsas contemnimus refutare, uideamur crimen agnoscere. Respondemus igitur & tibi Demetriane pariter & cæteris, quos tu forsitan concitasti, & aduersum nos odia tua maledicis uocibus seminando, comites tibi plures radicis atque originis tuæ pullulatione fecisti, quos tamen sermonis nostri admittere credo rationem. Nam qui ad malum motus est mendacio fallente, multo magis ad bonum mouebitur, ueritate cogente. Dixisti per nos fieri, & quod nobis debeant imputari omnia ista, quibus nunc mundus quatitur & urgetur, quod dij uestri à nobis non colantur. Qua in parte (quia ignarus diuinæ cognitionis & ueritatis alienus es) illud primo in

Mūdus senuit.

loco scire debes, senuisse iam mundum, non illis uiribus stare quibus prius steterat, nec uigore & robore eo ualere quo antea præualebat. Hoc etiam nobis tacentibus, & nulla de scripturis sanctis prædicationibusqúe diuinis documenta promentibus, mundus ipse iam loquitur, & occasum sui rerum labentium probatione testatur non hyeme nutriendis seminibus tanta hymbrium copia est, non frugibus æstate torrendis solita flagrantia est, nec sic

al, uernali

*uerna de temperie sata læta sunt, nec adeo arboreis fœtibus autumna fœcunda sunt. Minus de effossis & fatigatis montibus eruuntur marmorum crustæ, minus argenti & auri opes suggerunt exhausta iam metalla & pau-

al, breuiantur

peres uænæ.* Breuiatur in dies singulos & decrescit ac deficit in agris agricola, in mari nauta, miles in castris, innocentia in foro, iusticia in iudicio, in amicitijs concordia, in artibus peritia, in moribus disciplina. Putásne tu tantam posse substantiam rei senescentis existere, quanta prius potuit nouella adhuc & uegeta iuuenta pollere? Minuatur necesse est quicquid fine iam proximo in occidua & in extrema deuergit. Sic sol in occasu suo radios minus claro & igneo splendore iaculatur. Sic declinante iam cursu exoletis cornibus luna tenuatur, & arbor quæ fuerat ante uiridis & fertilis, arescentibus ramis fit postmodum sterili senectute deformis. Et fons qui exundantibus prius uænis largiter profluebat, senectute deficiens uix modico su-

Omnia orta cadunt.

dore distillat. Hæc sententia mundo data est: hæc dei lex est, ut omnia orta occidant, & aucta senescant, ut infirmentur fortia, & magna minuantur, ut cum infirmata & diminuta fuerint, finiantur. Hæc Christianis imputas, quod minuantur singula mundo senescente? Quid si & senes imputent Christianis, quod minus ualeant in senectute? quod non perinde ut prius uigeant auditu aurium, cursu pedum, oculorum acie, uirium robore,

Vitæ breuitas.

succo uiscerum, mole membrorum, & cum olim ultra octingentos & nongentos annos uita hominum longæua procederet, uix nunc possit ad centenarium numerum peruenire? Canos uidemus in pueris, capilli deficiunt antequam crescant, nec ætas in senectutem desinit, sed incipit à senectute: sic in ortu adhuc suo ad finem natiuitas properat, sic quodcunque nunc na-

scitur

ſcitur mundi ipſius ſenectute degenerat, ut nemo mirari debeat ſingula in mundo cœpiſſe deficere, cum totus ipſe iam mundus in defectione ſit & in fine. Quod autem crebrius bella continuant, quod ſterilitas & fames ſolicitudinem cumulant, quod ſæuientibus morbis ualetudo frangitur, quod humanum genus luis populatione uaſtatur, & hoc ſcias eſſe prædictum, in nouiſſimis temporibus multiplicari mala, & aduerſa uariari, & appropinquante iam iudicij die, magis ac magis in plagas generis humani cenſuram dei indignantis accendi. Non enim ſicut tua falſa querimonia & imperitia ueritatis ignara iactat & clamitat, iſta accidunt, quod dij ueſtri à nobis non colantur, ſed quod à uobis non colatur deus. Nam cum ipſe ſit mundi dominus cognitor & rector, & cuncta arbitrio eius & nutu gerantur, nec quicquam fieri poſſit, niſi quod aut fecerit, aut fieri ipſe permiſerit, utique quando ea fiunt quæ iram dei indignantis oſtendunt, nõ propter nos fiunt à quibus deus colitur, ſed delictis & meritis ueſtris irrogantur, à quibus deus omnino nec quæritur, nec timetur, nec relictis uanis ſuperſtitionibus religio uera cognoſcitur, ut qui deus unus eſt, omnibus unus, colatur ab omĩbus & rogetur. Ipſum deniq; audi loquentem, ipſum uoce diuina inſtruentem nos pariter ac monentem: Dominum deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies, & iterum: Non erunt tibi dij alieni abſq; me. & iterum: Nolite ambulare poſt deos alienos, ut ſeruiatis eis, & ne adoraueritis eos, & ne incitetis me in operibus manuum ueſtrarum ad diſperdẽdos uos. Propheta item ſpiritu ſancto plenus conteſtatur & denunciat iram dei dicens: Hæc dicit dominus omnipotens: Eo quod domus mea deſerta eſt, uos aũt ſectamini unuſquiſque in domum ſuam, propterea abſtinebit cœlũ à rore, & terra ſubtrahet procreationes ſuas, & inducam gladiũ ſuper terrã, & ſuper frumentum, & ſuper uinum, & ſuper oleũ, & ſuper homines, & ſuper pecora, ſuper omnes labores manuum ueſtrarũ. Item propheta alius repetit & dicit: Et pluã ſuper unam ciuitatem, & ſuper aliã non pluã. Pars una cõpluetur, & pars ſuper quã non pluero, arefiet. Et congregabuntur duæ & tres ciuitates in unam ciuitatẽ potandæ aquæ cauſa, nec ſatiabuntur, & nõ cõuertimini ad me dicit dominus. Indignatur ecce dominus & iraſcitur, & quod ad deũ non cõuertamini comminatur, & tu miraris aut quereris in hac obſtinatione & contẽptu ueſtro, ſi rara deſuper pluuia deſcendat, ſi terra ſitu pulueris ſqualeat, ſi uix ieiunas & pallidas herbas ſterilis gleba producat, ſi uineam debilitet grando cadens, ſi oleam detruncet turbo ſubuertẽs, ſi fontẽ ſiccitas ſtatuat, aërem peſtilens aura corrumpat, homines morbida ualetudo cõſumat, cũ omnia iſta peccatis prouocantibus ueniant, & plus exacerbetur deus quãdo nihil talia & tanta proficiant? Fieri enim iſta uel ad diſciplinam contumacium, uel pœnã malorum, declarat in ſcripturis ſanctis idẽ deus dicẽs: Sine cauſa percuſſi filios ueſtros, diſciplinã non excceperũt. Et propheta deuotus ac dicatus deo ad hæc

Tẽpore multiplicantur mala.

Luc. 4.

Exod. 20.

Hiere. 7.

Aggei. 1.

Amos. 4.

Quicquid patimur, peccata noſtra meruerunt.

Hier. 2.

eadem

Hier. 5. eadem respondet & dicit: Verberasti eos, nec doluerunt, flagellasti eos, nec uoluerunt credere, nec accipere disciplinam. Ecce irrogantur diuinitus plagæ, & nullus dei metus est. Ecce uerbera desuper & flagella non desunt, & trepidatio nulla, nulla formido est. Quid si non intercederet rebus humanis uel ista censura, quanto adhuc maior in omnibus esset audacia facinorum impunitate secura? Quereris quod minus nunc tibi uberes fontes, & auræ salubres, & frequens pluuia, & fertilis terra obsequium præbeāt, quod non ita utilitatibus tuis & uoluptatibus elementa deseruiant. Tu enim deo seruis, per quē tibi cuncta deseruiunt? Tu famularis illi, cuius nutu tibi uniuersa famulantur? Ipse de seruo tuo exigis seruitium, & homo hominem parere tibi & obedire compellis, & cum sit uobis eadem sors nascendi, conditio una moriendi, corporum materia consimilis, animarum ratio communis, æquali iure, & pari lege uel ueniatur in hunc mundum, uel de hoc mundo postmodum recedatur, tamen nisi pro arbitrio tuo tibi seruiatur, nisi ad uoluntatis imperium pareatur, imperiosus & nimius seruitutis exactor flagellis uerberas, fame, siti, nuditate, frequenter ferro & carcere affligis & crucias, & non agnoscis dominum deum tuum, cum sic exerceas ipse dominatum? Merito ergo incursantibus plagis non desunt dei flagella nec uerbera, quæ cum nihil istic promoueant, nec ad dominum singulos tanto cladium terrore conuertant, manet postmodum carcer æternus, & iugis flamma, & pœna perpetua, nec audietur illic rogantium gemitus, quia nec hic dei indignantis terror auditus est, qui per prophetam clamat & dicit: Audite sermonem domini filij Israël, quia iudicium domini est aduersum incolas terræ, eo quod neque misericordia, neq; ueritas, neq; agnitio dei est super terram, sed execratio & mendacium, & cædes, & furtum, & adulterium diffusum est super terram, sanguinem sanguini supermiscent. Idcirco terra lugebit cum uniuersis incolis suis, cum bestijs agri, cum serpentibus terræ, cum uolucribus & uolatilibus cœli, & deficient pisces maris, ut nemo iudicet, & nemo reuincat. Indignari se deus dicit & irasci, eo quod agnitio dei non sit in terris, & deus non agnoscitur nec timetur. Delicta mendaciorum & libidinum, fraudum, crudelitatis, blasphemiarum, impietatis & furoris deus increpat & incusat, & ad innocentiam nemo conuertitur. Fiunt ecce quæ uerbis dei ante prædicta sunt, nec quisq; fide præsentium, ut in futurum consulat, admonetur. Inter ipsa aduersa, quibus uix coartata & conclusa anima respirat, uacat malos esse, & in periculis tantis non de se magis, sed de altero iudicare. Indignamini indignari deum, quasi aliquid boni male uiuendo mereamini, quasi non omnia ista quæ accidunt, minora adhuc sint & leuiora peccatis uestris. Qui alios iudicas, aliquando esto & tibi iudex, conscientiæ tuæ latebras intuere, imo (quia nullus iā delinquēdi uel pudor est, & sic peccatur quasi magis pro ipsis peccatis placeatur) qui perspicuus & nudus uideris à cūctis, & ipse te re

Demetrianū increpat Cyprianus.

Corporū materia similis. Animarū ratio cōmunis.

Osee. 4.

Inuehitur in Demetrianū.

ſpice. Aut enim ſuperbia inflatus es, aut auaritia rapax, aut iracundia ſæuus, aut * alea prodigus, aut uinolentia temulentus, aut liuore inuidus, aut libidine inceſtus, aut crudelitate uiolentus, & miraris in pœnas generis humani iram dei creſcere, cum creſcat quotidie quod puniatur? Hoſtem quereris exurgere, quaſi & ſi hoſtis deſit, eſſe pax inter ipſas togas poſſit. Hoſtem quereris exurgere, quaſi non & ſi externa de barbaris arma & pericula comprimantur, ferocius intus & grauius de calumnijs & iniurijs potentium ciuium domeſticæ impugnationis tela graſſentur. De ſterilitate aut fame quereris, quaſi famem maiorem ſiccitas quàm rapacitas faciat, quaſi non de captatis annonarum incrementis & preciorum cumulis flagrantior inopiæ excreſcat ardor. Quereris cludi hymbribus cœlum, cum ſic horrea cludantur in terris. Quereris minus naſci, quaſi quæ nata ſunt indigentibus præbeantur. Peſtẽ & luem criminaris, cum peſte ipſa & lue uel detecta ſint, uel aucta crimina ſingulorum, dum nec infirmis exhibetur miſericordia, & defunctis auaricia inhiat ac rapina, ijdem ad pietatis obſequium timidi, ad impia lucra temerarij, fugientes morientium funera, & appetentes ſpolia mortuorum, ut appareat in ægritudine ſua miſeros ad hoc forſitan derelictos eſſe, ne poſſint dum curantur, euadere. Nam perire ægrum uoluit, qui cenſum pereuntis inuadit. Tantus * cladium terror dare non poteſt innocentiæ diſciplinam, & inter populum frequenti ſtrage morientem, nemo conſiderat ſe eſſe mortalem. Paſſim diſcurritur, rapitur, occupatur. Prædandi diſſimulatio nulla, nulla cunctatio eſt. Quaſi liceat, quaſi oporteat, quaſi ille qui non rapit, damnum & diſpendium proprium ſentiat, ſic unuſquiſque rapere feſtinat. In latronibus eſt utcunque ſcelerum aliqua uerecundia, auias fauces & deſertas ſolitudines diligunt, & ſic illic delinquitur, ut tamen delinquentium facinus tenebris & nocte ueletur. Auaricia palàm ſæuit, & ipſa audacia ſua tuta in fori luce abruptæ cupiditatis arma proſtituit. Inde falſarij, inde ueneficí, inde in media ciuitate ſicarij, tam ad peccandum præcipites quàm impune peccantes. A nocente crimen admittitur, nec innocens qui uindicet, inuenitur. De accuſatore uel iudice metus nullus. Impunitatem cõſequuntur mali, dum modeſti tacent, timent conſcij, ueneunt iudicaturi. Et idcirco per prophetam diuino ſpiritu & inſtinctu rei ueritas promitur, certa & manifeſta ratio monſtratur, dominum poſſe aduerſa prohibere, ſed ne ille ſubueniat merita peccantium facere. Nunquid, ait, non ualet manus domini, ut ſaluos uos faciat, aut grauauit aurem, ut non exaudiat? Sed peccata ueſtra inter uos & deũ ſeparant. Et propter delicta ueſtra auertit faciem ſuam à uobis, ne miſereatur. Peccata itaq; & delicta reputentur conſcientiæ, uulnera cogitentur, & deſinet unuſquiſq; de domino & de nobis conqueri, ſi quod patitur, intelligat ſe mereri. Ecce idipſum quale eſt, unde nobiſcum maxime ſermo eſt, quod nos infeſtatis innoxios, quod in contumeliam dei impugnatis

al's. elatione

Auaricia ſacerdotum.

Solœciſmus.

al's. gladiorũ

Hier. 42.

Peccata ſeparant à deo.

atq; opprimitis dei seruos. Parum est quod furentium uarietate uitiorum, quod iniquitate feralium criminum, quod cruentarum compendio rapinarum uita uestra maculatur, quod superstitionibus falsis religio uera subuertitur, quod deus omnino nec quæritur nec timetur, adhuc insuper dei seruos & maiestati ac * nomini eius dicatos iniustis persecutionibus flagellatis. Satis non est quod tu ipse dominum non colis, adhuc insuper eos qui colunt sacrilega infestatione persequeris. Deum nec colis, nec colere omnino permittis, & cum cæteri, qui non tantum ista inepta idola & manu hominis facta simulacra, sed & portenta quædam & monstra uenerantur, tibi placeant, solus displicet dei cultor. Fumant ubique in templis uestris hostiarum busta & rogi pecorum, & dei altaria uel nulla sunt, uel occulta. Crocodili & cynocephali & lapides & serpentes coluntur, & deus solus in terris aut non colitur, aut non est impune quod colitur: innoxios, iustos, deo charos domo priuas, patrimonio spolias, cathenis premis, carcere includis, gladio, bestijs, ignibus punis. Saltem contentus esto dolorum nostrorum compendio ac simplici ac ueloci breuitate pœnarum. Admoues laniandis corporibus longa tormenta, multiplicas lacerandis uisceribus numerosa supplicia, nec feritas atque immanitas tua usitatis potest contenta esse tormentis, excogitat nouas pœnas ingeniosa crudelitas. Quæ hæc est insatiabilis carnificinæ rabies, quæ inexplebilis libido sæuitię? Quin potius elige tibi alterum de duobus: Christianum esse, aut est crimen, aut non est. Si crimen est, cur non interficis confitentem? si crimen non est, quid persequeris innocentem? Torqueri enim debui si negarē. Si pœnam tuam metuens id quod prius fueram, & quod deos tuos non colueram mendacio fallente celarem, tunc torquendus fuissem, tunc ad confessionem criminis ui doloris adigendus, sicut in cæteris quæstionibus torquentur rei, qui se negant crimine quo accusantur teneri, ut facinoris ueritas, quæ indice uoce non promitur, dolore corporis exprimatur. Nunc uero cum sponte confitear & clamem, & crebris ac repetitis identidem uocibus Christianum me esse contester, quid tormenta admoues confitenti, & deos tuos non in abditis & secretis locis, sed palàm, sed publice, sed in foro ipso magistratibus & præsidibus audientibus destruenti, ut & si parum fuerat, quod in me prius criminabaris, creuerit quod & odisse & punire plus debeas, quod dum me Christianum celebri loco & populo circunstante pronuncio, & uos & deos uestros clara & publica pręconatione confundo, quid te ad infirmitatem corporis uertis? quid cum terrenæ carnis imbecillitate contendis? Cum animi uigore congredere, uirtutem mentis infringe, fidem destrue, disceptatione si potes uince, uince ratione. Vel si quid dijs tuis numinis & potestatis est, ipsi in ultionem suam surgant, ipsi se sua maiestate defendant. Aut quid præstare colentibus possint, qui se de non colentibus uindicare non possunt? Nam si eo qui uindicatur plu-

Superstitione subuertitur religio.

als, numini

Crocodilus colitur.

Christianorū persecutor Demetrianus.

Hoc ex Tertulliano.

tur pluris est ille qui uindicat, tu dijs tuis maior es. Si autẽ ijs quos colis maior es, non tu illos colere, sed ab ipsis potius coli debes. Sic illos læsos ultio uestra defendit, quomodo & clausos ne pereant tutela uestra custodit. Pudeat te eos colere, quos ipse defendis, pudeat tutelam de ijs sperare, quos tu tueris. O si audire eos uelles & uidere, quando à nobis adiurantur & torquentur spiritualibus flagris, & uerborum tormentis de obsessis corporibus eijciuntur, quando eiulantes & gementes uoce humana & potestate diuina flagella & uerbera sentientes, uenturum iudicium confitentur. Veni & cognosce esse uera, quæ dicimus. Et quia sic deos colere te dicis, uel ipsis quos colis crede, aut si uolueris & tibi credere: de te ipso loquetur audiente te, qui nunc tuum pectus obsedit, qui nunc mentem tuam ignorantiæ nocte cæcauit, uidebis nos rogari ab eis, quos tu rogas: timeri ab eis, quos tu times: quos tu adoras, uidebis sub manus nostras stare uinctos, & tremere captiuos, quos tu suspicis & ueneraris ut dominos. Certe uel sic confundi in istis erroribus tuis poteris, cum conspexeris & audieris deos tuos quid sint, ad interrogationes nostras statim prodere, & præsentibus licet uobis præstigias illas & fallacias suas non posse cælare. Quæ ergo mentis ignauia est, imò quæ desipientium cæca & stulta dementia, ad lucem de tenebris nõ uenire, & mortis æternæ laqueis uinctos spem nolle immortalitatis excipere, non metuere deum comminantem & dicentem: Sacrificans dijs eradicabitur nisi domino soli? Et iterum: Adorauerunt eos quos fecerunt digiti eorũ, & incuruatus est homo, & humiliatus est uir, & non laxabo illis. Quid te ad falsos deos humilias & inclinas? Quid ante inepta simulacra & figmenta terrena captiuum corpus incuruas? Rectum te deus fecit, & cum cætera animalia prona & ad terram situ uergente depressa sint, tibi sublimis status, & ad cœlum atque ad deum tuum uultus erectus est. Illuc intuere, illuc oculos tuos erige, in supernis deum quære. Vt carere inferis possis, ad alta & cœlestia suspensum pectus attolle. Quid te in lapsum mortis cum serpente quem colis, sternis? Quid in ruinam diaboli per ipsum & cum ipso cadis? Sublimitatem serua, qua natus es. Perseuera talis, qualis à deo factus es. Cum statu oris & corporis animum tuum statue. Vt cognoscere deum possis, te ante cognosce. Relinque idola, quæ humanus error inuenit. Ad deum conuertere, quem si imploraueris subuenit. Christo crede, quem uiuificandis ac reparandis nobis pater misit. Lædere seruos dei & Christi persecutionibus tuis desine, quos læsos ultio diuina defendit. Inde est quod nemo nostrum quando apprehenditur, reluctatur, nec se aduersus iniustam uiolentiam uestram, quamuis nimius & copiosus noster populus, ulciscitur. Patientes facit de secutura ultione securitas. Innocentes nocentibus cedunt. Insontes pœnis & cruciatibus acquiescunt, certi & fidentes quod inultum non remaneat quodcunque perpetimur, quantóque maior fuerit perse-

Exod. 22.

Esa. 2.

Os homini sublime dedit cœlúmq; uidere Iußit.

rit persecutionis iniuria, tanto & iustior fiat & grauior pro persecutione uindicta. Nec unquam impiorum scelere in nostrum nomen exurgitur, ut non statim diuinitus uindicta comitetur. Vt memorias nõ teneamus antiquas, & ultiones pro cultoribus dei sæpe repetitas, nullo uocis præconio reuoluamus, documentum recentis rei satis est, quod sic celeriter, quodq́ in tanta celeritate sic granditer nuper secuta defensio est, ruinis regum, iacturis opum, dispendio militum, diminutione castrorum. Nec hoc casu accidisse aliquis existimet, aut fuisse fortuitum putet, cum iam pridem scriptura diuina posuerit & dixerit: Mihi uindictam, ego retribuam, dicit dominus. Et iterum spiritus sanctus pręmoneat & dicat: Ne dixeris: ulciscar me de inimico meo, sed expecta dominum, ut tibi auxilio sit. Vnde clarum est atque manifestũ, quia non per nos, sed pro nobis accidunt cuncta ista, quæ de dei indignatione descendunt. Nec ideo quis putet Christianos ĳs quę accidunt non uindicari, quod & ipsi uideãtur incursione perstringi. Pœnam de aduersis mundi ille sentit, cui & læticia & gloria omnis in mundo est. Ille mœret & deflet, si sibi male sit in seculo, cui bene non potest esse post seculum, cuius uiuendi fructus omnis hic capitur, cuius hic solatium omne finitur, cuius caduca & breuis uita hic aliquam dulcedinem computat uoluptatum: cum istinc recesserit, pœna iam sola superest ad dolorem. Cæterum nullus hic dolor est de incursione malorum præsentium, quibus fiducia est futurorum bonorum. Denique nec consternamur aduersis, nec frangimur, nec dolemus, neque in ulla aut rerum clade, aut corporum ualetudine mussitamus, spiritu magis quàm carne uiuentes, firmitate animi infirmitatem corporis uincimus. Per ipsa, quæ nos cruciant & fatigant, probari & corroborari nos scimus & confidimus. Putatis nos aduersa uobiscum æqualiter perpeti, cum eadem aduersa uideatis à nobis & uobis non æqualiter sustineri? Apud uos impatientia clamosa semper & querula est, apud nos fortis & religiosa patientia, quieta semper, & semper in deum grata est, nec quicquam istinc lætum aut prosperum sibi uendicat, sed mitis & lenis, & contra omnes fluctuantis mundi turbines stabilis diuinæ pollicitationis tempus expectat. Quàm diu enim corpus hic permanet, commune cum cæteris sit necesse est & corporalis conditio communis, nec separari generi humano ab inuicem datur, nisi istinc de seculo recedatur. Intra unam domum boni & mali interim continemur. Quicquid intra domum euenerit pari sorte perpetimur, donec æui temporalis fine completo, ad æternæ uel mortis uel immortalitatis hospitia diuidamur. Non ergo idcirco compares uobis & æquales sumus, quia in isto adhuc mundo & carne constituti mundi & carnis incommoda uobiscum pariter incurrimus. Nam cum in sensu doloris sit omne quod punit, manifestum est eum non esse participem pœnæ tuæ, quem uideas tecum æqualiter non dolere. Viget apud nos spei robur, & firmitas fidei, &

Scelus uindicta sequitur.

Deut. 32.

Patientia aduersis probatur.

Vna domus bonos & malos habet.

dei, & inter ipsas seculi labentis ruinas erecta mens, & immobilis uirtus, & nunquam nisi læta patientia & de deo suo semper anima secura, sicut per prophetam spiritus sanctus loquitur & hortatur, spei ac fidei nostræ firmitatem cœlesti uoce corroborans: Ficus, inquit, non afferat fructum, & non erit generatio in uineis. Mentietur opus oliuæ,& campi nō præstabunt frumentum. Deficient à stabulo oues,& non erunt in præsepibus boues. Ego autem in domino exultabo,& gaudebo in deo salutari meo. Dei hominem & cultorem dei subnixum spei ueritate, & fidei stabilitate fundatum, negat mundi huius & seculi infestationibus commoueri. Vinea licet fallat, & olea decipiat, & herbis siccitate morientibus æstuans campus arescat, quid hoc ad Christianos? quid ad dei seruos, quos paradisus inuitat, quos gratia omnes & copia regni cœlestis expectat? Exultant semper in domino, & lætantur,& gaudent in deo suo, & mala atq; aduersa mundi fortiter tolerant, dum bona & prospera futura prospectant. Nam qui exposita natiuitate terrena spiritu recreati & renati sumus: nec iam mundo, sed deo uiuimus, non nisi cum ad deum uenerimus, dei munera & promissa capiemus: & tamen pro arcendis hostibus, & imbribus impetrandis, & uel auferendis uel temperandis aduersis rogamus semper, & preces fundimus. Et pro pace ac salute uestra propiciantes ac placantes dominum diebus ac noctibus iugiter atque instanter oramus. Nemo igitur sibi blandiatur, quod nobis & prophanis dei cultoribus & deo aduersantibus sit interim per æqualitatem carnis & corporis laborum secularium conditio communis,ut ex hoc opinetur non omnia ista,quæ nunc accidunt, uobis irrogari,cum de ipsius prædicatione & prophetica cōtestatione ante prædictū sit uenturam super iniustos iram dei,persecutiones quæ nos humanitus læderent non defuturas,sed ultiones quæ læsos diuinitus defenderent sequuturas. Et quanta sunt quę istic pro nobis interim fiunt? In exemplum aliquid datur ut dei uindicis ira noscatur: cæterum retro est iudicij dies, quem scriptura sancta denunciat, dicens: Vlulate, proximus est enim dies domini, & obtritio à deo aderit. Ecce enim dies domini uenit insanabilis indignationis & iræ,ponere orbem terræ desertum,& peccatores perdere ex eo. Et iterum: Ecce dies domini uenit ardens uelut clibanus ignis, eruntq; omnes alienigenæ, & omnes iniqui ut stipula,& succendet illos adueniens dies: dicit dominus. Succendi & cremari alienigenas præcinit dominus,id est, alienos à diuino genere & prophanos spiritualiter non renatos, nec dei filios factos. Euadere enim eos solos posse,qui renati & signo Christi signati fuerint, alio in loco dominus loquitur,quando ad uastationē mundi & interitum generis humani angelos suos mittens,grauius in ultimo comminatur,dicens: Ite & cædite,& nolite parcere oculis uestris. Nolite misereri senioribus atque iuuenibus,& uirgines & mulieres & paruulos interficite, ut deleantur. Omnem autem super quem

Spe firmātur Christiani.
Abac. 3.
Paradisus Christianos inuitat.
Esa. 13.
Malach. 4.
Ezech. 9.

ſignum ſcriptum eſt, ne tetigeritis. Quod autem ſit hoc ſignum, & qua in corporis parte poſitum, manifeſtat alio in loco dominus, dicens: Tranſi mediam Hieruſalem, & notabis ſignum ſuper frontes uirorum, qui ingemunt & mœrent propter iniquitates, quę fiunt in medio ipſorum. Et quod ad paſſionem & ſanguinem Chriſti pertineat hoc ſignum: & ille ſaluus atq; incolumis reſeruetur, quiſquis in hoc ſigno inuenitur, item dei teſtimonio com-

Exodi 12. probatur, dicentis: Et erit ſanguis in ſignum uobis ſuper domos, in quibus eritis, & uidebo ſanguinem & protegam uos: & non erit in uobis plaga diminutionis, cum percutiam, & conteram terram Ægypti. Quod autem ante occiſo agno præceſſit in imagine, impletur in Chriſto, ſequuta poſtmodum ueritate. Illic percuſſa Ægypto, Iudaicus populus euadere non niſi ſanguine & ſigno agni potuit: ita & cum uaſtari cœperit mundus & percuti, quiſquis in ſanguine & ſigno Chriſti inuentus fuerit, ſolus euadet. Reſpi-

Finis mũdi in proximo eſt. cite itaq; dum tempus eſt ad ueram & æternam ſalutem: & quia iam mundi finis in proximo eſt, ad dominum deum mentes ueſtras dei timore conuertite. Nec uos delectet in ſeculo inter iuſtos & mites impotens iſta & ua-

Infelix loliũ, & ſteriles dominantur auenæ. na dominatio, cum & in agro inter cultas & fertiles ſegetes lolium & auena dominetur. Nec dicatis mala accidere: quia dij ueſtri à nobis non colantur, ſed ſciatis eſſe hanc iræ dei cenſuram: ut qui beneficijs non intelligitur, uel plagis intelligatur. Deum uel ſero quærite, quia iam pridem per pro-

Amos.5. phetam deus præmonens hortatur & dicit: Quærite dominum, & uiuet anima ueſtra. Deum uel ſero cognoſcite, quia Chriſtus adueniens hoc admo-

Ioan.17. net docetq; dicens: Hæc eſt autem uita æterna, ut cognoſcant te ſolum uerum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Credite illi, qui omnino non fallit. Credite illi, qui hæc omnia futura prædixit. Credite illi, qui credentibus præmium uitæ æternæ dabit. Credite illi, qui incredulis æterna ſupplicia gehennæ ardoribus irrogabit. Quæ tunc erit fidei gloria, quę pœna perfidiæ, cum iudicij dies uenerit? quæ læticia credentium, quæ mœſticia perfidorum, noluiſſe iſtic prius credere: & ut credant, iam redire non poſſe? Cremabit addictos ardens ſemper gehenna, & uiuacibus flammis uorax pœna: nec erit unde habere tormenta uel requiem poſſint aliquando uel finem. Seruantur cum corporibus ſuis animæ infinitis cruciatibus ad dolorem: ſpectabitur illic à nobis ſemper, qui hic nos ſpectauit ad tempus: & in perſequutionibus factis oculorum crudelium breuis fructus perpetua uiſi-

Mar.9. one penſabitur, ſecundum ſcripturæ ſanctæ fidem dicentis: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur: & erunt ad uiſionem uniuer-

Sap.5 ſæ carni. Et iterum: Tunc ſtabunt iuſti in magna conſtantia aduerſus eos, qui ſe anguſtiauerunt, & qui abſtulerunt labores eorum. Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in ſubitatione inſperatæ ſalutis, dicentes inter ſe, pœnitentiam agentes, & præ anguſtia ſpiritus gementes: Hi

ſunt

ſunt quos aliquando habuimus in deriſum & in ſimilitudinem improperij. Nos inſenſati uitam illorum æſtimabamus inſaniam, & finem illorum ſine honore. Quomodo ergo cõputati ſunt inter filios dei, & inter ſanctos ſors illorum eſt? Ergo errauimus à uia ueritatis, & iuſticiæ lumen non luxit nobis, & ſol nõ ortus eſt nobis. Laſſati ſumus in iniquitatis uia & perditionis, & ambulauimus ſolitudines difficiles, uiam autem domini ignorauimus. Quid nobis profuit ſuperbia? aut quid diuitiarum iactatio contulit nobis? Tranſierunt omnia illa tanquam umbra. Erit tunc ſine fructu pœnitentia, & dolor pœnæ, & inanis ploratio, & inefficax deprecatio. In æternam pœnam ſero credunt, qui in uitam æternam credere noluerunt. Securitati igitur & uitæ dum licet, prouidete. Offerimus uobis animi & conſilij noſtri ſalutare munus. Et quia odiſſe non licet nobis, & ſic deo plus placemus, dum nullam pro iniuria uicem reddimus, hortamur dum facultas adeſt, dum adhuc aliquid de ſeculo ſupereſt, deo ſatisfacere, & ad ueræ religionis candidam lucem de profundo tenebroſæ ſuperſtitionis emergere. Non inuidemus commodis ueſtris, nec beneficia diuina cælamus. Odijs ueſtris beneuolentiam reddimus & pro tormentis ac ſupplicijs, quæ nobis inferuntur, ſalutis iter demõſtramus: Credite & uiuite, & qui nos ad tempus perſequimini in æternum gaudete nobiſcũ. Quando iſtinc exceſſum fuerit, nullus iam locus pœnitentiæ eſt, nullus ſatisfactionis effectus. Hic uita aut amittitur, aut tenetur, hic ſaluti æternæ cultu dei & fructu fidei prouidetur. Nec quiſquam aut peccatis retardetur, aut annis, quo minus ueniat ad conſequendam ſalutem. In iſto adhuc mundo manenti pœnitentia nulla ſera eſt. Patet ad indulgentiam aditus: & quærentibus atque intelligentibus ueritatem facilis acceſſus eſt. Tu ſub ipſo licet exitu & uitæ temporalis occaſu pro delictis roges deũ qui unus & uerus eſt, confeſſionem & fidem eius agnitionis implores, uenia cõfitenti datur, & credenti indulgentia ſalutaris de diuina pietate cõceditur, & ad immortalitatẽ ſub ipſa morte tranſitur. Hãc gratiam Chriſtus impartit, hoc munus miſericordiæ ſuæ tribuit ſubigendo mortem trophæo crucis, redimendo credentem precio ſanguinis ſui, reconciliando hominem deo patri, uiuificando mortalem regeneratione cœleſti. Hunc ſi fieri poteſt ſequamur omnes, huius ſacramento & ſigno cenſeamur, hic nobis uiam uitæ aperit, hic ad paradiſum reduces facit, hic ad cœlorum regna perducit, cum ipſo ſemper uiuemus, & facti per ipſum filij dei cum ipſo ſemper exultabimus, ipſius cruore reparati. Erimus Chriſtiani cũ Chriſto ſimul glorioſi, de deo patre beati, de perpetua uoluptate lætantes ſemper in cõſpectu dei, & agentes deo gratias ſemper. Neq; em̃ poterit niſi & lætus ſemper eſſe & gratus, qui cum morti fuiſſet obnoxius, factus eſt immortalitate ſecurus. Amen.

Securitati con ſulendum.

Pœnitẽtiæ nullus poſt mortem locus.

Pœnitentia nulla ſera eſt.

ARGVMENTVM TRACTATVS SECVNDI.

Tractatus beati Cypriani de habitu uirginum, cæteras mulieres ad pudicitiam & mundi contemptum inuitans, docensq; quantum periculi sit uel in unius transgressione præcepti & culpæ leuioris: deinde uirginalem conuersationem instituens demonstrat quæ uirginibus meditanda, quæ concupiscenda sunt.

TRACTATVS SECVNDVS, DE HABITV VIRGINVM.

Dupin. 512

Disciplina. DIsciplina custos spei, retinaculum fidei, dux itineris salutaris, fomes ac nutrimentum bonæ indolis, magistra uirtutis facit in Christo manere semper ac iugiter in deo uiuere, ad promissa cœlestia & diuina præmia peruenire. Hanc sectari salubre est, & aduersari ac negligere lethale. In psalmis loquitur spiritus sanctus: Continete disciplinam, ne forte irascatur dominus, & pereatis à uia recta, cum exarserit cito ira eius super uos. Et iterum: Peccatori autem dixit deus: Ut quid exponis iustificationes meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Tu autem odisti disciplinam, & proiecisti sermones meos retro. Et denuo legimus: Disciplinam qui abijcit, infelix est. Et de Salomone mandata sapientiæ monentis accepimus: Fili ne neglexeris disciplinam domini, ne defeceris ab eo correptus. Quem enim diligit deus corripit. Si autem quem diligit deus corripit, & sic corripit ut emendet, fratres quoque & maxime sacerdotes non oderunt, sed diligunt eos quos corripiunt ut emendent, cum & deus per Hieremiam ante prædixerit, & tempora nostra significauerit, dicens: Dabo uobis pastores secundum cor meum, & pascent uos pascentes cum disciplina. Quod si in scripturis sanctis, tam ueteribus quàm etiam nouis frequenter & ubiq; disciplina præcipitur, & fundamentum omne religionis ac fidei de obseruatione ac timore proficiscitur, quid cupidius appetere, quid magis uelle ac tenere nos conuenit, quàm ut radicibus fortius fixis, & domicilijs nostris super petram robusta mole solidatis, incõcussi ad procellas & turbines seculi stemus, ut ad Christi munera per diuina præcepta ueniamus, considerantes pariter ac scientes quod templa dei sint membra nostra, ab omni fece contagionis antiquæ lauacri uitalis sanctificatione purgata, nec uiolari ea aut pollui fas sit, cum qui uiolat & ipse uioletur? Eorum nos templorum cultores & antistites sumus. Seruiamus illi, cuius esse iam cœpimus. Paulus in epistolis suis ponit & dicit, quibus nos ad curricula uiuendi per diuina magisteria formauit: Non estis uestri: empti enim estis magno precio, glorificate

Et hic quædã imitatus est ex Tertulliano.

Psal. 2. *Ibid. 49.* *Sap. 3.* *Prouerb. 3.* *Hier. 3.* *1. Cor. 6.*

rificate & portate dominum in corpore uestro. Glorificemus & portemus dominum puro & mundo corde, & corpore,& obseruatione meliori,ut qui per sanguinem Christi domini nostri redempti sumus,per omnia seruitutis obsequia redemptoris imperio pareamus, demúsque operam ne quid immundum & profanum templo dei inferatur,ne offensus sedem quam inhabitat,derelinquat.Sospitantis domini uerba sunt & docentis,curantis pariter & monentis: Ecce, inquit, sanus factus es, iam noli peccare, ne quid tibi deterius fiat.Dat uiuendi morem,dat innocentiæ legem.Postquàm contulit sanitatem, nec habenis liberis & solutis uagari postmodum patitur, sed ipsis potius,sanatus quibus fuerat, mancipato grauius comminatur, quod sit scilicet minor culpa deliquisse ante, cum necdum nosset disciplinam dei, nulla sit uenia ultra delinquere,postquàm dominum nosse cœpisti:& quidē hoc tam uiri quàm mulieres, tam pueri quàm puellæ, sexus omnis atque omnis ætas obseruet, atque procuret pro religione & fide, quam domino debet,ne quod sanctum & purum de domini dignatione percipitur, minus solicito timore teneatur.Nunc nobis ad uirgines sermo est,quarū quo sublimior gloria,maior & cura est.Flos est ille ecclesiastici germinis:decus atque ornamentum gratiæ spiritualis, læta indoles, laudis & honoris opus integrum atque incorruptum,dei imago respondens ad sanctimoniam domini, illustrior portio gregis Christi.Gaudet per illas atque in illis largiter floret ecclesiæ matris gloriosa fœcunditas. Quantóque plus copiosa uirginitas numero suo addidit,tanto gaudium matris augescit.Ad has loquimur,has hortamur affectione potius quàm potestate, non quod extremi & minimi & humilitatis nostræ conscij aliquid ad censuram licentiæ uindicemus, sed quod ad solicitudinem magis cauti plus de diaboli infestatione timeamus. Neque inanis cautio est & formido uana,quæ ad salutis uiam consulit,quæ dominica & uitalia præcepta custodit,ut qua se Christo dicauerint, & à carnali concupiscentia recedentes tam carne quàm mente se deo deuouerint, opus suū consumment magno præmio destinatum, nec ornari iam aut placere cuiquam nisi domino suo studeant, à quo & mercedem uirginitatis expectant,dicente ipso:Non omnes capiunt hoc uerbum, sed illi quibus datū est.Sunt enim spadones qui ex utero matris sunt nati,& sunt spadones qui seipsos castrauerunt propter regnum cœlorum,& sunt spadones qui castrati sunt ab hominibus. Denuo quoque per hanc angeli uocem continentiæ munus ostenditur,uirginitas prædicatur. Hi sunt qui cum mulieribus se nō coinquinauerunt,uirgines enim permanserunt.Hi sunt qui sequuntur agnū quocunque ierit. Neque enim masculis tantum continentiæ gratiam repromittit dominus, & fœminas præterit, sed quoniam fœmina uiri portio est, & ex eo sumpta atque formata est, in scripturis ferè omnibus ad protoplastū deus loquitur, quia sunt duo in carne una, & in masculo simul significat

Ioan. 5. *Matth. 19.* *Spadones.* *Apoca. 14.* *Fœmina uiri portio.*

& fœ

& fœmina. Quod si Christum continentia sequitur, & regno dei uirginitas destinatur, quid est illis cum terreno cultu & cum ornamentis, quibus dum hominibus placere gestiunt, dominum offendunt, non cogitantes esse prædictum, qui hominibus placent confusi sunt: quoniam deus nihil fecit eos.
Gal. 1. Et Paulus quoq; gloriose & sublimiter prædicans dicit: Si hominibus placere uellem, Christi seruus non essem. Continentia uero & pudicitia non in sola carnis integritate consistit, sed etiam in cultus & ornatus honore pariter ac pudore, ut secundum Apostolum, quæ innupta est, sancta sit & cor-
1. Cor. 7. pore & spiritu. Instruit nos Paulus & dicit: Celebs cogitat ea quæ dei sunt, quomodo placeat deo. Qui autem matrimonium contraxit, cogitat ea quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori. Sic & uirgo & mulier innupta cogitat ea quæ sunt domini, ut sit sancta corpore & spiritu. Virgo non esse tantum, sed & intelligi debet & credi, ut nemo cum uirginem uiderit dubitet an uirgo sit. Parem se integritas in omnibus præstet, nec bonum corporis cultus infamet. Quid ornata, quid compta procedit, quasi maritum aut habeat, aut quærat? Timeat potius placere, si uirgo est, nec periculum sui appetat, quæ ad meliora & diuina se seruat. Quæ uirum non habent, cui placere se simulent, integræ & puræ non tantum corpore, sed etiam spiritu perseuerent. Neque enim fas est uirginem ad speciem suæ formæ comi, aut de carne, & de eius pulchritudine gloriari, cum nulla sit illis magis quàm aduersus carnem colluctatio, & uincendi, aut domandi corporis obstinata certa-

Virginibus aduersus carnē colluctatio

Gal. 6. tio. Paulus quoq; forti ac sublimi uoce proclamat: Mihi autem absit gloriari nisi in cruce domini mei Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo: & uirgo in ecclesia de specie carnis atque de corporis pul-
Ibid. 5. chritudine gloriatur? Addit Paulus & dicit: Qui enim sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum uitijs & concupiscentijs. Et quæ se carnis concupiscentijs & uitijs renunciasse profitetur, in ijsdem quibus renunciauerat, inuenitur? Deprehenderis uirgo, detegeris. Aliud te esse iactas, & aliud affectas. Maculis te concupiscentiæ carnalis aspergis, cum integritatis candi-
Esa. 40. data sis, & pudoris. Clama, inquit, Esaiæ dominus: Omnis caro fœnum, & omnis claritas eius ut flos fœni. Aruit fœnum, & flos decidit, uerbũ autem domini manet in æternum. Neminem Christianum decet, & maxime uirginem non decet claritatem ullam computare carnis & honorem, sed solum appetere sermonem dei, bona in æternum mansura complecti. Aut si in carne sit gloriandũ, tunc planè quando in nominis domini confessione cruciatur, quando fortior fœmina, uiris torquentibus inuenitur, quando ignes, aut cruces, aut ferrum, uel bestias patitur, ut coronetur. Illa sunt carnis preciosa monilia, illa corporis ornamenta meliora. Sed sunt aliquæ diuites, & facultatum ubertate locupletes, quæ opes suas prǫferant, & se bonis suis uti debere cõtendant. Sciant primo illam diuitem esse, quæ in deo diues est: Illam esse

Carnis monilia.

locupletem

locupletem, quæ locuples in Christo est. Bona illa esse, quæ sunt spiritua-lia, diuina, cœlestia, quæ nos ad dominum ducant, quæ nobiscum apud deum perpetua possessione permaneant. Cæterum quæcunque terrena sunt in seculo accepta, & hic cum seculo remansura, tam contemni debent, quàm mundus ipse contemnitur, cuius pompis & delicijs iam tunc renunciauimus cum meliore transgressu ad dominum uenimus. Hinc Ioannes nos excitat 1. Ioan. 2.
& hortatur spirituali & cœlesti uoce* corroborans: Nolite, ait, diligere mun- als, contestans
dum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis dilexerit mundum, non est charitas patris in illo, quoniam omne quod in mundo est, concupiscentia carnis, & concupiscentia oculorum & ambitio seculi, quæ non est à patre, sed ex concupiscentia seculi. Et mundus transibit & concupiscentia eius. Qui autem fecerit uoluntatem dei manet in æternum, quomodo & deus manet in æternum. Æterna igitur & diuina sectanda sunt, & omnia de dei uoluntate facienda sunt, ut domini nostri uestigia & magisteria diuina sectemur, qui monuit & dixit: Non descendi de cœlo ut faciam uoluntatem meam, Ioan. 6.
sed uoluntatem eius qui misit me. Quod si non est maior domino suo seruus, & liberatori debet obsequium liberatus, qui esse cupimus Christiani, debemus quod Christus fecit & docuit, imitari. Scriptum est enim, & legitur, & auditur, & in exemplum nostræ ecclesiæ ore celebratur: Qui dicit se in 1. Ioan. 2.
Christo manere, debet quomodo ille ambulauit & ipse ambulare. Ambulandum est uestigijs paribus, æmula ingressione nitendum est. Tunc respondet ad fidem nominis sectator ueritatis, & credenti præmium datur, si quod creditur, & geratur. Locupletem te dicis & diuitem, sed diuitijs tuis Paulus occurrit, & ad cultum atque ornatum tuum iusto fine moderandum, sua uoce præscribit. Sint, inquit, mulieres cum uerecundia & pudicitia compo- 1. Timo. 2.
nentes se, non intortis crinibus, neque auro, neque margaritis, aut preciosa ueste, sed ut decet mulieres promittentes castitatem per bonam conuersationem. Item Petrus ad hæc eadem præcepta consentit, & dicit: Sit in mu- 1. Pet. 3.
liere non exterior ornamenti, aut auri, aut uestis cultus, sed cultus cordis. Quod si illi mulieres quoque admonent coërcendas, & ad ecclesiasticam disciplinam religiosa obseruatione moderandas, quæ excusare cultus suos soleant per maritum, quanto id magis obseruare uirginem fas est, cui nulla ornatus sui competat uenia, nec deriuari in alterum possit mendacium culpæ, sed sola ipsa remaneat in crimine? Locupletem te dicis & diuitem, sed non omne quod potest debet & fieri, nec desideria prolixa & de seculari ambitione nascentia ultra honorem ac pudorem uirginitatis extendi, cum scriptum sit: Omnia licent, sed non omnia expediunt. Omnia licent, sed non 1. Cor. 6.
omnia ædificant. Cæterum si tu te sumptuosius comes, & per publicum notabiliter incedas, oculos in te iuuentutis illicias, suspiria adolescentum post te trahas, concupiscendi libidinem nutrias, peccandi fomenta succendas,

ut & ipsa non pereas, alios tamen perdas, & uelut gladium te & uenenum uidentibus præbeas, excusari non potes quasi mente casta sis & pudica. Redarguit te cultus improbus & impudicus ornatus, nec computari iam potes inter puellas & uirgines Christi, quæ sic uiuis ut possis adamari. Locupletem te dicis & diuitem, sed iactare diuitias suas uirginem non decet. Cum
Sap. 5 dicat scriptura diuina: Quid nobis profuit superbia, aut quid diuitiarum iactatio contulit nobis? transierunt illa omnia tanquam umbra, & Apostolus
1. Cor. 7. lus rursum moneat & dicat: Et qui emunt sic sint quasi non possidentes, & qui hoc mundo utuntur quasi non utantur, præterit enim habitus huius mundi. Petrus etiam, cui oues suas dominus pascendas, tuendasque cōmendat, super quem posuit & fundauit ecclesiam, aurum quidem sibi esse & ar-
Actuū 3. gentum negat, sed se dicit gratia diuitem esse, fide eius & uirtute locupletem, quibus multa magnalia cum miraculo faceret, quibus ad gratiam gloriæ bonis spiritualibus abundaret. Has opes, istas diuitias possidere nō potest, qui se diuitem seculo magis uult esse quàm Christo. Locupletem te esse dicis & diuitem, & utendum putas ijs quę possidere te deus uoluit, utere, sed ad res salutares, utere, sed ad bonas artes, utere ad illa, quæ deus præcepit, quæ dominus ostendit. Diuitem te sentiant pauperes, locupletem sentiant indigentes. Patrimonia tua deo fœnera, Christum ciba, ut uirginitatis præferre gloriam liceat, ut ad domini præmia uenire contingat, multorum precibus exora. Cōmenda illic thesauros tuos, ubi nullus fur effodiat, quò nullus insidians grassator irrumpat. Possessiones tibi, sed cœlestes magis compara, ubi fructus tuos iuges ac perennes & ab omni contractu iniuriæ secularis immunes, nec rubigo atterat, nec grando cædat, nec sol urat, nec pluuia corrumpat. Nam delinquis & hoc ipso in deum, si ad hoc tibi ab illo diuitias datas credis, ut illis non salubriter perfruaris. Nam & uocem homini deus dedit, & tamen non sunt idcirco amatoria cantanda nec turpia, & ferrum esse ad culturam terræ deus uoluit, nec homicidia sunt idcirco facienda, aut quia thura & myrrham & ignem deus instituit, sacrificandum est inde idolis, uel quia abundant pecudum greges in agris tuis, uictimas & hostias immolare debebis. Alioqui tentatio est patrimonium grande, nisi ad usus bonos census operetur, ut patrimonio suo unusquisque locupletior magis redimere debeat quàm augere delicta. Ornamentorum ac uestium insignia & lenocinia fucorum non nisi prostitutis & impudicis fœminis congruunt, & nullarum ferè preciosior cultus est, quàm quarum pudor uilis est. Sic in scripturis sanctis quibus nos instrui dominus uoluit & moneri, describitur ciuitas meretrix, compta pulchrius & ornata, & cum orna-
Apocal. 17. mentis suis ac propter ipsa potius ornamēta peritura. Et uenit, inquit, unus ex septem angelis habentibus phialas septem, & aggressus est me, dicens: Veni ostendam tibi damnationem meretricis magnæ sedentis super aquas

multas

multas,cum qua fornicati ſunt reges terræ.Et duxit me in ſpiritu:& uidi mu lierem ſedentem ſuper beſtiam,& mulier illa amicta erat pallio purpureo & coccino,& adornata erat auro & margaritis, & lapidibus precioſis, & ferens poculum aureum in manu ſua plenum execrationis & immunditiæ, & fornicationis totius terræ.Fugiãt caſtæ uirgines,& mulieres pudicæ inceſtarum cultus,habitus impudicarum,lupanarium inſignia, ornamenta meretricum.Clamat etiam ſpiritu ſancto plenus Eſaias,& filias Sion auro & ueſte*corruptas increpat,& obiurgat pernicioſis opibus affluentes,& à domino per ſeculi delicias recedentes:Exaltatæ ſunt,ait,filiæ Sion, & ambulauerunt alto collo,& nutu oculorum,& inceſſu pedum trahentes tunicas, & pedibus ſimul ludentes.Humiliabit dominus principales filias Sion,& reuelabit dominus habitum earum,& auferet dominus gloriam ueſtis illarum,& ornamenta earum,& crines,& cincinnos,& lunulas, & diſcriminalia, & dextralia,& armillas,&*batronatum,& ſpecula,& anulos,& inaureis, & ſerica contexta cum auro & hyacintho.Et erit pro odore ſuauitatis puluis, & pro cingulo reſte præcingeris,& pro ornamento capitis aureo caluicium habebis.Hoc deus culpat & denotat:hinc corruptas eſſe uirgines,hinc à cultu uero & diuino deſciuiſſe pronunciat. Exaltatæ ceciderunt: comptæ turpitudinem fœditatemq; meruerunt:ſerico & purpura indutæ, Chriſtum induere non poſſunt,auro & margaritis & monilibus adornatæ,ornamenta * corporis & pectoris perdiderunt.Quis non id execretur & fugiat,quod alijs fuerit exitio? Quis id appetat & aſſumat,quod ad necem alterius pro gladio fuerit & telo? Si hauſto poculo moreretur ille qui biberat, uenenum ſcires eſſe quod ille potauit. Si accepto cibo qui acceperat interiret, ſcires eſſe lethale quod acceptum potuit occidere, nec ederes inde nec biberes, unde interiſſe alios ante conſpiceres. Nunc quanta ignorantia ueri eſt, animi quanta dementia: id uelle quod & nocuerit ſemper & noceat? & putare quod inde ipſa non pereas,unde alios periſſe cognoſcas? Neque enim deus purpureas aut coccinas oues fecit,aut herbarum ſuccis,aut conchylijs tingere & colorare lanas docuit.Nec diſtinctis auro lapillis & margaritis contexta ſerica,& numeroſa compage digeſtis monilia inſtituit,quibus ceruicem quam fecit abſconderet,ut operiatur illud quod deus in homine formauit, & conſpiciatur deſuper id quod diabolus adinuenit.An uulnera inferri auribus deus uoluit,quibus innocens adhuc infantia & mali ſecularis ignara crucietur,ut poſtea de aurium cicatricibus & cauernis precioſa grana dependeant,& ſi non ſuo pondere,mercium quantitate? Quæ omnia peccatores & apoſtatæ angeli ſuis artibus prodiderunt, quando ad terrena contagia deuoluti,à cœleſti uigore receſſerunt.Illi & oculos circunducto nigrore fucare,& genas mendacio ruboris inficere,& mutare adulterinis coloribus crinem,& expugnare omnem oris & capitis ueritatem corruptelæ ſuæ impugnatio-

Comptas opinor legendũ. (at "ueſte*corruptas")

Eſa.3.

al', botronatũ (at "*batronatum")

Forte, cordis (at "* corporis")

gnatione docuerunt. Et quidem isto in loco pro timore, quem nobis fides suggerit, pro dilectione quam fraternitas exigit, non uirgines tantũ aut uiduas, sed & nuptas puto, & omnes omnino fœminas ammonendas, quod opus dei & factura eius & *plastica adulterari nullo modo debeat, adhibito flauo colore, uel nigro puluere, uel rubore, aut quolibet denique liniamenta natiua corrumpente medicamine. Dicit deus: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, & audet quisquam mutare & conuertere quod deus fecit? Manus deo inferunt, quando illud quod ille formauit, reformare & transfigurare contendunt, nescientes quia opus dei est omne quod nascitur, diaboli quodcunq; mutatur. Si quis pingendi artifex uultum alicuius & speciem & corporis qualitatem æmulo colore signasset, & signato iam consummatoq; simulachro, manus alius afferret, ut iam formata, iam picta quasi peritior reformaret, grauis prioris artificis iniuria & iusta indignatio uideretur. Tu te existimas impune laturam tam improbæ temeritatis audaciam, dei artificis offensam? Vt enim impudica circa homines & incesta fucis lenocinantibus non sis, corruptis uiolatisq; quæ dei sunt, peior adultera detineris. Quod ornari te putas, quod putas comi, impugnatio est ista diuini operis, præuaricatio est ueritatis. Monentis apostoli uox est: Expurgate uetus fermentum, ut sitis noua conspersio sicut estis azymi. Nam & pascha nostrum immolatus est Christus. Itaque festa celebremus, non in fermento ueteri, neque in fermento maliciæ & nequitiæ, sed in azymis synceritatis & ueritatis. Num synceritas perseuerat & ueritas, quando quæ syncera sunt polluuntur colorum adulterijs, medicaminum fucis, in mendacium uera mutantur? Dominus tuus dicit: Non potes facere capillum unum album aut nigrum, & tu ad uincendam domini tui uocem uis te esse potiorem? Audaci conatu & sacrilego cõtemptu crines tuos inficis, malo præsagio futurorũ capillos iam tibi flammeos auspicaris, & peccas proh nefas, capite, id est, corporis parte meliore, & cum scriptum sit de domino: Caput autem eius & capilli erant albi uelut lana aut nix, tu execraris caniciem, detestaris alborẽ, qui sit ad domini caput similis. Non metuis oro quæ talis es, ne cum resurrectionis dies uenerit, artifex tuus te non recognoscat? ad sua præmia & promissa uenientem remoueat & excludat? increpans uigore censoris & iudicis dicat: Opus hoc meum non est, nec hæc imago nostra est, cutem falso medicamine polluisti, crinem adultero colore mutasti, expugnata est mendacio facies, figura corrupta est, uultus alienus est, deum uidere non poteris, cum oculi tibi non sint, quos deus fecit, sed quos diabolus infecit. Illum tu sectata es, rutilos atq; depictos oculos serpentis imitata es, de inimico tuo compta, cum illo pariter arsura. Hæc oro non cogitanda sunt dei seruis? non die semper ac nocte * metuenda? uiderint quid sibi nuptæ per placendi studium de coniugum solatio blandiantur, quos dum

Marginalia: al. plasma — Gene. 1. — Hic locus citatur ab Augustino libro de doctrina Christi. 4. cap. 21. — 1. Cor. 5. — Matth. 5. — Apoca. 1. — Homo creatoris sui oblitus. — al. meditanda

dum in excusationem suam proferunt, ad societatem criminosæ consensio/ nis asciscunt. Virgines certe quibus iste sermo nũc consulit, quæ se eiusmodi artibus compserint, inter uirgines non putem debere numerari, sed tan/ quam contactas oues & morbidas pecudes à sancto & puro grege uirgini/ tatis arceri, ne contagio suo cæteras polluant, dũ simul degunt, ne perdant alias, quæcunque perierunt. Et quoniam continentiæ bonum quærimus, perniciosa quæq; & infesta uitemus. Nec illa prætereo, quæ dum negligen/ tia in usum ueniunt, contra pudicos & sobrios mores licentiam sibi de usur/ patione fecerunt. Quasdam non pudet nubentibus interesse, & inter illam lasciuientium libertatem sermonum colloquia incesta miscere, audire quod non decet, quod nõ licet dicere, obseruare, & esse præsentes inter uerba tur/ pia & temulenta conuiuia, quibus libidinum fomes accenditur, sponsa ad patientiam stupri, ad audaciam sponsus animatur. Quis illi in nuptijs locus est, cui animus ad nuptias non est? Aut uoluntariæ illic & lætæ esse quæ pos sunt, ubi & studia & uota diuersa sunt? Quid illic discitur, quid uidetur? Quantum à proposito suo uirgo deficit, quando pudica quæ uenerat, impu dicior discedit? Corpore licet uirgo ac mente permaneat, oculis, auribus, lin gua minuit illa quæ habebat. Quid uero quæ promiscuas balneas adeunt, quæ oculis ad libidinem curiosis pudori ac pudicitiæ corpora dicata prosti/ tuunt, quæ cum uiros atque à uiris nudæ uident turpiter, ac uidentur, nónne ipsæ illecebram uitijs præstant? nónne ad corruptelam & iniuriam suam de/ sideria præsentium solicitant & inuitant? Viderit, inquis, qua illuc mẽte quis ueniat, mihi tantum reficiendi corpusculi cura est & lauandi. Non te purgat ista defensio, nec lasciuiæ & petulantiæ crimẽ excusat. Sordidat lauatio ista, non abluit, nec emundat membra, sed maculat. Impudice tu neminem con/ spicis, sed ipsa conspiceris impudice. Oculos tuos turpi oblectatione nõ pol luis, sed dum oblectas alios, ipsa pollueris. Spectaculum de lauacro facis: theatra sunt fœdiora quò conuenis, uerecundia illic omnis exuitur, simul cum amictu uestis honor corporis ac pudor ponitur, denotanda & contre/ ctanda uirginitas reuelatur. Iam nunc considera an cum uestita est, uerecun da sit inter uiros talis, quæ ad inuerecundiam proficit audacia nuditatis. Sic ergo ecclesia frequenter uirgines suas plangit, sic ad infames earum ac dete/ stabiles fabulas ingemiscit, sic flos uirginum extinguitur, honor continentiæ ac pudor ponitur, gloria omnis ac dignitas profanatur, sic se expugnatus ini micus per artes suas inserit: sic insidijs per occulta fallentibus diabolus obre/ pit: sic dum ornari cultius, dum liberius euagari uirgines uolunt, esse uirgi/ nes desinunt, furtiuo dedecore corruptæ, uiduæ antequam nuptæ, non mari ti sed Christi adulteræ, quàm fuerant præmijs ingentibus uirgines destina/ tæ, tam magna supplicia pro amissa uirginitate sensuræ. Audite igitur uirgi nes ut parentem, audite quæso uobis timentem pariter ac monentem, audi

Virgines ex/ hortatur.

te utilitatibus & cõmodis ueſtris fideliter cõſulentẽ: Eſtote tales quales uos artifex deus fecit. Eſtote tales quales uos manus patris inſtituit. Maneat in uobis facies incorrupta, ceruix pura, forma ſyncera. Non inferantur auribus uulnera, nec brachia includat aut colla de armillis & monilibus precioſa cathena, ſint à compedibus aureis pedes liberi, crines nullo colore fucati, oculi conſpiciendo deo digni. Celebrentur lauacra cum fœminis, quarum in uos pudica lauatio eſt. Nuptiarum feſta improba & conuiuia laſciua uitentur, quorum periculoſa contagio eſt. Vince ueſtem, quæ uirgo es, quæ deo ſeruis: uince aurum, quæ carnem uincis & ſeculum. Non eſt eiuſdem non poſſe à maioribus uinci, & imparem minoribus inueniri. Arcta & anguſta eſt uia, quæ ducit ad uitam: durus & arduus limes qui tendit ad gloriam. Per hunc uitæ limitem martyres pergunt, eunt uirgines, iuſti quique gradiuntur. Lata & ſpacioſa itinera uitæ lethalis: illic illecebræ & mortiferæ uoluptates, illic diabolus blanditur, ut fallat: arridet, ut noceat: illicit, ut occidat. Primus cum centeno martyrum fructus eſt, ſecundus ſexagenarius ueſter eſt. Vt apud martyres non eſt carnis & ſeculi contagio, nec parua & leuis & delicata congreſſio: ſic & in uobis, quarum ad gratiam merces ſecunda eſt, ſit & uirtus ad tolerantiam proxima. Non eſt ad magna facilis aſcenſus. Quem ſudorem perpetimur, quem laborem, cum conamur aſcendere colles & uertices montium? quid ut aſcendamus ad cœlum? Si præmium pollicitationis attendas, minus eſt quod laboras. Immortalitas perſeueranti datur, perpetua uita promittitur, regnum dominus pollicetur. Seruate uirgines, ſeruate quod eſſe cœpiſtis, ſeruate quod eritis. Magna uos merces manet, præmium grande uirtutis, munus maximum caſtitatis. Vultis ſcire quo malo careat, & quid boni teneat continentiæ uirtus? Multiplicabo, inquit mulieri deus, triſtitias tuas, & gemitus tuos, & in triſtitia paries filios, & conuerſio tua ad uirum tuum, & ipſe tui dominabitur. Vos ab hac ſententia liberæ eſtis, uos mulierum triſtitias & gemitus non timetis: nullus uobis de partu circa filios metus, nec maritus eſt dominus. Dominus ueſter & caput Chriſtus eſt, ad inſtar & uicem maſculi: ſors uobis & conditio communis eſt. Domini uox eſt illa, dicentis: Filij ſeculi huius generant & generantur. Qui autem habuerit dignationem ſeculi illius & reſurrectionis à mortuis, non nubunt, neque matrimonium faciunt, neque enim incipient mori, æquales enim ſunt angelis dei, cum ſint filij reſurrectionis. Quod futuri ſumus, iam uos eſſe cœpiſtis: uos reſurrectionis gloriam in iſto ſeculo iam tenetis: per ſeculum ſine ſeculi contagione tranſitis. Cum caſtæ perſeueratis & uirgines, angelis dei eſtis æquales, tantum maneat & duret ſolita & illæſa uirginitas, & ut cœpit fortiter, iugiter perſeueret. Nec monilium aut ueſtium quærat ornatum, ſed morum. Deum

Vitæ uia arta.

Præmia beatorum.

Immortalitas perſeueranti datur.

Gene. 3.

Luc. 20.

ſpectet

ſpectet & cœlum,neq; oculos ad ſublime porrectos ad carnis & mundi cõ/
cupiſcentiam deprimat, & ad terrena deponat. Prima ſententia creſcere &
generare præcepit:ſecunda ad continentiam ſuaſit. Cum adhuc rudis mun/
dus & inanis eſt, copia fœcunditatis generante propagamur, & creſcimus
ad humani generis augmentum. Cum iam refertus eſt orbis,& mundus im
pletus,qui capere continentiam poſſunt ſpadonum more uiuentes caſtran/
tur ad regnum. Nec hoc iubet dominus, ſed hortatur: nec iugum neceſſita/ *Continẽtiã ſuadet deus, non iubet.*
tis imponit, quando manet uoluntatis arbitrium liberum. Sed cum habi/
tationes multas apud patrem ſuum eſſe dicat, melioris habitaculi hoſpitia
demonſtrat:habitacula iſta meliora uos petitis, carnis deſideria caſtrantes
maioris gratiæ præmium in cœleſtibus obtinetis. Omnes quidem qui ad
diuinum munus & patrimonium baptiſmi ſanctificatione perueniunt, ho/
minem illic ueterem gratia lauacri ſalutaris exponunt, & innouati ſpiritu
ſancto à ſordibus contagionis antiquæ, iterata natiuitate purgantur. Sed
natiuitatis iteratæ uobis maior ſanctitas & ueritas competit, quibus deſi/
deria iam carnis & corporis nulla ſunt. Sola in uobis quæ ſunt uirtutis &
ſpiritus,ad gloriam remanſerunt. Apoſtoli uox eſt,quem dominus uas ele/
ctionis ſuæ dixit, quem ad promenda mandata cœleſtia deus miſit: Pri/ 1.Cor.15.
mus homo,inquit,de terræ limo:ſecundus de cœlo. Qualis ille è limo, tales
& qui de limo: & qualis cœleſtis,tales & cœleſtes. Quomodo portauimus
imaginem eius qui de limo eſt,portemus & imaginem eius qui de cœlo eſt.
Hanc imaginem uirginitas portat,portat integritas, portat ſanctitas,por/ *Imaginis dei portatores.*
tat & ueritas. Portant diſciplinæ dei memores,iuſticiam cum religione reti/
nentes,ſtabiles in fide,humiles in timore,ad omnem tolerantiam fortes,ad
ſuſtinendam iniuriam mites, ad faciendam miſericordiam faciles, fraterna
pace unanimes atq; cõcordes. Quæ uos ſingula ò bonæ uirgines obſeruare,
diligere,implere debetis,quæ deo & Chriſto uacantes ad dominum
cui uos dicaſtis,& maiore & meliore parte præceditis. Prouectæ
annis,iunioribus facite magiſterium: minores natu præbe/
te comparibus incitamentum: hortamentis uos mu/
tuis excitate, æmulis de uirtute documentis ad
gloriam prouocate. Durate fortiter, ſpiri/
tualiter pergite,peruenite feliciter:tan/
tum mementote tunc
noſtri,cum inci/
piet in uobis uirginitas honorari.

SECVNDI tractatus de habitu uirginum finis.

ARGVMENTVM TRACTATVS SEQVENTIS.

Tractatus beati Cypriani aduersus Nouatianum schismaticum, ostendens præpositos ecclesiæ ad innocentiam simplices esse oportere, & cum simplicitate prudentes in præceptorum obseruatione aduersus occultam hostis luctam, qui plus metuendus est & cauendus cum latenter obrepit, quàm cum se aduersarium profitetur.

TRACTATVS TERTIVS DE SIMPLICITATE PRAELATORVM.

Matth. 5. Opus falso adscriptum Cypriano.

CVm moneat dominus & dicat: Vos estis sal terræ, cúmq; esse nos iubeat ad innocentiam simplices, & tamen cum simplicitate prudentes, quid aliud fratres dilectissimi quàm prouidere nos conuenit, & solicito corde uigilantes subdoli hostis insidias intelligere pariter & cauere, ne qui Christũ sapientiã dei patris induimur, minus sapere in tuenda salute uideamur? Neq; enĩ persecutio sola metuẽda est, & ea quæ subruendis ac deijciendis dei seruis aperta impugnatiõe grassantur. Facilior cautio est, ubi manifesta formido est. Et ad certamen animus ante præstruitur, quando se aduersarius confitetur. Plus metuendus est & cauendus inimicus, cum latenter obrepit, cum per pacis imaginem fallens occultis accessibus serpit: unde & nomen serpentis accepit. Ea est eius semper astutia, ea est circumueniẽdi hominis cæca & latebrosa fallacia. Sic ab initio statim mundi fefellit: & uerbis mendacibus blandiens, rudes animas incauta credulitate decepit. Sic dominum ipsum tentare conatus, quasi obreperet rursus & falleret, latenter accessit: intellectus tamen est & retrusus, & ideo prostratus, quia agnitus atq; detectus. Vnde nobis exemplum datum est, ueteris hominis uiam fugere, uestigijs Christi uincentis insistere: ne denuo incauti in mortis laqueum reuoluamur, sed ad periculum prouidi accepta immortalitate potiamur. Immortalitate autẽ potiri quomodo possumus, nisi ea à quibus mors expugnatur & uincitur, Christi mandata seruemus? ipso monente & dicente: Si uis ad uitam uenire, serua mandata. Et iterum: Si feceritis quod mando uobis, iam nõ dico uos seruos, sed amicos. Hos denique fortes dicit & stabiles: hos super petrã robusta mole fundatos: hos contra omnes tempestates & turbines seculi immobili & incõcussa firmitate solidatos. Qui audit, inquit, uerba mea & facit ea, similabo eum uiro sapienti, qui ædificauit domum suam super petram. Descendit pluuia, aduenerunt flumina, flauerunt uenti, & impegerunt in domũ illam, & nõ cecidit: fundata enim fuit super petram. Verbis igit' eius insistere, quæcũq; & docuit & fecit, discere & facere debemus. Cæterũ credere se in Christũ quomodo dicit, qui nõ facit quod Christus facere præcepit? aut unde perueniet ad pmiũ fidei

Serpẽs dictus diabolus.

Matth. 19.

Ioan. 15.

Matth. 7.

dei,qui fidem non uult seruare mandati? Nutet necesse est & uagetur,& spiritu erroris arreptus,uelut puluis quem uentus excutit,uentiletur. Nec ambulando proficiet ad salutem,qui salutaris uiæ non tenet ueritatem. Cauenda sunt autem non solum quæ sunt aperte manifesta, sed & astutæ fraudis subtilitate fallentia.Quid uero astutius, quidúe subtilius, quàm ut Christi aduentu detectus ac prostratus inimicus (postquàm lux gentibus uenit, & sospitandis hominibus salutare lumen effulsit, ut surdi auditum spiritalis gratiæ admitterent, aperirent ad deum oculos suos cæci, infirmi æterna sanitate reualescerent,claudi ad ecclesiam currerent,muti claris uocibus & precibus orarent) uidens idola derelicta, & per nimium credentium populum sedes suas ac templa deserta,excogitauerit nouam fraudẽ,ut sub ipso Christiani nominis titulo fallat incautos? Hæreses inuenit & schismata, quibus subuerteret fidem,ueritatem corrumperet,scinderet unitatem.Quos detinere non potest in uiæ ueteris cæcitate, circunscribit & decipit noui itineris errore.Rapit de ipsa ecclesia homines,& dum sibi appropinquasse iam lumini, atque euasisse seculi noctem uidentur, alias nescientibus tenebras rursus infundit, ut cum euangelio Christi & cum obseruatione eius & lege non stantes, Christianos se uocent, & ambulantes in tenebris,habere se lumen existiment, blandiente aduersario atque fallente, qui secundum Apostoli uocem transfigurat se uelut angelum lucis, & ministros subornat suos uelut ministros iusticiæ,asserentes noctem pro die,interitum pro salute,desperationem sub obtentu spei, perfidiam sub prætextu fidei,antichristum sub uocabulo Christi, ut dum uerisimilia mentiuntur,ueritatem subtilitate frustrentur:Hoc eò fit fratres dilectissimi, dum ad ueritatis originem non reditur, nec caput quæritur, nec magistri cœlestis doctrina seruatur. Quæ si quis consideret & examinet, tractatu longo atque argumentis opus nõ est. Probatio est ad fidem facilis compendio ueritatis. Loquitur dominus ad Petrum:Ego tibi dico,inquit, quia tu es Petrus,& super istam petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferorum non uincent eam. Tibi dabo claues regni cœlorum,& quæ ligaueris super terram, erunt ligata & in cœlis:& quæcunque solueris super terram, erunt soluta & in cœlis. Et eidem post resurrectionem suam dicit: Pasce oues meas. Et quamuis apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat & dicat:Sicut misit me pater,& ego mitto uos, accipite spiritum sanctum:Si cui remiseritis peccata,remittentur illi: si cui tenueritis,tenebuntur: tamen ut unitatem manifestaret,unitatis eiusdem originem ab uno incipientem sua autoritate disposuit.Hoc erant utiq; & cæteri apostoli,quod fuit Petrus,pari consortio præditi & honoris & potestatis, sed exordiũ ab unitate proficiscitur, ut ecclesia una monstretur. Quam unã ecclesiam etiã in cantico canticorum

Insidiæ diaboli.

Matth.16.

Apostoli Petro pares.

Canti.6. ſpiritus ſanctus ex perſona domini deſignat & dicit: Vna eſt columba mea, perfecta mea, una eſt matri ſuæ, electa genitrici ſuæ. Hanc eccleſiæ unitatem qui non tenet, tenere ſe fidem credit? Qui eccleſiæ renititur & reſiſtit, in eccleſia ſe eſſe confidit? quando & beatus Paulus apoſtolus hoc doceat, & ſacramentum unitatis oſtendat, dicens: Vnum corpus & unus ſpiritus, una ſpes uocationis ueſtræ, unus dominus, una fides, unum baptiſma, unus deus? Quam unitatem firmiter tenere & uindicare debemus, maxime epiſcopi qui in eccleſia præſidemus, ut epiſcopatum quoque ipſum unum atque indiuiſum probemus. Nemo fraternitatem mendacio fallat, nemo fidei ueritatem perfida præuaricatione corrumpat. Epiſcopatus unus eſt, cuius à ſingulis in ſolidum pars tenetur. Eccleſia una eſt, quæ in multitudinem latius incremento fœcunditatis extenditur: quomodo ſolis multi radij, ſed lumen unum: & rami arboris multi, ſed robur unum tenaci radice fundatum. Et cum de fonte uno riui plurimi defluunt, numeroſitas licet diffuſa uideatur exundantis copiæ largitate, unitas tamen ſeruatur in origine. Auelle radium ſolis à corpore, diuiſionem lucis unitas non capit. Ab arbore frange ramum, fractus germinare non poterit. A fonte præcide riuum, præciſus areſcet: Sic & eccleſia domini luce perfuſa per orbem totum radios ſuos porrigit, unum tamen lumen eſt, quod ubiq; diffunditur, nec unitas corporis ſeparatur: ramos ſuos in uniuerſam terram copia ubertatis extendit: profluentes largiter riuos latius expandit, unum tamen caput eſt, & origo una, & una mater fœcunditatis ſucceſſibus copioſa. Illius fœtu naſcimur, illius lacte nutrimur, ſpiritu eius animamur. Adulterari non poteſt ſponſa Chriſti: incorrupta eſt & pudica. Vnam domum nouit, unius cubiculi ſanctitatem caſto pudore cuſtodit. Hæc nos deo ſeruat, hæc filios regno quos generauit, aſſignat. Quiſquis ab eccleſia ſegregatus adulteræ iungitur, à promiſſis eccleſiæ ſeparatur. Nec pertinet ad Chriſti præmia, qui relinquit eccleſiam Chriſti. Alienus eſt, prophanus eſt, hoſtis eſt. Habere iam non poteſt deum patrem, qui eccleſiam non habet matrem. Si potuit euadere, qui extra arcam Noë fuit: & qui extra eccleſiam foris fuerit, euadit. Monet dominus, & dicit: Qui non eſt mecum, aduerſus me eſt: & qui non mecum colligit, ſpargit. Qui pacem Chriſti & concordiam rumpit, aduerſus Chriſtum facit. Qui alibi præter eccleſiam colligit, Chriſti eccleſiam ſpargit. Dicit dominus: Ego & pater unum ſumus. Et iterum de patre & filio & ſpiritu ſancto ſcriptum eſt: & tres unum ſunt: & quiſquam credit hanc unitatem de diuina firmitate uenientem, ſacramentis cœleſtibus cohærentem ſcindi in eccleſia poſſe, & uoluntatum collidentium diuortio ſeparari? Hanc unitatem, qui non tenet, dei legem non tenet: non tenet patris & filij fidem, uitam non tenet & ſalutem. Hoc unitatis ſacramen-

[Margin notes: Epheſ.4. — Concordia. — Epiſcopatus unus. — Radij multi ſol unus. — Similitudinibus unitatem eccleſiæ probat. — Arca Noë. — Matth.12. — Ioan.10.]

tum

tum,hoc uinculum concordiæ inſeparabiliter cohærentis oſtenditur, quando in euangelio tunica domini Ieſu Chriſti non diuiditur omnino nec ſcinditur, ſed ſortientibus de ueſte Chriſti, quis Chriſtum potius indueret, integra ueſtis accipitur, incorrupta atque indiuidua tunica poſſidetur. Loquitur ac dicit ſcriptura diuina: De tunica autem, quæ de ſuperiore parte non conſutilis, ſed per totum textilis fuerat, dixerunt ad inuicem: Non ſcindamus eam, ſed ſortiamur de ea cuius ſit. Vnitatem ille portabat de ſuperiore parte uenientem, id eſt, de cœlo & à patre uenientem, quæ ab accipiente & poſſidente ſcindi omnino non poterat, ſed totam ſimul & ſolidam firmitatem inſeparabiliter obtinebat. Poſſidere non poteſt indumentum Chriſti, qui ſcindit & diuidit eccleſiam Chriſti. Contrà denique, cum, Salomone moriente, regnum eius & populus ſcinderetur, Achias propheta Ieroboam regi obuius factus in campo, in duodecim ſciſſuras ueſtimentum ſuum diſcidit, dicens: Sume tibi decem ſciſſuras, quia hæc dicit dominus: Ecce ſcindo regnum de manu Salomonis, & dabo tibi decem ſceptra, & duo ſceptra erunt ei propter ſeruum meum Dauid, & propter Hieruſalem ciuitatem quam elegi, ut ponam nomen meum illic. Cum duodecim tribus Iſraël ſcinderentur, ueſtimentum ſuum propheta Achias ſcidit. At uero quia Chriſti populus non poteſt ſcindi, tunica eius per totum textilis & cohærens, diuiſa à poſſidentibus non eſt. Indiuidua, copulata, connexa oſtendit populi noſtri (qui Chriſtum induimus) concordiam cohærentem. Sacramento ueſtis declarauit eccleſiæ unitatem. Quis ergo ſic eſt ſceleratus & perfidus, quis ſic diſcordiæ furore ueſanus, ut credat ſcindi poſſe, aut audeat ſcindere unitatem dei? ueſtem domini? eccleſiam Chriſti? Monet ipſe in euangelio ſuo, & docet dicens: Et erit unus grex & unus paſtor. Et eſſe poſſe uno in loco aliquis exiſtimat, aut multos paſtores, aut plures greges? Apoſtolus item Paulus hanc eandem nobis inſinuans unitatem, obſecrat & hortatur, dicens: Obſecro uos, inquit, fratres per nomen domini noſtri Ieſu Chriſti, ut idipſum dicatis omnes, & non ſint in uobis ſchiſmata. Sitis autem compoſiti in eodem ſenſu, & in eadem ſententia. Et iterum dicit: Suſtinentes inuicem in dilectione, ſatis agentes ſeruare unitatem ſpiritus in coniunctione pacis. Stare tu & uiuere putas poſſe de eccleſia recedentem? ſedes ſibi alias & diuerſa domicilia condentem? cum dictum ſit ad Raab, in qua præformabatur eccleſia: Patrem tuum, & matrem tuam, & fratres tuos, & totam domum patris tui colliges ad te ipſam in domum tuam, & erit, omnis qui exierit hoſtium domus tuæ foras, reus erit: Item ſacramentum paſcha non aliud Exodi lege contineat, quàm ut agnus, qui in figura Chriſti occiditur, in domo una edatur. Loquitur deus dicens: In domo una comedetur, non eijcietis de domo carnem foras. Caro Chriſti & ſanctum domini eijci foras non poteſt, nec

Ioan. 19. *1. Reg. 11.* *Ioan. 10.* *1. Cor. 1.* *Ioſue 2.*

necalia ulla credentibus præter unam ecclesiam domus est. Hanc domum hoc unanimitatis hospitium designat & denunciat spiritus sanctus in psalmis, dicens: Deus qui inhabitare facit unanimes in domo. In domo dei, in ecclesia Christi unanimes habitant, concordes & simplices perseuerant. Idcirco & in columba uenit spiritus sanctus, simplex animal & lætum, non felle amarum, non morsibus sæuum, non unguium laceratione uiolentum: hospitia humana diligere, unius domus consortium nosse, cum generant simul filios ædere, cum commeant uolatibus inuicem cohærere, communi conuersatione uitam suam degere, oris osculo concordiã pacis agnoscere, legem circa omnia unanimitatis implere. Hæc est in ecclesia noscenda simplicitas, hæc charitas obtinenda, ut columbas dilectio fraternitatis imitetur, ut mansuetudo & lenitas agnis & ouibus æquetur. Quid facit in pectore Christiano luporum feritas? & canum rabies? & uenenum lethale serpentum? & cruenta sæuitia bestiarum? Gratulandum est, cum tales de ecclesia separantur, ne columbas, ne oues Christi sæua sua & uenenata contagione prædentur. Cohærere & coniungi non potest amaritudo cum dulcedine, caligo cum lumine, pluuia cum serenitate, pugna cum pace, cum fœcunditate sterilitas, cum fontibus siccitas, cum tranquillitate tempestas. Nemo æstimet bonos de ecclesia posse discedere. Triticum non rapit uentus, nec arborem solida radice fundatam procella subuertit. Inanes paleæ tempestate iactantur, inualidæ arbores turbinis incursione euertuntur. Hos execratur, & percutit Ioannes apostolus, dicens: Ex nobis exierunt, sed non fuerunt ex nobis: si enim fuissent ex nobis, mansissent nobiscum. Hinc hæreses & factæ sunt frequenter, & fiunt, dum peruersa mens non habet pacem, dum perfidia discordans non tenet unitatem. Fieri uero hæc dominus permittit & patitur, manente propriæ libertatis arbitrio, ut dum corda & mentes nostras ueritatis discrimen examinat, probatorũ fides integra, manifesta luce clarescat. Per Apostolum præmonet spiritus sanctus & dicit: Oportet & hæreses esse, ut probati manifesti sint in uobis. Sic probantur fideles, sic perfidi deteguntur, sic & ante iudicij diem hic quoque iam iustorum atque iniustorum animæ diuiduntur, & à frumento paleæ separantur. Hi sunt qui se ultro apud temerarios conuenas sine diuina dispositione præficiunt, qui se præpositos sine ulla ordinationis lege constituunt, qui nemine episcopatum dante, episcopi sibi nomen assumunt. Quos designat in psalmis spiritus sanctus, sedentes in pestilentiæ cathedra pestes & lues fidei, serpentis ore fallentes, & corrumpendæ ueritatis artifices, uenena lethalia linguis pestiferis euomentes. Quorum sermo, ut cancer serpit, quorum tactus pectoribus & cordibus singulorum mortale uirus infundit. Contra eiusmodi clamat dominus, ab his refrenat & reuocat errantem plebem suam, dicens: Nolite audire sermones pseudoprophetarum

Marginalia: Psal. 67. — Columba ecclesia. — ἐνκυτιάσεις. — Psal. 1.

do prophetarum, quoniam uisiones cordis eorum frustrãtur eos. Loquuntur, sed non ab ore domini. Dicunt eis, qui abijciunt uerbum dei: Pax erit uobis, & omnibus ambulantibus in uoluntatibus suis. Omnis qui ambulat in errore cordis sui, non uenient super eum mala. Non loquutus sum ad eos, & ipsi prophetauerunt. Si stetissent in substantia mea & audissent uerba mea, & sic docuissent populum meum, conuertissem eos à malis cogitationibus eorum. Hos eosdem denuo dominus designat & denotat, dicens: Me dereliquerunt fontem aquæ uiuæ, & effoderunt sibi lacus detritos, qui non possunt aquam portare. Quum aliud baptisma præter unum esse non possit, baptizare posse se opinantur. Vitæ fonte deserto, uitalis & salutaris aquæ gratiam pollicentur. Non abluuntur illic homines, sed potius sordidantur: nec purgantur delicta, sed imò cumulantur. Non deo natiuitas illa, sed diabolo filios generat. Per mendacium nati, ueritatis promissa non capiunt. De perfidia procreati, fidei gratiam perdunt. Ad pacis præmium uenire non possunt, qui pacem domini discordiæ furore ruperunt. Nec se quidam uana interpretatione decipiant, quod dixerit dominus: Vbicunque fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego cum illis sum. Corruptores euangelij atque interpretes falsi extrema ponunt, & superiora prætereunt, partim memores, & partim subdole corrumpentes. Vt ipsi ab ecclesia scissi sunt, ita capituli unius sententiam scindunt. Dominus enim cum discipulis suis unanimitatem suaderet & pacem: dico, inquit, uobis: quoniam si duobus ex uobis conuenerit in terra de omni re quamcunque petieritis, continget uobis à patre meo qui in cœlis est. Vbicunque fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego cum eis sum: ostendens non multitudini, sed unanimitati deprecantium plurimum tribui: Si duobus, inquit, ex uobis conuenerit in terra, unanimitatem prius posuit, concordiam pacis ante præmisit, ut conueniat nobis fideliter & firmiter docuit. Quomodo autem potest ei cum aliquo conuenire, cui cum corpore ipsius ecclesiæ & cum uniuersa fraternitate non conuenit? Quomodo possunt duo aut tres in nomine Christ colligi, quos constat à Christo & ab eius euangelio separari? non enim nos ab illis, sed illi à nobis recesserunt. Et cum hæreses & schismata postmodum nata sint, dum conuenticula sibi diuersa constituunt, ueritatis caput atque originem reliquerunt. Dominus autem de ecclesia sua loquitur, ad hos qui sunt in ecclesia loquitur, ut si ipsi concordes fuerint, si secundum quod mandauit & monuit, duo aut tres licet, collecti unanimiter orauerint, duo aut tres licet sint, impetrare possint de dei maiestate quod postulant: Vbicunque fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego inquit, cum eis sum, cum simplicibus scilicet atque pacatis, cum deum timentibus, & dei præcepta seruantibus. Cum his duobus uel tribus licet, esse se dixit: Quomodo & cum tribus pueris in camino ignis fuit,

Baptisma unum. Ephes. 4.

Matth. 18.

Vnanimitati plurimum tribuendum.

Dan. 3.

& quia in deum simplices, atque inter se unanimes permanebant, flammis
Act.5. ambientibus medios spiritu roris animauit. Quomodo apostolis duobus in custodia clausis, quia simplices, quia unanimes erant, ipse affuit, ipse resolutis carceris claustris, ut uerbum quod fideliter prædicabant, multitudini traderent, ad forum rursus imposuit. Quando ergo in præceptis suis ponit & dicit: Vbi fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego cum eis sum, non homines ab ecclesia diuidit, qui instituit & fecit ecclesiam, sed exprobrans discordiam perfidis, & fidelibus pacem sua uoce commendans, ostendit magis esse se cum duobus aut tribus unanimiter orantibus, quàm cum dissidentibus plurimis, plusque impetrari posse paucorum concordi prece, quàm discordi oratione multorum. Ideo & cum orandi legem daret, addidit, dicens: Et cum steteritis ad orationem, remittite si quid habetis aduersus aliquem, ut & pater uester qui in cœlis est, remittat uobis peccata. Et ad sacrificium cum dissensione uenientem reuocat ab altari, & iubet prius concordare cum fratre, tunc cum pace redeuntem domino munus offerre, quia nec ad Cain munera respexit deus. Neque enim habere pacatum deum poterat, qui cum fratre pacem per zeli discordiam non habebat. Quam sibi igitur pacem promittunt inimici fratrum? quæ sacrificia celebrare se credunt æmuli sacerdotum? an secum esse Christum cum collecti fuerint opinantur, qui extra Christi ecclesiam colliguntur? Tales etiam si occisi in confessione nominis fuerint, macula ista nec sanguine abluitur. Inexpiabilis & grauis culpa discordiæ nec passione purgatur. Esse martyr non potest, qui in ecclesia non est: ad regnum peruenire non poterit qui eam quæ regnatura est derelinquit. Pacem nobis Christus dedit: concordes atque unanimes esse præcepit: dilectionis & charitatis fœdera incorrupta atque inuiolata seruari mandauit: exhibere se nō potest martyrem, qui fraternam non tenuit charitatem. Docet hoc & contestatur Paulus apostolus dicens: Et si habuero fidem ita ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Et si in cibos pauperum distribuero omnia mea, & si tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil proficio. Charitas magnanima est, charitas benigna est, charitas non æmulatur, non inflatur, non iritatur, non agit perperam, non cogitat malum. Omnia diligit, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet: charitas nunquam excidit. Nunquam, inquit, charitas excidit: hæc enim semper in regno erit, hæc in æternū fraternitatis sibi cohærentis unitate durabit. Ad regnum cœlorum non potest peruenire discordia, nec ad præmia Christi, qui dixit: Hoc est mandatum meum, ut diligatis inuicem quemadmodum dilexi uos. Pertingere non poterit ad præmium Christi, qui dilectionem Christi perfida dissensione uiolauit. Qui charitatem non habet, deum non habet. Ioannis beati apostoli uox est: Deus, inquit, dilectio est, & qui in dilectione

Marc.10. *Ne martyr quidē absq; charitate.* *1.Cor.13.* *Ioan.15.* *1.Ioan.4.*

ctione manet, manet in deo, & deus in illo manet. Cum deo manere non possunt, qui esse in ecclesia dei unanimes noluerunt, ardeant licet flammis, & ignibus traditi, uel obiecti bestijs animas suas ponant, non erit illa fidei corona, sed pœna perfidiæ, nec religiosæ uirtutis exitus gloriosus, sed desperationis interitus. Occidi talis potest, coronari nõ potest. Sic se Christianum esse profitetur, quomodo & Christum diabolus sæpe mentitur, ipso domino præmonẽte & dicente: Multi uenient in nomine meo, dicentes: Ego sum Mar. 13.
Christus, & multos fallent. Sicut ille Christus non est, quamuis fallat in nomine illius: Ita nec Christianus uideri potest, qui non permanet in euangelij eius & fidei ueritate. Nam & prophetare, & dæmonia excludere, & uirtutes magnas in terris facere, sublimis utiq; & admirabilis res est. Non tamen regnum cœleste consequitur, quisquis in his omnibus inuenitur, nisi recti & iusti itineris obseruatione gradiatur. Denunciat dñs & dicit: Multi dicẽt mi Matth. 7.
hi in illo die: Domine domine, nõnne in tuo nomine prophetauimus? & in tuo nomine dæmonia exclusimus? & in nomine tuo uirtutes magnas fecimus? Et tunc dicam illis: Nunquam uos cognoui, recedite à me, qui operamini iniquitatem. Iustitia opus est, ut promereri quis possit deum iudicem. Præceptis eius & monitis obtemperandũ est, ut accipiãt merita nostra mercedem. Dominus in euãgelio, cum spei & fidei nostræ uiam compendio breuiante dirigeret: Dominus deus tuus, inquit, unus est, & : Diliges dominum Matth. 22.
deum tuum de toto corde tuo, & de tota anima tua, & de tota uirtute tua. Hoc primum & secundum simile huic: diliges proximum tuum tãquam te. In his duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ. Vnitatem simul & dilectionem magisterio suo docuit, prophetas omnes & legẽ præceptis duobus inclusit. Quam uero unitatem seruat, quam dilectionẽ custodit, aut co Copia.
gitat, qui discordiæ furore uæsanus ecclesiam scindit, fidem destruit, pacẽ turbat, charitatem dissipat, sacramentũ prophanat? Malum hoc fidelissimi fratres iam pridem cœperat, sed nunc creuit eiusdem mali infesta clades, & surgere & pullulare plus cœpit hæreticæ peruersitatis & schismatum uenenata pernicies: quia & sic in occasum mundi oportebat, prænunciante per Apostolum nobis & præmonẽte spiritu sancto: In nouissimis, inquit, diebus ade 2. Timo. 3.
runt tempora molesta, & erunt homines sibi placentes, superbi, tumidi, cupi χαλεπά.
di, blasphemi, parẽtibus inobedientes, ingrati, impij, sine affectione, sine fœdere, delatores, incontinentes, immites, bonum nõ amantes, proditores, procaces, stupore inflati, uoluptates magis quàm deum diligentes, habentes deformationem religionis, uirtutem autem eius abnegantes. Ex ijs sunt qui repunt in domos uiduarum, & prædantur mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur uarijs desiderijs, semper discentes, & nunquam ad scientiam ueritatis peruenientes. Et quomodo Iamnes & Mambres restiterunt Moysi, sic & hi resistunt ueritati, sed ultra non proficient plurimum. Imperitia enim

eorum manifesta erit omnibus, sicut & illorũ fuit. Adimplentur quæcunq; prædicta sunt, & appropinquante seculi fine hominũ pariter ac temporum probatione uenerũt. Magis ac magis aduersario sæuiente error fallit, extollit stupor, liuor incendit, cupiditas excæcat, deprauat impietas, superbia inflat, discordia exasperat, ira præcipitat. Non tamen nos moueat aut turbet multorum nimia & abrupta perfidia, sed potius fidem nostram prænunciante rei ueritate corroboret. Vt quidam tales cœperũt, quia hæc ante prædicta sunt, ita cæteri fratres ab eiusmodi caueant, quia & hæc ante prædicta sunt instruente domino & dicente: Vos autem cauete, ecce prædixi uobis omnia. Vitate quæso uos eiusmodi homines, & à latere, atque auribus uestris perniciosa colloquia uelut contagium mortis arcete, sicut scriptum est: Sepi aures tuas spinis, & noli audire linguam nequam. Et iterum: Corrumpunt ingenia bona confabulationes pessimæ. Docet dominus & admonet à talibus recedendum. Cæci sunt, inquit, & duces cæcorum. Cæcus autẽ cæcum ducens ambo in foueam cadent. Aduersandus talis atq; fugiẽdus quisquis fuerit ab ecclesia separatus. Peruersus est huiusmodi, & peccat, & à semetipso damnatus. An esse sibi cum Christo uidetur, qui aduersus sacerdotes Christi facit? qui se à cleri eius uel plebis societate secernit? Arma ille contra ecclesiam portat, cõtra dei dispositionem repugnat: hostis altaris, aduersus sacrificium Christi rebellis, pro fide perfidus, pro religione sacrilegus, inobsequens seruus, filius impius, frater inimicus: contemptis episcopis & dei sacerdotibus derelictis cõstituere audet aliud altare, precem alteram illicitis uocibus facere, dominicæ hostiæ ueritatem per falsa sacrificia prophanare, nec scire quoniam qui contra ordinationem dei nititur, ob temeritatis audaciam diuina animaduersione punitur. Sic Chore & Dathan & Abiron, qui sibi contra Moysem & Aaron sacerdotem sacrificantes licentiam uendicare conati sunt, pœnas statim pro suis conatibus penderũt. Terra compagibus ruptis in profundum sinum patuit, stantes atq; uiuentes recedentis soli hiatus absorbuit. Nec tantum eos qui autores fuerant, dei indignantis ira percussit, sed & cæteros ducentos quinquaginta participes eiusdem furoris & comites: qui coagulati cum ijsdem simul ad audaciam fuerant, exiens à domino ignis properata ultione consumpsit, admonens scilicet & ostendens contra deum fieri, quicquid improbi fuerint ad destruẽdam ordinationem dei humana uoluntate conati. Sic & Ozias rex, cũ turibulum ferens, & contra legem dei sacrificium sibi uiolenter assumens, resistente sibi Azaria sacerdote, obtemperare nollet & cedere, diuina indignatione cõfusus, & lepræ uarietate in fronte maculatus est, ea parte corporis notatus, offenso domino, ubi signantur, qui dominum promerentur. Et filij Aaron, qui imposuerunt altari ignem alienum, quem nõ præceperat dominus, in conspectu statim domini uindicantis extincti sunt: quos imitantur scilicet atq; sectantur, qui dei

Marci. 13. *Eccle. 28.* *1. Cor. 15.* *Matt. 15.* *Nume. 16.* *Ozias.* *2. Para. 26.* *4. Regum. 5.* *Aaron filij extincti.* *Leui. 10.*

qui dei traditione contempta alienas doctrinas appetunt,& magisteria humanæ institutionis inducunt, quos increpat dominus & obiurgat in euangelio suo dicens: Reijcitis mandatum dei, ut traditionem uestram statuatis:peius hoc crimen est,quàm quod admisisse lapsi uidentur, qui tamen in pœnitentia criminis constituti, deum plenis satisfactionibus deprecantur. Hic ecclesia quæritur & rogatur: illic ecclesia repugnatur. Hic potest necessitas fuisse:illic uoluntas tenetur in scelere.Hic qui lapsus est, sibi tantum nocuit:illic qui hæresim uel schisma facere conatus est, multos secum trahendo decepit.Hic animæ unius est damnum:illic periculum plurimorum.Certe peccasse se, hic & intelligit & lamentatur & plangit: ille tumens in peccato suo,& in ipsis suis delictis placens,à matre filios segregat, oues à pastore solicitat,dei sacramenta disturbat.Et cum lapsus semel peccauerit,ille quotidie peccat.Postremo lapsus,martyrium*primitionem consecutus potest regni promissa percipere,ille si extra ecclesiam fuerit occisus,ad ecclesiæ nõ potest præmia peruenire.Nec quisq; miretur dilectissimi fratres etiam de confessoribus quosdam ad ista procedere, inde quoq; aliquos tam nefanda quàm grauia peccare.Neq; enim cõfessio immunẽ facit ab insidijs diaboli,aut contra tentationes,& pericula,& incursus atq; impetus seculares ad hoc in seculo positum,perpetua securitate defendit:cæterũ nunquàm in confessoribus fraudes & stupra,& adulteria postmodum uideremus, quæ nũc in quibusdam uidentes ingemiscimus & dolemus. Quisquis ille confessor est, Salomone maior,aut melior,aut charior non est, qui tamen quàmdiu in uijs domini ambulauit,tandiu gratiam, quam de domino fuerat cõsecutus, obtinuit. Postquam dereliquit domini uiam,perdidit & gratiã domini.Et ideo scriptũ est: Tene quod habes,ne alius accipiat coronam tuam. Quod utique dominus non minaretur auferri posse coronam iustitiæ,nisi quia recedente iustitia recedat necesse est & corona.Confessio exordium gloriæ est,non meritum coronæ,nec perficit laudem,sed initiat dignitatem, cumque scriptum sit: Qui perseuerauerit usq; in finẽ,is saluus erit: quicquid ante finem fuerit, gradus est,quo ad fastigium salutis ascenditur,nõ terminus,quo iam culminis summa teneatur.Confessor est,sed post cõfessionem periculum maius est, quia plus aduersarius prouocatus est. Confessor est,hoc magis stare debet cum domini euangelio,per euangelium gloriam consecutus à domino.Cui multum datur,multum quæretur ab eo, & cui plus dignitatis ascribitur,plus de illo exigitur seruitutis.Nemo per confessoris exemplum pereat.Nemo iniustitiam,nemo insolentiam, nemo perfidiam de confessoris moribus discat. Cõfessor est,sit humilis & quietus, sit in actu suo cum disciplina modestus, ut qui Christi confessor dicitur, Christum quem confitetur imitetur. Nam cum dicat ille: Qui se extollit humiliabitur, & qui humiliat se exaltabitur, & ipse à patre exaltatus sit, quia se in terris sermo & uirtus,& sapientia dei

Marci.17. *Al.postmodũ* *Apo.3.* *Confessio gloriæ exordiũ.* *Matth.10.* *Confessor.* *Luc.18.*

patris humiliauit, quomodo poteſt extollentiam diligere, qui & nobis humilitatem ſua lege mandauit, & ipſe à patre ampliſſimum nomen præmio humilitatis accepit? Confeſſor eſt Chriſti, ſed ſi non poſtea blaſphemetur maieſtas & dignitas Chriſti. Lingua Chriſtum confeſſa non ſit maledica, non ſit turbulenta, non conuicijs & litibus perſtrepens audiatur: non contra fratres & dei ſacerdotes poſt uerba laudis ſerpentis uenena iaculetur. Cæterum ſi culpabilis & deteſtabilis poſtmodum fuerit, ſi cõfeſſionem ſuam mala conuerſatione prodiderit, ſi uitam ſuam turpi fœditate maculauerit, ſi eccleſiam denique, ubi confeſſor factus eſt, derelinquens & unitatis concordiam ſcindens, fidem primam perfidia poſteriore mutauerit, blandiri ſibi per confeſſionem non poteſt quaſi electus ad gloriæ præmium, quum ex hoc ipſo magis creuerint merita pœnarum. Nam & Iudam inter apoſtolos dominus elegit, & tamen Iudas dominum poſtmodum prodidit. Non tamen idcirco apoſtolorum fides & firmitas cecidit, quia proditor Iudas ab eorum ſocietate defecit, ſic & hic non ſtatim confeſſorum ſanctitas, & dignitas comminuta eſt, quia quorundam fides fracta eſt. Beatus Apoſtolus loquitur in epiſtola ſua, dicens: Quid enim ſi exciderunt à fide quidam illorum, nunquid infidelitas illorum fidem euacuauit? abſit. Eſt enim deus uerax, omnis autem homo mendax. Stat confeſſorum pars maior & melior in fidei ſuæ robore, & in legis ac diſciplinæ dominicæ ueritate. Nec ab eccleſiæ pace diſcedunt, qui ſe in eccleſia gratiam conſecutos de dei dignatione meminerunt, atqui hoc ipſo ampliorem conſequuntur fidei ſuæ laudem, quod ab eorum perfidia ſegregati, qui iuncti confeſſionis conſortio fuerunt, à contagio criminis receſſerunt, uero illuminati euangelij lumine, pura & candida domini luce radiati, tam ſunt in conſeruanda Chriſti pace laudabiles, quàm fuerunt in diaboli congreſſione uictores. Opto equidem dilectiſſimi fratres & conſulo pariter & ſuadeo, ut ſi fieri poteſt, nemo de fratribus pereat, & conſentientis populi corpus unum gremio ſuo gaudens mater includat. Si tamen quoſdam ſchiſmatum duces, & diſſenſionis autores, in cæca & obſtinata dementia permanentes, non potuerit ad ſalutis uiam conſilium ſalubre reuocare: cæteri tamen uel ſimplicitate capti, uel errore inducti, uel aliqua fallentis aſtutiæ calliditate decepti, à fallaciæ uos laqueis ſoluite, uagantes greſſus ab erroribus liberate, iter rectum uiæ cœleſtis agnoſcite. Conteſtantis Apoſtoli uox eſt: Præcipimus uobis, inquit, in nomine domini Ieſu Chriſti, ut recedatis ab omnibus fratribus ambulantibus inordinate & non ſecundum traditionem quam acceperunt à nobis. Et iterum dicit: Nemo uos decipiat inanibus uerbis. Propterea enim uenit ira dei ſuper filios contumaciæ. Nolite ergo eſſe participes eorum. Recedendum eſt à delinquentibus, uel imò fugiendum, ne dum quis male ambulantibus iungitur, & per itinera erroris & criminis graditur, à uia ueri itineris exerrans,

Iudas proditor. *Rom. 3.* *2. Theſ. 3.* *Epheſ. 5.*

exerrans,pari crimine & ipse teneatur. Vnus deus est & Christus unus,eccle *Vnitas.*
sia eius una,fides una,& plebs in solidam corporis unitatem concordiæ glu
tino copulata.Scindi unitas non potest, nec corpus unum dissidio compa/
ginis separari,diuulsis laceratione uisceribus in frustra discerpi. Quicquid à
matrice discesserit seorsum uiuere & spirare non poterit:substantiam salutis
amittit.Monet nos spiritus sanctus & dicit: Quis est homo qui uult uitã,& *Psal.33.*
amat uidere dies optimos? Contine linguam tuã à malo,& labia tua ne lo/
quantur insidiose.Declina à malo & fac bonũ,quære pacem & sequere eam.
Pacem quærere debet & sequi filius pacis,à dissensionis malo continere lin/ *Pax quærẽda*
guam suã debet,qui nouit & diligit uinculũ charitatis.Inter sua diuina man
data & magisteria salutaria passioni iam proximus dominus addidit di/
cens:Pacem dimitto uobis,pacem meã do uobis. Hanc nobis hæreditatem *Ioan.14.*
dedit,dona omnia suæ pollicitationis & præmia in pacis conseruatione pro/
misit.Si cohæredes Christi sumus,in Christi pace maneamus.Si filij dei su/
mus,pacifici esse debemus.Beati,inquit,pacifici,quoniã ipsi filij dei uocabũ/ *Matth.5.*
tur.Pacificos esse oportet dei filios,corde mites,sermone simplices,affectio/
ne concordes,fideliter sibi unanimitatis nexibus cohærentes.Hæc unanimi/
tas sub apostolis olim fuit.Sic nouus credentium populus domini manda/
ta custodiens charitatẽ suã tenuit,probat scriptura quæ dicit:Turba autem *Act.4.*
eorum qui crediderant,anima & mente una agebant:Et iterum:Et erãt per *Act.1.*
seuerantes unanimes in oratione cũ mulieribus,& Maria quæ fuerat mater
Iesu,& fratribus eius. Et ideo efficacibus precibus orabant, ideo impetrare
cum fiducia poterant quodcunq; de domini misericordia postulabãt.In no *Taxat auari/*
bis uero sic unanimitas diminuta est,ut & largitas operationis infracta est. *tiam.*
Domos tunc & fundos uenundabant,& thesauros sibi in cœlo reponentes,
distribuenda in usus indigentium precia apostolis offerebãt.At nunc de pa
trimonio nec decimas damus,& cum uendere iubeat dominus,emimus po/
tius & augemus.Sic in nobis emarcuit uigor fidei,sic credentium robur elan
guit:Et idcirco dominus tempora nostra respiciens in euangelio suo dicit:Fi *Luc.18.*
lius hominis cum uenerit,putas inueniet fidẽ in terra? Videmus fieri quod
ille prædixit. In dei timore,in lege iustitiæ,in dilectione,in opere fides nulla *Fides rara.*
est.Nemo futurorum metum cogitat,diem domini,& iram dei, & incredu/
lis uentura supplicia,& statuta perfidis æterna tormenta nemo considerat.
Quod metueret cõscientia nostra si crederet,quia nõ credit omnino,nec me
tuit.Si autem crederet,& caueret:Si caueret,euaderet.Excitemus nos quan/ *Vigilandum est.*
tum possumus dilectissimi fratres,& somno inertiæ ueteris abrupto ad ob/
seruanda & gerẽda dñi præcepta uigilemus.Simus tales quales esse nos ip/
se præcepit dicẽs:Sint lumbi uestri accincti,& lucernæ ardentes,& uos simi/ *Luc.12.*
les hominibus expectantibus dñm suũ quando ueniat à nuptijs,ut cũ uene
rit & pulsauerit,aperiant ei.Beati serui illi,quos aduenięs dominus inuenerit

uigilantes. Accinctos nos esse oportet, ne cum expeditionis dies uenerit, impeditos & implicitos apprehendat. Luceat in bonis operibus nostrum lumen & fulgeat, ut ipsum nos ad lucem claritatis æternæ de hac seculi nocte perducat. Expectemus soliciti semper & cauti aduentũ domini repentinum, ut quando ille pulsauerit, euigilet fides nostra uigilantiæ præmium de domino receptura. Si hæc mandata seruentur, si hæc monita & præcepta teneantur, opprimi dormientes diabolo fallente non possumus. Serui uigiles Christo dominante regnabimus.

ARGVMENTVM TRACTATVS QVARTI.

Tractatus quartus beati Cypriani, quod idola dĳ non sint, nec ab his regna defendi, quæ acceptum tempus certo fine custodiunt, & unum uerum deum esse & dominum omnium, quem Christiani colunt.

TRACTATVS QVARTVS DE IDOLORVM VANITATE.

Idololatriæ origo.

QVod idola dĳ non sint, & quod unus deus sit, & quod credentibus datum sit, deos non esse quos colit uulgus, hinc notum est. Reges olim fuerunt qui ob regalem memoriam coli apud suos postmodum etiam in morte cœperunt: Inde illis instituta templa, inde ad defunctorum uultus per imaginem detinendos expressa simulacra. Nam & immolabant hostias, & dies festos dando honores celebrabant: Inde posteris facta sunt sacra, quæ primitus fuerant assumpta solatia. Nam ut uideamus an stet hæc apud singulos ueritas, Melicertes & Leucothea præcipitantur in maria, & fiunt postmodum maris numina. Castor & Pollux alternis moriuntur, ut uiuant. Aesculapius ut in deum resurgat, fulminatur. Hercules ut hominem exuat, Oeteis ignibus concrematur. Apollo Admeti pecora pauit. Laomedonti muros Neptunus instituit, nec mercedem operis infelix structor accepit. Antrum Iouis in Creta uisitur, & sepulchrum eius ostẽditur, & ab eo Saturnũ fugatum esse manifestũ est: Inde Latium de latebra eius nomen accepit. Hic literas imprimere, hic signare nummos in Italia primus instituit, unde ærarium Saturni uocitatur. Nam & rusticitatis hic cultor fuit, inde ferens falcem pingitur: hunc fugatum hospitio Ianus excepit, de cuius nomine Ianiculum dictum est, & mensis Ianuarius institutus est: Ipse bifrons exprimitur, quod in medio constitutus annũ incipientem pariter & recedentem spectare uideatur. Mauri uero manifeste reges colunt, nec ullo uelamento hoc nomen obtexunt: Inde per gentes & prouincias singulas uaria deorum religio mutatur, dum non unus ab omnibus deus colitur, sed propria cuique maiorum suorum cultura seruatur: hoc ita esse Alexander Magnus insigni uolumine ad matrem suam scribit, metu suæ potestatis proditum sibi à *pĳs hominibus, à sacerdote secretũ, quod maiorum regum memoria seruata sit, inde colendi & sacrificandi ritus inoleuerit. Si autem aliquando dĳ nati sunt, cur non hodie quoq; nascũtur? nisi for-

Melicertes. Leucothea. Castor. Pollux. Aesculapius. Hercules. Apollo. Neptunus. Saturnus falcifer. Iupiter. Latium. Ianus bifrons. Mauri regum suorum cultores. Alexander. Al. dĳs.

si forte Iupiter senuit, aut partus in Iunone defecit. Cur uero deos putas pro Romanis posse, quos sæpius uideas nihil pro suis aduersus eorum arma ualuisse? Romanorum autē uernaculos deos nouimus: est Romulus peierante Proculo deus factus, & Picus, & Tyberinus, & Pilumnus, & Cōsus, quem deum fraudis, uelut cōsiliorum deum coli Romulus uoluit, postquàm in raptum Sabinarum perfidia peruenit. Deam quoque Cloacinam Tatius adinuenit & coluit, Pauorem Hostilius atque Pallorem, mox à nescio quo Febris dedicata, & Acca & Flora meretrices, hi dij Romani. Cæterum Mars Thracius, & Iupiter Creticus, & Iuno uel Argiua, uel Samia, uel Pœna, & Diana Taurica, & deorum mater Idea, & Aegyptia portenta non numina, quæ utique si quid potestatis habuissent, sua ac suorum regna seruassent. Planè sunt apud Romanos & uicti penates, quos Aeneas profugus aduexit. Est & Venus calua, multo hic turpius calua, quàm apud Homerum uulnerata. Regna autem non merito accidunt, sed forte uariantur. Cæterum imperiū ante tenuerunt & Assyrij, & Persæ: & Græcos, & Ægyptios regnasse cognouimus. Ita uicibus potestatum Romanis quoque ut & cæteris imperandi tempus obuenit. Cæterum si ad originem redeas, erubescas. Populus de sceleratis & nocentibus congregatur, & asylo constituto facit numerum impunitas criminum. Nunc ut rex ipse principatum habeat ad crimina, fit Romulus parricida. Atque ut matrimonium faciat, rem concordiæ per discordiam auspicatur. Rapiunt, ferociunt, fallunt ad copiam ciuitatis augendam. Nuptiæ sunt illis rupta hospitij fœdera, & cum soceris bella *crudelia. Est & gradus summus in Romanis honoribus consulatus. Sic consulatum cœpisse uidemus ut regnum. Filios interficit Brutus, ut crescat de suffragio sceleris commendatio dignitatis. Non ergo de religionibus sanctis, nec de auspicijs, aut augurijs Romana regna creuerunt, sed acceptum tempus certo fine custodiunt. Cæterum & Regulus auspicia seruauit, & captus est: & Mancinus religionem tenuit, & sub iugum missus est. Pullos edaces habuit Paulus, & tamen apud Cannas cæsus est. C. Cæsar ne ante brumam in Africam nauigia transmitteret, augurijs & auspicijs retinentibus spreuit, eo facilius & nauigauit & uicit. Horum autem omnium ratio est illa quæ fallit & decipit, & præstigijs cæcantibus ueritatem, stultum & prodigū uulgus inducit. Spiritus insynceri & uagi, qui postea quàm terrenis uitijs immersi sunt & à uigore cœlesti, terreno contagio recesserunt, non desinunt perditi perdere, & deprauati errorem prauitatis infundere. Hos & poëtæ dæmonas norunt, & Socrates instrui se & regi ad arbitrium dæmonis prædicabat, & magis inde est ad perniciosa uel ludicra potētatus, quorū tamen præcipuus Sosthenes formam ueri dei negat conspici posse, & angelos ueros sedi eius dicit assistere. In quo & Plato pari ratione consentit, & unum deum seruans, cæteros angelos uel dæmonas dicit. Hermes quoque Trismegistus unum deum lo-

Dij Romanorum. Romulus. Picus. Tyberinus. Consus. Cloacina. Pauor. Febris. Acca. Flora. Mars. Iupiter. Iuno. Diana. Idea. Imperij uicissitudo. Asylum. al. ciuilia. Consulatus. Regulus. Mancinus. Paulus. Cæsar. Socrates dæmone usus. Sosthenes. Plato. Trismegistus.

quitur eumq́ incomprehenſibilem atq́ inæſtimabilem confitetur. Hi ergo
al. conſeruati ſpiritus ſub ſtatuis atque imaginibus*conſecratis deliteſcunt. Hi afflatu ſuo
uatum pectora inſpirant,extorũ fibras animant,auium uolatus gubernãt,
ſortes regunt,oracula efficiunt,falſa ueris ſemper inuoluunt. Nam & fallun/
Beneficia tyrannorum. tur & fallunt,uitam turbant,ſomnos inquietant,irrepentes etiã ſpiritus cor/
poribus occulta mentis terrent,membra diſtorquent,ualitudinem frangũt,
morbos laceſſunt,ut ad cultum ſui cogant,ut nidore altarium & rogis peco/
rum ſaginati,remiſſis,quæ conſtrinxerant,curaſſe uideantur. Hæc eſt de il/
lis medela,cum ipſorum ceſſat iniuria,nec aliud his ſtudiũ eſt, quàm à deo
homines auocare, & ad ſuperſtitionẽ ſui ab intellectu ueræ religionis auer/
tere,& cum ſint ipſi pœnales,quærere ſibi ad pœnam comites, quos ad cri/
men ſuum fecerunt errore participes.Hi tamen adiurati per deum uerũ no/
bis ſtatim cedunt & fatentur,& de obſeſſis corporibus exire coguntur. Vi/
deas illos noſtra uoce & oratione occulte flagellis cedi, igni torqueri,incre/
mento pœnæ propagantis extendi,eiulare,gemere,deprecari unde ueniant,
quò legendũ arbitror &* quãdo diſcedant,ipſis etiã qui ſe colunt audientibus confiteri, & uel exi/
Odiũ ante notitiam. liunt ſtatim,uel euaneſcunt gradatim,prout fides patientis adiuuat, aut gra
tia curantis aſpirat.Hinc uulgus in odiũ noſtri noſtri nominis cogũt,ut nos
odiſſe incipiant homines antequã noſſe,ne cognitos aut imitari poſſint,aut
Deus unus. damnare non poſſint. Vnus igitur omnium dominus deus. Neq́ enim illa
ſublimitas poteſt habere cõſortem,cũ ſola omnem teneat poteſtatẽ. Ad di/
Regnum ſocij impatiens. uinum imperium etiam de terris mutuemur exemplũ. Quando unquam re
gni ſocietas aut cũ fide cœpit,aut ſine cruore deſijt? Sic Thebanorũ germa/
nitas rupta,& permanens rogis diſſidentibus etiã in morte diſcordia,& Ro
manos geminos unum non capit regnum,quos unum uteri cepit hoſpitiũ.
Pompeius & Cæſar affines fuerũt,nec tamen neceſſitudinis fœdus in æmu/
Apibus rex unus: Gregibus dux unus. la poteſtate tenuerunt. Nec hic tu de homine mireris,cum in hoc omnis na/
tura conſentiat. Rex unus eſt apibus,& dux unus in gregibus, & in armẽtis
rector unus,multo magis mundi unus eſt rector, qui uniuerſa quæcunque
ſunt uerbo iubet,ratione diſpenſat,uirtute cõſummat. Hic enim uideri non
poteſt,uiſu clarior eſt. Nec comprehendi,tactu purior eſt. Nec æſtimari,ſen
ſu maior eſt. Et ideo ſic deum digne eum æſtimamus, dum inæſtimabilem
dicimus. Quod uero templum habere poſſit deus,cuius templum totus eſt
mundus,& cum homo latius maneat intra unam ædiculam,uim tantæ ma
ieſtatis includat? In noſtra dedicandus eſt mente,in noſtro cõſecrandus eſt
Deus unus ubiq́. pectore. Nec nomen dei quæras,deus nomẽ eſt illi. Illic uocabulis opus eſt,
ubi proprijs appellationum inſignibus multitudo dirimenda eſt. Deo qui
ſolus eſt,dei uocabulum totũ eſt. Ergo unus eſt, & ubiq́ totus diffuſus eſt.
Nam & uulgus in multis deum naturaliter confitetur,cũ mens & anima ſui
autoris & principis admonetur. Dici frequẽter audimus,ô deus, & deus ui/

det,

det,& deo cõmendo,& deus mihi reddet,& quod deus uult, & si deus dederit. At quæ est hæc summa delicti, nolle agnoscere quem ignorare non possis? Quod uero & Christus sit,& quomodo per ipsum nobis salus uenerit, sic est ordo, sic ratio. Iudæis primum erat apud deum gratia, sic olim iusti erant, sic maiores eorũ religionibus obediebant. Inde illis & regni sublimitas floruit,& generis magnitudo prouenit. Sed illi negligẽtes disciplinæ, superbi postmodũ facti & fiducia patrũ inflati, dũ diuina præcepta contemnunt, datã sibi gratiã perdiderunt. Quam fuerit illis profana uita, quæ contracta sit uiolatæ religionis offensa, ipsi quoq; testantur, qui & si uoce tacent, exitu cõfitentur. Dispersi & palabũdi uagantur, soli & cœli sui profugi per hospitia aliena iactantur. Necnõ deus ante prædixerat fore, ut uergẽte seculo, & mũdi fine iam proximo ex omni gẽte & populo & loco cultores sibi allegeret deus multo fideliores, qui indulgentiam de diuinis muneribus haurirẽt, quam acceptã Iudæi contẽptis religionibus perdidissent. Indulgẽtiæ igitur huius & gratiæ arbiter & magister sermo & filius dei mittitur, qui per prophetas omnes illuminator & doctor humani generis prædicabatur. Hic est uirtus dei, hic ratio, hic sapiẽtia eius & gloria, hic in uirginem illabitur*carnẽ spiritu sancto cooperãte induitur. Deus semper cũ homine miscetur, hic deus noster, hic Christus est, qui mediator duorũ hominẽ induit, quem perducat ad patrem. Quod homo est, esse Christus uoluit, ut & homo possit esse quod Christus est. Sciebant & Iudæi Christum esse uenturum. Nam hoc illis semper prophetis monentibus annũciabatur. Sed significatu duplici eius aduentu uno, qui exercitio & exemplo hominis fungeretur: altero, qui deum fateretur, non intelligendo primum aduentum, qui in passione præcessit occultus, unum tantum credunt qui erit in potestate manifestus. Quod autem hoc Iudæorum populus intelligere non potuit, delictorum meritũ fuit. Sic erant sapientiæ & intelligentiæ cæcitate multati, ut qui uita indigni essent, haberent uitam ante oculos, nec uiderent. Itaq; cum Christus secundum à prophetis prædicta, uerbo & uocis imperio dæmonia de hominibus excuteret, paralyticos restringeret, leprosos purgaret, illuminaret cæcos, claudis gressum daret, mortuos rursus animaret, cogeret sibi elementa famulari, seruire uentos, maria obedire, inferos cedere, unum qui exercitio & exemplo hominis fungeretur, alterum qui dominum fateretur non intelligendo, Iudæi qui illum crediderant hominem tantum de humilitate carnis & corporis existimabant,*magnum diligentia potestatis. Hunc magistri eorum atque primores, hoc est, quos & doctrina ille & sapientia reuincebat, accensa ira & indignatione prouocata, postremo detentum Pontio Pilato, qui tunc ex parte Romana Syriam procurabat, tradiderunt, crucem eius & mortem suffragijs uiolentis ac pertinacibus flagitantes. Hoc eos facturos & ipse prædixerat, & prophetarum omnium testimonium sic ante præcesserat, oportere illũ

Christus quõ salutis autor.

Iudæi uagabundi.

al̃, carne spiritus sanctus induitur.

Deus homo Christus prænunciatus.

Miracula Christi prædicta.

al̃, magum

tere illum pati,nõ ut ſentiret mortem,ſed ut uinceret:& cum paſſus eſſet denuo ad ſuperos regredi,ut uim diuinæ maieſtatis oſtenderet. Fidem itaque rerũ curſus impleuit. Nam & crucifixus,præuento carnificis officio,ſpiritum ſponte dimiſit,& die tertio rurſus à mortuis ſponte ſurrexit. Apparuit diſcipulis ſuis talis ut ante fuerat,& agnoſcendum ſe uidentibus præbuit, ſimul uictus & ſubſtantiæ corporalis firmitate cõſpicuus ad dies quadraginta remoratus eſt,ut denuo ad præcepta uitalia inſtrui poſſent & diſcerent quæ docerent. Tunc in cœlum circũfuſa nube ſublatus eſt,ut hominem quẽ dilexit,quem induit,quem à morte protexit,ad patrem uictor imponeret: Iam uenturus è cœlo ad pœnam diaboli,& cenſuram generis humani,ultoris uigore & iudicis poteſtate:per orbem uero diſcipuli magiſtro & deo monente diffuſi præcepta dei in ſalutem darent,ab errore tenebrarum ad uiam lucis adducerent:cæcos & ignaros ad agnitionem ueritatis ocularent. Ac ne eſſet probatio minus ſolida,& de Chriſto delicata confeſſio, per tormenta, per cruces,per multa pœnarum genera tentantur. Dolor qui ueritatis teſtis eſt admouetur,ut Chriſtus dei filius qui hominibus ad uitam datus creditur,non tantum præconio uocis, ſed & paſſionis teſtimonio prædicaretur. Hunc igitur comitamur,hunc ſequimur,hunc habemus itineris ducem, lucis principem,ſalutis autorem,cœlum pariter & patrem quærentibus & credentibus pollicentem. Quod eſt Chriſtus erimus Chriſtiani,ſi Chriſtũ fuerimus ſecuti.

Reſurrectio.

Aſcenſio.

DIVI CAECILII CYPRIANI EPISCOPI CARTHAGINENSIS

Varij ſermones.

ARGVMENTVM SERMONIS SEQVENTIS.

Sermo primus de eleemoſyna ad pietatis & miſericordiæ opera inuitãs, aſſeuerans iuſtitiæ & miſericordiæ operibus pietatem diuinam mortalibus ſubuenire.

SERMO PRIMVS DE ELEEMOSYNA.

Chriſti immortalis beneficia.

MVlta & magna ſunt fratres chariſſimi beneficia diuina,quibus in ſalutem noſtram dei patris & Chriſti larga & copioſa clementia & operata ſit, & ſemper operetur,quod conſeruandis ac uiuificãdis nobis pater filiũ miſit,ut reparare nos poſſet,quodq́ filius miſſus eſſe & hominis filius uoluit ut nos filios dei faceret. Humiliauit ſe ut populũ q prius iacebat,erigeret. Vulneratus eſt,ut uulnera noſtra ſanaret. Seruiuit,ut ad libertatẽ ſeruiẽtes extraheret. Mori ſuſtinuit,ut moriẽs

immortali-

immortalitatẽ mortalibus exhiberet. Multa hæc sunt & magna diuinæ misericordiæ munera. Sed adhuc qualis prouidentia illa & quanta clementia Christi est, quod nobis salutari ratione prospicitur, ut homini qui redemptus est reseruando plenius consulatur? Nam cum dominus adueniens sanasset illa quæ Adã portasset uulnera, & uenena serpentis antiqua curasset, legem dedit sano, & præcepit ne ultra peccaret, ne quid peccãti grauius eueniret. Coarctati eramus, & in angustum innocentiæ præscriptione conclusi, nec habebat quid fragilitatis humanæ infirmitas atque imbecillitas faceret, nisi iterũ pietas diuina subueniens, iustitiæ & misericordiæ operibus ostensis, uiam quandã tuendæ salutis aperiret, ut sordes postmodum quascunq; cõtrahimus eleemosynis abluamus. Loquitur in scripturis spiritus sanctus & dicit: Eleemosynis & fide delicta purgãtur, non utiq; illa delicta quæ fuerant ante contracta: nam illa Christi sanguine & sanctificatione purgantur. *Tob.4.*
Item denuo dicit: Sicut aqua extinguit ignem, sic eleemosyna extinguit peccatum. Hic ostenditur quoq; & probatur, quia sicut lauacro aquæ salutaris gehennæ ignis extinguitur, ita eleemosynis atque operationibus iustis delictorum flamma sopitur. Et quia semel in baptismo remissa peccatorum datur, assidua & iugis operatio, baptismi instar imitata, dei rursus indulgentiam largitur. Hoc & in euangelio dominus docet: nam cum denotarentur discipuli eius quod ederent, nec prius manus lauissent, respondit, & dixit: Qui fecit quod intus est, fecit & quod foris est: uerum date eleemosynam, & ecce munda sunt omnia uobis, docens scilicet & ostendens non manus lauandas esse, sed pectus & sordes intrinsecus potius quàm extrinsecus diluendas: uerum qui purgauerit quod est intus, eum quoque id quod est foris, repurgasse, & emundata mente, cute quoq; mundum esse cœpisse & corpore. Porrò autẽ monens & ostendens unde mundi & purgati esse possimus, addidit eleemosynas esse faciendas. Misericors docet ac monet misericordiam fieri. Et quia seruare quærit, quos magno redemit, post baptismi gratiam sordidatos docet denuo posse purgari. Agnoscamus itaq; fratres charissimi diuinæ indulgentiæ munus salubre, & emundandis purgandisq; peccatis nostris, qui sine aliquo conscientiæ uulnere esse non possumus, medelis spiritualibus uulnera nostra curemus. Nec quisquam sic sibi blandiatur de puro atq; immaculato corde, ut innocentia sua fretus medicinam nõ putet esse adhibẽdam uulneribus, cum scriptum sit: Quis gloriabitur castum se habere cor, aut quis gloriabitur mundũ se esse à peccatis? Et iterũ in epistola sua Ioannes ponat & dicat: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosmetipsos decipimus, & ueritas in nobis non est. Si autem confessi fuerimus peccata nostra, fidelis & iustus est dominus, qui nobis peccata dimittat. Si autẽ nemo esse sine peccato potest, & quisquis se inculpatum dixerit, aut superbus aut stultus est, quàm necessaria, quàm benigna est clementia diuina?

Marginal notes: *Eccle.3.* (beside "Item denuo dicit"); *Luc.11.* (beside "Qui fecit quod intus est"); *1.Ioan.1.* (beside "Si dixerimus quia peccatum non habemus").

diuina: quæ cum sciat nõ deesse sanatis quædam postmodum uulnera, dedit curandis denuo sanãdisq́ uulneribus remedia salutaria. Nunq́ deniq́ fratres charissimi admonitio diuina cessauit, nunq́ tacuit, quo minus in scripturis sanctis tã ueteribus q́ nouis semper & ubiq́ ad misericordiæ opera dei populus prouocaretur, & canẽte atq́ exhortãte spiritu sancto quisquis ad spem regni cœlestis instruitur, facere eleemosynas iuberetur. Mandat &

Esa.58. præcipit Esaiæ deus: Exclama, inquit, in fortitudine, & noli parcere, sicut tuba exalta uocem tuam, & nuncia plebi meæ peccata eorum, & domui Iacob facinora eorum. Et cum peccata eis sua exprobrari præcepisset, cumq́ eorum facinora pleno indignationis impetu protulisset, dixissetq́ eos, nec si orationibus & precibus & ieiuniis uterentur, satisfacere pro delictis posse, nec si in cilicio & cinere uoluerentur, iram dei posse lenire: in nouissima tamẽ parte demonstrans solis deum eleemosynis posse placari, addidit dicens:

Ibidem. Frange esurienti panem tuum, & egenos sine tecto induc in domum tuam. Si uideris nudum, uesti eum, & domesticos seminis tui non despicies. Tunc erumpet temporaneum lumen tuum, & uestimenta tua cito orientur, &

Peccatorum remedia. præibit ante te iustitia, & claritas dei circundabit te. Tunc exclamabis, & deus exaudiet te, dum adhuc loqueris dicet tibi: ecce adsum. Remedia propiciando deo ipsius dei uerbis data sunt, quid deberent facere peccantes, magisteria diuina docuerunt. Operationibus iustis deo satisfieri, misericor-

Eccl.29. diæ meritis peccata purgari, & apud Salomonem legimus: Conclude eleemosynam in sinu pauperis, & hic pro te exorabit ab omni malo. Et iterum:

Prouerb.21. Qui obturat aures ne audiat imbecillum, & ipse inuocabit dominum, & nõ erit qui exaudiat eum. Neque enim promereri misericordiam domini poterit, qui misericors ipse non fuerit, aut impetrabit de diuina pietate aliquid in precibus, qui ad precem pauperis non fuerit humanus. Quod itẽ in psal-

Psal.40. mis spiritus sanctus declarat & probat, dicens: Beatus qui intelligit super egenum & pauperem, in die mala liberabit eum dominus. Quorum præce-

Danielis.4. ptorum memor Daniel, cum rex Nabuchodonosor aduerso somnio territus æstuaret, pro auertendis malis ac mitigandis diuina ope impetranda remedium dedit, dicens: Propterea rex consilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime, & iniusticias tuas miserationibus pauperum, & erit deus parcens peccatis tuis. Cui rex non obtemperans, aduersa quæ uiderat, & infesta perpessus est, quæ euadere & uitare potuisset, si peccata

Raphaël angelus. sua eleemosynis redemisset. Raphaël quoque angelus paria testatur, & ut eleemosyna libenter ac largiter fiat hortatur, dicens: Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna, quia eleemosyna à morte liberat, & ipsa purgat peccata. Ostẽdit orationes nostras ac ieiunia minus posse, nisi eleemosynis adiu-

Deprecatiões sine opere parui sũt momẽti uentur. Deprecationes solas parum ad impetrandum ualere, nisi factorum & operum accessione satientur. Reuelat angelus & manifestat, & firmat

eleemosynis

eleemosynis petitiones nostras efficaces fieri, eleemosynis uitam de periculo redimi, eleemosynis animas à morte liberari. Nec sic fratres charissimi ista proferimus, ut non quod Raphaël angelus dixit, ueritatis testimonio comprobemus. Sic in Actibus apostolorũ facti fides posita est, & quod eleemosynis non tantũ à secunda, sed à prima morte animæ liberentur, gestæ & impletæ rei probatione cõpertum est. Tabita operationibus iustis & eleemosynis præstandis plurimum dedita, cum infirmata esset & mortua, ad cadauer exanime Petrus accitus est: qui cum impigre pro apostolica humanitate uenisset, circunsteterũt eum uiduæ flentes & rogantes, pallia & tunicas & omnia illa quæ prius sumpserant indumenta monstrantes, nec pro defuncta suis uocibus, sed ipsius operibus deprecantes. Sensit Petrus impetrari posse, quod sic petebatur: nec defuturum Christi auxilium uiduis deprecantibus, quando esset in uiduis ipse uestitus. Cum itaq; genibus nixus orasset, & uiduarum ac pauperum idoneus aduocatus legatas sibi preces ad deum pertulisset, conuersus ad corpus, quod in tabula iam lotum iacebat: Tabita, inquit, exurge in nomine Iesu Christi, nec defuit Petro quo minus statim ferret auxilium, qui in euangelio dari dixerat quicquid fuisset eius nomine postulatum. Mors itaq; suspenditur, & spiritus redditur, & mirantibus ac stupentibus cunctis, ad hanc denuo lucem rediuiuum corpus animatur. Tantum potuerunt misericordiæ merita, tantum opera iusta ualuerunt. Quæ laborantibus uiduis largita fuerat subsidia uiuendi, meruit ad uitam uiduarũ petitione reuocari. Itaq; in euangelio dominus doctor uitæ nostræ, & magister salutis æternæ uiuificans credentium populum, & uiuificatis cõsulens in æternum, inter sua diuina mandata & præcepta cœlestia nihil crebrius mandat & præcipit, quàm ut insistamus eleemosynis dandis, nec terrenis possessionibus incumbamus, sed cœlestes thesauros potius recõdamus. Vendite, inquit, res uestras & date eleemosynam. Et iterum: Nolite uobis thesauros condere super terram, ubi tinea & comestura exterminat, & ubi fures effodiunt & furantur: Thesaurizate autẽ uobis thesauros in cœlo, ubi neq; tinea, neq; comestura exterminat, & ubi fures nõ effodiunt, nec furantur. Vbi eñ fuerit thesaurus tuus, ibi erit & cor tuum. Et cum obseruata lege perfectum & consummatum uellet ostendere: Si uis, inquit, perfectus esse, uade & uende omnia tua, & da pauperibus, & habebis thesaurũ in cœlo, & ueni sequere me. Item alio loco negociatorẽ cœlestis gratiæ, & comparatorẽ salutis æternæ, distractis omnibus rebus suis, preciosam margaritã, hoc est, uitam æternam Christi cruore preciosam, de quantitate patrimonij sui dicit debere mercari: Simile est, inquit, regnum cœlorum homini negociatori quærenti bonas margaritas. Vbi autem inuenit preciosam margaritam, abijt & uendidit omnia quæcunq; habuit, & emit eam. Eos deniq; & Abrahæ filios dicit, quos in iuuandis alendisq; pauperibus operarios cernit. Nam cum Za

Actuũ 9. *Luc.12.* *Matth.19.* *Ibid.13.*

Luc.19. chæus dixisset: Ecce dimidiū ex substantia mea do egenis, & si cui quid fraudaui, quadruplū reddo, respondit Iesus & dixit: Quia salus hodie huic domui facta est, quoniam & hic filius est Abrahæ. Nam si Abraham credidit deo, & reputatum est ei ad iustitiam: utiq; qui secundum præceptū dei eleemosynam facit, deo credit: & qui habet fidei ueritatem, seruat dei timorem: qui autem dei timorem seruat, in miserationibus pauperū deū cogitat. Operatur enim ideo quia credit, quia scit uera esse, quæ prędicta sunt uerbis dei, nec scripturā sacram posse mentiri: arbores infructuosas, id est, steriles homines excidi & in ignem mitti, misericordes autem ad regnū uocari. Quia & in alio loco operarios & fructuosos fideles appellat, infructuosis uero &
Ibid.16. sterilibus fidem derogat, dicens: Si in iniusto mammona fideles nō fuistis, quod est uerū quis credet uobis? Et si in alieno fideles nō fuistis, quod est uestrum quis dabit uobis? Si uereris & metuis, ne si operari plurimū cœperis, patrimonio tuo larga operatione finito ad penuriam forte redigaris, esto in hac parte intrepidus, esto securus. Finiri non potest unde in usus Christi impenditur, unde opus cœleste celebrať. Nec hoc tibi de meo spondeo, sed de scripturarū sanctarū fide, & diuinæ pollicitationis autoritate promitto.
Prouerb.28. Loquitur per Salomonē spiritus sanctus, & dicit: Qui dat pauperibus, nunquā egebit: qui autē auertit oculos suos, in magna penuria erit: ostendens misericordes atq; operantes egere nō posse, magis parcos & steriles ad inopiam postmodū deuenire. Item beatus apostolus Paulus dominicæ inspi-
2. Cor.9. rationis gratia plenus: Qui administrat, inquit, semen seminanti, & panem ad edendū præstabit, & multiplicabit seminationē uestram, & augebit incrementa frugum iustitiæ uestræ, ut in omnibus locupletemini. Et iterū, administratio huius officij non tantū supplebit ea quę sanctis desunt fide, sed & abundabit per multas gratiarū actiones in dominū. Quoniam dum gratiarum actio ad deum pro eleemosynis atq; orationibus nostris pauperū oratione dirigitur, census operantis dei retributione cumulať. Et dominus in euangelio iam tunc eiusmodi hominū corda considerans, & perfidis atq;
Matth. 6. incredulis præscia uoce denuncians contestatur, & dicit: Nolite cogitare dicentes: quid edemus, aut quid bibemus, aut quid uestiemur? hæc enim nationes quærunt. Scit autē pater uester quia omniū horum indigetis. Quærite primum regnū dei & iusticiam eius, & hæc omnia apponentur uobis. Eis omnia apponi dicit & tradi, qui regnum & iustitiam dei quærunt. Eos enim dominus cum iudicij dies uenerit, ad percipiendum regnū dicit admitti, qui fuerint in ecclesia eius operati. Metuis ne patrimonium tuū forte deficiat, si operari ex eo largiter cœperis: & nescis miser quia dum times ne res familiaris forte deficiat, uita ipsa & salus deficit: & dum ne quid de rebus tuis minuatur attendis, nō respicis quod ipse minuaris amator magis mammonæ quàm animæ tuæ, ut dum times ne pro te patrimonium tuum perdas, ipse

pro

pro patrimonio tuo pereas. Et ideo bene Apostolus clamat & dicit: Nihil intulimus in hunc mundum, uerum nec auferre possumus: habentes autem exhibitionem & tegumentũ, his cõtenti simus. Nam qui uolunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in muscipulas, & in desideria multa & nociua, quę mergunt hominem in perditionem & in interitum: Radix enim omniũ malorum cupiditas est, quã quidam appetentes naufragauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. Metuis ne patrimoniũ tuum forte deficiat, si operari ex eo largiter cœperis? quando enim factum est ut iusto possent deesse subsidia, cum scriptum sit: Non occidet fame dominus animam iustam? Helias in solitudine coruis ministrantibus pascitur. Et Danieli in lacu ad leonum prædam iussu regis incluso, prandium diuinitus apparatur: & tu metuis ne operanti & deũ promerenti desit alimentũ? quando ipse in euangelio ad exprobrationem eorum, quibus mens dubia est & fides parua, contestetur, & dicat. Aspicite uolatilia cœli, quoniam nõ seminant, neq; metunt, neque colligunt in horrea, & pater uester cœlestis alit illa, nónne uos pluris estis illis? Volucres deus pascit, & passeribus alimenta diurna præstantur, & quibus nullus diuinæ rei sensus est, eis nec potus, nec cibus deest. Tu Christiano, tu dei seruo, tu operibus bonis dedito, tu domino suo charo aliquid putas defuturum? Nisi si putas quia qui Christum pascit, à Christo ipse nõ pascitur: aut eis terrena deerũt, quibus cœlestia & diuina tribuuntur. Vnde hæc incredula cogitatio? & unde impia & sacrilega ista meditatio? quid facit in domo fidei perfidum pectus? quid qui Christo omnino nõ credit, appellatur & dicitur Christianus? Pharisæi tibi magis congruit nomen. Nam cum dominus in euangelio de eleemosynis disputaret, & ut nobis amicos de terrestribus lucris prouida operatione faceremus, qui nos postmodũ in tabernacula æterna susciperent, fideliter & salubriter præmoneret, addidit post hæc scriptura dicens: Audiebant autem hæc omnia Pharisæi qui erant cupidissimi, & irridebant. Quales nunc quosdam in ecclesia uidemus, quorũ pręclusæ aures & corda cæcata nullũ de spiritualibus ac salutaribus monitis lumen admittunt, de quibus mirari non oportet, quod cõtemnant in tractatibus seruũ, quando à talibus ipsum dominũ uideamus esse contemptum. Quid tibi istis ineptis & stultis cogitatiõibus plaudis, quasi metu & solicitudine futurorũ ab operibus retarderis? quid umbras & præstigias quasdam uanæ excusationis obtendis? Confitere imò quæ uera sunt, & quia scientes non potest fallere, secreta & abdita mentis exprome. Obsederunt animum tuum sterilitatis tenebræ, & recedente inde lumine ueritatis carnale pectus alta & profunda auaritiæ caligo cæcauit: pecuniæ tuæ captiuus & seruus es: cathenis cupiditatis & uinculis alligatus es, & quem iam soluerat Christus, denuo uinctus es: seruas pecuniam, quæ te seruata nõ seruat: patrimonium cumulas, quod te pondere suo onerat, nec meministi quid deus responderit

1. Timo. 6. *Cupiditas radix malorum.* *Prouerb. 10.* *3. Reg. 17.* *Dan. 14.* *Matth. 6.* *Christianus dici nõ meretur, qui Christo nõ credit.* *Luc. 16.* *Imò pro potius sæpe usurpat.* *Pecuniæ seruus.*

Luc. 12. diuiti exuberantium fructuum copiam stulta exultatione iactanti: Stulte, inquit, hac nocte expostulatur anima tua à te: quæ ergo præparasti, cui erũt? quid diuitijs tuis solus incubas? quid in pœnam tuam patrimonij tui pondus exaggeras, ut quo locupletior seculo fueris, pauperior deo fias? Reditus tuos diuide cũ domino deo tuo: fructus tuos partire cũ Christo: fac tibi ex possessionũ terrestrium prouentu Christũ participem, ut & ille te sibi faciat regnorũ cœlestiũ cohæredem. Erras & falleris quisquis te in seculo diuitem credis. Audi in Apocalypsi domini tui uocem, eiusmodi homines iustis ob-
Apoca. 3. iurgationibus increpantẽ: Dicis, inquit, diues sum, & ditatus sum, & nullius rei egeo, & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cęcus, & nudus es. Suadeo tibi emere à me aurum ignitum de igne, ut sis diues, & uestiaris uestem albam, & non appareat in te fœditas nuditatis tuæ, & collyrio inunge oculos tuos, ut uideas. Qui ergo locuples ac diues es, eme tibi à Christo aurum ignitum, ut sordibus tuis tanquam igne decoctis, esse aurum mundum possis, si eleemosynis & iusta operatione purgeris. Eme tibi albam uestem, ut qui secundum Adam nudus fueras, & horrebas ante deformis, indumento Christi candido uestiaris. Et quę matrona locuples & diues es, unge oculos tuos nõ stibio diaboli, sed collyrio Christi, ut peruenire ad uidendum deum possis, dum dominum & operibus bonis & moribus promereris. Cæterum quæ talis es, nec operari in ecclesia potes. Egentem enim & pauperem non respexerunt oculi tui superfusi nigroris tenebris & nocte cæcati. Locuples & diues dominicũ celebrare te credis, quæ corbonam omnino nõ respicis, quæ in dominicũ sine sacrificio uenis, quę partem de sacrificio, quod pauper obtulit, sumis. Intuere in euangelio uiduam pręceptorum cœlestium memorem, inter ipsas pressuras & angustias egestatis operantem, in gazophylacium duo, quę sola sibi minuta fuerant, mittentẽ. Quam cum animaduerteret dominus & uideret, nõ de patrimonio, sed de animo opus eius examinans, & considerans non quantũ, sed ex quanto dedisset, respondit & di-
Luc. 21. xit: Amen dico uobis, quoniam uidua ista plus omnibus misit in dona dei. Omnes enim isti ex eo quod abundat illis, miserunt in dona dei: hæc autem de inopia sua omnem quencunq; habuit uictum, misit. Multum beata mulier & gloriosa, quæ etiam ante diem iudicij meruit iudicis uoce laudari. Pu-
Diuitum exprobratio. deat diuites sterilitatis atq; infelicitatis suæ: uidua, & inops uidua in opere inuenitur. Cumq; uniuersa quę dantur, pupillis & uiduis conferantur, dat illa quam oportebat accipere, ut sciamus quæ pœna diuitem sterilem maneat, cum hoc ipso documento operari etiam pauperes debeant. Atq; ut intelligamus hæc omnia deo dari, & cum quisq; hæc facit, deum promereri, Christus illud dei dona appellat, & in dona dei uiduam duos quadrantes misisse significat, ut magis ac magis possit esse manifestũ, quia qui miseretur pauperis, deo fœnerat. Sed nec illa res fratres charissimi à bonis operibus & iu-

stis

ſtis refrenet & reuocet Chriſtianũ, quod excuſari ſe poſſe aliquis exiſtimet beneficio filiorum, quando impenſis ſpiritualibus Chriſtũ cogitare, qui accipere ſe profeſſus eſt, debeamus, nec cõſeruos liberis noſtris, ſed dominum præferamus, ipſo inſtruente & monente: Qui diligit, inquit, patrem aut matrem ſuper me, non eſt me dignus: & qui diligit filium aut filiam ſuper me, non eſt me dignus. Item in Deuteronomio ad corroborationem fidei & dilectionem dei paria conſcripta ſunt: Qui dicunt, inquit, patri aut matri, non noui te, & filios ſuos non cognouerunt, hi cuſtodierunt præcepta tua, & teſtamentum tuum ſeruauerunt. Nam ſi deum toto corde diligimus, nec parentes nec filios deo præferre debemus. Quod & Ioannes in epiſtola ſua ponit, charitatem dei apud eos nõ eſſe, quos uidemus operari in pauperes nolle: Qui habuerit, inquit, ſubſtantiam mundi, & uidit fratrem ſuũ deſiderantem, & clauſerit uiſcera ſua ab eo, quomodo charitas dei manet in eo? Si enĩ deus eleemoſynis pauperum fœneratur, & cum datur minimis, Chriſto datur, non eſt quod quis terrena cœleſtibus præferat, nec diuinis humana præponat. Sic uidua illa in tertio Regnorum libro, cum in ſiccitate & fame conſumptis omnibus de modico farinæ & oleo, quod ſuperfuerat, feciſſet ſubcinericium panẽ, quo aſſumpto, moritura cum liberis eſſet, ſuperuenit Helias, & petit ſibi prius ad edendum dari, tũc quod ſuperfuiſſet inde illam cum filijs ſuis ueſci, Nec obtemperare illa dubitauit, aut Heliæ filios mater in fame & egeſtate præpoſuit. Fit imò in conſpectu dei, quod deo placeat, promptè ac libenter quod petebatur, offertur: nec de abundantia portio, ſed de modico totum datur, & eſurientibus liberis alter prius paſcitur, neq; in penuria & fame cibus antequàm miſericordia cogitatur, ut dum in opere ſalutari carnaliter uita contemnitur, ſpiritualiter anima reſeruetur. Helias itaq; typum Chriſti gerens, & quod illa pro miſericordia uicem ſingulis reddat oſtendens, reſpondit & dixit: Hæc dicit dominus, fidelia farris nõ deficiet, & capſaces olei non minuetur, uſq; in diem quo dabit dominus hymbrem ſuper terram. Secundum diuinæ pollicitationis fidem multiplicata ſunt uiduæ & cumulata quæ præſtitit, & operibus iuſtis ac miſericordiæ meritis augmẽta & incrementa ſumentibus, farris & olei uaſa completa ſunt. Nec filijs abſtulit mater quod Heliæ dedit, ſed magis contulit filijs quod benigne & pie fecit. Et illa nondum Chriſtum ſciebat, nondum præcepta eius audierat, nõ cruce & paſſione eius redempta, cibum & potum pro ſanguine rependebat, ut ex hoc appareat, quantum in eccleſia peccet qui ſe & filios Chriſto anteponens diuitias ſuas ſeruat, nec patrimonium copioſum cum indigentium paupertate communicat. Sed enim multi ſunt in domo liberi, & retardat te numeroſitas filiorum, quo minus largiter bonis operibus inſiſtas: atqui hoc ipſo operari amplius debes, quo multorũ pignorũ pater es, plures ſunt pro quibus deũ depreceris. Multorũ delicta redimenda ſunt, multorũ precandę

Matth. 10. *Deut. 33.* *1. Ioan. 3.* *3. Reg. 17.* *Helias typus Christi.* *Filiorũ numerus liberalitatẽ & eleemoſinas minuit.*

 conſcientiæ,

conſcientiæ, multorum animæ redimendæ. Vt in hac uita ſeculari alendis ſuſtinendiſq; pignoribus quo maior eſt numerus, hoc maior eſt & ſumptus: ita & in uita ſpirituali atque cœleſti, quo amplior fuerit pignorum copia, eſſe & operum debet maior impenſa. Sic & Iob ſacrificia numeroſa pro liberis offerebat, quantúsque erat in domo pignorum numerus, tantus dabatur deo & numerus hoſtiarum. Et quoniam quotidie deeſſe non poteſt quod peccetur in cōſpectu dei, ſacrificia quotidiana nō deerant, quibus poſſent peccata tergeri, probat ſcriptura diuina dicēs: Iob homo uerus & iuſtus habuit filios ſeptem, & filias tres, & emundabat illos, offerens pro eis hoſtias deo ſecundum numerum illorum, & pro peccatis eorum uitulum unum. Si ergo uere filios tuos diligis, ſi eis exhibes plenam & paternam dulcedinem charitatis, operari magis debes ut filios tuos deo iuſta operatione commendes. Nec eum liberis tuis cogites patrem, qui & temporarius & infernus eſt: ſed illum pares qui æternus & firmus filiorum ſpiritualium pater eſt. Illi aſſigna facultates tuas, quas hæredibus ſeruas: ille ſit liberis tuis tutor, ille curator, ille contra omnes iniurias ſeculares diuina maieſtate protector. Patrimoniū deo creditū nec reſpublica eripit, nec fiſcus inuadit, nec calumnia aliqua forenſis euertit. In tuto hæreditas ponitur, quæ deo cuſtode ſeruatur. Hoc eſt charis pignoribus in poſterum prouidere, hoc eſt futuris hæredibus paterna pietate conſulere, ſecundum fidem ſcripturæ ſanctæ dicentis: Iunior fui, etenim ſenui, & nunquam uidi iuſtum derelictum, neq; ſemen eius egens pane. Tota die miſeretur & commodat, & ſemen eius in benedictione erit. Et iterum: Qui conuerſatur ſine uituperatione & iuſticia, beatos poſt ſe filios relinquet. Præuaricator itaque & proditor pater es, niſi filijs tuis fideliter conſulas, niſi conſeruandis eis religioſa & uera pietate proſpicias. Qui ſtudes terreno magis quàm cœleſti patrimonio filios tuos diabolo magis commendare quàm Chriſto, bis delinquis, & geminum crimen admittis, & quod non præparas filijs tuis dei patris auxilium, & quod doces filios patrimonium plus amare quàm Chriſtum. Eſto potius liberis tuis pater talis, qualis Tobias extitit. Da utilia & ſalutaria præcepta pignoribus, qualia ille filio dedit: manda filijs tuis, quod & ille filio mandauit dicens: Et nunc fili mando tibi, ſerui deo in ueritate, & fac coram illo quod illi placet, & filijs tuis manda ut faciant iuſticiam & eleemoſynas, & ſint memores dei, & benedicant nomen eius omni tempore. Et iterum: Omnibus diebus uitæ tuæ fili dilectiſſime deum in mente habe, & noli præterire præcepta eius. Iuſticiam fac omnibus diebus uitæ tuæ, & noli ambulare uiam iniquitatis, quoniam agente te in ueritate, erit reſpectus operum tuorum. Ex ſubſtantia tua fac eleemoſynam, & noli auertere faciē tuam ab ullo paupere: Ita fiet ut nec à te facies dei auertatur. Prout habueris fili, ſic fac eleemoſynam: ſi tibi fuerit copioſa ſubſtantia, plus ex illa fac: & ſi exiguum habueris,

Margin notes: Iob. 1. — Patrimonium deo credendū — Pſal. 36. — Prouerb. 20. — Tob. 14. — Tobiæ præcepta ad filium. Tob. 4.

bueris,ex hoc ipſo exiguo communica. Et ne timueris cum facis eleemoſy/nam, præmium bonum reponis tibi in diem neceſſitatis.Quia eleemoſyna à morte liberat,& non patitur ire in gehennam.Munus bonum eſt eleemoſyna omnibus qui faciunt eam coram ſummo deo. Quale munus eſt fratres dilectiſſimi,cuius æditio deo ſpectante celebratur? Si in gentilium munere grande & glorioſum uidetur,proconſules uel imperatores habere prę/ſentes,& apparatus ac ſumptus apud munerarios maior eſt,ut poſſint placere maioribus: quanto illuſtrior muneris & maior eſt gloria, deũ & Chriſtum ſpectatorem habere? Quanto iſtic & apparatus uberior, & ſumptus largior exhibendus eſt, ubi ad ſpectaculum conueniunt cœlorum uirtutes, conueniunt angeli omnes,ubi munerario non quadriga uel conſulatus petitur,ſed uita æterna pręſtatur:nec captatur inanis & temporalis fauor uulgi, ſed perpetuum præmiũ regni cœleſtis accipitur? Atq; ut pigros & ſteriles & cupiditate nummaria nihil circa fructum ſalutis operantes magis pudeat, ut plus conſcientiam ſordidam dedecoris ac turpitudinis ſuæ rubor cædat, ponat unuſquiſq; ante oculos ſuos diabolum cum ſeruis ſuis,id eſt,cum populo proditionis & mortis in medium proſilire,plebem Chriſti pręſente & iudicante ipſo comparationis examine prouocare,dicentem: Ego pro iſtis, quos mecum uides,nec alapas accepi,nec flagella ſuſtinui,nec crucem pertuli,nec ſanguinem fudi,nec familiam meam precio paſſionis & crucis redemi, ſed nec regnum cœleſte illis promitto,nec ad paradiſum reſtituta immortalitate denuo reuoco, & munera mihi quàm precioſa, quàm grandia, quàm nimio & longo tempore quęſita ſumptuoſiſſimis apparatibus comparant, rebus ſuis uel obligatis in muneris apparatione, uel uenditis, ac niſi * æditio honeſta ſucceſſerit,conuicijs ac ſibilis eijciuntur, & furore populari nonnunquã penè lapidantur? Tuos tales munerarios Chriſte demonſtra, illos diuites,illos copioſis opibus affluentes,an in eccleſia præſidẽte & ſpectante te eiuſmodi munus ædãt, oppignoratis uel diſtractis rebus ſuis, imò ad cœleſtes theſauros mutata in melius poſſeſſione tranſlatis? In iſtis muneribus hominũ caducis atq; terrenis nemo paſcitur,nemo ueſtitur,nemo cibi & potus ſolatio ſuſtinetur,cuncta inter furorem ædentis & ſpectantis errorẽ prodiga & ſtulta uoluptatum fruſtrantium uanitate depereunt. Illic in pauperibus tuis tu ueſtiris,& paſceris,tu æternam uitam operantibus polliceris,& uix tui meis pereuntibus adæquant̃,qui à te diuinis mercedibus & præmijs cœleſtibus honorant̃.Quid ad hęc reſpondemus fratres chariſſimi? Sacrilega ſterilitate & quadam tenebrarũ nocte coopertas diuitũ mentes,qua ratione defendimus? qua excuſatione purgamus? qui zabuli ſeruis minores ſumus,ut Chriſto pro precio paſſionis & ſanguinis,uicẽ nec immodicis repẽdamus? Præcepta nobis ille dedit:qd facere ſeruos ſuos oporteret inſtruxit, operantibus præmiũ pollicet̃,& ſterilibus ſuppliciũ cõminatur: ſententiam

Tob. 12.

Eleemoſynæ fructus.

al's, æditor honeſtus.

Operantibus præmium, Ocioſis ſupplicium.

ſuam protulit, quid iudicaturus ſit, & ante prædixit. Quæ poteſt excuſatio eſſe ceſſanti? quæ defenſio ſterili? niſi quod non faciente ſeruo quod præcipitur, dominus faciet quod minatur: qui & dicit: Cum uenerit filius hominis in gloria ſua, & omnes angeli cum eo, tunc ſedebit in throno gloriæ ſuę, & colligentur ante eum omnes gentes, & ſegregabit eos abinuicem quemadmodum paſtor ſegregat oues ab hœdis, & ſtatuet oues ad dextram, hœdos autem ad ſiniſtram: tunc dicet rex ijs, qui ad dexteram ſuam erunt: Venite benedicti patris mei, percipite quod uobis paratum eſt regnum ab origine mundi: Eſuriui enim & dediſtis mihi manducare: ſitiui, & dediſtis mihi potum: hoſpes fui, & adduxiſtis me: nudus, & ueſtiſtis me: infirmus, & uiſitaſtis me: in carcere fui, & ueniſtis ad me. Tunc reſpondebunt ei iuſti dicentes: Domine quando te uidimus eſurientem, & pauimus: ſitientem & potauimus: quando te uidimus hoſpitem & adduximus: nudum & ueſtiuimus: quando autem te uidimus infirmũ & in carcere, & uenimus ad te? Tunc reſpondens rex dicet eis: Amen dico uobis, quàm diu feciſtis uni horũ ex fratribus meis minimis, mihi feciſtis. Tunc dicet ijs qui ad ſiniſtram eius erunt: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, quem parauit pater meus diabolo & angelis eius: Eſuriui enim, & non dediſtis mihi manducare: ſitiui, & non potaſtis me: hoſpes fui, & nõ adduxiſtis me: nudus, & non ueſtiſtis me: infirmus & in carcere, & non uiſitaſtis me. Tunc reſpondebunt & ipſi dicentes: Domine quando te uidimus eſurientem, aut ſitientem, aut hoſpitẽ, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & non miniſtrauimus tibi? Et reſpondebit illis: Amen dico uobis, quàm diu uni ex minimis iſtis non feciſtis, neque mihi feciſtis. Et ibunt iniuſti in ambuſtionem æternam: iuſti autem in uitam æternam. Quid potuit nobis maius Chriſtus edicere? quomodo magis potuit iuſticiæ ac miſericordiæ noſtræ operam prouocare, quàm quod præſtari id dixit ſibi, quicquid egenti præſtatur & pauperi: & ſe dixit offendi, niſi egenti præſtetur & pauperi, ut qui reſpectu fratris in eccleſia non mouetur, uel Chriſti contemplatione moueatur: & qui non cogitat in labore & egeſtate conſeruum, uel dominum cogitet in ipſo illo quem deſpicit conſtitutum. Et idcirco fratres chariſſimi quibus metus pronus in deũ eſt, & ſpreto calcatóque iam mundo ad ſuperna & diuina animus erectus eſt, fide plena, mente deuota, operatione continua promerendo, domino obſequium præbeamus: demus Chriſto ueſtimenta terrena, indumenta cœleſtia recepturi. Demus cibum & potum ſecularem, cum Abraham Iſaac & Iacob ad conuiuium cœleſte uenturi: ne parum metamus, plurimum ſeminemus. Securitati ac ſaluti æternæ, dum tempus eſt, cõſulamus, Paulo apoſtolo admonente & dicente: Ergo dum tempus habemus, operemur bonũ ad omnes, maxime autem ad domeſticos fidei. Bonum autem facientes non deficiamus, tempore eñ ſuo metemus. Cogitemus fratres chariſſimi quid ſub apo-

Matth. 25. *Saluti conſulendum.* *Gal. 6.*

ſtolis

ſtolis fecerit credentium populus, quando intra ipſa primordia maioribus uirtutibus mens uigebat, quando credentium fides nouo adhuc fidei calore feruebat, domicilia tunc & prædia uenundabant, & diſpenſandam pauperibus facultatem libenter ac largiter apoſtolis offerebant, terreno patrimonio uendito atque diſtracto, fundos illuc transferentes, ubi fructus caperent poſſeſſionis æternæ: illic comparantes domos, ubi inciperent ſemper habitare. Talis tunc fuit in operibus cumulus, qualis in dilectione cõſenſus, ſicut legimus in Actibus apoſtolorum: Turba autem eorũ qui crediderant anima ac mente una agebant, nec fuit inter illos diſcrimen ullum, nec quicquã ſuum iudicabant ex bonis quæ eis erant, ſed fuerunt illis omnia communia. Hoc eſt natiuitate ſpirituali uere dei filios fieri, hoc eſt lege cœleſti æquitatẽ dei patris imitari. Quodcunq; enim dei eſt, in noſtra uſurpatione commune eſt, nec quiſquã à beneficijs eius ac muneribus arcetur, quo minus omne humanũ genus bonitate ac largitate diuina æqualiter perfruatur: ſic æqualiter dies illuminat, ſol radiat, hymber rigat, uentus aſpirat, & dormientibus ſomnus unus eſt, ſtellarum ſplendor ac lunæ communis eſt. Quo æqualitatis exemplo, qui poſſeſſor in terris reditus ac fructus ſuos cum fraternitate partitur, dum largitionibus gratuitis communis ac iuſtus eſt, dei patris imitator eſt. Quæ illa erit fratres chariſſimi operantium gloria, quàm grandis & ſumma lęticia, cum populum ſuum dominus cœperit recenſere, & meritis atq; operibus noſtris præmia promiſſa retribuere, pro terrenis cœleſtia, pro temporalibus ſempiterna, pro modicis magna præſtare, offerre nos patri, cui nos ſua ſanctificatione reſtituit, æternitatem nobis immortalitatẽmque largiri, ad quam nos ſanguinis ſui uiuificatione reparauit, reduces ad paradiſum denuo facere, regna cœlorum fide & ueritate ſuæ pollicitationis aperire? Hęc hæreant firmiter ſenſibus noſtris: hæc intelligantur plena fide: hæc corde toto diligantur: hæc indeſinentium operũ magnanimitate redimantur. Præclara & diuina res fratres chariſſimi, ſalutaris operatio, ſolatiũ grande credentium, ſecuritatis noſtræ ſalubre præſidium, munimentũ ſpei, tutela fidei, medela peccati: & res poſita in poteſtate facientis, res grandis & facilis, ſine periculo perſecutionis corona pacis: uerum dei munus & maximum, infirmis neceſſariũ, fortibus glorioſum, quo Chriſtianus adiutus præ ſe effert gratiam ſpiritualem, promeretur Chriſtum iudicem, deum computat debitorem. Ad hanc operũ ſalutarium palmam libenter ac prompte certemus, omnes in agone iuſticiæ deo & Chriſto ſpectante curramus, & qui ſeculo ac mundo maiores eſſe iam cœpimus, curſum noſtrũ nulla ſeculi ac mundi cupiditate tardemus. Si expeditos, ſi celeres, ſi in hoc operis agone currẽtes, dies nos uel reditionis, uel perſecutionis inuenerit, nuſquã dominus meritis noſtris ad præmiũ deerit. In pace coronam uincentibus candidam pro operibus dabit, in perſecutione purpuream pro paſſione geminabit. Amen.

Actuũ 4.

Apoſtolis omnia cõmunia.

Exhortatio.

Argu-

ARGVMENTVM SERMONIS SEQVENTIS.

Sermo eiusdem secundus de zelo & liuore, in quo latentes inimici insidias detegens, unde zelus & quando & quomodo cœperit ostendit, & multiplicem eius perniciem demonstrat.

SERMO SECVNDVS DE ZELO ET LIVORE

ZElare quod bonum uideas, & inuidere melioribus, leue & modicum apud quosdam crimen uidetur fratres charissimi, dumque existimatur leue esse & modicum, non timetur: dum non timetur, cõtemnitur: dum contemnitur, non facile uitatur, & fit cæca & occulta pernicies: quæ dum minus perspicitur, ut caueri à prouidentibus possit, improuidas mentes latenter affligit. Porrò aũt dominus prudentes esse nos iussit, & cauta solicitudine uigilare præcepit, ne aduersarius uigilans semper, & semper insidians, quãdo in pectus obrepat, de scintillis cõflet incendia, de paruis maxima exaggeret, & dum remissis & incautis leniore aura & flatu molliore blanditur, procellis ac turbinibus excitatis ruinas fidei & salutis ac uitæ naufragia moliatur. Excubandũ est itaq; fratres dilectissimi, atq; omnibus uiribus elaborandũ, ut inimico sæuienti, & iacula sua in omnes corporis partes, quibus percuti & uulnerari possumus, dirigenti, solicita & plena uigilantia repugnemus, secundũ qđ Petrus quoque apostolus in epistola sua præmonet & docet dicens: Sobrij estote & uigilate, quia aduersarius uester zabulus tanq̃ leo rugiens, & aliquid deuorare quærens circuit. Circuit ille nos singulos, & tanq̃ hostis clausos obsidens muros explorat, & tentat an sit aliqua pars membrorũ minus stabilis & minus fida, cuius aditu ad interiora penetretur. Offert oculis formas illices & faciles uoluptates, ut uisu destruat castitatem. Aures per canoram musicam tentat, ut sonus dulciori auditu soluat & molliat Christiani uigorẽ. Linguã ad conuicium prouocat, manus iniurijs lacessentibus ad petulantiam cædis instigat: ut fraudatorẽ faciat, lucra opponit iniusta: ut animam pecunia capiat, ingerit perniciosa compendia: honores terrenos promittit, ut cœlestes adimat: ostendit falsa, ut uera subripiat. Et cum latenter non potest fallere, exerte atq; aperte minatur, terrorem turbidæ persecutionis intentans, ad debellandos dei seruos inquietus semper & semper infestus. In pace subdolus, in persecutione uiolentus. Quamobrem fratres dilectissimi cõtra omnes diaboli uel fallaces insidias, uel apertas minas stare debet instructus animus & armatus, tam paratus semper ad repugnandũ, quàm est ad impugnandũ semper paratus inimicus. Et quoniam frequentiora sunt tela eius, quæ latenter obrepunt magis: quæ occulta & clandestina iaculatio, quo minus perspicitur, hoc grauius & crebrius in uulnera nostra grassatur. Ad hæc quoq; intelligenda & depellenda uigilemus, ex quibus est zeli & liuoris malũ. Quod si quis penitus inspiciat, inueniet nihil magis Christiano cauendũ, nihil cautius

1. Pet. 5.

Diaboli uersutia.

tius

tius prouidendum, quàm ne quis inuidia & liuore capiatur: ne quis fallentis inimici cæcis laqueis implicatus, dum zelo frater in fratris odia conuertitur, gladio suo nescius ipse perimatur, quod ut colligere plenius & manifestius perspicere possimus, ad caput eius atq; originem recurramus. Videamus ergo unde zelus & quando & quomodo cœperit. Facilius enim malum tam perniciosum à nobis uitabitur, si eiusdem mali origo & magnitudo noscat. Hinc diabolus inter initia statim mundi & perijt primus & perdidit. Ille angelica maiestate subnixus, ille deo acceptus & charus postquã hominem ad imaginem dei factũ conspexit, in zelum maleuolo liuore prorupit, nõ prius alterum deijciens instinctu zeli, quàm ipse zelo ante deiectus, captiuus antequàm capiens, perditus anteq; perdens, dum stimulante liuore homini gratiam datæ immortalitatis eripit, ipse quoq; id qd' prius fuerat, amisit. Quale malum est fratres charissimi, quo angelus cecidit, quo circunueniri & subuerti alta illa & præclara sublimitas potuit, quo deceptus est qui decipit? Exinde inuidia grassatur in terris, dũ liuore * paritur, magistro perditionis obsequitur, dum zabulum qui zelat, imitatur. Sicut scriptum est: Inuidia autẽ zabuli mors introiuit in orbem terrarum. Imitantur ergo illum qui sunt ex parte eius. Hinc deniq; nouæ fraternitatis prima odia, hinc parricidia nefanda cœperunt, dum Abel iustum Chaim zelat iniustus, dum bonum malus inuidia & liuore persequitur. Tantum ualuit ad cõsummationem facinoris æmulationis furor, ut nec charitas fratris, nec sceleris immanitas, nec timor dei, nec pœna delicti cogitaretur. Iniuste oppressus est, qui iustitiam primus ostenderat: odia perpessus est, qui odisse non nouerat: occisus est impie, qui moriens non repugnabat. Et quod Esau fratri suo Iacob inimicus extitit, zelus fuit. Nam quia ille benedictionẽ patris acceperat, hic in odiũ persecutionis facibus liuoris exarsit. Et quod Ioseph fratres sui uendiderũt, causa uendendi de æmulatione descendit, postq; id quod sibi in uisionibus prosperũ fuerat ostensum, simpliciter ut fratribus frater exposuit, in inuidiam maleuolus animus erupit. Saul quoq; rex ut Dauid odisset, ut persecutionibus sæpe repetitis innocentẽ, misericordẽ, mitem, lenitate patientẽ necare cuperet, quid aliud quàm zeli stimulus prouocauit? quia Goliad interfecto & opere ac dignatione diuina tanto hoste deleto populus admirãs in laudes Dauid prædicationis suffragio prosilijt, Saul simultatis atq; insectationis furias de liuore concepit. Et ne longũ faciam singulos recensendo, pereuntis simul populi attendamus interitũ. Iudæi nónne inde perierunt, dum Christo malũt inuidere quàm credere? Obtrectantes magnalibus, quę ille faciebat, zelo excæcante decepti sunt, nec ad diuina noscenda cordis oculos aperire potuerunt. Quæ nos cõsiderantes fratres charissimi, cõtra tantam mali perniciem uigilanter & fortiter dicata deo & uegetata pectora nostra muniamus. Aliorum mors proficiat ad nostram salutem, imprudentium pœna prouidentibus

Inuidia uitanda.

Inuidiæ origo

al's, periturus

Sap. 2.

Gen. 4.

Gen. 27. & 37.

1. Reg. 18.

Ibid. 17.

tibus confert sanitatem. Non est autē quod aliquis existimet malum istud una specie contineri, aut breuibus terminis & angusto fine cōcludi. Late patet zeli multiplex & fœcunda pernicies, radix est omniū malorū, & fons cladium, seminariū delictorū, materia culparum. Inde odium surgit, animositas inde procedit, auaritiam zelus inflammat, dum quis nō potest suo esse cōtentus uidens alterū ditiorem. Ambitionē zelus excitat, dum cernit quis alium in honoribus altiorem, zelo excæcante sensus nostros, ac in ditionem suam mentis arcana redigente, dei timor spernitur, magisteriū Christi negligitur, iudicij dies nō prouidetur. Inflat superbia, exacerbat sæuitia, perfidia præuaricatur, impatientia concutit, furit discordia, ira feruescit. Nec se potest iam cohibere, nec regere qui factus est potestatis alienæ. Hinc dominicę uinculum pacis rumpitur, hinc charitas fraterna uiolatur, hinc adulteratur ueritas, unitas scinditur, ad hæreses atq; schismata prosilitur, dum obtrectatur sacerdotibus, dum episcopis inuidetur, dum quis aut queritur non se potius ordinatum, aut dedignatur alterū ferre præpositum. Hinc recalcitrat, hinc rebellat de zelo superbus, de æmulatione peruersus, animositate & liuore non hominis, sed honoris inimicus. Qualis uero est animi tinea, aut quæ cogitationum tabes pectoris, quanta rubigo, zelare in altero uel uirtutem eius, uel felicitatem, id est, odisse in eo uel merita propria, uel beneficia diuina, in malum proprium bona aliena conuertere, illustrium prosperitate torqueri, aliorum gloriam facere suam pœnam, & uelut quosdam pectori suo admouere carnifices, cogitationibus & sensibus suis adhibere tortores, qui se intestinis cruciatibus lacerent, qui cordis secreta maleuolentiæ ungulis pulsent, non cibus talibus lætus, nō potus potest esse iucundus, suspiratur semper & gemitur, & doletur. Dumq; ab inuidis nunquā liuor exponitur, diebus ac noctibus pectus obsessum sine intermissione laniatur. Mala cætera habent terminum, & quodcunq; delinquitur, delicti consummatione finitur: in adultero cessat facinus perpetrato stupro: in latrone conquiescit scelus homicidio admisso: & prædoni rapacitatē statuit possessa præda, & falsario modū imponit impleta fallacia: zelus terminū non habet, permanens iugiter malū, & sine fine peccatū est. Quantoq; ille cui inuidetur successu meliore profecerit, tanto inuidus in maius incendiū liuoris ignibus inardescit. Hinc uultus minax, toruus aspectus, pallor in facie, in labijs tremor, stridor in dentibus, uerba rabida, effrenata cōuicia, manus ad cædis uiolentiā promptę, etiam si gladio interim uacuæ, odio tamē furiosæ mentis armatę. Et idcirco spiritus sanctus dicit in psalmis: Nolite zelare bene ambulantē in uia sua. Et iterū: Obseruabit peccator iustū & stridebit ad eum dentibus suis. Deus aūt irridebit eum, quoniam prouidet quia ueniet dies eius. Hos beatus Paulus apostolus designat & denotat, dicens: Venenum aspidum sub labijs eorum, & os eorum maledictione & amaritudine plenum est. Veloces ad effundendum sangui-

Inuidia radix omnium malorum. (margin)

Inuidia sine termino. (margin)

Psal. 36. (margin)

Rom. 3. *Psal. 13. et 139.* (margin)

ſanguinē pedes eorū:cōtritio & calamitas in uijs eorum,qui uiam pacis nō cognouerunt,nec eſt timor dei ante oculos eorū.Multo malū leuius, & periculū minus eſt,cū membra gladio uulnerantur.Facilior cura eſt, ubi plaga perſpicua,& cito ad ſanitatem medela ſubueniente perducitur uulnus quod uidetur:zeli uulnera obſtruſa ſunt & occulta: nec remedium cura medentis admittunt,qui ſe intra conſcientiæ latebras cæco dolore clauſerunt. Quicūq; es inuidus & malignus,uideris quàm ſis eis quos odiſti,inſidioſus,pernicioſus,infeſtus,nullius magis quàm tuæ ſalutis inimicus es. Quiſqs ille eſt quē zelo perſequeris,ſubterfugere & uitare te poterit:tu te fugere nō potes: ubicūq; fugeris,aduerſarius tuus tecū eſt,hoſtis ſemper in pectore tuo eſt, pernicies intus incluſa eſt,ineluctabili cathenarū nexu ligatus & uinctus es,zelo dominante captiuus es,nec ſolatia tibi ulla ſubueniunt. Perſeuerans malū eſt.hominē perſequi ad dei gratiā pertinentē:calamitas ſine remedio eſt, odiſſe felicē.Et idcirco,fratres dilectiſſimi,huic periculo conſulens dominus, ne quis zelo fratris in laqueū zabuli incurreret,cum eum diſcipuli interrogaſſent quis inter illos maior eſſet:Qui fuerit,inquit,minimus in omnibus uobis,hic erit magnus. Amputauit omnem æmulationē reſponſo ſuo,omnem cauſam & materiā mordacis inuidiæ eruit & abſcidit.Diſcipulo Chriſti zelare nō licet,nō licet inuidere.Exaltationis apud nos non poteſt eſſe contentio,de humilitate ad ſumma creſcimus,didicimus unde placeamus: denique & Apoſtolus inſtruens & docēs,ut qui illuminati Chriſti lumine tenebras nocturnæ conuerſationis euaſimus,in factis atque operibus luminis ambulemus,ſcribit & dicit:Nox trāſiuit,dies autem appropinquauit: abijciamus ergo opera tenebrarum,& induamur arma lucis, tanquàm in die decenter ambulemus:non in comeſſationibus & ebrietatibus:non in concupiſcentijs & impudicitijs:non in certaminibus & zelo.Si receſſerunt de pectore tuo tenebræ:ſi nox inde diſcuſſa eſt:ſi caligo deterſa eſt:ſi illuminauit ſenſus tuos ſplendor diei:ſi homo lucis eſſe cœpiſti,quæ ſunt Chriſti ſequere:quia lux & dies Chriſtus eſt.Quid in cœli tenebras ruis? quid te nubilo liuoris inuoluis?quid inuidiæ cæcitate omne pacis & charitatis lumen extinguis? quid ad zabulon,cui renunciaueras,iterum redis?quid Cain ſimilis exiſtis? Homicidij nanq; facinore conſtringi eum quiſquis zelauerit,& odio fratrem ſuum habuerit,declarat Ioannes apoſtolus in epiſtola ſua,dicēs: Qui fratrem ſuum odit,homicida eſt: & ſcitis quia omnis homicida non habet uitam in ſe manentem.Et iterum:Qui dicit ſe eſſe in luce,& fratrem ſuum odit, in tenebris eſt uſque adhuc,& in tenebris ambulat,& non ſcit quò eat: quoniam tenebræ excæcauerunt oculos eius.Qui odit,inquit, fratrem ſuum, in tenebris ambulat,& non ſcit quò eat:uadit enim neſcius in gehennam, ignarus & cæcus præcipitatur in pœnam,recedens ſcilicet à Chriſti lumine, monētis & dicentis:Ego ſum lux mundi.qui me ſequutus fuerit, non ambulabit in

Inuidia uuln⁹ occultum. — *Roma.13.* — *1.Ioan.3.* — *1.Ioan.2.* — *Ioan.8.*

tenebris,ſed habebit lumen uitæ. Sequitur autẽ Chriſtũ, qui præceptis eius inſiſtit,qui per magiſterij eius uiã graditur,qui ueſtigia eius atque itinera ſe/ ctatur,qui quod Chriſtus & fecit & docuit,imitatur:ſecũdum quod Petrus
1.Pe.2. quoq; hortatur & monet,dicens: Chriſtus paſſus eſt pro nobis, relinquens nobis exẽplũ ut ſequamur ueſtigia eius. Meminiſſe debemus quo uocabu/ lo Chriſtus plebẽ ſuã appellet:quo titulo gregẽ ſuũ nũcupet:oues nominat, ut innocẽtia Chriſtiana ouibus æquetur:agnos uocat,ut agnorũ naturam ſimplicẽ ſimplicitas mentis imitetur. Quid ſub ueſtitu ouium lupus latitat? quid gregẽ Chriſti,qui Chriſtianũ ſe mẽtitur,infamat? Chriſti nomẽ indue re,& nõ per Chriſti uiã pergere,quid aliud quàm præuaricatio eſt diuini no
Matt.19. minis,quàm deſertio itineris ſalutaris:cũ & ipſe doceat & dicat eũ ad uitam uenire,qui mandatũ ſeruauerit:& eũ eſſe ſapientẽ,qui uerba eius audierit & fecerit? doctorẽ quoq; eũ maximũ in regno cœlorum uocari,qui fecerit & ſic docuerit:tunc prædicanti profuturum,quod bene atque utiliter prædicatum fuerit,ſi id quod ore promitur,factis ſequentibus impleatur? Quid uero in/ ſinuauit crebrius diſcipulis ſuis dominus:quid inter ſalutaria monita & præ cepta cœleſtia cuſtodienda ſeruandaq; magis mandauit, quàm ut eadem dilectione qua diſcipulos ipſe dilexit,nos quoq; inuicem diligamus? Quo/ modo autem uel pacem domini,uel charitatem tenet, qui intercedente ze/ lo nec pacificus poteſt eſſe,nec charus? Ideo & apoſtolus Paulus cum pacis & charitatis merita depromeret, cumq; aſſeueraret firmiter & doceret nec fidem ſibi, nec eleemoſynas, nec paſſionem quoque ipſam confeſſionis & martyrij profuturã,niſi charitatis fœdera integra atque inuiolata ſeruaſſet,
1.Cor.13. adiecit & dixit: Charitas magnanima eſt,charitas benigna eſt, charitas non zelat. Docẽs ſcilicet & oſtendens eum poſſe charitatem tenere, quiſquis ma/ gnanimus & benignus,& à zelo & liuore alienus eſt. Item alio loco cum mo neret,ut homo iam ſancto ſpiritu plenus natiuitate cœleſti dei filius factus non niſi ſpiritualia & diuina ſectetur,ponit & dicit: Et ego quidem fratres
1.Cor.3. non potui uobis loqui quaſi ſpiritualibus,ſed quaſi carnalibus, quaſi infan/ tibus in Chriſto. Lac uobis potum dedi,non cibum: nondum enim pote/ ratis,ſed neque adhuc poteſtis,adhuc enim eſtis carnales:ubi enim in uobis zelus & contentio & diſſenſiones ſunt,nónne carnales eſtis,& ſecundum ho minem ambulatis? Obterenda ſunt fratres chariſſimi uitia & peccata carna/ lia,& terreni corporis infeſta labes ſpirituali uigore calcanda:ne dum iterum ad ueteris hominis conuerſationem reuoluimur,lethalibus laqueis implice/
2.Cor.10. mur,Apoſtolo hoc idem prouidenter & ſalubriter præmonente: Itaq;,in/ quit,fratres non ſecundum carnem uiuamus. Si enim ſecundum carnem ui/ xeritis,mori incipietis. Si autẽ ſpiritu opera carnis mortificaueritis, uiuetis: quotquot enim ſpiritu dei aguntur,hi ſunt filij dei. Si filij dei ſumus,ſi tem/ pla eius eſſe iam cœpimus: ſi accepto ſpiritu ſancto, ſancte & ſpiritualiter

uiuimus,ſi de terris oculos ad cœlum ſuſtulimus,ſi ad ſuperna & diuina plenum deo Chriſto pectus ereximus,non niſi quæ ſunt deo & Chriſto digna faciamus: ſicut & Apoſtolus ponit & dicit: Si conſurrexiſtis, inquit, cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, ubi Chriſtus eſt in dextera dei ſedens: quæ ſurſum ſunt ſapite,non quæ ſuper terram.Mortui enim eſtis,& uita ueſtra abſcondita eſt cum Chriſto in deo:cum autem Chriſtus apparuerit uita ueſtra,tunc & uos apparebitis cum ipſo in gloria. Qui ergo in baptiſmo ſecundum hominis antiqui peccata carnalia & mortui & ſepulti ſumus, qui regeneratione cœleſti Chriſto conſurreximus, quæ ſunt Chriſti & cogitemus pariter & geramus:ſicut idem Apoſtolus docet rurſus & monet, dicẽs: Primus homo de terræ limo,ſecundus homo de cœlo:qualis ille de limo,tales & qui de limo: & qualis cœleſtis,tales & cœleſtes. Quomodo portauimus imaginem eius qui de limo eſt,portemus & imaginem eius qui de cœlo eſt.Imaginem autẽ cœleſtem portare non poſſumus, niſi in eo quod eſſe iam cœpimus,Chriſti ſimilitudinẽ præbeamus:hoc eſt enim mutaſſe quod fueras,& cœpiſſe eſſe quod non eras,ut in nobis diuina natiuitas luceat, ut ad deum patrẽ deifica diſciplina reſpondeat,ut honore & laude uiuendi deus in homine clareſcat,ipſo hortante & monente,& eis qui ſe clarificant,uicẽ mutuam pollicente.Eos,inquit,qui clarificant me,clarificabo, & qui ſpernit me,ſpernã.Ad quam clarificationem formans nos & præparans dominus & filius dei ſimilitudinem dei patris inſinuans in euangelio ſuo dicit:Audiſtis quia dictũ eſt:Diliges proximũ tibi, & odio habebis inimicũ tibi: Ego autem dico uobis,diligite inimicos ueſtros, & orate pro eis, qui uos perſequuntur,ut ſitis filij patris ueſtri,qui in cœlis eſt: qui ſolem ſuũ oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Si hominibus lætũ eſt & glorioſum filios habere conſimiles:& tunc magis generaſſe delectat,ſi ad patrem liniamentis paribus ſoboles ſubciſiua reſpondeat:quanto maior in deo patre læticia eſt, cũ quis ſic ſpiritualiter naſcitur, ut actibus eius & laudibus diuina generoſitas prædicetur? Quæ iuſticiæ palma eſt, quæ corona, eſſe te talem,de quo deus non dicat:Filios generaui & exaltaui, ipſi autem ſpreuerunt me,collaudet te potius Chriſtus & inuitet ad præmium, dicens: Venite benedicti patris mei,percipite regnum quod uobis paratum eſt ab origine mundi? His meditationibus corroborandus eſt animus,fratres dilectiſſimi, eiuſmodi exercitationibus contra omnia diaboli iacula firmãdus. Sit in manibus diuina lectio, in ſenſibus dominica cogitatio. Oratio iugis omnino nõ ceſſet.Salutaris operatio perſeueret.Spiritualibus ſemper actibus occupemur,ut quotieſcunq; inimicus acceſſerit, quoties adire tentauerit,& clauſum aduerſus ſe pectus inueniat & armatũ. Non enim Chriſtiani hominis corona una eſt,quæ tempore perſecutionis accipitur. Habet & pax coronas ſuas, quibus de uaria & multiplici congreſſione uictores pro

Coloſ.3. *1.Cor.15.* *Ioan. 12.* *Leui.19.* *Matt.5.* *Matt. 25.* *Coronæ Chriſtianorum uariæ.*

ſtrato & ſubacto aduerſario coronamur. Libidinem ſubegiſſe, continentiæ palma eſt. Contra iram, contra iniuriam repugnaſſe, corona patientiæ eſt. De auaritia triumphus eſt, pecuniam ſpernere. Laus eſt fidei, fiducia futurorum mundi aduerſa tolerare. Et qui ſuperbus in proſperis non eſt, gloriam de humilitate conſequitur. Et qui ad pauperũ fouendorũ miſericordiã pronus eſt, retributionem theſauri cœleſtis adipiſcitur. Et qui zelare non nouit, quiq; unanimis & mitis fratres ſuos diligit, dilectionis & pacis præmio honoratur. In hoc uirtutum ſtadio quotidie currimus, ad has iuſtitiæ palmas & coronas ſine intermiſſione temporis peruenimus: ad quas ut tu peruenire etiam poſſis, qui fueras zelo & liuore poſſeſſus, omnem illam maliciam, qua prius tenebaris, abijce, ad uiam uitæ æternæ ueſtigijs ſalutaribus reformare. Euelle de pectore tuo ſpinas & tribulos, ut te dominicum ſemen fertili fruge locupletet, ut diuina & ſpiritualis ſeges in copiam fœcundæ meſſis exuberet. Venena fellis euome, diſcordiarum uirus exclude, purgetur mens quam ſerpentinus liuor infecerat: Amaritudo omnis quæ intus inſederat, Chriſti dulcedine leniatur. Si de ſacramento crucis & cibum ſumis & potũ, lignum quod apud Mara profecit in imagine ad ſaporis dulcedinem, tibi in ueritate proficiat ad mulcendi pectoris lenitatem: Nec ad medelam proſperãdæ ualetudinis labores, unde uulneratus fueras, inde curare. Ama eos quos ante oderas, dilige illos quibus iniuſtis obtrectationibus inuidebas. Bonos imitare, ſi potes: ſi ſectari non potes, collætare certe & gratulare melioribus, fac te illis adunata dilectione participem, fac te conſortio charitatis & fraternitatis uinculo cohæredem. Dimittẽtur tibi debita, quando tu ipſe dimiſeris. Accipientur ſacrificia tua, cum pacificus ad deum ueneris. Senſus atq; actus tui diuinitus dirigentur, quando ea quæ diuina & iuſta ſunt cogitaueris, ſicut ſcriptũ eſt: Cor uiri cogitat iuſta, & à deo dirigẽtur greſſus eius. *Prouerb. 16.* Habes autem multa quæ cogites, paradiſum cogita, quò Caim non redit, *Geneſ. 4.* qui zelo fratrem ſuum peremit. Cogita cœleſte regnum, ad quod non niſi concordes atque unanimes dominus admittit. Cogita quod filij dei hi ſoli poſſint uocari, qui ſint pacifici, qui natiuitate cœleſti & lege diuina ad ſimilitudinẽ dei patris & Chriſti reſpondent adunati. Cogita ſub oculis nos dei ſtare, ſpectãte ac iudicante ipſo cõuerſationis ac uitæ noſtræ curricula decurrere, peruenire nos tunc demũ poſſe, ut eum uidere cõtingat, ſi ipſum nũc uidentẽ delectemus actibus noſtris, ſi nos dignos gratia eius & indulgentia præbeamus, ſi placituri ſemper in regno, in hoc mundo ante placeamus.

ARGVMENTVM SERMONIS SEQVENTIS.

Sermo tertius eiuſdem diui Cypriani de bono patientiæ, in quo à Chriſto incipiens & per ſanctorum exempla diſcurrens, docet quàm ſit utilis patientia & neceſſaria uniuerſis, & maxime Chriſtianis, qui diabolo impugnãte plus quatiuntur.

SERMO

DE patientia locuturus, fratres dilectiſſimi, & utilitates eius & cōmoda prędicaturus, unde potius incipiā, quàm quod nunc quoq; ad audientiā ueſtram patientiā uideo eſſe neceſſariā, ut nec hoc ipſum quod auditis & diſcitis, ſine patientia facere poſſitis. Tunc enim demū ſermo & ratio ſalutaris efficaciter diſcitur, ſi patienter quod dicitur audiať. Nec inuenio, fratres dilectiſſimi, inter cæteras cœleſtis diſciplinæ uias, quibus ad cōſequenda diuinitus præmia ſpei ac fidei noſtræ ſecta dirigitur, qd magis ſit uel utilius ad uitā, uel maius ad gloriā, quàm ut qui præceptis dominicis obſequio timoris ac deuotiōis innitimur, patientiā maxime tota obſeruatione tueamur: hanc ſe ſectari philoſophi quoq; profitentur, ſed tā illic patientia falſa eſt, quàm & ſapiētia falſa eſt. Vnde enim uel ſapiens eſſe uel patiens poſſit, qui nec ſapientiam, nec patientiā dei nouit, quādo de ijs qui ſibi ſapere in mundo uidentur, ipſe moneat & dicat: Perdā ſapientiā ſapientium, & prudentiā prudentiū reprobabo: Itē beatus apoſtolus Paulus plenus ſpiritu ſancto, & uocandis formandiſq; gentibus miſſus, cōteſtetur & inſtruat dicens: Videte ne quis uos deprædetur per philoſophiā & inanem fallaciā, ſecundū traditionē hominū, ſecundū elementa mundi, & non ſecundum Chriſtum, quia in ipſo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis. Et alio loco: Nemo ſe, inquit, decipiat: Si quis putat ſapientem ſe eſſe in uobis, mundo huic ſtultus fiat ut ſit ſapiens. Sapientia huius mundi, ſtultitia eſt apud deum: Scriptū eſt enim: Reprehendā ſapientes in aſtutia eorū, & iterū: Cognouit dominus cogitationes ſapientiū quia ſtultæ ſunt. Quare ſi ſapientia illic uera non eſt, eſſe non poteſt nec & uera patientia. Nam ſi patiēs ille eſt qui humilis & mitis eſt, philoſophos autem nec humiles uidemus eſſe nec mites, ſed ſibi multū placentes, & hoc ipſo quod ſibi placeant deo diſplicentes: apparet non eſſe illic uerā patientiā, ubi ſit inſolens affectatæ libertatis audacia, & exerti ac ſeminudi pectoris inuerecunda iactantia. Nos autem, fratres chariſſimi, qui philoſophi nō uerbis, ſed factis ſumus, nec ueſtitu ſapientiā ſed ueritate præferimus, qui uirtutū magis conſcientiā quàm iactantiam nouimus, qui nō loquimur magna, ſed uiuimus quaſi ſerui & cultores dei, patientiam quam magiſterijs cœleſtibus diſcimus, obſequijs ſpiritualibus præbeamus. Eſt enim nobis cū deo uirtus iſta cōmunis: Inde patientia incipit: inde claritas eius & dignitas caput ſumit. Origo & magnitudo patientiæ deo autore procedit. Diligenda res homini quæ deo chara eſt. Bonū quod amat diuina maieſtas, cōmēdat. Si dominus nobis & deus pater eſt, ſectemur patientiā dei pariter & patris: quia & ſeruos oportet eſſe obſequētes, & filios non decet eſſe degeneres. Qualis uero in deo & quanta patiētia, quod in cōtumeliam ſuæ maieſtatis & honoris inſtituta ab hominibus pro

Eſaiæ 29.

Coloſſ. 2.

1. Corin. 3.

Iob. 5.

Pſal. 93.

Philoſophi deo diſplicentes.

Patientiæ origo à deo.

phana templa,& terrena figmenta,& sacra sacrilega patientissime sustinēs, super bonos & malos æqualiter facit diē nasci & lumen solis oboriri,& cum hymbribus terrā rigat,nemo à beneficijs eius excludit̄, quo minus iustis similiter & iniustis indiscretas pluuias largiat̄. Videmus inseparabili æqualitate patientiæ nocentibus & innoxijs,religiosis & impijs, gratias agentibus & ingratis dei nutu tempora obsequi,elementa famulari,spirare uētos,fontes fluere,grandescere copias messiū,fructus mitescere uinearum,exuberare pomis arbusta,nemora frondescere,prata florere.Et cū crebris imò cōtinuis exacerbetur offensis deus,indignationē suā temperat, & præstitutum semel retributionis diē patienter expectat. Cumq; habeat in potestate uindictā, mauult diu tenere patientiam, sustinens scilicet clementer & differens, ut si fieri potest,multum malicia protracta aliquando mutetur,& homo in errorum & scelerū contagione uolutatus uel sero ad dominū conuertatur, ipso monente & dicente:Nolo mortē morientis,quantū ut reuertatur & uiuat,& iterum:Reuertimini ad me,dicit dominus,& iterum:Reuertimini ad dominum deum uestrū,quoniam misericors & pius est,& patiens & multæ miserationis,& qui sententiā flectit aduersus malicias irrogatas. Quod itē apostolus Paulus cōmemorans,& peccatorem ad pœnitentiā reuocans proponit & dicit:Aut nūquid opulentiā bonitatis eius & sustentationis & longanimitatis cōtemnis, ignorans quoniā patientia & bonitas dei ad pœnitentiā te adducit?Tu autē secundum duritiā tuam & cor impœnitens,thesaurizas tibi iram in die iræ,& reuelationis iusti iudicij dei,qui reddet unicuiq; secundum opera sua.Iustū iudicium dei dixit esse,quia serū est,quia diu multūq; differtur,ut homini ad uitā longa dei patientia cōsulatur. Tunc repræsentatur pœna impio & peccatori,quādo iam nō potest pœnitētia prodesse peccanti:atq; ut plenius intelligere possimus,fratres dilectissimi,quia patientia dei res est,& quisquis lenis & patiēs & mitis est,dei patris imitator est, cū in euangelio suo dominus præcepta in salutem daret,& diuina monita depromens ad perfectū discipulos erudiret,posuit & dixit: Audistis quia dictum est:Diliges proximū tuum,& odio habebis inimicū tuum. Ego autem dico uobis:Diligite inimicos uestros,& orate pro eis qui uos persequuntur,ut sitis filij patris uestri qui in cœlis est,qui solem suum oriri facit super bonos & malos,& pluit super iustos & iniustos.Si em̄ dilexeritis eos qui uos diligūt, quā mercedē habebitis?nōnne hoc & publicani faciūt?Et si salutaueritis fratres uestros tantū,quid amplius facietis?nōnne ethnici idipsum faciūt?Estote itaq; uos perfecti,sicut pater uester cœlestis perfectus est.Sic perfectos dixit fieri dei filios, sic consummari ostendit & docuit cœlesti natiuitate reparatos,si patientia dei patris maneat in nobis,si similitudo diuina,quam peccato Adā perdiderat,manifestet̄ & luceat in actibus nostris.Quæ gloria est similē deo fieri,qualis & quanta felicitas habere in uirtutibus, quod diuinis

Bonis ac malis sol exoritur.

Vindictam differt deus.

Ezech.18. Malach.3. Iohel.2.

Rom.2.

Leuit. 19. Matth.5.

laudi-

laudibus possit æquari? Nec hoc fratres dilectissimi Iesus Christus & dominus deus noster tantū uerbis docuit, sed adimpleuit & factis. Et quia ad hoc descēdisse se dixerat, ut uoluntatē patris faceret, inter cætera admirabilia suarum uirtutum, quibus indicia diuinæ maiestatis expressit, paternā quoq; patientiam tolerantiæ tenore seruauit: omnes deniq; actus eius ab ipso statim aduentu patiētia comite signātur, quod primū de illa sublimitate cœlesti, ad terrena descēdens, non aspernatur dei filius carnē hominis induere, ut cum peccator ipse nō esset, aliena peccata portaret. Immortalitate interim posita fieri se & mortalē patitur, ut innocens pro nocentiū salute perimatur. Dominus baptizatur à seruo, & remissam peccatorū daturus, ipse non dedignatur lauacro regenerationis corpus abluere: diebus quadraginta ieiunat, per quē cæteri saginantur: esurit & famē sentit, ut qui in fame sermonis & gratiæ fuerant, cœlesti pane saturarent. Cū diabolo tētante cōgreditur, & inimicū tantum uicisse cōtentus, nil ultra uerba conat. Discipulis non ut seruis dominica potestate præfuit, sed benignus & mitis fraterna eos charitate dilexit. Dignatus est etiam pedes apostolorū lauare, ut dum circa seruos talis esset dominus, exēplo suo doceret, qualis circa cōpares & æquales debeat esse cōseruus. Nec mirandū quod circa obedientes talis extiterit, qui Iudā potuit usq; ad extremū longa patientia sustinere, cibum cū inimico sumere, hostē domesticum scire, nec palam ostēdere, traditoris osculū nō recusare. In Iudæis uero tolerādis æquanimitas quanta, & quāta patiētia? incredulos ad fidē suadendo flectere, obsequio ingratos fouere, cōtradicentibus respōdere leniter, superbos sustinere clemēter, humiliter persequentibus cedere, prophetarum interfectores & aduersum deū semper rebelles usq; ad crucis & passionis horam uelle colligere: sub ipsa aūt passione & cruce, priusquā ad crudelitatē necis & effusionem sanguinis ueniretur, quæ cōuiciorum probra patiēter audita, quæ cōtumeliarū tolerata ludibria? ut insultantiū sputamina patiēter exciperet, qui sputo suo cæci oculos paulo ante formasset: & cuius in nomine nunc à seruis eius zabulus cū angelis suis flagellat, flagella ipse pateretur: coronaretur spinis, qui martyres floribus coronat æternis: palmis in faciē uerberaretur, qui palmas ueras uincētibus tribuit: spoliaretur ueste terrena, qui indumento immortalitatis cæteros uestit: cibaretur felle, qui cibū cœlestem dedit: aceto potaret, qui poculū salutare propinauit. Ille innocens, ille iustus, imò innocentia ipse, & ipse iustitia, inter facinorosos deputatur, & testimonijs falsis ueritas premitur, iudicatur ~~iudic~~aturus, & dei sermo ad uictimā tacens ducitur. Et cum ad crucē domini cōfundantur sydera, elementa turbentur, cōtremiscat terra, nox diem claudat, sol ne Iudæorū facinus aspicere cogatur, & radios & oculos suos subtrahat: ille nō loquit, nec mouetur, nec maiestatem suā sub ipsa saltē passione profitetur: usq; ad finē perseueranter ac iugiter tolerātur omnia, ut cōsummetur in Christo plena & perfecta patien

Patientia Christi.

Aequanimitas

tia.Et post ista adhuc interfectores suos, si conuersi ad eum fuerint, suscipit, & patiētia sua salutari ad conseruandos benignus & patiens ecclesiam suam nemini cludit: illos aduersarios, illos blasphemos, illos nominis sui semper inimicos, si pœnitentiā delicti agant, si admissum facinus agnoscant, non solum ad indulgentiam criminis, sed ad præmiū regni cœlestis admittit. Quid potest patientius, quid benignius dici? uiuificatur Christi sanguine etiā qui effudit sanguinem Christi: talis est Christi ac tanta patientia, quæ nisi tanta ac talis existeret, Paulum quoq; apostolum ecclesia non haberet. Quod si & nos, fratres charissimi, in Christo sumus, si ipsum induimus, si ipse est salutis nostræ uia, qui Christum uestigiis salutaribus sequimur, per Christi exempla gradiamur, sicut Ioānes apostolus instruit dicēs: Qui dicit se in Christo manere, debet quomodo ille ambulauit, & ipse ambulare. Item Petrus, super quem ecclesia domini dignatione fundata est, in epistola sua ponit & dicit: Christus passus est pro nobis, relinquēs uobis exemplum ut sequamini uestigia eius, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius, qui cum malediceretur, non remaledicebat, cum pateretur, non comminabatur. Tradebat se iudicanti se iniuste. Inuenimus deniq; & patriarchas, & prophetas, & iustos omnes qui figuram Christi imagine præeunte portabant, nihil magis custodisse in laude uirtutum suarum, quàm quod patientiam forti & stabili æquanimitate tenuerunt. Sic Abel originem martyrii & passionem iusti hominis initians primus & dedicans, aduersus fratrem fratricidam non resistit nec reluctatur, sed humilis & mitis patienter occiditur. Sic Abrahā deo credens & radicem ac fundamētum fidei primus instituēs, tentatus in filio non dubitat neq; cunctatur, sed præceptis dei tota patiētia deuotionis obsequit. Et Isaac ad hostiæ dominicæ similitudinē præfiguratus, quando à patre immolandus offertur, patiens inuenitur. Et Iacob fugatus à fratre, de domo sua patienter excedit, & maiore patiētia postmodū supplex adhuc magis impium & persecutorem muneribus pacificis ad concordiā reuocat. Ioseph uenundatus à fratribus & relegatus nō tantum patiēter ignoscit, sed & gratuita frumēta uenïētibus largiter & clementer impartit. Moyses ab ingrato & perfido populo cōtemnitur frequenter, & penè lapidatur, & tamen lenis & patiēs pro eisdē deū deprecatur. In Dauid uero ex quo secundum carnē Christi natiuitas oritur, q̄ magna & mira & Christiana patientia, habuisse in manu sæpe, ut Saul regem persequentem se & interficere cōcupiscentem posset occidere, & tamen subditū sibi & traditū maluisse seruare, nec rependisse inimico uicem, sed occisum adhuc insuper & uindicasse? Tot deniq; prophetæ interfecti, tot martyres gloriosis mortibus honorati, qui omnes ad cœlestes coronas patientiæ laude uenerūt. Neq; enim potest accipi dolorum & passionum corona, nisi præcedat in dolore & passione patientia. Quàm sit aūt patiētia utilis & necessaria, fratres dilectissimi, ut manifestius

Marginal notes: 1. Ioan. 2. (beside "empla gradiamur"); 1. Pet. 2. (beside "super quem ecclesia"); Gen. 4. (beside "forti & stabili"); & 22. (beside "sionem iusti hominis"); Gen. 32. (beside "uotionis obsequit").

festius & plenius possit nosci, dei sententia cogitetur, quam in origine statim mundi & generis humani Adã præcepti immemor & datæ legis trãsgressor accepit, tũc sciemus ꝙ patiẽtes in isto seculo esse debeamus qui sic nascimur, ut pressuris istic & cõflictationibus laboremus. Quia audisti, inquit, uocem mulieris tuæ, & mãducasti ex illa arbore, de qua sola præceperã tibi ne manducares, maledicta terra erit in omnibus operibus tuis. In tristitia & gemitu edes ex ea omĩbus diebus uitæ tuæ. Spinas & tribulos eijciet tibi, & edes pabulum agri. In sudore uultus tui edes panẽ tuũ, donec reuertaris in terrã, de qua sumptus es, quia terra es, & in terrã ibis. Huius sentẽtiæ uinculo colligati omnes & cõstricti sumus, donec morte expũcta de isto seculo recedamus. In tristitia & gemitu simus necesse est omĩbus diebus uitæ nostræ. Edamus panẽ necesse est cũ sudore & labore. Vnde unusquisq; cũ nascitur, & hospitio huius mũdi excipit̃, initiũ sumit à lachrymis: & ꝗuis adhuc omnium nescius & ignarus, nihil aliud nouit in illa ipsa prima natiuitate, ꝙ flere, prouidentia naturali lamẽtatur. Vitæ mortalis anxietates, & labores, & procellas mũdi quas ingredit̃, in exordio statim suo ploratu uel gemitu rudis anima testat̃. Sudatur em̃ ꝙdiu istic uiuitur & laborat̃. Nec sudãtibus & laborãtibus possunt alia magis ꝙ patiẽtiæ subuenire solatia, quæ cũ apta sint & necessaria in isto mũdo uniuersis, tũ magis nobis q diabolo impugnãte plus quatimur, qui in acie quotidie stãtes inueterati & exercitati hostis colluctationibus fatigamur, quibus præter uarias & assiduas tẽtationũ pugnas & in persecutionũ quoq; certamine patrimonia relinquẽda sunt, subeundus carcer, portãdæ cathenæ, animæ impendẽdæ, gladius, bestiæ, ignes, cruces, omĩa deniq; tormẽtorũ ac pœnarũ genera fide & uirtute patiẽtiæ perferẽda, dño ipso instruẽte & dicẽte: Hæc locutus sum uobis, ut in me pacẽ habeatis, in seculo aũt pressurã habebitis, sed fidite quoniã ego uici mundum. Si autẽ qui diabolo & mũdo renunciauimus pressuras & infestationes diaboli & mũdi crebrius ac uiolẽtius patimur, quãto magis patiẽtiã debemus tenere, qua adiutrice & comite omnia infesta toleremus. Domini & magistri nostri salutare præceptũ est: Qui tolerauerit, inquit, usq; ad finẽ, hic saluus erit, & iterum: Si permãseritis, inquit, in uerbo meo, uere discipuli mei eritis, & cognoscetis ueritatẽ, & ueritas liberabit uos. Tolerandũ & perseuerandũ est, fratres dilectissimi, ut ad spem ueritatis & libertatis admissi, ad ueritatem & libertatem ipsam peruenire possimus, quia hoc ipsum quod Christiani sumus, fidei & spei res est, ut aũt spes & fides ad fructũ sui possint peruenire, patiẽtia opus est. Nõ em̃ præsentẽ gloriã sequimur, sed futurã, sed quod apostolus Paulus monet dicẽs: Spe saluati sumus. Spes aũt quæ uidetur nõ est spes, quod em̃ uidet quis, quid sperat? Si aũt quod nõ uidemus speramus, per patientiam expectamus, propterea expectatio & patientia necessaria est, ut id quod esse cœpimus impleamus, & quod credimus & speramus, deo præstante capiamus.

Gen. 3.

Homo cinis.

Ioan. 16.

Matth. 10.

Ioan. 8.

Rom. 8.

piamus. Deniq; alio in loco idem Apostolus iustos &operantes,& fœnoris diuini incremento cœlestes thesauros sibi recondentes, ut patientes quoque
Galat.6. sint, instruit & docet dicens: Ergo dum tẽpus habemus, operemur quod bonum est ad omẽs, maxime uero ad domesticos fidei. Bonũ autẽ faciẽtes non deficiamus, tẽpore enim suo metemus. Admonet ne quis impatiẽs in operatione deficiat, ne quis tentationibus aut auocatus, aut uictus, in medio laudis & gloriæ itinere desistat, & pereant præterita, dũ quæ cœperãt desinunt
Ezech.33. esse perfecta. Sicut scriptum est: Iusticia iusti non liberabit eum in quacunq;
Apo.3. die exerrauerit. Et iterũ: Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam: quæ uox adhortatur patiẽter & fortiter perseuerare, ut qui ad coronã & laudem iam proximam nititur, durante patientia coronetur. Patientia autem, fratres dilectissimi, non tantũ bona custodit, sed & repellit aduersa. Spiritui sancto fauens, & cœlestibus ac diuinis cohærens, cõtra facta carnis & corporis, quibus anima expugnat᷑ & capitur, uirtutũ suarũ propugnaculo reluctatur. Inspiciamus deniq; pauca de multis, ut de paucis intelligãtur & cætera. Adulteriũ, fraus, homicidium, mortale crimen est. Sit fortis & stabilis in corde patiẽtia, & nec adulterio sanctificatũ corpus & dei tẽplũ polluit᷑, nec iusticiæ dicata innocẽtia cõtagione fraudis inficit᷑, nec post gustatã eucharistiam
Charitas. manus gladio & cruore maculẽtur. Charitas fraternitatis uinculũ est, fundamentũ pacis, tenacitas ac firmitas unitatis, quæ & spe & fide maior est, quæ & opera & martyria præcedit, quæ nobiscũ semper æterna apud deum in regnis cœlestibus permanebit. Tolle illi patientiã, & desolata nõ durat. Tolle sustinẽdi tolerãdiq; substantiã, & nullis radicibus ac uiribus pseuerat. Apo
1.Cor.13. stolus deniq; cũ de charitate loqueret᷑, tolerantiã & patientiã illi iunxit: Charitas magnanima est, charitas benigna est, charitas nõ æmulat᷑, nõ inflatur, nõ iritatur, nõ cogitat malũ, om̃ia diligit, omnia credit, omnia sperat, omnia
Al', perseuerare posse quod norit omnia sustinere. sustinet. Ostẽdit inde illã *perseuerare ut tenaciter possit, qui norit omnia sustinere. Et alio in loco: Sustinẽtes, inquit, inuicẽ in dilectione satis agẽtes, seruate unitatẽ spũs in coniunctione pacis: probauit nec unitatẽ seruari posse, nec pacẽ, nisi se inuicẽ fratres mutua tolerantia foueant, & cõcordiæ uinculũ patientia intercedente custodiant: quid deinde, ut non iures neque maledicas, ut tua ablata nõ repetas, ut accepta alapa & alterã maxillam uerberanti præbeas, ut fratri in te peccanti non tantũ septies, sed septuagies septies, sed om̃ia omnino peccata dimittas, ut diligas inimicos tuos, ut pro aduersarijs & persecutoribus precem facias. Non poteris ista perferre nisi tolerantiæ & patientiæ teneas firmitatẽ, quod factũ uidemus in Stephano, qui cum à Iudæis ui & lapidibus necaretur, nõ sibi uindictã, sed interfectoribus ueniam
Actuũ.7. postulabat, dicẽs: Dñe ne statuas illis hoc peccatũ. Sic esse oportuit primum martyrem Christi, qui martyres secuturos gloriosa morte præcurrens, non tantum dominicæ passionis prædicator esset, sed & patientissimæ lenitatis

imitator. Quid dicã de ira, de discordia, de simultate, quæ in Christiano esse non debent? sit patiẽtia in pectore, & hæc illic locũ habere nõ possunt: aut si adire tentauerint, cito discedẽt exclusa, ut domiciliũ pacificũ perseueret in corde, deum ubi pacis delectet habitare. Admonet deniq; Apls & docet, dicẽs: Nolite cõtristari spiritũ sanctũ dei, in quo signati estis in diẽ redemptionis. Om̃is amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia auferãtur à uobis. Si eñ Christianus à furore & cõtentione carnali tanq; de maris turbinibus excessit, & trãquillus ac lenis in portu Christi esse iã cœpit, nec iram aut discordiã debet intra pectus admittere, cui nec malũ pro malo reddere licet, nec odisse. Nec nõ ad uaria quoq; carnis incõmoda, & crebros corporis *Patientia omnibus necessaria.* durosq; cruciatus, quibus humanũ genus quotidie fatigatur & patitur, patientia necessaria est. Nã cũ in illa prima trãsgressione præcepti firmitas corporis cũ immortalitate discesserit, & cũ morte infirmitas uenerit, nec possit firmitas recipi, nisi cũ recepta & immortalitas fuerit, oportet in hac fragilitate atq; infirmitate corporea luctari semper & congredi, quæ luctatio & congressio non nisi patientiæ uiribus potest sustineri. Examinandis autẽ nobis atq; explorandis diuersi importantur labores, & multiplex tentationũ qualitas irrogatur, de iacturis facultatũ, de ardoribus febriũ, de cruciatu uulnerum, de amissione charorum. Nec aliud magis iniustos discernit & iustos, quàm quod in aduersis per impatientiã queritur & blasphemat iniustus, patientia iustus probatur, sicut scriptum est: In dolore sustine, & in humilitate *Eccli. 2.* tua patientiã habe, quoniã igne probatur aurũ atq; argentum. Sic Iob exa *Iob patientia probatus.* minatus est & probatus est, ad summũ fastigiũ patientiæ laudis uirtute prouectus. Quãta aduersus eũ iacula zabuli emissa? quãta admota tormẽta? iactura rei familiaris infligit̃, numerosæ sobolis orbitas irrogat̃, diues in censu dñs, & in liberis pater ditior, nec dñs repente, nec pater est: accedit uulnerum uastitas, & tabescẽtes ac defluẽtes artus uermiũ quoq; edax pœna cõsumit. Ac ne quid omnino remaneret, quod nõ Iob in suis tẽtationibus experiret̃, armat zabulus & uxorẽ illo antiquo nequitiæ suæ usus ingenio, quasi omnes per mulierẽ decipere posset & fallere, quod fecit in origine: nec tamẽ Iob grauibus ac densis cõflictationibus frangit̃, quo minus inter illas angustias & pressuras suas dei benedictio uictrice patiẽtia pdicetur. Tobias quo *Tobias cæcitatẽ pertulit.* q; post iusticiæ & misericordiæ suæ opera magnifica, luminũ amissione tentatus, in quantũ patiẽter cæcitatẽ pertulit, in tm̃ granditer deũ patiẽtiæ laude promeruit. Atq; ut magis, fratres dilectissimi, patiẽtiæ bonũ luceat, quid mali econtrario impatiẽtia importet, cõsideremus. Nam ut patiẽtia bonum Christi est, sic ecõtra impatiẽtia zabuli malum: & sicut in quo habitat & ma *Impatientia.* net Christus patiẽs inuenit̃, ita impatiẽs semper existit, cuius mentẽ zabuli nequitia possidet. Exordia deniq; ipsa uideamus. Zabulus hominẽ ad ima *Adam impatiens.* ginem dei factum impatiẽter tulit, inde & perijt primus & perdidit. Adam

contra

Cain impatiens. *Esau impatiens.*

contra præceptum cœleste cibi lethalis impatiens, in mortem cecidit, nec acceptam diuinitus gratiam patientia custode seruauit: & ut fratrem Cain perimeret, sacrificij eius & muneris impatiens fuit: & quod Esau de maioribus ad minora descendit, primatus suos per impatientiã lentis amisit. Quid Iudaicus populus circa beneficia diuina perfidus & ingratus? nónne quod à deo primũ recessit impatiẽtiæ crimen fuit? dum Moysi cũ deo loquẽtis moras nõ potest ferre, prophanos deos ausus est postulare, ut itineris sui duces nuncuparet caput bubulũ & terrestre figmẽtũ: nec unquã ab eadẽ impatientia destitit, quominus semper docilitatis & diuinæ admonitionis impatiens prophetas suos & iustos quosq; perimẽdo ad crucẽ quoq; & sanguinẽ dñi prosiliret. Impatientia etiã in ecclesia hæreticos facit, & ad Iudæorũ similitudinem cõtra Christi pacẽ & charitatẽ rebelles ad hostilia & furiosa odia cõpellit. Et ne longũ sit singulatim recensere omnia, omnino quæ patiẽtia ædificat ad gloriã, impatiẽtia destruit ad ruinã. Quare fratres dilectissimi & bonis patiẽtiæ & impatiẽtiæ malis diligẽter expensis, patientiã per quã in Christo manemus, ut uenire cũ Christo ad deũ possimus, plena obseruatione teneamus, quæ copiosa & multiplex nõ angusto fine cõcluditur, nec breuibus terminis coërcetur.

Patiẽtiæ commendatio.

Late patet patientiæ uirtus, & ubertas eius ac largitas de unius quidẽ nominis fonte proficiscitur, sed exundantibus uenis per multa gloriarũ itinera diffunditur, nec proficere aliquid in actibus nostris potest ad cõsummandã laudẽ, nisi inde cõsummationis accipiat firmitatẽ. Patiẽtia est, quæ nos deo & cõmendat & seruat: Ipsa est, quæ iram tẽperat, quæ linguam frenat, mentem gubernat, pacẽ custodit, disciplinã regit, libidinis impetum frangit, tumoris uiolentiã comprimit, incendiũ simultatis extinguit, coërcet potentiã diuitũ, inopiam pauperũ refouet: tuetur in uirginibus beatam integritatem, in uiduis laboriosam castitatem, in cõiunctis & maritatis indiuiduam charitatem: facit humiles in prosperis, in aduersis fortes, contra iniurias & contumelias mites, docet delinquentibus cito ignoscere, si ipse delinquas, diu & multum rogare: tentationes expugnat, persecutiones tolerat, passiones & martyria consummat. Ipsa est quæ fidei nostræ fundamẽta firmiter ponit: ipsa est quæ incrementa spei sublimiter prouehit: ipsa actum dirigit, ut tenere possimus uiam Christi, dum per eius tolerantiã gradimur: ipsa efficit, ut perseueremus filij dei, dum patientiã patris imitamur. Et quoniam plurimos scio fratres dilectissimi uel pondere iniuriarũ ingentiũ, uel dolore de ijs qui aduersum se grassantur & sæuiunt, uindicare uelociter cupere, nec illud in extrema parte reticendum est, ut in istis fluctuantis mundi turbinibus, & Iudæorũ siue gentiliũ & hæreticorũ quoq; persecutionibus cõstituti, patienter expectemus ultionis diem, nec ad uindictã doloris nostri querula festinatione properemus, cũ scriptum sit: Expecta me, dicit dñs, in diem resurrectionis meæ in testimonium, quoniam iudiciũ meũ est ad congrega-

Soph. 3.

tiones

tiones gentiũ, ut excipiam reges, & effundam ſuper eos iram meam. Expe/
ctare nos iubet dominus & futuræ ultionis diem forti patientia ſuſtinere:
qui & in Apocalypſi loquitur dicens: Ne ſignaueris uerba prophetiæ libri *Apocal.22.*
huius,quia iam tempus in proximo eſt,ut & ij qui perſeuerant nocere, noce
ant,& qui in ſordibus eſt,ſordeſcat adhuc: iuſtus autem adhuc iuſtior fiat,
ſimiliter & qui ſanctus eſt,ſanctior. Ecce uenio cito & merces mea mecũ eſt,
reddere unicuiq; ſecundũ facta ſua. Vnde etiam clamantes martyres, & ad
uindictam ſuam dolore erumpente properantes, expectare adhuc iuben/
tur,& temporibus cõſummandis implendiſq; martyribus præbere patien/
tiam.Et cum aperuiſſet,inquit,agnus quintũ ſigillũ,uidi ſub ara dei animas *Apocal.6.*
occiſorũ propter uerbũ dei & martyriũ ſuũ,& clamauerunt uoce magna di/
centes: Quouſq; domine ſanctus & uerus non iudicas & uindicas ſanguinẽ
noſtrũ,de ijs qui in terris inhabitant? Et datæ ſunt eis ſingulæ ſtolæ albæ,&
dictũ eſt eis ut requieſcerent breui adhuc tempore,donec impleatur nume/
rus conſeruorũ & fratrũ eorũ,quiq; poſtea occiderentur exemplo ipſorum.
Quando autem ueniet ſanguinis iuſti diuina uindicta, declarat per Mala/
chiam prophetã ſpiritus ſanctus dicens:Ecce dies domini uenit ardens qua/ *Mala.4.*
ſi clibanus,eruntq; alienigenæ & omnes iniqui ſtipula,& ſuccendet illos ad/
ueniens dies, dicit dominus: quod item legimus in pſalmis, ubi dei iudicis
prædicatur aduentus cenſuræ ſuæ maieſtate uerendus:Deus manifeſtus ue *Pſal.49.*
niet,deus noſter & nõ ſilebit.Ignis in cõſpectu ei9 ardebit, & in circuitu eius
procella nimia,aduocabit cœlum deſurſum,& terram deorſum, ut ſeparent
populũ ſuũ. Colligite illi iuſtos eius,eos qui diſponũt teſtamentũ eius in ſa/
crificijs:& annunciabunt cœli iuſticiam eius,quoniam deus iudex eſt. Nam
& Eſaias eadem prænunciat dicens:Ecce enim dominus ſicut ignis ueniet,& *Eſa. 65.*
ſicut procellæ currus eius,retribuere in ira uindictã: in igne enim domini iu/
dicabuntur,& gladio eius uulnerabuntur,& iterum:Dominus deus uirtutũ *Ibid.42.*
prodibit & cõminuet bellũ,excitabit certamẽ & clamabit ſuper inimicos ſu/
os cum fortitudine:Tacui tacui, nunquid ſemper tacebo? Quis autẽ eſt hic
qui tacuiſſe prius dicit,& nõ ſemper tacebit? utiq; ille,qui ſicut ouis ad uicti/ *Eſa.53.*
mam ductus eſt,& ſicut agnus corã tondente ſe ſine uoce nõ aperuit os ſuũ:
utiq; ille qui nõ clamauit,neq; in plateis uox eius audita eſt:utiq; ille, quàm
nõ fuit contumax neq; contradixit, cum dorſum ſuũ poneret ad flagella,&
maxillas ad palmas,faciem ſuam nõ auertit à fœditate ſputorum: utiq; ille,
qui cum accuſaretur à ſacerdotibus & ſenioribus nihil reſpondit,& admiran
te Pilato patientiſſimum ſilentium tenuit.Hic eſt qui cum in paſſione tacue
rit,in ultione poſtmodũ non tacebit.Hic eſt deus noſter,id eſt,non omniũ,
ſed credentiũ fideliũ deus, qui cum in ſecundo aduentu uenerit manifeſtus
non ſilebit: nam cum in humilitate prius fuerit occultus,ueniet in poteſtate
manifeſtus.Hunc expectemus iudicem fratres dilectiſſimi,iudicem & uindi

cem noſtrũ, eccleſiæ ſuæ populũ & ab initio mundi iuſtorũ omniũ numerũ ſecum pariter uindicaturũ: qui ad uindictam ſuam nimiũ feſtinat & properat, conſideret quia necdũ uindicatus eſt ipſe, qui uindicat. Pater deus præcepit filium ſuũ adorari, & apoſtolus Paulus diuini præcepti memor ponit

Philipp. 2. & dicit: Deus exaltauit illũ, & donauit illi nomen, ut ſit ſuper omne nomen, ut in nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtriũ & infernorum:

Apoca. 19. & in Apocalypſi angelus Ioanni uolenti adorare ſe reſiſtit & dicit: Vide ne feceris quia conſeruus tuus ſum & fratrũ tuorũ. Ieſum dominũ adora. Qualis dominus Ieſus & quanta patientia, ut qui in cœlis adoratur, necdum uindicetur in terris? Huius patientiam fratres dilectiſſimi in perſecutionibus & paſſionibus noſtris cogitemus. Huius aduentui plenum expectationis obſequium præbeamus. Nec defendendi ante dominũ ſerui irreligioſa & inuerecunda feſtinatione properemus. Inſiſtamus potius & elaboremus, & toto corde uigilantes, atq; ad omnem tolerantiam ſtabiles dominica præcepta ſeruemus, ut cum illa iræ & uindictæ dies uenerit, nõ cũ impijs & peccatoribus puniamur, ſed cum iuſtis & deum timentibus honoremur. Amen.

ARGVMENTVM SERMONIS SEQVENTIS.

Sermo quartus beati Cypriani de mortalitate, ad amorem relinquendi hanc uitam exhortans, & oſtendens hoc quod ſine ullo diſcrimine cum iniuſtis iuſti moriuntur, non eſſe putandum bonis & malis interitum eſſe communem, quoniam ad refrigerium iuſti uocantur, ad ſupplicium rapiuntur iniuſti.

SERMO QVARTVS DE MORTALITATE.

Opus genuinum st[?] Cipriani · ex dno · dupin ··

ETſi apud plurimos ueſtrũ fratres dilectiſſimi mens ſolida eſt, & fides firma, & anima deuota, quæ ad præſentis mortalitatis copiam nõ mouetur, ſed tanq; petra fortis & ſtabilis turbidos impetus mundi, & uiolentos ſeculi fluctus frangit potius ipſa nec frangit͛, & tentationibus nõ uincitur, ſed probatur: tamẽ quia animaduerto in plebe quoſdã uel imbecillitate animi, uel fidei paruitate, uel dulcedine ſecularis uitæ, uel ſexus mollitie, uel quod maius eſt, ueritatis errore minus ſtare fortiter, nec pectoris ſui diuinum atq; inuictũ robur exerere, diſſimulanda res nõ fuit nec tacenda, quo minus quã-

Ignauia mentis qualiter cõprimenda.

tum noſtra mediocritas poteſt, uigore pleno & ſermone de dominica lectione cõcepto, delicatæ mentis ignauia cõprimatur, & qui homo dei & Chriſti eſſe iam cœpit, deo & Chriſto dignus habeatur. Agnoſcere eñ ſe debet fratres dilectiſſimi, qui deo militat, qui poſitus in cœleſtibus caſtris diuina iam ſperat, ut ad procellas & turbines mundi trepidatio nulla ſit in nobis, nulla cõtatio, quando hæc uentura prædixerit dominus, prouidæ uocis hortatu inſtruens & docens, & præparans atq; corroborans eccleſiæ ſuæ populum ad omnẽ tolerantiã futurorũ, bella & fames, & terræmotus & peſtilentias per loca ſingula exurgere prænunciauit & docuit. Et ne inopinatus nos & nouus rerũ infeſtantiũ metus quateret, magis ac magis in nouiſſimis tem-

poribus

poribus aduersa crebrescere, ante præmonuit. Fiunt ecce quæ dicta sunt, & quando fiũt quæ ante prædicta sunt, sequentur & quæcunq; promissa sunt, domino ipso pollicente & dicente: Cum autẽ uideritis hęc omnia fieri, scito te quoniam in proximo est regnũ dei. Regnũ dei fratres dilectissimi esse cœpit in proximo, præmiũ uitæ & gaudiũ salutis æternæ, & perpetua lætitia & possessio paradisi nuper amissa, mundo transeunte iam ueniunt, iam terrenis cœlestia, & magna paruis, & caducis æterna succedunt. Quis hic anxietatis & solicitudinis locus est? quis inter hæc trepidus & mœstus est, nisi cui spes & fides deest? Eius est enim mortẽ timere, qui ad Christũ nolit ire: eius est ad Christũ nolle ire, qui se nõ credit cum Christo incipere regnare. Scriptum est enim iustum fide uiuere. Si iustus es & fide uiuis, si uere in deũ credis, cur non cum Christo futurus, & de domini pollicitatione securus, quod ad Christũ uoceris amplecteris, & quod zabulo careas gratularis? Simeon denicq; ille iustus, qui uere iustus fuit, qui fide plena dei pręcepta seruauit, cũ ei diuinitus responsum fuisset, quod nõ ante moreretur quàm Christũ uidisset, & Christus infans in templum cum matre uenisset, agnouit in spiritu natum esse iam Christum, de quo sibi fuerat ante prædictum, quo uiso, sciuit cito se esse moriturũ, Lætus itaq; de morte iam proxima, & de uicina accersione securus, accepit in manibus puerũ, & benedicens deum exclamauit & dixit: Nunc dimittis seruum tuũ domine, secundum uerbum tuum in pace, quoniam uiderunt oculi mei salutare tuum: Probans scilicet & cõtestans tũc esse seruis dei pacẽ, tunc liberã & tranquillam quietẽ, quando de istis mundi turbinibus extracti, sedis & securitatis æternæ portum petimus, quando expuncta hac morte ad immortalitatem uenimus. Illa est enim nostra pax, illa fida tranquillitas, illa stabilis & firma & perpetua securitas. Cæterũ quid aliud in mundo, quàm pugna aduersus diabolũ quotidie gerit'? quàm aduersus iacula eius & tela cõflictationibus assiduis dimicatur? Cum auaritia nobis, cũ impudicitia, cũ ira, cũ ambitione cõgressio est, cũ carnalibus uitijs, cum illecebris secularibus assidua, & iugis, & molesta luctatio est. Obsessa mens hominis & undiq; zabuli infestatione uallata, uix occurrit singulis, uix resistit. Si auaritia prostrata est, exurgit libido: si libido compressa est, succedit ambitio: si ambitio contempta est, ira exasperat, inflat superbia, uinolentia inuitat, inuidia cõcordiam rumpit, amicitiã zelus abscindit. Cogeris maledicere, quod lex diuina prohibet: cõpelleris iurare, quod non licet. Tot persecutiones animus quotidie patitur, tot periculis pectus urgetur, & delectat hic inter zabuli gladios diu stare, cum magis concupiscendum sit & optandum, ad Christum subueniente uelocius morte properare, ipso instruente nos & dicente: Amen amen dico uobis, quoniã uos plorabitis & plangetis, seculum autẽ gaudebit: uos tristes eritis, sed tristicia uestra in læticiã ueniet. Quis non ad læticiã uenire festinet? quis nõ tristicia carere optet? Quando

Luc. 21.

Simeon.

Luc. 2.

Vltima semper Expectanda dies homini est, diciq; beatus Ante obitum nemo supremaq; funera debet.

Hostes hominis.

Ioan. 16.

aũt in læticiam ueniat nostra tristicia, dominus denuo ipse declarat dicens: Iterum uidebo uos,& gaudebit cor uestrum,& gaudium uestrum nemo tollet à uobis. Cum ergo uidere Christum gaudere sit, nec possit esse gaudium nostrũ nisi cum uiderimus Christum,quæ cæcitas animi, quæ'ue dementia est,amare pressuras & pœnas, & lachrymas mundi, & non festinare potius ad gaudium,quod nunquam possit auferri? Hoc autem fit fratres dilectissimi,quia fides deest,quia nemo credit futura esse quæ promittit deus,qui uerax est,cuius sermo credẽtibus æternus & firmus est. Si tibi uir grauis & laudabilis aliquid polliceretur,haberes utiq; pollicenti fidem, nec te falli ac decipi ab eo crederes, quem stare in sermonibus atq; in actibus suis scires: nunc deus tecum loquitur, & tu mente incredula perfidus fluctuas? Deus tibi de hoc mundo recedenti immortalitatẽ pollicetur atq; æternitatem, & tu dubitas? hoc est deum omnino nõ nosse, hoc est Christũ credentium magistrũ peccato incredulitatis offendere, hoc est in ecclesia constitutum fidem in domo fidei nõ habere. Quantũ prosit exire de seculo, Christus ipse salutis atque utilitatis nostræ magister ostendit,qui cũ discipuli eius contristarentur,

Ioan.14. quod se iam diceret recessurum,locutus est ad eos dicens: Si me dilexissetis gauderetis,quoniã ad patrẽ uado:docens & ostendens, cũ chari quos diligimus de seculo exeunt,gaudendũ potius quàm dolendũ. Cuius rei memor

Philip.1. beatus apostolus Paulus in epistola sua ponit & dicit: Mihi uiuere Christus est & mori lucrũ.Lucrũ maximũ cõputans iam seculi laqueis nõ teneri, iam nullis peccatis & uitijs carnis obnoxiũ fieri,exemptũ pressuris angentibus,& uenenatis diaboli faucibus liberatũ,ad læticiam salutis æternæ Christo uocante proficisci. At ẽm mouet quosdã quod æqualiter cũ gentibus nostros morbi istius ualitudo corripiat,quasi ad hoc crediderit Christianus,ut & immunis à cõtactu malorum,mundo & seculo feliciter perfruatur,& non omnia hic aduersa perpessus ad futurã læticiam reseruetur. Mouet quosdã quod sit nobis cũ cæteris mortalitas ista cõmunis. Quid enim nobis in hoc mundo nõ cõmune cũ cæteris,quandiu adhuc secundũ legem primę natiuitatis manet caro ista cõmunis? Quoadusq; istic in mundo sumus,cũ genere

Carne hic æquamur;separamur spiritu humano carnis æqualitate cõiungimur,spiritu separamur. Itaq; donec corruptiuum istud induat incorruptionẽ,& mortale hoc accipiat immortalitatem,& spiritus nos perducat ad deũ patrẽ, quæcunq; sunt carnis incõmoda, sunt nobis cũ humano genere cõmunia. Sic cũ flatu sterili terra ieiuna est, neminẽ fames separat: sic cum incursione hostili ciuitas aliqua possessa est, omnes simul captiuitas uastat.Et quando hymbres nubila serena longa suspendunt,omnibus siccitas una est.Et cũ nauem scopulosa saxa cõfringunt, nauigantibus naufragiũ sine exceptione cõmune est.Et oculorũ dolor,& impetus febrium, & omniũ ualitudo membrorũ cũ cæteris cõmunis est nobis, quandiu portatur in seculo caro ista cõmunis. Quinimmo si qua cõditione,

si qua

ſi qua lege crediderit Chriſtianus, noſcat & teneat, ſciat plus ſibi quàm cæteris in ſeculo laborandũ, cui magis ſit cũ diaboli impugnatione luctandum. Docet & præmonet ſcriptura diuina dicens: Fili accedẽs ad ſeruitutẽ dei, ſta in iuſticia & timore, & præpara animã tuã ad tentationẽ. Et iterũ: In dolore ſuſtine & in timore, & in humilitate patientiã habe, quoniam igne probatᷣ aurum ſimiliter & argentũ. Sic Iob poſt rerũ damna, poſt pignorum funera, uulneribus quoq; & uermibus grauiter afflictus, nõ uictus eſt, ſed probatus: qui in ipſis conflictationibus ſuis & doloribus patientiã religioſæ mentis oſtendens ait: Nudus exiui de utero matris, nudus etiã ibo ſub terrã, dominus dedit & dominus abſtulit: ſicut domino uiſum eſt, ita & factũ eſt, ſit nomen domini benedictũ. Et cum eum uxor ſua cõpelleret, ut ui doloris impatiens aliquid aduerſus deũ querula & inuidioſa uoce loqueretur, reſpondit & dixit: Tanq̃ una ex inſipientibus mulieribus locuta es. Si enim bona ſuſcepimus de manu domini, quare mala nõ toleremus? In his omĩbus quæ contigerunt Iob, labijs ſuis nihil peccauit in conſpectu domini. Itaq; illi teſtimoniũ perhibet dominus dicẽs: Animaduertiſti puerũ meũ Iob? non eſt ſimilis illi quiſquam in terris, homo ſine querela, uerus dei cultor. Et Tobias poſt opera magnifica, poſt miſericordiæ ſuæ multa & glorioſa præconia, cæcitatem luminũ paſſus, timens & benedicens deũ in aduerſis, per ipſam corporis ſui cladem creuit ad laudẽ, quẽ & ipſum uxor ſua deprauare tentauit dicens: Vbi ſunt iuſtitiæ tuæ? ecce quæ pateris. At ille circa timorẽ dei ſtabilis & firmus, & ad omnẽ tolerantiã paſſionis fide religionis armatus, tentationi uxoris inualidæ in dolore nõ ceſſit, ſed magis deum maiore patientia promeruit, quẽ poſtmodũ Raphaël collaudat & dicit: Opera dei reuelare & cõfiteri honorificũ eſt: nam quando orabas tu & Sara nurus tua, ego obtuli memoriã orationis ueſtræ in cõſpectu claritatis dei. Et cũ ſepelires mortuos ſimpliciter, & quia nõ es cunctatus exurgere & derelinquere prandium tuum, & abiſti & condidiſti mortuũ, & miſſus ſum tentare te. Et iterum: Me miſit deus curare te, & Saram nurũ tuã: ego enim ſum Raphaël unus ex ſeptem angelis ſanctis qui aſſiſtimus & conuerſamur ante claritatẽ dei. Hanc tolerantiam iuſti ſemper habuerunt, hanc apoſtoli diſciplinã de domini lege tenuerunt, non muſſitare in aduerſis, ſed quæcũq; in ſeculo accidunt fortiter & patienter excipere. Cum Iudęorũ populus hinc ſemper offenderit, qđ aduerſus deũ frequentius murmuraret, ſicut teſtatur in Numeris dominus deus dicens: Deſinat murmuratio eorũ à me, & nõ morientur. Murmurandum nõ eſt in aduerſis fratres dilectiſſimi, ſed patienter & fortiter quicquid acciderit ſuſtinendũ, cum ſcriptum ſit: Sacrificium deo ſpiritus cõtribulatus, cor contritum & humiliatũ deus nõ deſpicit: In Deuteronomio quoq; moneat ſpiritus ſanctus per Moyſen & dicat: Dominus deus tuus uexabit te, & famem inijciet tibi, & cognoſcetur in corde tuo ſi bene cuſtodieris præcepta

Eccleſia. 2.

Iob. 1

Iob. 2.

Tob. 2.

Numeri. 20.

Pſal. 50.

Deut. 8.

pta eius, siue non. Et iterum: Tentat uos dominus deus uester, ut sciat si diligitis dominum deum uestrũ ex toto corde uestro, & ex tota anima uestra.

Gen. 22. Sic Abraham deo placuit, qui ut deo placeret, nec amittere filiũ timuit, nec gerere parricidium recusauit. Qui filium nõ potes lege & sorte mortalitatis amittere, quid faceres, si filium ubereris occidere? Ad omnia te facere paratum timor dei & fides debet. Sit licet rei familiaris amissio, sit de infestantibus morbis assidua membrorũ & cruenta uexatio, sit de uxore, de liberis, de excedẽtibus charis funebris & tristis auulsio, nõ sint tibi offendicula ista, sed prælia: nec debilitent aut frangant Christiani fidẽ, sed potius ostendant in colluctatione uirtutem, cum contemnenda sit omnis iniuria malorũ præsentium, fiducia futurorũ bonorum. Nisi præcesserit pugna, non potest esse uictoria: cum fuerit in pugnę congressione uictoria, tunc datur uincentibus & corona: nam gubernator in tempestate dinoscitur, in acie miles probat᷑. Delicata iactatio est, cum periculum non est: conflictatio in aduersis probatio est ueritatis. Arbor quæ alta radice fundata est, uentis incumbentibus non mouetur: & nauis quæ forti compage solidata est, pulsatur fluctibus nec foratur: & quando area fruges terit, uentos grana fortia & robusta cõtemnũt, inanes paleæ flatu portante rapiuntur. Sic & apostolus Paulus, post naufragia, post flagella, post carnis & corporis multa & grauia tormenta, non uexari sed emendari se dicit in aduersis, ut dum grauius affligitur, uerius com-

Exhortatio ad patientiam

2. Cor. 12. probetur: Datus est mihi, inquit, stimulus carnis meæ angelus satanæ, qui me colaphizet, ut nõ extollar, propter quod dominum ter rogaui, ut discederet à me, & dixit mihi: Sufficit tibi gatia mea, nam uirtus in infirmitate perficitur. Quando ergo infirmitas uel imbecillitas & uastitas aliqua grassatur, tunc uirtus nostra perficitur: tunc fides si tentata perstiterit, coronatur; si-

Eccles. 27. cut scriptũ est: Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis. Hoc deniq; inter nos & cæteros interest, qui deũ nesciunt, quod illi in aduersis queruntur & murmurant: nos aduersa non auocant à uirtutis & fidei ueritate, sed corroborant in dolore. Hoc quod nunc corporis uires solutus in fluxũ uenter euiscerat, quod in faucium uulnera cõceptus medullitus ignis exæstuat, quod assiduo uomitu intestina quátiunt᷑, quod oculi ui sanguinis inardescunt, quod quorundã pedes uel aliquæ membrorũ partes cõtagio morbidæ putredinis amputantur, quod per iacturas & damna corporum prorumpente languore uel debilitatur incessus, uel auditus obstruitur, uel cæcatur aspectus, ad documentũ proficit fidei. Cõtra tot impetus uastitatis & mortis incõcussi animi uirtutibus cõgredi, quanta pectoris magnitudo est? & quanta sublimitas, inter ruinas humani generis stare erectum, nec cum eis quibus spes in dominũ nulla est, iacere prostratum? Gratulari magis oportet, & temporis munus amplecti, quod dum nostram fidẽ firmiter promimus, & labore tolerato ad Christũ per angustam Christi uiam pergimus.

gimus, præmium uitæ & fidei ipſo iudicante capiamus. Mori planè timeat, ſed qui ex aqua & ſpiritu nō renatus, gehennæ ignibus mancipatur. Mori timeat, qui nō Chriſti cruce & paſſione cenſetur: mori timeat, qui ad ſecundā mortem de hac morte tranſibit: mori timeat, quem de ſeculo recedentē perennibus pœnis æterna flamma torquebit: mori timeat, cui hoc mora longiore cōfertur, ut cruciatus eius & gemitus interim differatur. Multi ex noſtris in hac mortalitate moriunt̃, hoc eſt, multi ex noſtris de ſeculo liberantur. Mortalitas iſta ut Iudæis & gentibus & Chriſti hoſtibus peſtis eſt, ita dei ſeruis ſalutaris exceſſus eſt. Hoc quod ſine ullo diſcrimine generis humani cum iniuſtis & iuſti moriuntur, nō eſt quod putetis bonis & malis interitum eſſe cōmunem. Ad refrigeriū iuſti uocantur, ad ſuppliciū rapiuntur iniuſti: datur uelocius tutela fidentibus, perfidis pœna. Improuidi & ingrati ſumus fratres dilectiſſimi ad diuina beneficia, nec quid nobis cōferat̃ agnoſcimus. Excedūt ecce in pace tutæ cum gloria ſua uirgines, uenientis antichriſti minas & corruptelas & lupanaria nō timentes: pueri periculū lubricæ ætatis euadunt, ad continentiæ atq; innocentiæ præmiū feliciter perueniunt: tormenta iam non timet delicata matrona, metum perſecutionis, & manus cruciatusq; carnificis moriendi celeritate lucrata. Pauore mortalitatis & temporis accenduntur tepidi, conſtringunt̃ remiſſi, excitantur ignaui: deſertores cōpelluntur, ut redeant: gentiles coguntur, ut credant: uetus fidelium populus ad quietem uocatur: ad aciem recens & copioſus exercitus robore fortiore colligitur, pugnaturus ſine metu mortis cum prælium uenerit, qui ad militiam tempore mortalitatis accedit. Quid deinde illud fratres dilectiſſimi, quale eſt, quàm pertinens, quàm neceſſarium, quod peſtis iſta & lues, quæ horribilis & feralis uidetur, explorat iuſticias ſingulorum, & mentes humani generis examinat, an infirmis ſeruiant ſani? an propinqui cognatos pie diligant? an miſereantur ſeruorum languentium domini? an deprecantes ægros nō deſerant medici? an feroces uiolentiam ſuam comprimant? an rapaces auaritiæ furentis inſatiabilem ſemper ardorem uel metu mortis extinguant? an ceruicem flectant ſuperbi? an audaciam leniant improbi? an pereuntibus charis uel ſic aliquid diuites largiantur & donent ſine hærede morituri? Vt nihil aliud mortalitas iſta contulerit, hoc Chriſtianis & dei ſeruis plurimū præſtitit, quod martyrium cœpimus libenter appetere, dum mortem diſcimus non timere. Exercitia ſunt nobis iſta, non funera, dant animo fortitudinis gloriam, contemptu mortis præparant ad coronam. Sed fortaſſe aliquis opponat & dicat: Hoc me ergo in pręſenti mortalitate contriſtat, quod qui paratus ad confeſſionem fueram, & ad tolerantiam paſſionis toto me corde & plena uirtute deuoueram, martyrio meo priuor, dum morte præuenior. Primo in loco nō eſt in tua poteſtate, ſed in dei dignatione martyrium: nec potes te dicere perdidiſſe, quod neſcis an merearis accipere: tunc

Mors quibus timenda.

Obiectio.

deinde deus ſcrutator renum & cordis, & occultorũ contemplator & cognitor uidet te, & laudat, & cõprobat, & qui perſpicit apud te paratã fuiſſe uirtutem, reddet pro uirtute mercedẽ. Nunquid Cain cum deo munus offerret iam peremerat fratrẽ? & tamẽ parricidiũ mente conceptum deus prouidus ante damnauit: ut illic cogitatio mala & pernicioſa cõceptio deo prouidente, proſpecta eſt: ita & in dei ſeruis, apud quos cõfeſſio cogitatur & martyriũ mente concipitur, animus ad bonũ deditus deo iudice coronatur. Aliud eſt martyrio animũ deeſſe, aliud animo defuiſſe martyriũ. Qualem te inuenit deus cum uocat, talem pariter & iudicat, cum ipſe teſtetur & dicat. Et ſcient omnes eccleſiæ quod ego ſum ſcrutator renis & cordis, nec enim ſanguinem ueſtrũ quærit deus, ſed fidem: nam nec Abraham, nec Iſaac, nec Iacob occiſi ſunt, & tamen fidei ac iuſticiæ meritis honorati inter patriarchas primi eſſe meruerunt. Ad quorũ conuiuiũ cõgregatur quiſquis fidelis & iuſtus & laudabilis inuenitur. Meminiſſe debemus uoluntatẽ nos non noſtram, ſed dei facere debere, ſecundũ quod nos deus quotidie iuſſit orare. Quàm præpoſterum eſt quàmq; peruerſum, ut cum dei uoluntatẽ fieri poſtulemus, quando euocat nos & accerſit de hoc mundo deus, nõ ſtatim uoluntatis eius imperio pareamus. Hoc nitimur & reluctamur, & peruicacium more ſeruorũ ad conſpectum domini cum triſticia & mœrore perducimur, exeuntes iſtinc neceſſitatis uinculo, nõ obſequio uoluntatis, & uolumus ab eo præmijs cœleſtibus honorari, ad quẽ uenimus inuiti? Quid ergo rogamus & petimus, ut adueniat regnum cœlorum, ſi captiuitas terrena delectat? Quid precibus frequẽter iteratis rogamus & poſcimus, ut acceleret dies regni, ſi maiora deſideria & uota potiora ſunt ſeruire iſtic diabolo, quàm regnare cũ Chriſto? Denique ut manifeſtius diuinæ prouidentiæ indicia clareſcerent, quod dominus præſcius futurorum ſuis conſulat ad ueram ſalutem, cũ quidam de collegis & cõſacerdotibus noſtris iam infirmitate defeſſus, & de appropinquante morte ſolicitus commeatum ſibi precaretur, aſtitit deprecanti & iam penè morienti iuuenis honore & maieſtate uenerabilis, ſtatu excelſus, & clarus aſpectu, & quem aſſiſtentem ſibi uix poſſet humanus aſpectus oculis carnalibus intueri, niſi quod talẽ uidere iam poterat de ſeculo receſſurus. Atque ille non ſine quadam animi & uocis indignatione infremuit & dixit: Pati timetis, exire non uultis, quid faciam uobis? Increpantis uox eſt & monentis qui de perſecutione ſolicitis, de accerſione ſecuris non conſentit ad præſens deſiderium, ſed contulit in futurum. Audiuit frater noſter & collega moriturus, quod cæteris diceret. Nam qui moriturus audiuit, ad hoc audiuit ut diceret: audiuit nõ ſibi ille, ſed nobis. Nam quid diſceret iam receſſurus? didicit imò nobis remanentibus, ut dum ſacerdotem qui cõmeatum petebat increpitum eſſe cõperimus, quid cunctis expediat agnoſceremus. Nobis quoque ipſis minimis & externis quoties reuelatum eſt, quàm frequenter atque manifeſte

Qualis quis inuenitur, talis iudicatur.

Viſio.

nifeste de dei dignatione præceptũ est,ut cõtestarer assidue, & publice prædicarem,fratres nostros non esse lugendos accersione dominica de seculo liberatos,cum sciam nõ eos amitti,sed præmitti,recedentes præcedere,ut proficiscentes & nauigantes desiderari eos debere,nõ plangi:nec accipiendas esse hic atras uestes,quando illi ibi indumenta alba iam sumpserint: occasionem dandam nõ esse gentilibus, ut nos merito ac iure reprehendant, quod, quos uiuere apud deũ dicimus,ut extinctos & perditos lugeamus, & fidem quam sermone & uoce depromimus,cordis & pectoris testimonio reprobemus.Spei nostræ ac fidei præuaricatores sumus,simulata,ficta,fucata uidẽtur esse quæ dicimus.Nihil prodest uerbis proferre uirtutẽ,& factis destruere ueritatẽ. Improbat deniq; apostolus Paulus & obiurgat & culpat,si qui cõtristentur in excessu suorũ: Nolumus,inquit,ignorare uos fratres de dormientibus,ut nõ contristemini sicut & cæteri,qui spem non habent.Si enim credimus quia Iesus mortuus est & resurrexit,sic & deus eos qui dormierunt in Christo,adducet cum illo. Eos contristari dicit in excessu suorũ,qui spem nõ habent.Qui autẽ spe uiuimus, & in deum credimus, & Christũ passum esse pro nobis, & resurrexisse cõfidimus in Christo manentes, & per ipsum atq; in ipso resurgentes,quid aut ipsi recedere istinc de seculo nolumus, aut nostros recedentes quasi perditos plangimus ac dolemus,ipso Christo domino ac deo nostro monente & dicente: Ego sum resurrectio, qui credit in me licet moriatur,uiuet: & omnis qui uiuit & credit in me, non morietur in æternum.Si in Christũ credimus,fidem uerbis & promissis eius habeamus, & nõ moriemur in æternũ,ad Christũ cum quo & uicturi & regnaturi semper sumus,læta securitate ueniamus.Quod interim morimur,ad immortalitatem morte transgredimur:nec potest uita æterna succedere,nisi hinc contigerit exire:nõ est exitus,sed transitus,& temporali itinere decurso ad ęterna transgressus.Quis non ad meliora festinet? Quis nõ mutari & reformari ad Christi speciem,& ad cœlestis gratiæ dignitatem uenire citius exoptet? Paulo apostolo prædicante:Nostra autem conuersatio,inquit,in cœlis est,unde & dominum expectamus Iesum Christũ, qui transformabit corpus humilitatis nostræ,configuratum corpori claritatis suę.Tales nos futuros & Christus dominus pollicetur,quando ut cum illo simus,& cũ illo in æternis sedibus uiuamus,atq; in regnis cœlestibus gaudeamus, patrẽ precatur pro nobis:Pater quos mihi dedisti,uolo ut ubi ego fuero,& ipsi sint mecũ, & uideant claritatẽ quã mihi dedisti prius quàm mũdus fieret. Venturus ad Christi sedem, ad regnorum cœlestium claritatem,lugere non debet nec plangere,sed potius secundũ pollicitationem domini, secundum fidem ueritatis, in profectione sua & translatiõe gaudere.Sic deniq; inuenimus & Enoch trãslatum esse,qui deo placuit. Sic in Genesi testatur & loquitur scriptura diuina:Et placuit Enoch deo,& non est inuentus postmodum, quia deus illum transtu-

Gaudendum morte potius quàm flendũ.

1.Thess.4.

Ioan.11.

Philip.3.

Ioan. 17.

Enoch deo placuit.

Gen. 5.

transtulit. Hoc fuit placuisse in conspectu dei, de hac contagione seculi meruisse transferri. Sed & per Salomonem docet spiritus sanctus, qui deo placeant, maturius hinc eximi & citius liberari, ne dum in isto mundo diutius
Sap. 4. immorantur, mundi contactibus polluantur. Raptus est, inquit, ne malicia mutaret intellectus eius, placita enim erat deo anima eius: propter hoc properauit educere eum de media iniquitate. Sic & in psalmis ad dominũ pro-
Psal. 83. perat spirituali fide deo sua anima deuota, sicut scriptũ est: Quàm dilectissimæ habitationes tuæ deus uirtutum, desiderat & properat anima mea ad atria dei. Eius est in mundo diu uelle manere, quem mundus oblectat, quẽ seculum blandiens atq; decipiens illecebris terrenæ uoluptatis inuitat. Porrò cum mundus oderit Christianum, quid amas eum qui te odit, & nõ magis sequeris Christum qui te redemit & diligit? Ioannes in epistola sua clamat & loquitur: & ne carnalia desideria sectantes mundum diligamus, hor-
1. Ioan. 2. tatur: Nolite, inquit, diligere mundum, neq; ea quæ in mundo sunt. Si quis dilexerit mundum, nõ est charitas patris in illo, quia omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, & cõcupiscentia oculorũ, & ambitio seculi quæ non est à patre, sed ex cõcupiscentia mundi, & mundus transibit & concupiscentia eius, qui autẽ fecerit uoluntatẽ dei, manet in æternũ, sicut & deus manet in æternum. Porrò fratres dilectissimi, mente integra, fide firma, uirtute robusta, parati ad omnem uoluntatem dei simus: pauore mortis excluso immortalitatem quæ sequitur, cogitemus. Hoc nos ostendamus esse quod credimus, ut neq; charorũ lugeamus excessum: & cũ accersitionis propriæ dies uenerit, incunctanter & libenter ad dominũ ipso uocante ueniamus. Quod cũ semper fuerit faciendũ dei seruis, nunc fieri multo magis debet corruente iam mundo, & malorum infestantiũ turbinibus obsesso, ut qui cernimus cœpisse iam grauia, & scimus imminere grauiora, lucrum maximũ cõputemus, si istinc uelocius recedamus. Si in habitaculo tuo parietes uetustate nutarent, tecta desuper tremerent, domus iam fatigata, iam lassa ædificijs senectute labentibus, ruinam proximã minaretur, nonne omni celeritate migrares? Si te nauigante turbida & procellosa tempestas fluctibus ui uenti exci-
Mund9 nutat tatis, prænunciaret futura naufragia, nonne portũ uelociter peteres? Mundus ecce nutat & labitur, & ruinam sui nõ iam senectute rerũ, sed fine testat: & tu nõ deo gratias agis, nõ tibi gratularis qđ exitu maturiore subtractus, ruinis & naufragijs, & plagis imminentibus exuaris? Considerandũ est fratres dilectissimi, & identidem cogitandũ, renunciasse nos mundo, & tanq̃ hospites & peregrinos hic interim degere. Amplectamur diem, qui assignat singulos domicilio suo, qui nos istinc ereptos, & laqueis secularibus exutos paradiso restituit, & regno cœlesti. Quis non peregre constitutus properet in patriam regredi? Quis non ad suos nauigare festinans, uentum prosperum cupidius optaret, ut uelociter charos liceret amplecti? Patriã nostram
para-

paradisum cõputamus, parentes nostros patriarchas habere iam cœpimus: quid non properamus & currimus, ut patriam nostram uidere, ut parentes salutare possimus? Magnus illic nos charorũ numerus expectat, parentũ, fratrũ, filiorũ, frequens nos & copiosa turba desiderat, iam de sua immortalitate secura, & adhuc de nostra incolumitate solicita. Ad horum conspectũ & complexũ uenire, quanta & illis & nobis in cõmune lætitia est? qualis illic cœlestiũ regnorũ uoluptas sine timore moriendi, & cum æternitate uiuendi? quàm summa & perpetua felicitas? illic apostolorum gloriosus chorus: illic prophetarum exultantium numerus: illic martyrum innumerabilis populus, ob certaminis & passionis uictoriã coronatus: triumphantes illic uirgines, quæ concupiscentiam carnis & corporis continentiæ robore subegerunt: remunerati misericordes qui alimentis & largitionibus pauperũ iustitiæ opera fecerunt, qui dominica præcepta seruantes ad cœlestes thesauros terrena patrimonia transtulerunt. Ad hos fratres dilectissimi auida cupiditate properemus, ut cum his cito esse possimus, ut cito ad Christum uenire contingat, optemus. Hanc cogitationem nostram deus uideat, hoc propositum mentis & fidei dominus Christus aspiciat, daturus eis gloriæ suæ ampliora præmia, quorum circa se fuerint desideria maiora. Amen.

ARGVMENTVM SERMONIS SEQVENTIS.

Sermo quintus eiusdem de lapsis & coronatis iam martyribus uel ad uitam seruatis, docens deum familiam suam hoc examine probare uoluisse, quia traditam diuinitus disciplinam pax longa corruperat. Deinde multa de corpore Christi miracula enarrans, ad pœnitentiam hortatur.

SERMO QVINTVS DE LAPSIS.

Dupin 514

PAx ecce dilectissimi fratres ecclesiæ reddita est, & quod difficile nuper incredulis ac perfidis impossibile uidebatur, ope atq; ultione diuina securitas nostra reparata est. In lęticiam mentes redeũt, & tempestate pressurę ac nube discussa, tranquillitas ac serenitas refulserunt. Dandæ laudes deo, & beneficia eius ac munera cum gratiarũ actione celebranda, quamuis agere gratias nostra uox nec in persecutione cessauerit. Neq; enim tantũ inimico licere potest, ut nõ qui dominũ toto corde, & anima, & uirtute diligimus, benedictiones eius & laudes semper & ubiq; cum gloria prędicemus. Exoptatus uotis omnibus dies uenit, & post longæ noctis horribilẽ tetramq; caliginẽ, dei luce radiatus mundus eluxit. Cõfessores præconio boni nominis claros, & uirtutis ac fidei laudibus gloriosos, lætis conspectibus intuemur, sanctis osculis adhærẽtes, desideratos diu inexplebili cupiditate cõplectimur. Adest militũ Christi cohors candida, qui persecutionis urgentis ferociam turbulentam stabili cõgressione fregerunt, parati ad patientiam carceris, armati ad tolerantiã mortis: repugnastis fortiter seculo, spectaculũ gloriosũ præbuistis deo, secuturis fratribus fuistis exẽplo. Religiosa uox Christũ locuta

Serenitas discussa nube refulget.

Confessorum cõmendatio.

est, in quē se semel credidisse cōfessa est. Illustres manus quæ nō nisi diuinis operibus assueuerant, sacrificijs sacrilegis restiterūt. Sanctificata ora cœlestibus cibis post corpus & sanguinē domini, prophana cōtagia & idolorū reliquias respuerūt. Ab impio sceleratoq; uelamine, quo illic uelabant sacrificantium capita captiua, caput uestrū liberū mansit. Frons cū signo dei pura, diaboli coronam ferre nō potuit, coronæ se domini reseruauit. Quàm uos læto sinu excipit mater ecclesia de prælio reuertentes? Quàm beata, quàm gaudens portas suas aperit, ut adunatis agminibus intretis, de hoste prostrato trophæa referentes? Cum triumphantibus uiris & fœminæ ueniunt, quæ cū seculo dimicantes sexum quoq; uicerunt. Veniunt & geminata militiæ suæ gloria uirgines, & pueri annos suos uirtutibus transeuntes. Necnon & circunstantium cætera multitudo uestram gloriam sequitur, proximis & penè coniunctis laudis insignibus uestigia uestra comitatur. Eadem & illis synceritas cordis, eadem fidei tenacis integritas. Inconcussis præceptorū cœlestiū radicibus nixos, & euangelicis traditionibus roboratos, non præscripta exilia, nō destinata tormenta, nō rei familiaris damna & corporis supplicia terruerunt. Explorandæ fidei præfiniebantur dies. Sed qui seculo renunciasse se meminit, nullum seculi diem nouit. Nec tempora terrena iam computat, qui æternitatē de deo sperat. Nemo fratres nemo hanc gloriam mutilet, nemo incorruptam stantiū firmitatē maligna obtrectatione debilitet, cum dies negantibus præstitutus excessit, quisquis professus intra diem nō est, Christianum se esse cōfessus est. Primus est uictoriæ titulus, gentiliū manibus apprehensum, dominū cōfiteri. Secundus ad gloriam gradus est, cauta secessione subtractū domino reseruari. Illa publica, hæc priuata cōfessio est. Ille iudicē seculi uincit, hic contentus deo suo iudice, cōscientiam puram cordis integritate custodit. Illic fortitudo promptior, hic solicitudo securior. Ille appropinquante hora sua iam maturus inuentus est, hic fortasse dilatus est, qui patrimonio derelicto idcirco secessit, quia nō erat negaturus, confiteretur utiq; si fuisset & ipse detentus. Has martyrū cœlestes coronas, has confessorū glorias spirituales, has stantiū fratrū maximas eximiasq; uirtutes mœstitia una contristat, quod auulsam nostrorū uiscerū partē uiolentus inimicus populationis suę strage deiecit. Quid hoc loco faciam dilectissimi fratres fluctuans uario mentis æstu? Quid aut quomodo dicam? Lachrymis magis quàm uerbis opus est ad exprimendū dolorem, quo corporis nostri plaga deflenda est, quo populi aliquando numerosi multiplex lamentanda iactura est. Quis em̄ sic durus ac ferreus, quis sic fraternæ charitatis oblit9, qui inter suorum multiformes ruinas & lugubres ac multo squalore deformes reliquias constitutus, siccos oculos tenere præualeat? nec erumpente statim fletu prius gemitus suos lachrymis quàm uoce depromat? Doleo fratres doleo uobiscum, nec mihi ad leniendos dolores meos integritas propria & sanitas

Victoriæ gradus.

priuata blanditur. quãdo plus pastor in gregis sui uulnere uulneretur. Cum singulis pectus meum copulo, mœroris & funeris pondera luctuosa partici/po. Cum plangentibus plango, cum deflentibus defleo, cum iacentibus iace re me credo. Iaculis illis grassantis inimici mea membra simul percussa sunt, sæuientes gladij per mea uiscera transierunt. Immunis & liber à persecutio/nis incursu fuisse non potest animus. In prostratis fratribus & me prostra/uit affectus. Habẽda tamẽ est, fratres dilectissimi, ratio ueritatis, nec sic men tem & sensum persecutionis infestæ tenebrosa caligo debet cæcasse, ut nihil remanserit lucis & luminis, unde diuina præcepta perspici possint. Sed cla/dis causa cognoscitur, & medela uulneris inuenitur, deus probare familiam suam uoluit. Et quia traditam nobis diuinitus disciplinam pax longa corru perat, iacentem fidem, & penè dixerim dormientem censura cœlestis erexit: cumq́ nos pro peccatis nostris amplius pati mereremur, clementissimus do/minus sic cuncta moderatus est, ut hoc omne quod gestum est, exploratio potius quàm persecutio uideretur. Studebant augendo patrimonio singu/li, & obliti quid credentes aut sub apostolis ante fecissent, aut semper facere deberent, insatiabili cupiditatis ardore ampliandis facultatibus incubabãt. Non in sacerdotibus religio deuota, non in*ministerijs fides integra, non in operibus misericordia, non in moribus disciplina. Corrupta barba in uiris, in fœminis forma fucata. Adulterati post dei manus oculi, capilli mendacio colorati. Ad decipiẽda corda simplicium callidæ fraudes, circũueniendis fra/tribus subdolæ uoluntates. Iungere cum infidelibus uinculum matrimonij, prostituere cum gentilibus membra Christi. Nõ iurare tantum temere, sed ad hoc etiam peierare. Præpositos superbo tumore contemnere, uenenato sibi ore maledicere. Odijs pertinacibus inuicem diffidere. Episcopi plurimi, quos & ornamẽto esse oportet cæteris & exemplo, diuina procuratione con/tempta, procuratores rerum secularium fieri, derelicta cathedra, plebe deser/ta, per alienas prouincias oberrantes negociationis quæstuosæ nundinas au cupari. Esurientibus in ecclesia fratribus habere argentum largiter, uelle fun dos insidiosis fraudibus rapere, usuris multiplicãtibus fœnus augere. Quid non perpeti tales pro peccatis eiusmodi mereremur? cum iam pridem præ/monuerit ac dixerit censura diuina: Si dereliquerint legem meam, & in iudi/cijs meis non ambulauerint, si iustificationes meas prophanauerint, & præ/cepta mea non seruauerint, uisitabo in uirga facinora eorum, & in flagellis delicta eorum. Prænunciata sunt ista nobis & ante prædicta. Sed nos datæ legis & obseruationis immemores, id egimus per nostra peccata, ut dum do mini mandata cõtemnimus, ad correctionem delicti, & probationem fidei remedijs seuerioribus ueniremus. Nec saltem sero conuersi ad domini timo rem sumus, ut hanc correctionem nostram probationemq́ diuinam patien ter subiremus. Ad prima statim uerba minantis inimici, maximus fratrum

Veritatis ra/tio habenda.

Fides dorm[illegible] censura cœ/sti erigitur

Al', ministris.
Inuersa o[illegible].

Psal. 88.

numerus fidem suam prodidit, nec prostratus est persecutionis impetu, sed uoluntario lapsu se ipse prostrauit. Quid oro inauditum, quid nouum uenerat, ut uelut incognitis atq; inopinatis rebus exortis Christi sacramẽtum temeritate præcipiti solueretur? Nónne hæc & prophetæ ante, & apostoli postmodum nunciauerunt? Nónne iustorum pressuras, & gentilium semper iniurias pleni spiritu sancto prædicauerunt? Nónne fidem nostrã semper armãs & dei seruos cœlesti uoce corroborans, dicit scriptura diuina: Dominum deum tuum adorabis, & illi soli seruies? Nónne iram diuinæ indignationis ostendens, & pœnæ metũ præmonens denuo dicit? Adorauerũt eos quos fecerunt digiti eorum, & curuatus est homo, & humiliatus est uir, & non laxabo illis. Et iterum deus loquitur dicens: Sacrificans dijs eradicabitur, nisi deo soli. In euangelio quoq; postmodum dominus in uerbis doctor, & consummator in factis, docens quid fieret & faciens quodcunq; docuisset: quicquid nunc geritur & geretur, nónne ante præmonuit? Nónne & negantibus æterna supplicia, & salutaria confitentibus præmia ante constituit? Exciderunt quibusdam, proh nephas, omnia, & de memoria recesserunt. Non expectauerunt saltem, ut interrogati negarent, ut thus accenderent apprehensi. Ante aciem multi uicti, sine congressione prostrati, nec hoc sibi reliquerunt, ut sacrificare idolis uiderentur inuiti. Vltro ad forum currere, ad mortem sponte properare, quasi hoc olim cuperẽt, quasi amplecterentur occasionem datam, quam semper optassent. Quot illic à magistratibus uespera urgente dilati sunt? quot ne eorum differretur interitus etiam rogauerunt? Quam uim potest talis obtendere, qua crimen suum purget, cũ uim magis ipse fecerit ut periret? Nónne quando ad Capitolium sponte uẽtum est, quando ultro ad obsequium diri facinoris accessum est, labauit gressus, caligauit aspectus, tremuerunt uiscera, brachia conciderunt? Nõ sensus obstupuit, sermo hæsit, lingua defecit? Stare illic potuit dei seruus, & loqui & renunciare Christo, qui iam diabolo renunciarat & seculo? Nõ ara illa, quò moriturus accessit, rogus illi fuit? Non ille altare, quod fœtore tetro fumare ac redolere cõspexerat, uelut funus & bustum uitæ suæ horrere ac fugere debebat? Quid hostiam tecum miser, quid uictimam immolaturus uel supplicaturus imponis? Ipse ad aras hostia, uictima ipse uenisti. Immolasti illic salutem tuam, spem tuam. Fidem tuam funestis illis ignibus concremasti. Ac multis proprius interitus satis non fuit. Hortamentis mutuis in exitium populus impulsus est, mors inuicem lethali poculo propinata est. Ac ne quid deesset ad criminis cumulum, infantes quoq; parentum manibus uel impositi uel attracti. Amiserũt paruuli, quod in primo statim natiuitatis exordio fuerant consecuti. Nónne illi cum iudicij dies uenerit dicent: Nos nihil fecimus, nec derelicto cibo & poculo dei ad prophana contagia sponte properauimus, perdidit nos aliena perfidia, parentes sensimus parricidas: Illi nobis

Marginal notes: Deut. 6. (beside "Dominum deum tuum adorabis"); Esa. 2. (beside "eos quos fecerunt digiti eorum"); Exo. 22. (beside "& non laxabo illis. Et iterum")

bis ecclesiam matrem, illi patrem deum negauerunt, ut dum parui & impro uidi, & tanti facinoris ignari, per alios ad consortium criminum iungimur, aliena fraude*moreremur? Nec est, proh dolor, iusta aliqua & grauis causa, quæ tantum facinus excuset. Relinquenda erat patria, & patrimonij facienda iactura. Cui enim nascenti atq; morienti non relinquenda quando q; patria, & patrimonij sui facienda iactura est? Vt Christus nõ relinquatur, salutis ac sedis æternæ iactura timeatur. Clamat ecce per prophetam spiritus sanctus: Discedite, discedite, exite inde, & immundũ nolite tangere. Exite de medio eius, mundamini qui fertis uasa domini: & qui sunt uasa domini ac templum dei, ne immundum tãgere, & feralibus cibis pollui uiolariq; cogantur, nõ exeunt de medio nec recedunt? Alibi quoq; uox auditur è cœlo, præmonens quid dei seruos facere conueniat dicens: Exi de ea populus meus, ne particeps sis delictorum eius, & ne perstringaris plagis eius. Qui exit & cedit, delicti particeps non fit. Plagis uero & ipse constringitur, qui socius criminis inuenitur. Et ideo dominus in persecutione secedere & fugere mandauit, atq; ut id fieret & docuit & fecit. Nam cum corona de dei dignatione descendat, nec possit accipi nisi fuerit hora sumẽdi, quisquis in Christo manens interim cedit, non fidem denegat, sed tempus expectat. Qui autem cum non secederet cecidit, remansit negaturus. Dissimulanda fratres ueritas non est, nec uulneris nostri materia & causa reticenda. Decepit multos patrimonij sui amor cæcus, nec ad recedendum parati, aut expediti esse potuerunt, quos facultates suæ uelut compedes ligauerunt. Illa fuerunt remanentibus uincula, illæ cathenæ, quibus & uirtus retardata est, & fides pressa, & mens uincta, & anima præclusa, ut serpenti terram, secundũ dei sententiam deuoranti, præda & cibus fierent, qui terrestribus inhærerent. Et idcirco dominus bonorum magister, & præmonens in futurum: Si uis, inquit, perfectus esse, uade uende om̃ia tua, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlis, & ueni sequere me. Si hoc diuites facerent, per diuitias nõ perirent, thesaurum in cœlo reponentes, hostem nunc & expugnatorẽ domesticum non haberẽt: esset in cœlo cor, & animus & sensus, si thesaurus esset in cœlo. Nec uinci à seculo posset, qui unde uinceretur in seculo non haberet: sequeretur dominum solutus & liber, ut apostoli & sub apostolis multi, & nonnulli sæpe fecerunt, qui & rebus suis & parentibus derelictis, indiuiduis Christo nexibus adhæserunt. Sequi autem Christum quomodo possunt, qui patrimonij uinculo detinentur? Aut quomodo cœlum petunt, & ad sublimia & alta conscendunt, qui terrenis cupiditatibus degrauantur? Possidere se credunt, qui potius possidentur, census sui serui, nec ad pecuniam suam domini, sed magis pecuniæ mancipati. Hoc tempus, hos homines Apostolus denotat dicens: Qui autem uolunt diuites fieri, incidunt in tentationem & muscipulas, & desideria multa & nocentia, quæ mergunt hominem in perditionem

al. caperemur · *Esa. 52.* · *Apo. 18.* · *Mat. 19.* · *Pecuniæ mancipati.* · *1. Timo. 6.*

Cupiditas radix malorũ. & interitum. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes errauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. Dominus autem quibus nos præmijs ad contemptum rei familiaris inuitat? Parua hæc & exigua huius temporis damna, quibus mercedibus pensat? Nemo *Marci.10.* est, inquit, qui relinquat domum, aut agrum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios, propter regnum dei, & nõ recipiat septies tantum in isto tempore, in seculo autem uenturo uitam æternam. Quibus cognitis, & de domini pollicentis ueritate compertis, non tantum timenda non est eiusmodi, sed & optanda iactura, ipso denuo domino prædicante & monente: Be- *Matth.5.* ati eritis cum persecuti uos fuerint, & separauerint uos, & expulerint, & maledixerint nomini uestro ut nequam propter filium hominis. Gaudete in illa die & exultate, ecce enim merces uestra multa est in cœlis. Sed tormenta postmodum uentura erant, & cruciatus graues reluctantibus imminebant. Queri de tormentis potest, qui per tormenta superatus est: & excusationem doloris obtendere, qui uictus est in dolore. Potest rogare talis, & dicere: Certare quidem fortiter uolui, & sacramenti mei memor deuotionis ac fidei arma suscepi, sed me in congressione pugnantem cruciamenta uaria & supplicia longa uicerunt: Stetit mens stabilis, & fides fortis, & cum torquentibus pœnis immobilis diu anima luctata est: sed cum durissimi iudicis recrudescente sæuitia iam fatigatum nunc flagella scinderent, nunc contunderent fustes, nunc equuleus extenderet, nunc ungula effoderet, nunc flamma torreret, caro me in colluctatione deseruit, infirmitas uiscerum cessit, nec animus *Corpus nõ animus in martyrio deficit.* sed corpus in dolore defecit. Potest cito proficere ad ueniam causa talis. Potest eiusmodi excusatio esse miserabilis. Sic hic Casto & Aemilio aliquando dominus ignouit. Sic in prima congressione deuictos, uictores in secundo prælio reddidit, ut fortiores ignibus fierent, qui ignibus ante cessissent, & unde superati essent inde superarent. Deprecabantur illi non lachrymarum miseratione, sed uulnerum, nec sola lamentabili uoce, sed laceratione corporis & dolore. Manabat pro fletibus sanguis, & pro lachrymis cruor semiustulatis uisceribus defluebat. Nunc uero quæ uulnera ostendere uicti possunt? quas plagas hiantium uiscerum? quæ tormẽta membrorum, ubi non fides congressa cecidit, sed congressionem perfidia præuenit? Nec excusat oppressum necessitas criminis, ubi crimen est uoluntatis. Nec hoc eò dico, ut fratrum causas onerem, sed ut magis fratres ad precem satisfactionis instigem. Nam cum scriptum sit, qui uos felices dicunt, in errorem uos mittunt, & semitas pedum uestrorum turbant. Qui peccantem blandimentis adulantibus palpat, peccandi fomitem subministrat, nec comprimit delicta ille, sed nutrit. At qui consilijs fortioribus redarguit simul, atque instruit fra- *Apo.3.* trem, promouet ad salutem. Quos diligo, inquit dominus, redarguo & castigo. Sic oportet dei sacerdotem non obsequijs decipientibus fallere, sed

remedijs salutaribus prouidere. Imperitus est medicus, qui tumentes uulnerum sinus manu parcente contrectat, & in altis recessibus uiscerum uirus inclusum, dum seruat, exaggerat. Aperiendum uulnus est & secandum, & putredinibus amputatis medela fortiore curandum. Vociferetur & clamet licet, & conqueratur æger impatiens per dolorem, gratias aget postmodum, cum senserit sanitatem. Emersit enim, fratres dilectissimi, nouum genus cladis, & quasi parum persecutionis procella sæuierit, accessit ad cumulum sub misericordiæ titulo malum fallens & blanda pernicies. Contra euangelij uigorem, contra domini ac dei legem temeritate quorundam laxatur incautis communicatio. Irrita & falsa pax, periculosa dantibus, & nihil accipientibus profutura. Non quærunt sanitatis patientiam, nec ueram de satisfactione medicinam. Pœnitentia de peccatoribus exclusa est, grauissimi extremiqúe delicti memoria sublata est. Opperiuntur morientium uulnera, & plaga lethalis altis & profundis uisceribus infixa, dissimulato dolore contegitur. A diaboli aris reuertentes, ad sanctum domini sordidis & infectis nidore manibus accedunt. Mortiferos idolorum cibos adhuc penè ructantes, exhalantibus etiamnum scelus suum faucibus & contagia funesta redolentibus, domini corpus inuadunt, cum occurrat scriptura diuina & clamet & dicat: Omnis mundus manducabit carnem, & anima quæcunque manducauerit ex carne salutaris sacrificij, quod est domini, & immunditia eius super ipsum, & peribit anima illa de populo suo: Apostolus item testetur & dicat: Nõ potestis calicem domini bibere & calicem dæmoniorũ, non potestis mensæ domini cõmunicare & mensæ dæmoniorum: Idem contumacibus & peruicacibus comminetur & denunciet dicens: Quicunq; ederit panem, aut biberit calicem domini indigne, reus erit corporis & sanguinis domini. Spretis his omnibus atq; contemptis, uis infertur corpori eius & sanguini eius. Plus modo in dominum manibus atq; ore delinquunt, quàm cum dominum negauerunt. Ante expiata delicta, ante exomologesin factam criminis, ante purgatam conscientiam sacrificio & manu sacerdotis, ante offensam placatã indignantis domini & minantis, pacem putant esse, quam quidam uerbis fallacibus uenditant. Non est pax illa, sed bellum. Nec ecclesiæ iungitur qui ab euangelio separatur. Quid iniuriam beneficium uocant? quid impietatẽ uocabulo pietatis appellant? quid eis qui flere iugiter, & rogare dominũ suum debent, intercepta pœnitentiæ lamentatione communicare se simulãt? Hoc sunt eiusmodi lapsis, quod grando frugibus, quod turbidum sydus arboribus, quod armentis pestilens uastitas, quod nauigijs sæua tempestas. Solatium æternæ spei adimunt, arborem à radice subuertũt, sermone morbido ad lethale contagiũ serpunt, nauẽ ad scopulos, ne in portum perueniat, illidunt. Non cõcedit pacẽ facilitas ista, sed tollit: nec cõmunicationem tribuit, sed impedit ad salutẽ. Persecutio est hæc alia, & alia tentatio, per quã subtilis ini-

Medicus imperitus.

Pax dantibus periculosa.

Leuit. 17.

1. Cor. 10.

1. Cor. 11.

lis inimicus impugnandis adhuc lapsis occulta populatione grassatur, ut lamentatio conquiescat, ut dolor sileat, ut delicti memoria uanescat, comprimatur pectorum gemitus, statuatur fletus oculorum, ne dominũ grauiter offensum longa & plena pœnitentia deprecetur, cum scriptum sit: Memento unde cecideris, & age pœnitẽtiam. Nemo se fallat, nemo decipiat. Solus dominus misereri potest. Veniam peccatis, quæ in ipsum commissa sunt, solus potest ille largiri qui peccata nostra portauit, q pro nobis doluit, quẽ deus tradidit pro peccatis nostris. Homo deo esse non potest maior, nec remittere aut donare indulgẽtia sua seruus potest, quod in dominum delicto grauiore commissum est, ne adhuc lapso & hoc accedat ad crimen, si nesciat esse prædictum: Maledictus homo qui spem habet in homine. Dominus orandus est, dominus nostra satisfactione placandus est, qui negantem negare se dixit, qui omne iudicium de patre solus accepit. Credimus quidem posse apud iudicem plurimum ualere martyrum merita & opera iustorum, sed cum iudicij dies uenerit, cum post occasum seculi huius & mũdi ante tribunal Christi populus eius adstiterit. Cæterum si quis præpropera festinatione temerarius remissionem se cunctis dare putat posse, aut audet domini præcepta rescindere, non tantum nihil prodest, sed & obest lapsis. Prouocasse est iram, non seruasse sententiam, nec misericordiã prius dei deprecandam putare, sed contẽpto domino de sua facilitate præsumere. Sub ara dei animæ occisorum martyrum clamant magna uoce dicẽtes: Quousq; domine sanctus & uerus non iudicas & uindicas sanguinem nostrum de his qui in terris inhabitant? & requiescere ac patientiã adhuc tenere iubẽtur: & quẽquam posse aliquis existimat remittendis passim donandisq; peccatis bonum fieri contra iudicẽ uelle, aut prius quàm uindicetur, ipse alios posse defendere? Mandant aliquid martyres fieri? si iusta, si licita, si non cõtra ipsum dominũ, à dei sacerdote facienda sunt, si obtemperantis facilis & prona consensio, si petentis fuerit religiosa moderatio. Mandant aliquid martyres fieri? Sed si scripta non sunt in domini lege quæ mandant, ante est ut sciamus illos de deo impetrasse, quod postulant, tunc facere quod mandant. Neque enim statim uideri potest de diuina maiestate cõcessum, quod fuerit humana pollicitatione promissum. Nam & Moyses pro peccatis populi petit, nec tamen peccantibus ueniã, cum petisset, accepit: Precor, ait, domine deliquit hic populus delictum grande, & nunc si dimittis eis delictum dimitte: sin autem, dele me de libro quem scripsisti. Et dixit dominus ad Moysen: Si quis deliquit ante me, deleam eum de libro meo. Ille amicus dei, ille facie ad faciẽ locutus cum deo, quod petijt impetrare non potuit, nec dei indignantis offensam sua deprecatione pacauit. Hieremiam deus laudat & prædicat dicens: Prius quàm te formarem in utero, noui te, & prius quàm exires de uulua, sanctificaui te, & prophetam in gentibus dedi te: & eidem pro peccatis

Apocal. 2. — *Deo propriũ misereri.* — *Hieremiæ 17.* — *Dominus orãdus.* — *Apoc. 6.* — *Exod. 32.* — *Hier. 1.*

populi deprecanti frequentius & oranti: Noli, ait, orare pro populo hoc, & Ibid. 7.
noli postulare pro eis in prece & oratione, quia non exaudiam in tempore
in quo inuocabũt me, in tempore afflictionis suæ. Quid uero iustius Noë, Gen 6.
qui cum repleta esset terra peccatis, solus inuentus est iustus in terris? Quid Dan. 3.
gloriosius Daniele? Quid ad facienda martyria in fidei firmitate robustius? in dei dignatione felicius? qui totiens & cum confligeret uicit, & cum
uinceret superuixit? Quid Iob in operibus promptius, in tentationibus fortius, in dolore patientius, in timore submissius, in fide uerius? Nec his ta- Iob. 1.
men si rogarent concessurum se deus dixit. Cum propheta Ezechiel pro Ezech. 14.
delicto populi deprecaretur: Terra, inquit, quæcunque peccauerit mihi ut delinquat delictum, extendam manum meam super eam, & obteram stabilimentum panis, & immittam in eam famem, & auferam ab ea hominem & pecora. Et si fuerint tres uiri ĩj in medio eius, Noë, Daniel, & Iob, non liberabunt filios neq; filias, ipsi soli salui erunt. Adeo non omne quod petitur in præiudicio petentis, sed in dantis arbitrio est. Nec quicquam sibi usurpat & uindicat humana sententia, nisi annuat & censura diuina. In euangelio dominus loquitur, dicens: Qui me confessus fuerit coram hominibus, Mat. 8.
& ego confitebor eum coram patre meo qui in cœlis est. Qui autem me ne- Luc. 12.
gauerit, & ego negabo eum. Si se negantem non negat, nec confitentem con Mat. 10.
fitetur. Non potest euangelium in parte consistere, & in parte nutare. Aut utrunque oportet ut ualeat, aut utrunque uim ueritatis amittat. Si negantes rei criminis non erunt, nec confitentes præmium uirtutis accipient. Porrò si fides quæ uicerit, coronatur, necesse est, ut uicta perfidia puniatur. Ita martyres, aut nihil possunt, si euangelium solui potest: aut si euangelium non potest solui, contra euangelium facere non possunt, qui de euangelio martyres fiũt. Nemo, fratres dilectissimi, infamet martyrum dignitatem, nemo eorũ glorias destruat, & coronas. Manet incorruptæ fidei robur incolume, nec dicere aliquid aut facere contra Christum potest, cuius & spes, & fides, & uirtus, & gloria omnis in Christo est. Vt ab episcopis contra mandatũ dei fiat, autores esse non possunt, qui ipsi dei mandata fecerunt. An quisquam maior deo, aut diuina bonitate clementior, qui aut infectum uelit, quod passus est deus fieri, aut quasi illi minus potestatis ad protegendam ecclesiam suam fuerit, auxilio nos suo putet posse seruari? nisi hæc ignaro deo gesta sunt, aut non permittente illo omnia ista ueniunt, cũ doceat indociles, & admoneat immemores scriptura diuina, quæ loquitur dicens: Quis dedit in di Esa. 42.
reptionem Iacob & Israël eis qui prædabantur eum? nónne deus cui peccauerunt & nolebant in uijs eius ambulare, neq; audire legem eius? Et superduxit super eos iram animationis suæ. Et alibi testatur ac dicit: Nunquid nõ Esa. 59.
ualet manus dei ut saluos faciat? Aut grauauit aurem ut non exaudiat? sed peccata uestra inter uos & deum separant, & propter delicta uestra auertit

faciem à uobis, ne misereatur. Delicta potius nostra reputemus, actus nostros & animi secreta uoluentes, conscientiæ merita ponderemus. Redeat in cor nostrum, non ambulasse nos in uijs domini, & abiecisse legem dei, præcepta eius & monita salutaria nunquam seruare uoluisse, quid de eo boni sentias? Quem timorem fuisse apud eum, quam fidem credas, quem corrigere nec metus potuit, nec persecutio ipsa reformauit? Alta & erecta ceruix, nec quia cecidit inflexa est. Tumens animus & superbus, nec quia uictus est, fractus est. Iacens stantibus, & integris uulneratus minatur, & quod nō statim domini corpus inquinatis manibus accipiat, aut ore polluto domini sanguinem bibat, sacerdotibus sacrilegus irascitur. Atque ò tuam nimiam furiose dementiam: Irasceris ei, qui abs te auertere iram dei nititur: ei minaris, qui pro te domini misericordiam deprecatur: qui uulnus tuum sentit, quod ipse non sentis: qui pro te lachrymas fundit, quas ipse forsitan non fundis. Oneras adhuc crimen & cumulas. Et cū sis ipse implacabilis ad antistites dei, putas circa te dominū posse placari? Accipe potius & admitte quæ loquimur: Quid surdæ aures salutaria præcepta non audiunt, quæ monemus? Quid cæci oculi pœnitentiæ iter non uident, quod ostendimus? Quid perculsa & alienata mens remedia uitalia non percipit, quæ de scripturis cœlestibus & discimus & docemus? Aut si incredulis quibusdam minor fides est futurorum, uel præsentibus terreantur. Ecce eorum qui negauerunt quæ supplicia conspicimus, quos eorum tristes exitus flemus? Nec hic esse sine pœna possunt, quamuis necdum pœnæ dies uenerit. Plectuntur interim quidam, quo cæteri corrigantur. Exempla sunt omnium, tormenta paucorum. Vnus ex his qui sponte Capitolium negaturus ascendit, postquàm Christum negauit, obmutuit. Pœna inde cœpit, unde cœpit & crimē, ut nec rogare iam posset, qui uerba ad precandam misericordiam non haberet. Alia in balneis cōstituta (hoc enim crimini eius & malis deerat, ut ad balneas statim pergeret, quæ lauacri uitalis gratiam perdidisset) illic ab immundo spiritu immunda correpta cecidit, laniauit dentibus linguam, qua fuerat uel pasta impie uel locuta. Postquàm sceleratus cibus sumptus est, in perniciem suam rabies oris armata est. Ipsa sui carnifex extitit, nec diu superesse postmodum potuit, doloribus uentris & uiscerum cruciata defecit. Præsente ac teste me ipso accipite quid euenerit. Parentes forte fugientes dum trepidi minus consulunt, sub nutricis alimento paruulam filiam reliquerunt, relictam nutrix detulit ad magistratus. Illi ei apud idolum quò populus confluebat, quod carnem necdum posset edere per ætatem, panem mero mixtum, quod tamē & ipsum de immolatione pereuntium supererat, tradiderunt. Recepit filiam postmodum mater. Sed facinus puella commissum tam loqui & indicare non potuit, quàm nec intelligere prius potuit, nec arcere. Ignoratione igitur obreptum est, ut sacrificantibus nobis eam secum mater inferret. Sed enim puella

Exhortatio.

Puella à dæmone possessa

puella mixta cum sanctis,precis nostræ & orationis impatiens, nunc plora-tu concuti,nunc mentis æstu fluctuabunda iactari, uelut tortore cogente, quibus poterat indicijs conscientiam facti in simplicibus adhuc annis rudis anima fatebatur. Vbi uero solennibus adimpletis calicem diaconus offerre præsentibus cœpit,& accipientibus cæteris locus eius aduenit, faciem suam paruula instinctu diuinæ maiestatis auertere, os labijs obturantibus pre-mere,calicem recusare. Perstitit tamen diaconus,& reluctanti licet de sacra-mento calicis infudit. Tunc sequitur singultus & uomitus. In corpore atque ore uiolato eucharistia permanere non potuit. Sanctificatus in domini san-guine potus,de pollutis uisceribus erupit, tanta est potestas domini, tanta maiestas. Secreta tenebrarum sub eius luce detecta sunt,sacerdotem dei nec occulta crimina fefellerunt. Hoc circa infantem,quæ ad loquẽdum alienum circa se crimẽ necdum habuit ætatem. At uero ea quæ ætate prouecta, & in annis adultioribus constituta sacrificantibus latenter obrepsit, non cibum, sed gladium sibi sumens & uelut quædam uenena lethalia intra fauces & pe-ctus admittens,angi & anima exæstuante concludi postmodum cœpit. Et pressuram non iam persecutionis,sed delicti sui passa, palpitans & tremens concidit. Impunitum diu non fuit nec occultum dissimulatæ conscientiæ cri-men,quæ fefellerat hominem,deum sensit ultorem. Et cum quædam arcam suam,in qua domini sanctum fuit,manibus indignis tentasset aperire, igne inde surgente deterrita est,ne auderet attingere. Et quidam alius & ipse ma-culatus sacrificio à sacerdote celebrato,partem cum cæteris ausus est latenter accipere,sanctum dei edere & contrectare non potuit,cinerem ferre se aper-tis manibus inuenit,documento unius ostensum est,dominum recedere, cũ negatur:nec immerentibus ad salutem prodesse quod sumitur, cum gratia salutaris in cinerem sanctitate fugiente mutetur. Quàm multi quotidie im-mundis spiritibus adimplentur,quàm multi usque ad insaniam mentis ex-cordes dementiæ furore quatiuntur? Nec necesse est ire per exitus singulo-rum,cum per orbis multiformes ruinas tam delictorum pœna sit uaria, quàm delinquentium multitudo numerosa. Vnusquisque consideret non quid alius passus sit,sed quid pati & ipse mereatur. Nec euasisse se credat,si eum interim pœna distulerit,cum timere plus debeat, quem sibi dei iudicis censura seruauit:ne sibi quo minus agant pœnitentiam blandiantur, qui & si nefandis sacrificijs manus non contaminauerunt,libellis conscientiam pol-luerunt. Et illa professio denegantis contestatio est Christiani quod fuerat abnuentis,fecisse se dixit quicquid alius faciẽdo commisit. Cumq; scriptum sit: Non potestis duobus dominis seruire, seruiuit seculari domino qui ob-temperauit eius edicto. Magis obaudiuit humano imperio quàm deo. Vi-derit an minore uel dedecore,uel crimine apud homines publicauerit quod admisit.

Miraculum.

Matth. 6.

admisit. Deum tamen iudicem subterfugere & uitare nõ poterit, cum dicat
Psal.138. spiritus sanctus in psalmis: Quod est imperfectum meum, uiderunt oculi
1.Reg.16. tui, & in libro tuo omnes scribentur. Et iterum: Homo uidet in facie, deus in
Hiere.17. corde: Ipse quoq; dominus præmoneat & præstruat dicens: Et scient omẽs ecclesiæ quia ego sum scrutator renis & cordis. Perspicit ille abdita & secreta atq; occulta considerat. Nec dei oculos potest aliquis euadere dicentis: Ego deus approximans, & non deus de longinquo. Si absconditus fuerit homo in abditis, ego ergo nõ uidebo eum? Nónne cœlum & terram ego impleo?
Deo omnia manifesta. Videt ille corda & pectora singulorum, & iudicaturus non tantũ de factis, sed & de uerbis & de cogitationibus nostris omnium mentes uoluntatesq; conceptas in ipsis adhuc clausi pectoris latebris intuetur. Deniq; quando & fide maiore & timore meliore sunt, qui quamuis nullo sacrificij aut libelli facinore constricti, quoniam tamen de hoc uel cogitauerunt, hoc ipsum apud sacerdotes dei dolenter & simpliciter confitentur, exomologesin conscientiæ faciunt, animi sui pondus exponunt, salutarem medelam paruis licet & modicis uulneribus exquirunt, scientes scriptum esse:
Gal.6. Deus non deridetur. Deri deri & circũueniri deus non potest, nec astutia aliqua fallente deludi. Plus imò delinquit, qui secundum hominem deum cogitans, euadere se pœnam criminis credit, si nõ palàm crimen admisit. Christus in præceptis suis dicit: Qui confusus me fuerit, confundet eum filius hominis. Et Christianũ se putat, qui Christianus esse aut confunditur, aut ueretur? Quomodo potest esse cum Christo, qui ad Christum pertinere, aut erubescit, aut metuit? Minus planè peccauerit non uidendo idola, nec sub oculis circũstantis atq; insultantis populi sanctitatem fidei prophanando, non polluendo manus suas funestis sacrificijs, nec sceleratis cibis ora maculando. Hoc eò proficit, ut sit minor culpa, non ut innocens conscientia. Facilius potest ad ueniam criminis peruenire, non est tamen immunis à crimine. Nec cesset in agenda pœnitentia atque in domini misericordia deprecanda, ne quod minus esse in qualitate delicti uidetur, in neglecta satisfactione cumuletur. Confiteantur singuli quæso uos fratres delictum suum, dum adhuc qui deliquit in seculo est, dum admitti confessio eius potest, dum satisfactio & remissio facta per sacerdotes apud dominum grata est. Conuertamur ad dominũ mente tota, & pœnitentiam criminis ueris doloribus exprimentes, dei misericordiam deprecemur. Illi se anima prosternat. Illi mœstitia satisfaciat. Illi spes omnis incumbat. Rogare qualiter debeamus dicit ipse: Reuertimini, inquit, ad me ex toto corde uestro, simulq; & ieiunio & fletu & planctu, & scindite corda uestra & non uestimenta. Ad dominum toto corde redeamus. Iram & offensam eius, ieiunijs, fletibus, planctibus, sicut admonet ipse, placemus. Lamentari eum putamus ex toto corde, ieiunijs, fletibus, planctibus dominum deprecari, qui ex primo criminis die lauacra cum fœminis quotidie celebrat,

qui

qui epulis affluentibus pastus,& sagina largiore distentus,cupiditates suas postridie eructat,nec cibos suos & potus cum pauperum necessitate cõmunicat? Qui hilaris ac lætus incedit,quomodo mortẽ suã deflet? Cumq́ scriptum sit,nõ corrumpetis effigiem barbæ uestræ, barbã uellit & faciẽ suam comit. Et placere nunc cuiquã studet,qui deo displicet? An illa ingemiscit & plãgit,cui uacat cultũ preciosæ uestis induere, nec indumentũ Christi quod perdidit cogitare? accipere preciosa ornamenta,& monilia elaborata,nec diuini & cœlestis ornatus damna deflere? Tu licet indumenta peregrina & uestes sericas induas,nuda es. Auro te licet & margaritis gemmisq́ condecores,sine Christi decore deformis es. Et quæ capillos tuos inficis,uel nunc in doloribus desine. Et quæ nigri pulueris ductu oculorum liniamenta depingis,uel nunc lachrymis oculos tuos ablue. Si quem de tuis charis mortalitatis exitu perdidisses,ingemisceres dolenter & fleres,facie inculta,ueste mutata,neglecto capillo,uultu nubilo, ore deiecto indicia mœroris ostenderes. Animam tuã misera perdidisti, spiritualiter mortua superuiuere hic tibi, & ipsa ambulans funus tuũ portare cœpisti,& non acriter plangis,non iugiter ingemiscis? Non te uel pudore criminis, uel continuatione lamentationis abscondis? Ecce peiora adhuc peccãdi uulnera,ecce maiora delicta,peccasse, nec satisfacere: deliquisse,nec delicta deflere. Ananias, Azarias, Misahel illustres ac nobiles pueri,quo minus exomologesin deo facerent,nec inter flammas & camini exæstuantis incendia quieuerunt. Bene sibi licet conscij,& dominum fidei ac timoris obsequio sæpe promeriti,humilitatem tamen tenere & domino satisfacere nec inter ipsa gloriosa uirtutum suarum martyria destiterũt. Loquitur scriptura diuina: Stans,inquit,Azarias precatus est, & aperuit os suum, & exomologesin faciebat deo simul cum sodalibus suis in medio ignis. Daniel quoq́ post fidei atq́ innocentiæ suæ multiplicẽ gratiã, post dignationem domini circa uirtutes ac laudes suas sæpe repetitam,ieiunijs adhuc promereri deum nititur, in sacco & in cinere uolutatur: exomologesin faciens dolenter & dicens: Domine deus magnus & fortis,& metuẽdus, qui seruas testamentum & miserationes eis qui te diligunt & cõseruãt imperia tua,peccauimus,facinus admisimus,impij fuimus,trãsgressi sumus, ac deseruimus præcepta tua & iudicia tua,non audiuimus uerba puerorum tuorum prophetarum, quæ locuti sunt in nomine tuo super reges nostros & omnes gentes,& super omnem terrã. Tibi domine gloria,tibi iusticia,nobis autem cõfusio. Hæc mites,hæc simplices,hæc innocentes in promerenda dei maiestate fecerunt:& nũc satisfacere,& dominũ deprecari detrectãt, qui dominũ negauerũt? Quæso uos fratres acquiescite salubribus remedijs,consilijs obedite melioribus, cum lachrymis nostris uestras lachrymas iungite, cum nostro gemitu uestros gemitus copulate. Rogamus uos, ut pro uobis deũ rogare possimus,preces ipsas ad uos prius uertimus,qbus deũ pro uobis ut

Deformis quisq́ sine dei decore.

Daniel.3.

Daniel.9.

bis ut misereatur, oramus. Agite pœnitentiam plenã, dolentis ac lamentantis animi probate mœstitiam: nec uos quorundam moueat aut error improuidus, aut stupor uanus, qui cum teneantur in tam grandi crimine, percussi sunt animi cæcitate, ut nec intelligant delicta, nec plangant. Indignantis dei maior hæc plaga est, sicut scriptum est: Et dedit illis deus spiritum transpunctionis. Et iterum: Delectum ueritatis non receperunt, ut salui fierent, ac propterea mittet illis deus operationem erroris, ut credant mendacio, ut iudicẽtur omnes qui non crediderunt ueritati, sed sibi placeant in iusticia. Iniuste sibi placentes, & transpunctæ mentis alienatione demẽtes dei præcepta contemnunt, medelam uulneris negligunt, agere pœnitentiam nolũt. Ante admissum facinus improuidi, post facinus obstinati: nec prius stabiles, nec postmodum supplices: quando debuerant stare iacuerunt, quando iacere & posternere se deo debent, stare se opinantur. Pacem sibi ultro nemine dante sumpserunt, falsa pollicitatione seducti, & apostatis ac perfidis iuncti errorem pro ueritate sumpserunt. Communicationem non cõmunicantium ratam ducunt, hominibus contra deũ credunt, qui contra homines deo non credunt. Eiusmodi homines quantum potestis effugite, perniciosis contactibus adhærẽtes salubri cautione uitate. Sermo eorum sicut cancer serpit: colloquium uelut contagium transilit: noxia & uenenata persuasio persecutione ipsa peius interficit, illic superest pœnitentia, quæ satisfaciat. Qui autem pœnitentiam criminis tollunt, satisfactionis uiam claudunt. Ita fit ut dum temeritate quorundam uel promittitur salus falsa, uel creditur, spes ueræ salutis adimatur. Vos uero fratres, quorum timor in deum pronus est, & in ruina licet animus constitutus mali sui memor est, pœnitentes ac dolentes peccata uestra perspicite, grauissimũ conscientiæ crimen agnoscite, ad intelligentiam delicti uestri oculos cordis aperite, nec desperantes misericordiam domini, nec tamen iam ueniam uendicantes. Deus quantum patris pietate indulgẽs semper & bonus est, tantũ iudicis maiestate metuẽdus est. Quàm magna deliquimus, tam granditer defleamus. Alto uulneri diligens & longa medicina non desit: pœnitentia crimine minor non sit. Putásne tu dominum cito posse placari, quem uerbis perfidis abnuisti, cui patrimonium præponere maluisti, cuius templum sacrilega contagione uiolasti? Putas facile eum misereri tui, quem tuum non esse dixisti? Orare oportet impensius & rogare, diem luctu transigere, uigilijs noctes ac fletibus ducere, tẽpus omne lachrymosis lamentationibus occupare, stratos solo adhærere cineri, in cilicio uolutari & sordibus: post indumentum Christi perditum, nullum iam uelle uestitum: post diaboli cibum malle ieiunium: iustis operibus incumbere, quibus peccata purgantur: eleemosynis frequenter insistere, quibus à morte animæ liberantur: quod aduersarius auferebat, Christus accipiat: nec teneri iam nec amari patrimoniũ debet, quo quis & deceptus & uictus est. Pro

hoste

Esaiæ 6. *2. Thessa. 2.*

Sermo malorum sicut cancer.

Deus misericors.

hoste uitanda res,pro latrone fugienda,pro gladio metuenda possidētibus & uendenda. Ad hoc tantum profuerit quod remāsit,ut inde crimen & culpa redimatur. Incunctanter & largiter fiat operatio:census omnis in medelam uulneris erogetur,opibus & facultatibus nostris qui de nobis iudicaturus est,domino fœneretur. Sic sub apostolis fides uiguit, sic primus credentium populus Christi mandata seruauit:prompti erant, largi erant,distribuendum per apostolos totum dabant,& non talia delicta redimebant. Si precem toto corde quis faciat, si ueris pœnitentiæ lamētationibus & lachrymis ingemiscat,si ad ueniam delicti sui dominum iustis & continuis operibus inflectat,misereri talium potest,qui & misericordiam suam protulit dicens:Cum cōuersus ingemueris,tunc saluaberis,& scies ubi fueris. Et iterum: Ezech. 33. Nolo mortem peccatoris dicit dominus,quantum ut reuertatur & uiuat. Et Iohel propheta pietatem domini,domino ipso monente,declarat:Reuertimini,inquit,ad dominum deum uestrum,quoniam misericors & pius est,& Iohel. 2. patiens,& multæ miserationis,& qui sententiam flectat aduersus maliciam irrogatam. Potest ille indulgentiam dare,sententiam suam potest ille deflectere. Pœnitenti,operanti,roganti potest clemēter ignoscere:potest acceptū ferre,quicquid pro talibus & petierint martyres, & fecerint sacerdotes:uel si quis plus eum suis satisfactionibus mouerit,si eius iram,si indignātis offensam iusta deprecatione placauerit. Dat ille arma rursum, quibus uictus armetur:reparat & corroborat uires,quibus fides instaurata uegetetur. Repetet & certamen suū miles iterabit,in acie prouocabit hostem,& quidē factus ad prælium fortior post dolorē. Qui sic deo satisfecerit,qui pœnitentia facti sui,qui pudore delicti plus uirtutis & fidei de ipso lapsus sui dolore conceperit,exauditus & adiutus à domino,quam contristauerat nuper,lætam faciet ecclesiam:nec iam solam dei ueniam merebitur,sed coronam.

ARGVMENTVM SERMONIS SEQVENTIS.

Sermo sextus eiusdem de oratione dominica,scilicet, Pater noster:in quo docet qua potissimum oratione uti, & qualiter ad eam accedere,& quo gestu corporis & modo uocis conueniat,qui se Christianum esse asserit.

SERMO SEXTVS DE ORATIONE DOMINICA.

EVangelica præcepta fratres dilectissimi nihil sunt aliud quàm magisteria diuina,fundamenta ædificandæ spei, firmamenta corroborandæ fidei,nutrimenta fouēdi cordis,gubernacula dirigendi itineris, præsidia obtinendæ salutis : quæ dum dociles credentium mentes in terris instruunt,ad cœlestia regna perducunt. Multa & per prophetas seruos suos dici deus uoluit & audiri : sed quanto maiora sunt quæ filius loquitur,quæ dei sermo, qui in prophetis fuit, propria uoce testatur? non iam mandans ut paretur uenieti uia,sed ipse ueniens,& uiam nobis aperiens & ostendens, ut qui in tenebris mortis errātes improuidi &

cæci prius fuimus, lucis gratia illuminati, iter uitæ, duce & rectore domino te neremus. Qui inter cætera salutaria sua monita & præcepta diuina, quibus populo suo consulit ad salutem, etiam orandi ipse formam dedit, ipse quid precaremur monuit & instruxit. Qui fecit uiuere, docuit & orare, benignita te scilicet qua & cætera dare & conferre dignatus est, ut dũ prece & oratione quam filius docuit, apud patrem loquimur, facilius audiamur. Iam prædixe rat horam uenire, quando ueri adoratores adorarent patrẽ in spiritu & ue ritate, & impleuit quod ante promiserat, ut qui spiritum & ueritatẽ de eius sanctificatione percepimus, de traditione quoq; eius uere & spiritaliter ado remus. Quæ enim potest magis spiritualis esse oratio, quàm quæ à Christo nobis data est, à quo nobis & spiritus sanctus missus est? Quæ uera magis apud patrem precatio quàm quæ à filio, qui est ueritas, de eius ore prolata est? ut aliter orare quàm docuit non ignorãtia sola sit, sed & culpa, quando ipse posuerit & dixerit: Reijcitis mandatum dei, ut traditionem uestrã sta tuatis. Oremus itaq; fratres dilectissimi sicut magister deus docuit. Amica & familiaris oratio est deum de suo rogare, ad aures eius ascendere Christi orationem. Agnoscat pater filij sui uerba, cũ precem facimus. Qui habitat intus in pectore, ipse sit & in uoce. Et cum ipsum habeamus apud patrẽ ad uocatum pro peccatis nostris, quando peccatores pro delictis nostris peti mus, aduocati nostri uerba promamus. Nam cum dicat, quia quodcunque petieritis à patre in nomine meo, dabit uobis: quãto efficacius impetramus quod petimus in Christi nomine, si petamus ipsius oratione? Sit autẽ oran tibus sermo & precatio cum disciplina, quietem continens & pudorem. Co gitemus nos sub conspectu dei stare. Placendũ est diuinis oculis & habitu corporis & modo uocis. Nam ut impudẽtis est clamoribus strepere, ita con trà congruit uerecũdo modestis precibus orare. Deniq; magisterio suo do minus secrete nos orare præcepit in abditis & secretis, uel semotis locis, in cubiculis ipsis, quod magis conuenit fidei, ut sciamus deũ ubiq; esse præsen tem, audire omnes & uidere, & maiestatis suæ plenitudine in abdita quoq; & occulta penetrare, sicut scriptum est: Ego deus approximans, & non deus de longinquo. Si absconditus fuerit homo in absconditis, ergo ego non ui debo eum? Nonne cœlum & terram ego impleo? Et iterum: In omni loco oculi dei speculantur bonos & malos. Et quando in unũ cum fratribus con uenimus, & sacrificia diuina cũ dei sacerdote celebramus, uerecundiæ & di sciplinæ memores esse debemus: Non passim uentilare preces nostras incõ ditis uocibus, nec petitionem cõmendandam modeste, deo tumultuosa lo quacitate iactare. Quia deus nõ uocis, sed cordis auditor est. Nec admonẽ dus est clamoribus, qui cogitationes uidet, prouocante domino & dicente: Quid cogitatis nequã in cordibus uestris? & alio loco: Et scient omnes ec clesiæ, quia ego sum scrutator renis & cordis. Quod Anna in primo regno rum

oratio dominica cæteris anteferenda.

Matth. 15.

Ioan. 16.

Hiere. 23.

Prouer. 15.

Luc. 5.

Hier. 17.

Anna typus ecclesiæ.

rum libro ecclesiæ typum portans custodit & seruat, quæ dominum non clamosa petitione, sed tacite & modeste intra ipsas pectoris latebras precabatur. Loquebatur prece occulta, sed manifesta fide: loquebatur nō uoce, sed corde: quia sic sciebat deū audire, & impetrauit efficaciter quod petijt, quia fideliter postulauit. Declarat scriptura diuina, quæ dicit: Loquebatur in corde suo, & labia eius mouebantur, & uox eius non audiebatur, & exaudiuit eam deus. Item legimus in psalmis: Dicite in cordibus & in stratis uestris & transpungimini. Per Hieremiam quoq; hæc eadem spiritus sanctus suggerit & docet dicens: In sensu autem tibi debet adorari deus. Adorans autem fratres dilectissimi nec illud ignoret, quemadmodum in templo cum pharisæo & publicanus orauerit, non alleuatis impudenter ad cœlum oculis, nec manibus insolenter erectis, pectus suum pulsans, & peccata intus inclusa cōtestans, diuinæ misericordiæ implorabat auxilium. Et cū sibi Pharisæus placeret, sanctificari hic magis meruit, qui sic orauit, qui spem salutis nō in fiducia innocentiæ suæ posuit cum innocens nemo sit, sed peccata confessus humiliter orauit, & exaudiuit orantem qui humilibus ignoscit. Quæ dominus in euangelio suo ponit & dicit: Homines duo ascenderunt in templum adorare, unus pharisæus & alter publicanus. Pharisæus cū stetisset, talia apud se precabatur: Deus gratias tibi ago, quia non sum sicut cæteri homines iniusti, raptores, adulteri, quomodo & publicanus iste, ieiuno bis in sabbato, decimas do de omnibus quæcunq; possideo. Publicanus autem de longinquo stabat, & neq; oculos uolebat ad cœlum leuare, sed percutiebat pectus suum dicens: Deus propicius esto mihi peccatori. Dico uobis descēdit hic iustificatus magis in domū suam, q̃ ille Pharisæus. Quia omnis qui se extollit humiliabitur, & qui se humiliauerit exaltabitur. Quæ nos fratres dilectissimi de diuina lectione discentes, postq̃ agnouimus ad orationē qualiter accedere debeamus, cognoscamus, docēte domino, & quid oremus. Sic, inquit, orate: Pater noster qui es in cœlis. Sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. Fiat uolūtas tua sicut in cœlo & in terra. Panē nostrum quotidianum da nobis hodie. Et remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris. Et ne patiaris induci nos in tentationem: sed libera nos à malo, Amen. Ante omnia pacis doctor atq; unitatis magister singulatim noluit & priuatim precem fieri, ut quis cum precatur pro se tantum precetur. Non dicimus pater meus, qui in cœlis es: nec, panem meū da mihi hodie. Nec dimitti sibi tantum unusquisq; delicta postulat, aut ut in tentationem non inducatur, atq; à malo liberetur, pro se solo rogat. Publica est nobis & communis oratio: & quando oramus, non pro uno, sed pro populo toto oramus, quia totus populus unum sumus. Deus pacis & concordiæ magister, qui docuit unitatem, sic orare unum pro omnibus uoluit, quomodo in uno omnes ipse portauit. Hanc orationis legem seruauerunt

1. Reg. 1. *Psal. 4.* *Hier. 29.* *Orandi adorandiq; modus.* *Innocens nemo.* *Luc. 18.* *Matt. 23.* *Orandum quid.* *oratio sit cōmunis & publica.* *Dani. 3.*

tres pueri in camino ignis inclusi, cõsonantes in prece, & spiritus cõsensione cõcordes. Quod declarat scripturæ diuinæ fides, & cũ docet quomodo orauerint tales, dat exemplũ quod imitari in precibus debeamus, ut tales esse possimus. Tunc, inquit, illi tres quasi ex uno ore hymnum canebãt, & benedicebant dominum. Loquebantur quasi ex uno ore, & nondum illos Christus orare docuerat, & idcirco orantibus fuit impetrabilis & efficax sermo, quia promerebatur dominum pacifica, & simplex, & spiritualis oratio: sic &
Act. 1. apostolos cum discipulis post ascensum domini inuenimus orasse. Erãt, inquit, perseuerantes omnes unanimes in oratione cũ mulieribus & Maria, quæ fuerat mater Iesu, & fratribus eius. Perseuerabant in oratione unani-
Psal. 67. mes, orationis suæ & instantiã simul & concordiam declarãtes. Quia deus, qui inhabitare facit unanimes in domo, non admittit in diuinam & æternã domũ, nisi apud quos est unanimis oratio. Qualia aũt sunt fratres dilectissimi orationis dominicæ sacramẽta, quàm multa, quàm magna, breuiter in sermone collecta, sed in uirtute spiritualiter copiosa? ut nihil omnino prætermissum sit, quod nõ in precibus atq; orationibus nostris cœlestis doctri-
Matth. 6. næ compendio comprehendatur. Sic ait, orate: Pater noster qui es in cœlis. Homo nouus renatus, & deo suo per gratiam eius restitutus, pater primo
Ioan. 1. in loco dicit, quia filius esse iam cœpit. In sua, inquit, propria uenit, & sui eũ non receperunt. Quotquot eum receperunt, dedit illis potestatẽ, ut filij dei fierent, qui credunt in nomine eius. Qui ergo credidit in nomine eius, & factus est dei filius, hinc debet incipere, ut & gratias agat, & profiteatur se dei filium, dum nominat patrem sibi esse in cœlis deum: cõtestetur quoq; inter prima statim natiuitatis suæ uerba renunciasse se terreno & carnali patri, & patrem solum nosse se & habere cœpisse, qui sit in cœlis, sicut scriptum est:
Deut. 33. Qui dicunt patri & matri, non noui te, & filios suos non agnouerunt, hi custodierunt præcepta tua, & testamentum tuum seruauerũt. Item dominus
Matth. 23. in euangelio suo præcepit, ne uocemus nobis patrem in terra, quod sit scilicet nobis unus pater qui est in cœlis. Et discipulo, qui mentionẽ defuncti pa
Matth. 8. tris fecerat, respondit: Sine, mortui mortuos suos sepeliant: dixerat enim patrem suũ mortuum, cũ sit credentium pater uiuus. Nec hoc solũ fratres dilectissimi animaduertere & intelligere debemus, quod appellemus patrẽ, qui sit in cœlis: sed coniungimus & dicimus: pater noster, id est, eorũ qui credũt, eorum qui per eũ sanctificati, & gratię spiritualis natiuitate reparati, filij dei esse cœperunt. Quæ uox etiam Iudæos perstringit & percutit, qui Christũ sibi per prophetas annunciatũ, & ad se prius missum non tantũ spreuerunt infideliter, sed & crudeliter necauerunt. Qui iam nõ possunt patrẽ deũ uoca
Ioan. 8. re, cum dominus eos confundat & redarguat dicens: Vos de diabolo patre estis, & cõcupiscentias patris uestri uultis facere. Ille enim homicida fuit ab initio & in ueritate non stetit: quia ueritas nõ est in illo. Et per Esaiam pro-

phetam

phetam deus clamat indignans: Filios genui & exaltaui, ipsi autē me spreue runt. Agnouit bos possessorem suū, & asinus præsepe domini sui, Israël aūt me nō cognouit, & populus me nō intellexit. Væh gens peccatrix, populus plenus peccatis, semen nequā, filij scelesti. Dereliquistis dominū, & in indignationē misistis illū sanctum Israël. In quorū exprobratione Christiani quando oramus, pater noster dicimus, quia noster esse cœpit, & Iudæorū, qui eū reliquerunt, esse desijt: nec peccator populus potest esse filius, sed quibus remissa peccatorū datur, eis filiorū nomen ascribitur, eis & æternitas repromittit, domino ipso dicente: Omnis qui facit peccatū, seruus est peccati. Seruus aūt non manet in domo in æternū, filius manet in æternū. Quanta autē domini indulgentia, quanta circa nos dignationis eius & bonitatis ubertas, qui sic nos uoluerit orationē celebrare in conspectu dei, ut deum patrem uocemus, & ut est Christus dei filius, sic & nos dei filij nuncupemur. Quod nomen nemo nostrū in oratione auderet attingere, nisi ipse nobis sic permisisset orare. Meminisse itaq; fratres dilectissimi & scire debemus, quia quando deū patrē dicimus, quasi filij dei agere debemus, ut quomodo nos nobis placemus de deo patre, sic sibi placeat & ille de nobis. Conuersemur quasi dei tēpla, ut deū in nobis cōstet habitare. Nec degeneret actus noster à spiritu, ut qui cœlestes & spirituales esse cœpimus, nō nisi spiritualia & cœlestia cogitemus & agamus, qui & ipse deus dixit: Eos qui clarificant me clarificabo, & qui me spernit, spernet. Beatus quoq; Apostolus in epistola sua posuit: Non estis uestri, empti em̄ estis precio magno, clarificate & portate deum in corpore uestro. Post hoc dicimus: Sanctificetur nomen tuum, non quod optemus deo ut sanctificetur orationibus nostris, sed quod petamus ab eo ut nomē eius sanctificetur in nobis. Cæterū à quo deus sanctificatur, qui ipse sanctificat? Sed quia ipse dixit: Sancti estote, quoniā ego sanctus sum: ideo petimus & rogamus, ut qui in baptismo sanctificati sumus, in eo quod esse cœpimus perseueremus: & hoc quotidie deprecamur. Opus est enim nobis quotidiana sanctificatiōe, ut qui quotidie delinquimus, delicta nostra sanctificatione assidua repurgemus. Quæ autē sit sanctificatio, quæ nobis de dei dignatione confertur, Apostolus prædicat dicens: Neq; fornicarij, neq; idolis seruientes, neq; adulteri, neq; molles, neq; masculorū appetitores, neq; fures, neq; fraudulenti, neq; ebriosi, neq; maledici, neq; raptores regnū dei consequentur. Et hæc quidē fuistis, sed abluti estis, sed iustificati estis, sed sanctificati estis in nomine domini Iesu Christi, & in spiritu dei nostri. Sanctificatos nos dicit in nomine domini Iesu Christi, & in spiritu dei nostri. Hęc sanctificatio ut in nobis permaneat oramus, & quia deus & iudex noster sanato à se & uiuificato cōminatur iam non delinquere, ne quid ei deterius fiat, hanc cōtinuis orationibus precem facimus, hoc diebus ac noctibus postulamus, ut sanctificatio & uiuificatio quæ de dei gratia sumitur,

Esa. 1. *Ioan. 8.* *1. Reg. 2.* *1. Cor. 6.* *Sanctificetur nomen tuum.* *Leuit. 20.* *Delinquimus quotidie.* *1. Cor. 6.*

mitur,ipsius protectione seruetur.Sequitur in oratione: Adueniat regnum tuum.Regnum etiã dei repræsentari nobis petimus,sicuti & nomen eius,ut in nobis sanctificetur postulamus.Nã deus quãdo nõ regnat, aut apud eũ quando incipit,quod & semper fuit,& esse nõ desinit? Nostrum regnũ petimus aduenire à deo nobis repromissum, Christi sanguine & passione quæsitum,ut qui in seculo ante seruiuimus, postmodũ Christo dominãte regnemus,sicut & ipse pollicetur & dicit: Venite benedicti patris mei,percipite regnum quod uobis paratum est ab origine mundi. Potest uero fratres dilectissimi & ipse Christus esse regnũ dei, quẽ uenire quotidie cupimus: cuius aduentus ut cito nobis repræsentetur optamus. Nam cũ resurrectio ipse nostra sit,qui in ipso resurgimus,sic & regnũ dei potest ipse intelligi,quia in illo regnaturi sumus.Bene aũt regnũ dei petimus,id est,regnũ cœleste, quia est & terrestre regnũ. Sed qui renunciauit iam seculo, maior est & honoribus eius & regno,& ideo qui se deo & Christo dedicat,nõ terrena, sed cœlestia regna desiderat: Continua autẽ oratione & prece opus est,ne excidamus à regno cœlesti,sicut Iudæi,quibus hoc promissum prius fuerat,exciderũt, domino manifestante & probante: Multi, inquit,uenient ab Oriente & Occidente.& recumbent cũ Abrahã,Isaac,& Iacob in regno cœlorũ. Filij aũt regni expellentur in tenebras exteriores:illic erit ploratio & stridor dentium. Ostendit quia ante filij regni Iudæi erant, quãdo & filij dei esse perseuerabãt.Postq̃ cessauit circa illos nomẽ paternũ,cessauit & regnũ.Et ideo Christiani,qui in oratione appellare patrẽ deũ cœpimus:nos & ut regnũ dei nobis ueniat oramus,addimus quoq; & dicimus:Fiat uolũtas tua sicut in cœlo & in terra:non ut deus faciat quod uult,sed ut nos facere possimus quod deus uult.Nã deo quis obsistit,quo minus quod uelit faciat? Sed quia nobis à diabolo obsistitur, quo minus per omnia noster animus atq; actus deo obsequatur,oramus & petimus ut fiat in nobis uoluntas dei,quæ ut fiat in nobis,opus est dei uoluntate,id est,ope eius & protectiõe, quia nemo suis uiribus fortis est, sed dei indulgentia & misericordia tutus est. Deniq; & deus infirmitatẽ hominis,quẽ portabat,ostendẽs ait:Pater si fieri potest transeat à me calix iste.Et exemplũ discipulis suis tribuens, ut nõ uoluntatẽ suam,sed dei faciant,addidit dicens: Veruntamen non quod ego uolo, sed quod tu.Et alio loco dicit: Non descendi de cœlo ut faciã uoluntaẽ meam, sed eius qui me misit.Quod si filius obaudiuit ut faceret patris uoluntatem, quãto magis seruus obaudire debet ut faciat dei uoluntatẽ? sicut in epistola sua Ioannes quoq; ad faciendã dei uoluntatẽ hortatur & instruit dicens: Nolite diligere mundũ,neq; ea quæ in mundo sunt. Si quis dilexerit mundum,non est dilectio patris in illo.Quia omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est,& cõcupiscentia oculorũ,& ambitio seculi, quæ nõ est à patre,sed ex cõcupiscentia mundi, & mundus transibit & cõcupiscẽtia eius.

Matth. 25. *Regnum cœleste.* *Terrestre.* *Matth. 8.* *Matth. 26.* *1. Ioan. 2.*

Qui

Qui aũt fecerit uoluntatẽ dei, manet in æternũ, quomodo & deus manet in æternum. Qui in æternũ manere uolumus, dei qui æternus eſt, uoluntatẽ facere debemus. Voluntas aũt dei eſt, quã Chriſtus & docuit & fecit. Humilitas in cõuerſatiõe, ſtabilitas in fide, uerecũdia in uerbis, in factis iuſticia, in operibus miſericordia, in moribus diſciplina, iniuriã facere non noſſe, & factam tolerare poſſe, cũ fratribus pacẽ tenere, deũ toto corde diligere, amare in illo quod pater eſt, timere q̃d deus eſt, Chriſto nihil omnino præponere, quia nec nobis ille quicq̃ præpoſuit, charitati eius inſeparabiliter adhærere, cruci eius fortiter ac fidenter aſſiſtere, quãdo de eius nomine & honore certamẽ eſt, exhibere in ſermone conſtantiã qua confitemur: in quæſtione fiduciã, qua cõgredimur: in morte patientiã, qua conamur: hoc eſt cohæredẽ Chriſti uelle eſſe, hoc eſt præceptum dei facere, hoc eſt uoluntatẽ patris adimplere. Fieri autem petimus uoluntatem dei ut in cœlo & in terra, quod utrunq; ad conſummationem noſtræ uoluntatis pertinet & ſalutis. Nam cum corpus è terra, & ſpiritum poſſideamus è cœlo, ipſi terra & cœlum ſumus, & in utroq;, id eſt, corpore & ſpiritu, ut dei uoluntas fiat oramus. Eſt enim inter carnẽ & ſpiritum colluctatio, & diſcordantibus aduerſus ſe inuicem quotidiana cõgreſſio, ut nõ quæ uolumus ipſa faciamus, dũ ſpiritus cœleſtia & diuina quęrit, caro terrena & ſecularia cõcupiſcit: & ideo petimus impẽſe inter duo iſta ope & auxilio dei concordiã fieri, ut dum & ſpiritu & carne uoluntas dei geritur, quæ per eum renata eſt, anima ſeruetur. Quod aperte atq; manifeſte apoſtolus Paulus ſua uoce declarat: Caro, inquit, cõcupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnẽ. Hæc enim inuicẽ aduerſantur ſibi, ut non quæcunq; uultis ipſa faciatis. Manifeſta autẽ ſunt facta carnis, quæ ſunt, adulteria, fornicationes immunditiæ, ſpurcitiæ, idololatria, ueneficia, homicidia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animoſitates, prouocationes, ſimultates, diſſenſiones, hæreſes, inuidiæ, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia quæ prædico uobis ſicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum dei nõ poſſidebunt. Fructus autem ſpiritus eſt charitas, gaudium, pax, magnanimitas, fides, manſuetudo, continentia, caſtitas. Et idcirco quotidianis imò continuis orationibus hoc precamur, & in cœlo & in terra uoluntatem circa nos dei fieri: quia hæc eſt uoluntas dei, ut terrena cœleſtibus cedant, ſpiritualia & diuina præualeãt. Poteſt etiam ſic intelligi fratres dilectiſſimi, ut quoniam mandat & monet deus etiam inimicos diligere, & pro ijs quoq; qui nos perſequuntur orare, petamus & pro illis qui adhuc terreni ſunt, & necdũ cœleſtes eſſe cœperunt, ut & circa illos uoluntas dei fiat, quam Chriſtus hominẽ cõſeruando & redintegrando perfecit. Nã cum diſcipuli ab eo non iam terreni appellentur, ſed ſal terræ, & Apoſtolus primum hominẽ uocet de terræ limo, ſecundũ uero de cœlo, merito & nos qui eſſe debemus patri deo ſimiles, qui ſolẽ ſuũ oriri facit ſup bonos & ma-

Voluntas dei.

Sicut in cœlo & in terra.

Colluctatio carnis & ſpiritus.

Gal. 5.

Matth. 5.

1. Cor. 15.

los,& pluit super iustos & iniustos, sic monente deo oramus & petimus, ut precem pro omnium salute faciamus. Vt quomodo in cœlo, id est, in nobis per fidem nostram uolũtas dei facta est, ut essemus de cœlo: ita & in terra, hoc est in illis credentibus fiat uoluntas dei, ut qui adhuc sunt prima natiuitate terreni, incipiãt esse cœlestes ex aqua & spiritu nati. Procedente oratione postulamus & dicimus: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Quod potest spiritaliter & simpliciter intelligi, quia & uterq; intellectus utilitate diuina proficit ad salutem. Nam panis uitæ Christus est, & panis hic omnium non est, sed noster est: & quomodo dicimus pater noster, quia intelligentium & credentium pater est: sic & panem nostrum uocamus, quia Christus noster qui corpus eius contingimus, panis est. Hunc autẽ panem dari nobis quotidie postulamus, ne qui in Christo sumus, & eucharistiam quotidie ad cibum salutis accipimus, intercedente aliquo grauiore delicto, dum abstenti & non communicantes à cœlesti pane prohibemur, à Christi corpore separemur, ipso prædicente & monẽte: Ego sum panis uitæ qui de cœlo descendi. Si quis ederit de hoc pane, uiuet in æternum. Panem autem quem ego dedero, caro mea est pro seculi uita. Quãdo ergo dicit in æternũ uiuere, si quis ederit de eius pane, ut manifestum est eos uiuere, qui corpus eius attingunt, & eucharistiam iure communicationis accipiunt: ita cõtra timendum est & orandum, ne dum quis abstẽtus separatur à Christi corpore, procul remaneat à salute, cõminante ipso & dicente: Nisi ederitis carnẽ filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis uitam in uobis. Et ideo panem nostrum, id est, Christum dari nobis quotidie petimus, ut qui in Christo manemus & uiuimus, à sanctificatione & corpore eius non recedamus. Potest uero & sic intelligi, ut qui seculo renunciauimus, & diuitias eius & pompas fidei gratia spiritualis abiecimus, cibum nobis tantum petamus & uictum, cũ instruat dominus & dicat: Qui non renunciauerit omnibus quæ sunt eius, non potest meus discipulus esse. Qui autem Christi cœpit esse discipulus, secundum uocem magistri sui renuncians omnibus, diurnum debet cibũ petere, nec in longum desideria petitionis nostræ extendere, ipso iterum domino præscribente & dicente: Nolite in crastinũ cogitare: crastinus em̃ dies ipse cogitabit sibi. Sufficit diei malicia sua. Merito ergo Christi discipulus uictũ sibi in diem postulat, qui de crastino cogitare prohibetur: quia & contrariũ sibi fit & repugnãs, ut quæramus in seculo diu uiuere, qui petimus regnũ dei uelociter aduenire. Sic & beatus Apostolus monet, formans & corroborãs spei nostræ ac fidei firmitatẽ: Nihil, inquit, intulimus in hunc mundũ, uerum neq; auferre quid possumus. Habentes itaq; exhibitionem & tegumentũ, his contenti simus. Qui autem uolunt diuites fieri, incidunt in tentationẽ & muscipulas diaboli, & desideria multa & nocentia, quæ mergunt hominem in perditionem & in interitum. Radix em̃

Panem nostrũ quotidianũ: interpretatio.

Ioan. 6.

Alia interpretatio.

Luc. 14.

Matth. 6.

1. Tim. 6.

omniũ

omnium malorũ eſt cupiditas,quam quidã appetentes naufragauerũt à fi- de,& inſeruerunt ſe doloribus multis.Docet nõ tantũ cõtemnendas, ſed & periculoſas eſſe diuitias,illic eſſe radicẽ malorũ blandientiũ, cæcitatẽ mẽtis humanæ occulta * deprædatione fallentiũ. Vnde & diuitẽ ſtultũ ſeculares copias cogitantem, & ſe exuberantiũ fructuũ largitate iactantẽ redarguit deus dicens:Stulte hac nocte expoſtulatur anima tua,quæ ergo paraſti cu- ius erunt? Lætabatur ſtultus in fructibus nocte moriturus, & cui uita iam deerat,uictus abundantiã cogitabat.Contrà aũt dominus perfectũ & con- ſummatum docet fieri, qui omnibus ſuis uenditis atq; in uſum pauperũ di ſtributis theſaurum ſibi condit in cœlo. Eum dicit poſſe ſe ſequi,& gloriam dominicæ paſſionis imitari,qui expeditus & ſuccinctus nullis laqueis rei fa- miliaris inuoluitur,ſed ſolutus ac liber, facultates ſuas ad dominũ ante præ miſſas,ipſe quoq; comitatur. Ad quod ut poſſit unuſquiſq; noſtrum para- re ſe,ſic diſcit orare,& de orationis lege qualis eſſe debeat noſcere. Neq; eñ deeſſe quotidianus cibus poteſt iuſto,cum ſcriptum ſit: Non occidit domi- nus fame animã iuſti.Et iterum:Iunior fui & ſenui, & non uidi iuſtũ dereli- ctum,neq; ſemen eius quærens panem: Item dominus promittat & dicat: Nolite cogitare dicentes:Quid edemus,aut quid bibemus,aut quid ueſtie- mur? hæc enim nationes quærunt.Scit aũt pater ueſter quia horũ omnium indigetis.Quærite primũ regnum & iuſtitiã dei,& hæc omnia apponentur uobis.Quærentibus regnum & iuſticiã dei,omnia promittit apponi. Nam cum ſint dei omnia,habẽti dominũ nihil deerit,ſi deo ipſe nõ deſit.Sic Da- nieli in leonũ lacu iuſſu regis incluſo,prandium diuinitus procuratur, & in- ter feras eſuriẽtes,& parcentes homo dei paſcitur. Sic alitur Helias in fuga: & in ſolitudine coruis miniſtrantibus & uolucribus cibũ ſibi apportantibus in perſecutione nutritur. Atq; ô humanæ maliciæ deteſtanda crudelitas:fe- ræ parcunt,aues paſcũt,homines inſidiãtur & ſæuiunt. Poſt hæc & pro pec catis noſtris deprecamur dicentes: Et remitte nobis debita noſtra, ſicut & nos remittimus debitoribus noſtris. Poſt ſubſidium cibi petitur & uenia delicti,ut qui à deo paſcitur,in deo uiuat,nec tantum præſenti & temporali uitæ,ſed & æternæ conſulatur,ad quam uenire poteſt, ſi peccata donentur: quæ debita dominus appellat, ſicut in euangelio ſuo dicit: Remiſi tibi o- mne debitum,quia me rogaſti. Quàm autem neceſſe, quàm prouidenter & ſalubriter admonemur,quod peccatores ſumus, qui pro peccatis rogare compellimur, ut dum indulgentia de deo petitur, conſcientiæ ſuæ animus recordetur. Ne quis ſibi quaſi innocens placeat,& ſe extollendo plus pere- at,inſtruitur & docetur peccare quotidie, dum quotidie pro peccatis iube- tur orare. Sic denique & Ioannes in epiſtola ſua monet dicens: Si dixeri- mus quia peccatum non habemus, nos ipſos decipimus, & ueritas in no- bis non eſt. Si autem confeſſi fuerimus peccata noſtra, fidelis & iuſtus eſt domi-

Cupiditas malorum radix. *al's. dece- ptione.* *Luc. 12.* *Matth. 19.* *Prouer. 10.* *Psal. 36.* *Matt. 6.* *Dani. 14.* *3. Reg. 17.* *Remitte nobis debita.* *Matt. 18.* *1. Ioan. 1*

dominus, qui nobis peccata dimittat. In epistola sua utrunq; cõplexus est, quod & rogare pro peccatis debeamus, & impetremus indulgentiam cũ rogamus. Ideo & fidelem dixit dominum ad dimittenda peccata, fidem pollicitationis suæ reseruantẽ. Quia qui orare nos pro debitis & peccatis docuit, paternam misericordiam promisit & ueniam secuturam. Adiunxit planè & addidit legem, certa nos conditione & sponsione constringens, ut sic nobis dimitti debita postulemus, secundũ quod & ipsi debitoribus nostris dimittimus: scientes impetrare nõ posse, quod pro peccatis petimus, nisi & ipsi circa debitores nostros paria fecerimus. Idcirco & alio in loco dicit: In qua mẽsura mẽsi eritis, in ea remetiet̃ uobis. Et qui seruus post dimissum sibi à domino omne debitum, conseruo suo noluit ipse dimittere, in carcerem religatur. Quia indulgere conseruo suo noluit, quod sibi à domino indultum fuerat, amisit. Quæ adhuc fortius Christus in præceptis suis maiore censuræ suæ uigore prædixit: Cum steteritis, inquit, ad orationẽ, remittite si quid habetis aduersus aliquem, ut & pater uester qui in cœlis est, remittat peccata uobis: si autem uos non remiseritis, neq; pater uester qui in cœlis est remittet peccata uobis. Excusatio tibi nulla in die iudicij superest, cum secundum tuam sententiam iudiceris, & quod feceris, hoc & ipse patiaris. Pacificos eñ & concordes atq; unanimes esse in domo sua deus præcipit, & quales nos fecit natiuitate secunda, tales uult renatos perseuerare, ut qui filij dei esse cœpimus, in dei pace maneamus, & quibus spiritus unus est, unus sit & animus & sensus: sic nec sacrificium deus recipit. Dissidentem ab altari reuertentem prius fratri reconciliari iubet, ut pacificis precibus & deus possit esse pacatus. Sacrificium deo maius est pax nostra, & fraterna concordia, & de unitate patris & filij & spiritus sancti plebs adunata. Neque enim in sacrificijs, quæ Abel & Cain primi obtulerunt, munera eorum deus sed corda intuebatur, ut ille placeret in munere, qui placebat in corde. Abel pacificus & iustus, dum deo sacrificat innocenter, docuit & cæteros quando ad altare munus offerunt, sic uenire cum timore dei, cum simplici corde, cũ lege iustitiæ, cum concordiæ pace. Merito ille dum in sacrificio dei talis esset, postmodũ sacrificium deo factus est, ut martyriũ primus ostendẽs, initiaret & sanguinis sui gloria dominicam passionem, qui & iusticiam habuerat & pacẽ. Tales deniq; à domino coronant̃, tales in die iudicij cum domino uindicabũtur. Cæterum discordans & dissidens, & pacem cum fratribus non habẽs, secundum quod beatus Apostolus & scriptura sancta testatur, nec si pro nomine Christi occisus fuerit, crimen dissensiõis poterit euadere, quia sicut scriptum est: Qui fratrẽ suũ odit, homicida est, nec ad regnũ cœlorũ peruenit, ut cũ deo uiuat homicida. Non potest esse cum Christo, qui imitator Iudę maluit esse quàm Christi. Quale delictum est, quod nec baptismo sanguinis potest ablui? quale crimen est, quod martyrio non potest expiari? Illud

Matth. 7. · Mar. 11. · Gen. 4. · 1. Ioan. 3.

quoq;

quoq; necessarie admonet dominus ut in oratione dicamus: Et ne patiaris nos induci in tentationem. Qua in parte ostenditur nihil cõtra nos aduersarium posse, nisi deus ante permiserit, ut omnis timor noster & deuotio, atq; obseruatio ad deũ cõuertatur, cũ in tentationibus nostris nihil malo liceat, nisi potestas inde tribuatur, probat scriptura diuina, quæ dicit: Venit Nabuchodonosor rex Babyloniæ in Hierusalem, & expugnabat eã, & dedit eam deus in manu eius. Datur aũt potestas aduersus nos malo, secundũ nostra peccata, sicut scriptum est: Quis dedit in direptionem Iacob & Israël eis, qui prædantur illum? nónne deus cui peccauerunt, & nolebãt in uijs eius ambulare, neq; audire legẽ eius, & superduxit super eos iram animationis suæ? Et iterum: Salomone peccante, & à præceptis & à uijs domini recedente sic positum est: excitauit dominus satan ipsi Salomoni. Potestas uero aduersus nos dupliciter datur, uel ad pœnam cũ delinquimus, uel ad gloriã cũ probamur: sicuti de Iob factũ uidemus manifestante deo & dicente: Ecce omnia quæcunq; habet, in manus tuas do, sed ipsum caue ne tangas. Et dominus in euangelio loquitur tẽpore passionis. Nullã haberes, inquit, aduersum me potestatem, nisi data tibi esset desuper. Quando aũt rogamus ne in tẽtationem incidamus, admonemur infirmitatis & imbecillitatis nostræ, dũ sic rogamus, ne quis se insolenter extollat, ne quis sibi superbe atq; arrogãter aliquid assumat, ne quis aut cõfessionis, aut passionis gloriã suam ducat, cum dominus ipse humilitatẽ docens dixerit: Vigilate & orate ne ueniatis in tẽtationem. Spiritus quidẽ promptus est, caro aũt infirma: ut dũ præcedit humilis & summissa cõfessio, & datur totũ domino, quicquid suppliciter cũ timore & honore dei petitur, ipsius pietate præstetur. Post ista omnia in consummatione orationis uenit clausula, uniuersas petitiones & preces nostras collecta breuitate concludẽs. In nouissimo enim ponimus: Sed libera nos à malo: cõprehendentes aduersa cuncta quæ cõtra nos in hoc mundo molitur inimicus, à quibus potest esse fida & firma tutela, si nos deus liberet, si deprecantibus atq; implorantibus opem suã præstet. Quando aũt dicimus: libera nos à malo, nihil remanet quod ultra adhuc debeat postulari, cũ semel protectionẽ dei aduersus malũ petamus, qua impetrata cõtra omnia quæ diabolus & mundus operantur, securi stamus & tuti. Quis enim ei de seculo metus est, cui in seculo deus tutor est? Quid mirum, fratres dilectissimi, si oratio talis est quã deus docuit, qui magisterio suo omnẽ pacem nostrã salutari sermone breuiauit? Hoc iam per Esaiam prophetã fuerat ante prædictum, cũ plenus spiritu sancto de dei maiestate ac pietate loqueretur: Verbum cõsummans, inquit, & breuians in iusticia, quoniã sermonem breuiatum faciet deus in toto orbe terræ. Nam cum dei sermo dominus noster Iesus Christus omnibus uenerit, & colligens doctos pariter & indoctos, omni sexui atq; ætati præcepta salutis ædiderit, præceptorum suorum fecit grãde compen-

Ne nos inducas in tentationem. *4. Reg. 24* *Esaiæ 42.* *3. Reg. 11.* *Iob 1.* *Ioan. 19.* *Mar. 14.* *Sed libera nos à malo.* *Esa. 10.*

compendium, ut in disciplina cœlesti discentium memoria nõ laboraret, sed quod esset simplici fidei necessarium, uelociter disceret. Sic cum doceret quid sit uita æterna, sacramentum uitæ magna & diuina breuitate complexus est
Ioan. 17. dicens: Hæc est autem uita æterna, ut cognoscant te solum & uerum deũ, & quem misisti Iesum Christum. Item cum de lege & prophetis præcepta pri-
Deut. 6. ma & maiora decerperet: Audi, inquit, Israël, dominus deus tuus dominus unus est. Et diliges dominum deum tuum de toto corde tuo, & de tota anima tua, & de tota uirtute tua: hoc est primum, & secundum simile huic: Diliges proximum tuum tanquam te. In his duobus præceptis tota lex pendet
Mat. 7. & prophetæ. Et iterum: Quæcũq; uolueritis ut faciãt uobis homines bona, ita & uos facite illis. Hæc est enim lex & prophetæ. Nec uerbis tãtum, sed & factis dominus orare nos docuit ipse orans frequenter & deprecans, & quid facere nos oporteret exempli sui contestatione demonstrans, sicut scriptum
Luc. 9. est: Ipse autem fuit secedens in solitudine & adorans. Et iterũ: Exiuit in mon-
Matt. 14. tem orare, & fuit pernoctãs in oratione dei. Quod si ille orabat, qui sine pec-
Mar. 6. cato erat, quanto magis peccatores oportet orare? Et si ille per totam noctẽ iugiter uigilans continuis precibus orabat, quanto nos magis in frequentanda oratione debemus nocte uigilare? Orabat autem dominus & rogabat non pro se: quid enim pro se innocens precaretur? sed pro delictis nostris, si-
Luc. 22. cut & ipse declarat cum dicit ad Petrum: Ecce satanas expetiuit ut uos uexaret quomodo triticum, ego autẽ rogaui pro te, ne deficiat fides tua. Et post-
Ioan. 17. modum pro omnibus patrem deprecatur dicens: Non pro his autem solũ rogo, sed & pro his qui credituri sunt per uerbum ipsorum in me, ut omnes unum sint, sicut tu pater in me & ego in te, ut & ipsi in nobis sint. Magna domini propter salutem nostram benignitas pariter & pietas, ut non contentus quod nos sanguine suo redimeret, adhuc pro nobis amplius & rogaret. Rogantis autem desiderium uidete quod fuerit, ut quomodo unũ sunt pater & filius, sic & nos in ipsa unitate maneamus, ut hinc quoq; possit intelligi quantum delinquat, qui unitatem scindit & pacem, cum pro hoc & rogauerit dominus, uolens scilicet plebem suam unire, cum sciret ad regnum dei discordiam non uenire. Quando autem stamus ad orationem, fratres dile-
Cogitatio carnalis abijcienda. ctissimi, uigilare & incumbere ad preces toto corde debemus. Cogitatio omnis secularis & carnalis abscedat, nec quicquam tunc animus quàm id solum cogitet quod precatur. Ideo & sacerdos ante orationẽ præfatione præ-
Sursum corda. missa, parat fratrum mentes dicendo, sursum corda, ut dum respõdet plebs, habemus ad dominum, admoneatur nihil aliud se quàm dominum cogitare debere. Claudatur cõtra aduersarium pectus, & soli deo pateat, nec ad se hostem dei, tempore orationis adire patiatur: obrepit enim frequenter & penetrat, & subtiliter fallẽs preces nostras à deo auocat, ut aliud habeamus in corde, aliud in uoce, cum intentione syncera dominum debeat non uocis so-

nus,

nus,sed animus & sensus orare. Quæ autem segnitia est alienari & capi ineptis cogitationibus & prophanis,cum dominum deprecaris, quasi sit aliud quod magis debeas cogitare,quàm quod cum deo loquaris? Quomodo te audiri à deo postulas,cum te ipse non audias? Vis esse deum memorem tui cum rogas,cum tu ipse memor tui non sis? hoc est ab hoste in totum non cauere,hoc est quando oras dominum,maiestatem dei negligentia orationis offendere,hoc est uigilare oculis & corde dormire,cum debeat Christianus & cum dormit oculis,corde uigilare. Sicut scriptum est ex persona ecclesiæ loquentis in cantico canticorũ: Ego dormio,& cor meum uigilat. Quapropter *Canti. 5.* solicite & caute Apostolus admonet dicens: Instate orationi uigilantes in *Coloss. 4.* ea,docens scilicet & ostendens eos impetrare quod postulant de deo posse, quos deus uideat in oratione uigilare. Orantes autem non infructuosis,nec nudis precibus ad deũ ueniamus. Inefficax petitio est, cum precatur deum sterilis oratio. Nam cum omnis arbor non faciens fructum excidatur, & in ignem mittatur:utiq; & sermo non habens fructum, promereri deum non potest,qui nulla operatione fœcundus est. Et ideo scriptura diuina instruit dicens: Bona est oratio cũ ieiunio & eleemosyna. Nam qui in die iudicij præ *Tob. 12.* mium pro operibus & eleemosynis redditurus est, hodie quoq; ad orationem cum operatione uenienti benignus auditor est. Sic denique Cornelius *Cornelius centurio.* centurio cum oraret meruit audiri: Fuit faciens multas eleemosynas in plebem,& semper orans deum,huic circa horam nonam oranti astitit angelus testimonium reddens sui operis & dicens: Corneli orationes tuæ & eleemo- *Act. 10.* synæ ascenderunt ad memoriam coram deo. Cito orationes ad deum ascendunt,quas ad deum merita nostri operis imponunt: Sic & Raphaël angelus Tobiæ oranti semper,& semper operanti testis fuit dicens: Opera dei reuelare & confiteri honorificum est. Nam quãdo orabas tu & Sara,ego obtuli memoriam orationis uestræ in conspectu claritatis dei. Et cum sepelires tu mortuos simpliciter,& quia nõ es cũctatus exurgere & derelinquere prãdium tuum,& abisti & condidisti mortuum,& missus sum tentare te, & iterum misit me deus curare te & Saram nurum tuã. Ego enim sum Raphaël *Raphaël angelus.* unus ex septem angelis iustis,qui assistimus & cõuersamur ante claritatem dei. Per Esaiam quoq; dominus ammonet & docet similia contestans: Sol- *Esa. 58.* ue,inquit,omnem nodum iniustitiæ,resolue suffocationes impotentiũ commerciorum. Dimitte quassatos in requiem,& omnem*consignationem iniustam dissipa. Frãge esurienti panem tuum,& egenos sine tecto induc in do- *al. cogitationem.* mum tuam. Si uideris nudum uesti, & domesticos seminis tui non despicies. Tunc erumpet temporaneum lumen tuum,& uestimenta tua cito oriẽtur,& præibit ante te iusticia,& claritas dei circundabit te. Tunc exclamabis & deus exaudiet te,dum adhuc loqueris,dicet:ecce adsum. Adesse se promittit,& audire & protegere se eos dicit,qui iniustitiæ nodos de corde soluẽtes,

& eleemoſynas circa domeſticos dei ſecundum eius præcepta facientes, dum audiunt quod deus præcepit fieri, ipſi quoq; à deo merentur audiri. Beatus apoſtolus Paulus in neceſſitate preſſuræ adiutus à fratribus, opera quæ fiunt, ſacrificia dei dixit eſſe: Saturatus ſum, inquit, recipiens ab Epaphrodito ea quæ à uobis miſſa ſunt, odorem ſuauitatis, ſacrificio accepto & placente deo. Nam quãdo quis miſeretur pauperis, deo fœnerat: & qui dat minimis, deo donat, ſpiritualiter deo ſuauitatis odorem ſacrificat. In orationibus uero celebrãdis inuenimus obſeruaſſe cum Daniele tres pueros, in fide fortes, & in captiuitate uictores, horam tertiam, ſextam, nonam, ſacramento ſcilicet trinitatis, quæ in nouiſſimis temporibus manifeſtari habebat. Nam & prima hora in tertiam ueniens, conſummatum numerum trinitatis oſtendit. Itemq; ad ſextam quarta procedens, declarat alteram trinitatem. Et quãdo à ſeptima nona completur per ternas horas trinitas perfecta numerat̃: quæ horarum ſpacia iampridem ſpiritualiter determinantes adoratores dei ſtatutis & legitimis ad precem temporibus ſeruiebant, & manifeſta poſtmodum res eſt, ſacramentum olim fuiſſe, quod ante ſic iuſti precabantur. Nam ſuper diſcipulos hora tertia deſcendit ſpiritus ſanctus, qui gratiam dominicæ repromiſſionis impleuit. Item Petrus hora ſexta in tectum ſuperius aſcẽdens ſigno pariter & uoce dei monentis inſtructus eſt, ut omnes ad gratiam ſalutis admitteret, cum de emundandis gentilibus ante dubitaret. Et dominus hora ſexta crucifixus, ad nonam peccata noſtra ſanguine ſuo abluit, & ut redimere & uiuificare nos poſſet, tunc uictoriam ſuam paſſione perfecit. Sed nobis, fratres dilectiſſimi, præter horas antiquitus obſeruatas orandi, nunc & ſpacia & ſacramenta creuerunt. Nam & mane orandum eſt, ut reſurrectio domini matutina oratione celebretur: quod olim ſpiritus ſanctus deſignabat in pſalmis dicens: Rex meus & deus meus, quoniam ad te orabo domine mane, & exaudies uocem meam, mane aſſiſtam tibi, & contemplabor te. Et iterum per prophetam loquitur dominus: Diluculo uigilabũt ad me dicentes: Eamus & reuertamur ad dominum deum noſtrũ: Recedente item ſole ac die ceſſante neceſſario rurſum orandum eſt, Nam quia Chriſtus ſol uerus, & dies uerus eſt, ſole ac die ſeculi recedente, quando oramus & petimus ut ſuper nos lux denuo ueniat, Chriſti precamur aduentum lucis æternæ gratiam præbiturum. Chriſtum autem diem dictum, in pſalmis declarat ſpiritus ſanctus: Lapis, inquit, quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli: à domino factus eſt, & eſt admirabilis in oculis noſtris. Iſte eſt dies quem fecit dominus, ambulemus & iocundemur in eo. Item quod ſol appellatus ſit Malachim propheta teſtatur dicens: Vobis autem qui timetis nomen domini, orietur ſol iuſticiæ, & in alis eius curatio eſt. Quod ſi in ſcripturis ſanctis ſol uerus & dies uerus eſt Chriſtus, hora nulla à Chriſtianis excipit̃, quo minus frequẽter ac ſemper deus debeat adorari, ut qui

Philip. 4. *Mane orãdũ.* *Pſal. 5.* *Orandum ueſperi.* *Pſal. 117.* *Malach. 4.*

ut qui in Chriſto,hoc eſt,in ſole & in die uero ſumus,inſiſtamus per totum diem precibus & oremus,& quando mundi lege decurrens uicibus alternis nox reſoluta ſuccedit,nullum de nocturnis tenebris eſſe orãtibus damnũ poteſt,quia filijs lucis & nocte dies eſt. Quando enim ſine lumine eſt, cui lumẽ in corde eſt? Aut quomodo ſol ei & dies non eſt,cui ſol & dies Chriſtus eſt? Qui autẽ in Chriſto,hoc eſt,in lumine ſemper ſumus,nec noctibus ab oratione ceſſemus. Sic Anna uidua ſine intermiſſione rogãs ſemper & uigilans perſeuerabat in promerẽdo deo:ſicut in euãgelio ſcriptũ eſt: Nõ recedebat, *Luc.2.* inquit,de tẽplo,ieiunijs & orationibus ſeruiẽs nocte ac die. Viderint uel gẽtiles,qui necdũ illuminati ſunt:uel Iudæi,qui deſerto lumine in tenebris remãſerunt. Nos,fratres dilectiſſimi,qui in domini luce ſemper ſumus, qui meminimus & tenemus quid eſſe accepta gratia cœperimus, cõputemus noctem pro die. Ambulare nos credamus ſemper in lumine,nõ impediamur à tenebris quas euaſimus,nulla ſint horis nocturnis precum damna,nulla orationum pigra & ignaua diſpendia. Per dei indulgẽtiam recreati ſpiritualiter & renati,imitemur quod futuri ſumus,habituri in regno ſine interuẽtu noctis ſolũ diem. Sic nocte quaſi in lumine uigilemus oraturi ſemper,& acturi gratias deo:hic quoq; orare & gratias agere non deſinamus.

DIVI CAECILII CYPRIANI LIBELLVS VNVS AD FORTVNATVM

de exhortatione martyrij,XII. capitibus diſtinctus,ex quibus plenius ſummariũ noſcitur argumentum.

DEſideraſti Fortunate chariſſime nobis,ut quoniam preſſurarum & perſecutionum põdus incumbit, & in fine atq; in conſummatione mundi antichriſti tẽpus infeſtũ appropinquare iã cœpit,ad præparandas & corroborãdas fratrũ mẽtes de diuinis ſcripturis hortamẽta cõponerẽ, quibus milites Chriſti ad ſpirituale & cœleſte certamen animarẽ. Obtemperandũ fuit deſiderio tuo tam neceſſario, ut quantũ ſufficit noſtra mediocritas auxilio diuinæ inſpirationis inſtructa, quaſi arma ac munimẽta quædã pugnaturis fratribus de præceptis diuinis promerentur. Parũ eſt enim quod dei plebẽ claſſico noſtræ uocis erigimus, niſi credentium fidẽ,ac dicatã deo deuotamq; uirtutẽ diuina lectione firmemus. Quid autẽ potius ac maius curæ noſtræ ac ſolicitudini congruit,q̃ ut cõmiſſum nobis diuinitus populũ & exercitũ in caſtris cœleſtibus cõſtitutũ,aduerſus diaboli tela & iacula exhortationibus aſſiduis præparemus? Neq; enim idoneus poteſt eſſe miles ad bellũ,qui nõ exercitatus in campo prius fuerit. Aut qui agoniſticã coronã quærit adipiſci,in ſtadio coronabitur,niſi uſum

Miles inexercitatus bello inutilis.

& peritiam uiriũ ante meditetur? Aduerſarius uetus eſt & hoſtis antiquus, cum quo prælium gerimus. Sex mille annorũ plene complentur, ex quo hominem diabolus impugnat. Omnia iam genera tentandi & artes atq; inſidias deijciẽdi uſu ipſo uetuſtatis edidicit. Si imparatũ inuenerit Chriſti militem, ſi rudem, ſi non ſolicitũ ac toto corde uigilantem, circũuenit neſciũ, fallit incautum, decipit imperitum. Si uero quis dominica præcepta cuſtodiens & fortiter Chriſto adhærens cõtra eũ ſteterit, uincatur neceſſe eſt, quia Chriſtus quem confitetur inuictus eſt. Ac ne in longũ ſermonem meum extenderem, frater chariſſime, & audientem uel legentẽ ſtili latioris copia fatigarem, compendium feci, ut propoſitis titulis quos quis & noſſe debeat & tenere, capitula dominica ſubnecterẽ, & id quod propoſuerã diuinæ lectionis autoritate ſolidarẽ, ut nõ tã tractatũ meũ uidear tibi miſiſſe, q̃ materiã tractãtibus præbuiſſe, quæ res in uſum ſingulis ꝓficit utilitate multorũ. Nã ſi cõfectã & paratã iã ueſtẽ darẽ, ueſtis eſſet mea, qua alius uteretur, & forſan non pro habitudine ſtaturæ & corporis res alteri facta minus cõgruens haberetur. Nunc uero de agno, per quẽ redempti ac uiuificati ſumus, lanã ipſam & purpurã miſi, quã cũ acceperis, tunicã tibi pro uolũtate cõficies, & plus ut in domeſtica tua atq; in propria ueſte lætaberis: & cæteris quoq; ut cõficere & ipſi pro arbitrio ſuo poſſint, quod miſimus exhibebis, ut uetere illa nuditate cõtecta perferãt omnes indumẽta Chriſti, cœleſtis gratiæ ſanctificatione ueſtiti. Necnon & illud conſiliũ, frater chariſſime, utile & ſalubre proſpexi, in exhortatione tã neceſſaria, quæ martyres faciat, amputãdas eſſe uerborũ noſtrorum moras & tarditates, atq; ambages ſermonis humani ſubtrahẽdas, ponẽda illa ſola, quæ deus loquit̃, quibus ſeruos ſuos ad martyriũ Chriſtus hortatur. Præcepta ipſa diuina uelut arma pugnãtibus ſuggerẽda ſunt. Illa ſint militaris tubæ hortamẽta, illa pugnãtibus claſſica. Inde aures erigãtur, inde inſtruãtur mẽtes, inde & animi & corporis uires ad omnẽ paſſionis tolerãtiã roborẽtur. Nos enim qui dño permittẽte primũ baptiſma credentibus dedimus, ad aliud quoq; ſingulos præparemus, inſinuantes & docentes hoc eſſe baptiſma in gratia maius, in poteſtate ſublimius, in honore precioſius, baptiſma in quo angeli baptizant, & in quo deus & Chriſtus eius exultãt: baptiſma poſt quod nemo iã peccat, baptiſma quod fidei noſtræ incrementa cõſummat, baptiſma quod nos de mũdo recedẽtes ſtatim deo copulat. In aquæ baptiſmo percipitur peccatorũ remiſſa, in ſanguinis corona uirtutum. Amplectẽda res eſt & optãda, & omniũ poſtulationũ noſtrarũ precibus expetenda, ut qui ſerui dei ſumus, ſimus & amici.

Diabolus longo uſu doctus

Chriſti miles inuictus.

Præcepta dei arma Chriſtianorum.

Baptiſma.

CAPVT PRIMVM.

In exhortandis itaq; ac præparandis fratribus noſtris, & fidei ac uirtutis firmitate ad præconium dominicæ cõfeſſionis, atq; ad prælium perſecutionis & paſſionis armandis, primo in loco dicendum eſt, idola deos non eſſe,

quæ ſibi homo facit. Neq; enim quæ fiunt, factore ſuo & fabricatore maiora ſunt, aut protegere & ſeruare quenquam poſſunt quæ ipſa de templis ſuis pereunt, niſi ab homine ſeruentur. Sed nec elementa colēda eſſe, quæ homini ſecundum diſpoſitionem & præceptum dei ſeruiunt. II.

Deſtructis idolis & elementorum ratione monſtrata, oſtendendum dominum ſolum colendum eſſe. III.

Tunc addendum quæ comminatio dei ſit aduerſus eos, qui idolis ſacrificant. IIII.

Præterea docendum non facile ignoſcere deum idololatris. V.

Et quod ſic idololatriæ indignetur deus, ut præceperit etiam eos interfici, qui ſacrificare & ſeruire idolis ſuaſerint. VI.

Subiungendum poſt hæc quod redempti ac uiuificati Chriſti ſanguine, nihil Chriſto præponere debeamus, quia nec ille quicquā nobis prępoſuerit, & ille propter nos mala bonis prætulerit, paupertatem diuitijs, ſeruitutē dominationi, mortem immortalitati. Nos cōtrà in paſſionibus noſtris paupertati ſeculari paradiſi diuitias & delicias præferamus, dominatum & regnum æternum temporariæ ſeruituti, immortalitatem morti, deum & Chriſtum diabolo & antichriſto. VII.

Inſinuandum quoq;, ne erepti de faucibus diaboli & de laqueis ſeculi liberati, ſi in anguſtijs & preſſuris eſſe cœperint, egredi denuo ad ſeculum uelint & perdant quod euaſerint. VIII.

Inſiſtendū potius eſſe & perſeuerādū in fide & ueritate, & cœleſtis ac ſpiritalis gratiæ cōſummatione, ut ad palmā & coronā poſſit perueniri. IX.

Ad hoc enim preſſuras & perſecutiones fieri ut probemur. X.

Nec timendas eſſe iniurias, & pugnas perſecutionum, quia maior eſt dominus ad protegendum, quàm diabolus ad impugnandum. XI.

Ac ne expaueſcat aliquis & cōturbetur ad preſſuras & perſecutiones, quas patimur in iſto mūdo, probādū ante prædictū eſſe, quod nos mundus odio habiturus eſſet, & quod perſecutiōes aduerſum nos excitaret, ut ex hoc ipſo quod hæc fiāt, manifeſta ſit fides diuinæ pollicitatiōis in mercedibus & præmijs poſtmodū ſecuturis. Nec nouū quid accidat Chriſtianis quādo ab initio mūdi boni laborauerint, & oppreſſi atq; occiſi ſint iuſti ab iniuſtis. XII.

In nouiſſima parte ponēdū eſt, quæ ſpes & quæ merces maneat iuſtos & martyres poſt cōflictationes huius tpis & paſſionis: & quod plus accepturi ſimus in paſſionis remuneratione, q̄ quod hic ſuſtinemus in ipſa paſſione.

CAPITVLVM PRIMVM.

QVod idola dij non ſint, & quod nec elementa uice dei colenda ſint, in pſalmo cxiij: Idola gentium argentum & aurū, opus manuum hominum. Os habent & non loquentur, oculos habent & non uident. Aures habent & non audiunt, neq; enim eſt ſpi-

ritus in ore ipsorum. Similes illis fiant homines qui faciunt ea. Item in Sapi
Sap.15. entia Salomonis: Omnia idola nationum æstimauerunt deos, quibus neq; oculorum usus est ad uidendum, neque aures ad percipiendum spiritum, neq; aures ad audiendum, nec digiti in manibus ad tractandum, sed & pedes eorum pigri ad ambulandum. Homo enim fecit illos, & qui spiritũ mutuatus est finxit illos. Nemo autem sibi similem homo poterit deum fingere, cum sit enim mortalis, mortuum fingit manibus iniquis: Melior autem ipse ijs quos colit, quoniam ipse quidem iuxta, illi nunquam. Item in Exo-
Exod.20. do: Non facies tibi idolum, nec cuiusquam similitudinem. Item apud Salo-
Sapien.13. monem de elementis: Neq; opera attendentes agnouerunt quis esset artifex, sed aut ignem, aut spiritum, aut citatũ aërem, aut gyrum stellarum, aut nimiam aquam, aut solem & lunam deos putauerunt. Quorum si propter speciem hoc æstimauerũt, sciant quanto ijs dominus sit speciosior: aut si uirtutes & opera eorum mirati sunt, intelligant ab ipsis, quoniã qui hic constituit fortia fortior est illis. II.

Deute.32. Quod deus solus colendus sit, in Deuteronomio: Dominum deum tuũ adorabis, & illi soli seruies. Item in Exodo: Non erunt tibi dij alij absq; me.
Deute.6. Item illic: Videte quia ego sum, & nõ est deus præter me. Ego interimam & uiuere faciam, percutiam & ego sanabo, & non est qui eripiat de manibus
Apoc.14. meis. Item in Apocalypsi: Et uidi alium angelum uolantem in medio cœli, habentem euangelium æternum, ut annunciaret super terram, & super omnes nationes, & tribus, & linguas, & dicẽtem uoce magna: Metuite potius deum, & date illi claritatem, quoniam uenit hora iudicij eius, & adorate eũ qui fecit cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt. Sic & dominus in euangelio commemorationem facit primi & secundi præcepti dicens: Audi
Mat.22. Israël, dominus deus tuus dominus unus est: Et diliges dominũ deũ tuũ de toto corde tuo, & de tota anima tua, & de tota uirtute tua. Hoc primũ, & secundum simile huic: Diliges proximum tuum tanq; te. In his duobus man
Ioan.17. datis tota lex pendet & prophetæ. Et iterum: Hæc est autem uita æterna, ut cognoscant te solum uerum deum, & quem misisti Iesum Christum. III.

Exod.22. Quæ comminatio dei sit aduersus eos qui idolis sacrificant, in Exodo: Sacrificans dijs eradicabitur, nisi deo soli. Item in Deuteronomio: Sacrificaue-
Esa.2. runt dæmonijs & non deo. Item apud Esaiam: Adorauerunt eos quos fecerunt digiti eorum, & curuatus est homo, & humiliatus est uir, & nõ laxabo illis. Et iterum: Illis fudistis libamina, & illis imposuistis sacrificia. Super hæc
Hiere.7. non indignabor dicit dominus? Itẽ Hieremias: Nolite ambulare post deos alienos ut seruiatis eis, & ne adoraueritis eos, & ne incitetis me in operi-
Apo.14. bus manuum uestrarum ad disperdendos uos. Item in Apocalypsi: Si quis adorat bestiam & imaginem eius, & accipiet notam in fronte sua aut in manu, bibet & ipse de uino iræ dei mixto in poculo iræ eius, & punietur igne

& sul-

& sulphure sub oculis sanctorum angelorũ, & sub oculis agni, & fumus de tormentis eorum in secula seculorum ascendet. Nec habebunt requiem die ac nocte, quicunq; adorauerint bestiam & imaginem eius. IIII.

Non facile ignoscere deum idololatris. Moyses in exodo pro populo rogat nec impetrat. Precor, ait, domine deliquit hic populus delictũ grande: fecerunt sibi deos aureos, & nunc si dimittis illis delictum grande, dimitte: sin autem, sine me, & dele de libro quẽ scripsisti. Et dixit dominus ad Moysen: Si quis delinquit ante me, deleã eum de libro meo. Item cũ Hieremias pro populo deprecaretur, dominus ad eum loquitur dicens: Et tu noli orare pro populo hoc, & noli postulare pro ipsis in prece & oratione, quia non exaudiam illum in tempore quo inuocabunt me, in tẽpore afflictionis suæ. Ezechiel quoq; hanc eandem denunciat indignationem dei eis qui in deũ delinquunt: Et fuit, inquit, uerbum domini ad me dicens: Fili hominis terra quæcunq; peccauerit mihi, ut delictum delinquat, extendam manum meam super eam, & obteram stabilimentum panis, & immittam in ea famem, & auferam de ea hominẽ & pecora. Et si fuerint tres uiri in medio eius Noë, Daniel, & Iob, non liberabunt filios neq; filias, ipsi soli salui erunt. Item in Regum primo libro: Si delinquendo peccet uir aduersus uirum, orabunt pro eo dominum: Si autem in deum peccet homo, quis orabit pro eo? V.

Exod. 32. *Hiere. 7.* *Ezech. 14.* *1. Reg. 2.*

Quod sic idololatriæ indignetur deus, ut præceperit etiã eos interfici, qui sacrificare & seruire idolis suaserint: In Deuteronomio: Quod si rogauerit te frater tuus, aut filius tuus, aut filia tua, aut uxor tua, quæ est in sinu tuo, aut amicus tuus, qui æqualis est animæ tuæ, latenter dicẽs: Eamus & seruiamus dijs alienis, dijs gentiũ: non cõsenties ei, & non exaudies eũ & nõ parcet oculus tuus super eũ, & non cælabis eum, & annuncians annũciabis de illo. Manus tua erit super eum in primis interficere eũ, & manus omnis populi postremo, & lapidabunt eum & morietur, quoniã quæsiuit auertere te à domino deo tuo. Et iterũ loquitur dominus & dicit: Nec ciuitati parcendũ etiã si uniuersa cõsenserit ad idololatriã, aut si audieris in una ex ciuitatibus quas dominus deus tuus dabit tibi inhabitare te illic, dicentes: Eamus & seruiamus dijs alienis, quos nõ nosti: Interficiens eos necabis omnes qui sunt in ciuitate cæde gladij, & incendes ciuitatem igni, & erit sine habitaculo in æternum. Non reædificabitur etiã nunc ut auertatur deus ab indignatione iræ suæ. Et dabit tibi misericordiã & miserebitur tui, & multiplicabit te, si exaudieris uocẽ domini dei tui, & obseruaueris præcepta eius. Cuius præcepti & uigoris memor Mathathias interfecit eũ qui ad aram sacrificaturus accesserat. Quod si ante aduentũ Christi circa deum colendum, & idola spernẽda hæc præcepta seruata sunt: quanto magis post aduentum Christi seruanda sunt, cum ille ueniens non uerbis tantum nos hortatus sit, sed & factis, post omnes iniurias & cõtumelias passus quoq; & crucifixus, ut nos pati & mori

Deut. 13. *1. Machab. 2.*

exemplo suo doceret, ut nulla sit homini excusatio pro se non patienti, cum passus sit ille pro nobis, & cum ille passus sit pro alienis peccatis, multo magis pro peccatis suis pati unumquenq; debere? Et ideo in euangelio commi-
Mat.10. natur & dicit: Quicunq; confessus me fuerit coram hominibus, & ego confitebor eum coram patre meo qui est in cœlis: Qui autem negauerit me corã hominibus, & ego negabo eum coram patre meo qui est in cœlis. Item apo-
2.Tim.2. stolus Paulus: Si enim commorimur, inquit, & conuiuemus. Si toleramus &
1.Ioan.2. conregnabimus. Si negamus, & ipse negabit nos. Item Ioannes: Qui negat filium, nec patrem habet. Qui confitetur filium, & filium & patrem habet. Vnde nos ad contemptum mortis hortatur dominus & corroborat dicens: Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Magis autem metuite eum qui potest animam & corpus occidere in ge-
Ioan.12. hennam. Et iterum: Qui amat animam suam perdet eam, & qui odit animã suam in isto seculo, in uitam æternam conseruabit illam. VI.

Quod redempti & uiuificati Christi sanguine nihil Christo præponere debeamus: In euangelio dominus loquitur & dicit: Qui diligit patrem aut matrem plus quàm me, non est me dignus. Et qui diligit filium aut filiam super me, non est me dignus. Et qui nõ accipit crucem suam & sequitur me,
Deut.33. non est me dignus. Sic & in Deuteronomio scriptum est: Qui dicunt patri aut matri, non noui te, & filios suos non agnouerunt, hi custodierunt præce-
Rom.8. pta tua, & testamentum tuum seruauerunt. Item apostolus Paulus: Quis nos, inquit, separabit à charitate Christi, pressura, an angustia, an persecu-
Psal.43. tio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Sicut scriptum est: Quia propter te occidimur tota die, æstimati sumus ut oues uictimæ, sed in his o-
1.Cor.6. mnibus superamus propter eum qui nos dilexit. Et iterum: Non estis uestri, empti enim estis precio magno, glorificate & portate deum in corpore ue-
2.Cor.5. stro. Et iterum: Pro omnibus mortuus est, ut & qui uiuunt iam non sibi uiuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit. VII.

Ereptos de faucibus diaboli & de laqueis seculi liberatos non debere denuo ad seculum reuerti, ne perdant quod euaserint: In Exodo Iudaicus populus ad umbram nostri & imaginem præfiguratus, cum deo tutore & uindice euasisset Pharaonis atq; Ægypti, id est, diaboli & seculi durissimam seruitutem, circa deum perfidus & ingratus, aduersus Moysen mussitat, respiciens solitudinis ac laboris incommoda, & non intelligens libertatis ac salutis beneficia diuina, reuerti quærit ad Ægyptum, hoc est, ad seculi seruitutem, unde fuerat abstractus, cum magis fidere in deum deberet & credere, quoniam qui à diabolo & seculo liberauit populum suum, proteget libera-
Exod.14. tum: Quid hoc nobis, inquiunt, fecisti eijciendo nos de Ægypto? Melius erat nobis seruire Ægyptijs, quàm mori in solitudine hac. Et dixit Moyses ad populum: State fidentes & uidete salutem quæ est à domino, quã nobis

faciet

faciet hodie.Dominus ipſe pugnabit pro uobis & uos tacebitis.Quod nos
admonens in euangelio ſuo dominus & docens ne ad zabulum rurſus &
ad ſeculum quibus renunciauimus & unde euaſimus,reuertamur dicit:Ne- *Luc.9.*
mo retro attendens & ſuperponens manum ſuam in aratrum aptus eſt re- *& 17.*
gno dei. Et qui in agro eſt, non reuertatur retro. Memores eſtote uxoris
Loth.Ac ne quis aliqua uel cupiditate rerum uel ſuorum dulcedine retarde
tur, quo minus Chriſtum ſequatur addidit & dicit: Qui nõ renunciat omni
bus quæ ſunt eius,non poteſt meus eſſe diſcipulus. VIII.

Inſiſtendum eſſe & perſeuerandũ in fide & uirtute,& cœleſtis & ſpiritua
lis gratiæ cõſummatione, ut ad palmã & ad coronã poſſit perueniri.In pa-
ralipomenon:Dominus uobiſcũ eſt quãdiu & uos eſtis cũ ipſo. Si aũt dereli *2.Paral.15.*
queritis eũ,derelinquet uos.Itẽ apud Ezechielem: Iuſtitia iuſti nõ liberabit *Ezech.33.*
eum in quacunq; die exerrauerit. Itẽ dominus in euãgelio loquitur & dicit:
Qui perſeuerauerit uſq; in finẽ,hic ſaluus erit.Et iterum:Si mãſeritis in uer *Matth.10.*
bo meo,uere diſcipuli mei eritis,& cognoſcetis ueritatẽ, & ueritas liberabit *Ioan.8.*
uos.Præmonẽs quoq; nos ſemper paratos eſſe debere,& expeditos in pro-
cinctu firmiter ſtare,adiecit & dicit: Sint lumbi ueſtri præcincti, & lucernæ *Luc.12.*
ardentes,& uos ſimiles hominibus expectantibus dominũ ſuũ,quando re-
uertatur à nuptijs,ut cũ uenerit & pulſauerit aperiãt ei.Felices ſerui illi,quos
adueniens dominus inuenerit uigilantes.Itẽ beatus Apoſtolus ut fides no *1.Cor.9.*
ſtra proficiat & creſcat,& ad ſumma perueniat hortatur dicẽs:Neſcitis quo
niam qui in ſtadio currũt,omnes quidẽ currũt,unus tamen accipit coronã?
Sic currite ut apprehendatis.Et illi quidẽ ut corruptibilẽ coronam accipiãt,
nos aũt incorruptam. Et iterũ: Nemo militans deo, implicat ſe moleſtijs ſe *2.Timot.2.*
cularibus,ut poſſit placere ei cui ſe probauit.Sed & ſi certauerit quis non co
ronabitur,niſi legitime pugnauerit.Et iterũ:Oro aũt uos fratres per miſeri- *Rom.12.*
cordiam dei ut cõſtituatis corpora ueſtra hoſtiã uiuentẽ,ſanctã,deo placen
tem,& ne cõfiguremini ſeculo huic,ſed transformemini in renouatione ſpi-
ritus ad probandũ quæ ſit uoluntas dei bona,& placens & perfecta.Et ite-
rum:Sumus filij dei:ſi aũt filij,& hæredes,hæredes quidẽ dei,cohæredes au *Rom.8.*
tem Chriſti. Siquidem compatimur ut & cõmagnificemur. In Apocalypſi
eadem loquitur diuinæ prædicationis hortatio dicens: Tene quod habes, *Apoc.5.*
ne alius accipiat coronam tuam. Quod exemplum perſeuerandi & perma-
nendi deſignatur in Exodo: ubi Moyſes ad ſuperandũ Amalech,qui figu- *Amalech fi-*
rã portat diaboli,in ſigno & ſacramento crucis alleuat ſupinas manus.Nec *gura diaboli.*
uincere aduerſariũ potuit, niſi poſtq; ſtabilis in ſigno alleuatis iugiter ma- *Exod.17.*
nibus perſeuerauit.Et factum eſt,inquit,cũ leuabat Moyſes manus,præua-
lebat Iſraël: Vbi aũt ſubmiſerat manus,inualeſcebat Amalech. Et accepto
lapide ſuppoſuerunt ſub eo,& ſedebat ſuper eum.Et Aaron & Vr ſuſtenta
bant manus eius hinc & inde,& factæ ſunt manus Moyſi ſtabiles uſque in

occasum solis. Et fugauit Iesus Amalech & omnem populum eius. Et dixit dominus ad Moysen: Scribe hoc, ut sit in memoria, in libro, & da in aures Iesu, quoniam deletione delebo memoriam Amalech sub cœlo. IX.

Ad hoc enim pressuras & persecutiones fieri ut probemur, in Deuterono
Deut. 13. mio: Tentat uos dñs deus uester, ut sciat si diligitis eum ex toto corde uestro, & ex tota anima uestra, & ex tota uirtute uestra. Et iterũ apud Salomo
Eccle. 27. nem: Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis.
Rom. 5. Paulus quoq; paria testatur, ac loquitur dicens: Gloriamur in spe claritatis dei. Non solũ aũt sed & gloriamur in pressuris, scientes quoniã pressura tolerantiã operatur, tolerantia aũt probationem, probatio aũt spem, spes autem non cõfunditur, quia dilectio dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Et Petrus in epistola sua ponit & dicit:
1. Pet. 4. Charissimi nolite mirari ardorẽ accidentem uobis, qui ad tentationẽ uestrã fit, nec excidatis tanq̃ nouum aliquid uobis contingat. Sed quotiescunque communicatis Christi passionibus, per omnia gaudete, ut & in reuelatione facta claritatis eius gaudentes exultetis. Si improperatur uobis in nomine Christi, beati estis, quia maiestatis & uirtutis domini nomẽ requiescit in uobis, quod quidẽ per illos blasphematur, per nos aũt honoratur. X.

Timendas non esse iniurias & pœnas persecutionum, & ne expauescat quis ad pressuras & persecutiones quas patitur in hoc mundo, quia maior est dominus ad protegendũ, q̃ zabulus ad impugnandũ. Ioãnes in episto
1. Ioan. 4 la sua ponit & dicit: Maior est qui in uobis est q̃ qui in isto mũdo. Item in
Psal. 117. psalmo: Non metuã quid mihi faciat homo, dominus mihi auxiliator est.
& 19. Et iterum: Isti in equis, nos autẽ in nomine domini dei nostri magnificabimus. Ipsi obligati sunt & ceciderũt, nos autem surreximus & erecti sumus. Et adhuc fortius docens & ostendẽs spiritus sanctus castra zabuli nõ timẽda, & si bellum nobis hostis indixerit, in ipso magis bello spem nostrã consistere, & congressione illa iustos ad diuinæ sedis & salutis æternæ præmiũ
Psal. 26. peruenire, in psalmo ponit & dicit: Si directa in me fuerint castra, nõ timebit cor meũ. Et si exurrexerit super me bellum, in illud ego sperabo: Vnam petij à domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo domini per omnes dies uitæ meæ. Item in Exodo declarat scriptura diuina pressuris mul
Exod. 1. tiplicari nos potius & augeri dicens: Quantoq; eos deprimebant, tanto plures fiebant & inualescebant magis. Et in Apocalypsi protectio diuina
Apoc. 2. promittitur in passionibus nostris: Nihil, inquit, horum timeas, quæ passurus es. Nec alius securitatem nobis pollicetur & protectionem quàm qui &
Esa. 43. per Esaiam prophetam loquitur dicens: Noli timere quia ego te redemi, & uocaui te in nomine tuo, meus es tu. Et si pertransieris per aquam, tecum sum, & flumina te non inundabunt. Et si pertransieris per ignem, ignis non comburet te, quoniam ego dominus deus tuus sum, qui te saluum facio.

Qui & in euangelio promittit auxilium diuinum dei seruis in persecutioni-
bus non defuturum, dicens: Cum autē uos tradiderint, nolite cogitare quo- *Mat. 10.*
modo aut quid loquamini, dabitur enim uobis in illa hora quid loquami-
ni: Non enim uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestri qui loquitur *Mar. 13.*
in uobis. Et iterum: Ponite in cordibus uestris non præmeditari excusare: *Luc. 21.*
ego enim dabo uobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere aduersa-
rij uestri. Sic & in Exodo ad Moysem contantem & ad populum trepidan-
tem deus loquitur dicens: Quis dedit os homini? & quis fecit mutū? & quis *Exod. 4.*
surdum? & quis uidentem & cæcum? nónne ego dominus deus? Et nunc
perge & ego aperiam os tuum, & instruam te quid loquaris. Nec difficile est
deo aperire os hominis deuoti sibi, & confessori suo inspirare constantiā &
fiduciam loquendi, qui in Numeris aduersus Balaam prophetam etiam asi- *Numer. 22.*
nam fecit loqui. Quare in persecutionibus nemo cogitet quod periculū dia-
bolus importet, sed consideret quod auxilium deus præstet, nec mentem la-
befaciat humana infestatio, sed corroboret fidem diuina protectio, quando
unusquisq; secundum dominica promissa & fidei suæ merita tantū accipiat
de dei ope, quantū se credit accipere, nec sit quod omnipotens præstare non
possit, nisi accipientis fides caduca defecerit. XI.

Ante prædictum esse quod nos mundus odio habiturus esset, & quod
persecutiones aduersus nos excitaret, & quod nihil nouum Christianis acci
dat, cū ab initio mundi boni laborauerint, & oppressi atq; occisi sint iusti ab
iniustis, dominus in euāgelio præmonet & prænunciat dicens: Si mundus *Ioan. 15.*
uos odit, scitote quoniā me primo odijt. Si de mūdo essetis, mundus quod
suum esset amaret. Sed quia de mundo nō estis & ego elegi uos de mundo,
propterea odit uos mundus. Mementote sermonis quē dixi uobis: Nō est
seruus maior domino suo. Si me persecuti sunt, & uos persequentur. Et ite-
rum: Veniet hora ut omnis qui uos occiderit, putet se officiū deo facere. Sed *Ioan. 16.*
hoc facient, quoniam non cognouerūt patrem neq; me. Hæc autem locutus
sum uobis, ut cum uenerit hora eorū memores sitis, quia ego dixi uobis. Et
iterū: Amen amen dico uobis, quia plorabitis & plangetis, seculū autē gau-
debit: uos tristes eritis, sed tristitia uestra in læticiam ueniet. Et iterum: Hæc
locutus sum uobis, ut in me pacem habeatis, in seculo aūt pressuram. Sed fi-
dite quoniā ego uici seculum. Et iterum cum à discipulis suis interrogaretur
de signo aduentus sui & consummationis mundi, respondit & dixit: Caue- *Luc. 21.*
te ne quis uos fallat, multi enim uenient in nomine meo dicentes: Ego sum *Mar. 13.* *Matt. 24.*
Christus, & multos fallent. Incipietis aūt audire bella & auditus bellorū, ui
dete, nolite tumultuari: oportet enim hæc fieri, sed nōdum est finis. Exurget
autem gens super gentem, & regnū super regnū, & erunt fames & terræmo-
tus & pestilētiæ per loca. Omnia autem ista initia parturitionū sunt. Tunc
tradent uos in tribulationem & interficient uos, & eritis odibiles omnibus

gentibus propter nomen meum. Et tunc ſcandalizabuntur multi, & ſe inui-
cem tradent & odient inuicem. Et multi pſeudoprophetę exurgent & ſedu-
cent multos, & eo quod facinus abundet, & refrigeſcet charitas multorum.
Qui autē tolerauerit uſque in finem, hic ſaluus erit. Et prædicabitur euange-
lium iſtud regni per totum orbem terræ in teſtimonium omnibus gētibus,
Dani. 9. & tunc ueniet finis. Cum aūt uideritis abominationem uaſtationis, quæ di-
cta eſt per Danielē prophetā, ſtantē in loco ſancto, qui legit intelligat, tunc
qui in Iudæa ſunt fugiant in montes, & qui in tecto eſt non deſcendat tolle
re quicquam de domo: & qui in agro eſt, non conuertatur retro auferre ue-
ſtimentum ſuum. Væ autem prægnantibus & nutrientibus in illis diebus.
Orate autem ne fiat fuga ueſtra hyeme, neque ſabbato. Erit autē tunc preſ-
ſura magna, qualis non fuit ab initio mundi uſque nunc, ſed neque fiet: & niſi
breuiati eſſent dies illi, non eſſet ſalua omnis caro, propter electos autē bre-
uiabuntur dies illi. Tunc ſi quis dixerit uobis: ecce hic eſt Chriſtus, aut ecce
illic, nolite credere. Surgent enim pſeudochriſti & pſeudoprophetæ, & da-
bunt ſigna magna & prodigia ad errorem faciendū ſi fieri poteſt & electis.
Vos autē cauete, ecce prædixi uobis omnia. Si ergo dixerint uobis: Ecce in
ſolitudine eſt, nolite exire: ecce in cubiculis, nolite credere. Sicut enim coruſca
tio quæ exit ab Oriente & patet uſque ad Occidentem, ita erit & aduentus fi
lij hominis. Vbi fuerit corpus, illic colligentur aquilæ. Continuo autem poſt
preſſuram dierum illorum ſol tenebraſcet, & luna non dabit lumen ſuum,
& ſtellæ cadent de cœlo, & uirtutes cœlorum mouebuntur. Et tunc appare-
bit ſignum filij hominis in cœlo, & lamentabuntur ſe omnes tribus terræ, &
uidebunt filium hominis uenientem in nubibus in uirtute magna & clarita
te. Et mittet angelos ſuos cum uirtute magna & claritate, & cum tuba ma-
gna. Et colligent electos eius à quatuor uentis à ſummis cœlorum uſque ad
ſummitates eorum. Nec noua aut repentina hæc ſunt quæ nunc accidunt
Chriſtianis, cum boni & iuſti ſemper & dei lege innocentiæ ac ueræ religio-
nis timore deuoti, per preſſuras & iniurias & graues ac multiformes infeſta
Anguſta bonorum uia. tionum pœnas anguſti itineris difficultate gradiantur. Sic in origine ſtatim
Gen. 4. mundi Abel iuſtus à fratre primus occiditur: & Iacob fugatur, & Ioſeph ue-
1. Reg. 14. nundatur: & Dauid miſericordem Saul rex perſequitur, & Heliam maieſta
3. Reg. 19. tem dei conſtanter ac fortiter aſſerentē rex Achab opprimere conatur. Za-
Matt. 23. charias ſacerdos interficitur in medio tēpli & altaris, ut illic hoſtia ipſe fiat,
ubi deo hoſtias immolabat. Tot denique martyria iuſtorum ſæpe celebrata,
tot ædita in poſterum fidei & uirtutis exempla. Tres pueri Ananias, Azari
as, Miſahel ætate compares, dilectione cōcordes, fide ſtabiles, uirtute cōſtā-
tes, flammis ac pœnis urgentibus fortiores, ſoli ſe deo ſeruire, ſolum noſſe,
Dan. 3. ſolum colere proclamant, dicentes: Nabuchodonoſor rex non opus eſt no-
bis de hoc uerbo reſpondere tibi. Etenim deus cui nos ſeruimus, potens eſt

nos

nos eripere de camino ignis ardentis,& de manibus tuis rex liberare nos. Quod si noluerit,notũ sit tibi,quia dijs tuis nõ seruiemus,& statuam aureã quã statuisti,non adoramus. Et Daniel deo deuotus & sancto spũ plenus exclamat & dicit: Nihil colo ego nisi dominũ meũ qui cõdidit cœlũ & terrã. *Dan. 14.* Tobias quoq; sub regali licet ac tyrannica seruitute, sensu tamen ac spiritu liber, cõfessionẽ suam deo seruat,& uirtutẽ maiestatemq; diuinã sublimiter prædicat dicens: Ego in terra captiuitatis meæ confitebor illi,& ostendã uirtutem eius in natione peccatrice. *Tob. 13.* Quid uero in Machabæis septẽ fratres natalium pariter & uirtutũ sorte consimiles,septenariũ numerum sacramento perfectæ consummationis implentes? *Machab. 7.* sic fratres septẽ in martyrio cohærentes,ut primi in dispositione diuina septẽ dies annorũ septem milia cõtinentes,ut septem spiritus & angeli septem qui assistunt & conuersantur ante faciẽ domini, & lucerna septiformis in tabernaculo martyrij,& in Apocalypsi *Apocal. 1.* septem candelabra aurea,& apud Salomonẽ columnę septẽ,super quas ędificat domũ sapientia: *Prouerb. 9.* ita & istic septem fratrum numerus, ecclesiarũ septem numerũ sui quantitate cõplexus,secundũ quod in primo Regum libro legimus,sterilem septem peperisse. Et apud Esaiam: Septẽ mulieres unũ hominem apprehendunt,cuius inuocari super se nomen exposcunt. *Esa. 4.* Et apostolus Paulus qui huius legitimi numeri & certi meminit, ad septem ecclesias scribit. Et in Apocalypsi dñs mandata sua diuina & præcepta cœlestia ad septẽ *Apoca. 1.* ecclesias & earundẽ angelos dirigit,qui nunc iste in fratribus numerus inuenitur,ut consummatio legitima impleatur. Cum septem liberis planè copulatur & mater origo & radix,quæ ecclesias septẽ postmodũ peperit,ipsa prima & una super petram domini uoce fundata. Nec uacat quod in passionibus,sola cum liberis mater est. Martyres enim qui se dei filios in passione testantur,iam nõ nisi deo patre censentur,sicut in euangelio docet dicens: Ne *Matth. 23.* uocaueritis uobis patrẽ super terram,unus est enim pater uester qui in cœlis est. Quæ uero ædiderunt confessionũ præconia quàm præclara, quàm magna documenta fidei præbuerunt? Rex Antiochus infestus, imò in Antiocho antichristus expressus, ora martyrũ gloriosa & spiritu confessionis inuicta contagio suillæ carnis maculare quærebat, *2. Mach. 7.* & cũ flagellis grauiter uerberasset,ac nihil promouere potuisset,sartagines iussit igniri: quibus ignitis & accensis,eũ qui primus locutus fuerat & magis regẽ uirtutis & fidei constantia prouocauerat, admoueri præcepit & frigi, producta & execta prius lingua quæ confessa deum fuerat. Quod martyriũ gloriosius contigit? lingua enim cõfessa nomen dei prior ad deum debuit ipsa proficisci. Post in secundo excogitatis acrioribus pœnis,antequàm cætera membra torqueret,cutẽ capitis cũ capillis detraxit, odio scilicet certo. Nam cum caput uiri Christus sit,& caput Christi deus, qui caput laniabat in martyre, deum & Christum persequebat᷑ in capite. At ille martyrio suo fidens,& resurrectionis sibi præ-

Al's, quia Potens es.

mium de dei remuneratione promittens exclamauit & dixit: Tu quidē* im-
potens ex hac præſenti uita nos perdis, ſed mundi rex defunctos pro ſuis le-
gibus in æternā uitæ ſurrectionē ſuſcitabit. Tertius linguam poſtulatus cito
protulit: nam pœnā linguæ execandæ iam didicerat à fratre cōtemnere, ma-
nus quoq; amputandas cōſtanter extendit, multū beatus genere iſto ſuppli-
cij, cui cōtigit extenſis manibus ad pœnā paſſionis dominicæ inſtar imitari.
Nec nō & quartus pari uirtute tormenta cōtemnens, & ad retundendū regē
cœleſti uoce reſpondēs exclamauit & dixit: Potius eſt ab hominibus morti
datos expectare ſpem à deo, iterū ſuſcitandos ab eo in uitā æternā: tibi em̄
reſurrectio ad uitam nō erit. Quintus pręter quod carnificinā regis & duros
uarioſq; cruciatus fidei uigore calcabat, ad præſcientiam quoq; & noticiam
futurorum ſpiritu diuinitatis animatus prophetauit regi, & indignationem
dei, & ultionē uelociter proſecuturā. Poteſtatē, inquit, inter homines habēs,
cū ſis corruptibilis, facis quod uis. Noli autē putare genus noſtrū à deo de-
relictum eſſe. Suſtine & uide magnam poteſtatem eius, qualiter te & ſemen
tuū torquebit. Quale illud leuamentum fuit martyrij, quàm magnū, quàm
grande ſolatiū? In cruciatibus ſuis nō tormenta propria cogitare, ſed torto-
ris ſui ſupplicia prædicare? In ſexto uero nō uirtus ſola, ſed humilitas prædi-
canda eſt, nihil ſibi martyrē uindicaſſe, nec cōfeſſionis ſuæ honorē ſuperbis
uocibus uentilaſſe, peccatis potius ſuis aſcripſiſſe, qđ perſecutionē à rege pa-
teretur, deo uero dediſſe quod poſtmodū uindicaretur. Docuit eſſe marty-
res uerecundos de ultione fidere, & nihil in paſſione iactare. Noli, inquit, fru-
ſtra errare, nos enim propter noſmetipſos hic patimur peccantes in deū no-
ſtrū. Tu aūt ne te exiſtimes impune futurū aggreſſus pugnare cū deo. Ad-
mirabilis quoq; mater, quæ nec ſexus infirmitate fracta, nec multiplici orbi-
tate cōmota, morientes liberos ſpectauit libenter, nec pœnas illas pignorū,
ſed & glorias cōputauit, tam grande martyriū deo præbens uirtute oculorū
ſuorū, quàm præbuerunt filij eius tormentis & paſſione membrorum. Cum
ſex punitis & occiſis ſupereſſet unus ex fratribus, cui rex diuitias & potenta-
tus & multa pollicebatͬ, ut crudelitas eius aut feritas uel unius ſubacti ſola-
tio foueretur, & peteret ut ad filiū dejciendū ſecum deprecaretur & mater.
Deprecata eſt illa, ſed ut decebat martyrū matrē, ut decebat legis & dei me-
morem, ut decebat filios ſuos nō delicate ſed fortiter diligentem. Deprecata
eſt enim ſed ut deū cōfiteretur, deprecata eſt ne à fratribus ſuis frater in con-
ſortio laudis & gloriæ ſepararetͬ, tunc ſe ſeptē filiorū cōputans matrē, ſi ſibi
cōtingeret ſeptē deo peperiſſe nō ſeculo. Armans itaq; eum & corroborans,
& feliciore tunc partu filium generans: Fili, inquit, miſerere mei, quæ te in
utero menſibus nouem portaui, & lac triennio dedi, & alui, & in ætatē iſtam
perduxi. Oro fili aſpicias cœlum & terram, & omnibus quæ in eis ſunt aſpe-
ctis intelligas, quia ex nihilo fecit illa deus & hominum genus. Itaque fili ne

timeas

timeas carnificem iſtum,ſed dignus fratribus effectus,excipias mortē, ut in illa miſeratione cum fratribus tuis te recipiam.Magna laus matris in exhortatione uirtutis,ſed maior in dei timore & in fidei ueritate, qđ nihil ſibi aut filio de ſex martyrū honore promiſit, nec fratrū precē profuturam credidit ad negantis ſalutem.Perſuaſit potius participem fieri paſſionis,ut in iudicij die poſſet cū fratribus inueniri.Poſt hęc liberis ſuis cōmoritur & mater,neqȝ em̄ aliud iam decebat,quàm ut quæ martyres pepererat & fecerat, in cōſortio illis gloriæ iungeretur:& quos ad deū præmiſerat,ipſa quoqȝ ſequeretur. Ac ne quis uel libelli, uel alicuius rei oblata ſibi occaſione qua fallat, amplectatur decipientiū malū munus,nec Eleazarus tacendus eſt,qui cū ſibi à miniſtris regis offerret̄ facultas,ut accepta carne qua liceret ſibi ueſci,ad circunueniendum regē ſimularet ſe edere,quæ de ſacrificijs atqȝ illicitis cibis ingerebantur,conſentire ad hanc fallaciā noluit,dicens nec ætati ſuæ,nec nobilitati cōuenire id fingere,quo cæteri ſcandalizarentur,& in errorem inducerentur, exiſtimantes & Eleazarū nonaginta annos natū ad morē alienigenarū relicta & prodita dei lege tranſiſſe:nec tanti eſſe lucrari breuia uitæ momēta, ut offenſo deo incurreret æterna ſupplicia.Atqȝ illic excruciatus diu & in extremo iam cōſtitutus,cum inter uerbera & tormenta moreret̄,ingemiſcens ait: Domine qui ſanctā habes ſcientiā,manifeſte tu ſcis,quia cū poſſim à morte liberari,duriſſimos dolores corporis tolero flagellis uapulans,animo aūt propter tui ipſius metū libenter hoc patior. Syncera prorſus fides & uirtus integra ac ſatis pura,nō regē Antiochū cogitaſſe,ſed deū iudicē,& ſciſſe proficere ſibi ad ſalutē nō poſſe,ſi hominē derideret ac falleret,cū deus qui cōſcientiæ noſtræ iudex eſt,& ſolus timendus eſt,nec derideri poſſit omnino nec falli. Si igitur & nos dicati deo ac deuoti uiuimus, ſi ſupra ipſa iuſtorū antiqua & ſancta ueſtigia iter facimus,per eadē documenta pœnarū, per eadē paſſionū martyria pergamus,hoc ampliorē gloriā cōputantes temporis noſtri,quod cum uetera exempla numerentur, exuberante poſtmodū uirtutis ac fidei copia,numerari nō poſſunt martyres Chriſtiani, teſtante Apocalypſi & dicente.Poſt hæc uidi turbam magnam, quā dinumerare nemo poterat,ex omni gente,& ex omni tribu & populo & lingua, ſtantes in cōſpectu throni & agni,& erant amicti ſtolis albis,& palmæ fuerunt in manibus eorum,& magno clamore dicebant: Salus deo noſtro ſedenti ſuper thronum & agno,& reſpondit unus ex ſenioribus dicens:Hi qui amicti ſunt ſtolis albis,qui ſunt & unde uenerūt?Et dixi ei: Domine mi ſcis:& ait mihi: Hi ſunt qui uenerūt ex magna tribulatione, & lauerūt ſtolas ſuas,& candidas eas fecerunt in ſanguine agni: propter hoc ſunt in cōſpectu throni dei, & ſeruiunt ei die ac nocte in templo eius. Quod ſi tantus oſtenditur & probatur Chriſtianorum martyrum populus, nemo difficile uel arduum putet eſſe martyrem fieri,quando uideat martyrum populum non poſſe numerari. XII.

Eleazarus.

2.Machab.6.

Apocal.7.

Quæ ſpes & merces maneat iuſtos & martyres poſt conflictationes hu
ius tēporis & paſſiones,per Salomonē ſpiritus ſanctus oſtendit & præcinit
Sap.3. dicēs: Et ſi coram hominibus tormenta paſſi ſunt,ſpes eorū immortalitate
plena eſt. Etſi in paucis uexati,in multis bene diſponentur,quoniā deus ten
tauit illos & inuenit eos dignos ſe. Tanq̄ aurum in fornace probauit illos,
& quaſi holocauſta hoſtiæ accepit illos,& in tēpore erit reſpectus illorū. Iu-
dicabunt nationes & dominabuntur populis, & regnabit dominus eorū in
perpetuū.Itē apud eundē uindicta noſtra deſcribit̄, & perſequentiū nos at-
Sap.5. que infeſtantiū pœnitentia prædicat̄.Tūc ſtabūt iuſti,inquit,in magna cō-
ſtantia aduerſus eos,qui ſe anguſtiauerūt,& qui abſtulerūt labores eorū,ui-
dentes turbabunt̄ timore horribili,& mirabunt̄ in ſubitatione inſperatæ ſa
lutis,dicentes inter ſe pœnitentiā habentes,& præ anguſtia ſpiritus gemen-
tes: Hi ſunt quos aliquando habuimus in deriſum & in ſimilitudinē impro
perij. Nos inſenſati uitam illorū æſtimabamus inſaniam, & finē illorū ſine
honore. Quomodo ergo cōputati ſunt inter filios dei, & inter ſanctos ſors
illorū eſt? Ergo errauimus à uia ueritatis,& iuſticiæ lumen non luxit nobis,
& ſol non ortus eſt nobis. Laſſati ſumus in iniquitatis uia & perditionis, &
ambulauimus ſolitudines difficiles,uiam autē domini ignorauimus. Quid
nobis profuit ſuperbia,aut quid diuitiarū iactatio cōtulit nobis? tranſierūt
omnia illa tanquàm umbra.Itē in pſalmo CXV preciū & merces paſſionis
oſtendit̄: Precioſa,inquit, eſt in cōſpectu domini mors ſanctorū eius. Item
in pſalmo CXXV triſtitia cōflictationis & læticia retributionis exprimitur.
Qui ſeminant,inquit,in lachrymis,in gaudio metent. Ambulantes ambula
bant & flebant mittentes ſemina ſua. Venientes aūt uenient in exultatione,
tollentes gremia ſua. Et iterū in pſalmo CXVIII. Beati qui immaculati ſunt
in uia,qui ambulant in lege domini. Beati qui ſcrutant̄ martyria eius,in to-
to corde exquirunt eū. Item dominus in euangelio, ultor ipſe perſecutionis
Matth.5. noſtræ & remunerator paſſionis: Beati eritis,inquit, qui perſecutionē paſſi
fueritis propter iuſticiā,quia ipſorū eſt regnū cœlorū. Et iterū: Beati eritis cū
odio uos habuerint homines,& ſeparauerint uos,& expulerint,& maledixe
rint nomini ueſtro quaſi nequā propter filium hominis. Gaudete in illo die
& exultate,ecce em̄ merces ueſtra multa eſt in cœlis. Et iterū: Qui perdet ani
mam ſuam propter me,hic ſaluabit. Nec ſolos animaduerſos & interfectos
pollicitationis diuinæ manent pręmia,ſed etiam ſi ipſa paſſio fidelibus de-
ſit,fides tamen integra atq; inuicta perſtiterit, & contemptis ac relictis ſuis
oībus Chriſtū ſe ſequi Chriſtianus oſtenderit,ipſe quoq; à Chriſto inter
Luc.18. martyres honorat̄,pollicēte ipſo & dicente: Nemo eſt qui relinquat domū,
aut agrū,aut parentes, aut fratres,aut uxorē, aut filios propter regnū dei,&
nō recipiat ſepties tantū in iſto tempore,in ſeculo aūt futuro uitā æternam.
Apocal.20. Item in Apocalypſi hoc idem loquitur: Vidi,inquit, animas occiſorū pro-

pter

pter nomē Iesu & sermonē dei,& cū primo loco posuisset occisos,addidit di
cens:Et quicunq; imaginē bestiæ nō adorauerūt, nec acceperūt inscriptionē
in fronte aut in manu sua,quos uniuersos à se in eodē loco simul uisos cōiun
git & dicit:& uixerunt & regnauerunt cū Christo. Viuere omnes dicit & re-
gnare cū Christo,non tantū qui occisi fuerint,sed & quiq; in fidei suæ firmi
tate & dei timore perstantes,imaginē bestiæ nō adorauerunt,neq; ad fune-
sta eius & sacrilega edicta cōsenserunt. Plus nos accipere in passionis merce-
de,quàm qđ hic sustinemus in ipsa passione,probat beatus apostolus Pau 2.Cor. 12.
lus,qui dignatione diuina usq; in tertiū cœlū atq; in paradisum raptus, au-
disse se inenarrabilia testatur, qui occulta fide Iesum Christū uidisse se glo-
riatur,qui id quod & didicit & uidit maioris cōscientiæ esse ueritate profite-
tur. Non sunt,inquit,cōdignæ passiones huius temporis ad superuenturam Rom. 8.
gloriam,quæ reuelabitur in nobis. Quis ergo nō omnibus uiribus elaboret
ad tantam claritatē peruenire,ut amicus dei fiat, & cū Christo statim gau-
deat? ut post tormenta & supplicia terrena,ad prēmia diuina perueniat? Si
militibus secularibus gloriosum est,ut hoste deuicto redeant in patriam tri
umphantes: quanto potior & maior est, deuicto zabulo ad paradisum tri-
umphantes redire,& unde Adam peccator eiectus est,illuc prostrato eo,qui
ante deceperat,trophæa uictricia reportare? offerre deo acceptissimum mu
nus,incorruptam fidē & uirtutē mentis incolumē,laudē deuotionis illustrē?
comitari eū,cū uenire cœperit uindictā de inimicis recepturus,lateri eius as-
sistere,cū sederit iudicaturus? coheredē Christi fieri? angelis coæquari? cum
patriarchis,cū apostolis,cū prophetis cœlestis regni possessione lætari? Has
cogitationes quæ persecutio potest uincere, quæ possunt tormenta supera-
re? Durat fortis & stabilis religiosis meditationibus fundata mēs, & aduer
sus omnes diaboli terrores & minas mundi animus immobilis perstat,quē
futurorū fides certa & solida corroborat. Clauduntur oculi in persecutioni-
bus terræ,sed patet cœlum: minatur antichristus,sed dominus Christus tue
tur: mors infertur,sed immortalitas sequitur: occiso mundus eripitur,sed re-
stituto paradisus exhibetur: uita temporalis extinguit, sed æterna reparat.
Quanta est dignitas & quanta securitas, exire hinc lætum,exire inter pressu
ras & angustias gloriosum,claudere in momēto oculos,quibus homines ui
debant & mundus,& aperire eosdē statim ut deus uideat & Christus,tam
uelociter migrandi quanta uelocitas ut terris repēte subtraharis,& in regnis
cœlestibus reponaris? Hæc oportet mēte cōtemplari & cogitatione,hæc die
ac nocte meditari. Si talē persecutiōis dies Christi militē inuenerit,uinci nō
poterit uirtus ad prēmiū prompta. Vel si accersitio ante prēuenerit,sine prē
mio nō erit fides quæ erat ad martyriū parata. Sine damno tēporis merces
deo iudice reddit,in persecutione militia,in pace cōscientia coronat. Amen.

Libelli de exhortatione martyrij finis

LIBER PRIMVS BEATI CYPRIANI ADVERSVS Iudæos ad Quirinum, cuius argumentum ſubſcripta epiſtola continet.

CYPRIANVS QVIRINO FILIO SALVTEM.

OBtemperandum fili chariſſime deſiderio tuo ſpirituali, im penſiſſima petitione diuina magiſteria poſcenti, quibus nos dominus per ſcripturas ſanctas erudire dignatus eſt & inſtruere, ut à tenebris erroris abducti, & luce eius pura & candida luminati, uiam uitę per ſacramenta ſalutaria teneamus. Et quidem ſicut petiſti, ita à nobis ſermo compoſitus, & libellus compendioſa breuitate digeſtus eſt, ut quę ſcribantur nõ copia latiore diffunderem, ſed quantũ mediocritas memoriæ ſuggerebat, excerptis capitulis & annexis neceſſaria quæq; colligerem, quibus nõ tam tractaſſe, quàm tractantibus materiam præbuiſſe uideamur. Sed & legentibus breuitas huiuſmodi plurimum prodeſt, dum non intellectum legentis & ſenſum liber longior ſpargit, ſed ſubtiliore compendio, id quod legitur, tenax memoria cuſtodit. Complexus ſum uero libellos duos pari æqualitate * moderatos: Vnum quo oſtendere nixi ſumus Iudæos ſecundum quæ fuerant ante prædicta, à deo receſſiſſe, & indulgentiam domini, quæ ſibi & pridem data, & in poſterum promiſſa fuerat, perdidiſſe: ſucceſſiſſe uero in eorũ locum Chriſtianos fide dominum promerentes, & de omnibus gentibus ac de toto orbe uenientes. Item libellus alius continet Chriſti ſacramentum, quod idem uenerit qui ſecundũ ſcripturas annunciatus eſt, & geſſerit ac perfecerit uniuerſa, quibus intelligi & cognoſci poſſe prædictus eſt: quæ legenti tibi interim proſunt ad prima fidei liniamenta formanda. Plus roboris tibi dabitur, & magis ac magis intellectus cordis operabitur ſcrutanti ſcripturas ueteres ac nouas plenius, & uniuerſa librorũ ſpiritualiũ uolumina perlegenti. Nam nos nunc de diuinis fontibus impleuimus modicum, quod tibi interim mitteremus. Bibere uberius & ſaturari copioſius poteris, ſi tu quoq; ad eoſdem diuinæ plenitudinis fontes nobiſcum pariter poturus acceſſeris. Opto te fili chariſſime ſemper bene ualere.

als, moderatus.

CAPVT I.

Libellus primus, Iudæos in offenſam dei grauiter deliquiſſe, quod dominũ dereliquerint & idola ſecuti ſint.

2 Item quod prophetis non crediderint, & eos interfecerint.

3 Ante prædictum quod dominum neq; cogni turi, neque intellecturi, neq; recepturi eſſent.

4 Quod ſcripturas ſacras intellecturi Iudæi non eſſent, intelligi autem haberent in nouiſſimis temporibus poſteaq; Chriſtus ueniſſet.

5 Nihil poſſe Iudæos intelligere de ſcripturis, niſi prius crediderint in

Chriſtum

Christum.

6 Quod Hierusalem perdituri essent, & terrã quã acceperunt relicturi.

7 Item quod essent amissuri lumen domini.

8 Quod circuncisio prima carnalis euacuata sit,& secunda spiritualis repromissa sit.

9 Quod lex prior quæ per Moysen data est,cessatura esset.

10 Quod lex noua dari deberet.

11 Quod dispositio alia & testamentum nouum dari haberet.

12 Quod baptisma uetus cessaret & nouum inciperet.

13 Quod iugum uetus euacuaretur,& iugum nouum oriretur.

14 Quod pastores ueteres cessaturi essent, & noui inciperent.

15 Quod domus & templum dei Christus futurus esset,& cessasset templum uetus, nouumq; cœpisset.

16 Quod sacerdotium uetus cessaret, & nouus sacerdos ueniret, qui in æternum futurus esset.

17 Quod propheta alius sicut Moyses promissus sit, scilicet, qui testamentum nouum daret,& qui magis audiri deberet.

18 Quod duo populi prædicti sint,maior & minor, id est,uetus Iudæorum, & nouus qui esset ex nobis.

19 Quod ecclesia,quæ prius sterilis fuerat, plures filios habitura esset ex gentibus quàm quot synagoga ante habuisset.

20 Quod gentes magis in Christum crediture essent.

21 Quod panem & calicem domini & omnem gratiam eius amissuri essent Iudæi,nos uero accepturi, & quod Christianorum nouum nomen benediceretur in terris.

22 Quod ad regnum cœlorum magis gentes quàm Iudæi perueniant.

23 Quod solo hoc Iudæi accipere ueniam possint delictorum suorum,si sanguinem Christi occisi baptismo eius abluerint, & in ecclesiam transeuntes præceptis eius obtemperauerint.

LIBRI PRIMI CAP. I.

IVdæos in offensam dei grauiter deliquisse quod dominũ reliquerint,& idola secuti sint,in Exodo populus ad Aaron: Exurge & fac nobis deos Exod.32 qui nos præcedant,quia Moyses uir hic,qui nos eiecit de Ægypto,quid ei acciderit,nõ scimus. Itẽ illic Moyses ad dominũ: Precor te domine,deliquit populus hic delictũ grande:fecerũt sibi deos aureos & argenteos, & si dimittis eis,dimitte:sin autẽ,dele me de libro quẽ scripsisti. Et dixit dñs ad Moysen: Si quis deliquerit ante me,delebo illum de libro meo. Item in Deuterono- Deut.32 mio: Sacrificauerunt dæmonijs & non deo. Item in libro Iudicũ: Et fecerunt Iudi.2 filij Israël malignum contra dominũ deum patrum suorũ, qui eiecit eos de terra Ægypti,& secuti sunt deos gentium,qui circa illos sunt,& offenderunt

 deum

deum, & seruierunt Baal. Item illic: Et adiecerunt filij Israël iterũ facere malignum contra dominũ. Et seruierunt Baal & dijs alienigenarum, & reliquerunt dominũ, & nõ seruierunt illi. Derelictus est Iuda, & abominatio facta est in Israël & in Hierusalem, quoniã prophanauit Iudas sancta domini, in quib⁹ dilexit & affectauit deos alienos. Exterminabit domin⁹ hominẽ qui facit hæc, & humilis efficietur in tabernaculis Iacob apud Malachiel. II.

Quod prophetis non crediderint & eos interfecerint, apud Hieremiam
Hier. 7. dominus dicit: Misi ad uos seruos meos prophetas, ante lucem mittebam & non audiebatis me, neq; intendebatis auribus uestris, dicens: Cõuertatur unusquisq; à uia sua mala, & à nequissimis affectionibus uestris à seculo & usq; in secula. Nolite ambulare post deos alienos ut seruiatis eis, & ne adoraueritis, & ne incitetis me in operibus manuum uestrarũ ad dispergendos
3. Reg. 19. uos, & non audistis me. Item in Regum libro tertio Helias ad deum: Æmulando æmulatus sum dominum deum omnipotentem, quia dereliquerunt te, altaria tua demolierunt, & prophetas tuos interfecerunt gladio, & remansi ego solitarius, & quærunt auferre animam meam. Item in Esra: Desciuerunt à te & abiecerunt legem tuam post dorsum suũ, & prophetas tuos interfecerunt, qui obtestabantur eos, ut reuerterentur ad te. III.

Quod dominum neq; cogniturí, neq; intellecturi, neque recepturi essent,
Esa. 1. apud Esaiam: Audi cœlũ & præbe aurem terra, quoniam dominus locutus est: Filios generaui & exaltaui, ipsi autem me spreuerunt. Agnouit bos possessorem suum & asinus præsepe domini sui, Israël autem non cognouit, &
als, semen populus me non intellexit. Væh genti peccatrici, populo pleno peccatis,* semini nequã, filij scelesti reliquistis dominũ, & in indignationem misistis illũ sanctum Israël. Item apud eundem dominus dicit: Vade & dic populo isti: Aure audietis, & nõ intelligetis, & uidentes uidebitis, & nõ uidebitis. Incrassaui enim cor populi huius, & auribus grauiter audierunt, & oculos suos cõcluserũt, ne forte uideant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & re
Hier. 2. uertantur, & curem illos. Item apud Hieremiã dominus dicit: Me dereliquerunt fontẽ aquæ uiuæ, & effoderunt sibi lacus detritos qui nõ poterũt aquã
Ibid. 20. portare. Item apud eundem: Ecce sermo domini factus est eis in maledictũ,
& 8. nõ uolunt illũ. Item apud eundẽ dominus dicit: Cognouit tempus suũ turtur & hirundo, ruris passeres custodierunt tempora introitus sui: populus autem meus nõ cognouit iudicium domini: Quomodo dicetis, sapientes sumus, & lex domini nobiscum est? Incassum facta est mœchatura falsa, scribæ contusi sunt, sapientes trepidauerunt, & capti sunt, quia uerbũ dei reprobauerũt. Item apud Salomonẽ: Quęrunt me mali & nõ inuenient: odio eñi
Psal. 27. habuerunt sapientiam, sermonẽ autẽ domini non receperunt. Item in psal
& 13. mo: Redde eis retributionem eorũ, quoniam non intellexerunt in operibus domini. Item in psalmo: Non cognouerunt neque intellexerunt, in umbra deambula-

deambulabūt. Item in euangelio secundum Ioannem: In sua propria uenit, *Ioan.1.*
& sui eum non receperunt. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem ut filij dei fierent, qui credunt in nomine eius. IIII.

Quod scripturas sacras Iudæi intellecturi nō essent, intelligi autem haberent in nouissimis temporibus, posteaquā Christus uenisset, apud Esaiam: Et erunt uobis hi omnes sermones sicut sermones libri qui signatus est, quē *Esa. 29.* si dederis homini scienti literas ad legendū, dicet: Non possum legere, signatus est enim. Sed in illa die audient surdi sermones libri, & qui in tenebris, & qui in nebula sunt, oculi cæcorū uidebunt. Item apud Hieremiam: In no- *Hier. 23.* uissimis diebus cognoscetis ea. Item apud Danielem: Muni sermones, & si- *Dan. 12.* gna librum adusq; tempus cōsummationis, quo addiscant multi, & impleatur agnitio, quoniam cum fiet dispersio, cognoscent omnia hæc. Paulus ad Corinthios in epistola prima: Nolo enim uos ignorare fratres, quia patres nostri omnes sub nube fuerūt. Item in epistola ad Corinthios secunda: Obtusi sunt sensus eorum usq; ad hunc diem, hoc eodem uelamento in lectione ueteris testamenti manente, quod nō reuelatur, quia in Christo euacuat', & usq; in hodiernum si quando legitur Moyses, uelamentum est super cor eorum. Mox autem ut conuersus est ad dominum, aufertur uelamentum. In euangelio dominus post resurrectionem: Isti sunt sermones, quos locu- *Luc. 24.* tus sum ad uos, cum ad huc essem uobiscum, quia oportet adimpleri omnia scripta in lege Moysi & prophetis, & psalmis de me. Tūc adaperuit illis sensum, ut intelligerent scripturas, & dixit illis: Quia scriptum est Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die, & prædicare in nomine eius pœnitentiā & remissam peccatorum usq; in omnes gentes. V.

Nihil posse Iudęos intelligere de scripturis, nisi crediderint in Christum, apud Esaiam: Et si nō credideritis, neq; intelligetis. Vnde dominus in euan- *Esa. 7.* gelio: Si em̄ non credideritis quia ego sum, moriemini in peccatis uestris. Fi- *Ioan. 8.* de aūt stare iusticiā, & illic esse uitam, prædictū est apud Abacuc: Iustus aūt *Abac. 2.* ex fide mea uiuet, tamē Abraham pater gentiū credidit. In genesi: Credidit *Gen. 15.* Abrahā deo, & deputatū est ei ad iustitiam. Item Paulus ad Galatas: Abra- *Gal. 3.* ham credidit deo, & deputatū est ei ad iustitiā. Cognoscitis ergo quia qui ex fide sunt, hi sunt filij Abrahæ. Prouidens aūt scriptura quia ex fide iustificat gentes deus, prænunciat Abrahæ quia benedicentur in illo omnes gentes. Igitur qui ex fide sunt, benedicti sunt cum fideli Abraham. VI.

Quod Hierusalē perdituri essent, & terrā quā acceperant relicturi apud Esaiam: Terra uestra deserta, ciuitates uestræ igni exustæ, regionē uestram *Esa. 1.* in cōspectu uestro alieni comedent eam, & deserta & subuersa à populis alienis derelinquetur filia Sion sicut casa in uinea, & sicut custodiarium in cucumerario, quasi ciuitas quæ expugnatur. Et nisi dominus sabaoth reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuissemus, & quasi Gomorra similaremus.

Item

Matth.23. Item in euangelio dñs dicit: Hierusalẽ Hierusalẽ quæ occidis prophetas & lapidas missos ad te, quoties uolui colligere filios tuos sicut gallina pullos sub alas & noluisti? Ecce relinquetur uobis domus uestra deserta. VII.

Esa.2. Quod essent amissuri lumen domini: apud Esaiam: Venite ambulemus in lumine domini, dimisit enim populum suum domũ Israël. Item in euangelio: Fuit lumen uerum quod illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. In hoc mundo fuit, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit. Item illic: Qui non crediderit, iam iudicatus est, quia non crediderit in nomine unici filij dei. Hoc autem est iudiciũ quoniam lux uenit in seculum, & magis dilexerunt tenebras quàm lumen. VIII.

Ioan.1. Ioan.3.

Quod circũcisio prima carnalis euacuata sit, & secunda spiritualis repromissa sit: apud Hieremiam: Hæc dicit dominus uiris Iuda, & qui habitant Hierusalem. Renouate inter uos nouitatem, & ne seminaueritis in spinis, circuncidite deo uestro uos, & circuncidite pręputiũ cordis uestri, ne exeat sicut ignis ira mea, & exurat & non sit qui extinguat. Item Moyses dicit: In nouissimis diebus circuncidet deus cor tuum & cor seminis tui, ad dominũ deum amandum. Item apud Iesum Naue. Et dixit dominus ad Iesum: Fac tibi cultellos petrinos nimis acutos, & abcide & circũcide secundo filios Israël. Item Paulus ad Colossenses: Circũcisi estis circũcisione non manufacta in expoliationem carnis, sed in circũcisione Christi. Item quod Adam primus à deo factus incircũcisus, & Abel iustus, & Enoch qui deo placuit & translatus est. Et Noë qui terris omnibus ob delicta pereuntibus solus in quo humanum genus seruaretur electus est: ut Melchisedech sacerdos, secundum cuius ordinem Christus repromissus est, tunc quod illud signaculum seminis nõ profecit. Signo autem domini omnes signantur. IX.

Deut.30. Colos.2.

Quod lex prior quæ per Moysen data est, cessatura esset: apud Esaiam: Tunc manifesti erũt qui signant legem, ne discedant. Et dices: Expecto deũ qui auertit faciem suam à domo Iacob, & fidens ero in illum. Item in euangelio: Omnes prophetæ & lex usq; ad Ioannem prophetauerunt. X.

Matth.11.

Quod lex noua dari haberet: apud Micheam: Quoniã lex de Sion proficiscetur, & sermo domini ab Hierusalem. Et iudicabit inter plurimos populos, & reuincet, & deteget ualidas nationes. Item apud Esaiam: De Sion enĩ procedet lex, & uerbum domini de Hierusalem, & iudicabit inter gentes. Item in euangelio secundum Matthæum: Ecce uox de nube dicens: Hic est filius meus dilectus in quo bene sensi, ipsum audite. XI.

Michee.4. Esa.2. Matth.3.

Hiere.23. Quod dispositio alia & testamentũ nouũ haberet dari: apud Hieremiã: Ecce dies ueniunt dicit dominus, & cõsummabo in domũ Israël in domum Iuda testamentũ nouum. Non secundum testamentũ quod disposui patribus eorũ in diẽ qua apprehendi manus eorũ, ut educerẽ eos de terra Ægypti, quia non permanserunt in testamento meo, & ego neglexi eos dicit dominus

minus. Quia hoc testamentum quod disponam domui Israël post dies illos dicit dominus: Dans leges meas, in sensum illorum scribam illa, & ero illis in deum, & ipsi erunt mihi in plebem, & non docebunt unusquisq; fratrē suum dicentes: Dinosce dominum, quia omnes scient me à minimo usq; ad maximum eorum, quia propitius ero iniquitatibus eorum, & peccatorum eorum non ero memor amplius. XII.

Quod baptisma uetus cessaret, & nouũ inciperet: apud Esaiam: Nolite priora meminisse, & antiqua nolite reputare. Ecce facio noua quæ nũc orientur, & cognoscetis, & faciã in deserto uiam, & flumina in loco inaquoso ad adquare genus humanũ, electã plebē meam quã acquisiui, ut uirtutes meas exponeret. Itē apud eundē. Si sitierint per deserta adductis illis findet petra, & fluet aqua & bibet plebs mea. Item in euangelio secundũ Matthęũ Ioannes dicit: Ego uos quidē baptizo in aqua & in pœnitētia, qui uenit post me fortior me est, cuius non sum idoneus calciamenta portare. Ipse uos baptizabit spiritu sancto & igne. Item secundũ Ioannem: Nisi quis natus fuerit ex aqua & spiritu sancto, nō potest introire in regnũ dei. Quod enim natũ est de carne, caro est: & quod natum est ex spiritu, spiritus est. XIII. *Esa.43.* *Matth.3.* *Ioan.3.*

Quod iugum uetus euacuaretur, & iugum nouũ daretur: in Psalmo: Ad quid tumultuatæ sunt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ & principes collecti sunt in unũ aduersus dominum, & aduersus Christum eius. Disrumpamus uincula eorum, & abijciamus à nobis iugum eorum. Item secundum Matthæũ dominus dicit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego uos requiescere faciam. Tollite iugũ meum super uos, & discite à me quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus uestris. Iugum enim meum bonum est, & sarcina mea leuis. Apud Hieremiam. In illa die contribulabo iugum à ceruice illorum, & uincula illorum disrumpam, & non operabuntur alijs, sed operabuntur domino deo, & Dauid regem suscitabo ipsis. XIIII. *Psal.2.* *Matth.11.* *Hier.30.*

Quod pastores ueteres cessaturi essent & noui inciperent: apud Ezechielem: Propterea hoc dicit dominus: Ecce ego super pastores, & inquirã oues meas de manibus eorum, & auertam eos, ut non pascant oues meas, & iam non pascent eas, & extraham oues meas de ore eorũ, & pascam eas cũ iudicio. Apud Hieremiam dominus dicit: Et dabo uobis pastores secundũ cor meum, & pascent uos pascentes cum disciplina. Item apud Hieremiam: Audite uerbũ domini gentes, & nunciate in insulis quæ longe sunt, dicite: Qui dispergit Israël congregabit illũ, & custodiet sicut pastor gregem suũ. Quia eruit dominus Iacob, & eruit de manu fortioris illius. XV. *Hier.3.* *& 31.*

Quod domus & templum dei Christus futurus esset, & cessasset templum uetus nouum q; cœpisset: Regum secundo: Et fuit uerbum domini ad Nathan dicens: Vade & dic seruo meo Dauid. Hæc dicit dominus. Tu non

ædificabis mihi domũ ad habitandũ, ſed erit cũ impleti fuerint dies tui, & dormieris cũ patribus tuis, ſuſcitabo ſemẽ tuũ poſt te, qui erit de utero tuo, & parabo regnũ eius, hic ędificabit domũ nomini meo, & erigam thronum eius in ſecula, & ego ero ei in patrẽ, & ipſe erit mihi in filiũ, & fidẽ cõſequetur domus eius, & regnũ eius uſq; in ſecula in cõſpectu meo. Item in euangelio
Mar. 13. dominus dicit: Non relinquetur in templo lapis ſuper lapidem qui nõ diſſoluatur, & poſt triduum aliud excitabitur ſine manibus. XVI.

Quod ſacrificiũ uetus euacuaretur, & nouũ celebraretur: apud Eſaiam:
Eſa. 1. Quid mihi multitudinem ſacrificiorum ueſtrorum dicit dominus? Plenus ſum. Holocauſta & pinguamina agnorum, & ſanguinem taurorum & hircorum nolo. Quis enim exquiſiuit iſta de manibus ueſtris? Item in Pſalmo quadrageſimo nono. Non edam carnes taurorum, aut ſanguinẽ hircorum bibam. Sacrifica deo ſacrificium laudis, & redde altiſſimo uota tua. Inuoca me in die preſſuræ, & eruam te & clarificabis me. Item in Pſalmo eodẽ: Sacrificiũ laudis clarificabit me, & illic uia eſt, in qua oſtendam illi ſalutare dei. Item in Pſalmo quarto: Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ, & ſperate in deum.
Malach. 1. Item apud Malachiam: Non eſt uoluntas mihi circa uos, dicit dominus, & ſacrificium acceptum non habebo ex manibus ueſtris. Quoniam à ſolis ortu & uſq; in occaſum clarificatũ eſt nomen meum apud gentes, & in omni loco odores incenſi offerent nomini meo, & ſacrificium mundum, quoniam magnum eſt nomen meum apud gentes, dicit dominus. XVII.

Quod ſacerdotium uetus ceſſaret, & nouus ſacerdos ueniret, qui in æter-
Pſal. 109. num futurus eſſet: in Pſalmo: Ante luciferũ genui te. Iurauit dominus & nõ pœnitebit eũ, tu es ſacerdos in ętemũ ſecundũ ordinẽ Melchiſedech. Itẽ in
1. Reg. 2. Regũ primo deus ad Heli ſacerdotẽ: Et ſuſcitabo mihi ſacerdotẽ fidelẽ, qui omnia quę ſunt in corde meo faciet, & ædificabo ei domũ fidelẽ, & tranſibit in conſpectu Chriſtorum meorũ omnibus diebus, & erit qui remanſerit in domo tua, ueniet adorare in obolo pecuniæ & pane uno. XVIII.

Quod propheta alius ſicut Moyſes promiſſus ſit, ſcilicet qui teſtamentũ
Deut. 18. nouum daret, & qui magis audiri deberet: in Deuteronomio deus ad Moyſem. Et dixit dominus ad me: Prophetã excitabo eis de fratribus eorũ ſicut & te. Dabo uerbũ meũ in ore eius, & loquetur ad eos ea quæ præcepero. Et quiſquis nõ audierit quæ loquetur propheta ille in nomine meo, ego uindi-
Ioan. 5. cabo. De quo & Chriſtus in euangelio ſecundũ Ioannẽ: Scrutamini ſcripturas, in quibus putatis uos uitam æternã habere, hæ ſunt quæ teſtimonium perhibent de me, & nõ uultis uenire ad me, ut uitã habeatis. Nolite putare quia ego uos accuſo apud patrẽ, eſt qui uos accuſet Moyſes, in quẽ uos ſperatis. Si enim credidiſſetis Moyſi, crederetis & mihi, de me enim ipſe ſcripſit. Si autẽ illius ſcripturis nõ creditis, quomodo uerbis meis credetis? XIX.

Quod duo populi prædicti ſint maior & minor, id eſt uetus Iudæorum, & nouus

& nouus qui est ex nobis futurus: in Genesi: Et dixit dominus Rebeccæ: Gen.25.
Duæ gentes in utero tuo sunt, & duo populi de utero tuo diuidẽtur, & populus populum superabit, & maior seruiet minori. Item apud Osee: Vocabo nõ populum meũ, populum meum, & non dilectũ, dilectum. Erit enim quo loco dicetur nõ populus meus, illo loco uocabuntur filij dei uiui. XX. Osee.2.

Quod ecclesia quæ prius sterilis fuerat, plures filios habitura esset ex gentibus, quàm quot synagoga antea habuisset: apud Esaiam: Iocundare sterilis, quæ non paris, erumpe & exclama quæ non parturis, quia multi filij desertæ magis quàm eius quæ habet uirum. Dixit enim dominus: Dilata locum tabernaculi tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende. Noli parcere, longas fac mensuras tuas, & palos tuos confirma. Adhuc in dexteram tuam & in sinistram extende, & semen tuum possidebit gentes, & ciuitates desertas inhabitabit. Noli timere quia reuinces. Neq; reuerearis, quia maledicta es, quoniam cõfusionem æternam obliuisceris. Sic & Abrahæ, cum de ancilla natus esset prior filius, Sara sterilis diu mansit, & sero in senecta de pollicitatione peperit filium Isaac, qui fuit typus Christi. Sic & Iacob accepit uxores duas, maiorẽ Liam oculis infirmioribus in typum synagogæ, minorem speciosam Rachel in typum ecclesiæ, quæ & sterilis diu mansit, & postea peperit Ioseph, qui & ipse fuit typus Christi: & in Regum primo legitur Helcana uxores duas habuisse, Fenennam cum filijs, & Annam sterilem, ex qua nascitur Samuel, non secundum ordinem generandi, sed secundum dei miserationem & promissionem cum illa orasset in templo, & natus Samuel typus fuit Christi. Item in Regum primo: Sterilis septem peperit, & quæ plurimos haberet filios infirmata est. Filij autem sunt ecclesiæ septem. Vnde & Paulus septem dona spiritus scripsit, & Apocalypsis ecclesias septem ponit, ut seruetur septenarius numerus, ut dies septẽ, quibus dominus mundum fecit, ut angeli septem qui assistunt & conuersantur ante faciem dei, sicut Raphaël angelus dicit in Tobia, & lucerna septiformis in tabernaculo testimonij, & oculi domini, qui mundum speculantur, & lapis cũ oculis septem ut Zacharias dicit, & spiritus septem & candelabra in Apocalypsi septem, & columnæ septem super quas ædificauit domum sapientia apud Salomonem. XXI. Esaiæ 54. Apoc.1.

Quod gentes in Christum magis crediture essent: in Genesi: Et dixit dominus ad Abraham: Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & uade in illam terram, quam tibi ostendero, & faciam te in gentem magnam, & benedicam te, & magnificabo nomen tuum, & eris benedictus, & benedicam qui te benedixerit, & maledicam qui te maledixerit, & benedicentur in te omnes tribus terræ: de hoc ipso in Genesi: Et benedixit Isaac Iacob, Ecce odor filij mei sicut odor agri pleni, quem benedixit dominus. Et det tibi deus de rore cœli, & à fertilitate terræ multitudinem frumenti, ui Gen.12. Gen.27.

ni & olei,& seruient tibi gentes,& adorabunt te principes, & eris dominus fratris tui,& qui maledixerit tibi,sit maledictus, & qui benedixerit tibi, sit
Gen.48. benedictus.De hoc ipso in Genesi: Vt uidit autem Ioseph quoniam posuit pater suus manum dexteram super caput Effraim,graue illi uisum,& apprehendit Ioseph manum patris sui auferre à capite Effraim ad caput Manasse.Dixit autem Ioseph ad patrem suum: Non sic pater, hic est primitiuus meus,superpone dexteram tuam super caput eius.Ipse autem noluit, & dixit:Scio fili scio,& hic erit in populum,& hic exaltabitur, sed frater eius iunior maior illo erit,& semen eius erit in multitudinem gentium.Item in Ge
Gen.49. nesi:Iuda te laudabunt fratres tui,manus tuæ super dorsum inimicorũ tuorum.Adorabũt te filij patris tui,catulus leonis Iuda de frutice fili mi ascendisti,recubans obdormisti uelut leo,& uelut catulus leonis.Quis excitabit illum? Non deficiet princeps de Iuda,& dux de femoribus eius, quoadusque ueniant deposita illi,& ipse erit spes gentiũ.Deligans ad uitem pullũ suum, & ad ilicem pullum asinæ suæ.Lauabit in uino stolam suam,& in sanguine
Diuersa lectio, legẽdũ opinor formosi. uuæ amictũ suum. *Formidolosi oculi eius à uino,& candidi dẽtes eius magis ꝙ lac.Inde in numero de populo nostro scriptũ est: Ecce populus quasi populus leoninus consurget.In Deuteronomio:Eritis gentes in caput, in
Deut.28. credulus autem populus in caudam.Audite uocem tubæ,& dixerunt: Non audiemus,propter hoc audient gentes,& qui pascent pecora in eis. In psalmo decimo septimo:Constitues me in caput gentium. Populus quem non cognoui seruiuit mihi,in auditu auris obediuit mihi.De hoc ipso apud Hie
Hier.1. remiam dominus dicit:Priusquàm te formarem in utero noui te, & priusquàm exires de uulua sanctificaui te, & prophetam in gentibus posui te.
Esa.55. Item apud Esaiam:Ecce posui illum testem nationibus. Manifestaui principem & imperatorem gentibus.Item apud eundem: Gentes quæ non nouerunt te,inuocabunt te:& populi qui ignorabant te,ad te confugient. Item
Ibidem 11. apud eundem:Et erit in illa die radix Iesse,qui surgens imperabit omnibus gentibus,& in illum gentes sperabũt,& erit requies eius honor. Item apud
Ibidem 9 eundem:Terra Zabulon & terra Neptalim uia maris, & qui maritima inhabitatis,& trans Iordanem gentium populus ambulans in tenebris, uidete lumen magnum qui habitatis in regione umbræ mortis.Lumen luce
Esa.66. bit super uos.Item apud eundem:Sic dicit dominus deus Christo meo domino,cuius tenui dexteram,ut exaudiant eum gentes. Fortitudinem tuam disrumpet, & in illum gentes sperabunt, & ciuitates concludentur. Item apud eundem: Venio colligere omnes gentes & linguas, & uenient & uidebunt claritatem meam,& dimittam super eos signum,& mittam ex eis conseruatos in gentes,quæ longe sunt,quæ non audierunt nomen meum, neque uiderunt gloriam meam,& nunciabunt claritatem meam inter gentes.Item apud eundem:Et in omnibus his non sunt conuersi, igitur extollet signum

in gen

in gentes,quæ ſunt longe, & attrahet illos à ſummo terræ. Itē:Quibus non eſt nunciatum de eo,uidebūt,& qui non audierunt,intelligent.Itē: Manifeſtus ſum eis,qui me nō quærunt, inuentus ſum ab eis,qui me nō interrogabant.Dixi ecce ſum genti, quæ non inuocauit nomen meū. De hoc ipſo in Actis apoſtolorū Paulus: Vobis primū oportuerat indicari uerbū dei: ſed quia expuliſtis illud,nec uos dignos uitæ æternæ iudicaſtis, ecce cōuertimus nos ad gentes,ſic enim dixit per ſcripturas dominus: Ecce lucē poſui te inter gentes,ita ut ſis in ſaluationem uſq; ad fines terræ. XXII *Eſa.65.* *Actuum 13.*

Quod panem & calicem Chriſti, & omnem gratiā eius amiſſuri eſſent Iudæi,nos uero accepturi,& quod Chriſtianorum nouū nomen benediceretur in terris:apud Eſaiam ſic dicit dominus:Ecce qui ſeruiūt mihi,manducabunt,uos aūt eſurietis.Ecce qui ſeruiunt mihi bibent, uos autē ſitietis: qui mihi ſeruiunt, lætabuntur,uos autē confundemini,& ſeruos meos uocabo nomine alio,quod benedicetur in terra.Itē illic:Igitur extollet ſignū in gentes,quæ ſunt longe,& attrahet illas ab extremo terræ.Et ecce cito leuiter aduenient,non eſurient neq; ſitient.Item illic:Ecce itaq; dominator dominus Sabaoth auferet à Iuda,& ab Hieruſalem ualentem & ualidū,ualentiā panis,& ualentiam aquæ. Item in pſalmo triceſimo tertio: Guſtate & uidete quoniam dominus dulcis eſt.Felix eſt uir,qui ſperat in eum. Timete deum omnes ſancti eius,quoniam nō eſt inopia eis qui eū metuūt. Diuites eguerunt & eſurierunt:qui autē inquirunt dominum,non egebunt omni bono. Item in euangelio ſecundum Ioannem dominus dicit:Ego ſum panis uitæ, qui ueniet ad me,non eſuriet,& qui in me crediderit,non ſitiet unq;.Item illic ipſe:Si quis ſitit,ueniat & bibat.Qui credit in me,flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ.Item illic ipſe:Niſi ederitis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem,non habebitis uitam in uobis. XXIII. *Eſa.65.* *Ioan.6.* *Ibidem 7.* *Ibidem 6.*

Quod ad regnum cœlorum magis gentes quàm Iudæi perueniant: in euangelio dominus dicit: Multi uenient ab Oriente & Occidente & recumbent cum Abraham & Iſaac & Iacob in regno cœlorum.Filij autē regni exibunt in tenebras exteriores. Illic erit ploratio & ſtridor dentium. XXIIII. *Matth.8.*

Quod ſolo hoc Iudæi accipere ueniam poſſint delictorum ſuorum, ſi ſanguinem Chriſti occiſi baptiſmo eius abluerint, & in eccleſiam eius tranſeuntes præceptis eius obtemperauerint:apud Eſaiam dominus dicit: Iam non relaxabo peccata ueſtra. Cum extenderitis manus, auertam faciem meam à uobis: & ſi multiplicaueritis preces,non exaudiam uos, manus enim ueſtræ ſanguinis plenæ.Lauamini, mundi eſtote,auferte nequitias ab inimicis ueſtris,à conſpectu oculorum meorum, ceſſate à nequitijs ueſtris. Diſcite bonum facere,exquirite iudicium,conſeruate eum qui iniuriam patitur,iudicate pupillo,& iuſtificate uiduam, & uenite diſputemus. Item dominus dicit:Et ſi fuerint peccata ueſtra ut Phœniceum,ut niuem exalbabo: *Eſa.1.*

& si fuerint quasi coccinum,ut lanam inalbabo,& si uolueritis, & audieritis me,bona terræ edetis.Si autem nolueritis,& nõ audieritis me, gladius uos consumet.Os enim domini locutum est ista.

LIBRI PRIMI FINIS.

LIBRI SECVNDI CAPVT I.

Christum primogenitum esse, & ipsum esse sapientiam dei, per quem omnia facta sint.

2 Quod sapientia dei Christus,& de sacramento incarnationis eius, & passionis & calicis,& altaris,& apostolorũ qui missi prædicauerunt.

3 Quod idem sit sermo dei.

4 Quod Christus idem manus & brachium dei est.

5 Quod idem angelus & deus Christus.

6 Quod Christus deus uenturus esset illuminator & saluator generis humani.

7 Quod cum à principio filius dei fuisset, generari denuo haberet secundum carnem.

8 Quod hoc futurum esset signum natiuitatis eius, ut de uirgine nasceretur homo & deus, hominis & dei filius.

9 Quod & homo & deus & Christus ex utroq; genere concretus ut mediator esse inter nos & patrem possit.

10 Quod semine Dauid secundum carnem nasci haberet.

11 Quod in Bethleem.

12 Quod humilis in primo aduentu suo ueniret.

13 Quod ipse sit Christus,quem Iudæi occisuri essent.

14 Quod ipse dictus sit ouis & agnus,qui occidi haberet, & de sacramento passionis.

15 Quod idem & lapis dictus sit.

16 Quod deinde idem lapis mons fieret,& impleret totum orbem.

17 Quod in nouissimis temporibus idem mons manifestaretur, super quem gentes uenirent,& in quẽ iusti quiq; ascenderent.

18 Quod ipse sit sponsus,ecclesiam sponsam habens,de qua filij spiritualiter nascerẽtur.

19 Quod cruci illum fixuri essent Iudæi.

20 Quod in passione crucis & signo uirtus omnis sit & potestas.

21 Quod in hoc signo crucis salus sit omnibus qui in frontibus notãtur.

22 Quod medio die in passione eius tenebræ futuræ essent.

23 Quod à morte non uinceretur,nec apud inferos remansurus esset.

24 Quod ab inferis tertia die resurgeret.

25 Quod cum resurrexisset,acciperet à patre omnem potestatem, & potestas eius æterna sit.

Quod

26 Quod perueniri non poſſit ad deum patrem,niſi per filium eius Ieſum Chriſtum.
27 Quod ipſe iudex uenturus ſit.
28 Quod ipſe ſit rex in æternum regnaturus.
29 Quod ipſe ſit & iudex & rex.

LIBER SECVNDVS ADVERSVS IVDAEOS. CAP. I.

Chriſtum primogenitum eſſe,& ipſum eſſe ſapientiam dei, per quem omnia facta ſint,in Prouerbijs:Dominus cōdidit me initium uiarū ſuarū,in opera ſua ante ſecula fundauit me in principio antequàm terram faceret,& antequàm abyſſos cōſtitueret, produceret fontes aquarum,antequàm montes collocarentur, ante omnes colles genuit me dominus.Fecit regiones & inhabitabilia,& fines inhabitabiles ſub cœlo. Cum pararet cœlum, aderam illi, & cum ſecerneret ſuam ſedem.Cum ſuper uentos ualidas faceret deſuper nubes,& cum confirmatos ponebat fontes ſub cœlo,quando fortia faciebat fundamenta terræ, erā penes illum diſponens,ego eram cui adgaudebat.Quotidie autem iocūdabar ante faciem eius in omni tempore,cum lætaretur orbe perfecto. Item apud eundem in Eccleſiaſtico:Ego ex ore altiſſimi prodij ante omnem creaturā. Ego in cœlis feci,ut operaretur lumen indeficiens & nebula texi omnem terram.Ego in altis habitaui,& thronus meus in columna nubis. Gyrum cœli circuiui,& profundum abyſſi penetraui,& in fluctibus maris ambulaui, & in omni terra ſteti.In omni populo & in omni gente primatum tenui, & omnium excellentiū & humilium corda propria uirtute calcaui. Spes omnis in me uitæ & uirtutis.Tranſite ad me omnes qui concupiſcitis me. Item in pſalmo octogeſimooctauo: Et ego primogenitum ponam illū altiſſimum apud reges terræ.In æternum ſeruabo illi miſericordiam meam,& teſtamētum meum fidele ipſi.Et ponam in ſeculum ſeculi ſemen eius. Si dereliquerint filij eius legem meam,& in iudicijs meis non ambulauerint, uiſitabo in uirga eorum facinora,& in flagellis delicta eorum. Miſericordiam autem meā non diſpergam ab eis. Itē in euāgelio ſecundū Ioannē dominus dicit: Hæc eſt autem uita æterna,ut cognoſcant te ſolum & uerum dominum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.Ego te clarificaui in terra,opus perfeci quod dediſti mihi ut faciam ea. Nūc tu clarifica me apud teipſum claritate quam habui apud te,prius quàm mundus fieret.Itē Paulus ad Coloſſenſes: Qui eſt ergo imago dei inuiſibilis & primogenitus totius creaturæ.Item illic:primogenitum à mortuis ut fieret in omnibus ille primatum tenens. Item in Apocalypſi:Ego ſum alpha,& o mega,initium ac finis.Ego ſitienti dabo de fonte aquæ uiuæ gratis. Quod idem ſit & ſapientia & uirtus dei, Paulus ad Corinthios:Quoniam Iudæi ſigna deſiderant, & Græci prudentiam quærunt

Prouer.8. *Eccl.24.* *Ioan.17.* *Coloſſ.1.* *Apoc.21.* *1.Cor.1.*

runt,nos autem prædicamus Iesum crucifixum,Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam,ipsis autem uocatis Iudæis & Græcis Christum dei uirtutem & dei sapientiam. II.

Quod sapientia dei Christus,& de sacramento incarnationis eius, & passionis & calicis,& altaris,& apostolorum qui missi prædicauerunt,apud Salomonem in Prouerbijs: Sapientia ædificauit sibi domum & subdidit columnas septem.Mactauit suam hostiam,miscuit in cratera uinum suum,& parauit suã mensam,& misit seruos suos cũ excelsa prædicatione ad craterẽ dicens:Qui est insipiens declinet ad me.Et egẽtibus sensu dixit: uenite edite de meis panibus,& bibite uinũ quod miscui uobis. Derelinquite stultitiam & quærite prudentiam,& corrigite scientiæ intelligentiam. III.

Prouerb.9.

Quod Christus idem sit sermo dei,in psalmo quadragesimoquarto:Eructauit cor meum sermonem bonum,dico ego opera mea regi. Item in psalmo tricesimosecundo:Sermone dei cœli firmati sunt,& spiritu oris eius omnis uirtus eorum:Item apud Esaiam:Verbum consummans & breuians in iustitia,quoniam sermonem breuiatum faciet deus in toto orbe terræ.Item in psalmo centesimosexto:Misit sermonem suum & curauit illos. Item in euangelio secundum Ioannem:In principio fuit sermo,& sermo erat apud deum,& deus erat sermo.Hic erat in principio apud deũ,omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum est. In ipso uita erat, & uita erat lux hominum,& lux lucet in tenebris,& tenebræ illam non comprehenderunt.Item in Apocalypsi:Et uidi cœlum apertum,& ecce equus albus:& qui sedebat super eum,uocabatur fidelis & uerus, æquum iustumq́ iudicans,& præliaturus,eratq́ coopertus ueste consparsa sanguine, & dicitur nomen eius sermo dei. IIII.

Esa.10. Ioan.1. Apoc.6.

Quod Christus idem manus & brachium dei sit, apud Esaiam: Nunquid non ualet manus dei,ut saluos faciat?aut generauit aurem ut nõ exaudiat?Si peccata uestra inter uos & deum separant,& propter peccata uestra auertit faciem suam à uobis ne misereatur, manus enim uestræ inquinatæ sunt sanguine, & digiti uestri in peccatis.Labia autem uestra loquuta sunt facinus,& lingua uestra iniusticiam meditatur.Nemo loquitur uera, neque est iudicium uerum.Fundunt in uanis & loquuntur inania, qui parturiunt dolorem,& pariunt facinus.Item apud eundem sic dicit dominus: Cœlum mihi thronus,& terra suppedaneum pedum meorum. Quam mihi domũ ædificabitis?aut quis locus ad requiem mihi?omnia enim ista fecit manus mea.Item:Domine deus altum est brachium tuum, & non sciebant:cum cognouerint autem,confundentur.Item,Reuelauit dominus brachium suum sanctum in conspectu omnium gentium,uidebunt omnes gentes & ipsa suprema terræ salutem à deo. V.

Esa.50. & 59. Esa.52. Psal.97.

Gen.22. Quod idem angelus & deus Christus,in Genesi ad Abraham: Et uoca-

uit

uit eum angelus domini de cœlo,& dixit illi: Abraham, Abraham. Ille autem dixit: Ecce ego. Et dixit: Noli imponere manum tuam ſuper puerum, neq; feceris illi quicquam. Nunc enim cognoui quoniam times deum tuũ, & non pepercisti filio tuo dilectiſſimo propter me. Item illic ad Iacob: Et dixit mihi angelus in ſomnis: Ego ſum quem uidiſti in loco dei, ubi unxiſti mihi titulum lapideum,& uouiſti mihi uotum. Item in Exodo: Deus autẽ præibat eos, die quidem per columnam nubis, oſtendens illis iter, nocte autem in columna ignis. Item illic: Promouit autem angelus dei, qui præcedebat exercitum filiorum Iſraël. Item: Ecce ego præmitto angelum meum ante faciem tuam ad cuſtodiendum te in itinere, ut te inducat in terram quam tibi præparaui. Obſerua enim & obaudi eum, ne fueris inobaudiens,& non deerit tibi, nomen enim meum in illo eſt. Vnde ipſe in euangelio dicit: Ego ueni in nomine patris mei,& non recepiſtis me. Cum alius uenerit in nomine ſuo, illum accipietis. Et iterum in pſalmo 117. Benedictus eſt qui uenit in nomine domini. Quod deus Chriſtus, in Geneſi: Dixit autem ad Iacob: Exurge & aſcende in locum Betheli,& habita illic,& fac illic altare deo, qui tibi apparuit cum fugeres à facie Eſau fratris tui. Item apud Eſaiam: Sic dicit dominus Sabaoth: Fatigata eſt Ægyptus, negociatio Æthiopum & Sabaim uiri alti ad te tranſgredientur,& tui erunt ſerui, & poſtea ambulabunt uincti compedibus, & adorabunt uincti compedibus. Et interpretabuntur quoniam in te deus eſt, & non eſt alius deus præter te. Tu enim es deus,& non ſciebamus: deus Iſraël ſaluator. Confundentur & reuerebũtur omnes qui aduerſantur tibi, & cadent in confuſione. Item apud eundem: Vox clamãtis in deſerto, parate uiam domino, rectas facite ſemitas dei noſtri. Omnis riuus implebitur,& omnis mons & collis humiliabitur,& erunt omnia tortuoſa in directum, & aſpera in campum, & uidebit omnis claritas dominum,& uidebit omnis caro ſalutare dei, quoniam dominus locutus eſt. Item apud Baruch: Hic deus noſter & non deputabitur alius abſq; illo: qui inuenit omnem uiam prudentiæ,& dedit eam Iacob puero ſuo, & Iſraël dilecto ſuo. Poſt hæc in terris uiſus eſt,& cum hominibus cõuerſatus eſt. Item apud Zachariam deus dicit: Et tranſibunt per mare anguſtum,& percutient in mari fluctus,& areſacient omnes altitudines fluminũ, & confundẽtur omnes iniuriæ Aſſyriorum,& ſceptrum Ægypti auferetur,& confortabo eos in domino deo ipſorũ,& in nomine eius gloriabuntur, dicit dominus. Item apud * Moyſen dicit dominus: Non faciã iuxta irã indignationis meæ, non ſinam deleri Effrem, quoniam deus ego ſum,& non homo in te ſanctus,& nõ introibo in ciuitatẽ, poſt deũ ibo. Item in pſalmo 44. Thronus deus in ſecula ſeculorũ, uirga æquitatis uirga regni tui. Dilexiſti iuſticiã & odiſti iniquitatem, propterea unxit te deus deus tuus oleo exultationis ſuper participes tuos. Item in pſalmo 45. Vacate & cognoſcite quoniam

Gen. 31. Exod. 15. Ioan. 5. Gen. 35. Eſa. 45. Eſa. 40. Baruch. 3. Zach. 10. al's, Oſeæ 11.

ego ſum deus. Exaltabor in gentibus, & exaltabor in terra. Item in pſalmo octogeſimoprimo: Non cognouerunt neque intellexerunt, in umbra deambulabunt. Item in pſalmo ſexageſimoſeptimo: Cantate deo, pſallite nomini eius, uiam facite illi qui aſcendit in occaſu, deus nomen illi. Item in euangelio ſecundum Ioannem: In principio fuit ſermo, & ſermo erat apud deum, & deus erat ſermo. Item in eodem dominus ad Thomam: Inijce huc digitũ tuum, & uide manus meas, & noli eſſe incredulus, ſed fidelis. Reſpõdit Thomas & dixit illi: Dominus meus & deus meus. Dixit illi Ieſus, quoniã uidiſti & credidiſti: Beati qui non uiderunt & crediderunt. Item Paulus ad Romanos: Optabam ego ipſe anathema eſſe à Chriſto pro fratribus cognatis meis ſecundum carnem, qui ſunt Iſraëlitæ, quorum adoptio & claritas, & teſtamentum, & legis conſtitutio, & famulatus, & promiſſiones, quorum patres, ex quibus Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt ſuper omnia benedictus in ſecula. Itẽ in Apocalypſi: Ego ſum alpha, & o mega, initium & finis. Ego ſitienti dabo de fonte aquæ uiuæ gratis, qui uicerit poſſidebit ea, & eorum hæreditatem, & ero eius deus, & ille erit mihi filius. Item in pſalmo octogeſimoprimo: Deus ſtetit in ſynagoga deorum, in medio autem deos diſcernens. Et iterum illic: Ego dixi dij eſtis, & filij altiſſimi omnes. Vos autẽ ſicut homines moriemini. Quod ſi iuſti qui fuerint & præceptis diuinis obtemperauerint, dij dici poſſunt, quanto magis Chriſtus dei filius? Sicut ipſe in euãgelio dicit ſecundum Ioannem: Nónne eſt ſcriptum in lege, quoniam dij eſtis? Si illos dixit deos, & non poterit ſolui, quem pater ſanctificauit & miſit in ſeculum, uos dicitis: quoniam blaſphemas: quia dixi filius dei ſum? Si non facio facta patris, nolite mihi credere: & ſi nõ uultis mihi credere, factis credite, & cognoſcite quoniam in me eſt pater, & ego in illo. Item in euangelio ſecundum Matthæum: Et uocabis nomen eius Emanuel, quod eſt interpretatum nobiſcum deus.

Ioan. 1. & 20. *Rom. 9.* *Mirum eſt in exemplaribus etiã uetuſtiſſimis non addi, deus, quum ſit apud Græcos.* *Ioan. 10.* *Matt. 1.* **Emanuel.**

VI.

Quod Chriſtus deus uenturus eſſet illuminator & ſaluator generis humani, apud Eſaiam: Confortamini manus reſolutæ & genua debilia: & hortamini, qui eſtis puſillanimes, nolite metuere. Deus noſter iudicium retribuet, ipſe ueniet & ſaluos nos faciet. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum audient. Tunc ſaliet claudus ſicut ceruus, & plana erit lingua mutorum, quia rupta eſt in deſerto aqua, & riuus in terra ſitienti. Item illic: Non ſenior neq; angelus, ſed ipſe dominus liberabit illos, qui diligit eos & parcet, & ipſe redimet eos. Item illic: Ego dominus deus uocaui te in iuſtitia, ut teneam manum tuam & confortabo te, & dedi in teſtamentum generis mei in lumen gentium, aperire oculos cæcorum, producere de uinculis uinctos, & de domo carceris ſedentes in tenebris. Ego dominus deus, hoc nomen mihi eſt, claritatem meam alteri non dabo, neq; uirtutes meas ſculptilibus. Item in pſalmo: Vias tuas domine oſtende mihi, & ſemitas tuas edoce me.

Eſa. 35. *Eſa. 42.* *Pſal. 24.*

ce me, quia tu es deus ſaluator meus. Vnde in euangelio ſecundum Ioannem dominus dicit: Ego ſum lumen mundi, qui me ſecutus fuerit non ambulabit in tenebris, ſed habebit lumen uitæ. Item ſecundũ Matthæum: Gabriel angelus ad Ioſeph: Ioſeph fili Dauid, ne metueris aſſumere Mariam uxorem tuam. Quod enim ex illa natũ fuerit, de ſpiritu ſancto eſt. Pariet autem filium, & uocabis nomen eius Ieſum. Hic enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum. Item ſecundum Lucam, & Zacharias impletus eſt ſpiritu ſancto & prophetauit dicens: Benedictus dominus deus Iſraël, qui proſpexit redemptionem populo ſuo, & excitauit nobis cornu ſalutis in domo Dauid pueri ſui. Itẽ illic: Angelus ad paſtores: Ne timueritis: ecce enim annuncio uobis, quoniã natus eſt uobis hodie ſaluator, qui eſt Chriſtus Ieſus in ciuitate Dauid.

Ioan.8. *Matth.1.* *Luc.1.*

VII.

Quod cum à principio filius dei fuiſſet, generari denuo haberet ſecundum carnem: In pſalmo II: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Poſtula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ. Item in euangelio: Et factum eſt, ut audiuit ſalutationem Mariæ Heliſabet, exultauit infans in utero eius, & impleta eſt ſpiritu ſancto & exclamauit uoce magna & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus uentris tui. Et unde hoc mihi ut ueniat mater domini mei ad me? Item Paulus ad Galatas: At ubi aduenit adimpletio temporis, miſit deus filium ſuum factum de muliere. Item in epiſtola Ioannes: Omnis ſpiritus, qui confitetur Ieſum Chriſtum in carne ueniſſe, de deo eſt: qui autem negat eum in carne ueniſſe, de deo non eſt, ſed de antichriſti ſpiritu.

Galat.4. *1.Ioan.4.*

VIII.

Quod hoc futurum eſſet ſignũ natiuitatis eius, ut de uirgine naſceretur homo & deus, hominis & dei filius, apud Eſaiam: Et adiecit dominus loqui ad Achaz: Pete tibi ſignum à domino deo tuo in altitudinem ſurſum, & in altitudinẽ deorſum. Et dixit Achaz. Non petam, & non tentabo dominum deum meum. Et dixit: Audi itaq; domus Dauid, non puſillum uobis certamen cum hominibus, quoniam deus præſtat agonem. Propter hoc dabit deus ipſe uobis ſignum: Ecce uirgo in utero accipiet, & pariet filium, & uocabis nomen Emanuel. Butyrũ & mel manducabit, ut ſciat reprobare malum & eligere bonum. Hoc ſemen dixerat deus de muliere procedere, quod calcaret caput diaboli in Geneſi. Tunc dixit deus ad ſerpentẽ: Quid tu hoc feciſti? Maledictus tu ab omni pecore, & ab omni genere beſtiarum terræ. Pectore tuo & uentre repes, & erit tibi terra cibus omnibus diebus uitæ tuæ. Et ponam inimicitiã inter te & mulierem, & inter ſemẽ tuum & ſemen eius, ipſe tuum obſeruabit caput, & tu obſeruabis calcaneum eius.

Eſa.7. *Gen.3.* *Ipſe refertur ad Chriſtum.*

IX.

Quod homo & deus Chriſtus ex utroq; genere cõcretus, ut mediator eſſe inter nos & patrẽ poſſet, apud Hieremiã: Et homo eſt, & quis cognoſcet eum?

Hier.17.

Num.24. eum? Item in Numeris: Orietur stella ex Iacob, & exurget homo ex Israël.
Item illic: Procedet homo ex semine eius, & dominabitur multarũ gentiũ,
al. gog & exaltabitur* ipsum regnũ, & augebitur regnũ eius, & deus duxit eũ in Æ-
gyptum, quasi claritas uniformis ei, & edet carnes inimicorũ suorum, & craf-
situdines illorũ emedullabit, & balistis suis configet inimicum, Recubans re
quieuit quasi leo, & quasi catulus leonis. Quis suscitabit eũ? qui benedicunt
Esa.61. te, benedicti sunt, & qui maledicũt te, maledicti sunt. Itẽ apud Esaiã: Spiri-
tus domini super me, propter quod unxit me, bene nũciare pauperibus mi-
sit me, curare contribulatos corde, prædicare captiuis remissionem, & cæcis
uisum, uocare annum domino acceptabilem & diem retributionis. Vnde in
Luc.1. euangelio Gabriel ad Mariam: Spiritus sanctus superueniet in te, & uirtus
altissimi obumbrabit te, quapropter hoc quod nascetur sanctum, uocabitur
1.Cor.15. filius dei. Itẽ in epistola Pauli ad Corinthios priore: Primus homo de terræ
limo, secundus homo de cœlo: qualis ille è limo, tales & qui de limo: & qualis
cœlestis, tales & cœlestes: quomodo portauimus imaginem eius qui de limo
est, portemus & imaginem eius qui de cœlo est. X.

Quod ex semine Dauid secundum carnem nasci haberet, in Regum se-
2.Reg.7. cundo. Et fuit uerbum domini ad Nathan dicens: Vade & dic seruo meo
Dauid: Hæc dicit dominus: Non tu ædificabis mihi domum ad habitan-
dum: sed erit cum impleti fuerint dies tui, & dormieris cum patribus tuis, su-
scitabo semen tuum post te, qui erit de utero tuo, & parabo regnũ eius. Hic
ædificabit domum nomini meo, & erigam thronum eius usq; in seculum. Et
ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium, & fidem cõsequetur domus
eius, & regnum eius usq; in seculum in conspectu meo. Item apud Esaiam:
Esa.11. Et exibit uirga de radice Iesse, & flos de radice eius ascẽdet, & requiescet su-
per eũ spiritus domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus cõsilij & for-
titudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & implebit eũ spiritus timoris domini.
Psal.131. Item in psalmo: Iurauit deus ipsi Dauid in ueritate, & non reprobauit eũ,
de fructu uentris tui ponam super thronũ tuum. Itẽ in euangelio secundum
Lucam: Et dixit angelus ad illã: Ne timeas Maria, inuenisti enim gratiam
apud deum: Ecce concipies in utero, & paries filium, & uocabis nomen eius
Iesum. Hic erit magnus, & filius altissimi uocabitur, & dabit illi dominus
deus thronum Dauid patris sui, & regnum Iacob in secula, & regni eius non
Apo.5. erit finis. Item in Apocalypsi: Et uidi librũ in dextera dei sedẽtis super thro-
num, scriptum intus & retro, signatum signis septem, & uidi angelum for-
tem prædicantem uoce magna: Quis dignus est accipere librum, & aperire
signa eius? Nec quisq; poterat, neq; in cœlo, neq; super terram, neq; sub ter-
ra aperire librum, neque prospicere eum. Et ego flebam multum quod ne-
mo dignus repertus esset qui aperiret librum, aut uideret illum. Et unus de
senioribus dixit mihi, Ne fleueris, ecce uicit leo de tribu Iuda, radix Dauid,

aperire librum,& soluere septem signa eius. XI.

Quod in Bethleem nasceretur,apud Micheam: Et tu Bethleem Effrata non exigua es,ut constituaris in milibus Iuda, ex te mihi procedit, qui sit princeps apud Israël,& possessiones eius à principio à diebus seculi. Item in euangelio: Et cum Iesus natus esset in Bethleem in diebus Herodis regis, ecce magi ab Oriente aduenerunt Hierosolymam dicentes: Vbi est qui natus est rex Iudæorum? Vidimus enim stellam eius in Oriente, & uenimus cum muneribus adorare illum. *Mich.5.* *Matt.2.*

XII.

Quod humilis in primo aduentu suo ueniret, apud Esaiam: Domine quis credidit auditui nostro?& brachium domini cui reuelatũ est? Annunciauimus coram ipso sicut pueri,sicut radix in terra sitienti. Non est figura ei neq; claritas,& uidimus illũ & non habuit figuram neq; speciem. Sed figura eius sine honore,& deficiens præter cæteros homines. Homo in plaga positus & sciens ferre imbecillitatẽ,quia aduersa est facies eius,inhonoratus est,& non est computatus. Hic peccata nostra portat,& pro nobis dolet, & nos putauimus esse illum in dolore,& in plaga,& in uexatione: ipse autem uulneratus est propter facinora nostra. & infirmatus est propter peccata nostra. Doctrina pacis nostræ super illum,& liuore eius sanati sumus. Omnes sicut oues errauimus,homo uia sua errauit,Et dñs tradidit illũ pro peccatis nostris,& ipse propterea quod uexatus est nõ aperuit os suũ. Itẽ apud eundem: Non sum contumax neq; cõtradico,dorsum meũ posui ad flagella, & maxillas meas ad palmas, faciem aũt nõ auerti à fœditate sputorum, & fuit deus auxiliator meus. Itẽ nõ clamabit,neq; audiet quis in plateis uocẽ eius, Arundinẽ quassatã non cõfringet,& linũ fumigans nõ extinguet, sed in ueritate proferet iudiciũ. Fulgebit & non quassabitur quoadusq; ponat iudiciũ in terra,& in nomine eius gentes credent: Itẽ in psal.21. Ego aũt sum uermis,& non homo,maledictũ hominũ & abiectio populi, Omnes qui uidebant me,despiciebãt me,& locuti sunt labijs,& mouerũt caput, Sperauit in domino,eripiat eũ,saluum faciat eum,qm̃ uult eũ. Item illic: Aruit uelut testa uirtus mea,& lingua mea adglutinata est faucibus meis. Item apud Zachariam: Et ostẽdit mihi dñs Iesum sacerdotem illũ maximũ stantem ante faciem angeli domini,& diabolus stabat ad dexterã eius aduersari ei. Et Iesus erat indutus ueste sordida,& stabat ante faciem ipsius angeli, & respondit,& ait ad eos qui stabant ante faciẽ eius dicens: Auferte uestimenta sordida ab eo,& induite eum mutatorijs,& imponite cidarim mundam super caput eius,& dixit ad eum: Ecce abstuli iniquitates tuas. Item Paulus ad Philippenses: Qui in figura dei constitutus,non rapinam arbitratus est esse se æqualẽ deo,sed semetipsum exinaniuit,formam serui accipiens in similitudinem hominũ factus,& habitu inuẽtus ut homo. Humiliauit se factus obediens usq; ad mortem,mortem autem crucis. Propter quod deus exaltauit illum, *Esa.53.* *Ibidem 53.* *Esa.42.* *Psal.21.* *Zach.3.* *Philipp.2.*

illum,& donauit illi nomen,quod est super omne nomen, ut in nomine Ie/
su omne genu flectatur cœlestiũ,terrestrium,& infernorum,& omnis lingua
confiteatur,quia dominus Iesus Christus in gloria dei patris est. XIII.

Quod ipse sit Iesus Christus,quem Iudæi occisuri essent, in sapientia Sa/
Sapien.2. lomonis: Circunueniamus iustum,quoniam insuauis est nobis, & contra/
rius est operibus nostris,& exprobrat nobis peccata legis. Promittit se scien
tiam dei habere,& filium dei se nominat. Factus est nobis in traductione
cogitationum,grauis est nobis etiam ad uidendum, quoniam dissimilis est
aliȷs uita illius,& mutatæ sunt uiæ illius, tanquam nugaces æstimati sumus
ab illo,& continet se à uiȷs nostris quasi ab immundiciȷs,& præfert nouissi/
ma iustorum,& gloriatur patrem se habere deum. Videamus ergo si sermo
nes illius ueri sint,& tentemus quæ uentura sunt illi. Contumelia & tormen/
to interrogemus illum,ut sciamus reuerentiam illius. Morte turpissima con/
demnemus eum. Hæc cogitauerunt,& errauerunt,excæcauit enim illos ma/
Esa.57. litia ipsorum,& nescierunt sacramenta dei. Item apud Esaiam: Videte quo/
modo iustus perit,& nemo intelligit,& uiri iusti tollũtur, & nemo recogno/
scit. A facie enim iniustitiæ saluatus est iustus,& erit in pace sepultura eius.
Exo.23. De hoc ipso antè prædictum est in Exodo: Innocentem & iustum non occi
Matth.27. des. Item in euangelio: Iudas pœnitentia ductus,sacerdotibus & senioribus
dixit,peccaui tradens sanguinem iustum. XIIII.

Quod ipse dictus sit ouis & agnus,qui occidi haberet, & de sacramento
Esa.53. passionis apud Esaiam: Sicut ouis ad uictimã adductus est, & sicut agnus
coram tondentibus eum sine uoce,sic nõ aperuit os suum: in humilitate iu/
dicium eius sublatum est: natiuitatem eius quis enarrabit? Quoniam aufe/
retur à terra uita eius,à facinoribus populi mei adductus est ad mortem,&
dabo malos pro sepultura eius,& ipsos diuites pro morte eius,quia facinus
non fecit,neq; insidias ore suo,propterea ipse confitetur multos, & fortium
diuidet spolia,propterea quod tradita est ad mortem anima eius, & inter
facinorosos deputatus est. Et ipse peccata multorum pertulit, & propter fa/
Hier.11. cinora illorum traditus est. Item apud Hieremiam, Domine significasti mi/
hi & cognoscam,tunc uidi meditationes eorum. Ego sicut agnus sine mali/
tia productus sum ad uictimam: in me cogitauerunt cogitatum dicentes:
Venite mittamus lignum in panem eius,& fraudemus à terra uitam eius,&
Exo.12. non erit in memoria nomen eius amplius. In Exodo deus ad Moysen: Ac/
cipiant singuli ouem per domum tribuum,ouem sine uitio,perfectum ma/
sculum anniculum,& erit uobis. Ab agnis & hœdis accipietis, & occident il/
lum omne uulgus filiorum Israël ad uesperam,& accipiẽt de sanguine eius,
& ponent super duos postes, & super limen in domibus, in quibus edent
eum in ipsis,& edent carnes istas nocte assatas igni,& azyma cum lactucis
agrestibus edent. Nõ edetis de eis cruda,neq; cocta in aqua,sed assata igni.
caput

caput cum pedibus & interaneis, nihil derelinquentes ex his mane, & ossa non confringetis ex eo. Quę autem relicta fuerint ab eo usque in mane, igni crementur. Sic autē comedetis eum: Lumbi uestri præcincti, & caligæ uestrę in pedibus uestris, & edetis eum festinanter, quia pascha domini est. Item in Apocalypsi: Et uidi in medio throni, & quatuor animalium, & in medio seniorum agnum stantem quasi occisum, habentem cornua septem, & oculos septem, qui sunt septem spiritus dei missi per orbem terræ. Et uenit & accepit librum de dextera sedentis in throno. Et cū accepisset librū, quatuor animalia, & uigintiquatuor seniores prostrauerunt se ante agnū, habentes singuli aureas citharas plenas odoramentis supplicationū, quæ sunt orationes eorū, & cantauerunt nouum canticū dicentes: Dignus es domine accipere librum & aperire signa eius, quoniā occisus es, & emisti nos de sanguine tuo ex omni tribu & lingua, & populo, & natione: & eos regnum deo nostro, sacerdotesq́; fecisti, & regnabunt super terrā. Item in euangelio: Altera die uidit Ioannes Iesum uenientē ad se, & ait: Ecce qui aufert peccata mūdi. XV. *Apocal. 5.* *Ioan. 1.*

Quod idem lapis dictus sit, apud Esaiam sic dicit dominus: Ecce ego mitto in fundamenta Sion lapidem preciosum, summū angularem honoratū, & qui crediderit in eum, nō cōfundetur: Item in psalmo: Lapis quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. A domino factus est iste, & est mirabilis in oculis nostris. Iste dies quē fecit dominus, exultemus & iocundemur in eo. O domini salua igitur, ò domine dirige igitur, benedictus est qui uenit in nomine domini. Item apud Zachariam: Ecce ego adduco puerum meum, ortus nomen ei est, quoniam lapis, quem dedi ante faciem Iesu, super ipsum unum septem oculi sunt. Item in Deuteronomio: Et scribes super lapidem omnem legem hanc manifeste nimis. Item apud Iesu Naue: Et accepit lapidem magnum & statuit eum illic contra dominum, & ait Iesus ad populum: Ecce lapis iste erit uobis in testimonium, quod audieritis omnia quæ dicta sunt à domino, quanta locutus est ad uos hodie: erit ipse uobis in testimonium in nouissimo dierū, quando recesseritis à deo uestro. Item in Actibus apostolorū Petrus: Principes populi, & seniores Israël ecce nos interrogamur hodie à uobis super benefacto hominis infirmi in quo iste saluatus est. Sit uobis omnibus notum & omni populo Israël, quia in nomine Iesu Christi Nazareni quem uos crucifixistis, quem deus suscitauit à mortuis, in illo ipse in conspectu uestro sanus astitit, in alio autem nullo. Hic est lapis qui contemptus est à uobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli. Non est enim nomen aliud sub cœlo, in quo oportet saluari nos. Hic est lapis in Genesi, quem ponit Iacob ad caput suum, quia caput uiri Christus, & dormiens uidit scalam ad cœlum pertingentem in qua constitutus erat dominus, & angeli ascendebant, & descendebant, quem lapidem consecrauit & unxit, sacramento unctionis Christum significans. Hic est la- *Esa. 28.* *Psal. 117.* *Zach. 3.* *Deut. 27.* *Iosue. 24.* *Act. 4.* *Gen. 28.*

Exod.17. pis in Exodo,super quem sedit Moyses in cacumine collis,quando Iesu Naue contra Amalech dimicauit, & sacramento lapidis, & stabilitate sessionis Amalech superatus est ab Iesu,id est,diabolus à Christo uictus est. Hic est
1.Reg.4. lapis magnus in Regũ primo,super quem posita est arca testamenti,quando eam ab Allophy remissam & redditam in plaustro boues reportauerũt.
1.Reg.17. Item hic est lapis in Regum,quo Dauid frontem Goliç percussit & occidit, significans diabolũ & seruos eius inde prosterni,uicta scilicet ea capitis parte quam signatam non habent. Quo signo nos tuti semper sumus, & uiuimus.Hic est lapis,quem cũ alienigenas Israël uicisset statuit Samuel, & appellauit nomen eius Abennezer,id est,auxiliator. XVI.

Quod deinde idem lapis mons fieret,& impleret totam terrã,apud Da-
Daniel.3. nielem:Ecce imago nimis magna,& contemplatio eius imaginis metuenda & elata stabat cõtra te,cuius caput fuit ex auro bono,pectus & brachia eius argentea,uenter & fœmur ærea,pedes autem ex parte ferrei,ex parte autem fictiles,quoadusq; abscissus est lapis de monte sine manibus concidentium, & percussit imaginem super pedes ferreos & fictiles & cõminuit eos minutatim,& factum est simul ferrum & testa,& ęramentum,& argentum,& aurum facta sunt minuta quasi palea,aut puluis in area æstate,& uentilauit illa uentus,ita ut nihil remanserit ex illis,& lapis qui percussit imaginẽ,factus est mons magnus,& impleuit totam terram. XVII.

Quod in nouissimis temporibus idem mons manifestaret̃,super quẽ gẽ-
Esa.2. tes uenirent,& in quẽ iusti quiq; ascenderent,apud Esaiam:Et erit in nouissimis temporibus manifestus mons domus domini super uerticẽ montiũ, & exaltabitur super colles, & uenient super illũ omnes gentes, & ambulabunt multi & dicent: Venite ascendamus in montem domini,& in domũ dei Iacob,& nunciabit nobis uiã eius,& ambulabimus in illa.De Sion em̃ procedet lex,& uerbũ domini ab Hierusalẽ,& iudicabit inter gentes,& redarguet populũ multũ,& condient gladios suos in aratra,& lanceas suas in falces,&
Psal.23. iam nõ discent pugnare.Itẽ in psalmo : Quis ascendet in montẽ domini, & quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus & mundus corde,qui nõ accepit in uano animã suam,& nõ subdole iurauit proximo sibi:iste accipiet benedictionẽ à domino,& misericordiam à deo salutari. XVIII.

Quod ipse sit sponsus ecclesiam habẽs sponsam, de qua filij spiritualiter
Iohel.2. nascerentur,apud Iohel:Canite tuba in Sion,sanctificate ieiunium, & indicite curationem, aggregate populũ, sanctificate ecclesiam, excipite maiores natu, colligite paruulos lactentes, procedat sponsus de cubili suo, & sponsa
Hier.16. de thalamo suo.Item apud Hieremiam:Et auferam de ciuitatibus Iuda, & de quadriuijs Hierusalem uocem lætantium,& uocem gaudentium,uocem
Psal.18. sponsi,& uocem sponsæ,Item in psalmo:Et ipse uelut sponsus egrediens de thalamo suo.Exultauit ut gigas uiam currere,à summo cœli egressio eius,&

decursio

decurſio eius uſq; ad ſummũ eius, & nõ eſt qui lateat à calore eius. Itẽ in Apocalypſi: Veni oſtendã tibi nouam nuptam uxorẽ agni,& duxit me in ſpiritu in montem magnũ,& oſtendit mihi ciuitatẽ ſanctam Hieruſalẽ deſcendentem de cœlo,à deo habentẽ claritatẽ dei. Item in euangelio: Vos mihi teſtes eſtis,quoniam dixi eis,qui miſſi ſunt ab Hieroſolymis ad me, quia non ſum Chriſtus, ſed quoniã miſſus ſum ante illũ. Qui enim habet ſponſam, ſponſus eſt. Amicus autẽ ſponſi eſt qui ſtat & audit eum, & gaudio gaudet propter uocẽ ſponſi. Huius rei myſteriũ oſtenſum eſt apud Ieſu Naue,quãdo iuſſus eſt excalciare ſe,quod ſcilicet ſponſus nõ ipſe eſſet. Erat eñ in lege, ut quiſquis nuptias recuſaret, calciamentũ deponeret, calciaret uero ille qui ſponſus futurus eſſet. Et factũ eſt cũ eſſet Ieſus in agro Ierícho, circunſpexit oculis & uidit hominẽ ſtantẽ ante faciem ſuam, & frameam tenentẽ in manu eius,& dixit, Noſter es an aduerſariorũ? Ille autẽ dixit: Ego ſum dux uirtutis domini,nunc adueni. Et Ieſus cecidit ad terram & ait illi: Domine quid imperas famulo tuo? & ait dux uirtutis domini: Solue calciamentũ de pedibus tuis,locus enim in quo ſtas terra ſancta eſt. Item in Exodo Moyſes iubetur calciamentũ deponere,quod nec ipſe ſponſus eſſet. Et apparuit angelus domini in flamma ignis de rubo, & uidit quoniã rubus arderet igni, & nõ cremabat. Et dixit Moyſes: Tranſiens uidebo hoc grande uiſum,cur utique nõ crematur rubus. Vt uidit autẽ quoniam accedit uidere, uocauit eum dominus deus de rubo dicens: Moyſes Moyſes. Qui dixit: Quid eſt? & dixit,ne acceſſeris huc,niſi ſolueris calciamentũ de pedibus tuis, locus enim in quo ſtas terra ſancta eſt. Et dixit ei, ego ſum deus patris tui, deus Abrahã, deus Iſaac,deus Iacob. Hoc aũt manifeſtũ eſt in euangelio ſecundũ Ioannẽ. Et reſpondit illis Ioannes: Ego quidẽ baptizo in aqua,in medio autẽ ueſtri ſtat,quẽ uos neſcitis,ipſe eſt enim de quo dixi: Poſt me ueniens homo ante me factus eſt, cuius non ſum dignus corrigiam calciamenti ſoluere. Item in euangelio ſecundũ Lucam: Sint lumbi ueſtri præcincti & lucernæ ardentes, & uos ſimiles hominibus expectantibus dominũ ſuũ, quando ueniat à nuptijs,ut cum uenerit & pulſauerit,aperiant ei. Felices ſerui illi, quos adueniens dominus inuenerit uigilantes. Item in Apocalypſi: Regnauit dominus deus omnipotens,gaudeamus & exultemus, & demus ei gloriæ claritatem, quoniam uenerunt nuptiæ agni,& uxor eius ſe præparauit. XIX.

Apocal. 21. *Ioan. 3.* *Mos uetus.* *Ioſue. 5.* *Exod. 3.* *Ioan. 1.* *Luc. 12.* *Apocal. 19.*

Quod crucifixuri illũ eſſent Iudæi, apud Eſaiam: Expandi manus meas tota die ad plebem contradicentem,& contumacem mihi, qui ambulant uias non bonas,ſed poſt peccata ſua. Item apud Hieremiam: Venite & mittamus lignum in panem eius,& eradamus à terra uitam eius. Item in Deuteronomio: Et erit pendens uita tua ante oculos tuos,ac timebis die ac nocte, & non credes uitæ tuæ. Item in pſalmo: Et foderunt manus meas, & pedes meos,dinumerauerunt omnia oſſa mea. Ipſi autẽ contemplati ſunt, & uiderunt me,

Eſa. 65. *Hiere. 11.* *Deut. 28.* *Pſal. 21.*

runt me,diuiserunt sibi uestimenta mea,& super uestem meam sortem misserunt. Tu autē domine ne elongaueris auxilium tuū:in auxilium meū attende. Libera à gladio animam meam,& de manu canis unicam meam. Salua me ex ore leonis,& à cornibus unicornis humilitatem meam. Enarrabo nomen tuum fratribus meis,in medio ecclesiarum laudabo te. Item in psalmo:

Psal. 118. Confige clauis de metu tuo carnes meas. Item in psalmo: Alleuatio manuū *Psal. 140.* mearum sacrificium uespertinū. De quo sacrificio Sophonias dicit: Metuite *Sopho. 1.* à facie domini dei,quoniam propè est dies eius,quia apparauit dominus sa *Zach. 12.* crificium suum,sanctificauit electos suos. Item apud Zachariam: Et intue *Psal. 76.* buntur me,in quem transfixerūt. Item in psalmo: Exclamaui ad te tota die, *Nume. 23.* domine extendi ad te manus meas. Item in Numeris: Non quasi homo su *Ioan. 3.* spenditur,neq; quasi filius hominis patitur. Vnde in euangelio dominus dicit: Sicut Moyses exaltauit serpentē in eremo:ita exaltari oportet filiū hominis,ut omnis qui crediderit in filiū,habeat uitam æternam. XX.

Quod in passione crucis & signo uirtus omnis sit & potestas,apud Aba *Abac. 3.* cuc: Texit cœlos uirtus eius,& laudis eius plena est terra, & splendor eius ut lux erit,cornua in manibus eius erūt. Et illic cōstabilita est uirtus gloriæ eius, & constituet dilectionem ualidam,ante faciem suam ibit uerbū,& procedet *Esa. 9.* in campos secundum gressus suos. Item apud Esaiam: Ecce natus est nobis puer,datus est nobis filius,cuius imperium super humerū eius, & uocatū est nomen eius magnæ cogitationis nuncius. Hoc signo crucis & Amalech ui *Exod. 17.* ctus est ab Iesu per Moysen. In Exodo dixit Moyses ad Iesum: Elige tibi uiros & exi, & constitue cum Amalech in crastinum: Ecce ego stabo in cacumine collis, & uirga dei in manu mea. Et factum est cum leuabat manum Moyses præualebat manus Israël. Vbi autem submiserat manus,inualescebat manus Amalech: sed manus Moysi erant graues, & accepto lapide supposuerunt sub eo, & sedebat super eum, & Aaron & Vr sustentabant manus eius hinc & inde, & factæ sunt manus Moysi stabiles usq; in occasum solis, & fugauit Iesus Amalech & omnem populum eius. Et dixit dominus ad Moysen,scribe hoc,ut sit memoriale in libro,& da in aures eius, quoniā deletione deleam memoriam Amalech de sub cœlo. XXI.

Quod in hoc signo salus sit omnibus, qui in frontibus notant̄, apud E *Ezech. 9.* zechielem dicit dominus: Transi mediam Hierusalē, & notabis signū super frontes uirorū qui ingemunt & mœrent ob iniquitates quæ fiunt in medio eorū. Item illic: Vadite & cædite,& nolite parcere oculis uestris, nolite misereri,Seniores,& iuuenes,& uirgines interficite,ut perdeleantur. Omnem autem super quem signū scriptum est,ne tetigeritis,& ab ipsis sanctis meis in *Exod. 12.* cipite. Item in Exodo deus ad Moysen: Et erit is sanguis in signo uobis super domos,in quibus ibi eritis,& uidebo sanguinē, & protegam uos,& non erit in uobis plaga diminutionis,cū percutiam terrā Ægypti. Item in Apo

calypsi:

calypsi:Et uidi agnum stantem in montem Sion,& cum eo 144.milia,& habebant nomen eius,& nomen patris eius scriptum in frontibus suis.Item illic:Ego sum alpha & o mega,primus & nouissimus,initium & finis. Felices eos qui faciunt præcepta eius,ut sint postes eorum super lignū. *Apocal.21.* XXII.

Quod medio die in passione eius tenebræ futuræ essent,apud Amos:Et erit in illo die,dicit dominus,sol occidet meridie, & obtenebrabitur dies lucis,& conuertam dies festos uestros in luctum,& omnia cantica uestra in lamentationem:Item apud Hieremiam:Et territa est quæ parit, & tæduit anima eius. Subijt sol,cum adhuc medius dies esset, confusa est & maledicta, reliquos eorum in gladio dabo,in conspectu inimicorum suorum. Item in euangelio:A sexta autem hora tenebræ factæ sunt per totam terram,usque ad horam nonam. Item in psalmo uicesimonono: Domine abstraxisti ab inferno animam meam. *Amos.8.* *Hier.15.* *Matth.27.* XXIII.

Quod à morte uindicaretur,nec apud inferos remansurus esset,in psalmo 15. Non derelinques animam meam apud inferos,neq; dabis sanctum tuum uidere interitum.Item in psalmo tertio:Ego dormiui, & somnū cepi, & resurrexi,quoniā dominus auxiliator mihi.Item secundū Ioannē:Nemo aufert animā meam à me,sed ego pono eam,& potestatē habeo iterum sumendi eam.Hoc enim mandatum accepi à patre meo. XXIIII.

Quod ab inferis tertio die resurgeret, apud Oseæ: Viuificauit nos post biduum die tertio.Item in Exodo:Et dixit dominus ad Moysen, descende, & testificare populo,& sanctifica illos hodie & cras, & lauent uestem suam, & sint parati in perendinum diem, die enim tertio descendet dominus in montem Sina.Item in euangelio: Progenies nequam adultera signū quærit,& signum non dabitur ei nisi signum Ionæ prophetæ. Quomodo enim fuit Ionas in uentre ceti tribus diebus & tribus noctibus,ita erit filius hominis in corde terræ. *Oseæ.6.* *Exod.19.* *Luc.11.* XXV.

Quod cum resurrexisset, acciperet à patre omnem potestatem,& potestas eius æterna sit,apud Danielem: Videbam in uisu noctis, & ecce in nubibus cœli quasi filius hominis ueniens,uenit usq; ad ueterem dierū, & stetit in conspectu eius, & qui assistebant obtulerunt ei, & data est ei potestas regia,& omnes reges terræ, & genus omnis claritatis seruient ei, & potestas eius æterna,quæ non auferetur,& regnum eius nō corrumpetur.Item apud Esaiam:Nunc exurgam,dicit dominus, nūc clarificabor, nūc exaltabor,nūc uidebitis,nunc intelligetis,nunc confundemini,uana erit fortitudo spiritus, uos ignis consumet.Item in psalmo 109. Dixit dominus domino meo,sede ad dexteram meam,quoadusq; ponam inimicos tuos suppedaneum pedū tuorum.Item in Apocalypsi: Et conuersus respexi, ut uiderem uocem, quæ mecū loquebatur,& uidi septem candelabra aurea, & in medio candelabrorum similē filio hominis uestitū pondere,& erat precinctus supra mamillas *Dan. 7.* *Esa.33.* *Apoc.1.*

zona aurea. Caput autē & capilli eius erant albi uelut lana aut nix,& oculi eius uelut flamma ignis, & pedes eius aurichalco similes, sicut de fornace ignis,ut sonus aquarū multarū, & habebat in dextera sua septem stellas, & ex ore eius gladius utraq; parte acutus exibat, & facies eius splēdebat ut sol in uirtute sua.Et cū uidissem eum,cecidi ad pedes eius tanq̃ mortuus,& posuit super me dexterā suam dicens: Noli timere,ego sum primus & nouissimus,& uiuus qui fueram mortuus,& ecce sum uiuens in secula seculorum,& habeo claues mortis & inferorum.Item in euangelio dominus post resurre-
Matth. 28. ctionem discipulis dicit:Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra:ite ergo & docete omnes gētes,tingentes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti,docentes eos obseruare omnia quæcunq; præcepi uobis. XXVI.

Quod perueniri ad deum patrem non possit,nisi per filium eius Christū
Ioan.14. Iesum,in euangelio:Ego sum uia,& ueritas & uita: nemo uenit ad patrē nisi per me.Item illic:Ego sum hostium,per me qui introierit,saluabitur.Item
Matth.13. illic: Multi prophetæ & iusti cupierunt uidere quæ uidetis, & non uiderunt,
Ioan.3. & audire quæ auditis,& non audierūt.Item illic : Qui credit in filium,habet uitam æternam.Qui dicto non audiens est in filium, non habet uitam, sed
Ephes.2. ira dei manebit super eum.Item Paulus ad Ephesios:Et cū uenisset annunciauit uobis pacem qui longe,& pacem ijs qui prope,quia per ipsum habe-
Rom.3. mus accessum ambo in uno spiritu ad patrem.Item ad Romanos: Omnes enim peccauerunt,& egent claritate dei,iustificantur autē dono ipsius & gra
1.Pet.3. tia per redemptionem quæ est in Christo Iesu. Item in epistola Petri apostoli : Christus semel pro peccatis nostris mortuus est,iustus pro iniustis,ut nos offerret deo.Item illic:In hoc enim & mortuis prædicatum est, ut susci-
1.Ioan.2. tentur.Item in epistola Ioannis: Qui negat filium,neq; patrem habet : qui confitetur filium,& patrem habet. XXVII.

Malach. 4. Quod ipse iudex uenturus sit,apud Malachiā:Ecce dies uenit ardens uelut clibanus , eruntq; omnes alienigenæ, & omnes iniqui stipula, & succendet illos adueniens dies,dicit dominus. Itē in psalmo quadragesimonono: Deus deorum dominus locutus est, & uocauit terram. A solis ortu usq; ad occasum,ex Sion species decoris eius.Deus manifeste ueniet,deus noster & non silebit.Ignis ante eum ardebit,& in circuitu eius procella nimia. Vocauit cœlum sursum & terram, ut separaret populū suum. Colligite illi iustos eius,eos qui disponunt testamentum eius in sacrificijs,& annunciabunt cœ-
Esa. 42. li iusticiam eius,quoniam deus iudex est.Item apud Esaiam:Dominus deus uirtutum prodibit, & comminuet bellum. Excitabit certamen, & clamabit super inimicos eius cum fortitudine.Tacui,nunquid semper tacebo ? Itē in psalmo sexagesimoseptimo. Exurgat deus, & dissipentur inimici eius, & fugiant qui oderunt eū à facie eius.Quomodo deficit fumus,deficiant:quomodo tabescit cera à facie ignis,sic pereant peccatores à facie dei. Et iusti iocunden-

cundentur,& exultent in conspectu dei. Psallite nomini eius, uiam facite illi, qui ascendit in Occasum, deus nomen illi. Turbabuntur à facie eius patres orphanorum & iudices uiduarum. Deus in loco sancto suo, deus qui inhabitare facit in domo unanimes, producens uinctos in uirtute, similiter eos qui habitant in monumentis. Deus cum transires, prodires in cõspectu populi tui, in transeundo in eremum. Item in psalmo 81. Exurge deus & iudica terram, quoniam tu exterminabis in omnibus gentibus. Item in euangelio secundum Matthæum: Quid nobis & tibi fili Dauid? Quid huc uenisti ante tempus punire nos? Item secundum Ioannem: Nihil pater iudicat, sed omne iudicium filio dedit, ut omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem: qui non honorificat filium, non honorificat patrem qui eum misit. Itẽ in epistola Pauli ad Corinthios secunda: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut reportet unusquisq; sui corporis propria secundum quæ egit, siue bona siue mala. XXVIII.

Matth. 8. *Ioan. 5.* *2. Cor. 5.*

Quod ipse sit rex in æternum regnaturus, apud Zachariam: Dicite filiæ Sion: Ecce rex tuus uenit tibi, iustus & saluans, mitis sedens super asinũ indomitum. Item apud Esaiam: Quis nunciabit uobis quia ignis ardet? quis nunciabit uobis locum æternũ? Ambulans in iusticia, & manus abstinens à muneribus, grauans aures ut nõ audiat iudiciũ sanguinis, & comprimens oculos suos, ne uideat iniusticiã, hic habitabit in alta spelunca petræ fortis. Panis illi dabitur & aqua eius fidelis: regem cum claritate uidebitis. Item apud Malachiam: Rex magnus sum ego, dicit dominus, & nomen meum illustre est apud gentes. Item in psalmo 2. Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius, nuncians præceptũ eius. Item in psalmo 20. Commemorabuntur & conuertentur ad dominum omnes termini terræ, & adorabunt in conspectu tuo omnes patriæ gentiũ, quoniam domini est regnum, & ipse dominabitur gentium. Item in psalmo 23. Auferte portas principes uestras, & extollimini portę æternales & introibit rex glorię & claritatis, dominus fortis in prælio. Auferte portas principes uestras, & extollimini portæ æternales, & introibit rex claritatis, dominus uirtutum ipse est rex claritatis. Item in psalmo 43. Eructauit cor meum sermonem bonum, dico ego opera mea regi. Lingua mea calamus scriptoris acute scribentis, decorus specie super filios hominũ. Effusa est gratia in labijs tuis, propterea benedixit te deus in secula. Accingere ense tuo ad fœmur potentissime. Decori & speciei tuæ intende, & dirige, & regna propter ueritatem & mansuetudinem & iusticiam. Item in psalmo 4. Rex meus & deus meus, quoniam ad te orabo domine mane, exaudies uocẽ meam, mane assistam tibi & contemplabor te. Itẽ in psalmo 95. Dominus regnauit, exultet terra, iocundent insulæ multæ. Itẽ in psalmo 44. Assistit regina ad dexterã tuã in ueste inaurata. Audi filia & uide, & inclina aurẽ tuam, & obliuiscere populi tui & domus

Zach. 9. *Esa. 33.* *Mala. 1.*

patris tui. Quoniã defiderauit fpeciem tuam rex, quia ipfe eft dominus deus tuus. Item in pfalmo feptuagefimofecundo: Deus autem rex nofter ante feculum operatus eft falutem in medio terræ. Item in euangelio fecundum

Matth. 2. Matthæũ: Cum Iefus natus effet in Bethleem Iudæ in diebus Herodis regis: ecce magi ab Oriente uenerunt Hierofolymam dicentes: Vbi eft qui natus eft rex Iudæorum? Vidimus enim ftellam eius in Oriente, & uenimus

Ioan. 18. adorare eum. Item fecundũ Ioannem dixit Iefus: Regnum meũ non eft de ifto feculo: fi de hoc feculo effet regnum meum, miniftri mei turbarentur, ne traderer Iudæis. Nunc autem regnum meum nõ eft hinc. Dixit Pilatus: Ergo rex es tu? Refpondit Iefus: Tu dicis, quoniam rex fum: Ego in hoc natus fum, & in hoc ueni in feculum, ut teftimonium perhibeam ueritati. Omnis qui eft de ueritate audit uocem meam. XXIX.

Quod ipfe fit & iudex & rex, in pfalmo 70. Deus iudicium tuum regi da, & iufticiam tuam filio regis. Iudicare populum tuũ in iufticia. Item in Apo

Apoc. 19. calypfi: Et uidi cœlum apertum, & ecce equus albus, & qui fedebat fuper eũ uocabatur fidelis & uerax, æquum iuftum qui prædicat & præliatur. Oculi autem eius erant tanquam flamma ignis, & fuper caput eius diademata multa, & portabat nomen fcriptum, nemini alij nifi ipfi foli notum. Et erat coopertus uefte afperfa fanguine, & dicitur nomẽ eius uerbum dei, & exercitus qui funt in cœlo fequebantur eum in equis albis induti byffino mundo, & de ore eius exibat gladius utraque parte acutus, ut de eo percuteret nationes, quas ipfe pacturus eft in uirga ferrea, & ipfe calcabit torcular uini iræ dei omnipotentis, habet etiam in uefte & in fœmore fuo nomẽ fcriptum, rex re

Matth. 25. gum & dominus dominantium. Item in euangelio: Cum uenerit filius hominis in claritate fua, & omnes angeli cum eo, tunc fedebit in throno claritatis fuæ, & colligentur ante eum omnes gentes, & fegregabit illos abinuicem quemadmodũ paftor fegregat oues ab hœdis, & ftatuet oues ad dexteram fuam, hœdos autem ad finiftram. Tunc dicet rex eis, qui ad dexteram eius erunt: Venite benedicti patris mei, percipite regnũ quod uobis paratum eft ab origine mũdi: efuriui enim, & dediftis mihi manducare: fitiui, & potaftis me: hofpes fui, & abduxiftis me: nudus, & texiftis: infirmus fui, & uifitaftis me: in carcere, & ueniftis ad me. Tunc refpondebunt iufti dicentes: Domine quando te uidimus efurientem, & pauimus? fitientem, & potauimus? quando te uidimus hofpitem, & abduximus? nudũ, & ueftiuimus? quando autẽ te uidimus infirmari, & in carcere, & uenimus ad te? Et refpondens rex dicit eis: Amen dico uobis, quandiu feciftis uni horũ ex fratribus meis minimis, mihi feciftis. Tũc dicet ijs, qui ad finiftram eius erũt: Difcedite à me maledicti in ignem æternũ, quẽ parauit pater meus diabolo & angelis eius: efuriui enim, & nõ dediftis mihi manducare: fitiui, & non potaftis me: hofpes fui, & non abduxiftis me: nudus, & non ueftiftis me: infirmus & in carcere, & non

uenistis ad me. Tunc respondebunt & ipsi dicentes: Domine, quando te uidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & nō ministrauimus tibi? Et respondebit illis: Amen dico uobis, quàm diu nō fecistis uni ex minimis his, neqꝫ mihi fecistis: & abibūt isti in ambustionem æternam, iusti autem in uitam æternam.

Libri secundi finis:

AD QVIRINVM

LIBER TERTIVS.

CYPRIANVS QVIRINO FILIO SALVTEM.

PRO fide ac deuotione tua, quam domino deo exhibes fili charissime, petisti ut ad instruendum te excerperem de scripturis sanctis quędam capitula, ad religiosam sectæ nostræ disciplinam pertinentia: lectionis diuinæ succinctam diligentiam quærens, ut animus deo deditus, non longis aut multis librorum uoluminibus fatigetur, sed eruditus breuiario præceptorum cœlestium, habeat ad fouendam memoriam suam salubre & grande compendium. Et quia tibi plenum dilectionis obsequiū debeo, feci quod petisti, ut laborem semel, ne tu semper laborares. Quantum potuit itaque mediocritas nostra complecti, collecta sunt à me quædam præcepta dominica & magisteria diuina, quæ esse facilia & utilia legentibus possint, dum in breuiarium pauca digesta, & uelociter perleguntur, & frequenter iterantur. Opto te fili charissime semper bene ualere.

CAPITVLA TERTII LIBRI.

Non

12 Non iurandum.
13 Non maledicendum.
14 Nunq̃ muſſitandū,ſed circa omnia quæ accidunt benedicendū deū.
15 Ad hoc tentari homines à deo ut probentur.
16 De bono martyrij.
17 Minora eſſe quæ in ſeculo patimur, quàm ſit præmium quod promiſſum eſt.
18 Dilectioni dei & Chriſti nihil præponendum:
19 Voluntati non noſtræ,ſed dei obtemperandum.
20 Fundamentum,& firmamentum ſpei,& fidei eſſe timorem.
21 Non temere de altero iudicandum.
22 Accepta iniuria remittendum, & ignoſcendum.
23 Vicem malis non reddendam.
24 Non poſſe ad patrem peruenire,niſi per Chriſtum.
25 Ad regnū dei niſi baptizatus, & renatus q fuerit, peruenire nō poſſe.
26 Parū eſſe baptizari,& euchariſtiam accipere, niſi quis factis & opere (perficiat.
27 Baptizatum quoq; gratiam perdere,quam conſecutus ſit,niſi innocentiam ſeruet.
28 Non poſſe in eccleſia remitti ei,qui in dominū deliquerit.
29 De odio nominis ante prædictum.
30 Quod quis deo uouerit cito reddendum.
31 Eum qui non crediderit,iam iudicatum eſſe.
32 De bono uirginitatis & continentiæ.
33 Nihil patrem iudicare,ſed filium,& patrem ab eo non honorificari,à quo non honorificetur filius.
34 Fidelem gentiliter uiuere non oportere.
35 Deum ad hoc patientem eſſe,ut nos pœniteat peccati noſtri & refor(memur.
36 Mulierem ornari ſeculariter non debere.
37 Fidelem non oportere ob alia delicta,niſi ob nomen ſolum puniri.
38 Seruum dei innocentem eſſe debere,ne incidat in pœnam ſecularem.
39 Datum nobis eſſe exemplum uiuendi in Chriſto.
40 Non iactanter nec tumultuoſe operandum.
41 Inepte & ſcurriliter non loquendum.
42 Fidem tantum prodeſſe,& tantum nos poſſe quantum credimus.
43 Poſſe eum ſtatim conſequi qui uere crediderit.
44 Fideles inter ſe diſceptantes,non debere gentilem iudicem experiri.
45 Spem futurorū eſſe, & ideo fidē circa ea quæ promiſſa ſunt patientē (eſſe debere.
46 Mulierem in eccleſia tacere debere.
47 Delicto merito noſtro fieri,ut laboremus, nec dei opem in omnibus ſentiamus.

Non

48 Non fœnerandum.
49 Inimicos quoqꝫ diligendos.
50 Sacramentum fidei non eſſe prophanandum.
51 Quod nemo in opere ſuo extolli debeat.
52 Credendi uel non credendi libertatem in arbitrio poſitam.
53 Dei arcana perſpici nō poſſe, & ideo fidē noſtrā ſimplicē eſſe debere.
54 Neminem ſine ſorde & ſine peccato eſſe.
55 Non hominibus ſed deo placendum.
56 Deum nihi latere ex his quæ gerantur.
57 Fidelem emendari & reſeruari.
58 Neminem contriſtari morte debere,cum ſit in uiuendo labor & periculum,in moriendo pax & reſurgendi ſecuritas.
59 De idolis quæ gentiles deos putant.
60 Ciborum concupiſcentiam nimiam non appetendam.
61 Poſſidendi concupiſcentiam & pecuniam non appetendam.
62 Matrimonium cum gentilibus non iungendum.
63 Grauius delictum eſt fornicationis.
64 Quæ ſint carnalia,quæ mortem parant: & quæ ſpiritualia,quæ ad uitam ducant.
65 Omnia delicta in baptiſmo deponi.
66 Diſciplinam dei in eccleſiaſticis præceptis obſeruandam.
67 Prædictum,quod diſciplinam ſanam aſpernaturi eſſent.
68 Recedendum ab eo qui inordinate, & contra diſciplinam uiuat.
69 Non in ſapientia mundi nec in eloquentia eſſe regnum dei, ſed in fide crucis & uirtute conuerſationis.
70 Parentibus obſequendum.
71 Patres quoqꝫ aſperos eſſe circa filios non oportere.
72 Seruos cum crediderint plus dominis carnalibus ſeruire debere.
73 Item dominos mitiores eſſe debere.
74 Viduas probatas quaſqꝫ honorandas.
75 Suorū & maxime fideliū curam plus unumquenqꝫ habere debere.
76 Maiorem natu non temere accuſandum.
77 Peccantem publice obiurgandum.
78 Cum hæreticis non loquendum.
79 Innocentiam fidenter petere,& impetrare.
80 Nihil licere diabolo in homine,niſi deus permiſerit.
81 Mercedem mercenario cito reddendam.
82 Non augurandum.
83 Cirrum in capite non habendum.
84 Non uellendum.

85 Surgendum cum episcopus aut presbyter ueniat.
86 Schisma non faciendum, etiam summa fide & in eadẽ traditione permaneat qui recedit
87 Fideles simplices cum prudentia esse debere.
88 Fratrem non circunueniendum.
89 Subito uenire finem mundi.
90 Vxorem à uiro non recedere, aut si recesserit innuptam manere.
91 Tantum unumquenque tentari, quantum potest sustinere.
92 Non quicquid licet esse faciendum.
93 Prædictum quod hæreses futuræ essent.
94 Cum timore & honore eucharistiam accipiendam.
95 Bonis conuiuendum, malos autem uitandos.
96 Factis non uerbis operandum.
97 Et ad fidem & ad consecutionem properandum.
98 Catechumenum peccare non debere.
99 Iudicium secundum tempora futurum, uel æquitatis ante legem, uel legis post Moysen.
100 Gratiam dei gratuitam esse debere.
101 Spiritum sanctum in igne frequenter apparuisse.
102 Correptionem quoque bonos libenter audire debere.
103 A multiloquentia temperandum.
104 Non mentiendum.
105 Frequenter emendandos qui delinquunt in domestico ministerio.
106 Iniuria accepta patientiam tenendam, & ultionẽ deo relinquendam.
107 Non detrahendum.
108 Non esse proximo insidiandum.
109 Infirmos uisitandos.
110 Susurrones maledictos esse.
111 Sacrificia malorum acceptabilia non esse.
112 Grauius iudicari de his qui in hoc seculo plus habuerint potestatis.
113 Viduam & pupillos protegi oportere.
114 Dum in carne est quis exomologesin facere debere.
115 Adulationem perniciosam esse.
116 Plus ab eo diligi deum, cui in baptismo plura peccata dimittuntur.
117 Fortem congressionem esse aduersus diabolum, & ideo fortiter nos stare debere, ut possimus uincere.
118 De antichristo quod in homine ueniat.
119 Graue fuisse iugum legis, quod à nobis abiectum est: & leue esse iugũ domini, quod à nobis susceptum est.
120 Orationibus insistendum.

DIVI CAECILII CYPRIANI AD QVIRINVM,
liber tertius. Cap. I.

DE bono operis & misericordiæ apud Esaiam: Exclama, in/ *Esa.58.*
quit, in fortitudine, & noli parcere, sicut tuba exalta uocem
tuam, adnuncia plebi meæ peccata ipsorum, & domui Ia/
cob facinora eorum. Me de die in diem quærũt, & cogno/
scere uias meas concupiscunt, quasi plebs quæ iustitiam fe
cerit, & iudicium non deseruerit. Postulant me nunc iudi/
cium iustum, & appropinquare deo concupiscunt dicentes: Quid quia ieiu/
nauimus & non uidisti, humiliauimus animas nostras & non cognouisti?
In diebus enim ieiunij inueniuntur uoluntates uestræ, aut enim subiectos
uobis subpungitis, aut ad iudicia & lites ieiunatis, aut proximos cæditis pu
gnis, ut quid mihi ieiunatis? ut hodie audiatur uox uestra in clamore? Non
hoc ieiunium ego elegi, nisi humiliet homo animam suam. Et si contorseris
quasi circulum collum tuum, & saccum & cinerem substraueris, nec sic uoca/
bitur ieiunium acceptum, Non tale ieiunium elegi, dicit dominus: sed solue
omnem nodum iniustitiæ, resolue suffocationes impotentium commercio/
rum. Dimitte quassatos in requiem & omnem consignationem iniustam
dissipa. Frange esurienti panem tuum, & egenos sine tecto induc in domum
tuam. Si uideris nudum, uesti, & domesticos seminis tui non despicies. Tunc
erumpet temporaneum lumen tuũ, & uestimenta tua cito orientur. Et præi/
bit ante te iustitia, & claritas dei circundabit te. Tũc exclamabis, & deus ex/
audiet te. Dum adhuc loqueris dicet: ecce adsum. De hoc ipso apud Iob: Cõ *Iob.29.*
seruaui egenum de manu potentis, & pupillo, cui non erat adiutor, auxilia/
tus sum. Os uiduæ benedixit me, cum essem oculus cæcorũ, pes quoq; clau/
dorum ego essem, & inualidorum pater. De hoc ipso apud Tobiam: Et di/
xi Tobiæ filio meo: Vade & adduc quencunq; pauperem inueneris ex fra/ *Tob.2.*
tribus nostris, qui tamen in mente habet deum ex toto corde suo, hunc ad/
duc & manducabit pariter meum prandium hoc. Sustineo te fili donec ue/
nias. Item illic: Omnibus diebus uitæ tuæ fili deũ in mente habe, & noli præ
terire præcepta eius. Iustitiam fac omnibus diebus uitæ tuæ, & noli ambula
re uiam iniquitatis, quoniam agente te ex ueritate, erit respectus operũ tuo/
rum. Ex substantia tua fac eleemosynam, & noli auertere faciem tuam ab ul
lo paupere, ita fiet ut nec à te auertatur facies dei. Quomodo habueris fili,
sic fac. Si tibi fuerit copiosa substantia, plus ex illa fac eleemosynam. Si enim
exiguum habueris, ex hoc ipso exiguo communica. Et ne timueris, cum facis
eleemosynam: præmium bonum repones, repones tibi in diem necessitatis,
quoniam eleemosyna à morte liberat, & non patitur ire in tenebris. Munus
bonum est eleemosyna omnibus qui faciunt eã coram summo deo. De hoc
ipso apud Salomonẽ in parœmijs: Qui pauperi miseretur, deo fœneratur. *Prouer.19.*

Item illic: Qui dat pauperi, nunquam indigebit. Qui aũt auertit oculum suũ, in
Prouerb. 15. multa penuria erit. Item illic: Eleemosynis & fide peccata purgantur. Itẽ illic:
Si esurierit inimicus tuus ciba eũ, si sitierit potabis eũ: hoc enim faciẽs, carbo
Eccl. 3. nes uiuos superfundes in caput eius. Item illic: Sicut aqua extinguit ignem,
Prouer. 3. sic & eleemosyna extinguit peccatum. De hoc ipso in Parœmijs: Ne dixeris,
abi & reuertere, cras ego dabo, cũ possis continuo benefacere: non enim scis
Prouer. 21. quid contingat sequenti die. Item illic: Qui obturat aures suas ne audiat im-
becillem, & ipse inuocabit deũ, & non erit qui exaudiat eũ: Item illic: Qui cõ-
uersatur sine uituperatione in iusticia, beatos filios relinquit. Apud eundem
Eccl. 14. in Ecclesiastico: Fili si habes bene fac tecũ, & deo dignas oblationes offer, me
morare quoniam mors nõ tardat. Itẽ illic: Conclude eleemosynam in corde
pauperis, & hæc pro te orabit ab omni malo. De hoc in psalmo 31. misericor-
diam & postero prodesse: Iunior fui, etenim senui, & non uidi iustum dereli
ctum, nec semen eius quærens panem. Tota die miseretur & fœneratur, & se
men eius in benedictione est. De hoc ipso in Psalmo 40. Beatus qui intelli-
git super egenũ, & pauperẽ, in die malo liberabit illũ deus. Itẽ in psalmo 111.
Distribuit, dedit pauperibus, iusticia eius manet in æternum. De hoc ipso
Oseæ. 6. apud Oseæ: Misericordiam uolo quam sacrificium, & agnitionẽ dei plusquam ho-
Mat. 5. locaustomata. De hoc ipso in euangelio secundum Matthæũ: Beati qui esuriunt, &
sitiunt iusticiã, quia ipsi saturabũtur. Itẽ illic: Beati misericordes, quia ipsi mi
sericordiã cõsequẽtur. Itẽ illic: Thesaurizate uobis thesauros in cœlo, ubi ne-
que tinea, neque comestura exterminat, & ubi fures nõ effodiũt, & furãtur. Vbi
Mat. 13. enim fuerit thesaurus tuus, illic erit & cor tuũ. Item illic: Simile est regnũ cœ-
lorum homini negocianti, quærenti bonam margaritam: ubi autẽ inuenerit
preciosam margaritã, abijt & uendidit omnia quæ habuit & emit eã. Etiam
Mat. 10. modicum opus prodesse. Item illic: Et qui potauerit unũ ex minimis istis ca
licem aquæ frigidæ in nomine discipuli, amen dico uobis, nõ peribit merces
Luc. 6. eius. Nemini negandã eleemosynã. Item illic: Omni poscẽti da, & ab eo qui
Mat. 19. uoluerit mutuari, ne auertaris te. Itẽ illic: Si uis ad uitã uenire, serua mãdata.
Dicit illi, quæ? & dicit Iesus: Non occides, non mœchaberis, nõ falsum testi-
monium dices. Honora patrem & matrem & diliges proximum tibi tanquam
te. Dicit illi iuuenis: Omnia ista obseruaui: Quid adhuc mihi deest? Dicit il-
li Iesus: Si uis perfectus esse, uade & uende omnia tua, & da pauperibus, &
habebis thesaurum in cœlo, & ueni sequere me. Item illic: Cum uenerit filius
hominis in maiestate sua, & omnes angeli cum eo, tũc sedebit in throno cla-
ritatis suæ, & colligentur ante eum omnes gentes. Et segregabit illos ab inui
cẽ, quemadmodũ segregat pastor oues ab hœdis. Et statuet oues ad dexte-
ram suam, hœdos autem ad sinistrã. Tunc dicet rex eis, qui ad dexterã suam
sunt: Venite benedicti patris mei, percipite regnũ quod uobis paratũ est ab
origine mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare: sitiui & potastis

me

me:hospes fui,& adduxistis me. Infirmatus sum,& uisitastis me. In carcere fui,& uenistis ad me. Tunc respondebunt ei iusti dicentes: Domine quando te uidimus esurientem,& pauimus: sitientem,& potauimus? Quando te uidimus hospitem & adduximus, nudum & uestiuimus? Quando autem te uidimus infirmũ,& in carcere,& uenimus ad te? Respondens rex dicit. Amẽ dico uobis, quàm diu fecistis uni horum ex fratribus meis minimis, & mihi fecistis. Tunc dicet illis, qui à sinistris eius sunt: Discedite à me maledicti in ignem æternum, quem præparauit pater meus diabolo & angelis eius. Esuriui enim & non dedistis mihi manducare. Sitiui & non potastis me. Hospes fui & non adduxistis me. Nudus fui & non uestistis me: Infirmus & in carcere,& non uisitastis me. Tunc respondebunt & ipsi dicentes: Domine quando te uidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmũ, aut in carcere,& non ministrauimus tibi? Et respondebit illis: Amẽ dico uobis, quàm diu non fecistis uni ex minimis his, neque mihi fecistis. Et ibunt isti in ambustionem æternam: Iusti autem in uitam æternam. De hoc ipso in euangelio ꝑ Lucam: Res uestras uendite & date eleemosynam. Itẽ illic: Qui fecit quod est intus, fecit quod & foris est. Veruntamen date eleemosynam,& ecce uobis omnia sunt munda. Item illic: Ecce dimidiũ ex substantia mea do egenis,& si cui quid fraudaui, quadruplum reddo. Dixit autem Iesus, quia salus hodie domui huic facta est, quoniam & ipse filius est Abrahæ. De hoc ipso ad Corinthios secunda: Vestra abundantia illorum inopiam suppleat, ut & illorum abundantia nostræ inopiæ sit supplementum, ut sit æqualitas sicut scriptum est: Qui multum habuit, non abundauit, & qui modicum, non indiguit. Item illic: Qui parce seminat, parce & metet. Qui seminat in benedictionem, de benedictione metet. Vnusquisq; autem sicut corde proposuit, non quasi ex tristitia, uel ex necessitate. Hilarem enim datorem diligit deus. Item illic: Sicut scriptum est: Distribuit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in æternum. Item illic: Qui autem administrat semẽ seminanti,& panem ad edendum præstabit. Et multiplicabit semen nostrũ, & augebit incrementa frugum iustitiæ nostræ, ut in omnibus locupletemini. Item illic: Administratio huius officij non tantum suppleuit ea quæ sanctis desunt, sed & abundauit per multarum gratiarum actionem in deum, De hoc ipso in epistola Ioannis: Qui habuerit substantiam mundi,& uiderit fratrem suum desiderantem,& clauserit uiscera sua ab eo, quomodo charitas dei manet in illo? De hoc ipso in euangelio ꝑ Lucam: Cum facis prãdium aut cœnam, noli uocare amicos tuos, neq; fratres, neq; uicinos, neq; diuites, ne forte & illi reinuitent te,& fiat retributio tibi: Sed cum facis epulum, uoca pauperes, debiles, cæcos & claudos,& beatus eris, quoniam non habẽt retribuere tibi. Retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum. II.

Marginalia: Luc.12 & 11. — Luc.19. — 2.Cor.8. — Exod.16. — 2.Cor.9. — Psal.5. — 1.Ioan.3. — Luc.14.

In opere & eleemosynis, etiam si per mediocritatem minus fiat, ipsam uo-

2.Cor.8. luntatē satis esse: in epistola Pauli ad Corinthios secunda: Si uoluntas prō-
pta est, secundum quodcunque habuerit, acceptabile est, non secundum quod
non habuerit, neque sit alijs refrigerium, uobis pressura. III.

Agapen & dilectionem fraternam religiose & firmiter exercēdam: apud
Malach.2. Malachiam: Nónne deus unus cōdidit nos? Nónne pater est unus omniū
nostrum? Quid utique dereliquistis unusquisque fratrem suum? de hoc ipso
Ioan.14. κατὰ Ioannem: Pacem remitto uobis, pacem meam do uobis. Item illic: Hoc
est mandatum meum ut diligatis inuicem, quemadmodum dilexi uos. Ma
iorem hac charitatem nemo habet, quàm ut animam suam quis ponat pro
amicis suis. Item illic: Beati pacifici, quoniam ipsi filij dei uocabuntur. Item il
lic: Amen dico uobis, quoniam si duobus ex uobis conuenerit in terra de
omni re, quancunque petieritis, continget uobis à patre meo qui in cœlis est.
Vbicunque enim fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego cum eis
1.Cor.3. sum. De hoc ipso ad Corinthios prima: Et ego quidem fratres nō potui uo-
bis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. Quasi infantibus in Chri-
sto, lac uobis potum dedi, non escam. Dū enim adhuc pusilli eratis, nō po-
teratis, sed neque nunc potestis. Adhuc enim estis carnales. Vbi enim inuoca
tis æmulationes & dissensiones, nónne carnales estis, & secundum hominē
ambulatis? Item illic: Et si habuero fidem ita ut montes transferam, charita
tem autem non habeam nihil proficio. Et si distribuero omnia mea, & si tra
didero corpus meum ut ardeam, charitatem autem non habeā, nihil profi-
cio. Charitas magnanima est. Charitas benigna est. Charitas non æmula-
tur. Charitas non agit perperam, non inflatur, non iritatur, non cogitat ma
lum, non gaudet super iniusticiam, conlætatur autem in ueritate. Omnia di-
ligit, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Charitas nunquàm exci-
Gal.5. det. De hoc ipso ad Galatas: Diliges proximum tibi tanquàm te. Si autem
mordetis, & incusatis inuicem, uidete ne consumamini ab inuicem. De hoc
1.Ioan.3. ipso in epistola Ioannis: In hoc apparent filij dei, & filij diaboli. Omnis qui
non est iustus, non est de deo, & qui non diligit patrem suum & matrē suā:
qui enim fratrem suum odit homicida est, & scitis quia omnis homicida nō
habet in se uitam æternam. Item illic: Si quis dixerit quoniam diligit deum,
& fratrē suum odit, mendax est. Qui enim non diligit fratrem suum quem
uidet, deū quem non uidet, quomodo potest diligere? De hoc ipso in Acti-
Act.4. bus apostolorum: Turba autem eorum qui crediderāt, anima ac mente una
agebant, nec fuit inter illos discrimen ullum, nec quicquam suum iudicabant ex
bonis quæ eis erant, sed fuerunt illis omnia communia. De hoc ipso in euā-
Mat.5. gelio κατὰ Matthæū: Si obtuleris munus tuū ad altare, & illic recordatus fue
ris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque illic munus tuū ante
altare, & uade prius reconciliari fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tu-
1.Ioan.4. um ad altare. Itē in epistola Ioannis: Deus charitas est, & qui manet in cha-
ritate,

ritate, in deo manet, & deus in eo. Item illic: Qui dicit se in luce esse & fratrẽ suum odit mendax est, & in tenebris ambulat usq; adhuc. IIII.

In nullo gloriandum quando nostrum nihil sit: in euangelio per Ioannẽ: Nemo potest quicquàm accipere, nisi datum illi fuerit de cœlo. Item in epistola Pauli ad Corinthios prima: Quid enim habes quod non acceperis? Si autem accepisti quid gloriaris, quasi non acceperis? Item in βασιλέων lib. primo. Nolite gloriari neq; loquamini elata, non procedat magniloquentia ex ore uestro, quia deus sciẽtiarum dominus. Item illic: Inualidus factus est arcus potentum, & infirmi accincti sunt uirtute. De hoc ipso in Machabæis: Iustum est subditum deo esse, & mortalem non paria deo sentire. Item illic: Et uerba uiri peccatoris ne timueris, quia gloria eius in stercore erit & in uermes. Hodie extolletur, & cras non inuenietur quoniam conuersus est in terram suam & cogitatio eius peribit. V.

Ioan. 19. *1. Cor. 5.* *1. Reg. 2.* *2. Mach. 9.*

Humilitatem & quietem in omnibus tenendã, apud Esaiam sic dicit dominus deus: Cœlum mihi thronus & terra scabellum pedũ meorũ. Quam mihi sedem ædificabitis, aut quis locus ad requiem mihi? Omnia enim ista fecit manus mea, & sunt omnia mea. Et super quem aspiciam alium nisi super humilem & quietum, & timentem sermones meos? De hoc ipso in euãgelio κατὰ Matthæum: Beati mites, quoniã ipsi hæreditabunt terrã. De hoc ipso κατὰ Lucã: Qui minimus fuerit in omnibus uobis, hic erit magnus. Itẽ illic: Qui se extollit humiliabitur, & qui se humiliauerit exaltabitur. De hoc ipso ad Romanos: Noli altum sapere, sed time. Si enim deus naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat. De hoc ipso in psalmo tricesimo tertio: Et humiles spiritu saluabit. Itẽ ad Romanos: Reddite omnibus quæ debentur: cui tributum, tributum: cui uectigal, uectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem. Nemini quicq; debeatis, nisi ut inuicem diligatis. Item in euangelio κατὰ Matthæum: Diligunt primũ recumbendi locum in cœnis, & primam sessionem in synagogis, & salutationes in foro, & uocari ab hominibus rabbi. Vos aũt ne uocaueritis rabbi. Vnus est enim uobis magister. Itẽ in euangelio κατὰ Ioannem: Nõ est seruus maior domino suo, neq; apostolus maior eo qui se misit. Hæc scientes beati eritis, si feceritis ea. Item in psalmo octogesimoprimo: Humilem & pauperem iustificate. VI.

Esa. 66. *Mat. 5.* *Luc. 9.* *Rom. 11.* *Rom. 13.* *Mat. 23.* *Ioan. 13.*

Bonos quosq; & iustos plus laborare, & tolerare debere, quia probantur, apud Salomonem: Vas figuli probat fornax, & homines iustos tẽtatio tribulationis. Item in psalmo quinquagesimo: Sacrificium deo spiritus contribulatus, cor contritum, & humiliatum deus non spernet. Item in Psalmo trigesimotertio: Proximus est dominus contribulato corde, & humiles spiritu saluabit. Item illic: Multa flagella iustorum, & ex omnibus illis liberauit illos dominus. De hoc ipso apud Iob: Nudus exiui de utero matris meæ, nudus ego ibo sub terram: dominus dedit, dominus abstulit: sicut domino pla

Eccl. 27. *Iob. 1.*

cuit ita factum est, sit nomen domini benedictum. In his omnibus quæ contigerunt ei, nihil peccauit Iob labijs suis in conspectu domini. De hoc ipso in euangelio κατὰ Matthæum: Beati plangentes, quoniam ipsi consolabũtur.
Matt.5. Item κατὰ Ioannem: Hæc locutus sum uobis ut in me pacem habeatis, in seculo autem pressuram habebitis, sed fidite, quoniam ego uici mundũ. De hoc ipso ad Corinthios secunda: Datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus satanæ, qui me colaphizet, ne me extollat. Propter quod ter dominum rogaui, ut discederet à me. Et dixit mihi: sufficit tibi gratia mea. Nam uirtus in infirmitatem perficitur. De hoc ipso ad Romanos: Gloriamur in spe claritatis dei: Non solum autem, sed & gloriamur in pressuris, scientes quoniam pressura tolerantiam operatur, tolerantia probationem, probatio autem spem. Spes autem nõ confundit, quia dilectio dei infusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. De hoc ipso κατὰ Matthæum: Quàm lata & spaciosa uia est quæ ducit ad interitum, & multi sunt qui intrant per eam, Quàm arta & angusta uia est, quæ ducit ad uitã, & pauci sunt qui eam inueniunt. De hoc ipso in Tobiã: Vbi sunt iustitiæ tuæ? ecce quæ pateris. Item in Sapientia Salomonis: In locis impiorum gemũt iusti, in illorum autem perditionem abundabunt iusti.

Ioan.16. 2.Cor.12. Rom.5. Matt.7. Tob.2. Ecclesiastes.5.

VII.

Non contristãdum spiritum sanctum, quem accepimus: apud Ephesios: Nolite contristare spiritum sanctum dei, in quo signati estis, in die redemptionis. Amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemiæ auferantur à uobis.

Ephes.4.

VIII.

Iracundiam uincendam esse, ne cogat delinquere, apud Salomonem in parœmijs: Melior est uir patiens forti. Qui enim iracundiam contemnit melior est, quàm qui urbem capit. Item illic: Imprudens in eadem die nunciat iram suam, abscondit autem inhonorationem suam astutus. De hoc ipso ad Ephesios: Irascimini & nolite peccare. Sol non occidat super iracundiam uestram. Item in euangelio κατὰ Matthæum: Audistis quia dictum est antiquis, non occides: qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico uobis, quia omnis qui irascitur fratri suo sine causa, reus erit iudicio.

Prouerb.16.

IX.

Inuicem se fratres sustinere debere, ad Galatas: In contemplationem habentes unusquisq;, ne & uos contentemini. Alterutrum onera sustinete, & sic adimplebitis legem Christi.

Gal.6.

X.

In deum solum fidendum esse & in ipso gloriandum, apud Hieremiam: Non glorietur sapiens in sapientia sua, nec glorietur diues in diuitijs suis, & fortis in fortitudine sua, sed in hoc glorietur qui gloriatur, intelligere & nosse quoniam ego sum deus, qui facio misericordiam, & iudicium, & iustitiam super terram, quoniã in his est uoluntas mea, dicit dominus. De hoc in psalmo quinquagesimoquarto: In domino speraui, non timebo quid faciat mihi homo. Item illic: Non nisi deo soli subdita est anima mea. Itẽ in psalmo

Hiere.9.

centesimodecimoseptimo: Non metuam quid faciat mihi homo, dominus mihi auxiliator est. Item illic: Bonum est confidere in dominũ, quàm fidere in hominem. Bonum est sperare in dominũ, quàm sperare in principibus. De hoc ipso apud Danielem. Responderũt autem Sidrac, Misac, & Abdenago Nabuchodonosor regi: Rex non opus est nobis de hoc sermone respondere tibi. Est enim deus cui nos seruimus, potẽs eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis liberabit nos. Etsi non: notum tibi sit rex, quia dijs tuis non seruimus, & imaginem auream quam statuisti, non adoramus. Itẽ apud Hieremiã: Maledictus homo qui spem habet in homine, & benedictus homo, qui fidet in domino, & erit in deum spes eius. De hoc ipso in Deuteronomio: Dominum deum tuum adorabis, & illi soli serues. De hoc ipso ad Romanos: Et coluerunt & seruierũt creaturæ relicto creatore, propter quod & tradidit illos deus in passiones ignominiæ: de hoc ipso apud Ioannem: Maior est qui in uobis est, quàm qui in hoc mundo. XI.

Daniel. 3. *Hiere. 17.* *Deut. 6.* *Rom. 1.*

Et qui fidem assecutus est exposito priore homine, cœlestia tantum & spiritualia cogitare debere, nec attendere ad seculum, cui iã renunciauimus, apud Esaiam: Quærite dominum & cum inueneritis inuocate eum. Cũ autem appropinquauerit uobis, relinquat impius uias suas, & uir facinorosus cogitationes suas, & conuertatur ad dominũ & misericordiam cõsequetur, quia in multũ remittet peccata uestra. De hoc ipso apud Salomonẽ: Vidi uniuersa opera quæ facta sunt sub sole, & ecce om̃ia uanitas. De hoc ipso in Exodo: Sic autem comedetis illum. Lumbi uestri præcincti, & calciamenta uestra in pedibus uestris, & baculi uestri in manibus uestris, & edetis eũ festinanter, pascha domini est. De hoc ipso in euangelio κατὰ Matthæum: Nolite cogitare dicentes, quid edemus, aut bibemus, aut quid uestiemur? hæc enim nationes inquirunt. Scit aũt pater uester, quia horũ omnium indigetis. Quærite primum regnũ dei, & iustitiam eius, & omnia ista apponentur uobis. Item illic: Nolite cogitare in crastinum. Crastinus enim dies ipse cogitabit sibi. Sufficit diei malicia sua. Item illic: Nemo retro attendens & superponens manum suam super aratrum, aptus est regno dei. Item illic: Aspicite uolatilia cœli, quoniam non seminant, neq; metunt, neq; colligunt in horrea, & pater uester cœlestis pascit illa. Nõ uos pluris estis illis? de hoc ipso κατὰ Lucam: Sint lumbi uestri accincti, & lucernæ ardentes. Et uos similes hominibus expectãtibus dominum suum, quando ueniat à nuptijs, & cum uenerit, & pulsauerit, aperiãt illi: Felices serui illi, quos adueniens dominus inuenerit uigilantes. De hoc ipso apud Matthæum: Vulpes foueas habent, & uolucres cœli diuersoria, filius autem hominis non habet ubi caput suum inclinet. Item illic: Qui non renunciat omnibus, quæ sunt eius, nõ potest meus discipulus esse. De hoc ipso ad Corinthios prima: Non estis uestri, empti enim estis precio magno, clarificate, & portate deũ in corpore

Esa. 55. *Eccle. 1.* *Exod. 12.* *Matt. 6.* *Luc. 12.* *Matt. 8.* *1. Cor. 6.*

uestro. Item illic: Tempus collectũ: superest ergo ut qui habent uxores quasi non habentes sint, & qui plangunt quasi non plangentes, & qui gaudent quasi non gaudentes, & qui emunt quasi non ementes, & qui possidẽt quasi non possidentes, & qui hoc mundo utuntur quasi non utantur: Præteribit
1. Cor. 15. enim figura huius mundi. Item illic: Primus homo de terræ limo, secundus homo de cœlo. Qualis ille è limo, tales & qui è limo: & qualis cœlestis, tales & cœlestes. Quomodo portauimus imaginem eius qui de limo est, porte-
Philipp. 2. mus & imaginem eius qui de cœlo est. De hoc ipso ad Philippẽses: Omnes sua quærunt, & non quæ sunt Christi, quorum finis est interitus, quorũ deus est uenter, & gloria in confusionem eorum qui terrena sapiũt. Nostra autem conuersatio in cœlis est, unde & saluatorem expectamus dominum nostrum Iesum Christum, qui transformauit corpus humilitatis nostræ, con-
Gal. 6. formatum corpori claritatis suæ. De hoc ipso ad Galatas: Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus cru-
2. Tim. 2. cifixus est, & ego mundo. De hoc ipso ad Timotheum: Nemo militãs deo obliget se molestijs secularibus, ut possit placere ei cui se probauit. Sed & si certauerit quis, nõ coronabitur, nisi legitime pugnauerit. De hoc ipso ad Co-
Coloss. 2. lossenses: Si mortui estis cũ Christo ab elementis mũdi, quid tanq̃ uiuẽtes in mũdo uana sectamini? Item de hoc ipso: Si uero resurrexistis cũ Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera dei sedẽs: quæ sursum sunt sapite, non quæ terrena sunt. Mortui enim estis, & uita uestra abscondita est cum Christo in deo. Cũ autem Christus apparuerit uita uestra, tunc
Ephes. 4. & uos cũ eo apparebitis in gloria. De hoc ipso ad Ephesios: Exponite prioris conuersationis ueterem hominem qui corrumpitur, secundum concupiscentias deceptionis. Innouamini autem spiritu sensus uestri, & induite nouum hominem, qui secundum deum constitutus est in iusticia, & sanctitate
1. Pet. 2. & ueritate. De hoc ipso in epistola Petri: Quasi hospites & aduenæ, & peregrini abstinete uos à carnalibus desiderijs, quæ militant aduersus animam: conuersationem autem habentes inter gentes bonam, ut dum uniuersi detrectant de uobis, quasi de malignis, bona opera uestra aspicientes magnifi-
1. Ioan. 2. cent deum. De hoc ipso in epistola Ioannis: Qui dicit se in Christo manere, debet quomodo ille ambulauit, & ille ambulare. Itẽ illic: Nolite diligere mũdum, neq; ea quæ in mundo sunt. Si quis dilexerit mundũ, non est charitas patris in illo. Quoniã omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorũ, & ambitio seculi quæ non est à patre, sed ex cõcupiscentia seculi, & mundus transibit & concupiscentia eius. Qui autẽ fecerit uoluntatem dei patris manet in æternũ, quomodo & deus manet in æternũ.
1. Cor. 5. Item in epistola Pauli ad Corinthios prima: Expurgate uetus fermentũ, ut sitis noua conspersio, sicut estis azymi. Nam & pascha nostrum immolatus est Christus: Itaq; festa celebremus non in fermento ueteri, neq; in fermẽto

malíciæ

maliciæ & nequitiæ, sed in azymis synceritatis & ueritatis. XII.

Non iurandum, apud Salomonem: Multum iurans replebitur iniquitate, & non discedet à domo eius plaga, & si uane iurauerit non iustificabitur. De hoc ipso κατὰ Matthæum: Dico uobis non iurare in toto. Sit autem sermo uester, est est, non non. De hoc ipso in Exodo: Non accipies nomen domini dei tui in uanum. XIII. *Eccle. 23.* *Matth. 5.* *Exod. 20.*

Non maledicendum, in Exodo: Non maledices, neque principi populi tui detraxeris. Item in psalmo tricesimosecundo: Quis est homo qui uult uitam, & cupit uidere dies bonos? Contine linguam tuã à malo, & labia tua ne loquantur dolum. De hoc ipso in Leuitico: Et locutus est dominus ad Moysen dicens: Produc eum foras, qui maledixerit, extra castra, & imponent omnes qui audierint manus suas super caput eius, & lapidabit eum omnis synagoga filiorum Israël. De hoc ipso in epistola Pauli ad Ephesios: Omnis sermo malus de ore uestro non procedat, sed bonus ad ædificationem fidei, ut det gratiã audientibus. De hoc ipso ad Romanos: Benedicentes, non maledicentes. De hoc ipso in euangelio κατὰ Matthæum: Qui dixerit fratri suo fatue, reus erit in gehennam ignis. De hoc ipso κατὰ Matthæũ: Dico autem uobis quia omne uerbum ociosum quod locuti fuerint homines, reddent pro eo rationem in die iudicij. De sermonibus enim tuis iustificeris, & de sermonibus tuis condemnaberis. XIIII. *Exod. 22.* *Leuit. 24.* *Ephes. 4.* *Roma. 12.* *Matth. 5. & 12.*

Nunquam mussitandum, sed circa omnia quæ accidũt, benedicendum deũ, apud Iob: Dic uerbũ aliquod in deũ & morere. At ille intuitus eam dixit: Tanquã una ex ineptis mulieribus locuta es: Si bona accipiamus de manu domini, mala cur nõ tolerabimus? In his omnibus quæ acciderũt, nihil peccauit Iob labijs suis in conspectu domini. Item illic: Animaduertisti in puerum meũ Iob? non enim similis est illi quisquam in terris, homo sine querela, uerus dei cultor, abstinens se ab omni malo. De hoc ipso in psalmo tricesimotertio: Benedicam dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Item in Numeris: Desinat murmuratio eorũ à me, & nõ morientur. Item in Actibus apostolorũ: Circa autem mediam noctẽ Paulus & Silas orantes gratias agebant deo, audiebãt aũt eos uincti. Itẽ in epistola Pauli ad Philippenses: Omnia autẽ pro delectatione facite, sine murmurationibus & reputationibus, ut sitis sine querela, & immaculati filij dei. XV. *Iob. 2.* *Nume. 11.* *Actuũ. 16.* *Philip. 2.*

Ad hoc tentari homines à deo ut probentur, in Genesi: Et tentauit deus Abraham, & dixit ad illum: Accipe filium tuum unicũ quem diligis Isaac, & uade in terram, impones illum ibi in holocaustum hostiam, in unum ex montibus, de quo dixero tibi. De hoc ipso in Deuteronomio: Tentat dominus deus uester uos, ut sciat, si diligitis dominũ deum uestrum ex toto corde uestro, & ex tota anima uestra. De hoc ipso in Sapientia Salomonis: Et si coram hominibus tormenta passi sunt, spes eorũ immortalitate plena est & in *Gen. 22.* *Deut. 13.*

& in paucis uexati, in multis bene disponentur, quoniam deus tẽtauit illos, & inuenit eos dignos se. Tanquã aurum in fornace probauit illos, & quasi hostiæ holocausta accepit illos, & in tempore erit respectus illorum. Iudicabunt nationes, & dominabuntur populis, & regnabit dominus eorum in perpetuum. De hoc ipso in Machabæis: Abraham nónne & in tentatione inuentus est fidelis, & deputatum ei ad iustitiam? (1. Mach. 2.)

XVI.

(Prouerb. 14.) (Sapien. 5.) De bono martyrij, in Sapiẽtia Salomonis: Liberat de malis animã martyr fidelis. Item illic: Tunc stabunt iusti in magna constantia aduersus eos. qui se angustiauerunt, & qui labores eorũ diripuerunt. Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in subitatione insperatæ salutis, dicentes inter se pœnitentiam habentes, & per angustiam spiritus gemẽtes. Hi sunt quos aliquãdo habuimus in derisum & in similitudinẽ improperij. Nos insensati uitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore. Quomodo computati sunt inter filios dei, & inter sanctos sors illorũ est? Ergo errauimus à uia ueritatis, & iusticiæ lumen non luxit nobis, & sol non est ortus nobis. Lassati sumus in uia iniquitatis & perditionis, & ambulauimus solitudines difficiles, uiam autẽ domini ignorauimus. Quid nobis profuit superbia, aut quid diuitiarũ iactatio contulit nobis? transierunt omnia ista sicut umbra. De hoc ipso in psalmo 115. Preciosa in conspectu domini (Psal. 125.) mors sanctorum eius. Item illic: Qui seminant in lachrymis, in gaudio metent. Et ambulantes ambulabant, & plorabant mittentes semina sua. Venientes autem uenient, in exultatione colligentes gramina sua. De hoc ipso in (Ioan. 12.) euangelio κατὰ Ioannẽ: Qui amat animã suam perdet illã, & qui odit animã (Matth. 10.) suam in isto seculo, in uitam æternã inueniet illam. Item illic: Cum autẽ tradiderint uos, nolite cogitare quid loquamini, non enim uos estis qui loqui(Ioan. 16.)mini, sed spiritus patris uestri qui loquitur in uobis. Item illic: Veniet hora, ut omnis qui interficit uos, arbitretur obsequium se deo facere. Sed & hoc facient, quoniã non cognouerunt patrem neq; me. De hoc ipso apud Mat(Matt. 5.)thæum: Beati qui persecutionẽ passi fuerint propter iusticiam, quoniã ipsorum est regnum cœlorum. Item illic: Ne timueritis eos qui occidũt corpus, animam autem non possunt occidere. Magis autem metuite eũ qui potest animam & corpus perdere in gehennam. Item illic: Quicunq; me confessus fuerit coram hominibus, & ego confitebor illũ coram patre meo qui in cœlis est. Qui autẽ me negauerit coram hominibus, & ego negabo eũ coram patre meo qui in cœlis est. Qui autẽ sustinuerit usq; in finẽ, hic saluus erit. (Luc. 6.) De hoc ipso κατὰ Lucam: Beati eritis cum oderint uos homines, & separauerint uos, & expulerint, & maledixerint nomini uestro quasi nequam propter filium hominis. Gaudete in illa die & exultate, ecce enim merces uestra (Luc. 18.) multa est in cœlis. Item illic: Amen dico uobis, nemo est qui relinquat domum aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios propter regnum dei, &

non

non recipiat septies tantum in isto tempore, in seculo autem futuro uitam æternam. De hoc ipso in Apocalypsi: Et cum aperuissem quintum signum, uidi sub ara dei animas occisorum propter uerbũ dei, & martyrium suum, & clamauerunt magna uoce dicentes: Quousque domine uerus & sanctus, non iudicas & uindicas sanguinem nostrum de his qui in terris inhabitant? Et datæ sunt eis singulis stolæ albæ, & dictũ est eis ut quiescerent adhuc breui tempore, donec impleatur numerus conseruatorum, & fratrum eorum, quiq; postea occidentur exemplo ipsorum. Item illic: Post hæc uidi turbam multam quam dinumerare ex his nemo poterat, ex omni gente, & ex omni tribu, & ex omni populo & lingua, stantes in conspectu throni, & in conspectu agni, & erant amicti stolis albis, & palmæ fuerunt in manibus eorum, & magno clamore dicebant: Laus deo nostro sedenti super thronum, & agno. Et respondit unus de senioribus dicens mihi: Qui amicti sunt stolas albas, qui sunt & unde uenerunt? Et dixi ei: Domine mi tu scis. Et ait mihi: Hi sunt qui uenerunt de tribulatione magna, & lauerũt stolas suas, & candidas eas fecerunt in sanguine agni, ideo sunt in cõspectu throni dei, & seruiũt ei diebus & noctibus in tẽplo eius. Et is qui sedet in throno habitabit super eos, neq; esurient, neq; sitient unquam, sed neq; sol super eos cadet, neque ullum æstum patientur. Quoniam agnus qui in medio throni est, reget eos, & deducet eos ad fontem aquæ uiuæ, & absterget deus omnem lachrymam ex oculis eorum. Item illic: Qui uincet dabo illi edere ex omni ligno uitæ, quod est in paradiso dei mei. Item illic: Esto fidelis usque ad mortem, & dabo tibi coronam uitæ. Beati erunt, qui uigilabunt & seruabunt uestimenta sua ne nudi ambulent & uideant turpitudinem suam. De hoc ipso ad Timotheũ in secunda: Ego iam delibor, & tempus instat assumptionis, bonum *certamen certaui, cursum perfeci, fidẽ seruaui, iam superest mihi corona iusticiæ, quam mihi reddet dominus in illo die iudex iustus: non solum autem mihi, sed & omnibus qui dilexerunt aduentum eius. De hoc ipso ad Romanos, Sumus filij dei, si autem filij, & hæredes dei, cohæredes autẽ Christi. Si quidem compatiamur, & commagnificemur. De hoc ipso in psalmo centesimo decimooctauo: Beati qui immaculati sunt in uia, & qui ambulant in uijs domini. Beati qui perscrutantur martyria eius. XVII.

Apoc. 6. *Apoc. 7.* *Apoc. 2.* *2. Tim. 4.* *al. agonem* *Rom. 8.*

Minora esse quæ in seculo patimur, quàm sit præmium quod promissum est, in epistola Pauli ad Romanos: Non sunt condignæ passiones huius tẽporis, ad superuenturam claritatem quæ reuelabitur in nobis. XVIII.

Dilectioni dei & Christi nihil præponẽdum, in Deuteronomio: Diliges dominum deum tuum de toto corde tuo, & de tota uirtute tua. In euãgelio ꝑ Matthæum: Qui amat patrem aut matrẽ super me, non est me dignus, & qui amat filium aut filiam super me, non est me dignus, & qui non accipit crucem suã & sequitur me, nõ est meus discipulus. Item in epistola Pauli ad Roma-

Deut. 6. *Mat. 10.*

Roman.8. Romanos: Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti, preſſura, an anguſtia, an perſecutio, an fames, an nuditas, an periculũ, an gladius? ſicut ſcriptum eſt:
Pſal.43. Quoniã cauſa tui occidimur tota die, deputati ſumus ut oues uictimæ, ſed in his omnibus ſuperuincimus, propter quod dilexit nos. XIX.

Voluntati non noſtræ, ſed dei obtemperandum, in euangelio ꝑ Ioannem:
Ioan. 6. Non deſcendi de cœlo ut faciam uoluntatem meam, ſed uoluntatem
Matth. 26. eius qui me miſit. De hoc ipſo ꝑ Matthæum: Pater, ſi fieri poteſt tranſeat à me calix iſte, ueruntamen non quod ego uolo, ſed quod tu. Item in prece quotidiana: Fiat uoluntas tua ſicut in cœlo & in terra. Item ꝑ Matthæũ:
Matth.7. Non omnis qui dicit mihi domine domine, introibit in regnum cœlorum, ſed is qui facit uoluntatem patris mei qui in cœlis eſt, ipſe introibit in re-
Luc.12. gnum cœlorum. Item ꝑ Lucam: Ille autem ſeruus qui cognoſcit uoluntatẽ domini ſui, & non paruerit uoluntati eius, uapulabit multis. Item in epiſto
1. Ioan.2. la Ioannis: Qui autem fecerit uoluntatem dei, manet in æternum, quomodo & ipſe manet in æternum. XX.

Fundamentum & firmamentum ſpei & fidei eſſe timorẽ, in pſalmo centeſimo decimo: Initium ſapientiæ timor domini. De hoc ipſo in Sapientia
Eccle.1. Salomonis: Initium ſapientiæ, metuere dominum. In parœmijs eiuſdem:
Prouerb. 28. Beatus eſt homo qui ueretur omnia per metum. De hoc ipſo apud Eſaiã:
Eſa.66. Et ſuper quem alium reſpiciam, niſi ſuper humilem & quietũ, & trementem
Gen.22. ſermones meos? De hoc ipſo in Geneſi: Et uocauit eum angelus domini de cœlo, & dixit illi: Abraham. Ille autem dixit: Ecce ego. Et dixit: Noli inijcere manum tuam in puerum, neq; feceris illi quicquam. Nunc enim cognoui, quoniam times deum tuum, & nõ pepercisti filio tuo dilectiſſimo propter me. Item in pſalmo ſecundo: Seruite domino in timore, & exultate cum tremore. Item in pſalmo triceſimotertio: Timete dominũ omnes ſancti eius, quoniam non eſt inopia eis qui eum metuunt. Item in pſalmo decimooctauo: Timor domini caſtus perſeuerans in ſecula ſeculorum. XXI.

Luc.6. Non temere de altero iudicandum, in euangelio ꝑ Lucam: Nolite iudicare, ne iudicemini: nolite cõdemnare, ne condemnemini. De hoc ipſo ad
Roma.14. Romanos: Tu quis es qui iudicas alienũ ſeruũ? domino ſuo ſtat, aut cadit,
al's. inexcuſabilis, ſtabit autem, potens enim deus ſtatuere eum. Et iterum: Quare * excuſatio ne es ô homo? in quo enim iudicas alium, te ipſum condemnas, eadẽ enim agis quæ iudicas. Speras autem tu qui iudicas eos qui mala agũt & eadem facis, quia ipſe es fugiens iudicium dei? Item in epiſtola ad Corinthios pri-
1.Cor.10. ma: Et qui ſe ſperat ſtare, uideat ne cadat. Et iterum: Si quis ſe putat ſcire aliquid dum non ſcit quemadmodum oporteat. XXII.

Accepta iniuria remittendum & ignoſcendum, in euangelio in prece quo
Matth.6. tidiana: Remitte nobis debita noſtra, ſicut & nos remittimus debitoribus
Mar.11. noſtris. Itẽ ꝑ Marcũ: Et cũ ſteteritis ad orationẽ, remittite ſi quid habetis

aduerſus aliquem, ut & pater ueſter qui in cœlis eſt remittat uobis peccata ueſtra. Itē illic: In qua mēſura mēſi fueritis, in ea remetietur uobis. XXIII. *Ibidem 4.*

Vicem malis non reddendam, in epiſtola Pauli ad Romanos: Nemini malum pro malo reddentes. Item illic: Noli uinci à malo, ſed uince in bono malum. De hoc ipſo in Apocalypſi: Et dixit mihi, ne ſignaueris uerba prophetiæ libri huius, quia iam tempus in proximo eſt, & hi qui perſeuerāt nocere, noceant, & qui in ſordibus eſt, ſordeſcat: iuſtus autem adhuc iuſtiora faciat, ſimiliter & ſanctus ſanctiora. Ecce uenio cito, & merces mea mecū eſt reddere unicuiq; ſecundum facta ſua. XXIIII. *Roman. 12.* *Apo. 22.*

Non poſſe ad patrem peruenire, niſi per filiū eius Ieſum Chriſtū, in euāgelio κατὰ Ioannem: Ego ſum uia ueritas & uita, nemo uenit ad patrem niſi per me. Itē illic: Ego ſum ianua, per me ſi quis introierit, ſaluabitur. XXV. *Ioan. 14.* *Ioan. 10.*

Ad regnum dei, niſi baptizatus & renatus quis fuerit, peruenire non poſſe, in euangelio κατὰ Ioannē: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, nō poteſt introire in regnum dei. Quod enim natum eſt de carne, caro eſt: & quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt. Item illic: Niſi ederitis carnē filij hominis & biberitis ſanguinē eius, non habebitis uitā in uobis. XXVI. *Ioan. 3.* *Ibidem 6.*

Parum eſſe baptizari, & euchariſtiā accipere, niſi quis factis, & opere perficiat, in epiſtola Pauli ad Corinthios: Neſcitis quia qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt, unus tamen accipit palmam? Sic currite, ut occupetis, & illi quidem, ut corruptibilem coronam accipiant, nos uero incorruptā. In euangelio κατὰ Matthæum: Omnis arbor non faciens fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Item illic: Multi mihi dicent in illa die: Domine domine, nónne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia excluſimus, & in tuo nomine uirtutes magnas fecimus? Et tunc dicā illis: Nequaquam uos uidi, recedite à me qui operamini iniquitatem. Item illic: Luceat lumen ueſtrum corā hominibus, ut uideant bona opera ueſtra, & clarificent patrem ueſtrum qui in cœlis eſt. Item Paulus ad Philippenſes: Lucete ſicut luminaria in mundo. XXVII. *1. Cor. 9.* *Matth. 3. & 7.* *Matth. 5.* *Philip. 2.*

Baptizatum quoq; gratiam perdere quam conſecutus ſit, niſi innocentiā ſeruet, in euangelio κατὰ Ioannem: Ecce ſanus factus es, iam noli peccare, ne quid tibi deterius fiat. Item in epiſtola Pauli ad Corinthios: Neſcitis quia templū dei eſtis, & ſpiritus dei habitat in uobis? ſi quis templum dei uiolauerit, diſperdet illū deus. De hoc ipſo in Paralipomenon: Dominus uobiſcū eſt, dum eſtis uos cū ipſo: ſi dereliqueritis eū, derelinquet uos. XXVIII. *Ioan. 5.* *1. Cor. 3.* *2. Paralip. 15.*

Non poſſe in eccleſia remitti ei qui in deum deliquerit, in euangelio κατὰ Matthæum: qui dixerit uerbum aduerſus filium hominis, remittetur illi: qui autem dixerit aduerſus ſpiritum ſanctum, non remittetur illi, neque in iſto ſeculo, neque in futuro. Item κατὰ Marcum: Omnia peccata remittentur filijs hominū & blaſphemiæ: qui autē blaſphemauerit in ſpiritum ſan- *Matth. 12.*

ctum,non remittetur illi,ſed reus erit æterni peccati. De hoc ipſo in βασιλει-
ων primo:Si derelinquendo peccetur aduerſus uirum , orabunt pro eo do-
minum:ſi autem in deum peccet homo, quis exorabit pro eo? XXIX.

Luc. 21. De odio nominis ante prædictum,in euangelio κατὰ Lucã:Et eritis odi
Ioan. 15. biles omnibus hominibus propter nomen meum.Item κατὰ Ioannem : Si
ſeculũ uos odit,ſcitote quoniam me primo odit : ſi de ſeculo eſſetis,ſeculum
quod ſuũ eſt amaret:ſed quia de ſeculo non eſtis,& elegi uos de ſeculo,pro-
pterea odit uos ſeculũ.Mementote ſermonẽ quẽ dixi uobis:Non eſt maior
domino ſuo ſeruus,ſi me perſecuti ſunt,& uos perſequentur. XXX.

Quod quis deo uouerit cito reddendum,apud Salomonem:Prout uo-
ueris uotũ domino,ne moram feceris reddere illud. De hoc ipſo in Deute-
Deut. 23. ronomio : Si autẽ uoueris uotum domino deo tuo, nõ tardabis reddere il-
lud,quia inquirens quæret illud deus tuus à te , & erit in peccatum : ea quæ
egredientur per labia tua , obſeruabis , & facies donum quod locutus es ex
ore tuo. De hoc ipſo in pſalmo quadrageſimonono:Sacrifica deo ſacrifici-
um laudis,& redde altiſſimo uota tua.Inuoca me in die preſſuræ, & eximã
Actuum 5. te,& clarificabis me.De hoc ipſo in Actibus apoſtolorum:Cur impleuit ſa
tanas cor tuum mentiri te ſpiritui ſancto , cum eſſet fundus in tua poteſta-
Hiere. 48. te?Non hominibus mentitus es,ſed deo.Item apud Hieremiam: Maledi-
ctus qui facit opera domini negligenter. XXXI.

Eum qui non crediderit,iam iudicatum eſſe,in euangelio κατὰ Ioannem:
Ioan. 3. Qui non crediderit,iam iudicatus eſt,quia non credidit in nomine unici filij
dei.Hoc aũt eſt iudicium,quoniam lux uenit in ſeculum,& magis dilexerũt
homines tenebras ꝗ lucem.De hoc ipſo in pſalmo primo : Propterea non
reſurgent impij in iudicio,neq; peccatores in conſilio iuſtorũ. XXXII.

Gen. 3. De bono uirginitatis & continentiæ, in Geneſi:Multiplicans multiplica
bo triſtitias tuas,& gemitus tuos,& in triſtitia paries filios,& erit conuerſio
tua ad uirum tuum,& ipſe tui dominabitur.De hoc ipſo in euangelio κατὰ
Matth. 19. Matthæum:Non omnes capiunt uerbum , ſed illi quibus datum eſt : Sunt
enim ſpadones,qui ex utero matris nati ſunt : & ſunt ſpadones , qui coacti
ſunt ab hominibus : & ſunt ſpadones,qui ſeipſos caſtrauerunt propter re-
Luc. 20. gnum cœlorum.Qui poteſt capere,capiat.Item κατὰ Lucam:Filij ſeculi hu
ius generant & generantur,qui autem habuerint dignationem ſeculi illius,
& reſurrectionem à mortuis non nubunt,neque nubuntur. Neq; enim in-
cipient mori , æquales enim ſunt angelis dei , cum ſint filij reſurrectionis.
Reſurgere autem mortuos Moyſes ſignificat,quomodo dicit in rubo: Do-
minus deus Abraham,& deus Iſaac, & deus Iacob , non eſt deus mortuo-
rum,ſed uiuorum , omnes enim illi uiuunt . De hoc ipſo in epiſtola Pau-
1. Cor. 7. li ad Corinthios prima : Bonum eſt hominem mulierem non contingere,
propter fornicationem autem unuſquiſque uxorem habeat ſuam , & una-

quæq; uirum suum habeat. Vxori uir debitum reddat. Similiter & uxor uiro. Vxor corporis sui potestatem non habet, similiter & uir corporis sui potestatem non habet, sed uxor. Nolite fraudare inuicem, nisi ex conuentione ad tempus ut uacetis orationi. Et iterum: Reuertamini in idipsum, ne tentet uos satanas propter incontinentiam. Hoc dico secundum consilium, non secundum imperium: uolo autem omnes homines esse, sicut & me: sed unusquisq; propriũ habet charisma à deo, alius sic, alius autẽ sic. Item illic: Cœlebs cogitat quæ sunt domini, quomodo placeat deo. Qui autẽ matrimoniũ contraxit, cogitat ea quæ sunt mundi huius, quomodo placeat uxori: sic & mulier, & uirgo innupta cogitat ea quę sunt domini, ut sit sancta corpore & spiritu: quæ autem nubit, cogitat ea quæ sunt mundi huius, quomodo placeat uiro. De hoc ipso in Exodo: Cũ præcepisset deus Moysi, ut sanctificaret populũ in diem tertium, sanctificauit ille, & adiecit: Estote parati tribus diebus, nõ accedentes ad mulieres. De hoc ipso in βασιλειῶν primo: Et respondit sacerdos ad Dauid, & dixit: Non sunt panes prophani in manu mea, nisi panis sanctus unus: si obseruati sunt pueri à muliere, manducabũt Item in Apocalypsi: Hi sunt qui cũ mulieribus non coinquinauerunt, uirgines em̃ permanserũt: hi sunt qui sequũtur agnũ quocunq; uadit. XXXIII. *Ibidem.* *Exod. 15.* *Apoc. 14.*

Nihil patrem iudicare, sed filium: & patrem ab eo nõ honorificari, à quo non honorificetur & filius: in euangelio κατὰ Ioannem: Nihil pater iudicat, sed iudicium omne dedit filio, ut omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem. Qui non honorificat filium, non honorificat patrem qui eum misit. Item in Genesi: Et pluit dominus à domino super Sodomam & Gomorram sulphur & ignem de cœlo. Item in psalmo septuagesimo: Deus iudicium tuum regi da, & iusticiam tuam filio regis. Iudicare populum in tuam iusticiam. XXXIIII. *Ioan. 9.* *Gen. 19.*

Fidelem gentiliter uiuere non oportere, apud Hieremiam: Hæc dicit dominus: Secundum uiam gentilium non ambulaueritis. De hoc ipso quod segregare se quis debeat à gentilibus, ne sit socius culpæ, & fiat particeps plagæ, in Apocalypsi: Et audiui aliam uocem de cœlo dicentem: Exi de ea populus meus, ne particeps sis delictorũ eius, & ne præstringaris plagis eius: quoniã delicta eius usq; ad cœlum peruenerunt, & meminit dominus deus iniquitatũ eius. Ideo reddet ei dupla, & in quo poculo miscuit, duplum remixtum est ei: sed inquantum se clarificauit, & deliciarum habuit, intantum datur ei & cruciatus & luctus: quoniã in corde suo dicit: Regina sum, & uidua esse non possum, nec luctus uisura sum: propterea una hora plagæ eius adueniunt mors, luctus & fames, & igni cremabitur: quia fortis est dominus deus, qui eam iudicabit. Et flebunt & plangebunt se in ea reges terræ, quia cum ea fornicati sunt, & in delictis conuersati sunt. Item apud Esaiam: Exite de medio eorum, qui fertis uasa domini. XXXV. *Hiere. 7.* *Apoc. 8.* *Esa. 5.*

Deum ad hoc patientē esse, ut nos pœniteat peccati nostri, ut reforme-
Eccles. 5. mur, apud Salomonem in Ecclesiastico: Ne dixeris, peccaui, & quid accidit
Rom. 2. mihi triste? est enim altissimus patiēs redditor. Itē ad Romanos: An num-
quid opulentiā bonitatis eius, & sustinentiā, & patientiā cōtemnis, ignorās
quia bonitas dei in pœnitentiam te adducit? Tu autem secundū duritiam
tuam & cor impatiens thesaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti
iudicij dei: qui reddet unicuiq; secundum opera sua. XXXVI.

Apocal. 17. Mulierem ornari seculariter nō debere, in Apocalypsi: Et uenit unus ex
septem angelis habentibus phialas, & aggressus est me, dicens: Veni osten-
dam tibi damnationem meretricis magnæ, sedentis super aquas multas,
cum qua fornicati sunt reges terræ. Et uidi mulierem sedentem super besti-
am, & mulier illa amicta erat pallium purpureum, & coccineum, & adorna-
ta erat auro, & lapidibus preciosis, & margaritis, tenens poculum aureum
in manu sua plenum execrationum, & immundiciæ, & fornicationis totius
1. Timoth. 2. terræ. Item ad Timotheum: Sint mulieres uestræ cum uerecundia, & pudi-
citia componentes se: non tortis crinibus, neq; auro, neq; margaritis, aut ue-
ste preciosa, sed ut decet mulieres promittentes castitatem per bonam con-
1. Pet. 3. uersationem. De hoc ipso in epistola Petri ad Ponticos: Sit in muliere non
Gene. 38. exterior ornamenti, aut auri, aut uestis cultus, sed cultus cordis. Item in Ge-
nesi: Thamar cooperuit se pallio, & adornauit: & cum aspexisset eam Iu-
das, uisum est ei meretricem esse. XXXVII.

Fidelem non oportere ob alia delicta, nisi ob nomen solū puniri, in epi-
1. Pet. 4. stola Petri ad Ponticos: Ne quisquam uestrum tanquam fur aut homici-
da patiatur, aut tanquam maledicus, aut curas alienas agens, sed tanquam
Christianus. XXXVIII.

Seruum dei innocentem esse debere, ne incidat in pœnam secularē, in epi
Rom. 13. stola Pauli ad Romanos: Vis non timere potestatem? bonum fac, & habe
bis laudem ab ea. XXXIX.

1. Pet. 2. Datum nobis esse exemplū uiuendi in Christo: Christus enim passus est
pro nobis, relinquens exemplū uobis, ut sequamini uestigia eius, qui pecca
tum nō fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Qui cū malediceret̃, nō ma-
ledixit, cū pateretur, nō minabat̃: tradebat aūt se iudicanti iniuste. Itē Pau-
Philipp. 2. lus ad Philippenses: Qui in figura dei cōstitutus, non rapinā arbitratus est
esse se æqualem deo: sed se inaniuit, formā serui accipiens, in similitudinem
hominis factus, in habitu inuentus est homo. Humiliauit se, factus obedi-
ens usq; ad mortem, mortem aūt crucis. Propter quod deus exaltauit illū, &
donauit illi nomē, ut sit super omne nomen: ut in nomine Iesu omne genu
curuetur, cœlestiū, & terrestriū, & infernorū: & omnis lingua cōfiteatur, quia
Ioan. 13. dominus Iesus in gloria est dei patris. De hoc ipso in euāgelio ꝑ Ioannē:
Si ego laui pedes uestros dominus & magister, & uos debetis aliorū pedes

lauare

lauare. Exemplũ em̃ dedi uobis, ut ſicut ego feci, & uos alijs faciatis. XL.

Non iactanter, nec tumultuoſe operandũ, in euangelio ꝗ̃ Matthæum: Neſciat ſiniſtra quid faciat dextera tua, ut ſit eleemoſyna tua in abſcondito: & pater tuus qui uidet in abſcõſo reddet tibi. Itẽ illic: Cũ facis eleemoſynã, noli tumultuare quomodo hypocritæ faciũt, in uicis & in ſynagogis, ut clarificent ab hominibus. Amen dico uobis, cõpleuerũt mercedẽ ſuã. XLI. *Matth. 6.*

Inepte & ſcurriliter non loquendum, in epiſtola Pauli ad Epheſios: Stultiloquium & ſcurrilitas, quæ ad rem non pertinent, nec nominẽtur quidem in uobis. XLII. *Ephes. 5.*

Fidem tantum prodeſſe, & tantũ nos poſſe, quantum credimus: in Geneſi: Et credidit Abraham deo, & deputatum eſt ei ad iuſtitiã. Item apud Eſaiam: Et ſi non credideritis, neq; intelligetis. Item in euangelio ꝗ̃ Matthæũ: Modicæ fidei quare dubitaſti? Et iterum: Si habueritis fidem quaſi granũ ſinapis, diceretis monti huic, tranſi hinc illuc, & tranſibit: & nihil impoſſibile erit uobis. Item κατὰ Marcum: Omnia quæcunq; oratis & petitis, credite quia accipietis, & erunt uobis. Et iterum: Omnia poſſibilia credenti. Item in Abacuc: Iuſtus autem ex fide mea uiuet. Item in Daniele: Ananias, Azarias, Miſahel credentes deo liberati ſunt de flamma. XLIII. *Gene. 15. Esa. 7. Matth. 14. Mar. 11. Abac. 2. Dan. 2.*

Poſſe eum ſtatim conſequi qui crediderit uere, in Actibus apoſtolorũ: Ecce aqua, quid eſt quod me impedit baptizari? Tunc dixit Philippus: ſi credis ex toto corde tuo, licet. XLIIII. *Actu. 8.*

Fideles inter ſe diſceptantes, nõ debere gentilem iudicem experiri: in epiſtola Pauli ad Corinthios prima: Audet quiſq; ueſtrum aduerſus alterum negocium habens diſceptare apud iniuſtos, & non apud ſanctos? Neſcitis quia ſancti hunc mundũ iudicabũt? Et iterũ: Iam quidem in totũ delictum in uobis eſt, quia iudicia habetis cum inuicẽ. Quare nõ magis iniuriam patimini, & quare nõ magis fraudamini? * & uos iniuriã facitis, & fraudatis, & hoc fratribus: aut neſcitis, quoniã iniuſti regnũ non conſequentur? XLV. *1. Cor. 6. al's. sed*

Spem futurorum eſſe, & ideo fidem circa ea quæ promiſſa ſunt patientẽ eſſe debere, in epiſtola Pauli ad Romanos: Spe ſaluati ſumus. Spes aũt quæ uidetur, non eſt ſpes. Quod enim uidet quis, quid ſperat? Si autẽ quod non uidemus ſperamus, per ſpectationem ſperamus. XLVI. *Rom. 8.*

Mulierem in eccleſia tacere debere, in epiſtola Pauli ad Corinthios prima: Mulieres ueſtræ in eccleſia taceant. Si quæ autem diſcere uolunt, domi uiros ſuos interrogent. Item ad Timotheum: Mulier cum ſilentio diſcat in omni ſubiectione, Docere autem mulierem non permitto, neq; præpoſitã eſſe uiro. Adam enim primus formatus eſt, deinde Eua: & Adam non eſt ſeductus, mulier autem ſeducta eſt. XLVII. *1. Cor. 14. 1. Tim. 2.*

Delicto & merito noſtro fieri ut laboremus, nec dei opẽ in omnibus ſentiamus: apud Oſee: Audite ſermonẽ domini filij Iſraël, quia iudiciũ eſt do- *Osee. 4.*

mino aduersus incolas terræ, qđ neq; misericordia, neq; ueritas, neq; agni/
tio dei sit super terrã. Execratio, & mendaciũ, & cædes, & furtũ, adulterium
diffusum est super terrã. Sanguinem sanguini supermiscent: & idcirco terra
lugebit cũ uniuersis incolis suis, cum bestijs agri, & cũ serpentibus terræ, cũ
uolucribus cœli: & deficiẽt pisces maris, ut nemo iudicet, nemo reuincat. De
Esa. 59. hoc ipso apud Esaiam: Nunquid nõ ualet manus domini, ut saluos faciat:
aut grauauit aurem, ut non exaudiat? Sed peccata uestra inter uos & deum
separant: & propter peccata uestra auertit faciem à uobis ne misereatur.
Manus eñ uestræ plenæ sunt sanguine, & digiti uestri in peccatis: labia aũt
uestra loquuta sunt facinus, & lingua uestra iniusticiam meditatur: nemo lo
quitur uera, neq; est iudiciũ uerũ: fidunt in uanis, & loquuntur inania: qui
Sopho. 1. parturiunt dolorem, & parient facinus. Item apud Sophoniã: Defectione
deficiat à facie terræ, dicit dominus. Deficiat homo, & pecudes deficiant, uo/
lucres cœli, & pisces maris: & auferam iniquos à facie terræ. XLVIII.

Non fœnerandũ, in psalmo XIII: Qui pecuniã suã non dedit in fœnore, &
munera super innocentes non accepit: qui ista fecerit, non cõmouebitur in
Ezech. 18. æternũ. De hoc ipso in Ezechiele: Homo autem qui erit iustus hominẽ non
opprimet, & pignus debitoris reddet, & rapinam non rapiet: panẽ suũ esu/
rienti dabit, & nudum operiet, & pecuniam suam in usuras non dabit. Itẽ
Deut. 23. in Deutero. Nõ fœnerabis fratri tuo usurã pecuniæ, & usurã ciborũ. XLIX.

Luc. 6. Inimicos quoq; diligendos: in euangelio κατὰ Lucam: Si diligitis qui uos
diligunt, quæ uobis gratia est? & peccatores enim diligunt eos qui se dili/
Matth. 5. gunt. De hoc ipso ꝑ Matthæũ: Diligite inimicos uestros, & orate pro his
qui uos persequuntur, ut sitis filij patris uestri qui in cœlis est: qui solẽ suum
oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. L.

Sacramentum fidei non esse prophanandum, apud Salomonem in Pa/
Prouerb. 23. rœmijs: In aures imprudẽtis noli quicq; dicere: ne quando audierit, irride/
Matth. 7. at sensatos sermones tuos. De hoc ipso in euangelio ꝑ Matthæum: Ne/
al's, sanctum dederitis * semen canibus, neq; miseritis margaritas uestras ante porcos, ne
forte conculcent ea pedibus suis, & conuersi elidant uos. LI.

Quod nemo in opere suo extolli debeat, apud Salomonem in Ecclesia/
Eccle. 10. stico: Noli te extollere in faciendo opere tuo. Item in euangelio κατὰ Lucã:
Luc. 17. Quis uestrum habens seruum arantem, aut pastorem, & uenienti de agro
dicit, continuo transi recumbe? Sed dicit illi, para aliquid quod cœnẽ: & ac/
cingere & ministra mihi, donec manducem & bibam: & postea tu mandu/
cabis & bibes. Nunquid habet gratiam seruo illi, quia fecit quæ imperata
sunt? Et sic itaq; & uos cũ feceritis quæ uobis imperata sunt, dicite: Serui su
peruacui sumus, quod habuimus facere, fecimus. LII.

Deut. 30. Credendi uel nõ credendi libertatem in arbitrio positam, in Deuterono/
mio: Ecce dedi ante faciem tuam uitam & mortem, bonum & malum: eli/
ge uitam

ge uitam,& uiues. Item apud Esaiam: Et si uolueritis & audieritis me, bona *Esa.1.*
terræ edetis. Si autem nolueritis,& nō audieritis me, gladius uos cōsumet:
os enim domini loquutum est ista. Item in euangelio κατὰ Lucam: Regnū
dei intra uos est. LIII.

Dei arcana perspici nō posse, & ideo fidem nostram simplicem esse debere, in epistola Pauli ad Corinthios prima: Videmus nunc per speculū in *1.Cor.13.* ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc scio ex parte, tunc autē cognoscam sicuti ego cognitus sum. Item in Salomonis Sapientia: Et in simplicitate cordis quærite deum. *Sap.1.* Item apud eundē. Qui ambulat simpliciter, ambulat fidenter. Item apud eundem: Altiora te ne quæsieris,& fortiora te ne scrutatus sis. *Eccle.3.* Item in Salomone: Noli esse multum iustus,& noli argumentari plus quàm oportet. *& 7.* Item apud eundē: Væ qui arguti sunt in semetipsis. Item in Machabæis: Daniel in simplicitate sua liberatus est de ore leonum. *1.Mach.2.* Item in epistola Pauli ad Romanos: O altitudo diuitiarum & sapientiæ & *Rom.11.* scientiæ dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & quàm inuestigabiles uiæ eius. Quis enim cognouit sensum domini, aut quis consiliarius eius fuit, uel quis prior dedit ei,& retribuetur illi? Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia: ipsi claritas in secula seculorum. Item ad Timotheū: Stultas & ineruditas quæstiones deuita, sciens quia lites generant. *2.Tim.2.* Seruum autem dei non oportet litigare, sed mitem esse ad omnes. LIIII.

Neminem sine sorde & sine peccato esse: apud Iob: Quis enim mundus *Iob.25.* à sorde? nec unus, etiam si sit uita eius unius diei in terra. Item in psalmo L. Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis concepit me mater mea. Item in epistola Ioannis: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipsos decipimus,& ueritas in nobis non est. *1.Ioan.1.* LV.

Non hominibus, sed deo placendū: in psalmo LII. Qui hominibus placent, confusi sunt: quoniā deus nihil fecit illos. Item in epistola Pauli ad Galatas: Si hominibus placere uellem, Christi seruus non essem. LVI. *Gal.1.*

Deum nihil latere ex his quæ geruntur: in Sapientia Salomonis: In omni *Prouerb.15.* loco speculantur oculi dei, bonos & malos. De hoc ipso apud Hieremiam: Ego deus approximans,& non est deus de longinquo. Si absconditus fuerit homo in abscōditis, ego nō uidebo eum? *Hiere.23.* Nonne cœlum & terram ego impleo, dicit dominus? Item in βασιλειῶν primo: Homo uidet in facie, deus *1.Reg.16.* autem in corde. Item in Apocalypsi: Et scient omnes ecclesiæ quia ego sum *Apoca.2.* scrutator renis & cordis,& dabo unicuiq; secundum opera sua. Item in psalmo XVIII. Delicta quis intelligit? Ab occultis meis mūda me domine. Itē in epistola Pauli ad Corinthios secunda: Omnes nos manifestari oportet *2.Cor.5.* ante tribunal Christi, ut reportet unusquisq; propria corporis sui secundū quæ egit, siue bona siue mala. LVII.

Fidelem emendari & reseruari: in psalmo CXVI. Emendans emendauit

me dominus,& morti me non tradidit. Itẽ in pſalmo LXXXVIII. Viſitabo in uirga facinora eorum, & in flagellis delicta eorum. Miſericordiã autem meam non auferã ab eis. Item apud Malachiam: Et ſedit cõflans & expurgans ſicut aurum & argentum,& emundauit filios Leui. Item in euãgelio: Non exibis inde,donec ſoluas nouiſſimum quadrantem.

Malch. 3. Matth. 5.

LVIII.

Neminem cõtriſtari morte debere,cũ ſit in uiuendo labor & periculũ, in moriendo pax & reſurgendi ſecuritas: in Geneſi: Tunc dixit ad Adã: Quia exaudiſti uocẽ uxoris tuæ,& manducaſti ex illa arbore,de qua ſola præceperam tibi ne manducares,maledicta terra erit in omnibus operibus tuis. In triſticia & gemitu edes ex ea omnibus diebus uitæ tuæ. Spinas & tribulos eijciet tibi,& edes pabulũ agri tui in ſudore uultus tui. Edes panẽ tuũ donec reuertaris in terrã,de qua ſumptus es: quoniã terra es,& in terrã ibis. Itẽ illic: Et cõplacuit Enoch deo,& non eſt inuentus poſtmodũ: quia deus illum trãſtulit. Apud Eſaiã: Omnis caro fœnũ,& omnis claritas eius ſicut flos fœni. Aruit fœnũ,& flos decidit. Sermo autẽ dei manebit in æternũ. Itẽ apud Ezechielẽ: Ipſi dicunt arida facta ſunt oſſa noſtra: perijt ſpes noſtra,interiuimus,propterea propheta,& dic: Hæc dicit dñs: Ecce ego aperio monumenta ueſtra, & educã uos de monumẽtis ueſtris, & inducã uos in terram Iſraël. Et dabo ſpiritũ meũ in uos,& uiuetis. Et ponã uos in terrã ueſtram, & cognoſcetis quoniã ego dominus loquutus ſum & faciã,dicit dñs. Item in Sapientia Salomonis: Raptus eſt ne malicia mutaret intellectum illius: placita enim erat deo anima illius. Item in pſalmo LXXXIII. Quàm amabilia ſunt habitationes tuæ deus uirtutum: deſiderat & properat anima mea ad atria dei. Item in epiſtola Pauli ad Theſſalonicenſes: Nolumus autem ignorare uos fratres de dormiẽtibus,ne cõtriſtemini,ſicut & cæteri qui ſpem non habent. Si enĩ credimus quia Ieſus mortuus eſt & reſurrexit,ſic & deus eos qui dormierunt in Ieſu adducet cum eo. Item ad Corinthios in prima: Stulte,tu quod ſeminas nõ uiuificatur, niſi prius mortuum fuerit. Et iterũ: Stella à ſtella differt in claritate,ſic & reſurrectio mortuorũ. Seminatur corpus in corruptione,ſurgit in incorruptela. Seminatur in ignominia,reſurgit in gloria. Seminatur in infirmitate,reſurgit in uirtute. Seminatur corpus animale,reſurgit ſpirituale. Et iterum: Oportet enim corruptiuum iſtud induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. Cum autem corruptiuum hoc induerit incorruptionem,& mortale hoc induerit immortalitatem,tunc fiet uerbum quod ſcriptum eſt: Abſorpta eſt mors in cõtentionem. Vbi eſt mors aculeus tuus? Vbi eſt mors intentio tua? Itẽ in euangelio κατὰ Ioannẽ: Pater, quos dediſti mihi uolo ut ubi ego fuero,& ipſi ſint mecum,& uideant claritatem meam quam mihi dediſti ante conſtitutionẽ mundi. Item κατὰ Lucam: Nunc dimittis domine ſeruũ tuum in pace: Quia uiderunt oculi mei ſalutare tuum. Item κατὰ Ioannem: Si me dilexiſſetis,

Gene. 3. Ibidem 5. Eſa. 40. Ezech. 37. Sap. 4. 1. Theſſal. 4. 1. Cor. 15. Ibidem. Ibidem Ioan. 17. Luc. 2. Ioan. 14.

gauderetis

gauderetis,quoniam uado ad patrem:quia pater maior me eſt. LIX.
De idolis quæ gentiles deos putant:in Sapiĕtia Salomonis: Omnia ido/ Sap.15.
la nationũ æſtimauerunt deos,quibus neq; oculorũ uſus eſt ad uidendum,
neq; nares ad percipiendũ ſpiritũ,neq; aures ad audiendũ, neq; digiti ma/
nuũ ad tractandũ, ſed & pedes eorũ pigri ad ambulandũ.Homo enim fe/
cit illos,& qui ſpiritũ mutuatus eſt finxit illos. Nemo aũt ſibi ſimilẽ homo
poterit deum fingere. Cum ſit enim mortalis, mortuũ finget manibus ini/
quis.Melior eſt aũt ipſe is qui colit:quoniam ipſe quidẽ uixit,illi nunq;.De
hoc ipſo:Neq; opera attendentes agnouerũt quis eſſet artifex,ſed aut ignẽ, Sap.13.
aut ſpiritum,aut citatum aërem,aut gyrum ſtellarũ,aut nimiã aquã, aut ſo/
lem & lunã rectores orbis terrræ deos putauerunt:Quorum ſi propter ſpe/
ciem æſtimauerunt,ſciant quanto his dominus ſit precioſior: aut ſi uirtutes
eorum aut opera mirati ſunt,intelligant ab ipſis,quoniam qui hæc inſtituit
ortia,fortior eſt illis. Itẽ in pſalmo CXXXIIII. Idola gentiũ argentũ & au/
rum,opus manuũ hominum.Os habent & non loquentur, oculos habent
& non uidebunt,aures habent & nõ audient, neq; eñ eſt ſpiritus in ore eo/
rum.Similes fiant illis qui faciunt ea, & omnes qui confidũt in illis.Item in
pſalmo XXVI.Omnes dij gentiũ dæmonia,dominus autẽ cœlos fecit. De
hoc ipſo in Exodo:Non facietis uobis deos aureos, neq; argenteos.Et ite/ Exod.20.
rum:Non facies tibi idolum,nec cuiuſquam ſimilitudinem. LX. Deut.5.
Ciborũ nimiã concupiſcentiã nõ appetendã:apud Eſaiã:Edamus & biba Eſa.22.
mus,cras eñ moriemur.Nõ remittetur uobis peccatũ iſtud, quoaduſq; mo
riamini.Itẽ in Exodo:Conſedit populus manducare & bibere,& ſurrexit lu Exod.32.
dere.In epiſtola Pauli ad Corinthios prima:Cibus nos nõ cõmendat deo: 1.Cor.8.
neq; ſi mãducauerimus,abundauimus:neq; ſi non ederimus,egebimus. Et
iterum.Cũ cõueneritis ad manducandũ,inuicẽ expectate.Si quis eſurit,do/ Ibidem 11.
mi manducet,ut nõ in iudiciũ cõueniatis.Itẽ ad Romanos: Non eſt regnũ Rom.14.
dei eſca & potus,ſed iuſticia & pax & gaudiũ in ſpiritu ſancto. Itẽ in euan/
gelio κατὰ Ioannem:Ego panem habeo quem non noſtis. Meus cibus eſt, Ioan.4.
ut faciam uoluntatem eius qui me miſit,ut perficiam opus eius. LXI.
Poſſidendi concupiſcentiam,& pecuniam non appetendam:apud Salo/
monem in Eccleſiaſtico:Qui diligit argentum,non ſatiabitur argẽto. Item Eccleſia.14.
in Parœmijs: Captans annonam maledictus in plebe eſt, benedictio autẽ Prouerb.12.
in capite eius eſt,qui communicat.Item apud Eſaiam: Væ qui coniungunt Eſa.5.
domum ad domum,& agrum agro continuant, ut auferant proximo ſuo
aliquid. Nunquid habitabitis ſoli ſuper terram? Item apud Sophoniam:
Ædificabunt domos & non habitabunt,& inſtituent uineas, & nõ bibent Sopho.1.
uinum earum,quia prope eſt dies domini.Item in euangelio κατὰ Lucam:
Quid enim prodeſt homini lucrifacere totum mundũ,ſe autem ipſum per/ Luc.9.
dere?Et iterum:Dixit autẽ illi deus: Stulte,hac nocte expoſtulatur anima & 12.
tua

Luc.16. tua,quæ ergo paraſti,cuius erunt? Et iterum: Cõmemorare quoniã percepiſti bona in uita tua,& Lazarus ſimiliter mala. Nunc uero hic rogatur, tu
Actuum 3. autem doles. Item in Actibus apoſtolorũ: Dixit autem Petrus ad eum: Argentum quidem & aurum nõ eſt mihi: quod autem habeo, hoc tibi do, In nomine Ieſu Chriſti Nazareni ſurge & ambula. Et apprehenſa manu eius
1.Tim.6. dextera, excitauit eum. Item ad Timotheum in prima: Nihil intulimus in hunc mundum, uerum nec auferre quid poſſumus. Habentes itaq; habitionem & tegumentum, his contenti ſimus. Qui autem diuites uolunt fieri, incidunt in tentationem, & in muſcipulam, & deſideria multa & nocentia, quæ mergunt hominem in perditionem, & in interitũ. Radix enim omniũ malorum eſt cupiditas, quam quidam appetentes, naufragauerunt à fide & inſeruerunt ſe doloribus multis. LXII.

Tob.6. Matrimonium cum gentilibus non iungendum: apud Tobiam: Vxorem accipe ex ſemine parentum tuorum, & noli ſumere uxorem alienam,
Gen.24. quæ non eſt ex tribu parentũ tuorum. Item in Geneſi: Mittit puerũ ſuum Abraham, ut de ſemine ſuo accipiat Rebeccam filio eius Iſaac. Itẽ in Eſdra
1. Eſdræ 10. ſatis non fit deo cum uaſtarentur Iudæi, niſi alienigenas uxores cum filijs quoq; quos ex illis procreauerant, reliquiſſent. Itẽ in epiſtola Pauli ad Co-
1. Cor. 7. rinthios prima: Mulier uincta eſt quàm diu uiuit uir eius: ſi autẽ dormierit, liberata eſt, ut cui uult nubat, tantum in domino: felicior autem erit ſi ſic
Ibidem.6. permanſerit. Item de hoc ipſo ad Corinthios prima: Neſcitis quia corpora ueſtra membra Chriſti ſunt? Auferens membra Chriſti, faciens membra fornicariæ? abſit. Aut neſcitis quia qui conglutinantur fornicariæ, unũ corpus ſunt? Erunt enim duo in carne una. Qui autem ſe cõiunxerit domi-
2.Corin.6. no, unus ſpiritus eſt. Item ad Corinthios ſecunda: Nolite coniũgi cum infidelibus. Quæ autem participatio eſt iuſticiæ & iniquitati? Aut quæ cõmu-
3. Reg. 11. nio eſt lumini ad tenebras? Item in Salomonem βασιλεῶν 3. Et auerterunt uxores alienigenæ cor eius poſt deos ſuos. LXIII.

1.Corin. 6. Grauius delictum eſſe fornicationis: Item ad Corinthios prima: Omne delictum quodcunq; fecerit homo, extra corpus eſt. Qui autem fornicatur, in carne ſua peccat. Non eſtis ueſtri: empti enim eſtis precio magno. Clarificate & portate dominum in corpore ueſtro. LXIIII.

Quæ ſint carnalia quæ mortẽ pariãt, & quæ ſpiritualia quę ad uitã ducãt:
Gal. 5. In epiſtola Pauli ad Galatas: Caro cõcupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnẽ. Hæc enim inuicẽ aduerſantur ſibi, ut non quæ uultis, ipſa faciatis. Manifeſta ſunt aũt facta carnis: quæ ſunt, fornicatiões, adulteria, immũdiciæ, ſpurcitiæ, idololatriæ, ueneficia, homicidia, inimicitiæ, cõtentiones, æmulationes, animoſitates, prouocationes, ſimultates, diſſenſiones, hæreſes, inuidiæ, ebrietates, cõmeſationes, & his ſimilia: quia qui talia agunt, regnũ dei non poſſidebunt. Fructus autem ſpiritus eſt gaudium, charitas, pax,

magnanimitas, bonitas, fides, mansuetudo, continentia, castitas. Qui enim sunt Christi, carnem suã crucifixerũt cum uitiis & cõcupiscentiis. LXV.

Omnia delicta in baptismo deponi: In epistola Pauli ad Corinthios prima. Neq; fornicarij, neq; idolis seruiẽtes, neq; adulteri, neq; molles, neq; masculorũ appetitores, neq; frauduleti, neq; fures, neq; ebriosi, neq; maledici, neq; raptores regnũ dei cõsequent. Et hæc quidẽ fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis in noĩe dñi nostri Iesu Christi, & in spiritu dei nostri. LXVI *1. Corin. 6.*

Disciplinam dei & in Ecclesiasticis præceptis obseruandã: apud Hieremiam. Et dabo uobis pastores secundum cor meũ, & pascent uos, pascentes cũ disciplina. Item apud Salomonem in Parœmijs: Fili ne neglexeris disciplinam dei, neq; defeceris ab eo correptus. Quem enim diligit dominus corripit. Item in psalmo 2. Continete disciplinam ne forte irascatur dominus, & pereatis à uia recta. Cum exarserit cito ira eius super uos: beati omnes qui confidunt in eo. Item in psalmo 49. Peccatori aũt dicit deus: Ad quid appones iustificationes meas, & assumes testamentũ meum per os tuum: tu autem odisti disciplinam, & abiecisti sermones meos post te? Item in Sapientia Salomonis: Disciplinam qui abijcit infelix est. LXVII. *Hiere. 3.* *Prouerb. 3.* *Sapien. 3.*

Prædictũ, quod disciplinã suã aspernaturi essent: Paulus ad Timotheũ 2. Erit tempus quando sanã doctrinam non sustinebũt, sed secundũ sua desideria coaceruabunt sibi magistros prurientes, in audiẽdo scalpentes aures. Et à ueritate quidẽ auditũ auertent, ad fabulas aũt cõuertentur. LXVIII. *2. Timoth. 4.*

Recedendũ ab eo qui inordinate, & contra disciplinam uiuit: In epistola Pauli ad Thessalonicenses. Præcipimus aũt uobis in nomine Iesu Christi, ut discedatis ab omnibus fratribus ambulãtibus inordinate, & nõ secundũ traditionẽ quam acceperũt à nobis. Itẽ in Psalmo 49. Si uidebas furẽ simul currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuã ponebas. LXIX. *2. Thess. 3.*

Non in sapientia mundi, nec eloquentia esse regnum dei, sed in fide crucis, & in uirtute conuersationis: In epistola Pauli ad Corinth. 1. Misit me Christus annunciare non in sermonis sapientia, ne inanis fiat crux Christi. Verbum enim crucis stultitia est his qui pereũt, his autẽ qui saluantur, uirtus dei est. Scriptum est enim: Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Vbi sapiens, ubi scriba, ubi conquisitor seculi huius? nonne infatuauit deus sapientiam huius mundi? Quoniamquidem in sapientia nõ cognouit mundus per sapientiã deũ, cõplacuit deo per stultitiã prædicationis saluare credentes. Quoniam Iudæi signa desiderant, & Græci prudentiam quærunt. Nos aũt prædicamus Christum crucifixũ, Iudæis quidẽ scandalum, gentibus aũt stultitiam: ipsis autẽ uocatis Iudæis & Græcis Christum dei uirtutem, & dei sapientiã, & iterũ: Nemo se decipiat. Si quis putat se sapientem esse in uobis, seculo huic stultus fiat, ut fiat sapiens. Sapientia eñ huius mundi stultitia est apud deum. Scriptũ est enim: *1. Corin. 1.* *1. Corin. 3.*

Repre-

Iob. 5. Reprehendes sapientes in astutia ipsorum, & iterum: Dominus cognouit cogitationes sapientium, quia sunt stultæ. LXX.

Ephe. 6. Parentibus obsequendum: In epistola Pauli ad Ephesios. Filij obsequẽtes estote parentibus uestris, hoc enim est iustum. Honora patrem tuum, & matrem tuam, quod est mandatum primum in promissione, ut bene sit tibi, & longæuus sis super terram. LXXI.

Patres quoque asperos circa filios esse non oportere. Et parentes nolite in iracundiam mittere filios uestros, sed nutrite eos in disciplina, & in correptione domini. LXXII.

Seruos cum crediderint, plus dominis carnalibus seruire debere: In epistola Pauli ad Ephesios: Serui obedite dominis uestris carnalibus cũ metu & tremore, & in simplicitate cordis uestri sicut Christo, nõ ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed quasi serui Christi. LXXIII.

Item dominos mitiores esse debere. Et uos eadem domini facite ad eos, laxantes iracundiam, scientes quia & uestrum ipsorum dominus est in cœlis, & exceptio personarum non est in illo. LXXIIII.

1. Timoth. 5. Viduas probatas quasq; honorandas: In epistola Pauli ad Timotheũ 1. Viduas honora, quæ uere uiduæ sunt. Quæ autẽ delicata est, uiuens mortua est, & iterum: Iuniores autem uiduas præteri. Cum enim indelicatæ fuerint in Christo, nubere uolunt. Habentes iudicium quoniam primam fidẽ exprobrauerunt. LXXV.

Suorum & maxime fidelium curam plus unumquẽq; habere debere: Item ad Timotheum 1. Si quis autem suorum & maxime domesticorum non agit curam, fidem denegat & est deterior infideli. De hoc ipso apud
Esa. 58. Esaiam. Si uideris nudum uesti, & domesticos seminis tui ne despicias. De
Matth. 10. quibus domesticis in euangelio dictum est: Si patrẽ familiæ dixerunt Beelzebub, quanto magis domesticos eius? LXXVI.

1. Timo. 5. Maiorem natu nõ temere accusandum: ad Timotheum prima: Aduersum maiorem natu accusationem ne receperis. LXXVII.

Peccantem publice obiurgandum: In epistola Pauli ad Timotheũ prima: Peccantes corã omnibus corripe, ut & cæteri metũ habeãt. LXXVIII.

Titum. 3. Cum hæreticis non loquendum: ad Titum: Hæreticum hominem post unam correptionem deuita, sciens quoniã peruersus est huiusmodi & pec-
1. Ioan. 2. cat, & est à semetipso damnatus. De hoc ipso in epistola Ioannis: Ex nobis exierunt sed non fuerunt ex nobis: si enim fuissent ex nobis, nobiscum utiq;
2. Timoth. 2. mansissent. Item ad Timotheum secunda: Sermo eorum ut cancer serpit. (LXXIX.

Innocentiam fidenter petere & impetrare: In epistola Ioãnis.
1. Ioan. 3. Si cor nostrum non nos reprehendit, fiduciam habemus ad deũ, & quod
Matth. 5. cunq; petierimus accipiemus ab eo. Item in euangelio κατὰ Matthæũ: Beati mundo corde, quoniam ipsi deum uidebunt. In psal. 23. Quis ascendet in montem

montem domini,aut quis ſtabit in loco ſancto eius? Innocens manibus, & mundo corde. LXXX.

Nihil licere diabolo in hominem niſi deus permiſerit: In euangelio κατὰ Ioānem: Dixit Ieſus: Nullam haberes poteſtatem aduerſum me, niſi data eſſet tibi deſuper. Item in βασιλέων 3. Et excitauit deus ſatanam ipſi Salomoni. Item in Iob prius deus permiſit,& tunc diabolo licuit. Et in euangelio ante permiſit dominus dicendo Iudæ: Quod facis,fac celerius. Item apud Salomonem in Parœmijs: Cor regis in manu dei. LXXXI. Ioan. 19. 3. Reg. 5. Iob. 2. Ioan. 13. Prouerb. 21.

Mercedem mercenario cito reddendam: In Leuitico. Non dormiet merces mercenarij tui apud te uſq; in mane. LXXXII. Leui. 19.

Item nō augurandū: In Deuteronomio. Non auguremini. LXXXIII. Deut. 18.

Item cirrum in capite non habendum: Non facietis cirrum ex coma capitis ueſtri. LXXXIIII.

Item nō uellendū. Non corrumpetis effigiē barbæ ueſtræ. LXXXV. Leuit. 19.

Surgendū cum epiſcopus aut presbyter ueniat: In Leuitico: A facie ſenioris exurges,& honorabis perſonam presbyteri. LXXXVI. Ibidem.

Schiſma non faciendum, etiam ſumma fide & in eadē traditione permaneat qui recedit: apud Salomonem in Eccleſiaſte: Scindēs ligna periclitabitur in eis ſi exciderit ferrum. Item in Exodo: In domo una comedetur, non eijcietis de domo carnem foras. Item in pſalmo 132. Ecce quàm bonum & quàm iocundum habitare fratres in unum. In euangelio κατὰ Matthæum: Qui non eſt mecum aduerſum me eſt. Et qui mecum non colligit, ſpargit. Item in epiſtola Pauli ad Corinthios. 1. Obſecro autem uos fratres per nomen domini noſtri Ieſu Chriſti, ut idipſum dicatis omnes,& nō ſint in uobis ſchiſmata. Sitis autem cōpoſiti in eodem ſenſu,& in eadē ſentētia. Item in pſal. 67. Dominus qui habitare facit unanimes in domo. LXXXVII. Eccle. 10. Exod. 12. Matt. 12. 1. Cor. 1.

Fideles ſimplices cum prudentia eſſe debere: κατὰ Matthæum: Eſtote prudentes ſicut ſerpentes,& ſimplices ſicut columbæ,& iterum: Vos eſtis ſal terræ. Si autem ſal infatuatū fuerit, in quo ſalietur? ad nihil ualet, niſi ut proijciatur foras & conculcetur ab hominibus. LXXXVIII. Matth. 10.

Fratrem non circunueniendum: In epiſtola Pauli ad Theſſalonicenſes: Non circunuenire in negocio fratrem ſuum, quia ultor eſt deus de his omnibus. LXXXIX. 1. Theſſal. 4

Subito uenire finem mundi, inquit Apoſtolus: Dies domini, ſicut fur in nocte, ita adueniet. Cum dixerint pax & firmitas, tūc illis repentinus adueniet interitus. Item in Actibus apoſtolorum. Nemo poteſt cognoſcere tempus aut tempora, quæ pater poſuit in ſua poteſtate. XC. 1. Theſſal. 5.

Vxorem à uiro non recedere, aut ſi receſſerit innuptam manere: ad Corinthios: His autem quæ nupſerunt præcipio, non ego ſed dominus, uxorem à uiro non ſeparari: ſi autem receſſerit, manere innuptā, aut reconcilia- 1. Corin. 7.

ri uiro,& uirum uxorem non dimittere. XCI.

Tantum unumquenq; tentari,quãtum poteſt ſuſtinere:ad Corinthios 1.
1.Cor.10. Tentatio uos non occupauit,niſi humana.Fidelis autem deus qui nõ patie-
tur uos tentari ſuper quod poteſtis,ſed faciet cum tentatione etiam euaden-
di facultatem,ut poſſitis tolerare. XCII.

Ibidem.6. Item non quicquid licet eſſe faciendum.Item illic:Omnia licent, ſed non omnia expediunt.Omnia licent,ſed non omnia ædificant. XCIII.

Itẽ prædictũ quod hæreſes futuræ eſſent:In epiſtola Pauli ad Corinthi-
Ibidem.11. os 1.Oportet & hæreſes eſſe,ut probati manifeſtati ſint in uobis. XCIIII.

Leui.7. Cum timore & honore euchariſtiam accipiendã:In Leuitico:Anima autem quæcunq; manducauerit ex carne ſacrificij ſalutaris,quod eſt domini,& immunditia eius ſuper ipſum eſt,peribit anima illa de populo ſuo. Item in
1.Cor.11. epiſtola ad Corinthios 1.Quicunq; ederit panem,aut biberit calicem domini indigne,reus erit corporis & ſanguinis domini. XCV.

Bonis conuiuendum,malos autem uitandos:apud Salomonẽ in Parœ-
Prouer.3. mijs:Ne adduxeris impium in habitaculum iuſtorum. Item apud eundem
Eccl.9.& 6. in Eccleſiaſtico: Viri iuſti ſint tibi conuiuæ.& iterum:Amicus fidelis medica-
& 25.& 28. mentum uitæ,& immortalitatis.Item illic:Longe abeſto ab homine poteſtatem habente occidendi, & non ſuſpicaberis timorem. Item illic: Beatus qui inuenit uerum amicum,& qui enarrat iuſtitiam audienti.Item illic: Sepi aures tuas ſpinis,& noli audire linguam nequam.Item in Pſal.17. Cum iuſto iuſtificaberis, & cum uiro innocente innocens eris, & cum peruerſo per-
1.Cor.15. uerſus eris.Item in epiſtola Pauli ad Corinthios.1.Corrũpunt ingenia bona confabulationes peſſimæ. XCVI.

Eccle.4. Factis, nõ uerbis operãdũ:apud Salomonẽ in Eccleſiaſtico: Noli citatus eſſe in lingua tua,& inutilis & remiſſus in operibus tuis.Itẽ in epiſtola Pau-
1.Cor.4. li ad Corinthios 1. Non in ſermone eſt regnũ dei,ſed in uirtute.Item ad Ro-
Rom.2. manos: Non auditores legis iuſti ſunt apud deum, ſed factores legis iuſtifi-
Mat.5. cabuntur.Item in euangelio κατὰ Matthæum:Qui fecerit & ſic docuerit,ma-
&.7. ximus uocabitur in regno cœlorum.Item illic κατὰ Matthæum : Omnis qui audit uerba mea & facit ea,ſimilabo eũ uiro ſapienti,qui ædificauit domum ſuam ſuper petram.Deſcendit pluuia,aduenerunt flumina,flauerunt uenti, & impegerunt in domum illam,& nõ cecidit:fundata fuit ſuper petram. Et omnis qui audit uerba mea,& non facit ea,ſimilabo eum uiro inſipienti,qui ædificauit domum ſuam ſuper harenam.Deſcendit pluuia,aduenerunt flumina,flauerunt uenti,& impegerunt in domum illam,& cecidit,& facta eſt ruina eius magna. XCVII.

Et ad fidem,& ad conſecutionẽ properandũ,apud Salomonẽ in Eccleſiaſtico:Ne tardes conuerti ad deũ,& ne differas de die in diem. Subito enim uenit ira illius. XCVIII.

Catechu-

Catechumenum peccare non debere: In epiſtola Pauli ad Romanos: Faciamus mala dum ueniunt bona, quorũ cõdemnatio iuſta eſt. XCIX.

Iudicium ſecundum tempora futurum uel æquitatis ante legem, uel legis poſt Moyſen: Paulus ad Romanos: quod quidẽ ſine lege peccauerunt, ſine *Rom. 2.*
lege & peribũt. Et q̃d quidẽ in lege peccauerũt, per legẽ & iudicabunt. C.

Gratiam dei gratuitam eſſe debere, in Actibus apoſtolorum: Pecunia *Actuum. 8.*
tua tecum eſt in perditione, quia exiſtimaſti gratiam dei per pecuniam poſſideri. Item in euangelio: Gratis accepiſtis, gratis date. Item in euangelio: *Matth. 10.*
Domum patris mei, domum facitis negociationis. Item apud Eſaiam: Qui *Ioan. 2.*
ſititis, ite ad aquam, & quotquot nõ habetis pecuniam, euntes emite, & edi *Eſa. 55.*
te ſine pecunia. Item in Apocalypſi. Ego α & ω, initium & finis. Ego ſitienti *Apo. 21.*
dabo de fonte aquæ uiuæ gratis. Qui uicerit, poſſidebit ea, & eorũ hæreditatem, & ero eius dominus, & ille erit mihi filius. CI.

Spiritum ſanctum in igne frequenter apparuiſſe: In Exodo: Et mons Syna fumabat totus, quoniam deſcenderat deus in eum in igne. Item in Acti- *Exod. 19.*
bus apoſtolorũ: Et factus eſt ſubito de cœlo ſonus quaſi ferretur flatus ue- *Actuum. 2.*
hemens, & impleuit totum locum illum in quo erant ſedentes. Et uiſæ ſunt illis linguæ diuiſæ, quaſi ignis, qui & inſedit unumquenq; illorum: & impleti ſunt omnes ſpiritu ſancto. Item in ſacrificijs quæcunq; accepta habebat deus, deſcendebat ignis de cœlo, qui ſacrificata conſumeret. Item in Exodo. *Exod. 3.*
In flamma ignis apparuit angelus domini de rubo. CII.

Correptiones quoque bonas libenter audire debere, apud Salomonem *Prouerb. 9.*
in Parœmijs: qui corripit impium odietur ab eo. Corripe ſapientem & diliget te. CIII.

A multiloquentia temperandum. Ex multiloquentia non effugies pec- *Prouerb. 10.*
catum, parcens autem labijs ſenſatus eris. CIIII.

Non mentiendũ. Abominatio eſt domino labia mendacia. CV. *Prouerb. 12.*

Frequenter emendandos qui delinquunt in domeſtico miniſterio: In Prouerbijs Salomonis. Qui parcit baculo odit filium ſuum: & iterum: Ne *Prouerb. 13.*
deſtiteris paruulum emendando. CVI. *& 19.*

Iniuria accepta patientiam tenendam, & ultionem deo relinquendam: Ne dixeris: ulciſcar me de inimico meo, ſed ſuſtine dominum ut tibi auxilio *Deut. 32.*
ſit. Item illic: Mihi uindictam, ego retribuam: dicit dominus. Item apud So *Roma. 12.*
phoniam. Expecta me, dicit dominus, in die reſurrectionis meæ in teſtimo *Soph. 3.*
nium, quoniam iudicium meum ad congregationem gentium, ut excipiam reges, & effundam ſuper eos iram meam. CVII.

Non detrahendum, apud Salomonẽ in Parœmijs: Noli diligere detrahere, ne eradiceris. Item in Pſalmo 49. Sedens aduerſus fratrẽ tuũ detrahebas, & aduerſus filium matris tuæ ponebas ſcandalũ. Item in epiſtola Pauli ad Coloſſ. De nullo male loqui nec litigioſos eſſe. CVIII. *Coloſſ. 4.*

Prouerb. 26. Non esse proximo insidiandum: apud Salomonem in Parœmijs: Qui fodit foueam proximo suo, incidet in eam ipse. CIX.

Eccle. 7. Matt. 25. Infirmos uisitandos: apud Salomonem in Ecclesiastico: Ne pigriteris uisitare infirmum. Ex his enim in dilectione firmaberis. Item in Euangelio: Infirmus fui & uisitastis me, in carcere fui & uenistis ad me. CX.

Eccle. 28. Susurrones maledictos esse. In Ecclesiastico: Susurro & bilinguis maledictus: multos enim turbabit pacem habentes. CXI.

Eccle. 34. Sacrificia malorum accepta non esse. In Ecclesiastico: Dona iniquorum non probat altissimus. CXII.

Grauius iudicari de his qui in seculo plus habuerunt potestatis. Iudicium durissimum in his qui præsunt fiet: Exiguo enim concedetur misericordia. Sapien. 6. Potentes autem potenter tormenta patientur. Item in Psalmo 2. Et nunc reges intelligite, emendamini, qui iudicatis terram. CXIII.

Eccle. 4. Viduam & pupillos protegi oportere: apud Salomonē in Ecclesiastico: Esto pupillis misericors ut pater, & pro uiro matri eorum, & eris uelut filius Exod. 22. altissimi si obedieris. De hoc ipso in Exodo: Omnem uiduam & orphanū non uexabitis. Si autē uexaueris eos & uociferantes exclamauerint ad me, audiam exclamationes eorū, & irascar animo in uobis, & perimam uos gladio, & erunt coniuges uestræ uiduæ, & filij uestri orphani. Item apud Esai- Esa. 1. am: Iudicate pupillos & iustificate uiduam, & uenite disputemus: dicit do- Iob 29. minus. Item apud Iob: Conseruaui egenū de manu potentis, & pupillo cui non erat adiutor auxiliatus sum. Item: Os uiduæ benedixit me. Item in Psalmo 67. Patres orphanorum, & iudices uiduarum. CXIIII.

Dum in carne est quis exomologesin facere debere. In Psalmo 6. Apud inferos autē quis confitebitur tibi? Item in Psalmo 29. Nunquid exomolo- Ezech. 33. gesin faciet tibi puluis? Item alibi exomologesin faciendam: Malo pœni- Hiere. 8. tentiam peccatoris magis quam mortē. Item apud Hieremiā. Hæc dicit dominus: Nunquid qui cadit, nō surget: aut qui auertitur, nō cōuertetur? CXV.

Esa. 3. Adulationem perniciosam esse: apud Esaiam: Qui uos felices dicunt, in errorem uos mittunt, & semitam pedum uestrorū conturbant. CXVI.

Plus ab eo diligi deum, cui in baptismo plura peccata dimittuntur. In E- Luc. 6. uangelio κατὰ Lucam: Cui plus dimittitur, plus diligit: & cui minus dimittitur, modicum diligit. CXVII.

Fortem congressionē esse aduersus diabolū, & ideo fortiter nos stare de- Eph. 6. bere ut possimus uincere. In epistola Pauli ad Ephesios. Non est nobis colluctatio aduersus carnē & sanguinem, sed aduersus potestates & principes huius mundi, & harū tenebrarū, ad spiritualia nequitiæ in cœlestibus. Propter hoc induite arma dei, ut possitis resistere in die nequissimo, ut cum omnia perfeceritis induentes loricā iustitiæ, & calciati pedes in præparatione euangelij pacis, in omnibus assumentes scutum fidei, in quo possitis omnia

ignea iacula nequissimi extinguere,& galeam salutis assumere, & gladium spiritus qui est uerbum dei. CXVIII.

Itẽ de antichristo quod in homine ueniat: apud Esaiã: Hic homo qui cõcitat terrã,& cõmouet reges, qui ponit orbẽ terræ totũ desertũ. CXIX.

Graue fuisse iugum legis, quod à nobis abiectũ est: & leue esse iugũ domini, quod à nobis susceptũ est: In Psalmo 2. Ad quid tumultuatæ sunt gentes,& populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ,& principes congregati sunt in unũ aduersus dominũ & aduersus Christum eius. Dirumpamus uincula eorũ,& proijciamus à nobis iugũ eorũ. Item in Euãgelio κατὰ Matthæũ: Venite ad me omnes qui laboratis,& onerati estis,& ego uos requiescere faciam. Tollite iugum meũ super uos,& discite quia mitis sum & *Matt.11.* humilis corde,& inuenietis requiem animabus uestris. Iugum enim meum bonũ est,& onus meum leue est. Item in Actibus apostolorum: Visum est *Actuũ.15.* sancto spiritui & nobis nullam imponere sarcinam, quàm istam quæ ex necessitate est, abstinere uos ab idololatrijs,& sanguinis effusione & fornicatione. Et quæcunque uobis fieri non uultis, alijs ne feceritis. CXX.

Orationibus insistendum: in epistola Pauli ad Colossenses: Instate orationi, uigilantes in ea. In Psalmo primo: Sed in lege domini uoluntas eius, *Colos.4.* & in lege eius meditabitur die ac nocte.

Ad Quirinum libri tertij finis.

AD IVBAIANVM

DE HAERETICIS BAPTIZANDIS.

CYPRIANVS IVBAIANO FRATRI SALVTEM.

SCripsisti mihi frater, significãs desiderare te motũ animæ nostræ, quid nobis uideatur de hæreticorũ baptismo, qui foris positi & extra ecclesiam constituti uindicant sibi rem nec iuris sui nec potestatis. Quod nos nec ratum possumus, nec legitimum iudicare, quando hoc apud eos esse constet illicitum. Et quoniã super hac re quid sentiremus literis nostris expressimus, ut compendium facerem, exẽplũ earũdẽ literarũ tibi misi, quid in concilio cum cõplures adessemus decreuimus, quid deinde post ad quendã collegam nostrũ de eadem re requirentẽ rescripserim. Et nunc quoque cum in unum conuenissemus tam prouinciæ Africæ quàm Numidiæ episcopi numero unus & septuaginta, hoc idem denuo sententia nostra firmauimus, statuentes unum baptisma esse, quod sit in ecclesia catholica constitutum, ac per hoc non rebaptizari à nobis, sed baptizari. Quicunque ergo ab adultera & prophana aqua ueniũt, abluẽdi sunt,

& sanctificandi salutaris aquæ ueritate. Nec nos mouet frater quod in literis tuis complexus es, Nouatianos rebaptizare eos quos à nobis solicitant, quando ad nos omnino nõ pertineat quid hostes ecclesiæ faciũt, dummodo teneamus ipsi potestatis nostræ honorem & rationis ac ueritatis firmitatem. Nam Nouatianus simiarum more, quæ cum homines nõ sint homines imitantur, uult ecclesiæ catholicæ autoritatem uindicare, quando ipse in ecclesia nõ sit, imò adhuc insuper contra ecclesiam rebellis extiterit. Sciens enim unum esse baptisma, hoc unum sibi uindicat, ut apud se esse ecclesiam dicat, & nos hæreticos faciat. Nos autẽ qui ecclesiæ unius caput & radicem tenemus, pro certo scimus & fidimus nihil illic extra ecclesiã licere, & baptismatis quod est unum caput nos esse, ubi & ipse baptizatus prius fuerat, quando diuinæ unitatis & rationem & ueritatem tenebat. Quod si in ecclesia baptizatos rebaptizandos foris extra ecclesiam Nouatianus existimat, à se incipere debuerat, ut prior extraneo & hæretico baptismo rebaptizaretur, qui post ecclesiam, imò contra ecclesiam baptizandos foris opinatur. Quale est autem quia hoc Nouatianus facere audet, ut nos putemus non esse faciendum? Ergo quia & honorem cathedræ sacerdotalis Nouatianus usurpat, nunquid idcirco nos cathedræ renunciare debemus? Aut quia Nouatianus altare collocare, & sacrificia offerre contra fas nititur, ab altari & sacrificijs cessare nos oportet, ne paria & similia cum illo celebrare uideamur? Vanum prorsus & stultũ, ut quia Nouatianus extra ecclesiam uindicat sibi ueritatis imaginem, relinquamus ecclesiæ ueritatem. Apud nos autem non noua aut repentina res est, ut baptizandos censeamus eos qui ab hæreticis ad ecclesiam perueniunt, cum multi iam anni sint, & longa ætas ex quo sub Agrippino bonæ memoriæ uiro conuenientes in unũ, episcopi plurimi hoc statuerunt, atq; exinde in hodiernum tot milia hæreticorũ in prouincijs nostris ad ecclesiã conuersi, nõ aspernati sint, neq; cunctati, imò rationabiliter cõplexi sint, ut lauacri uitalis, & salutaris baptismi gratiam consequerentur. Neq; enĩ difficile est doctori uera & legitima insinuare eis qui hæretica prauitate damnata, & ecclesiastica ueritate cõperta ad hoc ueniũt ut discant, ad hoc discũt, ut uiuant. Nos nõ debemus stuporẽ hæreticis patrocinij & consensus nostri & libenter & prompte obtẽperant ueritate. Planè quoniá inueni in epistola cuius exemplũ ad me trãsmisisti scriptũ esse, quod quærendum non sit quis baptizauerit, quando is qui baptizatus sit accipere remissam peccatorũ potuerit secundũ quæ credidit, prætereundũ locũ non putaui, maxime cũ in eadẽ epistola animaduerterim etiã Martiani fieri mentionem, ut nec ab ipso ueniẽtes dicat baptizari oportere, quod iam in nomine Iesu Christi baptizati esse uideãtur. Considerare itaq; debemus fidẽ eorũ, qui foris credunt, an secundum eandẽ fidem possit aliquid gratiæ consequi. Nam si fides est una nobis & hæreticis, esse potest & gratia una. Si eundem

Locus deprauatus.

patrem,

patrē,eūdē filiū,eundē spiritū sanctū,eandē ecclesiā cōfitentur nobiscū Patripassiani,Appellanionitæ,Marcionitæ,& cæteræ hæreticorū pestes & gladijs ac uenenis subuertentes ueritatē,potest illic & baptisma unū esse,si est & fides una. Ac ne lōgū sit per hæreticos uniuersos decurrere, & singulorū uel ineptias uel insanias recensere,quia nec delectatio est dicere,quod aut ostendere pudet aut nosse,de Marcione interim solo cuius mentio in epistola à te ad nos missa facta est,examinemus an possit baptismatis eius ratio constare.Dominus enim post resurrectionē discipulos suos mittens, quēadmodū baptizare deberēt instituit & docuit dicēs, Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra,Ite ergo docete omnes gentes baptizātes eas in nomine patris & filij & spiritus sancti. Insinuat trinitatē cuius sacramēto gētes baptizarentur. Nūquid hanc trinitatē Marcion tenet? Nunquid eūdē asserit quē & nos deū patrē creatorē? Nūquid eundē unū filiū Christū de Maria uirgine natū,qui sermo caro factus est,qui peccata nostra portauerit? qui mortem moriendo uicerit? qui resurrectionem per semetipsum initiauerit,& discipulis suis in eadem carne resurrectionem ostenderit? Longe alia est apud Marcionem sed & apud cæteros fides, imò nihil est apud illos nisi perfidia & blasphemia, & contentio sanctitatis & ueritatis inimica. Quomodo ergo potest uideri apud illos baptizatos consecutos esse peccatorum remissam, & domini indulgentiam per suam fidem,qui ipsius fidei non habuerint ueritatem? Si enim sicut quibusdam uidetur, secundum fidem suam quis accipere aliquid foris extra ecclesiam potuit:itaque id accipere non potuit,quod nec credidit,sed potius adultera & profana secundum quod credebat accepit. Quem locum profani & adulteri baptismi,subtiliter Hieremias propheta perstringit dicens: Vt quid qui contristant me præualent? Plaga mea solida est. Vnde sanabor? Facta est mihi quasi aqua mendax, non habens fidem. Mentionem facit per prophetam spiritus sanctus aquæ mendacis, & perfidiæ,utiq; eius quæ baptismi imaginem mentitur, & gratiam fidei adumbrata simulatione frustratur. Quod si secundū prauam fidem baptizari aliquis foris & remissam peccatorum consequi potuit,secundum eandem fidem consequi & spiritū sanctum potuit. Aut utrunq; enim fides foris potuit,aut neutrū eorum qui foris fuerat,accepit. Manifestū est autem ubi & per quos remissa peccatorum dari possit, quæ in baptismo scilicet datur. Nam Petro primū dominus super quem ædificauit ecclesiam & unde humanitatis originem instituit & ostendit,potestatem istam dedit,ut id solueretur in terris,quod ille soluisset. Et post resurrectionem quoq; ad apostolos loquitur dicens: Sicut misit me pater, & ego mitto uos: Hoc cum dixisset,inspirauit,& ait illis: Accipite spiritū sanctum. Si cuius remiseritis peccata,remittuntur illi: si cuius tenueritis,tenebuntur. Vnde intelligimus non nisi in ecclesia præpositos & in euangelica lege ac dominica ordinatione fundatos licere

Matth.28. *Hier.15.* *Ioan.20.*

baptizare,& remiſſam peccatorum dare, foris autem nec ligari aliquid nec ſolui,ubi non ſit,qui aut ligare poſſit aliquid aut ſoluere. Nec hoc frater ſine ſcripturæ diuinæ autoritate proponimus,ut dicamus certa lege, ac propria ordinatione cuncta eſſe diſpoſita,nec poſſe quenquam contra epiſcopos & ſacerdotes uſurpare aliquid,quod nō ſit ſui iuris ac poteſtatis. Nam
Nume.16. & Chore & Dathan & Abiron contra Moyſen & Aaron ſacrificandi ſibi licentiam uindicare conati ſunt,nec tamen quod illicite auſi ſunt,impune fece
Leui.10. runt.Et filij Aaron qui alienum ignem altari impoſuerunt,in conſpectu domini indignantis extincti ſunt.Quod ſupplicium manet eos, qui alienam aquā baptiſmo ingerunt falſo,ut diuina cenſura ulciſcatur,& uindicet id hæreticos contra eccleſiam gerere,quod nō niſi ſoli liceat eccleſiæ. Quod autem
Actuum.8. dicunt quidam de eis qui in Samaria baptizati fuerant,aduenientibus apoſtolis Petro & Ioanne,tantum ſuper eos manum impoſitam eſſe, ut acciperent ſpiritum ſanctum,rebaptizatos tamen eos nō eſſe,locum iſtum frater ad præſentem cauſam uidemus omnino non pertinere. Illi enim qui in Samaria crediderant,fide uera crediderant,& intus in eccleſia, quæ una eſt,& cui ſoli gratiam baptiſmi dare, & peccata ſoluere permiſſum eſt, à Philippo diacono quem ijdem apoſtoli miſerant baptizati erant.Et idcirco quoniam legitimū & eccleſiaſticum baptiſmum conſecuti fuerant,baptizari eos ultra non oportebat:ſed tātummodo quod deerat,id à Petro & Ioanne factum eſt,ut oratione pro eis habita,& manu impoſita, inuocaretur & infunderetur ſuper eos ſpiritus ſanctus.Quod nunc quoq; apud nos geritur, ut qui in eccleſia baptizantur,per præpoſitos eccleſiæ offerantur,& per noſtram orationem ac manus impoſitionem ſpiritum ſanctum conſequantur, & ſignaculo dominico conſummentur. Non eſt ergo frater quod hæreticis cedendum exiſtimemus,ut baptiſma quod non niſi eccleſiæ datum ſit, prodendū putemus.Boni militis eſt, aduerſus rebelles & hoſtes imperatoris ſui caſtra
Deute.4. defendere.Glorioſi ducis eſt ſibi commiſſa ſigna ſeruare.Scriptum eſt: Dominus deus tuus deus zelans eſt:qui ſpiritum dei accepimus, zelum diuinæ
Nume.25. fidei habere debemus.Quo zelo Phinees placauit,& pro meritis indignantis iram populo pereunte leniuit. Quid adulteram & alienigenam diuinæ unitatis inimicam in acceptum referimus,qui non niſi Chriſtum & unicam eccleſiam nouimus? Eccleſia paradiſi inſtar exprimens arbores fructiferas
Mat.3. intra muros ſuos intus incluſit,ex quibus qui non facit fructum bonum,excidetur & in ignem mittetur.Has arbores rigat quatuor fluminibus, id eſt, euangelijs quatuor, quibus baptiſmi gratiam ſalutari & cœleſti inundatione largitur. Nunquid de eccleſiæ fontibus rigari poteſt, qui intus in eccleſia non eſt? Nunquid paradiſi potus ſalubres & ſalutares impartiri cuiquam poteſt,qui peruerſus & à ſemetipſo damnatus,& extra paradiſi fontes rele
Ioan.7. gatus aruit,& æternæ ſitis ſiccitate defecit? Clamat dominus,ut qui ſitit ue

niat

niat & bibat de fluminibus aquæ uiuæ, quæ eius uenis refluxerunt. Quò uenturus est, qui sitit, utrum ne ad hæreticos, ubi fons & fluuius aquæ uitalis omnino nō est? an ad ecclesiam quæ una est, & super unū qui claues eius accepit uoce domini fundata est? Hæc est una quæ tenet & possidet omnē sponsi sui gratiam, in hac præsidemus, pro honore eius atq; unitate pugnamus, huius & gratiam pariter & gloriam fidei uirtute defendimus. Nos diuino permissu rigamus sitientem dei populum, nos custodimus terminos uitalium fontium. Si possessionis nostræ ius tenemus, si sacramentum unitatis agnoscimus, cur præuaricatores ueritatis, cur proditores unitatis existimamur? Aqua ecclesiæ fidelis & salutaris & sancta corrumpi aut adulterari non potest, sicut & ipsa ecclesia incorrupta, & casta, & pudica est. Et si ecclesiæ deuoti, & in ecclesia constituti sunt hæretici, possunt baptismo eius & cæteris salutaribus bonis uti: si autem in ecclesia non sunt, imò & contra ecclesiam faciunt, quomodo baptizare baptismo ecclesiæ possunt? Neque enim parua res hæreticis & modica conceditur, quando à nobis baptisma eorum in acceptum refertur: cum inde incipiat omnis fidei origo, & ad spem uitæ æternæ salutaris ingressio, & purificandis ac uiuificandis dei seruis diuina dignatio. Nam si baptizare quis apud hæreticos potuit, utique & remissam peccatorum consequi potuit. Si peccatorum remissam consequutus est, si sanctificatus est, si templum dei factus est, quæro cuius dei? si creatoris, non potuit, quia in eum non credidit: si Christi, nec eius fieri potuit templum, qui negat dominum Christum: si spiritus sancti, quomodo placatus ei esse potuit, qui aut patris, aut filij inimicus est? Proinde frustra quidam, qui ratione uincuntur, consuetudinem nobis opponunt, quasi consuetudo maior sit ueritate, aut non fuerit in spiritualibus sequendum, si melius fuerit à sancto spiritu reuelatum. Ignosci enim potuit simpliciter erranti, sicut de seipso dicit apostolus Paulus: Qui primo, inquit, fui blasphemus, & persequutor, & iniuriosus, sed misericordiam merui, qui ignorans feci. *1. Timoth. 1.* Post inspirationem uero & reuelationem factam, qui in eo quod errauerat, perseuerat, prudens & sciens sine uenia ignorantiæ peccat, præsumptione enim atque obstinatione superatur. Nec quisquam dicat quod accepimus ab apostolis, qui non nisi unam ecclesiam tradiderunt, & baptisma unum, quod non nisi in ecclesia sit constitutum, & neminem inueniamus ab apostolis, cum apud hæreticos baptizatus esset, in eodem baptismo admissum esse, & communicasse, ut uideantur apostoli baptisma hæreticorum probasse. Quod enim quidam dicunt, quasi ad hæreticorum suffragium pertineat, quod dixerat Apostolus Paulus: Veruntamen omnimodo siue per occasionem, siue per ueritatem Christus annuncietur: *Philipp. 1.* inuenimus hoc quoque ad eorum patrocinium, qui hæreticis suffragantur & plaudunt, nihil posse proficere. Neque enim de hæreticis, aut eorum baptismo

loquebatur in epiſtola ſua Paulus, ut aliquid quod ad hanc rem pertineat poſuiſſe oſtendatur. Loquebatur de fratribus ſiue inordinate & cõtra eccleſiaſticam diſciplinam ambulantibus, ſiue euangelicam ueritatẽ de dei timore ſeruantibus. Et quoſdam ex eis poſuit uerbũ dei conſtanter atq; intrepide loquutos, quoſdam uero in inuidia & diſſenſione uerbi uerſatos, quoſdam ſeruare circa ſe beneuolam charitatem, alios uero habuiſſe beneuolam diſſenſionem, tamen patienter omnia ſe ſuſtinere, dummodo ſiue in ueritate, ſiue per occaſionem nomen Chriſti, quod Paulus prædicabat, ad plurimorum noticiam perueniret, & noua adhuc ac rudis ſermonis ſeminatio loquentium prædicatione crebreſceret. Porrò aliud eſt eos qui intus in eccleſia ſunt, de nomine Chriſti loqui: aliud eos qui foris ſunt, & contra eccleſiam faciunt, in nomine Chriſti baptizare. Quare qui hæreticis patrocinantur, non id proferant, quod Paulus de fratribus poſuit, ſed oſtendant ſi hæretico aliquid concedendũ putauit, aut ſi fidem & baptiſma eorum probauit, aut ſi perfidos & blaſphemos remiſſionem peccatorum accipere extra eccleſiam poſſe cõſtituit. Si autem quid apoſtoli de hæreticis ſenſerint, conſideremus, inueniemus eos in omnibus epiſtolis ſuis execrari & deteſtari hæreticorum ſacrilegam prauitatẽ. Nam cum dicant ſermones eorum ut cancer ſerpere, quomodo poteſt is ſermo dare remiſſam peccatorũ, qui ut cancer ſerpit ad aures audientiũ? Et cum dicant nullam participationem eſſe iuſticiæ & iniquitati, nullam cõmunionem lumini & tenebris, quomodo poſſunt aut tenebræ illuminare, aut iniquitas iuſtificare? Et cum dicant de deo eos non eſſe, ſed eſſe de antichriſti ſpiritu, quomodo ſpiritualia & diuina tractãt, qui ſunt hoſtes dei, & quorum pectora obſederit ſpiritus antichriſti? Quare ſi reiectis humanæ contentionis erroribus ad euangelicam autoritatem atq; apoſtolicam traditionem ſyncera & religioſa fide reuertamur, intelligemus nihil eis ad gratiam eccleſiaſticam & ſalutarem licere, qui ſpargentes atque impugnantes oues Chriſti, à Chriſto ipſo aduerſarij, & apoſtolis eius antichriſti nominantur. Non eſt autem quod aliquis ad circumueniendam Chriſtianam ueritatem Chriſti nomen opponat, ut dicat: In nomine Ieſu Chriſti ubicunque & quomodocunq; baptizati, gratiam baptiſmi ſunt conſequuti,
Matt. 7. cum ipſe Chriſtus loquatur & dicat: Non omnis qui dicit mihi: domine domine, intrabit in regnum cœlorũ. & iterum præmoneat & inſtruat, ne quis à pſeudoprophetis, & pſeudochriſtis in nomine ſuo facile fallatur, Multi, in-
Marci. 13. quit, uenient in nomine meo dicentes: ego ſum Chriſtus, & multos fallent: & poſtea addidit dicens: Vos autem cauete, ecce prædixi uobis: unde apparet, nõ ea ſtatim ſuſcipiẽda & aſſumenda quæ iactantur in nomine Chriſti, ſed quæ geruntur in Chriſti ueritate. Quod enim in euangelijs & apoſtolorum epiſtolis Ieſu Chriſti nomen inſinuatur ad remiſſionem peccatorum, non ita eſt quaſi aut ſine patre, aut contra patrem prodeſſe cuiquam ſolus filius

poſſit,

possit,sed ut Iudæis qui iactabant se patrem habere,ostenderetur,quod nihil eis pater profuturus esset,nisi in filium crederent quem ille misisset. Nam qui deũ creatorem patrem sciebant,filium quoq; Christum scire debebant, ne sibi blandirentur & plauderent de solo patre sine filij eius agnitione, qui & dicebat:Nemo uenit ad patrem,nisi per me. Duorum autem cognitionẽ esse in se,quæ saluet,idem ipse manifestat dicens:Hæc est uita æterna, ut cognoscant te solum & uerum deum,& quem misisti Iesum Christum. Cum ergo & ipsius Christi prædicatione & contestatione pater ante cognoscendus sit qui misit:tunc deinde Christus qui missus sit:nec possit esse spes salutis,nisi duobus simul cognitis:quomodo non cognito, imò & blasphemato deo patre,qui apud hæreticos Christi nomine baptizati dicuntur,peccatorum remissam consecuti iudicantur? Alia enim fuit Iudæorum sub apostolis ratio,alia est gentilium conditio.Illi qui iam legis & Moysi antiquissimum baptisma fuerant adepti,in nomine quoq; Iesu Christi erant baptizandi, secundum quod in Actibus apostolorum Petrus loquitur & dicit: Pœnitemini,& baptizetur unusquisque uestrum in nomine domini Iesu Christi in remissionem peccatorum,& accipietis donum spiritus sancti. Vobis enim est promissio & filijs uestris,& omnibus deinceps quoscunque aduocauerit dominus deus noster.Iesu Christi mentionem facit Petrus, non quasi pater omitteretur,sed ut patri quoq; filius adiungeretur. Denique ubi post resurrectionem domini,apostoli ad gentes mittuntur, in nomine patris & filij & spiritus sancti baptizari gentiles iubentur. Quomodo ergo quidam dicunt,foris extra ecclesiam modo in nomine Iesu Christi ubicunque & quomodocunque gentilem baptizatum remissionem peccatorum consequi posse,cum ipse Christus gentes baptizare iubeat in plena & adunata trinitate? nisi sequi Christum neget negatus à Christo, qui patrem eius negat,quem ipse Christus confessus sit,non negauit,& qui in eum blasphemat,quem Christus dominum & deum suum dixerit, remuneratus à Christo remissionem peccatorum, & baptismi sanctificationem consequitur. Qua autem potestate consequi in baptismo remissionem peccatorum potest,negans deum creatorem patrem Christi,quando ipsam potestatem qua baptizamur,& sanctificationẽ ab eodem patre Christus acceperit,quẽ maiorem dixerit,à quo clarificari petierit,cuius uoluntatẽ usq; ad obsequium bibẽdi calicis & subeũdæ mortis impleuerit? Quid est igitur quàm participem hæreticis blasphemantibus fieri,defendere uelle & asserere,quod remissam peccatorum accipere in Christi nomine possit,blasphemans grauiter & peccans in patrem & dominũ deũ Christi? Quid deinde illud, quale est,cum qui filiũ negat,nec patrem habeat,ut qui negat patrem,filiũ habere uideatur,cum filius ipse contestetur & dicat:Nemo potest uenire ad me, nisi fuerit illi datum à patre:uti manifestum sit,nullam remissionem peccatorum in

Ioan.14. & 17. *Actuum.2.* *Ioan.6.*

rum in baptiſmo accipi à filio poſſe,quam conſtet patrem nō dediſſe,maxi-
me cum adhuc repetat & dicat:Omnis plantatio quā nō plantauerit pater
meus cœleſtis, eradicabitur. Quod ſi Chriſtiani diſcere à Chriſto nolunt,
quantū uenerationis & honoris paterno nomini debeatur, uel de exemplis
terrenis & ſecularibus diſcant,& ſciant Chriſtū non ſine maxima exprobra
Luc.16. tione poſuiſſe:Filij ſeculi huius prudentiores ſunt filijs lucis in ſeculo iſto. Si
cuius patri aliquis conuiciū fecerit,ſi cōtumelioſus & procax pudorem eius
& honorem maledico ore lacerauerit,indignatur filius & iraſcitur,& læſi pa
tris iniuriam quibuſlibet modis uindicare conatur. Tu Chriſtum putas im-
pijs & ſacrilegis,& in patrem ſuum blaſphemis impunitatem dare, & eis in
baptiſmo peccata dimittere? Quod cum cōderet baptizatus,eadem adhuc
in perſonā patris maledicta congereret,& inceſſabili blaſphemantis linguæ
ſcelere peccaret, hoc Chriſtianus, hoc dei ſeruus poteſt, aut mente conci-
pere,aut fide concipere,aut ſermone proferre,& ubi erunt legis præcepta di-
Exod.20. uinæ,quæ dicunt,honora patrem & matrem, niſi uocabulū patris quod in
homine honorari præcipitur,in deo impune uiolatur? Vbi erit quod ipſe
Matth.15. Chriſtus in euangelio ponit & dicit? Qui maledixerit patri aut matri, mor-
te moriatur:niſi is qui maledicentes parentibus carnalibus puniri & interfi-
ci mandat,in cœleſtem & ſpiritualem patrem maledicos,atque eccleſiæ ma-
tris inimicos ipſe uiuificat. Execranda ac deteſtanda res à quibuſdam aſſeri-
tur,ut is qui blaſphemantem in ſpiritū ſanctum reum futurū peccati æterni
comminetur,idem in patrem blaſphemos ſalutari baptiſmo ſanctificare di
gnetur. Et nunc qui talibus ad eccleſiam uenientibus ſine baptiſmo cōmuni-
candum exiſtimant,nō putant ſe alienis, imò æternis peccatis cōmunicare,
admittentes ſine baptiſmo eos qui non niſi in baptiſmo blaſphemiarū ſua-
rum peccata deponere poſſunt. Quàm uanū eſt porrò & peruerſum,ut cum
ipſi hæretici repudiato & relicto uel errore,uel ſcelere in quo prius fuerant,
agnoſcant eccleſiæ ueritatem,nos eiuſdem ueritatis iura & ſacramentū mu-
tilemus,& uenientibus & pœnitentibus dicamus eos remiſſionem peccato-
rum conſecutos eſſe,cum illi ſe peccaſſe,& propter hoc ad eccleſiæ indulgen-
tiam uenire fateantur? Quare eccleſiæ catholicæ fidem ac ueritatem frater &
tenere debemus firmiter & docere,& per omnia euangelica & apoſtolica
præcepta rationem diuinæ diſpenſationis atque unitatis oſtendere. Nun-
quid poteſt uis baptiſmi maior eſſe,aut potior quàm confeſſio? ut qui co-
ram hominibus Chriſtum confiteatur,& ſanguine ſuo baptizetur: & tamē
hoc baptiſma hæreticis non prodeſt,quamuis Chriſtum confeſſi, & extra
eccleſiam fuerint occiſi,niſi hæreticorum patroni & aduocati hæreticos in fal
ſa cōfeſſione Chriſti interfectos,martyres prædicant,& contra apoſtolicam
teſtationem,qui nihil eos quamuis exuſtos & occiſos dicit poſſe proficere,
gloriam eis & coronam paſſionis aſſignant. Quod ſi hæreticis nec ba-
ptiſma

ptiſma publicæ confeſſionis & ſanguinis proficere ad ſalutem poteſt, quia ſalus extra eccleſiam non eſt: quanto magis ei nihil proderit, ſi in latebra & in latronum ſpelunca adulteræ aquæ contagione tinctus, non tantum peccata antiqua non expoſuerit, ſed adhuc potius noua & maiora cumulauerit. Quare baptiſma nobis & hæreticis non poteſt eſſe, cum quibus nec pater deus, nec Chriſtus filius, & ſpiritus ſanctus, nec fides ipſa in eccleſia communis eſt: & ideo baptizari eos oportet, qui de hæreſi ad eccleſiam ueniunt, ut qui legitimo & uero atque unico ſanctæ eccleſię baptiſmo ad regnum dei regeneratione diuina præparantur, ſacramento utroq; naſcantur, quia ſcriptum eſt: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt intrare in regnum cœlorum. *Ioan. 3.* Quo in loco quidam quaſi euacuare poſſint humana argumentatione prædicationis euangelicæ ueritatem, catechumenos nobis opponunt, ſi quis ex eis antequàm baptizetur in confeſſione nominis apprehenſus fuerit & occiſus, an ſpem ſalutis & præmium confeſſionis amittat, eo quod ex aqua prius non ſit renatus. Sciant igitur eiuſmodi homines ſuffragatores & fautores hæreticorum, catechumenos illos primo integram fidem & eccleſiæ ueritatem tenere, & ad debellandum diabolum de diuinis caſtris, cum plena & ſyncera dei patris & Chriſti & ſpiritus ſancti cognitione procedere: deinde nec priuari baptiſmatis ſacramento, utpote qui baptizentur glorioſiſſimo & maximo ſanguinis baptiſmo, de quo dominus dicebat habere ſe aliud baptiſma baptizari, & paſſione ſanctificatũ conſummari, & diuinæ pollicitationis gratiam conſequi. *Luc. 11.* Declarat hoc in euangelio idem dominus, quando ad latronem in ipſa paſſione credentem & cõfitentem locutus, quoad ſecum futurus ſit in paradiſo pollicetur. *Ibidem 13.* Quapropter qui fide & ueritate præſumimus, eos qui ad fidem & ueritatem ueniũt, & agentes pœnitentiam remitti ſibi peccata depoſcunt, decipere non debemus & fallere, ſed correptos à nobis & reformatos ad regnum cœlorum diſciplinis cœleſtibus erudire. Sed dicit aliquis: Quid ergo fiet de his qui in præteritum, de hæreſi ad eccleſiam uenientes, ſine baptiſmo admiſſi ſunt? Potens eſt dominus miſericordia ſua indulgentiam dare, & eos qui ſimpliciter admiſſi, in eccleſia dormierunt, ab eccleſiæ ſuæ muneribus non ſeparare. Non tamẽ quia aliquando erratum eſt, ideo ſemper errandum eſt, cum magis ſapientibus, & deum timentibus congruat, patefacta & perſpecta ueritate libenter atq; incunctanter obſequi, quàm pertinaciter atq; obſtinate contra fratres & conſacerdotes pro hæreticis reluctari. Nec quiſquam exiſtimet hæreticos, eo quod illis baptiſma opponitur quaſi ſecundi baptiſmi uocabulo ſcandalizatos, ut ad eccleſiam ueniant retardatione moueri, cum hoc ipſo magis ad neceſſitatem ueniendi teſtimonio oſtenſæ ſibi & probatæ ueritatis adigantur. Nam ſi uiderint iudicio & ſententia noſtra id decerni & ſtatui, ut baptiſma iuſtum & legitimum computetur, quo illic baptizantur,

putabunt ecclesiam se quoq; & cætera ecclesiæ munera iuste ac legitime possidere, nec erit causa ueniendi ad nos, cum habentes baptisma, habere uideantur & cætera. Porrò autem cum cognoscunt baptisma nullum foris esse, nec remissam peccatorũ extra ecclesiam dari posse, audacius ad nos & promptius properant, & munera & dona matris ecclesiæ implorant, certi peruenire se omnino non posse ad ueram diuinæ gratiæ pollicitationẽ, nisi prius uenerint ad ecclesiæ unitatem. Nec recusabunt baptizari apud nos hæretici legitimo & uero ecclesię baptismo, cum ex nobis didicerint baptizatos quoq; à Paulo eos qui iam baptismo Ioannis baptizati fuissent, sicut legimus in

Act. 19. Actibus apostolorum. Et nunc apud quosdam de nostris hæreticorum baptisma occupatum asseritur, & inuidia quadam quasi rebaptizandi baptizare post hostes dei nefas ducitur, cum baptizatos inueniamus quos Ioannes baptizauerat. Ille Ioannes maior inter prophetas habitus, ille diuina gratia adhuc in utero matris impletus, ille Heliæ spiritu & uirtute subnixus, qui non aduersarius domini, sed præcursor prædicando fuit, qui dominum non tantum uerbis prænunciauit, sed & oculis ostendit, qui ipsum Christũ per quem baptizantur cæteri, baptizauit. Quod si idcirco hæreticus ius baptismi obtinere potuit, quia prior baptizauit, nõ possidentis erit iam baptisma, sed occupantis: & cum separari & diuidi omnino nõ possint baptisma & ecclesia, si præoccupare prior baptisma potuit, & ecclesiam pariter occupauit. Et inde cœpisti illi hæreticus uideri, quia præuentus posterior esse cœpisti, qui cedendo ac manus dando ius quod acceperas, reliquisti. Quàm periculosum autẽ sit in diuinis rebus, ut quis cedat iure suo & potestate, scriptu-

Gen. 25. ra sancta declarat in Genesi, quod Esau primatus suos inde perdiderit, nec recipere postmodum potuerit. Hęc tibi breuiter pro nostra mediocritate rescripsimus frater charissime, nemini pręscribentes aut pręiudicantes, quo minus unusquisq; episcoporum quod putauerit, faciat, habens arbitrij sui liberam facultatem. Nos quantum in nobis est, propter hæreticos cum collegis & coëpiscopis nostris nõ contendimus, cum quibus diuinam & dominicam

1. Cor. 11. pacem tenemus, maxime cum & apostolus dicat: Si quis autem putatur cõtentiosus, nos talem consuetudinem non habemus, neq; ecclesia dei. Seruatur à nobis patienter & firmiter charitas animi, collegij honor, dilectionis uinculum, concordia sacerdotij. Propter hoc etiam nũc libellum de bono patientiæ, quantum ualuit nostra mediocritas, permittente domino & inspirante conscripsimus, quem ad te pro mutua dilectione transmisimus.

FINIS.

AD POMPEIVM CONTRA EPISTOLAM STEPHANI.

CYPRIANVS POMPEIO FRATRI SALVTEM.

QVANQVAM plene ea quæ de hęreticis baptizandis dicenda ſunt, cõplexi ſumus in epiſtolis, quarum ad te exempla tranſmiſimus frater chariſſime, tamen quia deſideraſti in noticiam tuam perferri quæ mihi ad literas noſtras Stephanus frater noſter reſcripſerit, miſi tibi reſcripti eius exemplum, quo lecto magis ac magis eius errorẽ denotabis, qui hæreticorũ cauſam contra Chriſtianos & cõtra eccleſiam dei aſſerere conatur. Nam inter cætera uel ſuperuacua, uel ad rem nõ pertinentia, uel ſibi ipſi contraria, quę imperite atq; improuide ſcripſit, etiam illud adiunxit ut diceret: Si quis ergo à quacunq; hæreſi uenerit ad nos, nihil innouetur, niſi quod traditum eſt, ut manus illi imponatur in pœnitentiam, cum ipſi hæretici prope alterutrum ad ſe uenientes nõ baptizent, ſed cõmunicent tantũ. A quacunq; hæreſi uenientẽ baptizari in eccleſia uetuit, id eſt, omniũ hæreticorũ baptiſmata iuſta eſſe, & legitima iudicauit. Et cũ ſingulæ hæreſes ſingula baptiſmata habeant, hic cum omniũ baptiſmo cõmunicans uniuerſorũ delicta in ſinũ ſuũ coaceruata cõgeſſit. Et pręcipit nihil aliud innouari, niſi qđ traditũ eſt, quaſi is innouet, qui unitatẽ tenens, unũ baptiſma uni eccleſiæ uindicat, & nõ ille utiq; qui unitatis oblitus mendacia & contagia prophana & motiones uſurpat. Nihil innouet᷑, inquit, niſi quod traditũ eſt: unde eſt iſta traditio, utrũne de dominica & euangelica autoritate deſcendens, an de apoſtolorũ mandatis atq; epiſtolis ueniens? Ea cm̃ facienda eſſe quę ſcripta ſunt, deus teſtatur, & proponit, ad Ieſum Naue dicens. Nõ recedet liber legis huius ex ore *Ioſue. 1.* tuo, ſed meditaberis in eo die ac nocte, ut obſerues facere om̃ia quæ ſcripta ſunt. Item dominus apoſtolos ſuos mittẽs, mandat baptizari gentes & doceri, ut obſeruent omnia quæcũq; ille præcepit. Si ergo aut in euangelio præcipitur, aut in apoſtolorũ epiſtolis, aut Actibus cõtinetur, ut à quacunq; hæreſi uenientes nõ baptizentur, ſed tantũ manus illis imponantur in pœnitentiam, obſeruet᷑ etiam & hæc ſancta traditio. Si uero ubiq; hæretici nihil aliud quàm aduerſarij & antichriſti nominantur, ſi uitandi, & peruerſi, & à ſemetipſis damnandi pronunciantur: quale eſt, ut uideantur damnandi à nobis nõ eſſe, quos cõſtat apoſtolica cõteſtatione à ſemetipſis damnatos eſſe, ut nemo apoſtolos infamare debeat, quaſi illi hæreticorũ baptiſma probauerint, aut eis ſine eccleſiæ baptiſmo cõmunicauerint, quando talia de hære

ticis apoſtoli ſcripſerunt,& cũ non adhuc hæreticæ peſtes acriores protupiſ-
ſent,nec dum quoq; Marcion Ponticus emerſiſſet, & cuius mercedẽ ſub Hy
gino epiſcopo, qui in urbe nonus fuit Romã uenit, quẽ Marcion ſequutus
addidit ad criminis augmentũ,impudentius cæteris & abruptius in deũ pa
trem creatorẽ blaſphemare inſtituit, & hæreticũ furorẽ ſacrilegis armis con-
tra eccleſiam rebellantẽ,ſceleratius & grauius armauit. Quod ſi hæreſes con
ſtat poſtmodũ plures & peiores extitiſſe,& ſi retro nuſq; præceptũ eſt, ne-
que conſcriptũ,ut hæretico tantũ manus in pœnitentiã imponatur, & ſic ei
cõmunicetur,& ſi baptiſma non niſi unũ eſt, & intus eſt, & ſoli eccleſiæ diui-
na dignatione cõceſſum eſt,quæ iſta obſtinatio,quæue præſumptio,huma-
nam traditionẽ diuini diſpoſitioni anteponere,nec animaduertere,indigna-
ri & iraſci deũ quoties diuina præcepta ſoluit & præterit humana traditio?
Eſa. 29. ſicut per Eſaiã prophetã clamat & dicit:Populus iſte labijs honorificat me,
cor uero eorũ longe ſeparatũ eſt à me.Sine cauſa autẽ colunt me, mandata
& doctrinas hominũ docentes.Item dominus in euangelio increpans ſimili
Matth. 15. ter & obiurgans,ponit & dicit: Reieciſtis mandatũ dei, ut traditionẽ ueſtrã
1.Tim.6. ſtatuatis.Cuius præcepti memor beatus Paulus, monet ipſe quoq; & inſtruit
dicens: Si quis aliter docet,& non acquieſcit ſanis uerbis domini noſtri Ieſu
Chriſti & doctrinæ eius,ſtupore elatus eſt,nihil ſciens,diſcedendũ ab huiuſ
modi.Pręclara ſanè ac legitima traditio à Stephano fratre noſtro proponi
tur,ut autoritatẽ nobis idoneam præbeat.Nam in eodem loco epiſtolæ ſuę
addidit & adiecit,cũ ipſi hæretici proprie ad ſe uenientes alterutrũ nõ bapti
zent,ſed cõmunicent tantũ.Ad hoc enim malorum deuoluta eſt eccleſia dei
& ſponſa Chriſti,ut hæreticorũ exempla ſectetur,ut ad celebranda ſacramẽ
ta cœleſtis diſciplinæ lux de tenebris mutuetur, & id faciant Chriſtiani,quod
antichriſti faciunt.Quæ uero eſt animi cæcitas,quæ prauitas,fidei unitatem
de deo patre Ieſu Chriſti domini & dei noſtri traditione uenientẽ nolle co-
gnoſcere? Nam ſi idcirco apud hæreticos eccleſia nõ eſt,quia una eſt,& diui
di nõ poteſt:ſi ideo illic ſpiritus ſanctus non eſt, quia unus eſt, & eſſe apud
prophanos & extraneos nõ poteſt:utiq; & baptiſma, quod in eadem unita
te cõſiſtit,eſſe apud hæreticos nõ poteſt, quia ſeparari neq; ab eccleſia, neq;
à ſpiritu ſancto poteſt:aut ſi effectũ baptiſmi maieſtati nominis tribuũt, ut
qui in nomine Chriſti Ieſu ubicunq; & quomodocunq; baptizantur,innoua
ti & ſanctificati iudicentur, cur in eiuſdẽ Chriſti nomine illic & manus bapti-
zato imponitur ad accipiendũ ſpiritũ ſanctũ? Cur eiuſdem maieſtas nomi-
nis nõ præualet in manus impoſitione, quã ualuiſſe cõtendunt in baptiſmi
ſanctificatione? Nam ſi poteſt quis extra eccleſiã natus templũ dei fieri,cur
non poſſit ſuper templũ & ſpiritus ſanctus infundi? Qui enim peccatis in ba-
ptiſmo expoſitis ſanctificatus eſt, & in nouũ hominẽ ſpiritualiter reforma-
tus,ad accipiendũ ſpiritũ ſanctũ idoneus factus nõ eſt? cum Apoſtolus di-

cat:

cat: Quotquot in Christo baptizati estis, Christũ induistis. Si potest apostolus hæreticos Christũ induere, multo magis potest spiritũ sanctũ, quem Christus misit accipere. Cæterũ maior erit mittente qui missus est, ut incipiat foris baptizatus Christũ quidem induere, sed spiritũ sanctum nõ potuisse percipere, quasi possit aut sine spiritu Christus indui, aut spiritu sancto separari. Illud quoq; cũ natiuitas spiritualis sit, qua in Christo per lauacrũ regenerationis nascimur, dicant quod possit quis apud hæreticos spiritualiter nasci, ubi spiritũ negant esse. Peccata enim purgare, & hominẽ sanctificare aqua sola nõ potest, nisi habeat & spiritũ. Necesse est cõcedant illic esse spiritum sanctũ, ubi baptisma esse dicunt: aut nec baptisma est, ubi spiritus non est, quia baptisma esse sine spiritu nõ potest. Quale est autẽ asserere & cõtendere, quod esse possint filij dei, qui non sint in ecclesia nati? Baptisma est enĩ in quo homo uetus moritur, & nouus nascitur. Manifestat & probat beatus Apostolus dicens: Seruauit nos per lauacrũ regenerationis: si autẽ in lauacro, id est, in baptismo est regeneratio, quomodo generare filios deo hæresis per Christum potest, quæ Christi sponsa nõ est? Ecclesia est enim sola, quæ Christo coniuncta & adunata spiritualiter filios generat, eodem Apostolo rursus dicente: Christus dilexit ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut eam sanctificaret, purgãs eam lauacro aquæ. Igitur si hæc est dilecta & sponsa quæ sola à Christo sanctificatur, & lauacro eius sola purgatur, manifestũ est hæresim (quæ sponsa Christi non sit, nec purgari & sanctificari lauacro eius possit) filios deo generare nõ posse. Porrò autẽ nõ per manus impositionem, qui nascitur accipit spiritũ sanctum, sed in baptismo spiritum sanctũ renatus accipit, sicut in primo homine Adam factũ est. Ante enim eum plasmauit, & tunc insufflauit in faciem eius flatum uitæ. Nec enim potest accipi spiritus, nisi prius fuerit qui accipiat. Cum autẽ natiuitas Christianorum in baptismo sit, baptisma aũt generatio, & sanctificatio apud solam sponsam Christi sit, quæ parere spiritualiter, & generare filios deo possit, ubi & ex qua, & cui natus est, qui filius ecclesię nõ est, ut habere quis possit deũ patrẽ, ante ecclesiam matrem? Cum uero nulla omnino hæresis, sed neq; aliquod schisma habere salutaris baptismi sanctificationẽ foris possit, cur in tantum Stephani fratris nostri obstinatio dura prorupit, ut etiam de Marcionis baptismo, item Valentini & Apellis, & cæterorum blasphemantiũ in deum patrem, contendat filios nasci? & illic in nomine Iesu Christi dicat remissionẽ peccatorũ dari, ubi blasphematur in patrem, & in dominũ deum Christũ? Quo in loco considerandum est frater charissime, pro fide & religione sacerdotalis loci quo fungimur, an constare sacerdotis dei ratio in die iudicij possit, asserentis & probantis & in acceptũ referentis blasphemantiũ baptismata, cum dominus comminetur & dicat: Et nunc præceptum hoc ad uos est ò sacerdotes, si non audieritis, & si nõ posueritis in corde uestro, ut detis ho-

Titum.3. *Ephes.5.* *Gen.2.* *Malach.2.*

norem nomini meo, dicit dominus omnipotens, immittam in uos maledi-ctionem, & maledicam benedictionem ueſtram. Dat honorẽ deo, qui Marcionis baptiſmo cõmunicat? Dat honorem deo, qui unitatem & ueritatem de diuina lege uenientem non tenens, hæreſim contra eccleſiam uindicat? Dat honorem deo, qui apud eos qui in dominum blaſphemant, remiſſionem peccatorum dari iudicat? Dat honorem deo, qui hæreticorum amicos & inimicos Chriſtianorum, ueritatem Chriſti, & eccleſiæ unitatem continere putat? Si ſic honor deo datur, ſi ſic à cultoribus & ſacerdotibus eius dei timor & diſciplina ſeruatur: abijciamus arma, manus demus, in captiuitatem diaboli tradamus ordinationem euangelij, diſpoſitionem Chriſti, maieſtatem dei, diuinæ militiæ ſacramenta ſoluantur, ſacrorum cœleſtiũ ſigna prodantur, cedat eccleſia hæreticis, lux tenebris, perfidiæ fides, ſpes deſperationi, ratio errori, immortalitas morti, charitas odio, ueritas mendacio, Chriſtus antichriſto: & ſic in dies ſingulos ſchiſmata & hæreſes ſurgant, crebrius atq; liberius excreſcant, & ſerpentinis criminibus pullulantes aduerſus eccleſiam dei maioribus uiribus, uenenorum ſuorum uirus exprimant: dum illis aduocatione quorundam, & autoritas pręſtatur & firmitas, dum baptiſma eorum defenditur, dum fides, dum ueritas proditur, dum id quod contra eccleſiam foris geritur, intus in ipſa eccleſia uindicatur. Quod ſi eſt apud nos frater chariſſime dei timor, ſi tenor præualet fidei, ſi cuſtodimus Chriſti pręcepta, ſi incorruptam atq; inuiolatam ſponſę eius ſanctitatem tuemur, ſi hę-
Luc. 18. rent noſtris ſenſibus & cordibus uerba domini dicentis: Putas cum uenerit filius hominis, inueniet fidem in terra? quia fideles dei milites, quia deo fide & religione ſyncera militamus, commiſſa nobis diuinitus caſtra fideli uirtute ſeruemus: nec conſuetudo, quæ apud quoſdam obrepſerat, impedire debet, quo minus ueritas præualeat & uincat. Nam conſuetudo ſine ueritate, uetuſtas erroris eſt: propter quod relicto errore ſequamur ueritatem, ſcien-
3. Eſdræ. 3. tes quia & apud Ezram ueritas uicit, ſicut ſcriptum eſt: Veritas ualet & inualeſcit in æternum, & uiuit & obtinet in ſecula ſeculorum: Hoc eſt apud eam non accipere perſonam, nec differentiam, ſed quæ ſunt iuſta facit, nec eſt in iudicio eius iniquum, ſed fortitudo, & regnum, & maieſtas omnium ſeculorum. Benedictus deus ueritatis, quam ueritatem nobis Chriſtus oſtendens
Ioan. 14. in euangelio ſuo dicit: Ego ſum ueritas. Propter quod ſi in Chriſto ſumus, & Chriſtum in nobis habemus, ſi manemus in ueritate, & ueritas in nobis manet, ea quæ ſunt uera teneamus. Fit autem ſtudio præſumptionis & contumaciæ, ut quis magis ſua praua & falſa defendat, quàm ad alterius facta
1. Timo. 3. & uerba conſentiat. Cui rei proſpiciens beatus Paulus apoſtolus ad Timotheum ſcribit, & monet epiſcopum non litigioſum, ſed mitem & docibilem eſſe debere. Docibilis autem ille eſt, qui eſt ad diſcendi patientiã lenis & mitis, oportet enim epiſcopum nõ tantũ docere, ſed & diſcere, quia & ille me-

lius

lius docet, qui quotidie crescit, & proficit discendo meliora. Qđ ipsum quoque idem apostolus Paulus docet, pręmonēs, ut si alio sedenti melius reuelatum fuerit, prior taceat. In compendio est autem apud religiosas mentes & simplices, & errorem deponere, & inuenire atq; eruere ueritatem. Nam si ad diuinæ traditionis caput & originē reuertamur, cessat error humanus, & sacramentorum cœlestiū ratione perspecta, quicquid sub caligine ac nube tenebrarum obscurum latebat, luce ueritatis aperitur. Si canalis aquæ qui copiose prius & largiter profluebat, subito deficiat, nónne ad fontē pergitur, ut illic defectionis ratio noscatur, utrumne crescentibus uenis, in capite siccauerit, an uero integra inde & plena procurrēs in medio itinere destiterit? At si uitio interrupti aut bibuli canalis effectū est, quo minus aqua perseueranter continua ac iugiter flueret, refecto & confirmato canali ad usum atq; potum ciuitatis aqua collecta eadem ubertate atq; integritate repræsentatur qua de fonte proficiscitur. Quod & nunc facere oportet dei sacerdotes præcepta diuina seruantes, ut in aliquo si nutauerit & uacillauerit ueritas, ad originem dominicam & euangelicam, & apostolicam traditionē reuertamur, & inde surgat actus nostri ratio, unde & ordo & origo surrexit. Traditum est nobis quod sit unus deus, & Christus unus, & una spes, & fides una, & una ecclesia, & baptisma unum non nisi in una ecclesia constitutū, à qua unitate quisquis discesserit, cum hæreticis necesse est inueniatur, quos dum contra ecclesiam uindicat, sacramentū diuinæ traditionis impugnat. Cuius unitatis sacramentum expressum uidemus etiam in Cantico canticorū, ex persona Christi dicentis: Hortus conclusus, soror mea, sponsa mea, fons signatus, puteus aquæ uiuæ, paradisus cum fructu pomorum. Si autem ecclesia eius hortus cōclusus est, & fons signatus: quomodo in eundem hortum introire, aut bibere de fonte eius potest, qui in ecclesia non est? Item Petrus ipse quoq; demonstrans, & uindicans unitatē mandauit & monuit nisi per unum baptismū solum unius ecclesiæ saluari non posse. In arca, inquit, Noë pauci, id est octo animæ saluæ factæ sunt per aquam, quod & nos similiter saluos faciet baptisma. Quàm breui & spirituali compendio, unitatis sacramentum manifestauit. Nam ut in illo mundi baptismo, quo iniquitas antiqua purgata est, qui in arca Noë non fuit, non potuit per aquam saluus fieri: ita nec nunc potest per baptismū saluus uideri, qui baptizatus in ecclesia non est, quæ ad arcæ unius sacramentū dominica unitate fundata est. Obseruatur itaq; à nobis & tenetur frater charissime, explorata & perspecta ueritate, ut omnes, qui ex quacunq; hæresi ad ecclesiam conuertuntur, unico & legitimo baptismate baptizentur, exceptis his qui baptizati prius fuerant, & sic ad hæreticos transierunt. Hos enim oportet cum redeunt acta pœnitentia per manus impositionem solam recipi, & in ouile unde errauerant à pastore restitui. Opto te frater charissime semper bene ualere.

1. Cor. 14.

Ephes. 4.

Canti. 4.

1. Pet. 3.

CYPRIANVS QVIRINO FRATRI SALVTEM.

Retulit,à me, frater chariſſime, Lucianus compresbyter noſter,te deſideraſſe,ut ſignificaremus tibi,quid ſentiamus de his qui apud hæreticos,& ſchiſmaticos baptizati uidentur. De qua re quid nuper in concilio plurimi coëpiſcopi cum presbyteris qui aderant cenſuerimus,ut ſcires,eiuſdem epiſtolæ exemplum tibi miſi.Neſcio etenim qua præſumptione ducuntur quidam de collegis noſtris,ut putent eos qui apud hæreticos tincti ſunt,quando ad nos uenerint baptizari nõ oportere,eo quod dicant unũ baptiſma eſſe,quod unũ ſcilicet in eccleſia catholica eſt.Quæ eccleſia ſi eſt una,eſſe extra eccleſiam baptiſma non poteſt.Nam cum duo baptiſmata eſſe nõ poſſint, ſi hæretici uere baptizant, ipſi habent baptiſma . Et qui illis hoc patrociniũ præſtat de autoritate ſua,cedit illis & conſentit, ut hoſtes & aduerſarij Chriſti habere uideantur abluendi & purificandi & ſanctificandi hominis poteſtatem.Nos autẽ dicimus eos qui inde uenerunt non baptizari. Neq; enim accipiunt illic aliquid ubi nihil eſt,ſed ueniunt ad nos ut hic accipiant,ubi & gratia & ueritas una eſt.Porrò autẽ quidam de collegis noſtris malunt hæreticis honorem dare,quàm nobis conſentire. Et dum unius baptiſmi aſſeueratione baptizari uenientes nolunt,ſic aut duo,aut multa baptiſmata eſſe dicunt,aut certe quod eſt grauius,hæreticorum ſordidam & prophanam tinctionem,uero & unico & legitimo eccleſiæ catholicæ baptiſmo præpone-
Eccl.34. re & præferre contendunt,non conſiderantes ſcriptum eſſe: Qui baptizatur à mortuo quid proficit lauatio eius? Manifeſtum eſt autem eos qui nõ ſunt in eccleſia Chriſti,inter mortuos computari,nec poſſe ab eo uiuificari alterũ qui ipſe uiuit in æternum,& uiuificat dei populum.Et dicunt ſe in hoc ueterem conſuetudinẽ ſequi,qui quando apud ueteres hæreſes, & ſchiſmaticos prima adhuc fuerant initia,ut illic eſſent qui de eccleſia recedebant,& hic baptizati prius fuerant:quos tũc ad eccleſiam reuertentes,& pœnitentiã agentes neceſſe non fuerat baptizare.Quod nos quoque hodie obſeruamus, ut quos conſtat hic baptizatos eſſe à nobis,& ad hæreticos tranſiſſe,ſi poſtmo-
* dum peccato ſuo cognito,& errore digeſto,ad ueritatem & matricem redeant ſtatum,ſatis ſit in pœnitentiam manum imponere,ut quia ouis iam fuerat,hanc ouem abalienatam & errabundam in ouile ſuum paſtor recipiat. Si autem qui ab hæreticis uenit,baptizatus in eccleſia prius nõ fuit,ſed alienus in totum & prophanus uenit,baptizandus eſt,ut ouis fiat,quia una eſt aqua in eccleſia ſancta quæ oues facit. Et idcirco quia nihil poteſt eſſe commune mendacio & ueritati,tenebris & luci,morti & immortalitati,antichriſto & Chriſto,per omnia debemus eccleſiæ catholicæ unitatem tenere, nec in aliquo fidei & ueritatis hoſtibus cedere.Non eſt autem de conſuetudine

præſcri-

præſcribendū, ſed ratione uincendū. Nam nec Petrus quē primū dominus leegit, & ſuper quē ædificauit eccleſiā ſuam, cū Paulus de circuncißione poſtmodū diſceptaret, ſe uindicauit, ſeu aliquid inſolēter aut arroganter aſſumpſit, ut diceret ſe primatum tenere, & obtemperari à nouellis & poſteris ſibi potius oportere. Nec deſpexit Paulū quod eccleſiæ prius perſecutor fuiſſet, ſed conſiliū ueritatis adminiſtrationi legitimæ, quā Paulus uindicabat, facile cōſenſit, documentū ſcilicet nobis & cōcordiæ & patientiæ tribuens, ut nō pertinaciter noſtra amemus, ſed quæ aliquando à fratribus, & collegis noſtris utiliter & ſalubriter ſuggerunt, ſi ſint uera & legitima, ipſa potius amplectamur. Paulus quoq; proſpiciens, cōcordiæ & paci fideliter conſulens, in epiſtola ſua poſuit dicens: Prophetæ autē duo aut tres loquant, & cęteri examinent. Si autē alij reuelatū fuerit ſedenti, ille prior taceat. Qua parte docuit & oſtēdit, multa ſingulis in melius reuelari, & debere unumquenq; pro eo quod ſemel imbiberat & tenebat, pertinaciter cōgredi, ſed ſi quid melius & utilius extiterit libenter amplecti. Nō em̄ uincimur quando offerunt nobis meliora, ſed inſtruimur, maxime in his quæ ad eccleſiæ unitatē pertinent & ſpei ac fidei noſtræ ueritatē. Et nos ſacerdotes dei, & eccleſię eius de ipſius dignatione præpoſiti ſciamus remiſſam peccatorū in eccleſia dari poſſe, nec poſſe aduerſarios Chriſti quicq; ſibi pro eius eccleſia uindicare. Qđ quidē Agrippinus bonæ memoriæ uir cū cęteris coëpiſcopis ſuis qui illo tempore in prouincia Africa, & Numidia eccleſiā domini gubernabant, ſtatuit, & librata conſilij communis examinatione firmauit. Quorum ſententiam, & religioſam, & legitimam, & ſalutarem, fidei & eccleſiæ catholicæ congruentem, nos etiam ſecuti ſumus. Et quales ſuper hac re literas fecerimus ut ſcires, exemplum earum tam ad noticiam tuam, quàm coëpiſcoporū noſtrorum, qui illic ſunt, pro communi dilectione tranſmiſimus.

SENTENTIAE EPISCOPORVM DE HAERETICIS BAPTIZANDIS.

CVM in unum Carthagini conueniſſent Calend. Septēbris epiſcopi plurimi ex prouincia Aphrica, Numidia, Mauritania, cū presbyteris & diaconis, præſente etiam plebis maxima parte, & lectæ eſſent literæ Iubaiani ad Cyprianum factæ, item Cypriani ad Iubaianum reſcriptæ: de hæreticis baptizandis: quidq; poſtmodum Cypriano Iubaianus idem reſcripſerit:

Cyprianus dixit.

Audiſtis collegæ dilectiſſimi, quid mihi Iubaianus coëpiſcopus noſter

ſcripſerit,

scripserit, consulens mediocritatem nostram de illicito & prophano hæreticorum baptismo, & quid ego ei rescripserim, censens scilicet, quod semel atque iterum & sæpe censuimus, hæreticos ad ecclesiam uenientes, ecclesiæ baptismo baptizari & sanctificari oportere. Item lectæ sunt uobis & aliæ Iubaiani literæ, quibus pro sua syncera, & religiosa deuotione ad epistolam nostram rescribens, nõ tantum consensit, sed & instructum se esse gratias egit. Superest ut de hac ipsa re quid singuli sentiamus proferamus, neminem iudicantes, aut à iure communionis aliquem, si diuersum senserit, amouentes. Neque enim quisquam nostrum episcopum se esse episcoporum constituit, aut tyrannico terrore ad obsequendi necessitatẽ collegas suos adegit, quando habeat omnis episcopus pro licentia libertatis & potestatis suæ arbitriũ proprium, tanquam iudicari ab alio non possit, cum nec ipse possit alterum iudicare. Sed expectemus uniuersi iudicium domini nostri Iesu Christi, qui unus & solus habet potestatem, & præponendi nos in ecclesiæ suæ gubernatione, & de actu nostro iudicandi.

Cæcilius à Bilta dixit.

Ego unum baptisma in ecclesia sola scio, & extra ecclesiam nullum. Hoc erit unum ubi spes uera est, & fides certa, sic enim scriptum est: Vna fides, una spes, unum baptisma, non apud hæreticos ubi spes nulla est, & fides falsa, ubi omnia per mendaciũ aguntur, ubi exorcizat dæmoniacus sacramentum, interrogat, cuius os & uerba cancer emittunt. Fidem dat infidelis, ueniam delictorum tribuit sceleratus, & in nomine Christi tingit antichristus, Benedicit à deo maledictus, uitam pollicetur mortuus, pacem dat impacificus, deum inuocat blasphemus, sacerdotium administrat prophanus, ponit altare sacrilegus. Ad hæc omnia accedit & illud malum, ut antistes diaboli audeat eucharistiam facere, aut qui illis assistunt, dicant hæc omnia falsa esse de hæreticis. Ecce ad qualia ecclesia consentire cogitur, & sine baptismo ac uenia delictorum communicare compellitur. Quã rem fratres fugere ac uitare debemus, & à tanto scelere nos separare, & unũ baptisma tenere quod soli ecclesiæ à deo concessum est.

Ephes. 4.

Primus Felix à Migirpa dixit.

Censeo omnem hominem ab hæresi uenientem baptizandum. Frustra enim illic putat se esse baptizatum, cum non sit baptismum, nisi in ecclesia unum, & uerũ, quia & dominus unus, & fides una est, in qua stat unum baptisma & sanctitas & cætera. Nam quæ foris exercent, nullũ habent salutis effectum.

Polycarpus ab Adrumeto dixit.

Qui hæreticorum baptisma probant * hæreticis communicant.

al's, nostrum euacuant.

Nouatus à Thamugade dixit.

Licet sciamus omnem scripturam testimoniũ reddere de salutari baptismo, debemus tamen fidem nostram exprimere. Hæreticos & schismaticos ad eccle-

ad ecclesiam uenientes qui pseudobaptizati uidentur, debere eos in fonte perenni baptizare. Et ideo secundum testimoniũ scripturarũ, & secundum decretum collegarum nostrorum sanctissimorum uirorum, omnes schismaticos & hæreticos qui ad ecclesiam conuersi sunt baptizari, sed & quicunque ordinati uidebantur inter laicos recipi.

Nemesianus à Tubunis dixit.

Baptisma quod dant hæretici & schismatici non esse uerum, ubiq; in scripturis sanctis declaratũ est. Quoniam ipsi præpositi eorũ falsi Christi sunt, & falsi prophetæ dicente domino per Salomonem: Qui fidens est in falsis, hic pascit uentos, idem autem ipse sequitur aues uolantes. Derelinquit autẽ uias uineæ suæ & à semitis agri sui errauit. Ingreditur autem per auia loca atq; arida, & terram distinet à messe, colligit autẽ manibus sterilitatem. Et iterum: Ab aqua aliena abstine te, & de fonte alieno ne biberis, ut longũ uiuas tempus, adijciantur etiam tibi anni uitæ. Et in euangelio sua uoce dominus noster Iesus Christus locutus est dicẽs: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnũ dei. Hic est spiritus qui ab initio ferebatur super aquam, Neq; enim spiritus sine aqua operari potest, neque aqua sine spiritu. Male ergo sibi quidam interpretantur, ut dicant, quod per manus impositionẽ spiritum sanctũ accipiant, & sic recipiantur, cum manifestum sit utroq; sacramento debere eos renasci in ecclesia catholica. Tunc quippe poterunt filij dei esse, dicente Apostolo: Curantes seruare unitatem spiritus in cõiunctione pacis, unum corpus & unus spiritus, sicut uocati estis in una spe uocationis uestræ, unus dominus, una fides, unũ baptisma, unus deus. Et hæc omnia ecclesia catholica loquitur. Et iterum in euangelio dicit: Quod natũ est de carne caro est, & quod natũ est de spiritu, spiritus est, quoniam spiritus deus est, & de deo natus est. Ergo omnes hæretici & schismatici omnia quæcunq; faciunt carnalia sunt dicente Apostolo: Manifesta enim sunt opera carnis, quæ sunt, fornicationes, immunditiæ, incestũ, idololatriæ, ueneficia, inimicitiæ, certamina, zelus, ira, diuisiones, hæreses, & his similia, de quibus prædixi uobis sicut prædico, quoniam quicunq; hæc faciunt, regnũ dei non hæreditabunt. Condemnat ęque apostolus cum omnibus malis & eos qui diuisionem faciunt, hoc est schismaticos & hæreticos. Nisi ergo acceperint baptisma salutare in ecclesia catholica quæ una est, salui esse non possunt, sed cum carnalibus in iudicio domini Christi damnabuntur.

Ioan. 3. *Ephes. 4.* *Ioan. 3.* *Gal. 5.*

Ianuarius à Lambese dixit.

Secundum scripturarum sanctarum autoritatem decerno hæreticos omnes baptizandos, & sic in ecclesiam sanctam admittendos.

Lucius à Castragalba dixit.

Cum dominus in euangelio suo dixerit: Vos estis sal terræ. Si aũt sal infatuatum fuerit, id quod salietur ex eo ad nihilum ualebit, nisi ut projciatur foras, *Matth. 5.*

foras,& conculcetur ab hominibus: & iterũ post resurrectionem suam mit-
Matt.28. tens apostolos suos mandauerit dicens: Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra: Ite ergo & docete omnes gentes baptizantes eas in nomine patris & filij & spiritus sancti. Cum ergo manifestũ sit hæreticos,id est hostes,non integram sacramenti confessionem habere:Item schismaticos non posse condire sapientia spirituali, cum ipsi ab ecclesia quæ una est, recedendo infatuati contrarij facti sint,fiat sicut scriptum est:Domus contrariorum legis debent emundationem,& consequens sit eos qui à contrarijs baptizati inquinati sunt primo purgari,& tum demum baptizari.

Crescens à Cirta dixit.

In tanto cœtu sanctissimorũ consacerdotũ lectis literis Cypriani dilectissimi nostri ad Iubaianũ,itemq; ad Stephanũ,quæ tantum in se testimoniorum descendentiũ ex scripturis deificis continent, ut merito omnes per dei gratiam adunati consentire debeamus: Censeo omnes hæreticos siue schismaticos, qui ad catholicam ecclesiam uoluerint uenire, nõ ante ingredi, nisi exorcizati & baptizati fuerint,exceptis his sanè qui in ecclesia catholica fuerint ante baptizati,ita tamẽ ut p manus impositionẽ in pœnitentiã ecclesiæ (reconcilientur.

Nicomedes à Segermis dixit.

Mea sententia hæc est,ut hæretici ad ecclesiam uenientes baptizentur,eo quod nullam foris apud peccatores remissionem peccatorũ consequantur.

Monnullus à Girpa dixit.

Ecclesiæ catholicæ matris nostrę ueritas semper apud nos fratres,& mansit & manet,& uel maxime in baptismatis trinitate,domino nostro dicente:
Matth.28. Ite baptizate gentes in nomine patris & filij & spiritus sancti.Cũ ergo manifeste sciamus hæreticos non habere nec patrem,nec filium,nec spiritũ sanctum,debent uenientes ad ecclesiam matrem nostram uere renasci & baptizari,ut cancer quod habebant & damnationis ira,& erroris offensa per sanctum & cœleste lauacrum sanctificetur.

Secundinus à Chezas dixit.

Matth.12. Cum dominus noster Christus dicat: Qui nõ est mecũ,aduersus me est:
1.Ioan.2. Et Ioannes apostolus hos qui ab ecclesia exeunt antichristos dicat: indubitanter hostes Christi quiq; antichristi nominati sunt, gratiã baptismi salutaris ministrare nõ possunt.Et ideo censeo eos qui de insidijs hæreticorũ cõfugiunt ad ecclesiã, baptizãdos esse à nobis, qui amici appellati sumus dei, (eius dignatione.

Felix à Bigai dixit.

Matth.15. Sicut cæcus cæcum ducens ambo in foueam cadunt, ita hæreticus hæreticum baptizans simul in mortem cadunt.Et ideo baptizandus,& uiuificandus est,ne nos uiui mortuis communicemus.

Pollianus à Mileo dixit.

Censeo hæreticum baptizari in ecclesia sancta.

Theogenes

Theogenes ab Hippone regio dixit.

Secundum ſacramentū gratiæ cœleſtis,quod accepimus, unum baptiſma quod eſt in eccleſia ſancta credimus.

Datiuus à Badis dixit.

Nos quantum in nobis eſt,hæreticis non communicamus, niſi baptizati in eccleſia fuerint & remiſſionem peccatorum acceperint.

Succeſſus à Birgermaniciana dixit.

Hæreticis aut nihil licet,aut totum licet.Si baptizare poſſunt, & ſpiritum ſanctum dare poſſunt.Si autem ſpiritum ſanctum dare non poſſunt, quia non habent ſpiritum ſanctum datum, nec baptizare ſpiritualiter poſſunt, propterea cenſuimus hæreticos baptizandos eſſe.

Fortunatus à Thuccabori dixit.

Ieſus Chriſtus dominus & deus natus dei patris & creatoris filius, ſuper petram ædificauit eccleſiam ſuam,non ſuper hæreſim : & poteſtatem baptizandi apoſtolis habere dedit,non hæreticis.Quare qui extra eccleſiam ſunt, & contra Chriſtum ſtantes oues eius & greges ſpargunt,baptizare foris nō poſſunt. *Matth.7.*

Sedatus à Tuborbo dixit.

In quantum aqua ſacerdotis prece in eccleſia ſanctificata abluit delicta,in tantum hæreticus ſermone uelut cancer infecta cumulat peccata.Quare omnibus quidem pacificis uiris nitendum eſt,ne quis hæretico errore infectus & tinctus,ſingulare & uerum eccleſiæ baptiſmū detractet accipere,quo quiſquis non fuerit baptizatus,à regno cœlorum fit alienus.

Priuatianus à Suficula dixit.

Qui hæreticos poteſtatē baptizādi habere dicit, dicat prius quis hæreſim cōdiderit. Si enim hæreſis à deo eſt,habere & indulgētiam diuinā poteſt.Si uero à deo nō eſt,quomodo gratiā dei aut habere aut cōferre alicui poteſt?

Priuatus à Sufibus dixit.

Qui hæreticorum baptiſma probat,quid aliud ꝙ hæreticis cōmunicat?

Hortenſianus à Laribus dixit.

Quot ſint baptiſmi uiderint præſumptores,aut fautores hæreticorū, nos unum baptiſma quod nō niſi in eccleſia nouimus,eccleſiæ uendicamus. Aut quomodo poſſunt in nomine Chriſti aliquē baptizare,quos ipſe Chriſtus dicit aduerſarios ſuos eſſe?

Caſſius à Macomadibus dixit.

Cum baptiſmata duo eſſe non poſſint, qui hæreticis baptiſma concedit, ſibi tollit.Cenſeo itaque flebiles & tabidos hæreticos baptizandos eſſe cum ad eccleſiam uenire cœperint,& ſacra & diuina lauatione lotos,& lumine uitæ illuminatos,non hoſtes ſed pacificos,nō alienos ſed fidei domeſticos,nō adulteros ſed dei filios,non erroris ſed ſalutis effectos,in eccleſiā recipi,abſq; eis qui de eccleſia fideles ſupplantati ad hæreſis tenebras tranſierunt,ſed eos

per manus impositionem restituendos.

Alius Ianuarius à Vico Cæsaris dixit.

Si non obtemperat error ueritati, multomagis ueritas non consentit errori. Et ideo nos ecclesiæ assistimus in qua præsidemus, ut baptismũ eius ipsi soli uendicantes, eos quos ecclesia non baptizauit, baptizemus.

Alius Secundinus à Carpis dixit.

Hæretici Christiani sunt, an non? Si Christiani sunt, cur in ecclesia dei nõ sunt? Si Christiani non sunt, quomodo Christianos faciunt? Aut quò pertinebit sermo domini dicentis, qui non est mecũ aduersus me est, & qui mecum non colligit spargit? Vnde constat super filios alienos & soboles antichristi spiritum sanctum per manus impositionem tantummodo nõ posse descendere, cum manifestum sit hæreticos baptisma non habere.

Matth.12.

Victoricus à Thabraca dixit.

Si licet hæreticis baptizare & remissam peccatorum dare, quid illos infamamus, & hæreticos appellamus?

Alius Felix ab Vtina dixit.

Nemini dubium est sanctissimi consacerdotes non tantum posse humanam præsumptionem, quantum domini nostri Iesu Christi adorandam & uenerabilem maiestatem. Memores ergo periculi hoc quoq; non tantũ obseruare, uerumetiam ab omnibus nobis confirmare debemus, ut omnes qui ad sinum matris ecclesiæ accurrũt baptizẽtur, ut mens hæretica, quæ diuturna tabe polluta est, sanctificatione lauacri purgata in melius reformetur.

Quietus à Baruc dixit.

Qui fide uiuimus, obsequi ijs quæ instruẽdis nobis ante prædicta sunt sedula obseruatione debemus. Nam scriptum est apud Salomonem: Qui baptizatur à mortuo, & iterũ tangit mortuũ, quid proficit lauatio eius? Quod utiq; de his qui ab hæreticis tinguntur, & de tingentibus loquitur. Si enim qui apud illos baptizãtur per remissionẽ peccatorum uitã æternã cõsequuntur, cur ad ecclesiam ueniunt? Si uero à mortuis nihil salutis accipitur, ac propterea agnito errore pristino ad ueritatem cum pœnitentia reuertũtur, uno uitali baptismate, quod est in ecclesia catholica, sanctificari debebunt.

Eccl.34.

Castus à Sicca dixit.

Qui contempta ueritate præsumit consuetudinem sequi, aut circa fratres inuidus est, & malignus, quibus ueritas reuelatur: aut circa deum ingratus est, cuius inspiratione ecclesiæ eius instruuntur.

Eucratius à Thenis dixit.

Fidem nostram, & baptismatis gratiam & legis ecclesiastici regulam dominus & deus noster Iesus Christus suo ore apostolos docens, impleuit dicens: Ite & docete omnes gentes, baptizantes eas in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Falsum ergo hæreticorum baptisma & iniquum, à nobis pel-

lendum est & omni detestatione refutandum, de quorum baptismate non uita, nec gratia cœlestis, sed blasphemia trinitatis exprimitur. Et ideo uenientes ad ecclesiam hæreticos, integro & catholico baptismate baptizari debere manifestũ est, ut à blasphemiæ suæ præsumptione purificati possint spiritus sancti gratia reformari.

Libosus ab Agra dixit.

In euangelio dominus: Ego sum, inquit, ueritas: non dixit, ego sum consuetudo. Itaq; ueritate manifestata cedat consuetudo ueritati, ut & si in præteritum quis hæreticus in ecclesia non baptizauit, nec nunc baptizare incipiat. Ioan. 14.

Leucius à Thabeste dixit.

Hæreticos blasphemos atque iniquos uerbis uarijs decerpentes sancta & adorabilia scripturarũ uerba, execrãdos censeo, & ideo exorcizãdos & baptizandos esse.

Eugenius ab Ammeclera dixit.

Et ego hoc idem censeo, hæreticos baptizandos esse.

Item alius Felix ab Accura dixit.

Et ipse secutus diuinarum scripturarum autoritatem baptizandos esse hæreticos cẽseo, sed & eos qui apud schismaticos baptizatos se esse contendũt. Si autẽ secundum cautum Christi priuatus fons noster est, intelligant cuncti ecclesiæ nostræ aduersarij, qui alieni sunt, nobiscum esse nõ possunt. Nec duobus populis salutarem aquã tribuere potest ille qui unius gregis pastor est. Et ideo manifestum est, nec hæreticos, nec schismaticos aliquid cœleste posse suscipere, qui à peccatoribus hominibus, & ab ecclesia extraneis audeant accipere. Quãdo danti locus nõ est, utiq; nec accipiẽti prodest.

Item alius Ianuarius Muzulensis dixit.

Miror quod cum omnes confiteantur unum esse baptisma, nõ omnes intelligãt eiusdẽ baptismatis unitatem: ecclesia enim & hæresis, duæ & diuersæ res sunt. Si hæretici habent baptisma, nos non habemus. Si autem nos habemus, hæretici habere non possunt. Dubium autem non est, ecclesiã solam baptismũ Christi possidere, quæ sola possideat & gratiã Christi & ueritatẽ.

Adelphus à Thasbalte dixit.

Sine causa quidã falso & inuidioso uerbo impugnant ueritatẽ, ut rebaptizare nos dicãt, quãdo ab ecclesia hæreticus nõ rebaptizetur, sed baptizetur.

Demetrius Aleptuninus dixit.

Vnum baptismum nos custodimus, quia ecclesiæ catholicæ soli rem suam uendicamus. Qui autem dicunt quia hæretici uere & legitime baptizare possunt, ipsi sunt qui non unum, sed multa baptismata faciunt. Nam cum hæreses multæ sint, pro earum numero & baptismata computabuntur.

Vincentius à Thibari dixit.

Hæreticos scimus esse peiores quàm ethnicos, si ergo conuersi ad deum uenire uoluerint, habemus utiq; regulam ueritatis quam dominus præcepto

Mar. 16. diuino mādauit apostolis dicēs: Ite, in nomine meo manum imponite, dæmonia expellite. Et alio loco: Ite & docete gentes, baptizantes eas in nomine patris & filij & spiritus sancti. Ergò primo per manus impositionē ad Christi pollicitationē uenire, aliâs aūt fieri secundo per baptismi regenerationem censeo non debere.
Matt. 28.

Marcus à Mactari dixit.

Mirandum nō est si hæretici, hostes atq; impugnatores ueritatis, rem sibi uendicent potestatis & dignationis alienæ: sed illud mirandū est, quod quidam nostri præuaricatores ueritatis hæreticis suffragātur, & Christianis aduersantur. Propterea decernimus hæreticos baptizandos.

Satius à Sicillippa dixit.

Si hæreticis in baptismo sua peccata donantur, sine causa ad ecclesiam ueniunt. Nā cū in die iudicij peccata sunt quæ puniantur, nihil est quod timere possint hæretici de iudicio Christi, si sunt remissionem peccatorū consecuti.

Victor à Gor dixit.

Cum peccata non nisi in ecclesiæ baptismo remittantur, qui hæreticū ad cōmunicationem sine baptismo admittit, utrunq; contra rationem facit, nec hæreticos purgat, & Christianos inquinat.

Aurelius ab Vtica dixit.

1. Timoth. 5. Cum dicat Apostolus non communicandum peccatis alienis, quid aliud quàm peccatis alienis communicat, qui hæreticis sine ecclesiæ baptismo communicat? Et ideo censeo baptizandos esse hæreticos, ut accipiant remissam peccatorum, & sic illis communicetur.

Confessor Iambus à Germaniciana dixit.

Qui hæreticorum baptisma probant, nostrum improbant, ut extra ecclesiam non dicam lotos, sed sordidatos negent in ecclesia baptizari oportere.

Lucianus à Rucumma dixit.

Gen. 1. Scriptum est: Et uidit deus lucem quia bona est, & diuisit inter lucem & tenebras. Si potest luci & tenebris conuenire, potest nobis & hæreticis aliquid esse commune. Propterea censeo hæreticos baptizandos esse.

Pelagianus à Lupertiana dixit.

3. Reg. 18. Scriptum est: Aut enim deus deus est, aut Baal deus est: ita & nunc, aut ecclesia ecclesia est, aut hæresis ecclesia est. Porrò si hæresis ecclesia nō est, quomodo esse apud hæreticos baptisma ecclesiæ potest?

Confessor & martyr Iader à Midila dixit.

Scimus non esse nisi unum baptisma in ecclesia catholica, & ideo non debemus admittere hæreticū nisi baptizatus apud nos fuerit, ne se putet extra ecclesiam catholicam baptizatum esse.

Item alius Felix à Mazrazana dixit.

Ephes. 4. Vna fides, unum baptisma, sed ecclesiæ catholicæ, cui soli licet baptizare.

Confessor Paulus ab Obba dixit.

Me non mouet ſi aliquis eccleſiæ fidem,& ueritatem non uendicat, quando Apoſtolus dicat:Quid enim ſi exciderunt à fide quidam illorum? Nunquid infidelitas eorum fidem dei euacuauit? abſit. Eſt enim deus uerax, eſt autem omnis homo mēdax. Si autem deus uerax eſt,quomodo eſſe apud hæreticos baptiſmi ueritas poteſt,apud quos deus non eſt? Rom.3.

Confeſſor Pomponius à Ioſiniana dixit.

Manifeſtū eſt hæreticos non poſſe baptizare,& remiſſionē peccatorū dare,qui poteſtatē nō habēt,ut aut ſoluere aut ligare aliquid in terris poſſint.

Confeſſor Venantius à Tiniſa dixit.

Si maritus peregre proficiſcens amico ſuo commendet uxorem ſuam cuſtodiendam,commendatam ſibi ille quanta poſſet diligentia cōſeruaret,ne ab aliquo ſanctitas & caſtitas adulteraretur,Chriſtus dominus & deus noſter ad patrem proficiſcens,ſponſam ſuam nobis commendauit, utrumne eam incorruptam & inuiolatam cuſtodiemus,an integritatem eius & caſtitatem mœchis & corruptoribus prodemus? Qui enim baptiſma eccleſiæ cōmune cum hæreticis facit,ſponſam Chriſti adulteris prodit.

Aymnius ab Auſuagiga dixit.

Nos unum baptiſma accepimus,& ipſum tenemus & exercemus. Qui autem dicit quia & hæreticis licet baptizare,ipſe duo baptiſmata facit.

Saturninus à Victoriana dixit.

Si licet hæreticis baptizare,excuſati ſunt,& defenſi illicita facientes. Nec uideo quare eos aut Chriſtus aduerſarios ſuos, aut Apoſtolus antichriſtos eos appellauerit.

Confeſſor Saturninus à Tucca dixit.

Gentiles ꝗuis idola colant,tamen ſummū deū patrē creatorē cognoſcunt & cōfitentur. In hunc Marcionitæ blaſphemāt,& quidā nō erubeſcūt Marcionis baptiſmum probare:quomodo tales ſacerdotes ſacerdotium dei aut ſeruant aut uendicant,qui hoſtes dei non baptizant,& ſic illis cōmunicant?

Marcellus à Zama dixit.

Cum peccata non niſi in eccleſiæ baptiſmo remittantur,qui hæreticum nō baptizat peccatori communicat.

Confeſſor Hireneus ab Vlulis dixit.

Si ideo eccleſia hæreticum nō baptizat quod dicatur iam baptizatus eſſe, hæreſis maior eſt.

Donatus à Cibaliana dixit.

Ego unam eccleſiā & unū baptiſma eius noui. Si eſt qui dicat apud hæreticos eſſe baptiſmi gratiā,ante eſt ut oſtendat & probet eſſe illic eccleſiam.

Zoſimus à Tharaſſa dixit.

Reuelatione facta ueritatis,cedat error ueritati, quia & Petrus qui prius circuncidebat,ceſſit Paulo ueritatem prædicanti. Gal.2.

Iulianus à Telepte dixit.

Scriptum eſt:Nemo poteſt aliquid accipere,niſi datum illi fuerit de cœlo. Ioan.3.

Si hæresis de cœlo est, potest & baptisma dare.

Confessor Faustus à Timida regia dixit.

Non sibi blandiantur, qui hæreticis patrocinantur. Qui pro hæreticis ecclesiastico baptismati intercedit, illos Christianos & nos hæreticos facit.

Geminus à Furnis dixit.

Quidā de collegis hæreticos præponere sibi possunt, nobis nō possunt, & ideo quod semel decreuim⁹ tenemus, ut ab hæreticis ueniētes baptizemus.

Rogatianus à Noua dixit.

Ecclesiam Christus instituit, hæresim diabolus, quomodo potest habere baptismum Christi synagoga satanæ?

Confessor Terapius à Bulla dixit.

Qui hæreticis ecclesiæ baptisma concedit & prodit, quid aliud spōsæ Christi quàm Iudas existit?

Confessor item alius Lucius à Membressa dixit.

Ioan. 9. Scriptum est: Deus peccatorem nō audit. Hæreticus qui peccator est, quomodo audiri in baptismo potest?

Item alius Felix à Buslaccenis dixit.

In hæreticis sine ecclesiæ baptismo admittēdis nemo cōsuetudinē rationi & ueritati præponat, quoniā consuetudinē ratio & ueritas semper excludit.

Alius Saturninus ab Itinis dixit.

Si potest antichristus dare alicui gratiam Christi, possunt & hæretici baptizare, qui appellati sunt antichristi.

Quintus ab Aggiua dixit.

Ille potest dare aliquid, qui aliquid habuerit: hæretici autem quid possunt dare, quos constat nihil habere?

Matth. 6. Alius Iulianus à Marcellina dixit.

Si potest homo duobus dominis seruire deo & mammonæ, potest & baptisma duobus seruire Christiano & hæretico.

Tenax ab Horreis Cæliæ dixit.

Baptisma unū est, sed ecclesiæ. Vbi ecclesia nō est, baptisma illic esse nō potest.

Confessor alius Victor ab Assuris dixit.

Ephes. 4. Scriptū est, quia deus unus est, & spiritus unus est, & ecclesia una, & baptisma unū. Quomodo ergo illic baptizari aliquis potest, ubi deus & Christus, & ecclesia una nō est?

Donatulus à Capse dixit.

Et ego semper hoc sensi, ut hæretici qui nihil foris consequi possunt, quando ad ecclesiam conuertuntur, baptizentur.

Martyr de schismaticis Verulus à Rusiccade dixit.

Homo hæreticus dare non potest quod nō habet, multo magis schismaticus, quicquid habuit amisit.

Pudentianus à Cuiculi dixit.

Nouitas episcopatus effecit fratres chariſſimi ut ſuſtinerem quid maiores iudicarent. Nam hæreſes nihil habere, nec poſſe manifeſtum eſt, atque ita ſi qui ex ijs uenerint, baptizari æquiſſime eſt ſtatutum.

Martyr Petrus ab Hipponezarito dixit.

Cum baptiſma unum ſit in eccleſia catholica, manifeſtum eſt, non poſſe extra eccleſiam baptizari. Et ideo in hæreſi tinctos ſiue in ſchiſmate uenientes ad eccleſiam, cenſeo baptizari oportere.

Item alius Lucius ab Auaſafa dixit.

Secundum autem motum animi mei, & ſpiritus ſancti, cum ſit unus deus pater domini noſtri Ieſu Chriſti & ſpiritus ſanctus & una ſpes, & una eccleſia, unum debet eſſe & baptiſma. Et ideo dico ſi quid ab hæreticis motum aut factum fuerit reſcindi debere, & eos qui inde ueniunt baptizandos eſſe.

Item alius Felix à Gurgitibus dixit.

Ego cenſeo ut ſecundum ſanctarum ſcripturarum præcepta baptizatus ab hæreticis extra eccleſiam illicite, cum confugere uoluerit ad eccleſiam, gratiam baptiſmi ubi licet ei dari conſequatur.

Puſillus à Lamasba dixit.

Ego credo baptiſma ſalutare non eſſe niſi in eccleſia catholica. Quicquid abſq; catholica fuerit ſimulatio eſt.

Martyr Saluianus à Gazauſala dixit.

Hæreticos nihil habere cõſtat, & ideo ad nos ueniunt ut poſſint accipere, quod non habent.

Honoratus à Tucca dixit.

Cum Chriſtus ueritas ſit, magis ueritatem quàm conſuetudinem ſequi debemus, ut hæreticos qui ideo ad nos ueniunt, quia foris nihil accipere potuerunt, eccleſiæ baptiſmo ſanctificemus.

Victor ab Octauo dixit.

Quod & ipſi ſcitis non olim ſum epiſcopus conſtitutus, & ideo expectabam prædeceſſorum conſilium. Hoc itaq; exiſtimo, ut quicunque ex hæreſi uenerint ſine dubio baptizentur.

Confeſſor Clarus à Maſcula dixit.

Manifeſta eſt ſententia domini noſtri Ieſu Chriſti, apoſtolos ſuos mittentis & ipſis ſolis poteſtatem à patre ſibi datam permittentis, quibus nos ſucceſſimus, eadem poteſtate eccleſiam domini gubernantes, & credentium fidem baptizantes. Et ideo hæretici, qui nec poteſtatem foris, nec eccleſiam Chriſti habent, neminem baptizare baptiſmo eius poſſunt.

Martyr Secundianus à Tabeis dixit.

Non debemus hæreticos noſtra præſumptione decipere, ut in eccleſia domini noſtri Ieſu Chriſti nõ baptizati, ac per hoc remiſſionem peccatorum non conſequuti, cum iudicij uenerit dies nobis imputent, quod per nos non ſint baptizati, & indulgentiam diuinæ gratiæ conſecuti. Propter quod cum

ſit una eccleſia, & unum baptiſma, quando ad nos conuertuntur, ſimul cum eccleſia & eccleſiæ baptiſmum conſequantur.

Item alius Aurelius à Cillani dixit.

1.Ioan.2. Ioannes apoſtolus in epiſtola ſua poſuit dicens: Si quis ad uos uenit & doctrinam Chriſti non habet, nolite eum admitere in domum ueſtram, & aue illi ne dixeritis. Qui enim dixerit illi, aue, communicat factis eius malis. Quomodo admitti tales in domũ dei poſſunt, qui in domũ noſtrã priuatã admitti prohibẽtur? Aut quomodo cũ eis ſine eccleſiæ baptiſmo cõmunicare poſſumus, qbus ſi aue tãtũ dixerimus factis eorũ malis cõmunicauimus?

Confeſſor Licteus à Gemellis dixit.

Mat.15. Cæcus cæcũ ſi ducat, ambo in foueam cadunt. Cũ ergo hæreticos conſtet non poſſe illuminare quenꝗ, utpote cæcos, baptiſma eorum non ualet.

Natalis à Boëa dixit.

Tam ego præſens quàm Pompeius Sabratenſis, quàm etiã Dioga Leptimagnenſis, qui mihi mandauerũt corpore quidem abſentes, ſpiritu præſentes, cenſemus quod & collegæ noſtri, quod hæretici communicationem habere nobiſcum non poſſunt, niſi eccleſiaſtico baptiſmo baptizati fuerint.

Iunius à Neapoli dixit.

Ab eo quod ſemel cenſuimus non recedo, ut hæreticos uenientes ad eccleſiam baptizemus.

Confeſſor & martyr Cyprianus à Carthagine dixit.

Meam ſententiã pleniſſime expreſſit epiſtola quæ ad Iubaianũ collegam noſtrũ ſcripta eſt, hæreticos ſecundũ euangelicã & apoſtolicã conteſtationẽ
1.Ioan.2. aduerſarios Chriſti & antichriſtos appellatos, quando ad eccleſiã uenerint unico eccleſiæ baptiſmo baptizandos eſſe, ut poſſint fieri de aduerſarijs amici, & de antichriſtis Chriſtiani. Finis.

OPERA QVAE VIDENTVR FALSO ASSCRIPTA CYPRIANO

DE MONTIBVS SINA ET SION, ADVERSVS IVDAEOS TRACTATVS.

PRobatio capitulorum, quæ in ſcripturis deificis cõtinentur, quæ in ueteri teſtamẽto figuraliter ſcripta ſunt, per nouũ teſtamentum ſpiritualiter intelligenda ſunt, quæ per Chriſtum in ueritate adimpleta ſunt. Nobis enim per Ieſum Chriſtum ſpiritualis intellectus datus eſt, ipſo Ieſu dicente: Vobis quidem datum eſt intelligere ſacramenta dei, alijs autem in ſimilitudinibus. Inuenimus in euangelio ſecundũ

cundum Ioannem ſcriptum eſſe: Lex per Moyſen data eſt, gratia & ueri- *Ioan.1.*
tas per Ieſum Chriſtum facta eſt, quæ lex Moyſi in monte Sina data eſt. *Eſa.2.*
Verum iterum inuenimus ſcriptum: De Sion enim exibit lex, & uerbum domini ab Hieruſalem. Quatenus hoc intelligere debemus, utrum Sina mons,ubi à deo Moyſi lex data eſt,& Sion mons unde lex exijt, an unum ſint,an uero alter ſit Sina mons, & alter ſit Sion mons.Inuenimus hæc no- *Sion & Sina montes diſtincti.*
mina duorum montium eſſe Hebraica: uerum Latina interpretatio nominum differentium ab inuicem oſtendit aliud eſſe Sina montē,& aliud montem Sion.Hæc eſt interpretatio de Hebraica lingua in Latinā. Sina mons interpretatur tentatio æterna & odium: æque & Sion interpretatur tentatio exacerbationis & ſpeculatio. Vides ergo in Hebraica interpretatione non ſibi ſimilare, ſed neque eſſe unum montem, ſed potius duos inuicem à ſe differentes gratia & honore. Præterea cum dicat Dauid propheta in pſalmo primo: Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montem *Pſal.2.*
ſanctum eius,annuncians imperium eius.Ecce quatenus montem Sion ſanctum deſignat.Vnde manifeſtum eſt montem Sion cœleſtem eſſe & ſpiritualem,& Sina eſſe terrenum.Nihil enim poteſt quod in terra eſt eſſe ſanctum, cum totus mundus propter facta mala à diabolo ſit maculatus, dicente Ieſu: Odit me ſeculum,quia & ego illud, quia mala ſunt facta illius. *Ioan.7.*
Ex qua re quicquid eſt in hoc ſeculo terreno,ſanctum eſſe non poteſt. Sion autem montem ex prophetico dicto cōſtat eſſe ſanctum & ſpiritualem. In quo monte à ſpiritu ſancto filius dei rex conſtitutus eſt,annuncians uoluntatem & imperium dei patris ſui: & Sina montem terrenum eſſe in arida terra cōſtitutum,qui eſt in Syria Palæſtina,ubi eſt terra Iudæa,ubi eſt & ciuitas illa interfectrix prophetarū,ante cuius portam Chriſtus à Iudæis crucifixus eſt in horto,quę ciuitas dicitur Hieruſalem per Eſaiam prophetam, ſpiritualiter uero execrata & derelicta.Nec immerito & deus ex eodē monte Sina terreno per Moyſen adhuc in carne terrena primi hominis poſitū populo Iudæorum terreno & carnali, legem à deo recepit illis tradendam, digitis ſacris ſcriptam in duas tabulas lapideas, licet digitis ſacris, tamen digitis in figura carnis,quaſi populo carnali & duriſſimo,ſicut fuerunt tabulæ lapideæ duriſſimæ, in quibus tabulis legem acceperunt. Ideo in duabus ſignificans unitatē populi diuidi in duas partes, partē quæ ſaluatur, & partem incredulā quæ perit,dicente angelo ad Rebeccam uxorem Iſaac, Duæ *Gen.25.*
gentes in utero tuo ſunt, & duo populi de uentre tuo diuidētur,& populus populum ſuperabit,& maior ſeruiet minori.Rebecca uero figurā portat eccleſiæ,ſicut Iſaac uir eius typū in ſe portabat Chriſti.Ergo cū dicit,duæ gentes in utero tuo ſunt,quia & de gētibus duas partes futuras deſignabat,partem idololatriæ deditā, & partem credulam uiuentē per fidem,hanc unam

partem gentium deſignat in utero eccleſiæ permanere generationē in æter/ num in figura Rebeccæ,& partē populi infidelium Iudæorum à uentre tūc Rebeccę diuidi & ſeparari à natiuitate eccleſię. Hæc fuit præfiguratio in Geneſi per angelū ſpiritualiter annunciata, hæc uero nomina eorū montium talem habent interpretationē in lingua Latina, demonſtrantem ueritatem, qui ſint hi duo montes Sina, uel nunc Sion: quod quidem poſt paululū di/ cturi ſumus. Ita enim hanc ueritatis interpretationē probauimus, de princi/ pio generis humani uenientem. Ita enim omnipotens deus ab initio mūdi, & deinceps omni homini naſcendi dedit tempus, & nati nomina à parenti bus ſuis accipiebant, non quidē ex ſe, ſed à deo mente impellebantur. Qui antequàm fiant præſcius futurorū, quales poſt cremētum ætatis ſuæ futuri eſſent, poſteriori tempore uegeti in nominibus Hebraicis deſignabantur. Quid ſingulis futurū eſſet, interpretatio nominū deſignabat ueritatē, ſicuti tunc temporis in patriarchis cōpletum eſt, ſecundum primi hominis carnē ex terra & limo eſſe ex ipſo protoplaſto probamus ueritatē. Nomē accepit à deo. Hebraice Adā interpretatur terra caro facta, eo quod ex quatuor car dinibus orbis terrarum pugno comprehendit, ſicut ſcriptū eſt: Palmo menſus eſt cœlum, & pugno comprehendit terram, & finxit hominem ex omni limo terræ. Ad imaginem dei fecit illum. Oportuit illum ut ex his quatuor cardinibus orbis terræ nomen in ſe portaret Adam. Inuenimus in ſcriptu/ ris per ſingulos cardines orbis terræ eſſe à conditore mundi quatuor ſtellas cōſtitutas in ſingulis cardinibus. Prima ſtella orientalis dicitur ἀνατολή, ſe/ cunda occidētalis δύσις, tertia ſtella Aquilonis ἄρκτος. Quarta ſtella meridiana dicitur μεσημβρία. Ex nominibus ſtellarum numero quatuor, de ſingulis ſtellarū nominibus tolle ſingulas literas principales, de ſtella Anatole a, de ſtella Dyſis d, de ſtella Arctos a, de ſtella Meſembria m. In his quatuor lite ris cardinalibus habes nomen Adā. Nam & in numero certo per quatuor literas Græcas deſignatur ἀδὰμ hoc modo, α μία, id eſt unū. δ τέσσαρα, id eſt, quatuor. α, id eſt unū. μ τεσσαράκοντα, id eſt quadraginta. Ex quibus reſultat numerus quadragenarius ſenarius, paſſionē carnis Adæ deſignans, quam carnē in ſe figuralem Chriſtus portauit, & eā in ligno ſuſpendit. Quæ caro dominica à deo patre Ieſus uocata eſt. Spiritus ſanctus qui de cœlo deſcen/ dit, Chriſtus dei uiui deo uocatus eſt, ſpiritus carni mixtus eſt Ieſus Chri/ ſtus. Hic ergo numerus xlvi. paſſionē declarat, eo qđ ſexto milleſimo anno hora ſexta paſſus à mortuis reſurgens, quadrageſimo die in cœlos aſcendit. Vel quia Salomon quadragintaſex annis templū deo fabricauerit. In cu/ ius templi ſimilitudinē Ieſus carnē ſuā eſſe dixit, dicens phariſæis: Deſtruite fanū iſtud, & ego in tribus diebus excitabo illud. Et phariſæi dicebant: qua/ dragintaſex annis ædificatum eſt fanum iſtud, & hic in tribus diebus ſuſci/ tabit illud? Dicebat autem Ieſus fanum de corpore ſuo. Deinde Abel filius

Nomina na/ ſcentibus con/ ſona dabātur.

Adā terra in/ terpretatur.

Eſa. 40.

Gen. 2.

Stellæ quatu/ or cardinibus mundi conſti/ tutæ Adā cō/ ponunt.

Auguſtinus tractatu 9. & 10. in expoſi/ tione euange. Ioan. 2.

Matt. 26.

Adæ

Adæ nomen accepit Hebraicum,signans fratris interfectionem, & parentũ luctum. Item Enoch,qui ante diluuiũ deo iustus complacuit, & ideo de isto mundo in carnis suæ natiuitatẽ uiuus translatus est in loco,ubi deus scit,ex quo loco cõsummationem mundi innouare habet in hoc mundo,unde etiã translatus est ad confundendum & reuincendum antichristũ. Quo interfecto martyria sua complebunt uiuentes in æternum in secula seculorum. Et ideo Enoch interpretatur innouatus. Deinde Iob iustus,qui ante diem iudicij meruit uocẽ iudicis laudari,& ideo diabolo deuicto & superato, Iob interpretatur charissimus dei. Aeque & Abraham in sinu à natiuitate a parẽtibus suis Abram uocatus est,tẽtatus uero à deo fidelis inuentus est,& à deo benedictus pater multarũ gentium constitutus est,& ideo immutato nomine à deo Abrahã uocatus est,interpretatur pater multorũ populorum. Ecce interim de multis probationibus pauca diximus, ut ad duorum montium nominum prouenientes interpretationes,quorũ montium nomina probemus,qualiter designata sint ad nostram instructionem,ut ex hac interpretatione nominũ intelligamus mõtem Sina esse terrenũ, & montem Sion esse cœlestem. Spiritualiter interpretatur Sina tentatio æterna,& odiũ,& mons Sion tentatio exacerbationis æternæ & speculatio. Ita intelligitur cum dicitur mons Sina tentatio æterna & odium,eo quod ex eo monte Moyses legem acceperit populo durissimo & cõtumaci. Per quam legem tentati à deo æterno, & inuenti sunt nõ posse eandẽ legem sustinere in perpetuũ, exinde deo in odium conuersi sunt. Ideo in nomine montis Sina,unde legem acceperant,interpretatio nominis designauit populum tentatũ à deo,& in æternum odium esse conuersos,ideo dicitur Sina tentatio æterna & odiũ. Inuenimus in scripturis eos esse à deo tentatos ita positum, dicente domino ad Moysen: Exeat populus iste,& colligant diurnum in diem,& tẽtabo eos an possint legem meam sustinere an nõ, & tentati à deo per legẽ, inuenti sunt ab ea lege alieni. Exinde deo in odium æternum conuersi sunt, & completa est interpretatio Sina. Manifesta uero & Moysen,per quem eos deus per legem tentauit,in Latino interpretatur similiter Moyses tẽtatio dei, & inuentio,per quem tentati à deo inuenti sunt alieni à legis obseruatione, ideo in æternum deo in odium conuersi sunt. Hoc odium in ipso genere Iudæorũ scriptum inuenimus dicẽte Isaac de duobus suis filijs Esau maiore, & Iacob minore dicens. Iacob dilexi, Esau autẽ odio habui. Esau uero maior pilosus fuit totus,inquit,quasi coriũ pilosum,in figuram populi maioris impietate delictorum suorum constitutus. Et Iacob fuit lenis & minor in figura populi nouellioris,qui ex dicto audientiam per credulitatis fidem ex aspredine seculi in lenitatem conuersus est ad Christum dominum, & dei filium. Ecce probauimus per scripturarũ fidem populum maiorem & uetustiorem esse deo in odium conuersum,secundum interpretationẽ montis Sina dicentis,

Enoch interpretatio.

Iob interpretatio.

Abraham interpretatio.

Sina quid mystice.

Exod. 16.

Gen. 27.

tentatio

tentatio æterna & odium. Atq; etiam Sion mons ita interpretatur tentatio-
exacerbationis & speculatio. Hæc uero interpretatio Latina ligni sacri passi
Sap. 2. onem designat, dicente Salomone de ipsa passione dominica: Contumelia
& tormento interrogemus illũ, ut sciamus reuerentiam illius, & probemus
patientiam ipsius, & tentemus quæ uentura sunt illi. Si enim uere filius dei
est, suscipiet illũ, & liberabit eũ de manibus cõtrariorum, morte turpissima
condemnemus illum. Hæc cogitauerunt & errauerunt, excæcauit illos mali-
cia ipsorum, & nõ intellexerunt sacramenta dei. Ecce tentatores Iudæos. Itẽ
Psal. 105. scriptum est: Et tentauerunt deũ in loco inaquoso. Speculum uero altitudi-
Can. 1. nem ligni declarat dicente Salomone: Posuerunt me uelut custodiã poma-
riĳ, eo quod in horto in ligno cõfixus inter duos latrones pependit, & de al-
titudine ligni ambos speculatur in figura duorum populorum malefacto-
rum. Gentes in seculi mala facta iacentes, & Iudæos interfectores prophe-
tarum: Hi sunt duo populi malefactores, quorum figuram in se portabant
Latro blasphemus. duo latrones, inter quos pependit innocens. Vnus blasphemabat, alius ue-
Latro confessor. ro confessus est, quia innocens iniuriam patitur. Iesus aũt ambos speculaba
tur de ligno speculatorio blasphemũ & cõfessorem: confessorem saluauit, &
blasphemum perdidit, sicuti de duobus populis fecit. Persecutores derelicti
qui in æternæ mortis sententia sibi nõ crediderint, si sic de seculo exierint pe
rient. Gentes uero ad se conuersæ fidem sibi habentes, quia filius dei est, sal
uati uidebunt in æterna secula seculorum imperatorem & regem suum. Ve
rum ipsam passionem pendens in ligno, duas partes populi prospiciẽs spe-
culabatur, de alto ligno partem populi, qui uiderat uirtutes eius mirabiles
& deificas, patientem illũ. Aliĳ iniuriam dolentes plorabant, aliĳ uero Iudæi
irridentes de arundine caput ei quassabant blasphemantes & dicẽtes: Aue
Matt. 27. rex Iudæorum: Vbi est pater tuus? ueniat & liberet te de cruce. Exinde exa-
Ioan. 19. cerbatus pater fecit cœlum patefieri & tonitrua facta sunt insustinibilia, ter-
ra commota, patefacta sunt sepulchra & corpora, à semetipso uelum tẽpli
scissum est in duabus partibus, & à tanto fragore cœli & terræmotus oẽs
qui stabant ante lignũ, aliĳ dolentes, aliĳ uero blasphemãtes illudentes pro-
strati in faciem iacuerunt trementes tanq̃ mortui. Tunc Iudæi intellexerũt
se offendisse dominum, & in luctum cõuersi sunt, & fuit exacerbatio. Eo eñ
tempore quo in ligno confixus pependit dies fuerunt azymorum, qui sunt
dies festi Iudæorum. Eo die metuentes factum esse terræmotum & cœli fra
gorem prostrati facie in terra plangentes in luctum conuersi sunt, & in ipsa
Amos. 8. passione compleuit propheticũ dictum: Et conuertam dies festos eorum in
luctum, & cantica eorũ in lamentationẽ. Ante eñ cũ captiui detenti essent
1. Machab. 1. à Babyloniĳs, dicebant illis Babylones: Cantate nobis cãtica de canticis Si-
Psal. 136. on, & Iudæi lamentantes captiuitatem suam dicebãt ad Babylonios, ut di-
ximus lamẽtantes se: Quomodo cãtabimus canticũ domini in terra aliena?
Ecce

Ecce quatenus impleta eſt interpetatio montis Sion, tentatio exacerbatio-
nis & ſpeculatio, unde manifeſtum eſt montem Sion ligni ſacri regnum in
ſanctitate iuſtificatum dicente Dauid: Annunciate regnũ dei in gentibus, *Ibidem. 95.*
quia dominus regnauit de ligno, & tranſiuit in gentibus. De quo regno li-
gni regalis idem propheta dicit: Ego autem cõſtitutus ſum rex ab eo ſuper *Ibidem 2.*
Sion montem ſanctum eius, annuncians imperium eius. Quod dictũ pro-
pheticum per Pontium Pilatum in ſua paſſione pendens in ligno comple-
uit. Pontius Pilatus infuſa mente à deo accepit tabulam & titulum, & ſcri-
pſit tribus linguis, Hebraice, Græce & Latine, Ieſus Nazarenus rex Iudæo- *Chriſti titulus*
rum, & in capite ligni clauis tabulam cum nomine regis Iudæorũ confixit.
Tunc manifeſtauit propheticũ dictum, eo quod ſpiritualiter mons Sion
crux eſt, quæ eſt uirtus dei, apoſtolo Paulo dicente: Crux Chriſti nõ creden *1. Cor. 1.*
tibus ſtulticia eſt, credentibus autem uirtus dei eſt, & iterum dicit: Nos au-
tem annunciamus uobis Chriſtum, & hunc crucifixum. Iudæis quidẽ ſcan-
dalum, ſtulticiam autem gentibus, ipſis autem uocatis Iudæis & Grȩcis dei
uirtutem & dei ſapientiam. Sic uero & alius propheta declarat lignum paſ-
ſionis dominicæ eſſe montem Sion ſanctũ, in ſpiritu ita dicens: Quis aſcen- *Pſal. 23.*
dit in montem domini, & quis ſtabit in loco ſancto eius? Innocens mani-
bus, dextera læuaꝗ extenſis manibus clauis fixis, innocentiã demonſtrans.
Ideo dicit innocens manibus, & mundo corde, qui non accepit in uano ani-
mam ſuam, & non iurauit ſubdole proximo ſuo, hic accipiet benedictionẽ
à domino, & miſericordiam à deo ſalutari ſuo. Omnis paſſio hominum in
terram cadet, hæc ſola paſſio crucis ſtantem demonſtrat. Vnde uere dici-
mus montem ſanctum lignum eſſe paſſionis. Inde innocens manibus &
mundo corde, hoc dicto prophetico Iudæos redarguebat, qui Moyſen prȩ
ponentes Chriſto domino illius, eo quod Moyſes cum in montem Sina
aſcendiſſet, ut legem Iudæis acciperet, innocens manibus & mundo corde
non fuit. Neq; enim mundo corde, eo quod Ægyptiũ calce percuſſit in Æ-
gypto, & mortiferauit eum, cum manibus ſuis in arena obruerit. Chriſtus
autem in montem ſanctum aſcendit lignum regni ſui, ut moreretur à Iu-
dæis, quanquam ipſe aliquem hominum non mortiferaret, niſi ſolum dia-
bolum inimicum generis humani. Exinde in montem aſcendens innocens
& mundo corde, & ideo propheta dicit: Quis aſcendet in montem domini,
& quis ſtabit in loco eius? Innocens manibus & mundo corde. Et declara-
uit montem Sion ſanctum eſſe ſanctam crucem, dicẽte æque propheta: De *Eſa. 2.*
Sion exiet lex, & uerbum domini ab Hieruſalem: Lex Chriſtianorum crux
eſt ſancta Chriſti filij dei uiui, dicente æque propheta. Lex tua in medio
uentris mei. Percuſſus in lateris uentre de lancea, ſanguis & aqua mixtus
perfuſus affluebat, unde ſibi eccleſiam ſanctam fabricauit, in qua legẽ paſ-
ſionis ſuæ conſecrabat dicente ipſo: Qui ſitit, ueniat & bibat. Qui credit in *Ioan. 7.*

me,ſicut ſcriptum eſt,flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ. Item in pſal mis. Et erit uelut lignum quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarũ, quod fructum ſuum dabit in tempore ſuo. Ecce uerbum propheticum fructum re ſurrectionis die tertio ſpiritualiter intelligendum dicens: De Sion enim exi- et lex,hoc eſt de ligno regali,& uerbum domini ab Hieruſalem, quæ eſt ec- cleſia. Caro ligno confixa emiſit uerbum dominicum dicens,heli,heli. Et ad- impletum eſt per propheticum ſpirituale ante dictum: De Sion exiet lex & uerbum domini ab Hieruſalem. De qua dicitur in Apocalypſi: Vidi Hieru ſalem de cœlo deſcendentem nouam ciuitatem quadratam per quatuor e- uangelia,habens duodecim fundamenta duodecim prophetarum, duode- cim portas duodecim apoſtolorum,per quorum annunciationem Chriſtia ni in hanc ciuitatem ſanctam & nouam introierunt,quæ ſpiritualis eſt eccle ſia. Ecce probauimus per omniũ ſcripturarum deificarũ fidem duos montes Sina in terra,& Sion in cœlo,duorũ teſtamentorum portare figuram, uete- ris Sina,& noui Sion. Ex quibus Sion duobus montibus uide & duo teſta menta,his poſteriori tempore demonſtratos & declaratos duos populos, ueterem & priorem Iudæorum, & nouum & poſteriorem populum Chri- ſtianorum: Iudæos terrenos,qui terram promiſſam à deo acceperunt carna les, & Chriſtianos cœleſtes, qui regna cœlorum à deo promiſſa accepturi ſunt in futuro ſeculo. Caro enim Chriſtianorum ſpiritualis, & immortalis erit. Aliam probationẽ ueritatis ſcripturis poſitam ex ea ueritate cœleſtem & ſpiritualem facimus figuratam comparationem de huiuſmodi conuer- ſis. Diximus enim montis ſancti Sion,quod lignum regale & ſacrum habe ret interpretationem de Hebraico,Græco uel Latino, tentatio exacerbatio- nis uel ſpeculatio,eo quod de ligno ſpeculabatur ante ſe ſtantes bonos & malos. Ita inuenimus ipſum ſaluatorem per Salomonem ſpeculum imma- culatum patris eſſe dictum,eo quod ſanctus ſpiritus dei filius geminatum ſe uideat pater in filio,& filius in patre,utriq; ſe in ſe uident, ideo ſpeculum immaculatum. Nam & nos qui illi credimus, Chriſtũ in nobis tanquam in ſpeculo uidemus,ipſo nos inſtruente & monente in epiſtola Ioannis diſcipu li ſui ad populum. Ita me in uobis uidere, quomodo quis ueſtrum ſe uidet in aqua aut in ſpeculo,& confirmat Salomonicum de ſe dictũ dicente: Qui eſt ſpeculum immaculatum patris. Verum etiam & uitem ſe eſſe dixit,pa- trem ſuum agricolam. Si ergo Chriſtus uitis uera,utiq; conſtat quia & nos qui in illo credimus,& ipſum induimus,ſumus uitis uera, quæ eſt uinea do- minica: Et Chriſtus cuſtos uineæ ſuæ dicente Salomone: Poſuerunt me cu- ſtodem in uineam. Inuenimus ergo in conuerſos huiuſmodi in ſimilitudi- nem ſpiritualem figuraliter eſſe uineam habentem dominum & poſſeſſorẽ ſuum. Verum tempore maturo prope dies uindemiarum ponunt in uine- am cuſtodem puerum in alto ligno media uinea confixo,& in eo ligno faci-

Apoc.21 · *Christus patris speculum* · *Sap.7* · *Ioan.15* · *Canti.1*

unt ſpeculum quadratũ de arundinibus quaſſatis,& per ſingula latera qua/
draturæ ſpeculi faciunt cauernas ternas,quæ faciũt cauernas duodecim.Per
quam quadraturam cauernarum cuſtos puer omnem uineam perſpiciens
cuſtodiat cantans,ne uiator ingrediens uineã dominicam ſibi aſſignatam
uexet,uel fures uuam uineæ cõculcent.Quod ſi importunus fur egens in ui/
neam uoluerit introire & uuã demere, illic puer ſolicitus de uinea ſua dein/
tus de ſpecula dat uocem maledicens & comminans, ne in uineã uiator fur
audeat accedere dicens,rectus ambula. Fur autem timens uocem pueri ſibi
comminantis refugit de uinea,ſpeculum uidet,uocem audit, puerum intus
in ſpeculo ſibi comminantem non uidet,timens poſt uiam ſuam uadit. Hic
conuerſus ſecularis ſimulat gratiæ ſpirituali. Ita eſt enim & in populo deifi/
co ſicut in uinea terrena. Vinea dominica & ſpiritualis plebs eſt Chriſtiano/
rum,quæ cuſtoditur iuſſu dei patris à puero Chriſto in ligni ſpeculo exalta/
to. Quod ſi uiator diabolus perambulans uiam ſecularẽ, ſi auſus fuerit de
uinea ſpirituali hominem de plebe dominica ſeparare & uexare, ſtatim à
puero cœleſti correptus,& ſpiritualibus flagris emendatus, exulans ad cen/
teſimum effugit in locis aridis & deſertis.Hic eſt cuſtos puer filius domini/
cus,qui uineam ſuam ſibi à patre commendatam ſaluandam & reſeruan/
dam cuſtodit,pro quo per Eſaiam prophetam canit dicens:Ecce puer meus *Esa.42*
filius meus dilectiſſimus,ſuper eum ponam ſpiritum meum, & iudiciũ gen *Matth.11*
tibus nunciabit,non clamabit neq; contendet Arundinem quaſſatam non
confringet,& linũ fumigans non collocabit, quoadusq; expellat in conten/
tione iudicium,& in nomine eius gentes credant.

TRACTATVS DE REVELATIONE CAPITIS BEA/
ti Ioannis Baptiſtæ.

NArrat Ioſephus uinctum fuiſſe Ioannem Baptiſtam in ca
ſtello Macheronta,ibiq; caput eius truncatum fuiſſe,ac de/
nuo ſepultum in Sebaſte ciuitate regionis Palæſtinæ, quæ *Macheronta*
quondam Samaria eſt appellata.Poſt longum uero tem/
pus monumentum eius pagani inuaſerunt,& oſſa per cam
pi planiciem diſſipauerunt,rurſumq; collecta, igne concre/
mauerunt,& poſtea per agros cremata proiecerũt. Poſtea uero aduenerũt
quidam monachi religioſi uiri de Hieroſolymis ad locũ eiuſdẽ monumen/
ti,audientes ea quæ Ioanni acciderant, & quicquid potuerunt ex oſſibus il/ *Oſſa Ioannis collecta*
lius colligentes ad patrem ſuum Ioſephum detulerunt Hieroſolymam,& il
le tranſmiſit ea cum aliȷs uiris religioſis Athanaſio Alexandriæ pontifici fi/
deliſſimo.Ibiq; miro modo fuerũt ſeruata uſq; ad tempus Theophili eiuſ/
dem urbis epiſcopi. Qui Theophilus iubente Theodoſio principe omnia
idolorum phana in illa regione Chriſto fauente deſtruxit, & eccleſiã miræ
magnitudinis conſtruxit, & in honorem eiuſdem ſancti Ioannis Baptiſtæ

consecrauit, & illius ossa quæ sibi direxerat suprascriptus Athanasius in eadem ecclesia congregatis sibi uicinis pontificibus ex omni parte cateruatim omnibusq́ ordinibus clericorum & populorum honorifice constituit. Igitur accedente paschali festiuitate decollatus est Ioannes Baptista imperante nequissimo Herode, qui dari saltāti puellæ caput eius iussit, & multo post decollationem eius, accedente illo anno quo constructa est ecclesia in nomine eius, & ossa eius ibidem collata à Theophilo pontifice, iubente Theodosio principe, in honore eius consecrata est quarto calendas Septembris. Solennitas nanq́ eius mirifice est consecrata in dedicando. Caput autem illius tunc temporis repositum adhuc erat in loco quo illud in absconso uxor Herodis deposuerat, nemine sciente postquàm à filia in disco suscepit. Si quis omnia plenius uoluerit scire, chronicam Marcelli principis legat, & ibi reperiet duos monachos ab Oriente in Hierusalē uenisse causa orationis, in tempore Marciani Imperatoris. Quibus monachis in uisione angelica dictum est: Ite ad palatium Herodis, qui quondam hic fuit perfidus princeps, introeuntes perspicite diligenter, & ubi fumum è terra ascendentem uideritis, fodientes ibi caput Ioannis Baptistæ incunctanter inuenietis. Et ita fecerūt, & cum magno honore clanculum secum Hierosolymā deportauerunt. Et non multo post à latronibus raptum est: mittentes in quodam specu ibidem dimiserunt, donec idem Ioannes Christo auxiliante cuidā uiro religioso nomine Marcello sacerdoti, qui in eodem specu morabatur ut eremita, reuelauit dicens: Accipe caput meum, quod in hoc specu depositum est à latronibus, & defer illud Iuranno episcopo, qui nunc præest Alexandriæ ciuitati post Theophilum deo charum, ubi reliquiæ corporis mei requiescūt. Et sic fecit Marcellus Christo annuente. In eadem igitur solennitate collectionis reliquiarum illius & translationis & ecclesiæ consecrationis allatum est caput Ioannis Baptistæ ad ciuitatem Alexandriæ à Marcello presbytero, & datum Iuranno episcopo, quarto calendas Septembris. Et Iurannus suscepit illud collocans mirabiliter in eodē loco perpetim custodiendū. Et ideo hodierna festiuitas collectio beati Ioannis Baptistæ non decollatio nominanda Christo annuente, sed inuentio ac reuelatio capitis eius. Iamq́ idem uir domini Iurannus episcopus & Marcellus sacerdos feliciter ad dominū ex hoc mundo in pace migrauerant. Annis euoluentibus non plurimis cuidam uiro religioso sacerdoti ac monacho Felici nomine, qui orationis gratia ab Occidentali parte in illis diebus Hierosolymam adierat, angelica uisione dictum est: Felix surge concitus & pergens ad ciuitatē Alexandriæ inuenies ibi ecclesiam in honorem sancti Ioannis Baptistæ consecratam, ubi caput eius cum tribus paruulis innocentibus reconditū est. Quod accipiens transfer in partibus Galliarū in regione Aquitaniæ, in loco quē tibi ostendero. De qua uisione certus expergefactus reuerendus senex gaudio amplissimo

Ioannes truncatus.

Decollationis Ioannis instituta solēnitas.

Ioannis caput inuentum.

plissimo repletus, pergens illico ubi iussus fuerat, sicuti ei dictum fuerat, cuncta reperiens, rectori sui itineris grates innumeras rependit. Properansq; ad locum, thesaurum sibi à deo destinatum in unius sportellæ conclusit sinu. Statimq; retro iter arripiens iunctis sibi socijs septem fratribus suis, qui cum eo ibi erant, uallansq; omnem regionem illam, perueniens ad littora maris, inuenit nauem cum remigibus ac gubernaculis à deo paratam: Quam ingressus est cũ thesauro & magni precij margaritis. Igitur fratres & socij eius descendentes cum eo in naui gratias agentes in hymnis & laudibus deũ benedicentes, alta petũt æquora. Cumq; in mare iter agere cœpissent, Felix eleuatis oculis ad cœlum palmas tetendit dicens: Domine Iesu Christe, qui fecisti cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt, & profundum abyssi intueris, qui super undas maris siccis pedibus ambulasti, & Petrum mergentem manu erexisti, & Paulum ter de naufragio liberasti: libera nos de magnis fluctibus huius pelagi, ut uiuentes benedicamus nomen tuum in secula. Mittere etiam domine dignare sanctum angelum tuum de cœlis, ut sit dux itineris nostri, sicut fuit quondam patribus nostris, quãdo eduxisti eos de terra Ægypti in fortitudine magna, & in manu tua ualida, & perduc nos recto itinere ad locum optatum, ad sanctas & preciosas margaritas collocãdas. Hæc & his similia orante beato Felice, ecce nubes lucida descẽdit super nauem, & de medio nubis egressa est columba adinstar niuis, & super puppim nauis immobilis perstitit, tã in die quàm in nocte, usque dum in partibus Aquitaniæ ad littus maris Oceani pertingerent. Cumq; non lõge à terra se esse cognouissent, diuerterunt ad portum qui appellatur Angolismensis, qui est situs in pago Alniensi. Ibiq; exeũtes de naui ad terram paulisper requieuerunt. Mouentes autem ex eodem loco quasi miliaria duo, inuenerunt eminus corpora mortuorum, regem uidelicet Vuandalorum cũ omni exercitu suo iacentem super faciem terræ, ut opinor quasi uiginti milia uirorum. Quoniam egressus fuerat isdem populus crassa ceruice de uagina sua per mare cum classe magna, & uentus uehemens irruit in eos, & transuexit in partes occidentis in supradictum portum Angolismensem. Nunciatũq; est Pipino regi Aquitanorum, quod gens Vuandala regnum eius inuaderet. Misitq; in omnes terminos Aquitanorum ac Xanctonicæ, necnon Angolismæ, siue in omnes terminos eorum, ut contra eos pergerent ac dimicarent, quia isdẽ rex Pipinus tunc morabatur in territorio Alniense super fluuium Vultonna, in palatio qui uocatur Engeriacus, inter medios fines Pictauorum ac Xanctonicæ. Deniq; cum isdem rex Pipinus cum omni multitudine armatorum occurreret hostibus suis, fecit dominus salutẽ magnã omni exercitui suo, ita ut nullus euaderet ex hac multitudine, qui non cæde uastaretur. Supra dictus aũt rex uidens sibi à domino auxilium de cœlo fuisse præstitum, & ultorem de inimicis, ita ut non minuerẽtur de exercitu suo

Felicis oratio

Columba Felici apparuit.

Vuandali in Aquitaniam deiecti.

Pipinus Vuãdalis occurrit

Pipinus uictor.

nisi uiginti uiri quos præ cæteris ualde diligebat. Quos accipiens singulis deposuit feretris. Lætus pro uictoria, mœstus pro amissorum funeribus exercitum reuocat, pergere cupiens ad propria. Cumq; ab hac cæde quasi quatuor miliaribus disiūcti essent, figere tētoria imperat, pressusq; somno stratum suum parari in papilionibus iubet. Tunc pro lassitudine somno ingruente uox diuina oblata est dicens ad eum: Cur te piger somnus ita pressit? Noueris magni uiri Ioannis Baptistæ caput ex transmarinis partibus ab Oriente cum tribus paruulis innocentibus ad hunc pagum deferri, & propter eius meritum in hoc prælio diuinitus uictoriam tibi à domino esse collatam. Respondit ei rex Pipinus in uisione dicēs: Si tanta beneficia propter eius meritum in me uigent, indica mihi quid agam: aut quemadmodū inuestigare uel inuenire potero eū? Respondit ei uox diuina dicens: Ecce post tergum tuum sequuntur te septem fratres in habitu peregrinorum, & unus qui cæteris præesse uidetur Felix uocatur. Vade in occursum eorum cū paucis, & in humilitate cordis benigne suscipe. Adornatisq; preciosissimis margaritis pacifice tecum ducere coneris, & uidebis magnalia dei. Vir autē domini Felix uisa tanta multitudine cæsorum corporū pauore perterritus, tamen de adiutorio dei confisus confortat socios, & ut paulisper iter agerent, admonet. Diuertentesq; ex aduerso paruulum sibi statuerunt habitaculū, ut eadem nocte usq; mane in eodem permanere potuissent. Prædictus autem rex Pipinus à somno euigilans intra semetipsum cogitare tacitus cœpit ex uisione quam uiderat, quid agere deberet, recogitās quia in antiquis est sapientia, & multorum præteritorum prudentia. Mittensq; concitus accersiri iubet uirum prudentem, ac in omnibus operibus pollentem nomine Felicem, ut de tanta manifesta uisione dominū pulsarent, ut eis salubre consilium suggerere dignaretur. Igitur consilio inuentum est, ut exutis uestibus & calciamentis suis in cinere & cilicio nudis plantis incedentes, sicuti oraculo diuino admonitus fuerat, obuiam famulis dei procederent. Cumq; se mutuo conspexissent iacentes, tam ipse quàm omnes qui aderant, proni in terram tam diu adorauerunt, quoadusq; famuli dei ad locū ubi iacebant pertingerent. Cumq; dominum benedixissent, & seinuicem salutassent, osculū pacis sibimet dederunt. Leuantesq; se à terra lachrymabiliter interrogabāt seinuicem, qua causa hæc quæ uiderant & audierant accidissent. Vir autem domini Felix cuncta intelligens à deo esse manifesta, retexit historias quēadmodum Hierosolymis iuerit orationis gratia, & thesaurum suum abscōditum diuina misericordia ei reuelauerit, & facta oratione cū omnes respōdissent: amen. eleuatis Felix preciosissimis margaritis, capite scilicet Ioannis Baptistæ & reliquijs sociorum eius beatorum martyrum innocentiū cum hymnis & laudibus psallentium dirigit chorum. Quo audito cunctus exercitus qui in castris erat, quasi unus uir ei obuiam processit numero triginta milia

Vox ad Pipinum.

Senes prudentes.

Ceremoniæ suscipiendo capite Ioannis.

milia uirorum. Exequias uero mortuorum qui in prælio corruerant, secum deferentes petebant auxilium à domino per præcursorem suum Ioannem, ut cuius reliquiæ deportarentur diuina gratia manifestare dignaretur, promittentes se tantā fidem habere ut quicquid peteretur sanctus Ioannes domino annuente, tribuere posset. Apprehendentesq́ sportellam, in qua beati Ioannis Baptistæ caput continebatur, singulis feretris imposuerunt mortuos tangentes. Miro atq; inæstimabili modo mox ut tetigit ossa iacentiū, uita per mortuum mortuis reddita est. Surrexerunt autem eadem hora ab officio funeris uiginti uiri tam celeriter ac si à somno essent excitati, & qui à flentibus amicis portabantur ad tumulandum, ijsdem gaudentibus ad uitam redirent. Videns autem rex Pipinus & cūctus exercitus magnalia quæ circa eos dominus gesserat per præcursorem suum Ioannem Baptistā, plaudentes manibus benedicebāt dominū, qui fecit mirabilia in cœlo & in terra. Vir autem domini Felix & socij eius gaudio repleti, unà cum rege Pipino & exercitu eius leuātes caput beati ac præcellentissimi præcursoris Christi Ioannis Baptistæ & beatorum innocentium, cum gaudio & lætitia iter agere cœperunt. Cumq; nulla mora fieret in eundo peruenerunt ad quandā uillam, quæ appellatur Vultronia. Cumq; ibidem paulisper quieuissent, obuius eis quidā cæcus factus est, qui statim sanus effectus est per beatissimi præcursoris merita. Cumq; de eodem loco eis moueri placuisset, arripiunt iter per uiam quæ ducit ad paludem cognomen Matheuallis. Cumq; eis aliquantulum ibi requiescere placuisset, ecce quidā debilis pedibus qui se erigere omnino nequibat, rependo se trahens obuiam eis processit. Iamq; propinquātes ad locum quò tendebant, super fluuiū Vultonna ad palatium nomine Engeriacum peruenerunt. Audiens autem omnis populus à maximo usq; ad minimum, à uiro usq; ad mulierem, omnes simul in unū cōglobati obuiam eis processerūt. Cumq; ibidē ante palatium regis Pipini uenissent, in basilica beatissimæ & gloriosissimæ semper uirginis Mariæ cū magno feruore & studio, illico ad custodiendum deposuerunt. Lætatusq; est uniuersus populus lætitia magna, & celebrauerunt solennitatem huius diei quarto calendas Septembris & reuersi sunt unusquisq; ad habitacula sua. Igitur beatus Felix & socij eius cum uenerando rege inter cætera dominum deprecabātur, ut eis salubre cōsilium suggereret, quonam in loco sancta membra locarent. Ædificantesq; basilicam, & in ea ciborium cum sex columnis marmoreis mirifici operis bene compositis non longe à Vltonnæ littore, sed ut arbitror centum stadijs. In quo cum aromatibus & plurimis bonis odoribus condientes caput beati Ioannis Baptistæ almi præcursoris Christi, & beatorum trium innocentium corpora simul in hoc ciborio concluserunt. Domino autem auxiliante hoc ædificium completum est feliciter. Fecit etiam idem rex fontem ductorium, qui à duobus ferè miliarijs per profundissimos terræ meatus ad

Mortuis per mortuū reddita uita.

Cæcus illuminatur.

palatium eius ductus decurreret,& ut in ipsam basilicã per ferrum & æs in-troduceretur, ac subtus ciborium per concauam marmoreã columnã ebul-liret. Ibiq; sacri baptismatis ablutio fieret: sicq; iterum ad primos aditus re-flecteretur. Conuocans igitur rex Pipinus & beatus Felix pontifices & sacer-dotes, omnesq; patriæ nobiles, benedicentes ecclesiam, atq; in honore eius-dem Ioannis Baptistæ dedicando mirifice consecrantes, & prædijs ac pos-sessionibus suis à progenitoribus sibi dimissis eam nobiliter dotauerũt. Or-dinatisq; omnibus necessarijs, monachos ibidem deo in perpetuum serui-turos statuerunt. Postmodum multa domino mirabilia operãte per famu-lum suum Ioannem Baptistam. Tandem uero metam narrationi ponẽtes, oremus immensitatem bonitatis Christi, ut sua potenti dextera suffultos nos ad æternæ quietis stationem perducat: qui uiuit & regnat cum patre & spiritu sancto per omnia secula. Finis.

EXPOSITIO IN SYMBOLVM APOSTOLORVM.

Ruffinj creditur esse opus istud. –

MIhi quidem fidelissime papa Laurenti ad scribendum animus tam non est cupidus quàm nec idoneus, scienti non esse absq; periculo multorum iudicijs ingenium tenue & exile committere. Sed quoniam, ut conueniatis quæ dixerim, temere in epistola per Christi me sacramenta quæ à nobis maxima cum reuerentia suscipiũ-tur, astringis, ut aliquid tibi de fide, secundum symboli traditionem ratio-nemq; componamus, quamuis supra uires nostras sit pondus præcepti. Non enim latet sententia illa sapientium quæ probe admodum dicit, quia de deo dicere etiam uera, periculosum est. Tamen si expositionis à te impo-sitæ necessitatem orationibus iuues, dicere aliqua obedientiæ magis reueren-tia quàm ingenij præsumptione tentabimus, quæ quidem non tam perfe-ctorum exercitijs digna uideantur, quàm ad paruulorum in Christo & inci-pientium librentur auditum. Et quidem comperi nonnullos illustrium tra-ctatorum aliqua de his pie & breuiter ædidisse. Photinũ uero hæreticum scio eatenus conscripsisse, non ut traditionem dictorum audientibus expla-naret, sed ut simpliciter & fideliter dicta ad argumentum sui dogmatis tra-heret, cum in his uerbis sanctus spiritus prouiderit, nihil ambiguum, nihil obscurum, nihil à reliquis dissonans poni, quia in his uere completur pro-

Esa.10 phetia qua dicitur: Verbum enim consummans & breuians in æquitate, quia uerbum breuiatum faciet dominus super terram. Nos ergo uel simpli-citatem suam uerbis apostolicis reddere & assignare tentabimus, uel quæ o-missa uidentur à prioribus adimplere: sed ut manifestius fiat argumentum uerbi huius, ut diximus, breuiati, causam qua hæc traditio ecclesijs data est ab origine repetemus. Tradunt maiores nostri quod post ascensionem do-mini cum per aduentum sancti spiritus super singulos quosque apostolos

igneæ

igneæ linguæ ſediſſent,ut loquelis diuerſis uarijſq; loquerentur, per quod eis nulla gẽs extera,nullæ linguæ barbaræ inacceſſæ uiderẽtur,& in uia præceptum eis à domino datum ob prædicãdum dei uerbũ ad ſingulas quaſq; proficiſci nationes.Diſceſſuri itaq; ab inuicem normam prædicationis in cõmune conſtituunt:ne forte alius ab alio abducti diuerſum aliquid his qui ad fidem Chriſti mutabantur exponerẽt.Omnes ergo in uno poſiti, & ſpiritu ſancto repleti,breue iſtud futuræ ſibi,ut diximus,prædicationis indiciũ, conferendo in unum quod ſentiebat unuſquiſq; componunt, atq; hanc credentibus dandam eſſe regulam ſtatuunt. Symbolum autem hoc multis & iuſtiſſimis ex cauſis appellare uoluerunt.Symbolum enim Græce, indicium dici poteſt & collatio,hoc eſt quod plures in unum conferunt. Id enim fecerunt apoſtoli in his ſermonibus,in unum conferendo unuſquiſq; quod ſenſit.Indicium autem uel ſignum idcirco dicitur,quia illo tempore ſicut & Paulus apoſtolus dicit,& in Actibus apoſtolorum refertur, multi ex circunciſis Iudæis ſimulabant ſe eſſe apoſtolos Chriſti,& lucri alicuius uel uentris gratia ad prædicandum proficiſcebantur, nominantes quidem Chriſtum, ſed non integris traditionum lineis nunciantes. Idcirco ergo iſtud indicium poſuere,per quod agnoſceretur is qui Chriſtum uere ſecundum apoſtolicas regulas prædicaret.Deniq; & in bellis ciuilibus hoc obſeruari ferunt,quoniam & armorum habitus par,& ſonus uocis idem,& mos unus eſt, atq; eadẽ inſtituta bellandi,ne qua doli ſubreptio fiat,ſymbola diſcreta unuſquiſq; dux ſuis militibus tradit,quæ Latine uel ſigna,uel indicia nominantur, ut ſi forte occurreret quis de quo dubitetur,interrogatus ſymbolum prodat ſi ſit hoſtis an ſocius. Idcirco denique hæc nõ ſcribi chartulis atq; membranis,ſed retineri cordibus tradiderunt,ut certum eſſet neminem hac ex lectione quæ interdum peruenire etiam ad infideles ſolet,ſed ex apoſtolorum traditione didiciſſe ſufficeret. Diſceſſuri ergo, ut diximus,ad prædicandum iſtud unanimitatis & fidei ſuæ indicium apoſtoli poſuere,non ſicut filij Noë diſceſſuri ab alterutrum turrem ex latere cocto & bitumine conſtruentes,cuius cacumen pertingeret uſque ad cœlum,ſed munimenta fidei quæ ſtarent aduerſum faciem inimici ex lapidibus uiuis,& margaritis dominicis ædificantes, quæ neq; uenti impellerent,neq; flumina ſubuerterent, neq; tempeſtatum ac procellarum turbines permouerent. Merito ergo illi abinuicem ſeparãdi turrem ſuperbiæ ædificantes linguarũ cõfuſione damnati ſunt, uti ne unuſquiſq; poſſet aduertere proximi ſui loquelam. Iſti uero qui turrem fidei conſtruebant,omniũ linguarum ſcientia & agnitione donati ſunt, ut illud peccati,hoc fidei probaretur indicium.Sed iam nobis etiam de ipſis aliquid cõtrectandũ eſt margaritis,in quibus primo in loco fons & origo omniũ bonorum ponitur cum dicitur,omnipotentem. Verũ priuſq; incipiam de ipſis ſermonum uirtutibus diſputare, illud nõ importune cõmendandum puto, quod

Symbolum

2.Cor.11
Act.15

Gen.11

quod in diuersis ecclesijs aliqua in his uerbis inueniũtur adiecta. In ecclesia
tamen urbis Romæ hoc non deprehenditur factum, pro eo arbitror quod
neqꝫ hæresis ulla illic sumpsit exordium, & mos ibi seruatur antiquus apud
eos, qui gratiam baptismi suscepturi sunt, publico, id est, fidelium populo au-
diẽte symbolum reddere, & utiqꝫ adiectiones unius saltim sermonis eorum
qui præcesserunt in fide non admittit auditus. In cæteris autem locis quan-
tum intelligi datur, propter nonnullos hæreticos addita quædã uidẽtur, per
quæ nouellæ doctrinæ sensus uideatur excludi. Nos tamen illum ordinem
sequimur, quem in Aquilegiensi ecclesia per lauacri gratiã suscepimus. Cre-
do ergo primo omniũ ponitur, sicut & Paulus apostolus ad Hebræos scri-
Hebr.11 bens dicit: Credere enim primo accedentem oportet ad dominum, quia &
Esa.7 credentibus in se remunerator fit. Sed & propheta dicit: Nisi credideritis nõ
intelligetis. Vt ergo intelligentiæ tibi aditus patescat, recte primo omniũ te
credere profiteris, quia nec nauem quis ingreditur, & liquido ac profundo ui-
tam committit elemento, nisi se prius credat posse saluari. Nec agricola se-
mina sulcis obruit & pro frugibus spargit in terram, nisi crediderit uenturos
hymbres, affuturum quoqꝫ solis teporem, quibus terra confota, segete mul-
tiplicata, frugẽ producat, ac uentis spirãtibus nutriat. Nihil deniqꝫ est quod
in uita geri possit, si nõ credulitas ante præcesserit. Quid ergo mirũ si accedẽ-
tes ad deũ credere nos primo omnium profitemur, cũ sine hoc nec ipsa exi-
gi possit uita communis? Hæc aũt idcirco in principijs præmisimus, quia pa-
gani nobis obijcere solent quod religio nostra quæ quasi rationibus deficit,
in sola credendi persuasione cõsistat. Et ideo ostẽdimus nec agi, nec stare ali-
quid posse, nisi præcesserit uis credendi. Deniqꝫ ideo & matrimonia contra-
huntur, quia creditur successura posteritas: & pueri discẽdis artibus tradun-
tur, quia magistrorũ in discipulos trãsfundenda creditur disciplina. Imperij
quoqꝫ insignia unus suscipit, dũ credit sibi urbes & populos armatum etiã
exercitum parituros. Quod si hæc singula nisi prius crediderit futura, nullus
aggreditur, quomodo non multo magis ad agnitionem dei credendo ue-
niatur? Sed uideamus quid iam breuialis hic symboli sermo proponat.

CRedo, inquit, in deo patre omnipotente. Orientales ecclesiæ o-
mnes ista tradunt: Credo in uno deo patre omnipotente. Et rur-
sum in sequenti sermone ubi nos dicimus: Et in Christo Iesu
unico filio eius: unum scilicet deum, & unum dominum secun-
dum autoritatem Pauli apostoli profitentes. Sed de hoc in sequentibus re-
petamus. Nunc interim quod ait: In deo patre omnipotẽte uideamus. De-
us enim quod inopinari potest humana mens, naturæ ipsius uel substãtiæ,
quæ est super omnia, est appellatio. Pater uero arcani & ineffabilis sacramẽ-
ti uocabulum est. Deum cum audis, substantiam intellige, sine initio, sine fi-
ne, simplicem, sine ulla admixtione, inuisibilem, incorpoream, ineffabilem,

inæſtimabilem,in qua nihil adiunctum,nihil creatum ſit. Sine autore eſt enim ille,qui autor eſt omnium. Patrem cum audis,filium intellige & patrẽ, qui filius ſupradictus imago,ſubſtantia. Sicut enim nemo dicitur dominus niſi habeat uel poſſeſſionem,uel ſeruum cui dominetur,& ſicut nemo magiſter dicitur niſi diſcipulum habeat,ita & pater nullo pacto quis dici poteſt, niſi filium habens. Hoc ergo ipſo nomine quo deus pater appellatur, cum patre pariter ſubſiſtere etiam filius demonſtratur. Quomodo ſanè deus pater genuerit filium,nolo diſcutias,nec te curioſius inſeras in profundi huius arcanum,ne forte dum inacceſſæ lucis fulgorem pertinacius perſcrutaris,exiguum ipſum qui mortalibus diuino munere conceſſus eſt, perdas aſpectũ. Aut ſi putas in hoc omni genere nitendum,prius tibi propone quæ noſtra ſunt:quæ ſi conſequenter ualueris expedire, tunc à terreſtribus ad cœleſtia, & à uiſibilibus ad inuiſibilia præpara te. Expedi primo ſi potes & explana quomodo mens quæ intra te eſt generet uerbum,& quis ſit in ea memoriæ ſpiritus,quomodo hæc cum diuerſa ſint rebus & actibus, unum tamen ſint ſubſtantia uel natura:& cum è mente procedant, nunquam tamen ab ipſa ſeparantur. Sed hæc quamuis in nobis & in animæ noſtræ ſubſtantia habeantur,tamen tanto nobis occulta uidentur,quanto & aſpectu corporeo inuiſibilia: de apertioribus requiramus. Fons quomodo ex ſe generat fluuium? quo autem ſpiritu rapidum fertur fluentum? quod quidem cum unum & inſeparabile ſit,& fluuius & fons,tamen nec fons fluuius, nec fluuius fons intelligi aut appellari poteſt,& tamen qui uiderit fluuium,uidet & fontem. Exerce te prius in horum explanatione,& diſcute ſi potes quæ habentur in manibus,& tunc ad horum ſublimiora ueniemus. Nec putes quia te ſtatim de terra ſuadeam aſcendere ſuper cœlos,ſed prius te ſi placet ad iſtud firmamentũ quod oculis patet educam,& ibi ſi potes naturam huius uiſibilis luminis diſcute. Quomodo ignis iſte cœleſtis generat ex ſemetipſo ſplendorẽ lucis? Quomodo etiam producit uaporem? Et cum ſint tria in rebus, unum tamen ſunt in ſubſtantia. Quod & ſi hæc ſingula inueſtigare potueris, ſcito adhuc diuinæ generationis myſterium tanto eſſe differentius & eminentius, quanto creator creaturis potentior, quanto artifex opere ſuo præſtantior,quanto ille qui ſemper eſt eo qui ex nihilo cœpit eſſe,nobilior. Credendus eſt ergo deus pater eſſe unici filij ſui domini noſtri, non diſcutiendus. Neq; enim fas eſt ſeruo de natalibus domini diſputare. Conteſtatus eſt pater de cœlis dicens:Hic eſt filius meus dilectus, in quo bene cõplacui, ipſum audite. Pater ipſum dicit eſſe filium ſuum,& ipſum audiri iubet. Filius dicit: *Matth. 7*
Qui me uidet,uidet & patrem:Et ego & pater unũ ſumus. Et ego à deo exiui,& ueni in hunc mundũ. Quis eſt qui inter has patris & filij uoces mediũ ſe diſcurſorẽ interſerat,& deitatẽ diuidat,affectũ ſeparet,& ſubſtantiam rũpat, ſpiritũ ſecet,neget eſſe uerũ qđ ueritas dicit. Eſt ergo deus pater, uerus *Ioan. 14*

ueritatis

ueritatis pater, non extrinsecus creans, sed ex eo quod ipse est filiũ generans, id est, quasi sapiens sapientiã, quasi iustus iusticiam, quasi sempiternus sempiternum, quasi immortalis immortalem, quasi inuisibilis inuisibilem, quasi lux splendorem, quasi mens uerbum. Quod autem diximus, Orientis ecclesias tradere patrem omnipotentem & unũ dominum, hoc modo intelligendum est, unum non numero dici, sed uniuersitate. Verbi gratia: Si quis dicit unum hominem, aut unum equum, hic unum pro numero posuit. Potest enim & alius homo esse & tertius, uel equus. Vbi autem secundus uel tertius non potest iungi, unus si dicatur, non numeri, sed uniuersitatis est nomẽ. Vt si exempli causa dicamus unum solem, hic unus ita dicitur, ut alius uel tertius addi non possit, unus est sol. Multo magis deus cum unus dicitur, unus non numeri, sed uniuersitatis uocabulo nuncupatur, id est, qui propterea unus dicatur quod alius non sit. Similiter & de domino accipiendũ est, quod unus sit dominus Iesus Christus, per quem deus pater dominatum omniũ tenet. Vnde & sequens sermo omnipotentem pronunciat dominũ. Omnipotens autem ab eo dicitur quod omniũ teneat potentatum. Tenet

Coloss.1. autem omnia pater per filium, sicut & Apostolus dicit: Quia per ipsum creata sunt omnia uisibilia & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue prin

Hebre.1. cipatus, siue potestates, & iterũ ad Hebræos scribens dicit: Quia per ipsum secula instituit, & ipsum constituit uniuersorum hæredem. Constituit autẽ quod ait, genuit intelligitur: quod si per ipsum secula instituit pater, & per ipsum creata sunt omnia, & ipse est hæres omniũ per ipsum, ergo & potentatum omnium tenet. Quia sicut lux de luce, & ueritas de ueritate, ita & de

Apoc.4. omnipotente omnipotẽs natus est. Vt in Apocalypsi Ioãnis de Seraphim scriptum est: Et requiem non habebant die ac nocte, dicentes: Sanctus, sanctus, sanctus dominus deus, & qui est, & qui uenturus est omnipotens. Omnipotens ergo dicitur qui uenturus est. Et quis est alius qui uenturus est nisi Iesus Christus filius dei? His additur inuisibile & impassibile. Sciẽdum quod duo isti sermones in ecclesiæ Romanæ symbolo non habentur: constat apud nos additos hæreseos causa Sabellij, illius profecto quæ à nostris

Patripassiana hæresis. Patripassiana appellatur, id est, quæ patrem ipsum uel ex uirgine natum dicit, & uisibilem factũ uel passum affirmat in carne. Vt ergo excluderetur talis impietas de patre, uidentur hic addidisse maiores, & inuisibilem, atq; impassibilem dixisse. Constat enim filium nõ patrem in carne natum, & ex natiuitate carnis filium uisibilem & passibilem factum. Quantum autem spectat ad illam deitatis immortalem substantiam, quæ una ei eademq; cum patre est, ibi neq; pater neq; filius, neq; spiritus sanctus uisibilis aut passibilis creditur. Secundum uero dignationem carnis assumptæ filius & uisus &

Baruc.3. passus in carne est. Quod & propheta prædixerat ubi ait: Hic deus noster, & non reputabitur alter ad eum. Inuenit omnem uiam disciplinæ, & dedit

eam

eam Iacob puero ſuo,& Iſraël dilecto ſuo. Poſt hæc in terris uiſus eſt,& cũ hominibus conuerſatus eſt.Sequitur poſt hæc,& in Chriſto Ieſu.Ieſus Hebræi uocabuli nomen eſt, quod apud nos ſaluator dicitur. Chriſtus à chriſmate, id eſt, ab unctione appellatur. Legimus in libris Moyſi quod Auſes Naue filius cum electus eſſet dux populi, commutato nomine Auſe, Ieſus cognominatus ſit.Quo ſcilicet oſtenderetur hoc eſſe nomen quod principibus & ducibus conueniret ĳs duntaxat qui ſalutem ſe populis darent. Itaq; & ille Ieſus appellatus eſt,qui eductum de terra Ægypti populum,& de erroribus eremi liberatum in terram repromiſſionis induxit. Et hic Ieſus dicitur,qui populum de ignorantiæ tenebris eductum, & de mundi erroribus euocatum introduxit ad regna cœlorũ. Chriſtus quoq; uel pontificale, uel regium nomen eſt. Nam prius & pontifices unguento chriſmatis conſecrabantur & reges,ſed illi uelut mortales & corruptibiles unguento materię corruptibilis ungebantur:hic uero ſancto ſpiritu perunctus,Chriſtus efficitur, ſicut ſcriptura de eo dicit: Quem unxit pater ſpiritu ſancto miſſo de cœlis. Et Eſaias præſignauerat dicens ex perſona filĳ : Spiritus domini ſuper me, propter quod unxit me,euangelizare pauperibus miſit me. Quia ergo oſtẽdimus quid ſit Ieſus qui populũ ſaluet, & quid ſit Chriſtus qui pontifex factus ſit in æternum : nunc ex cõſequentibus de quo dicantur iſta,uideamus.

Chriſtus à chriſmate, id eſt,unctione appellatur.

Chriſtus regium nomẽ eſt.

Eſa.61.

Et in unico filio eius domino noſtro.)Per hoc docet nos, quia Ieſus iſte de quo diximus, & Chriſtus de quo expoſuimus, quod unicus filius ſit dei & noſter dominus.Ne forte putes quod humana iſta uocabula terrenũ te aliquid doceant,ideo ſubiungit unicum hunc eſſe filium dei dominũ noſtrũ. Vnus enim de uno naſcitur,quia & ſplendor unus eſt lucis,& unum eſt uerbum cordis.Nec in numerum pluralem defluit incorporea generatio,nec in diuiſionem cadit,ubi qui naſcitur,nequaquam à generante ſeparatur. Vnicus eſt,ut menti ſenſus,ut ſapientia ſapienti,ut cordi uerbum,ut forti uirtus. Nam ſicut ſolus ſapiens pater ab Apoſtolo dicitur, ita & ſolus filius ſapientia nominatur.Vnicus ergo filius eſt:& cum ſit,gloria,ſempiternitate, uirtute,regno,poteſtate,hoc quod pater eſt, omnia tamen hæc non ſine autore ſicut pater,ſed ex patre tanquam filius, ſine initio,& æqualis habet, & cũ ipſe ſit omnium caput,ipſius tamen autor eſt pater generando,ſine initio.Quia nec pater præcedit filiũ, nec filius ſequitur patrem in faciendo quaſi adoptiuum,ſicut nos.Filium ſanè cum audis, nolo cogitationem carnalis natiuitatis aſſumas,ſed memento hæc de incorporeæ dici ſubſtantiæ natura ſimplici. Si enim, ut ſupra iam diximus, uel in eo quod cor generat uerbum, uel mens ſenſum, uel lux ex ſe parit ſplendorem,nihil horum requiritur,nec ulla in tali generatione fragilitas cogitatur.Quanto purius & ſacratius de horum omnium creatore cenſendum eſt?Sed fortaſſe dicas,iſta quam memoras inſubſtantiua eſt generatio:Neq; enim lux ſubſtantiuum profert ſplen

dorem,aut cor ſubſtantiuum generat uerbum.Filius autem dei ſubſtantia/
liter aſſeritur generatus.Ad hæc primo omnium illud dicemus,quod etiam
in cæteris rebus.Cum proferunrur exempla, non per omnia ſimilitudinem
ſeruare poſſunt rei illius cui prębere putantur exemplum,ſed unius alicuius
partis,pro qua uidentur aſſumpta,ſimilitudinem tenent. Verbi gratia,ut cũ
Matth. 13. in euangelio dicitur:Simile eſt regnum cœlorum fermento, quod abſcondit
mulier in farinæ menſuris tribus. Nunquid putamus regnum cœlorum ſic
per omnia ſimile eſſe fermento, ut & ſubſtantia illa palpabilis ſit ac fragilis,
ut acida fieri poſſit & corrupta ? An ad hoc ſolum exemplum iſtud uidetur
aſſumptũ,ut oſtenderetur ex parua prædicatione uerbi dei humanas men/
tes fidei fermento poſſe coaleſcere? Similiter & cũ dicitur : Simile eſt regnũ
cœlorum reti miſſo in mare, quod ex omni genere piſciũ attrahit, & in hoc
nunquid putandum eſt,quod naturæ lini quo rete aptatur,ac nodis quibus
maculæ nectuntur,regni cœlorum ſubſtantia per omnia conferatur? An ad
hoc ſolum uidetur aſſumpta comparatio, ut oſtenderet, quia ſicut rete de
profundo maris piſces adducit ad littus,ita de profundo huius ſeculi errore
humanæ animæ regni cœlorum prædicatione liberantur ? Ex quibus con/
ſtat exempla non in omnibus his quorum exempla ſunt eſſe ſimilia . Alio/
quin ſi eadem eſſent omnia,iam nõ exempla dicerentur, ſed ipſæ potius res
de quibus agitur,uiderentur. Deinde etiam illud dicendum eſt, quod nulla
creatura talis eſſe poteſt qualis creator eius.Et ideo ſicut ſine exemplo eſt di
uina ſubſtantia,ita & ſine exemplo eſt diuina maieſtas.Tũc etiam illud ad/
demus, quia creatura ex nihilo eſt. Si ergo ex ſubſtantia ſit illa quæ gigni/
tur ex ſeſe creatura quæ ex nihilo facta eſt,conditionem in hoc ſeruat origi/
nis ſuæ:illius autem æternę lucis ſubſtantia,quæ ſemper fuit,quia inſubſtan
tiuum in ſe nihil habuit, inſubſtantiuum ex ſe ſplendorem proferre nõ po
tuit. Et ideo recte unicus dicitur. Vnicus enim eo ſolus eſt, quia natus ſit.
Nec comparationem aliquam poteſt habere quod unicum eſt.Nec ſimilitu
dinem ſubſtantiæ in facturis ſuis habere poteſt ille qui factor eſt omnium.
Hic ergo Ieſus Chriſtus filius unicus dei, qui eſt & dominus noſter unicus,
& ad filium referri, & ad dominũ poteſt. Vnus eſt filius, uere filius,& unus
uere dominus Ieſus Chriſtus. Cæteri quippe licet dicantur filij, adoptionis
tantum gratia dicuntur,non ueritate naturæ.Et ſi dicuntur alij domini,con/
ceſſa non ingenita poteſtate dicuntur:hic uero ſolus eſt unicus filius,& ſolus
Ephes. 4. unicus dominus, ſicut & Apoſtolus dicit : Vnus pater deus,& unus domi/
nus Ieſus Chriſtus,per quem omnia. Igitur poſteaquàm propoſitus ordo
fidei ineffabile ſacramentum filij de patre natiuitatis expoſuit, nunc ad hu/
manæ ſalutis dignationem diſpenſationemq; deſcendit.Et hunc quem ſu/
pra dixit unicum filium dei, & dominũ nunc dicit . Qui natus eſt de ſpiritu
ſancto ex Maria uirgine.)Hæc iam inter homines diſpenſationis natiuitas

est,illa diuinę substantiæ:hæc dignationis est,illa naturę. De spiritu sancto ex uirgine nascitur. Et iam hoc loco mundior auditus requirit, & purior sensus. Huic enim quē dudum de patre natū ineffabiliter didicisti,nunc à sancto spiritu templum fabricatum intra secreta uteri uirginalis intellige. Et sicut in sancti spiritus sanctificatione nulla sentiēda est fragilitas,ita & in partu uirginis nulla est intelligenda corruptio. Nouus enim huic seculo datus est partus,nec immerito, qui enim in cœlis unicus filius est,consequenter & in terra unicus est,quia & unice nascitur. Nota sunt omnibus & in euāgelijs decantata de hoc scripta prophetarum quæ dicunt, quod uirgo concipiet & pariet filium. Sed & partus ipsius mirabilem modum Ezechiel propheta ante formauerat,Mariam figuraliter portam domini nominans,per quam scilicet dominus ingressus est mundum. Dicit ergo hoc modo:Porta autem quæ respicit ad Orientem clausa erit, & non aperietur, & nemo transibit,& clausa erit. Quid tam euidens dici de consecratione uirginis potuit? Clausa fuit in ea uirginitatis porta, per ipsam introiuit dominus deus Israël, & per ipsam processit,& in æternum porta uirginis clausa,seruata uirginitate,permansit. Igitur spiritus sanctus refertur dominicæ carnis & templi eius creator. Incipe hinc iam intelligere etiam sancti spiritus maiestatem. Contestatur enim euangelicus sermo de ipso,quod cum loquenti angelo ad uirginē & dicenti:quia paries filium,& uocabis nomen eius Iesum,hic enim saluum faciet populum suum à peccatis suis: illa respondisset:Quomodo fiet istud, quoniam uirum nō cognosco? Dixit ei angelus dei:Spiritus sanctus ueniet super te,& uirtus altissimi obumbrabit tibi. Et ideo quod nascetur ex te sanctum,uocabitur filius dei. Vide ergo cooperantē simplicem trinitatem. Spiritus sanctus uenire dicitur,& uirtus altissimi obumbrare ei. Quæ est autem uirtus altissimi,nisi ipse Christus, qui est dei uirtus, & dei sapientia? Cuius hæc uirtus est? Inquit,altissimi. Adest ergo altissimus, adest uirtus altissimi, adest spiritus sanctus. Hæc est trinitas ubiq; latens,ubiq; apparens, uocabulis personisq; discreta inseparabilis substantia deitatis. Quamuis solus filius nascatur ex uirgine,adest & altissimus,adest & spiritus sanctus, ut & conceptus uirginis sanctificetur & partus. Verum hęc quia ex scripturis propheticis afferuntur,possunt forte Iudæos quamuis sint infideles & increduli confutare. Sed pagani solent ridere nos,cum audiunt prædicari à nobis uirginis partum, propter quod paucis & eorum obtrectationibus respondendum est. Omnis partus,ut opinor,ex tribus constat. Si adultæ ætatis sit fœmina, si uirum adeat, si non sit uitio sterilitatis obclusa. Ex his tribus in hoc partu quem prædicamus unum defuit, uir, & hoc patet, quia qui nascebatur non erat terrenus homo,sed cœlestis. Per cœlestem spiritum dicimus, salua uirginis incorruptione,completa. Et tamen quid mirum uidetur si uirgo conceperit, cum Orientis auem quam Phœnicem uocant, in tantum sine coniuge

Esa. 7. *Ezech. 44.* *Luc. 1.* *Phœnix.*

nasci uel renasci cõstet, ut semper & una sit, & semper sibi ipsa nascendo uel Apes. renascendo succedat? Apes certe nescire coniugia, nec fœtus sexibus ædere, omnibus palàm est. Sed & alia nonnulla deprehenduntur in huiusmodi sorte nascendi. Hoc ergo incredibile uidebitur diuina uirtute ad totius mundi redintegrationem factum, cuius exempla etiam in animalium natiuitate cernuntur? Et tamen mirandum cur hoc gentilibus impossibile uideatur, qui credunt Mineruam suam de cerebro Iouis natam: quid ad credendum difficilius? aut quid magis contra naturam? Hic fœmina est, hic naturæ ordo seruatur, hic conceptus & partus temporibus suis æditus. Ibi nusquam fœmineus sexus, sed uir solus & partus. Qui illa credit, cur ista miretur? Sed & Liberum de fœmore eius asserunt natum. Ecce illud portenti genus est, & creditur. Venerem quoque, quam Aphroditem uocant, de spuma maris (sicut etiam nominis ipsius compositio ostendit) credunt esse progenitam: de ouo natos Castorem Pollucemque confirmant: ex formica Myrmidones, & alia mille sunt, quæ contra rerum naturam uenientia, ipsis tamen uisa sunt credibilia, ut Deucalionis & Pyrrhæ lapides iactos, & hominũ ex his segetem natam. Et cum hæc tot & talia figmenta crediderint, unum eis uerbum impossibile uidetur, quod adolescens fœmina diuinum germen, non hominis uitio, sed deo inspirante conceperit. Qui utiq; ad credendum difficiles sunt, illis tot & tam turpibus monstris fidem nequaquam commodare debuerant. Si uero faciles sunt ad credendum, multo promptius hæc nostra tam honesta & tam sancta recipere, quàm illa tam indigna & tam fœda credere debuissent. Sed dicent fortassis, quia possibile quidem fuerit deo ut uirgo conciperet, possibile etiam fuerit deo ut pareret: sed indignum uideri ut tanta illa maiestas per genitales fœminæ transiret excessus: ubi quã-uis nulla fuerit ex uirili admixtione cõmixtio, fuit tamẽ ipsius puerperij obscœnæ attrectationis iniuria: pro quo paulisper eis secundum sensum suum respondeamus: Si quis uideat paruulum in profundo cœni necari, & ipse cum sit uir magnus & potens, extremis (ut ita dixerim) plantis ingrediatur cœnum, & paruulum morientem liberet, pollutus'ne à te accusabitur hic uir, quod paululum luti calcauerit? an ut misericors laudabitur, quod uitam contulerit morituro? Sed hæc etiam de communi homine dicta sint. Redeamus nunc ad naturam eius qui natus est. Quantum putas natura solis eo inferior est? quantum creatura sine dubio creatore. Intuere nunc solis radios, si in cœni alicuius uoraginem dimittantur, nunquid iam aliquid inde pollutionis acquirunt? aut obscœnorum illustratio solis ducetur iniurijs? Ignis quoque natura quanto est inferior his de quibus sermo est? Et nulla materia uel obscœna, uel turpis adhibita ei, ignem polluisse creditur. Cum ergo hæc ita esse in rebus materialibus constet, tu in illa supereminenti & incorporea natura quæ super omnem ignem & supra omne lumen est, pollutio-

nis ali-

nis aliquid putas aut obſcœnitatis incidere? Tum deinde etiam illud aduer‐te: Nos hominem à deo creatum de terrę limo dicimus, quod ſi obſcœnitas deo reputatur opus ſuum requirenti, multo magis ei reputabitur opus illud ab initio fabricanti, & ſuperfluum eſt dicere cur per obſcœna tranſierit, cur obſcœna condiderit. Et ideo obſcœna hæc eſſe non natura, ſed obſeruantia docuit. Cęterum omnia quę ſunt in corpore ex uno eodemq́ꝫ luto formata, uſibus tantum & officijs naturalibus diſtinguuntur. Sed nec illud quidem ab abſolutione uacare huius quæſtionis omittam, quod ſubſtantia dei quę per omnia incorporea eſt, inſeri corporibus, uel capi ab eis principaliter nō poteſt, niſi aliqua media ſit ſubſtantia ſpiritualis, quæ capax eſſe diuini ſpiritus poſſit. Verbi gratia, ut ſi dicamus: Lux omīa quidem membra corporis illuſtrare poteſt, nullo tamen hoc niſi à ſolo oculo capi poteſt, ſolus enim oculus eſt qui capax ſit lucis. Et filius ergo dei naſcitur ex uirgine, non principaliter ſoli carni ſociatus, ſed anima inter carnem deumq́ꝫ media generatus. Anima ergo media, & in ſecreta rationabilis ſpiritus arce uerbum dei capiente, abſque ulla quam ſuſpicaris iniuria deus natus eſt ex uirgine. Et ideo nihil ibi turpe putandum eſt, ubi ſanctificatio ſpiritus inerat, & anima quæ erat dei capax, particeps fiebat etiam carnis. Nihil ibi ducas impoſſibile, ubi aderat uirtus altiſſimi. Nihil de humana fragilitate cogites, ubi plenitudo inerat deitatis. Crucifixus ſub Pontio Pilato, deſcendit in inferna.) Docet apoſtolus Paulus illuminatos debere eſſe oculos cordis noſtri ad intelligendum quæ ſit altitudo, latitudo, & profundū. Crucis eam partem quæ in terram defixa eſt profundū appellauit. Altitudinem uero illam quæ in aërem porrecta ſublimis erigitur. Latitudinem quoq́ꝫ illam quæ diſtenta in dexteram læuamq́ꝫ protenditur. Cum ergo tot ſpecies mortis ſint, quibus de hac uita exitus dari hominibus ſolet, uult nos Apoſtolus illuminatos corde ſcire rationem, cur ex his omnibus crucis potius ſpecies ad mortem delecta ſit ſaluatoris. Vnde ſciendū eſt, quod crux iſta triumphus erat, triumphi enim inſigne eſt trophæum, trophæum autem deuicti hoſtis indicium eſt. Quia ergo adueniens Chriſtus, ſicut Apoſtolus dicit, tria pariter regna ſubiecit, hoc enim dicit ubi ait: Quia in nomine Ieſu omne genu flectatur cœleſtiū, terreſtrium, & infernorū, & hæc omnia ſua morte uincebat, conueniens myſterio mors quęſita eſt, ut in aërem ſublimatus, & aëreas ſubiugans poteſtates, uictoriam de his ſupernis & cœleſtibus traderet: expanſas autem manus tota die, ſicut propheta dicit: Tendit manus ad populum incredibilem, qui eſt in terra, ut incredulos conteſtaretur & inuitaret credentes: eam uero partem quæ ſub terram demergitur, quod inferna ſibi regna ſubijceret. Etenim ut breuiter aliqua etiam de ſecretioribus perſtringamus, ab initio deus cum feciſſet mundum, præfecit ei & præpoſuit quaſdam uirtutum cœleſtiū poteſtates, quibus regeretur & diſpenſaretur mortalium genus. Quod ita

Epheſ.3 *Philip. 2* *Eſa.65*

factum Moyses indicat in Deuteronomij cantico ubi dicit: Cum diuideret excelsus gentes, statuit terminos gentium secundum numerum angelorum dei, sed horum nonnulli sicut & ipse qui princeps appellatus est mundi, datam sibi à deo potestatem nō his quibus acceperant legibus temperarunt, nec humanū genus diuinis obedire præceptis, sed suis parere præuaricationibus docuerunt. Et hinc aduersum nos peccatorum chirographa scripta sunt, quia ut propheta dicit, peccatis nostris uenundati sumus. Preciū nanq; animæ suæ unusquisque consequitur cum concupiscentiæ satisfecerit. Istud ergo uniuscuiusq; chirographū ab illis rectoribus pessimis tenebatur, quod Christus detraxit aduenieus, & hac eos potestate nudauit, idq; sub ingenti
Coloss. 2 mysterio Paulus indicat, cum dicit de eo: Delens quod aduersum nos erat chirographū, & affigens illud cruci suæ, traduxit principatus & potestates, triumphans eos in semetipso. Rectores ergo illi quos humano generi pręfecerat in tyrannidis contumaciam uersi impugnare commissos sibi homines
Ezech. 30 aggressi sunt, & peccati prælijs debellare. Sicut Ezechiel propheta mysticis designat eloquijs cum dicit: In illa die procedent angeli festinantes exterminare Æthiopiam, eritq; inter eos perturbatio in die Ægypti, quoniam uenit. Recte ergo eos omnipotentia nudatos Christus dicitur triumphasse, ablatamq; ab eis potestatem hominibus tradidisse. Sicut ad discipulos su-
Luc. 10 os dicit ipse in euangelio: Ecce dedi uobis potestatem calcandi super serpentes & scorpiones, & super omnem uirtutē inimici. Illos itaq; qui accepta potestate male abusi sunt subiectis, quosdam suis subijcit crux Christi. Nos uero, hoc est, humanum genus edocet primo omnium usq; ad mortem resistere aduersum peccatum, & libenter interitum pro pietate suscipere. Tum deinde & obedientiæ nobis in hac eadem cruce proponit exemplum, sicut illis qui aliquando rectores nostri fuerant posuit cōtumeliæ pœnas. Audi ergo
Philip. 2 quomodo Apostolus uult per crucem Christi obedientiā nos docere: Hoc, inquit, sentite in uobis quod & in Iesu Christo, qui cum in forma dei esset non rapinam arbitratus est se esse ęqualem deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu repertus ut homo, factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Quia ergo ille magnus magister est qui fecerit & docuerit, ideo obedientiā quæ pijs morte etiam suscepta seruanda est, docuit ipse prius pro hac moriēdo seruari. Sed fortasse terreatur aliquis in huiuscemodi doctrina, qđ quē paulo ante cum deo patre diximus sempiternum, ac de eius substantia esse progenitū, quemq; regno, æternitate & maiestate unum cum patre esse docuimus, nūc de eius morte tractemus. Sed nolo terrearis fidelis auditor, paulo post istum quem audis mortuū, rursum uidebis immortalem, mors em̄ ab eo mortem spoliatura suscipitur. Nam sacramentum illud susceptæ carnis, quod supra exposuimus, hanc habet causam, ut diuina filij dei uirtus

uelut

uelut hamus quidam erat habitu humanæ carnis obtectus. Et ſicut ante Apoſtolus dixit, habitu repertus ut homo, principem ergo mundi ut inuitare poſſet ad agonem, cui ipſe carnem ſuam uelut eſcam tradidit, ut hamo eum diuinitatis intrinſecus teneret inſertum, & effuſione immaculati ſanguinis, qui peccati maculam neſcit, omnium peccata deleret, eorũ duntaxat qui cruore eius poſtes fidei ſignaſſent. Sicuti ergo hamum eſca cõſeptum ſi piſcis rapiat, non ſolum eſcam cum hamo non remouet, ſed & ipſe de profundo eſca alijs futurus educitur: ita & is qui habebat mortis imperium rapuit quidem in mortem corpus Ieſu, nõ ſentiens in eo hamũ diuinitatis incluſum, ſed ubi deuorauit, hęſit ipſe cõtinuo, & diſruptis inferni clauſtris, uelut de profundo tractus traditur, ut eſca cæteris fiat. Quod ita futurum ſub hac eadem figura & Ezechiel dudũ ſignauerat dicens: Et extraham te in hamo meo, & extendam te ſuper terram, campi implebuntur de te, & conſtituam ſuper te omnes uolucres cœli, & ſaturabo ex te omnes beſtias terræ. Sed & Dauid dicit: Tu confregiſti capita draconis magni, dediſti eum in eſcam populi Æthiopũ. Et Iob de eodem myſterio ſimiliter proteſtatur, ait enim ex perſona dei loquentis ad ſe: Aut adduces draconem in hamo, aut pones capiſtrum circa nares eius. Non ergo damno aliquo aut iniuria diuinitatis Chriſtus in carne paſſus eſt, ſed ut per infirmitatem carnis operaretur ſalutem in medio terrę. Diuina natura in mortem per carnem deſcendit, non ut lege mortalium detineretur à morte, ſed ut per ſe reſurrecturus ianuas mortis aperiret: uelut ſi quis rex pergat ad gentẽ, in qua proprios habeat captiuitatis uinculo alligatos, deuicta ꝙ carcerem intret, in qua uincti detinebantur, ſoluat cathenis uincula, & clauſtra comminuat, & uinctos in remiſſionem educat, & eos qui ſedent in tenebris & in umbra mortis luci ac uitæ reſtituat. Ergo dicitur rex fuiſſe quidem in carcere, non tamen ea conditione qua cæteri qui tenebant̃ incluſi: ſed illi quidem ut pœnas ſoluerent, hic uero ut abſolueret pœnas. Cautiſſime autem qui ſymbolum tradiderunt, etiam tempus quo hæc ſub Pontio Pilato geſta ſunt, deſignauerunt, ne ex aliqua parte uelut uaga & incerta geſtorum traditio uacillaret. Sciendum ſanè eſt quod in eccleſiæ Romanæ ſymbolo non habetur additum, deſcendit ad inferna, ſed neq; in Orientis eccleſijs habetur hic ſermo, uis tamen uerbi eadẽ uidetur eſſe in eo quod ſepultus dicitur. Sed quoniam tibi erga ſcripturas diuinas amor & ſtudium ſubiacet, ſine dubio dicis mihi oportere hæc magis euidentibus ſcripturæ diuinæ teſtimonijs approbari. Quanto enim magna ſunt quæ credenda ſunt, tanto idoneis & indubitatis teſtibus indigere uera eſt & cõſequens propoſitio. Sed nos tanquam ſcientibus legem loquentes, teſtimoniorũ ſyluam breuitatis cauſa derelinquimus, pauca tamen ex multis, ſi etiam hoc requiritur, adhibemus, ſcientes ſtudioſis quibuſq; in ſcripturis diuinis latiſſimum teſtimoniorum pelagus patere. Primo ergo omnium

Philip. 2 · Ezech. 32 · Pſal. 73 · Iob. 40

sciendum est,quod ipsa ratio crucis nō omnibus una eademq; est, sed aliud
1.Cor.1 gentibus,aliud Iudæis,aliud credentibus sapit,sicut & Apostolus dicit:Nos
autem prædicamus Christum crucifixum,Iudæis quidem scandalum, gen-
tibus autem stulticiam,ipsis uero uocatis Iudæis & Græcis Christū dei uir-
tutem & dei sapientiam.Et alibi:Verbum enim crucis pereuntibus quidem
stulticia est,his uero qui salui fiunt uirtus dei est. Iudæi ergo quibus ex lege
traditum fuerat,Christum in æternum mansurum,scandalum patiebantur
de cruce eius,quia resurrectionem eius recipere noluerunt. Gentibus autem
stulticia uidebatur deum mortem suscepisse,quia ignorabant mysteriū car-
nis assumptæ. Fideles uero qui & natum & passum in carne receperant, & à
mortuis resurrexisse, merito uirtutem dei credebant esse, quæ uicerat mor-
tem. Primo ergo hoc ipsum quod Iudæi quibus prophetæ hæc prædixe-
rant,non essent credituri,sed illi qui nō à prophetis audierant:audi quomo-
do prophetico sermone signantur.Quibus non est,inquit,annunciatum de
eo,uidebunt:& qui non audierunt,intelligent.Quod autem his qui medita
bantur legem dei à pueritia usq; ad senectutem non credentibus,ad gentes
esset omne mysterium translaturū,Esaias hoc modo prædicit: Et faciet, in-
quit,dominus sabaoth omnibus gentibus in monte isto inueniri læticiam,
bibent uinum, ungentur unguento. Trade hæc omnia gentibus.Hoc enim
consilium dei omnipotentis super omnes gentes. Sed dicent fortasse nobis
illi qui se iactant in scientia legis:Blasphematis qui sic dicitis dominum cor-
ruptioni mortis subiectum & passioni crucis fuisse. Legite ergo quod scri-
Thren.4 ptum habetis in lamentationibus Hieremiæ ubi dicit: Spiritus uultus no-
stri Christus dominus cōprehensus est in corruptionibus nostris:in quo di-
ximus sub umbra eius uiuemus in gentibus. Audis quomō propheta dicit
Christum dominū cōprehensum esse,& pro nobis, id est, pro peccatis no-
stris corruptioni traditum. In cuius umbra quoniam populus ille qui per-
mansit incredulus,abiectus est,dicit,quia uiuemus non in Israël,sed in gen-
tibus. Quod si operosum nō uidetur quàm possumus breuiter singula quæ
in euangelijs referuntur,qualiter in prophetis prædicta sunt designemus,ut
hi qui prima fidei elementa suscipiunt,testimonia hæc habeant in corde scri
pta,ut nulla eis unquam de his quæ credunt ambiguitas inimica surripiat.
Edocemus per euangelium quod Iudas unus de amicis & conuiuis Christi
Psal.40 tradiderit eum,audi quomodo prænuncietur in psalmis:Qui manducat,in-
& 37 quit,panes meos,ampliabit aduersum me supplantationem.Et alibi:Amici
& 54 mei & proximi mei aduersum me appropinquauerūt & steterunt. Et iterū:
Molliti sunt sermones eius super oleū & ipsi sunt iacula. Vis uidere quomō
Matth.26 molliti sunt? Venit,inquit,Iudas ad Iesum & dixit ei:Aue rabbi & osculatus
est eum.Per molle ergo osculi blandimentū execrabile iaculum proditionis
Luc.22 infixit. Vnde & dominus ad eum dixit:Iuda osculo filium hominis tradis?

Triginta

Triginta argenteis audis eum appreciatum esse cupiditate proditoris. Audi & de hoc propheticam uocem. Et dixi, inquit, ad eos: Si bonum est in conspectu uestro, date mercedem meam & abite. Et post hæc, inquit: Accepit triginta argenteos, & misit eos in domum domini in conflatoriũ. Nónne hoc est quod in euangelijs scribitur, quia Iudas pœnitentia ductus reportauit pecuniam & proiecit eam in templo & discessit. Bene autẽ mercedem suam dicit, uelut impugnantis & exprobrantis affectum. Etenim tam multa opera bona apud eos egerat. Cæcos eorum illuminauerat, claudis pedes, paralyticis gressum, mortuis quoq; reddiderat uitam. Pro ijs ergo omnibus bonis mercedem restituunt ei mortem triginta argenteorum existimatione pensatam. Refertur item in euangelijs quod uinctus sit. Prædixit hoc sermo propheticus per Esaiam dicens: Væ animæ ipsorum quia cogitauerunt cogitationem pessimam aduersum seipsos dicentes: Alligemus iustum, quia inutilis est nobis. Sed dicet aliquis: Nunquid hæc de domino intelligenda sunt? nunquid dominus ab hominibus teneri poterat, & in iudiciũ protrahi? Et de hoc te idem propheta cõuincet, dicit em̃ his uerbis: Ipse dominus in iudicium ueniet cum senioribus & principibus populi. Iudicatur ergo ipse dominus secundum prophetæ testimonium, & non solum iudicatur, sed & flagellis cæditur, & palmis in faciem uerberatur & conspuitur, & omnem pro nobis perfert indignitatis iniuriam. Et quod hæc stupenda erãt omnibus cum prædicarentur ab apostolis, idcirco etiam ex persona ipsorum propheta exclamat & dicit: Domine quis credidit auditui nostro? Incredibile enim est ut deus dei filius ista pertulisse dicatur. Et ideo prædicuntur per prophetas, ne qua credituris dubitatio nasceret. Ipse ergo ex sua persona Christus dominus dicit: Dorsum meum dedi flagellis, & maxillas meas ad palmas, & faciem meam non auerti à confusione sputorum. Scribitur etiam illud inter cæteras passiones eius, quod alligantes eum duxerunt ad Pilatum: præsignauit etiam hoc propheta ubi dicit: Et alligantes adduxerunt eum ad xenium regis Iarim: nisi si obijciat aliquis & dicat, sed Pilatus non erat rex. Audi ergo quid in sequentibus euangelium refert: Audiens, inquit, Pilatus eum esse de Galilæa, misit eum ad Herodem, qui erat tunc rex in Israël. Et bene addidit nomẽ Iarim, quod est syluester. Non enim erat Herodes de domo Israël, nec de illa uinea Israëlitica quam eduxit dominus de Ægypto, & plantauerat in cornu in loco uberi, sed erat syluester, id est, ex sylua alienigenarum. Et ideo syluester appellatur, quasi qui de Israëliticæ uitis nequaquam palmitibus pullulasset. Sed & quod ait propheta, xenium, conuenienter aptauit. Tunc enim Herodes & Pilatus (ut euangeliũ testatur) ex inimicis in concordiam reuocati sunt. Et uelut reconciliationis suæ xeniũ uinctũ sibijnuicẽ mittebant Iesum. Quid interest dummodo Iesus ubiq; dissidentes reconciliet, pacem reparet, cõcordiam reddat? Vnde etiam de hoc scriptum est in Iob:

Luc. 22 — Zach. 11 — Matth. 27 — Esa. 3 — Esa. 53 — Thren. 3 — Luc. 23

Dominus reconciliat corda principum terræ. Refertur item quod cum Pila-
Luc.23 tus uellet eum dimittere, omnis populus clamauerit: Crucifige crucifige eũ.
Hier.12 Prænunciat hoc Hieremias propheta dicens ex persona domini ipsius: Fa-
cta est, inquit, hæreditas mea mihi sicut leo in sylua. Dedit super me uocem
suam, propterea exosus sum eam. Et propter hoc, inquit, dereliqui domum
meam. Et iterum alibi dicit: Super quem aperuistis os uestrum, & aduersus
quem relaxastis linguas uestras. Cum iudicaretur scribitur tacuisse. Multæ
Psal.37 de hoc scripturæ testantur, in psalmis dicitur: Factus sum sicut homo non
audiens, & non habens in ore suo increpationes. Et iterum: Ego autem sicut
surdus non audiebam, & sicut agnus coram tondente se, sic non aperuit os
suum. In humilitate iudicium eius sublatum est. Imposita scribitur corona
spinea. Audite de hoc in Canticis canticorum super iniquitates Hierusalem
Canti.3 mirantis de iniuria filij patris uocem, & dicentis: Exite & uidete filiæ Hieru-
salem coronam qua coronauit eum mater sua. Sed & de spinis ita alius pro
Esa.5 pheta commemorat: Et expectaui ut faceret uuam, fecit autem spinas, &
non iusticiam, sed clamorem. Veruntamen ut mysterij secreta cognoscas,
oportebat eum, inquit, qui peccata mundi uenit auferre, etiam terræ maledi
cta purgare, quæ protoplasto peccante, sententiam præuaricationis accepe-
Gen.3 rat, dicẽte domino: Maledicta terra in operibus tuis, spinas & tribulos pro-
ducat tibi. Propterea ergo spinis coronatur Iesus, ut prima illa comdem-
nationis sententia solueretur. Ad crucem ducitur, & in ligno totius mundi
uita suspenditur. Vis & de hoc propheticis testimonijs confirmari? audi
Hiere. 11. Hieremiam dicentem: Venite & inijciamus lignum in pane eius, & contera-
Deut.28 mus eum de terra uiuentium. Et iterum Moyses uelut deflens eos dicit: Et
erit uita tua suspensa ante oculos tuos, & timebis per diem & noctem, & nõ
credes uitæ tuæ. Sed transcurrendum nobis est, iam enim propositæ bre-
uitatis excedimus modum & breuiatum sermonem longa dissertione di-
stendimus, pauca tamen addemus, ne penitus quod cœpimus præterisse
Matth. 27 uideamur. Scribitur Iesus in latere percussus, aquam simul & sanguinem
Ioan.7 profudisse. Hoc quidem mysticum est, ipse enim dixerat, quia flumina de
uentre eius procedent aquæ uiuæ. Sed produxit & sanguinem, quem petie-
rant Iudæi uenire super se & filios suos. Produxit ergo aquam, ut credentes
diluat: produxit & sanguinem, qui condemnat incredulos. Potest tamen
etiam intelligi quod duplicem gratiam baptismi figurauerit, unam quę da-
tur per aquæ baptismum: aliam quæ per martyrium profusione sangui-
nis quæritur, utrunq; enim baptismum nominatur. Quod si & hoc quæris
cur non ex alio membro, sed ex latere produxisse dicatur aquam & sangui-
nem. Videtur mihi in latere per costam mulier indicari, quia fons peccati &
mortis de muliere prima, quæ fuit primi Adam costa, producitur. Scriptum
est quod in passione eius ab hora sexta usque ad horam nonam tenebræ

factæ

factæ sunt. Accipe de hoc prophetæ testimonium dicentis: Occidet tibi sol *Amos.8.*
meridie. Et iterum Zacharias propheta: In illa, inquit, die nõ erit lux, sed fri- *Zach.14.*
gus & pruina erit uno die, & dies ille notus deo, & neq; dies neq; nox, & ad
uesperam erit lux. Quid tam euidẽtius à propheta dici potuit? Vt iam hæc
non tam futura prædici quàm narrari præterita uideantur, etiam pruinam
& frigus prædixit. Propterea enim Petrus calefaciebat se ad ignem, quia fri *Mar.14.*
gus erat, & frigus patiebatur, nõ solũ temporis, sed & fidei. Addidit etiam:
Et dies illa nota domino, neq; dies neq; nox. Quid est, neq; dies neq; nox?
nonne aperte de insertis diei tenebris, & reuocata rursum luce disseruit? Nõ
fuit illa dies, neq; enim cœpit ab ortu solis: neque integra nox fuit, non enim
peracto diei cursu, spacia debita uel ab initio suscepit, uel ad ultimum termi
nata produxit, sed fugata per impiorũ facinus lux reparatur ad uesperam.
Post horam enim nonam depulsis tenebris sol redditur mundo. Et iterum
aliud de hoc ipso testimonium dicit: Obscurabitur super terram in die lux. *Matth.27.*
Docet euangelij prædicatio quod etiam milites diuiserũt sibi uestimenta Ie
su, & supra tunicam eius miserunt sortem. Hoc etiam curæ fuit spiritui san-
cto prophetarum uocibus protestari cum dicit: Diuiserunt sibi uestimenta *Psal.21.*
mea, & super uestem meam miserunt sortem. Sed nec de illa quidem ueste
quam dicuntur milites illudentes induisse eum, id est, de ueste coccinea pro-
phetæ siluerũt. Audi em̃ quid dicit Esaias: Quis est iste qui uenit de Edom, *Esa. 63.*
rubor uestimentorũ eius ex Bosor? Quare rubicunda sunt uestimenta tua,
& indumentum tuũ tanquàm à torculari calcato? Vnde & ipse respondit:
Torcular calcaui solus filiæ Sion. Solus est enim qui peccatum non fecit, &
abstulit peccata mundi. Si enim per unum hominem mors introire, quan-
to magis per unum hominẽ qui & deus erat, potuit uita restitui? Refertur
etiam quod aceto potus sit, uel uino myrrato, quod est amarius felle. Audi
quid de hoc propheta prædixerit: Et dederunt, inquit, in esca mea fel, & in si *Psal.68.*
ti mea potauerunt me aceto. Atq; respondens iam tunc Moyses dicebat de
populo illo: Ex uineis Sodomorum uitis eorum, & palmes eorum Gomor- *Deut.32.*
ra. Vua eorum uua fellis, botrus amaritudinis ipsis. Et iterũ exprobrans eos
dicit: Populus stultus & non sapiens, hęc domino retribuisti? Sed & in Can
ticis canticorum eadem prænunciantur, ubi etiam hortus in quo crucifixus
est designatur, dicit ergo: Intraui in hortum meum, soror mea sponsa, & uin *Canti.5.*
demiaui uineam meam. Vbi euidenter uinum myrratũ quo potatus est de-
clarauit. Spiritum post hæc scribitur reddidisse, prænunciatum fuerat & hoc
per prophetam dicentem ex persona filij ad patrem: In manus tuas cõmen-
do spiritum meum. Sepultus quoq; perhibetur, & lapis magnus positus ad
ostium monumenti. Accipe etiam de hoc quid propheticus per Hieremi-
am sermo prædixerit: Mortificauerunt, inquit, in lacu uitam meam, & posue *Thren.3.*
runt lapidem super me. Euidentissima hęc sepulturę eius indicia propheticis
uocibus

uocibus designata sunt, accipe tamen & alia: A conspectu, inquit, iniquitatis ablatus est iustus, & erit in pace locus eius. Et alibi: Et dabo malignos in se-pultura eius. Item aliâs: Recubans dormiuit ut leo, & ut catulus leonis, quis suscitabit eum? Sed & quod in infernum descendit, euidenter prænunciatur
Psal. 21. in psalmis ubi dicit: Et in puluerē mortis deduxisti me. Et iterum: Quæ utili-
& 29. tas in sanguine meo dum descendo in corruptionem? Et iterū: Descendisti
& 68. in limum profundi & non est substantia. Sed & Matthæus dicit: Tu es qui
Matth. 11. uenturus es, an aliū expectamus? Vnde & Petrus dixit: Quia Christus mor-
1. Pet. 3. tificatus carne, uiuificatus aūt spiritu. In ipso ait: Et eis qui in carcere inclusi erant in diebus Noë, in quo etiam quid operis egerit in inferno, declaratur.
Psal. 15. Sed & ipse dominus per prophetam dicit, tanq̃ de futuro: Quia nō derelin-ques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum uidere corruptio-nem: quod rursus prophetice nihilominus ostendit impletū cum dicit: Do-mine eduxisti ab inferno animam meam, saluasti me à descendentibus in la-cum. Sequitur post hęc: Tertia die resurrexit.) Resurrectionis gloria in Chri-sto omne quod infirmū & fragile uidebatur, absoluit. Si tibi pauloante nō uidebatur esse possibile usque ad mortem uenisse immortalem, aspice nunc quia qui deuicta morte resurrexisse dicitur, non potest esse mortalis, sed bo-nitatem in hoc intellige creatoris, quia eousq; ille miserando descendit, us-quequo tu peccando deiectus es. Nec creatorem omnium de hoc impossibi-litatis accuses, ut ibi putes opus eius caduco lapsu potuisse concludi, quò ille id reparaturus peruenire non posset, inferna & superna nobis dicuntur, qui certe corporis circunscriptione conclusi, intra præscriptæ nobis legis termi-nos continemur. Deo autem qui ubiq; est, & nusquam deest, quod inferum est, aut quod supernum, patet. Veruntamen in assumptione corporis etiam ista complentur. Resuscitatur caro quæ deposita erat in sepulchro, ut adim-pleretur quod dictum est per prophetam: Quia non dabis sanctum tuum uidere corruptionem. Redit ergo uictor à mortuis, inferni secum spolia tra-hens, eduxit etiam eos qui tenebant̃ à morte, sicut ipse prædixerat, ubi ait:
Ioan. 12. Cum exaltatus fuero à terra, omnia ad me traham. Attestatur autem euan-
Matth. 27. gelium de hoc cum dicit: Quia monumenta aperta sunt, & multa corpora sanctorum dormientiū resurrexerūt & apparuerunt multis, & ingressi sunt
Gal. 4. sanctam ciuitatem illam de qua Apostolus dicit: Quæ autem sursum est Hierusalem libera est, quæ est mater omnium nostrum. Sicut ad Hebræos
Heb. 2. dicit: Decebat enim propter quem omnia, & per quem omnia, multos filios in gloriam adducentem, autorem salutis eorum per passionem consumma-ri. Igitur consummatam passionibus carnem atque in eam protoplasti la-psum resurrectionis uirtute reparatum, in dextera sedis dei altissimi collo-
Ephes. 1. cauit. Vnde & Apostolus dicit: Qui simul consuscitauit nos, simulq; sedere fecit in cœlestibus, hic enim erat figulus qui ut Hieremias docet propheta:

Vas de manu sua collapsum & confractum, rursum eleuauit manibus su/is,& reformauit sicut placuit in conspectu eius. Placuit autem ut corpus qđ mortale & corruptibile susceperat,de sepulchri petra leuatum, & immorta/le atq; incorruptibile effectum,iam nō in terrenis, sed in cœlestibus & in pa tris dextera collocaret.Plenæ sunt de his sacramentis scripturæ ueteris testa menti. Nullus super his propheta,nullus legislator aut psalmographus si/luit,sed omnis penè sacra de his loquitur pagina: & ideo superfluū uidetur immorari nos ad congreganda testimonia:pauca tamen & admodum pau ca ponemus,ad ipsos fontes diuinorum uoluminū remittentes eos qui po/tare abundatius cupiunt: dicit ergo statim in psalmis: Ego dormiui & so/mnum cœpi,& resurrexi,quoniā dominus suscepit me. Et iterum in alio lo/co:Propter miseriam inopum & gemitum pauperum nunc exurgam, dicit dominus.Et alibi sicut iam superius diximus:Domine, eduxisti de inferno animam meam: saluasti me à descendentibus in lacum.Et in alio:Quoniā conuersus uiuificasti me,& de abysso terræ iterum reduxisti me.Euidentissi me autem in octogesimo & septimo psalmo de eo dicitur.Et factus sum si/cut homo sine adiutorio,inter mortuos liber.Non dixit homo,sed sicut ho mo. Sicut homo enim erat, quia etiam descenderat in infernum: sed inter mortuos liber erat,quia à morte teneri non poterat. Et ideo in uno natura humanæ fragilitatis,in alio diuinæ maiestatis ostenditur:Osee autem pro/pheta etiam de tertia die manifeste prænūciat hoc modo: Sanabit nos,in/quit,post biduum:in die autem tertia resurgemus & uiuemus in conspectu eius.Hæc autem ex persona eorum dicit, qui cū ipso die tertia resurgentes, de morte reuocantur ad uitam:& ipsi sunt qui dicunt, die tertia resurgemus & uiuemus in cōspectu eius.Esaias uero aperte dicit:Qui educit de terra pa storem magnum ouium. Sed & mulieres quod uisuræ essent resurrectionē eius,scribis & pharisæis & populo non credentibus,etiam hoc prædixit Esa ias his uerbis:Mulieres quæ uenitis ab spectaculo uenite: non enim est po/pulus habens intellectum. Sed & de illis quæ post resurrectionē perrexisse dicuntur & quæsisse eum,& non inuenisse:sicut Maria refertur uenisse ante lucem,& non inuento eo,flens dixisse ad angelos qui aderant:Quia tulerūt dominum,& nescio ubi posuerunt eum: etiam hoc dicitur in Canticis can/ticorum:In cubili meo quæsiui,& non inueni eum. De illis quoq; quæ inue/nerunt eū,& tenuerunt pedes eius,prædicitur in Canticis canticorum: Tene bo eum & nō dimittam eū quem dilexerit anima mea.Hæc interim pauca de multis breuitati studentes posuimus, plura & relinquentes. Ascendit in cœlos,sedet ad dexterā patris:inde uenturus est iudicare uiuos &mortuos.) Consequentia breuitatis in fine sermonis hæc continent,in quibus quod di citur quidē palam est,sed requirit̄ quo sensu intelligi debeant quæ dicūtur, Nam ascendisse & sedisse,& uenturū esse,si secundum dignitatē diuinitatis

Hiere.18 Psal.3 Osee 6 Esa.4[0] Esa.32 Ioan.20 Cant.3

intelligas, aliquid per hoc humanæ fragilitatis uidebitur indicari: Consum-matis etenim his, quæ in terra gerebantur, & animabus de inferni captiui-tate reuocatis, ascendere memoratur ad cœlos: sicut propheta prædixerat:
Ephe. 4 Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatē: dedit dona hominibus. Il-la scilicet dona, quæ Petrus in Actibus apostolorum de spiritu sancto di-
Actu. 2 cebat, Exaltatus ergo dextera dei, effudit hoc donum quod uos auditis & uidetis. Donum ergo spiritus sancti hominibus dedit: quia captiuitatem, quam prius diabolus per peccatum deduxerat in infernum, Christus per mortis suæ resurrectionem reuocauit ad cœlum. Ascendit ergo ad cœlos, non ubi uerbum deus ante non fuerat: quippe qui erat semper in cœlis, & manebat in patre: sed ubi uerbum caro factum ante non sedebat. Denique quia nouus iste ingressus portarū cœli æditius & principibus uidebatur, ui-dentes naturam carnis cœlorum secreta penetrantem, dicunt ad inuicem, si-
Psal. 23 cut Dauid plenus spiritu enunciat: Tollite portas principes uestras, & eleua mini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Quis est iste rex gloriæ? domi-nus fortis & potens, dominus potens in prælio. Quæ uox utiq; nō propter diuinitatis potentiā, sed propter nouitatē carnis ascendentis ad dexteram
Psal. 46 dei ferebatur. Dicit & alibi idem Dauid: Ascendit deus in iubilatione, dn̄s in uoce tubæ. In uoce enim tubæ moris uictorum est redire de prælio. De
Psal. 17 ipso quoq; & aliâs dicitur: Qui ædificat in cœlo ascensum suū. Etiam alibi: Qui ascēdit super cherubim & uolauit, uolauit super pennas uentorū. Sede re quoq; ad dextram patris, carnis assumptæ mysteriū est: neq; eñ incor-poreæ illi naturæ conuenienter ista absq; assumptione carnis addunt̄: neq; sedis cœlestis perfectum diuina natura, sed humana conquirit. Vnde & di-
Psal. 92 citur de eo: Parata sedes tua domine ex tunc, à seculo tu es. Parata ergo à se-culo sedes est, in qua sessurus erat is, in cuius nomine omne genu flectitur, cœlestium, terrestrium & infernorum Et omnis lingua confitebitur ei, quia dominus Iesus Christus in gloria dei patris est: de quo & Dauid ita refert:
Psal. 109 Dixit dn̄s dn̄o meo, sede à dextris meis, donec ponā inimicos tuos scabel-lum pedum tuorū. Quæ tamem dicta dominus in euangelio differens dice
Matt. 22 bat ad pharisæos. Si ergo Dauid in spiritu dominū uocat, quomodo filius eius est? Per quod ostēdit secundū spiritum dominū, secundū carnē filium
Matth. 26 esse Dauid. Vnde & ipse dominus iterū dicit: Veruntamē dico uobis, amo-do uidebitis filium hominis sedentē à dextris filij dei. Et Petrus apostolus
1. Pet. 3 dicit de Christo: Qui est in dextera dei, sedens in cœlis. Sed & Paulus ad
Ephe. 3 Ephesios scribens: Secundum operationem, inquit, potentiæ uirtutis eius, quam operatus est in Christo, suscitans eum à mortuis, & sedere faciens in dextera sua. Quod autem ueniat iudicaturus uiuos & mortuos, multis qui dem diuinarum scripturarum testimonijs edocetur: sed priusq; propheti-cis hæc eloquijs prædicta doceamus, illud necessario arbitror admonendū

quod

quod ista fidei traditio quotidie nos uult de aduentu iudicis esse solicitos, ut actus nostros ita præparemus, uelut reddituri imminenti iudici rationẽ. Hoc enim erat quod & propheta dicebat de uiro beato: quia disponet sermones suos in iudicio. Quid autem dicitur iudicare uiuos & mortuos, nisi quod alij uiui, alij mortui ad iudicium ueniant? sed animæ simul iudicabuntur & corpora, in quibus uiuos animas, corpora mortuos nominauit. Sicut & ipse dominus in euangelio dicit: Nolite timere eos qui corpus possunt occidere, animæ autẽ nihil facere possunt: sed timete potius eũ qui potest animam & corpus perdere in gehenna. Nunc iam paucis si uidetur etiam per prophetas hæc prædicta esse doceamus. Plura autem testimonia cum uolueris, ipse tibi de scripturarum latitudine cõgregabis: dicit ergo Malachias propheta: Ecce uenit dominus omnipotens, & quis sustinebit diem aduentus eius, aut quis sustinebit aspectũ eius? quia ipse ingreditur sicut ignis cõflatoris, & sicut spuma lauantium: & sedebit conflans eos, & purgans sicut argentum & sicut aurum. Vt autem euidentius agnoscas quis sit dominus de quo hæc dicuntur, audi quid & Daniel propheta prænunciat: Videbã, inquit, in uisu, & ecce in nubibus cœli quasi filius hominis ueniens, & usque ad uetustum dierum perueniet, & in conspectu eius oblatus est: & ipsi datus est principatus, & honor, & regnum: & omnis populus, tribus & linguæ ipsi seruiunt: & potestas eius potestas æterna, quæ non peribit: & regnũ eius non corrumpetur. Ex his ergo edocemur, nõ solũ de aduentu & iudicio, sed de potestate eius & regno: quia potestas eius æterna sit, & sine corruptionis fine sit regnũ: sicut in euangelio dicitur: Regni eius non erit finis. Vnde ualde alienus à fide est, qui regnũ Christi dicit aliquãdo finiendũ. Scire tamen debemus, quod salutarem hunc Christi aduentum conabitur inimicus ad decipiendũ fideles quosq; callida fraude simulare, & pro filio hominis qui expectatur uenturus in maiestate patris sui, filiũ perditionis in prodigijs & signis mendacibus præparare, ut pro Christo mundo huic introducat antichristum. De quo & ipse dominus in euangelijs prædixit Iudæis: Quia ego ueni in nomine patris mei, & non recepistis me: alius ueniet in nomine suo & ipsum recipietis. Et iterũ dicit: Cũ uidebitis abominationem desolationis in loco sancto, sicut dicit Daniel propheta: Qui legit, intelligat. Daniel ergo de aduentu erroris istius plenius & latius in suis uisionibus edocet: ex quibus ualde operosum est exempla nunc ponere, quia satis amplis narrationibus dilatãtur. Et ideo scire de his plenius delectantẽ ad ipsas magnas recensendas remittimus uisiones. Sed & Apostolus de eo dicit: Ne quis uos seducat ullo modo: quoniã nisi discessio uenerit primum, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur & extollit se sup omne quod dicitur deus, aut quod colit̃, ita ut in templo dei sedeat, ostendẽs se tanq; sit deus. Et paulo post: Et tunc reuelabitur, inquit, inimicus quem dominus Ie-

Psal. 111 *Matth. 10* *Luc. 3* *Dan. 9* *Colos. 2* *Ephe. 5* *1. Ioan. 3*

ſus interficiet ſpiritu oris ſui, & euacuabit illuminatione aduentus ſui eum, cuius eſt aduentus ſecundum opera ſatanæ in omni uirtute, ſignis & prodigiis mendacibus. Et iterum paulo poſt: Et ideo mittet illis deus operationẽ erroris ut credant mendacio, ut iudicentur omnes qui non crediderunt ueritati. Propterea ergo propheticis & euangelicis atq; apoſtolicis uocibus nobis prænunciatur hic error, ne quis pro aduentu Chriſti aduentum credat
Matth. 13 antichriſti. Sed & ipſe dominus dixit: Cũ dixerint uobis, ecce hic Chriſtus, aut ecce illic, nolite credere: uenient enim multi pſeudochriſti & pſeudoprophetæ, & ſeducent multos. Sed quomodo demõſtrabitur iudiciũ ueri Chri
Luc. 17 ſti, uideamus: Sicut fulgur, inquit, de Oriente reſplendet uſque ad Occidentem: ita erit aduentus filij hominis. Cũ enim aduenerit uerus dominus Ie
Matt. 25 ſus Chriſtus, ſedebit, & iudicium ſtatuet: ſicut euangelium dicit: Et ſegrega
Rom. 14 bit oues ab hœdis, & iuſtos ab iniuſtis. Sicut & Apoſtolus ſcribit: Quia omnes nos ſtare oportet ante tribunal Chriſti, ut recipiat unuſquiſq; ꝓpria operis ſui prout geſſit, ſiue bona, ſiue mala: iudicabimur autem non ſolum
2. Cor. 5 pro geſtis, ſed & pro cogitatis: ſecundum quod & ipſe Apoſtolus dicit: Inter ſe inuicem cogitationibus accuſantibus, aut etiam defendentibus in die quo iudicabit deus occulta hominum: ſed de his iſta ſufficiãt. Poſt hoc ponitur in ordine fidei: Et in ſpiritu ſancto.) Ea quæ in ſuperioribus paulo latius de Chriſto ſunt tradita, ad incarnationis uel paſſionis eius myſterium pertinent. Quæ dum media intercedunt perſonæ ipſius cooptata ſancti ſpiritus cõmemorationem paulo longius reddiderunt. Cæterum ſi ſolius diuinitatis ratio habeatur eo modo quo in principio dicitur: Credo in deo patre omnipotente. Et poſt hæc: in Ieſu Chriſto filio eius unico, domino noſtro: ita iungitur, & in ſpiritu ſancto. Illa uero omnia quæ de Chriſto memorantur ad diſpenſationem carnis, ut diximus, ſpectant: igitur ſancti ſpiritus memoratione adimpletur myſterium trinitatis. Sicut enim dicitur pater, & alius non eſt pater: unus dicitur & unigenitus filius, & alius unigenitus non eſt: ita & ſpiritus ſanctus unus eſt, & alius non poteſt eſſe ſpiritus ſanctus. Vt ergo fiat diſtinctio perſonarum, affectionis uocabula ſecernuntur, quibus ille pater intelligatur, ex quo omnia, & ipſe non habeat patrem: filius uero tanq̃ qui ex patre natus ſit, & ſpiritus ſanctus tanq̃ de dei ore procedens & cuncta ſanctificans. Vt aũt una eadẽq; in trinitate diuinitas doceat᷑, ſicut dictũ eſt, in deo patre credi adiecta præpoſitione: ita & in Chriſto filio eius, ita & in ſpiritu ſancto memorat᷑. Sed ut manifeſtius fiat quod dicimus, ex conſequentibus approbabitur. Sequitur nanq; poſt hũc ſermonem. Sanctam eccleſiã, remiſſionem peccatorum, huius carnis reſurrectionem.) Non dixit, in ſanctam eccleſiam, nec in remiſſionem peccatorũ, nec in carnis reſurrectionem. Si enim addidiſſet in præpoſitionem, una eadẽq; uis fuiſſet cum ſuperioribus. Ne autem in illis quidem uocabulis, ubi de di-

uinitate fides ordinatur, in deo patre dicitur & in Iesu Christo filio eius, & in spiritu sancto: in cæteris uero ubi nõ de diuinitate, sed de creaturis ac mysterijs sermo est, in præpositio nõ addit᷑, ut dicatur, in sanctã ecclesiam, sed sanctam ecclesiam credendam esse, nõ ut in deũ, sed ut ecclesiã deo congregatam: & remissionem peccatorum credendam esse, nõ in remissionem peccatorum, & resurrectionẽ carnis, non in resurrectionẽ carnis. Hac itaq; præpositiõis syllaba creator à creaturis secernitur, & diuina separãtur ab humanis. Is ergo spiritus sanctus est, qui in ueteri testamento legem & prophetas, in nouo uero euangelia & apostolos inspirauit, Vnde & Apostolus dicit: Omnis scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendũ. Et ideo quæ sunt noui ac ueteris instrumenti uolumina, quæ secundũ maiorum traditionem, per ipsum spiritũ sanctũ inspirata credũtur, & ecclesijs Christi tradita, competens uidetur in hoc loco euidenti numero, sicut ex patrũ monumentis accepimus, designare: itaque ueteris instrumenti primo omnium Moysi quinq; libri sunt traditi, Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomiũ: post hoc Iesu Naue, Iudicũ simul cũ Ruth: quatuor post hæc Regum libri, quos Hebræi duos numerant, Paralipomenon, qui dierũ dicit᷑ liber: & Esdræ libri duo, qui apud illos singuli cõputantur, & Hester: prophetarũ uero Esaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel: præterea duodecim prophetarum liber unus: Iob quoque, & psalmi Dauid singuli sunt libri: Salomonis uero tres ecclesijs traditi, Prouerbia, Ecclesiastes, Cantica canticorũ. In his concluserunt librorũ numerũ ueteris testamenti. Noui uero, quatuor euangelia, Matthæi, Marci, Lucæ, Ioannis: Actus apostolorũ, quos descripsit Lucas: Pauli apostoli epistolas quatuordecim: Petri apostoli epistolas duas: Iacobi fratris domini & apostoli unam: Iudæ unam: Ioannis tres: Apocalypsim Ioannis. Hæc sunt quæ patres intra canonẽ concluserũt, ex quibus fidei nostræ assertiones constare uoluerunt. Sciendum tamen est, quod & alij libri sunt qui non canonici, sed ecclesiastici à maioribus appellati sunt: ut est Sapientia Salomonis, & alia Sapientia quę dicitur filij Syrach, qui liber apud Latinos hoc ipso generali uocabulo Ecclesiasticus appellat᷑: quo uocabulo non autor libelli, sed scripturæ qualitas cognominata est. Eiusdem ordinis est libellus Tobiæ & Iudith & Machabæorũ libri. In nouo uero testamento libellus, qui dicitur Pastoris siue Hermatis, qui appellat᷑ duæ uiæ, uel iudicium secundũ Petrum: quæ omnia legi quidem in ecclesijs uoluerũt, non tamen proferri ad autoritatẽ ex his fidei cõfirmandã. Cæteras uero scripturas apocryphas nominarũt, quas in ecclesijs legi noluerũt. Hæc nobis à patribus, ut dixi, tradita opportunum uisum est hoc in loco designare ad instructionẽ eorũ qui prima fidei elementa suscipiunt, ut sciant ex quibus sibi fontibus uerbi dei hauriẽda sint pocula. Tenet deinde traditio fidei sanctã ecclesiã. Causam iam superius diximus, cur nõ dixerit etiã in sanctam eccle-

2. Timoth. 3

Libellus pastoris.

ſiam,ſed ſanctã eccleſiam.Hi ergo qui ſupra in uno deo credere docti ſunt ſub myſterio trinitatis,credere etiã hoc debent,unã eſſe eccleſiã ſanctam,in qua una eſt fides,& unũ baptiſma,in quo unus deus creditur pater, & unus dominus Ieſus Chriſtus filius eius, & unus ſpiritus ſanctus. Iſta eſt ergo ſancta eccleſia non habens maculam ac rugam. Multi enim & alij eccleſias congregarũt,ut Marcion,& Valentinus,ut Hebion,ut Manichæus,ut Ari/us & cæteri omnes hæretici. Sed illæ eccleſiæ non ſunt ſine macula aut ruga

Pſal.25 perfidiæ.Et ideo dicebat de illis propheta: Odiui eccleſiam malignantiũ,& cum impijs non ſedebo.De hac autem eccleſia quę fidem Chriſti integram

Cant.6 ſeruat,audi quid dicit ſpiritus ſanctus in Canticis canticorũ: Vna eſt colũ/ba mea,una eſt perfecta genitricis ſuæ. Qui ergo hanc fidem in eccleſia ſu/ſceperit,non declinet in concilio uanitatis,& cum iniqua gerentibus non in/troëat.Concilium nanq; uanitatis eſt,quod ait Marcion,qui negat patrem Chriſti deum eſſe creatorem,qui per filium ſuũ fecerit mundum. Cõcilium uanitatis quod Hebion docet, ita Chriſto credi debere,ut & circumciſio car nis,& obſeruatio ſabbati,& ſacrificiorum ſolennitas,cæteræq; oẽs obſerua/tiones ſecundũ literã legis teneãtur, Conciliũ eſt uanitatis quod Manichæ/us docet. Primũ,quod ſe paracletũ nominauit: tum deinde quod mundum à malo factum dicit:deum creatorẽ negat: teſtamentũ uetus repudiat: unã bonam,aliam malã naturam ſibi inuicẽ aduerſantes aſſerit: coæternas deo animas hominum ſecundum Pythagoricos in pecudes & animalia & beſti as redire per diuerſos naſcendi circulos adſtruit:reſurrectionẽ carnis noſtrę negat:paſſionẽ domini & natiuitatẽ nõ in ueritate carnis,ſed in phantaſijs fuiſſe confirmat.Conciliũ uanitatis eſt quod Paulus Samoſatenus, & poſt eius ſucceſſor Fotinus, qui aſſeruit Chriſtum non fuiſſe ante ſecula natum ex patre,ſed ex Maria cœpiſſe:& non eũ deũ hominẽ natũ, ſed ex homine deũ exiſtimat factũ. Conciliũ uanitatis eſt & quod Arius atq; Eunomius docuit,qui filiũ dei nõ ex ipſa patris ſubſtantia natũ,ſed ex nihilo creatũ uo lunt,& filiũ dei habere initiũ, & minorem eſſe patre: ſed & ſpiritum ſanctũ non ſolũ minorẽ eſſe,ſed & mittendariũ aſſerunt. Conciliũ uanitatis eſt & quod illi aiunt,qui filiũ quidẽ de ſubſtantia patris fatentur,ſanctũ uero ſpi/ritũ ſeparant & ſecernunt,cũ utiq; unã eandẽq; uirtutẽ & diuinitatẽ oſtẽde

Matth.28 rit trinitatis ſaluator in euãgelio cũ dicit:Baptizate gentes in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti.Et eſt aperte impiũ ſeparari ab homine quod diui/nitus iungit᷑.Conciliũ uanitatis eſt & hoc,quod olim congregauit pertinax & praua cõtentio,aſſerens quidẽ Chriſtum carnẽ humanã ſuſcepiſſe,nõ ta men animã rationalẽ: cũ utiq; & carni & animæ & ſenſui, & menti una ea/demq; ſalus à Chriſto collata ſit. Sed & illud cõcilium uanitatis eſt, quod Donatus per Aphricã traditionis eccleſiam criminando contraxit, & quod Nouatus ſolicitauit,lapſis pœnitentiã denegãdo, & ſecundas nuptias non

iniri

iniri:eas etiam,si necessitas exigit,cōdemnando. Has omnes ergo uelut con gregationes malignantium fuge, sed & eos si qui illi sunt,qui dicuntur asse-rere,quod filius dei nō ita uideat,uel nouerit patrem sicut ipse noscit, & ui-detur à patre:uel regnum Christi esse finiendum,uel carnis resurrectionem non integra naturæ suæ substantia reparandam : futurum dei iustum erga omnes negare iudicium:diabolum debita absoluere damnatione pœnarū. Ab his,inquam,omnibus fidelis declinet auditus:sanctam uero ecclesiā te-neat,quæ deum patrem omnipotentem , & unigenitum filium eius Iesum Christum dominum nostrum,& spiritum sanctū concordi & consona sub-stantiæ ratione profitetur,filiumq; dei natum ex uirgine, & passum pro sa-lute humana, & resurrexisse à mortuis in eadem carne qua natus est credit, eundemq; uenturum iudicem omnium sperat, in qua & remissio peccato-rum,& carnis resurrectiō prædicatur. Verum de remissione peccatorū suffi cere deberet sola credulitas. Quis enim causas aut rationē requirat,ubi in-dulgentia principalis est?Et tamen cum terreni regis liberalitas discussioni non sit obnoxia,ab humana temeritate discutitur diuina largitio? Solent enim cum irrisione dicere aduersum nos pagani quod ipsi nos decipiamus qui putamus crimina quæ opere cōmissa sunt, uerbis posse purgari,& aiūt: Nunquid potest qui homicidum commisit, homicida non esse : aut adul-ter non uideri,qui adulterium perpetrauit? Quomodo huiuscemodi crimi num reus , sanctus uobis effici uidetur & purus ? Sed ad hæc,ut dixi, meli-us fide quàm ratione respondeo. Rex enim est omnium qui promisit, ter-ræ cœliq; dominus est qui hæc pollicetur. Vis ut ei,qui me hominem ex ter ra fecit,nō credam quod ex criminoso me faciat innocentem:& qui me cum essem cæcus fecit uidere , uel cū essem surdus audire me fecit, qui mihi clau-do reddidit gressum,innocentiam mihi perditam non poterit reparare? Et tamen ueniamus ad ipsius naturæ testimonium.Occidere hominē nō sem-per criminosum est,sed malicia non legibus occidere criminosum est. Non ergo factum me in talibus,quia interdum & recte fit, sed animus male con sulens damnat.Si ergo animus in me, qui criminosus effectus est, & in quo origo fuit uitīj corrigatur , cur tibi non uidear posse innocens effici, qui pri-us fueram criminosus?Si enim,ut supra ostendimus, constat quod nō in fa cto,sed in uolūtate sit crimen:sicut mala uolūtas autore malo dæmone pec cato me & morti fecit obnoxium , ita bona uoluntas mutata autore bono deo,innocētiæ me reddit & uitæ.Similis causa in cæteris criminibus. Et hoc modo fides nostra non inuenitur naturalibus rationibus aduersari , dū re-missio peccatorum non gestis quæ mutari non possunt, sed animo quē de malo in bonum uerti posse certū,deputatur.Sed ultimus iste sermo,qui re-surrectionem prænunciat, summam totius perfectionis succincta breuita-te concludit.Quamuis etiā de hoc nō solum à gentilibus, sed etiam ab hæ-

reticis fides impugnetur ecclesiæ. Nam Valentinus resurrectionem carnis omnimodo negat, & Manichæus, sicut superius ostẽdimus. Sed & isti, qui Esaiam prophetam dicentem quidem: Resurgent mortui, & suscitabuntur qui in monumentis sunt, audire noluerunt, nec Danielem sapientissimum omnium prophetantem: Quia tunc resurgent qui sunt in terræ puluere, hi quidem in uitam æternam, hi autem in opprobrium & confusionem æternam. Inde uel in euangeliis quæ recipere uidentur, discere debuerunt à domino saluatore nostro Saducæos docente dictũ. Quod aũt resurgant mor-
Exod.3 tui non legistis quomodo dicit Moyses in rubo: Deus Abrahã, deus Isaac & deus Iacob: deus autem non est mortuorũ. In quo etiam quæ sit & quãta
Matth.22 resurrectionis gloria, in superioribus memorauit, cũ dixit: In resurrectione
Luc.20 autem mortuorum neq; nubent, neq; nubentur, sed erunt sicut angeli dei. Resurrectionis ergo uirtus angelicum hominibus confert statum, ut qui de terra resurrexerunt, non iterum in terra cum pedibus, sed in cœlo cũ angelis uiuant: quos tamen ad hoc ratio uitæ prioris admiserit, illos scilicet qui iam non carni seruiunt, sed animæ suæ, carnẽ castis pudicitiæ frenis in obedientia sancti spiritus subiugauerunt, & omni eam uitiorum labe tenuatam, & ad spiritualem gloriam sanctificationis uirtute mutatam, angelorũ quoq; meruerint consortiis misceri. Sed infideles reclamant & dicũt: Quomodo potest caro quæ putrefacta dissoluitur, aut in puluerem uertitur, maris etiam quæ interdum profundo soluitur, fluctibusq; dispergitur, recolligi rursum & reintegrari in unũ, & corpus ex ea hominis reparari? Ad quos primam interim responsionem sermonibus Pauli faciamus, dicẽtes eis: Insipiens tu, quod seminas non uiuificabitur nisi prius moriatur. Et quod seminas, non corpus quod futurum est seminas, sed nudum granum tritici, aut alicuius cæterorum seminum: deus aũt dat illi corpus pro ut uult. Quod ergo in seminibus quæ tu in terra iacis, per annos singulos fieri uides, hoc in tua carne, quæ dei lege seminatur in terra, futurũ esse nõ credis? Cur quęso te nunc angustus & inualidus diuinæ potentiæ existimator es, ut dispersum uniuscuiusq; carnis puluerem in suam rationem colligi & reparari posse nõ censeas, cum uideas quod etiam mortale ingenium demersas in profundum terræ metallorum uenas rimatur, & artificis oculus aurum uidet, in quo imperitus terram putet? Nec tantum quidem concedimus ei qui fecit hominem, quantum homo qui ab ipso factus est, assequi potest? Et cũ auri esse propriam uenam, & argenti aliã, æris quoq; longe disparẽ, ferri quoq; & plumbi diuersas in terra species terræ latere, mortale deprehendat ingenium: diuina uirtus inuenire posse ac discernere non putabitur uniuscuiusq; carnis proprium sensum, etiam si uideatur esse dispersum? Sed adhuc tentemus animas quæ deficiunt in fide, naturalibus rationibus adiuuare. Si quis diuersa semina in unum permisceat, & hæc indiscreta seminet, uel passim

spargat

ſpargat in terram, nónne uniuſcuiuſq; ſeminis quocũq; loco fuerit ſatio, cõ/petenti tempore ſecundum naturæ ſuæ ſpeciẽ germen producit, & culmum ſuæ formæ ſuiq; corporis reparat? Ita ergo & uniuſcuiuſq; carnis ſubſtãtia quamuis uarie & diuerſe diſperſa ſit: ratio tamẽ ipſa quæ ineſt unicuiq; car/ni, immortalis eſt. Tẽpore quo ſeminatis in terram corporibus primũ uer/bum dei uoluntate cũ arriſerit, collectũ de terra, & attractum ſubſtãtiæ ſuæ ſenſum reddit ac reparat in illa ſpecie quam mors aliquando diſſoluerat. Et ita fit ut unicuiq; animæ non confuſum, aut extraneũ corpus, ſed ſuum quod habuerat reparetur: ut cõſequenter poſſit pro agonibus præſentis ui/tæ cum anima ſua caro uel pudica coronari, uel impudica puniri. Et ideo ſa/tis cauta & prouida adiectione ſymboli eccleſia noſtra docet, quæ in eo qđ à cæteris traditur, carnis reſurrectionẽ, uno addito pronomine tradit, hu/ius carnis reſurrectionem. Huius ſine dubio quam is qui profitetur ſignacu lo crucis fronti impoſito contegit, quo ſciat unuſquiſq; fideliũ carnẽ ſuam ſi mundam ſeruauerit à peccato, futurã uas eſſe honoris utile domino ad o/mne opus bonũ paratum: ſi uero cõtaminata fuerit in peccatis, futurã eſſe uas iræ ad interitũ. Iam uero de ipſa reſurrectionis gloria, & de repromiſſi/onum magnitudine, ſi quis plenius ſcire deſiderat, omnibus penè diuinis uoluminibus inueniet indicari, ex quibus nos cõmonitionis tantummodo gratia pauca in præſenti loco memorantes, finem iniuncti à te opuſculi fa/ciemus. Igitur apoſtolus Paulus quod reſurgant mortui, talibus aſſerit ar/gumentis, dicens: Quod ſi reſurrectio mortuorum nõ eſt, ergo nec Chriſtus 1. Cor. 15
reſurrexit. Si autẽ Chriſtus non reſurrexit, inanis eſt prædicatio noſtra, ua/cua eſt & fides noſtra. Et paulo poſt: Nunc aũt Chriſtus reſurrexit à mor/tuis, primitiæ dormientiũ. Quoniam quidẽ per hominem mors, & per ho minem reſurrectio mortuorũ. Sicut enim in Adam omnes moriũtur, ita in Chriſto omnes uiuificantur, unuſquiſq; aũt in ſuo ordine, initiũ Chriſtus, deinde hi qui ſunt Chriſti in aduẽtu eius, deinde finis. Et in cõſequentibus addit etiam hæc: Ecce myſterium uobis dico: Omnes quidem reſurgemus, Ibidem
ſed nõ omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi, in nouiſſima tuba. Canet eñ tuba, & mortui reſurgent incorrupti, & nos immutabimur. Sed & ad Theſſalonicenſes nihilominus ſcribens dicit: Nolo aũt uos ignorare 1. Theſ. 4
fratres de dormientibus, ut non cõtriſtemini ſicut & cæteri qui ſpem nõ ha bẽt. Nã & ſi credimus quia Ieſus mortuus eſt & reſurrexit, ita deus eos qui dormierunt, per Ieſum adducet cũ illo. Hocẽ uobis dicimus in uerbo do mini: quia nos qui uiuimus, qui relicti ſumus in aduentu domini, non præ/ueniemus eos qui dormierunt. Quoniam ipſe dñs in iuſſu, in uoce archan/geli, in tuba dei deſcendet de cœlo, & mortui qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi: deinde nos qui uiuimus, qui relicti ſumus, ſimul cum illis rapiemur in nubibus obuiam Chriſto in aëra, & ita ſemper cum domino erimus.

Verum

Verum ne existimes hæc Pauli solius prædicatione nouella signari: audi
Ezech. 37 quid etiam Ezechiel propheta olim per spiritum præloquutus sit: Ecce, inquit, ego aperiam sepulchra uestra, & educã uos de sepulchris uestris. Iob quoq; mysticis redundans totus eloquijs, audi quàm euidenter resurrectionem prædicet mortuorũ. Est, inquit, arboris spes: si enim abscissa fuerit, iterum pullulabit, & uirgultũ eius nunq; deficit: quod si senuerit, in terra erit radix eius. Si autẽ in petra mortuus fuerit truncus eius, odore aquæ reflorebit, & faciet fruticẽ quasi nouella. Vir uero si mortuus fuerit, abijt: & mortalis si ceciderit, ultra iam non erit. Non tibi uidetur in his cum quodã pudore arguere homines & dicere: Itáne est stultum hominum genus, ut cum
Als redire. uideant abscissæ arbori uitam * recipere, ipsi nec lignis simile aliquid de semetipsis, nec arboribus opinentur? Vt autem scias quod uelut interrogantis, quomodo, legendum sit quod dixit: Mortalis autem cum ceciderit, non resurget, de consequentibus probat. Subiungit nanq; statim: Si autem mortuus fuerit homo, uiuet. Et paulo post dicit: Expectabo usq; quo nunc haurit. Hæc quidẽ dicta sunt ad cõprobationem professionis nostræ, qua confitemur in symbolo huius carnis resurrectionem. Quod enim adiunctum est, huius, uide quàm consonum sit omnibus his, quæ de exemplis diuinorum uoluminũ memorabamus. Quid enim aliud indicatur in dictis Iob, quæ superius exposuimus, cum dicit: quia suscitauit pellem meam quæ hæc nunc haurit, id est, quæ ista tormenta perpetitur. Nónne aperte huius carnis dicit resurrectionem futuram? Huius, inquam, quæ tribulationũ & ten-
1. Cor. 15 tationum cruciamenta nunc sustinet. Sed & Apostolus cum dicit: Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem: nunquid non corpus suum quodammodo contingentis, & digito palpantis est uox? Hoc ergo quod nunc corruptibile corpus est, resur-
1. Thessal. 4 rectionis gratia incorruptibile erit. Et nunc quod mortale est, immortalitatis uirtutibus induetur, ut sicut Christus resurrexit à mortuis, iam nõ moritur, neq; mors ei ultra dominabitur: ita qui & in Christo resurgunt, nec corruptionẽ sentiant ultra, nec mortẽ, non natura carnis abiecta, sed de conditione eius & qualitate mutata. Erit ergo corpus quod resurget à mortuis incorruptibile & immortale, nõ solum iustorũ, sed etiam peccatorũ. Iustorum quidẽ, ut semper possint permanere cũ Christo: peccatorũ uero, ut absq; internecione sui debitas luant pœnas. Quod autẽ iusti semper cum domino Christo permaneant, iam & in superioribus edocuimus, ubi ostendimus quia Apostolus dicit: Deinde nos qui uiuimus, qui relicti sumus, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aëra, & ita semper cũ domino erimus. Nec mora, sacrosancta sanctorum corpora in tantã gloriã resurrectionis mutabuntur, ut in occursum domini suspensa nubibus & aëre uectata rapiantur: cum ipse Apostolus exponens quantũ cõferat deus his qui

diligunt

diligunt eũ,dicat:Qui transformabit corpus humilitatis noſtræ, conforme corporis filij claritatis ſuæ. Nihil ergo abſurdũ eſt,ſi ſanctorũ corpora dicãtur nubibus in aëra ſuſtolli, cũ ad formã corporis Chriſti quod in dextera dei ſedet,dicantur eſſe reformáda. Sed hoc ſanctus Apoſtolus uel de ſe,uel de cæteris ſui loci,uel meriti addit & dicit: Quia coëxcitauit nos cum Chriſto,ſimulq́ fecit ſedere in cœleſtibus. Vnde cũ hæc & horũ ſimilia q̃ plurima in repromiſſionibus habeat reſurrectio iuſtorũ,nõ erit iam difficile credere etiã illa quæ prophetæ prædixerũt:quod iuſti fulgebũt ſicut ſol,& ſicut ſplendor firmamenti in regno dei. Quid em̃ difficile uidebitur eos fulgorẽ ſolis habituros,& ſyderũ ac firmamenti huius ſplendore decorandos: quibus uel uita & conuerſatio angelorum dei paratur in cœlis: uel confirmandi dicuntur ad gloriam corporis Chriſti: ad quam gloriam ſaluatoris ore promiſſam,reſpiciens ſanctus Apoſtolus dicit:Quia ſeminatur corpus animale,ſurget corpus ſpirituale. Si enim uerum eſt (ſicut certe uerũ eſt) quod iuſtos quoſq; & ſanctos angelorum conſortijs ſociabit diuina dignatio, certum eſt quod & corpora ſanctorum in ſpiritualis corporis gloriam uertat. Nec hoc contra naturalem corporis rationem uideatur eſſe promiſſum. Si enim ſecundum ea quæ ſcripta ſunt,quod accipiẽs deus limũ terræ plaſmauit hominem, credimus,& hoc eſt natura corporis noſtri, ut uoluntate dei terra uerteretur in carnem:quid tibi aut abſurdum aut contrariũ uidetur, ſi eiſdem rationibus quibus lutum profeciſſe dicitur in corpus animale,in corpus proficere ſpirituale credatur? hæc quidẽ atq; his ſimilia multa inuenies in ſcripturis diuinis de reſurrectione iuſtorum. Dabitur & peccatoribus, ut ſupra diximus, incorruptiõis & immortalitatis de reſurrectione cõditio: ut ſicut iuſtis miniſtrat ad perpetuitatem gloriæ, ita peccatoribus ad prolixitatem confuſionis & pœnæ. Sic enim propheticum definit eloquium,cuius & paulo ante meminimus,ubi dicit:Et multi reſurgẽt de terræ puluere:hi quidem in uitam æternam, hi autem in confuſionem & opprobrium æternũ. Si ergo intelleximus qua ueneratione deus omnipotens pater dicat̃,quóue ſacramento dominus noſter Ieſus Chriſtus unicus filius eius habeatur, & qua perfectione ſanctus ſpiritus eius nominetur,atq; ſancta trinitas unum ſit per ſubſtantiam, ſed affectu perſoniſq; diſcreta: quid etiam partus uirginis, quid uerbi in carne natiuitas, quid ſacramentum crucis, quid utilitas diuini ad inferna deſcenſus:quid reſurrectionis gloria, & animarum de infernis reuocata captiuitas: quid etiam aſcenſus ad cœlum, & uenturi iudicis expectatio:ſed & ſanctæ eccleſiæ aduerſum congregationes uanitatis, qualis haberi debeat agnitio,qui ſacrorum uoluminũ numerus,quæue hæreticorum uitanda conuenticula:atq; in peccatorum remiſſione qui ad diuinam libertatem in ea quæ ratio naturalis obſiſtat: & ut carnis noſtræ reſurrectionẽ non ſolũ diuinæ uocis,ſed ipſius domini & ſaluatoris exemplũ

& conſe-

Philip.3
Sapien.3
Matth.13
1.Cor.15
Gen.2

& cõſequentia naturalis rationis aſſignet, ſi inquã hæc ſecundũ traditionis ſupra expoſitæ regulam conſequenter aduertimus, deprecemur ut nobis & omnibus qui hæc audiunt, cõcedat dñs fide quã ſuſcepimus cuſtodita curſu cõſummato expectare repoſitam coronam iuſticiæ, & inueniri inter eos qui reſurgunt in uitam æternã, liberari uero à confuſione & opprobrio ſempiterno: per Chriſtum dominũ noſtrum, per quẽ eſt deo patri omnipotenti cum ſancto ſpiritu gloria & imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

LIBELLVS DE SINGVLARITATE CLERICORVM: IN QVO DOCETVR,

à domino fuiſſe reuelatũ, ne ſacerdotes cũ fœminis cõmune haberent contuberniũ. Sed ne uelut ſomniatorẽ irrideat quiſquã, quod per reuelationẽ dominũ iuſſiſſe acceperat, per ſcripturarũ ſacra teſtimonia ante iuſſum fuiſſe oſtendit. Caput unicum.

PRomiſeram quidẽ uobis ante tempus epiſtolã filij chariſſimi, quæ omniũ morũ inſtituta de lege cõmendans, ſummatim omnia etiã cõtineret, quæcunq; uniuerſis clericis generaliter ad dirigendã regulam cõpetunt diſciplinæ. Sed quia nunc de fœminarum cõmoratione uulgariter inter uos quidã ignominoſe deuoluti ſunt, etiam de hac re ſpecialiter uobis domini correptionẽ ſcribere cõpulſus ſum: qui miſerum me pro ueſtra negligentia cũ ſeueritate cõueniens, mandare præcepit, ne clerici cũ fœminis cõmorentur: Et licet hæc admonitio ſola literarũ mearum autoritate ſufficeret, tamen ne me ſomniatorẽ irrideat quiſquã, ſicut Io-
Gen. 37 ſeph fratres irriſerunt, ſcripturarũ addimus firmitatẽ, ut omnes ſciant hoc etiam modo per reuelationẽ dominũ iubere, quod literis cognoſcitur ante iuſſiſſe: nec nos eſſe adulterantes uerbũ domini, aut uolẽtes iactanter de reuelationibus gloriari, ſed ſic ante conſpectũ domini referendo non mentiri quod loquimur: ſicut à domino cõfidimus nos nõ audiſſe mendaciũ, præſu-
2. Cor. 4 mentes uocẽ apoſtoli Pauli proteſtantis: Non eñ ſumus, inquit, ſicut plurimi adulterantes uerbũ dei, ſed ex ſynceritate ſicut ex deo corã ipſo in Chriſto loquimur. In dolore itaq; maximo conſtituti de quibuſdam putrefactis membris corporis noſtri, & in gemitu iacturã lamentantis eccleſiæ, quæ per ſegnitiem noſtram redigitur per dies ſingulos ad nimiã paucitatẽ, credimus nos ex parte aliqua ſubleuari, quod diligentiæ noſtræ negligentia quorundam obeſſe nõ poſſit, quibus nunq; noſtræ literæ defuerũt, quæ per abſentiam noſtrã frequentiã omnibus penſauerunt diſſimulationis ſuæ: ut unuſquiſq; cõtemptor reum ſemetipſum conſcribat, nos aũt libera fronte con-

temptoribus exclamemus,quod Salomon confidenter exprobrat. Quoniã quidẽ uocabã,inquit,& nõ obaudiebatis:& extendebam uerba mea,& non intẽdebatis:ſed irrita faciebatis mea conſilia,meis autẽ increpationibus non intendebatis. Itaq; & ego ueſtræ perditioni ſuperridebo. Gratulabor ergo aduerſum uos,cũ aduenerit uobis interitus,cum aduenerit uobis ſubito tumultus:euerſio aũt ſimul & procellæ,& cũ aduenerit uobis preſſura & expugnatio.Erit enim cum me inuocaueritis,ego autẽ nõ exaudiã uos. Quærent me mali,& nõ inueniẽt:oderũt enim ſapientiã.Verbũ aũt domini nõ aſſumpſerũt,neq; uoluerũt meis cõſilijs intẽdere.Spreuerũt enim meas correptiones.Ideoq; edẽt uiæ ſuæ fructus,& ſua impietate ſatiabũtur. Ad uos nunc mea exhortatio conuertitur,quos nolumus experiri talia prçcipitia ruinarũ. Metuite quantũ poteſtis eiuſmodi caſus exitia.Et in iſta ſubuerſione labentium uos experimenta perterreant.Nimiũ præceps eſt qui tranſire contendit,ubi alium conſpexerit cecidiſſe:& uehementer infrenis eſt,cui non incutitur timor alio pereunte.Amator uero eſt ſalutis ſuæ,qui euitat alienæ mortis incurſum,Et ipſe eſt prouidus,qui ſolicitus fit cladibus cæterorum: ſicut Salomon approbat,dicens:Aſtutus uidens malum puniri,uehementer erudietur.Et iterum:Cadentibus impijs iuſti uehementer terrebuntur.Aduerſa eſt confidentia,quæ periculis uitam ſuam pro certo commendat.Et lubrica ſpes eſt,quæ inter fomenta peccati ſaluari ſe ſperat. Incerta uictoria eſt, inter hoſtilia arma pugnare.Et impoſſibilis liberatio eſt,flammis circundari,nec ardere,quod Salomon non negat,dicens: Quis alligabit in ſinu ſuo ignem,ueſtimenta autem ſua nõ comburet? Aut quis ambulabit ſuper carbones ignis,pedes uero non comburet? Sic qui introierit ad uxorem proximi ſui,nõ erit immunis:neq; omnis qui tangit eam. Credite quæſo uos credite diuinæ fidei.quinimò plus quàm noſtræ: quia omne quicquid pollicetur nõ poteſt fallere,dicente dño:Facilius eſt,inquit,cœlũ & terrã præterire,quã de lege unũ apicem cadere.Et iterũ:Cœlum & terra tranſibunt,uerba autem mea nõ præteribũt.Ipſi ergo nos fallimus,quotiens inordinaliter credimus, æſtimantes per fidẽ noſtrã legis præcepta mutari:ut inter maſculos & fœminas ſperemus paſſim caſtitatem immobilem cuſtodiri. Difficile quis uenenum bibet,& uiuet.Verendũ eſt dormienti in ripa ne cadat,cum dicat Apoſtolus:Qui ſe putat ſtare,uideat ne cadat. In hac parte expedit plus bene timere,quàm male fidere.Et utilius eſt infirmum ſe homo cognoſcat,ut fortis exiſtat:q; fortis uideri uelit,& infirmus emergat. De qua re præſumptores obiurgat Apoſtolus,dicẽs:Si quis putat ſe aliquid eſſe,cum nihil ſit,ſeipſum implanat.Pro certo implanator proprius ſuam animam decipit,qui non cauendo contraria noxijs rebus ſemet ipſe cõmiſerit. Ille autẽ tutius ſibi conſulit,qui circa malos ſemper infidus ſpecies quaſcunq; noxias extimeſcit: quorum diſtantiam Salomon diſſeruit,dicens: Sapiens timendo declinabit ab

Prouer.1 — *Aſtutus alieno periculo eruditur.* — *Prouer.6* — *Luc.16* — *Mat.24* — *1.Cor.10* — *Galat.6* — *Prouer.14*

omni malo: Insipiens autē confidens sui miscetur iniquo. Magnum sapien/
tiæ diuinæ consilium inuentum est, ubi timoris auxilio liberemur. Magna
cōpendia prouidentiæ, ut aliquando fiat uirtus & uictoria per timorē. Ma/
gna remedia dominus contulit ad salutē, ut habeat & timidus laudem: sicut
Eccli. 25 Salomon repetit, dicens: Beatus uir qui ueretur omnia per metū. Inæstima/
bilis dñi misericordia, quæ undiq; homini suo contulit gloriā: & incompre/
hensibilis pietas, quæ scilicet pugnas dedit & palmas: ut confitendo mascu/
lorum sæuitiam superemus, & timendo fœminarum blandimenta uinca/
mus, dummodo & de uirtute & de infirmitate super nos dominus glorias
operetur: ut in omnibus & per omnia omnipotentē semet ipse testetur: diui/
dens differentias triumphorū, ut tam consilijs q̃ uiribus à nobis bella uin/
cantur, ne si uicerimus solius fidei fortitudine cōtra Salomonē uacua essent
Sapientiæ arma sumenda. opera sapientiæ. Nunc igitur sapientiæ arma gestanda, ubi fœminei & uiri/
Prouer. 2. lis sexus certamē indicitur. Vnde Salomon sic instruit, dicens: Prudentiam,
inquit, fac notam tibi, ut te seruet à muliere aliena & pessima. Videte nunc
prudentiam in isto bello non fidem nobis datam esse uictricem, quæ nos ti/
miditatis remedio liberasset: & contemplamini quæ sunt modo arma sumē
da, si uultis habere legis auxilia. Estote timidi, ut sitis intrepidi: & licet timor
in certamine infirmitas esse uideatur, tamen secundum uerbum Apostoli:
2. Cor. 12 uirtus in infirmitate perficitur. Separamini deprecor separamini à contagio
ne pestifera. Quantumcunq; fuerit unusquisque longius ab aduersis, tātum
non sentit aduersa. Minus uoluptatibus stimulatur, qui non est ubi frequen
tia est uoluptatum. Et minus auaritiæ molestias patitur, qui diuitias non ui
1. Tim. 6 det. Si admittimus Apostolum dicentem: Qui uolunt, inquit, diuites fieri,
incidunt in tentationem & in muscipulas diaboli, & desideria multa & inu/
tilia & noxia, quæ mergunt hominem in perditionem & in interitum. Non
aliter tentationibus subiacet, qui iunctus est fœminæ: in qua nihil est aliud
Aculeus peccati forma mulieris. nisi quod feriat proximantem. Aculeus peccati facta est forma fœminea: &
mortis conditio non aliunde surrexit, nisi de muliebri substantia. Quod Sa
lomon ad nostram solicitudinem memorat, dicens: A muliere factū est ini/
tiū peccati, & propter hāc omnes morimur. Inde mortales tenemur, nec te/
neri timemus. Quid si iam immortales essemus? Per mulierē liberauit nos
equidem Christus. Sed unde adhuc morimur, formidare debemus. Tunc li
Gen. 1. beratio ipsa constabit in fœmina, si à nobis mors reuincatur, quæ per fœmi
nam uenerat. Cæterum si adhuc per mulierem circa nos scandala dominan
tur, liberationis Christi fecimus pro certo dispendium. Siquidem in futu/
rum spes ista libertatis manet, quam fidei nostræ Christum credimus con/
tulisse: ut tunc nobis omnino mulier non noceat, cū & ipsa mors fuerit eua/
cuata. Nam si modo putamus nos intentabiles esse muliebribus iaculis,
1. Cor. 4 quid ergo restat cœlestibus regnis? Non immerito tales sensus Apostolus
increpat

increpat, dicens: Iam satiati estis, iam diuites facti estis: sine nobis regnatis, & utinã regnetis. Tempus ergo luctaminis adhuc geritur, & mors per fœminam adhuc usq; grassatur. Mentior si non uidemus exinde interitus plurimorum. Quanti & quales episcopi & clerici simul & laici post confessionum uictoriarumq; calcata certamina, post magnalia & signa uel mirabilia usq; quaq; mõstrata, noscuntur cũ his omnibus naufragasse, cum uolunt in naui fragili nauigare? Quãtos leones domuit una infirmitas delicata, quæ cũ sit uilis & misera, de magnis efficit prædã? Quod Salomõ loquitur, dicẽs: Precium meretricis tantum est unius panis, mulier autẽ preciosas animas capit. Prouer.6
Ante nos ista tractãtur, & nullis terroribus cohercemur. Quid faceremus si opinionibus tantũmodo gestas historias audiremus? Sed hæc est semper incredulitas humanæ duritiæ, ut nõ solum audiendo, sed etiã uidendo non credat alteros interisse, nisi & seipsam uiderit interire: nec sociorum mortibus quatitur, dum illos emeritos aut inualidos opinatur, Se autẽ multũ mereri, aut multũ ualere fiducialiter putat, nesciens præberi cunctis exempla, cũ fuerint quibusdam irrogata supplicia: sicut dñs in euangelio proponit, & dicit: Putatis quod hi Galilæi præ omnibus Galilæis fuerint peccatores, qui talia passi sunt? Non, dico uobis: nisi pœnitentiam habueritis, similiter peribitis: sicut illi supra quos cecidit turris in Syloë, & occidit eos. Putatis quoniam & ipsi debitores fuerunt præ omnibus hominibus habitantibus in Hierusalẽ? Non, dico uobis: si nõ pœnitueritis, similiter peribitis. Miramur si Adam per Euam seductus est, quem nulla morientium exempla præcesserant, nisi iussio una constrinxerat, cũ modo nos nec innumerabiles mortes, nec infinita iussa cõpescant? Quibus conuenienter dicitur secundum increpationem domini. Si Adam uidisset mortes, quæ factæ sunt in uobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egisset. Dico aũt uobis, quoniam Adæ tolerabilius erit in die iudicij, q; uobis. Longe sit pestis ista & lues & clãdestina pernicies. O q; inordinabilis fœminæ propinquitas iaculat᷑, cuius uicinia est delictorum latrocinium. Non est in hac societate synceritas approbabilis, quæ collisiones habet uelut quibusdam fluctibus turbulentas. In hac familiaritate non habitat amica concordia: quoniã non nisi discordantes inimicitias creat. Fecit equidem uiro dominus mulierem adiutricem, sed serpentis inuidia personam sumpsit hostilem. Quod si illa de uiro suo nata usque hodie ipsum cui iungitur tentat: quanto magis illa quæ copulatur nulla lege coniuncta? Et si illi qui duo sunt in carne una concreti tentationibus mutuis inuicem punguntur, quid facient hi qui in una carne nec nati, nec iuncti sunt? Præsertim quia nec deum iam inuocare permittitur, qui charitate alterius auocatur: nec sinitur cogitare diuina qui sibi quæsiuit, cui exhiberet domesticam curam. Propter quod sic Apostolus cõsulit, dicens: Volo uos sine solicitudine esse. Qui sine uxore est, solicitus est quomodo placeat deo: qui autẽ habet uxorem,

Luc.13

Adam seductus ab Eua.

Mulier uiri adiutorium.

1.Cor

rem,cogitat quæ sunt huius mūdi,quomodo placeat uxori. Quid est nunc quod in hac coniunctione delectet,in qua sunt solæ pugnæ? Aut quæ utilitas fauet,ubi non sunt officia coniugalia,quando nec ipsa possunt esse secura? Casuale est omne quod fœminæ est,& copulatio eius semper infesta est. Fœdere suo magnas molestias præstat,& cui adhæserit contra fas,insanabilem ingerit plagam. De carbonibus scintillæ dissiliunt,de ferro rubigo nutritur:morbos aspides sibilant, & mulier fundit concupiscentiæ pestilentiam:

Eccli.42 quam Salomon sic comparat,dicens: De uestimētis procedit tinea,& à muliere iniquitas uiri. Volo scire quæ sit affectio ista communis, quæ morbi dissensio semper ambigua,quæ propositum suum nutantibus consilijs impugnando conturbat. Vt quid sibi adhibuit mulierem, qui ducere contempsit uxorem? Omnis qui nō manducauerit carnem,ut quid habitationem suam carnis apparatibus replet? Et qui non biberit uinum, quid uini oblectatione perfruitur? Quasi non aliquoties habendo nec gustando copia esculentis animus pascitur,& uini odoriferi sola fragrantia suscitatur sæpius animus: quid per hypocrisim uult ab hominibus abstinens dici, & in secreto carnibus & ebrietate distendi? Habēt multi diuitias quas suis usibus negant, sed pro cupiditate cōseruant:quibus si nulla cupiditas inhæsisset,nec cupiditatis insignia possiderēt. At uero quia cupiditate possessi sunt,perfruūtur animo quod usu non tangunt. Ita is qui despexit uinculū nuptiarum,& aliter uinculis fœmineis obligat̄,q̄uis nullo cōcubitu misceat̄,desiderio tamē, uisu,colloquio,cōiunctione semper oblectatur. Nā si desideriū fœminæ nō haberet, nunq̄ fœminā suis oblectamentis assumeret. Imò uero insuper mihi suspectum placitum dedit,qui nō legitimam duxit,& legitimam recusauit,nisi fallor in publico argumentatus est hominibus promittere sanctitatem, & in occulto sine uxore non esse. Duo argumenta sanctitatis & libidinis hinc & inde miranda sunt,quæ utraq; inuicem tegunt,& utraq; inuicem produnt. Ingeniosus eunuchus & mœchus inuidet sibi dum consulit, & dum quærit utrūq; neutrum facit,ut sanctus minime deputetur, qui non uera coniun-

1.Cor.7 ctione perfruatur:cū Paulus apostolus dicat: Alligatus es uxori? ne quæsieris solutionem. Solutus es ab uxore? ne quæsieris uxorē. Sed consentio non esse castitatis huius pudicitiam uiolatam. Suspiciosis tamen malam porrigit famam,& pudicitiæ bonum frustra intrinsecus laborioso agone custodit,quod forinsecus efficit infamari,destruens magisterium Pauli prouidentis pariter & monentis: Vt quid,inquit,libertas mea iudicatur ab infideli cōsciētia? Si ergo gratiæ participo,ut quid blasphemor pro eo quod gratias ago? Peius est quàm mœchari continentiam ducere criminosam, & infamē ferre sanctimoniam. Blasphemiam ingerit religioni,quam cōtulit: qui quod confitetur,non ante omnes impleuerit,ne Christianitas credatur esse fallacia,& mœchatio uideatur esse sanctitatis uelamento uestita, Propter quod dominus

dominus in euangelio sic præmonet, dicens: Sic luceat lumen uestrũ coram *Matth.5*
hominibus, ut uidentes opera uestra bona magnificent patrẽ uestrũ qui in
cœlis est. Hoc sequitur & Paulus apostolus, dicens: Non ergo blasphemetur *Rom.14*
bonum uestrum. Et iterum: Prouidentes bona nõ tantũ corã deo, sed etiam
corã hominibus. Et alio loco: Siue ergo manducatis, siue bibitis, siue aliud *1.Cor.10*
quid facitis, omnia in gloriã dei facite. Et estote sine scãdalo Iudæis & Græcis & ecclesiæ dei, sicut & ego per omnia omnibus placeo. Sed opponitur forsitan, quid est quod ipse iterũ dixerit? Si hominibus placere uellem, Christi *Obiectio*
seruus non essem. Nunquam se quæcunque dicta legis excludũt, sed certis locis responsa uniuersa defixa sunt. Illic placere hominibus nõ licet, ubi uolũtas hominũ nõ capit domini uoluntatem. Vbi uero acceptant homines, quod ad gloriam proficit dei, innotescere omnibus ipse Paulus apostolus præcepit: Vnusquisque, inquit, nostrum proximo suo placeat ad bonam ædificationẽ. *Rom.15*
Quale ergo præmiũ sanctitatis expectat, qui nõ solum blasphemiã sanctitatis ab infidelibus prouocat, sed etiam fidelibus perniciosum præbet exemplar: ut infirmi sub prætextu dilectionis subtiliter fornicẽtur, & pudicus impudicissime castitatis præbeat magisteriũ, destruẽs quod Paulus apostolus comminatur: Perijt, inquit, frater infirmus in tua conscientia, propter quem *1.Cor.8*
Christus passus est? Sic aũt peccantes in fratres & percutiẽtes cõscientiã eorũ infirmã in Christũ peccatis: & quidẽ nõ hoc iuuenibus tantũ, sed & senibus cõgruit, fratrũ imbecillitati cõsulere, ne senectus perire prouocet iuuentutẽ, ex qua debent omnia salutaria documenta procedere: sicut Eleazarus
in libro Machabæorũ profitetur, & dicit: Præmitti malo in infernum quàm *2.Mach.6*
patrias leges deserere: nõ eñ ætatẽ nostrã dignũ est fingere, ut multi adolescentiũ arbitrati Eleazarũ nonaginta annorũ transisse ad uitam alienigenarum: & ipsi propter meã simulationẽ, & propter modicũ & corruptibile tempus uitæ per me seducantur: & odium ac maculã senectuti meæ acquirã. Ille *Eleazari constantia*
maluit uitam suã tormentis obijcere, quàm cuiquam magister perditionis existere: & nos ubi nulla tormenta sunt, fluxibus solis nolumus saluandos fratres anteponere: nec cõtenti sumus sine ullis cruciatibus tam nobis prodesse, quàm cæteris, cum ille noluit uiuere moriturus: sicut inferius prosequutus est dicens: Quamobrẽ fortiter uita excedens, senectute dignus apparebo, adolescentibus aũt exemplũ forte relinquam, ut prompto animo ac fortiter pro grauibus & sanctis legibus honestæ morti succedant. Cum hoc etiam laicos deceat, ne aut extraneis occasionem blasphemandi, aut fraternitati opportunitatẽ fornicationis opponant, tum maxime clericos uehementer necessitas ista cõstringat, quibus aut religio blasphemata, aut fraternitas perdita pœnas duplices irrogabit. Nec inuenient in iudicio domini ullum omnino solatium, qui alienigenis & fratribus peccandi fomitem ministrarunt. Propter quod sic Paulus apostolus Titum instruit, dicens, Teipsum bonorum fa-

ctorum præbens exemplum in doctrina, in integritate, in grauitate, in uer/
bo ſano atq; irreprehenſibili: ut aduerſarius reuereatur nihil habens de no/
bis dicere mali. Et iterum: Omnibus, inquit, fidem bonam oſtende, ut bo/
nam doctrinam ſaluatoris domini noſtri præferant in omnibus. Sic & ad
1. Tim. 4. Timotheum ſcribit, dicens: Forma eſto fidelibus in ſermone, in conuerſatio
ne, in charitate, in fide, in caſtitate. Quod & Petrus apoſtolus hortatur, di/
1. Pet. 2 cens: Conuerſatio, inquit, ueſtra in gentibus bona ſit, ut in eo quod detra/
hunt de uobis tanquam de malefactoribus, de bonis operibus ueſtris glori/
ficent deum. Et iterum: Quoniam ſic eſt, inquit, uoluntas dei, ut benefacien/
tes obmuteſcere faciatis ſtultorum hominum ignorantiam. Nec quiſquam
ſibi proponat & dicat habere uolo quod uincam: hoc eſt enim dicere, uiue/
re deſidero ſub ruina. Quis tam ſtultus, qui arctari cupiat ad laborem, cui
offertur delicatus triumphus? neq; enim duplex triumphus eſt ſub fœmi/
næ præſentia probari uictorem, quàm eſt in ſingularitate ſeruare integram ſpõ
ſionem ſanctimoniæ. Et cum ſit unus titulus gloriarum, hoc loco unus for/
tis eſt, qui ſatis laborat: & cum illo qui parum laborando uicerit, pariter mu
neratur. Quid quod ille qui minimo conſummatus aſſcribitur, qui ſe omni
Matth. 19 tempore fœmineis affectibus oſtentat abſciſſum? Quia eum dominus in
euangelio perfectum uocat, qui totum ſuis uſibus amputauerit patrimo/
nium. Certe etiam cuicunq; quotidiani triumphi pro caſtitate non deſunt,
quia nunquàm deſiderijs carnalibus ſpiritũ ceſſat infeſtare corpus humanum,
Gal. 5 quod Apoſtolus affirmat, dicens: Caro, inquit, concupiſcit aduerſus ſpiri/
tum, ſpiritus autem aduerſus carnem: hæc enim inuicem aduerſantur ſibi: ut
non quæcunq; uultis, illa faciatis. Habes nunc carnem tuam, quam ſuperes
Hemitritæus febris tertia/na una & di/midia ſemper. Quid tibi uis alteram uelle conducere? Nemo ſuper unam febrem
cupit adhibere peiorem, ne incipiat hemitritæo inſanabili laborare, cui nul/
lus ualeat medicus ſubuenire. Neq; aliquis ſuper onus proprium tollit inſu/
per alienum, ne oneribus duobus oppreſſus uſque ad inferos demergatur.
Vnde ſic Hieremias propheta docet ſanctitatis pondus ſingulariter ſuſti/
Thren. 3 nendum. Bonum eſt, inquit, uiro cum portauerit iugum graue in iuuentute
ſua, ſedebit ſingulariter & ſilebit, quoniam tulit ſuper ſe iugum graue. Sed ſi
quiſquam malignus obſecutor ad dictum apoſtoli Pauli confugiet dicen/
Gal. 6 tis: Onera ueſtra ſuſtinete inuicem, & ſic implebitis legem Chriſti. Non hæc
ſunt onera, quæ Paulus apoſtolus imperat ſubuehenda, ſed ut tolerantes
noſmetipſos diſcordia nulla diſcernat, & in tentationibus conſtitutis fratri/
bus mutua præbeamus auxilia, non ut ipſi nobis tentamenta per fœminas
procuremus, ſed ut tentamentorum magis pondera ſubleuemus, cum ſci/
at quale ſit ſanctitatis iugum, quod uix ſingulare portetur. De quo non ſo/
lum ipſe, ſed & dominus uoluit certum definire præceptum, dicens: Non
omnes capiunt uerbum iſtud, ſed quibus datum eſt. Et iterum: Qui poteſt

capere

capere,capiat.Si ergo difficile ſingulariter magnitudo iſtius ponderis tole/ratur, quomodo tolerabitur ſi geminatis ponderibus prægrauetur? Et ſi ſingulares penè omnes uix durant carnales inſidias ſuſtinere, quid faciunt illi qui ex utroq; latere gladijs impendentibus nõ contantur incumbere? Plus dico. Si mariti & uxores deſideria cõiugalia quotidie gerentes ſibi nõ ſuffi/ciunt, quid agunt illi qui ad augendas impugnationes fœminis ſociantur? Ex improuiſo uel tranſeunter ad horam fœmineus aſpectus occurrens ue/lut ſagittas alienis oculis iactat. Quando libera non eſt ſimplex reuerentia, quid illic geritur, ubi libertatis ſumit mulier in contubernalitate cõſtantiã? quando in domeſticis negocijs nunc lacertos ac fœmora lanificis operibus nudat, nunc æſtuans detegit membra, nunc fatigata iactatur, aut in riſum aliquando diſſoluitur: nũc blanditias exhibet, & quod eſt uenenoſius ſuper cuncta, pſallere delectatur, aut canere? Cuius cantu tolerabilius eſt audire baſiliſcũ ſibilãtem. Contra quam Salomon ſic nos cautos efficit, dicens: Cũ ſaltatrice noli aſſiduus eſſe, nec audias illã, ne forte diſpereas ĩ efficacia eius. Taceo reliqua, quæ magis pudenda ſunt quàm dicẽda: ſolum hoc dico, in dolore uel in ira mulierem * angi conſpicere, iam non eſt ſine mulcedine. Quid dicimus ſi uideas iocundantem, aut quod eſt deterius blandientem? Semel dixerim, omnis inconueniens ſodalitas mulierum gluten eſt delictorum, & uiſcus toxicatum, quo diabolus aucupatur. Incongrua eſt ſodalitas fœminarum: quarum ſodalitatem ita nos rurſum Salomon docet in omnibus præcauere: Cum aliena, inquit, muliere ne ſedeas omnino, & ne alterceris cum illa in uino, ne forte declinet cor tuum in illã, & ſanguine tuo labaris in perditionem. Poſtremo ſi animum noſtrum confidimus in hac communitate durare ſemper, uel illud apud nos debet eſſe ſuſpectum, ne ipſæ quæ nobiſcum conueniunt in noſipſos forſitan moueantur, aut in alteros amores præ rapida ætate incitamentis furialibus ſtimulentur, & erit nobis cauſa quod peius eſt ſine cauſa, ut fornicatio nos maculet aliena, apud quos ſuggeritur cæteris occaſio lupanaris, & crimine alieni reatus abſorbebimur, cui noſipſi ſubornamus immundiciæ lenocinium. Propter quod apoſtolus Paulus de ſimilibus ita nos inſtruit, dicens: Si propter eſcã frater tuus ſcandalizatur, iam nõ in charitate ambulas. Noli eſca tua illum perdere, propter quem Chriſtus mortuus eſt. Et iterum: Bonum eſt nõ manducare carnem, neq; bibere uinũ, neq; oſtendere in quo frater tuus offendit, aut ſcandalizatur, aut infirmatur. Et alio loco: Hoc, inquit, iudicate magis, ne ponatis offendiculum aut ſcandalum fratri. Et de ſemetipſo ſic ait: Propter quod ſi cibus ſcandalizat fratrẽ meũ, iam nõ manducabo carnẽ in æternum, ne fratrem ſcandalizem. Cum ergo nos pulſat coniunctionis huius moleſtia deteſtabilis, & ſi adulteros non poteſt facere, facit tamen peiores adulteris & inceſtis. Quis enim cordis alterius ſcrutator qualitatem uniuſcuiuſq; per/

Mulierũ inſidiæ et laquei

Eccli. 9

Al. frangi

Rom. 14

1. Cor. 8

pendat,& pro altera persona contra satanã repugnator,circa deum uero idoneus fideiussor esse præsumat? De semetipso demens est, qui aliquid polli/cetur,ne dicã si etiã pro fœmina spõsionẽ ponere uideatur,cum Paulus apo
Philip.3 stolus sic de se pronunciet,dicens: Non quia iam accepi, aut iam iustificatus sum,aut iam perfectus sum:sequor aũt si quo modo cõprehendã, in quo & cõprehensus sum à Christo:fratres ego me nõ arbitror cõprehẽdisse: unum tamen,posteriora quidẽ obliuiscens ad ea quæ sunt ante pedes,ad regulam sequor,ad palmã supernæ uocationis domini nostri Iesu Christi. Quicunq; ergo perfecti sumus,hoc sentiamus:Mihi,inquit,pro minimo est, ut à uo/
1.Cor.14 bis iudicer,aut ab humano die,sed neq; meipsum iudico,qui autem iudicat me,dñs est.Et alio loco:Beatus,inquit,qui non iudicat semetipsum:in quo
Rom.14 probat alium.Quamuis ergo nos nec de nostra stabilitate certum aliquid habeamus,qui sine cessatione cõcutimur inter fluctus seculi sustinẽtes pro/cellosos incursus:tamẽ si alicui tanta fiducia est de immobilitate propriæ fir/mitatis,saltẽ solicitus reformidet,ne ipse sit scandalum uisibus alienis:sed ter
Matth.18 reatur uoce domini cõminantis:Væ,inquit,huic mundo ab scandalis:uerum tamen uæ homini illi per quem scandalum uenit.Si has domini commina/tiones religioso corde metuimus & reueremur,plus de aliis quàm de nobis extimescamus periculum nostrum,qui mutuis(testãte apostolo Paulo)uti/
Philip.2 litatibus obligamur:Non quæ sua sunt,inquit,singuli cogitantes,sed quæ a/
1.Cor.10 liorum.Et iterũ:Nemo quod suũ est quærat,sed quod alterius.Sed aliquis arripiẽs de ipso Paulo quod opponat:Vnusquisq;,inquit,uestrum pro se rationẽ reddet deo:& unusquisq; suã sarcinam portabit.Qui nõ uult ergo pro altero reddere rationem,nec causis eius,nec negociis debet particeps illicitus interesse:& qui liber uel immunis circa sarcinas alienas conatur existere,nihil alienum cõtraria conditione teneat infra se.Nam necesse est ut rationi alte/rius subiiciatur,qui negociũ tractauerit alienũ.Oportet eũ damno perstrin/gi,uel dispendio sarcinarũ:apud quẽ sub intuta custodia fratris sarcinæ pe/rierunt:quia quicquid in domo nostra sub minus idonea tutela perditum fuerit,aut latrones effregerint,nostrum est:& à nobis exigetur quicquid per inertiã nostrã male cõmissum custodit̃.Tunc uero ab inuicẽ liberi sumus,si
Obiectio nihil apud nos de te alterius reseruetur.Forsitan aliquis dicat: Ergo nec ad domũ orationis debemus pariter cõuenire,ne aliquis aliquem scandalizet. Hæreticæ professionis est ista cõtradictio calumniosa,quæ de bonis præscri bit,ut asserat mala:& de sanctitate præiudicat,ut immũditiam subtiliter in/troducat.De licito calumnias facit,ut obtinere illicitum possit.Propter quod
1.Cor.11 apostolus Paulus hæresi huic ante præscribit,dicens, Veruntamen neq; mulier sine uiro,neq; uir sine muliere in domino. Absit,absit ut ubiq; fœminæ præscribantur,aut ubiq; permissio tribuatur.Habẽt loca sua circa maritum, circa filios,circa fratres,circa parentes,circa seruos,& in domo orationis tan/

tummodo

tummodo iuxta cunctos clericos. In mansione autem una sine cognatione competenter non habent socios. Hæc est libra quæ stat. Stare uero nō potest quicquid inclinauerit libra, dicente scriptura: Non declinabis in dexteram, neq; in sinistrā. Et dn̄s in euangelio: Quod amplius est, à malo est. Disce nunc temperantiæ modum, qui per licentiā quæris excessum. Ama fœminas inter sacra solennia, & odio habe in cōmunione priuata, si uis Salomonis tenere doctrinā: Tempus, inquit, amādi, & tempus odiendi. Tunc ergo cauenda sunt fœminæ participia, quando geritur carnalium curarum continua unanimiter frequentia: quoniam inter curas suas caro semper incitamenta cupidinis prouocat: & illic parit fomenta peccandi, ubi pertractans commoda sua temporalis uitæ cogitationibus senserit paululum relaxari: sicut Salomon asserit, dicens: Deprimit terrena cogitatio sensum multa cogitantem. In cōuentu uero sacrorum, ubi spiritus dominatur, ancilla semetipsam cognoscens, perdit suæ uoluptatis usum, perdit & luxū dum tractantur cœlestia, dum celebrantur sancta mysteria, tota humanitas occupatur, ubi non humana, sed diuina sunt omnia: ubi ueneratio uel tremor & terror incutitur, animis uniuersis sepulta est perfecte substantia carnalis. Inter ipsa ferè carnis mercimonia multi uoluptatē corporis negligunt, scilicet quando à legionibus exercitia meditantur armorum, aut crepat litibus forum, aut resonant literis auditoria, aut negociatores cōmercijs instanter incumbūt: aut artifices in artificia ipsa propēsi sunt: quāto magis ubi nō carnale opus hominū, sed spirituale geritur angelorum? Nihil illic impugnationes possunt, ubi & ipsi dæmones cedunt, & nulla sexus alicuius permittitur considerari distantia, ubi nec ætas nec dignitas, sed sola æqualitas regnat: atque ut plenius dicam, omnes illic tales sensus accipiūt, & ut ipsa coniugalitas ignoretur, ubi Christus loquitur, auditur, attēditur, & per omnia, & in omnibus solus est totum: testante Apostolo & dicente: Vbi non est, inquit, Iudæus & Græcus, circūcisio & præputium, Barbarus & Scytha, masculus & fœmina, seruus & liber, sed omnia & in omnibus Christus. Hunc planè conuentum gloria est celebrare cum fœminis, in quo nulla est discretio qualitatis, ubi tantum licet omnes æquare sine aliqua differentia: ut nec in ipso baptismate cuiusquam nuditas erubescat. Vbi Adæ & Euæ renouatur infantia, nec exponit, sed potius accipit tunicam. Quod si & illic sit aliquis diabolo peior qui fœminarū aspectibus feriatur, de nullo tamen cōgregatio uestra culpatur, quæ propter cœlestia, nō propter terrena colligit͛. Veruntamen si quis illic luxuriosis obtutibus fuerit, nullo modo alterū lædit, qui nō ad hominem, sed ad Christū pro salute processit. Quinetiā de suis contradictionibus contradictores excludam, ut non meis, sed suis propositionibus cedant. Si inter festa sancta potest cōmunis conuentio scandalizari, ubi tentator ipse diabolus tremit, quis illic stabilem se esse promittit, ubi tentator au

Prouer. 4 — Matt. 5 — Sapien. 9 — Colos. 3

denter

denter occurrit? & si illic periclitamur, ubi dei præcepta nos cõgregant, quid agimus ubi dei iussa nos separant? & si turbamur illic, ubi dei uoluntate mu nimur: quanto magis ubi non solum diabolum, sed etiã dominũ habemus aduersum? Cum sacrosanctis enĩ & iustis nobis protectio ministratur, sicut
Lex in adiutorium lata Esaias ait: Legẽ, inquit, in adiutoriũ dedit, sine iussionibus uero diuinis, nullum potest esse præsidiũ. Aliud est quod deus imperat facere, & aliud uolũtati eius obsistere. Cuius ita sunt mandata seruãda, ut si aliquid iusserit qđ secundũ homines iniustũ esse uideatur, iustũ credatur & fiat: & si iustũ iusserit, iustum reputetur & fiat: cũ sine iusticia nõ potest esse quod mandat, qui
Voluntas dei iusticia. potens est iniusticiã iustificando uocare iusticiã, & iusticiã reprobando iniusticiã probare transuersam, cuius uolũtas est sola & uera iusticia. Si enim totum quod gerimus, ad hoc tantũmodo gerimus, ut dño placeamus, profecto hoc solum erit iustum quicquid uoluerit, & iusserit, & probauerit deus cui placere gestimus. Nam cum serui nõ possint à semetipsis scire quid suis dominis placeat, nisi dominorũ sequantur imperia: & utiq; homines hominum similiũ sibi non ualeant utilitates agnoscere, nisi acceperint quod obseruent: multo magis mortales nesciunt immortalis dei iusticiã comprehẽdere, nisi ipse iusticiarum suarum dignetur iudicia demonstrare: sicut Salo-
Sap. 9 mon approbat, dicens: Quis enim hominũ poterit scire consilium dei? Aut quis poterit cogitare quid uelit deus? Cogitationes immortaliũ timidæ & incertæ prouidentiæ nostræ. Corpus enim quod corrumpitur, aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Difficile æstimamus quæ in terra sunt, & quæ in prospectu sunt inuenimus cũ labore: quæ in cœlis aũt sunt, quis inuestigabit? Sensum autẽ tuũ quis scit, nisi tu dederis ei sapientiã, & miseris spiritũ sanctũ de altissimis? Et si correctę sunt semitæ eorũ qui in terra sunt: & quæ tibi placent, didicerint homines, & per sapientiam sanati sunt, ambulantes in tenebris sibimetipsis lumẽ non possunt ostendere, nisi ultroneũ seipsum nõ uidentibus offerat lumen. Ita humana cæcitas ad deum nõ dirigit uiã, nisi ipse lucernã legis ostendat. Vnde
Psal. 118 Dauid sic loquitur, dicẽs: Lucerna est, inquit, pedibus meis, uerbum tuũ, & lux semitis meis. Et iterum: Præceptũ domini lucidũ illuminãs oculos. Hoc est ergo luciferum quodcunq; fuerit à deo intimatum: & hoc deo dignum, quod ipse deus uoluntati suæ fatetur acceptum, ut exerceat per omnia dominatũ. Alioquin nec nos serui ascriberemur, nec ipse dñs haberet̃, si secundum uoluntatẽ nostram permitteremur impendere seruitutem, & arbitrio nostro nõ dei eligeremus exercitamẽta iusticiæ. Tales Paulus apostolus ua
Rom. 10 nificat, dicẽs. Ignorantes, inquit, dei iusticiã, & suã uolentes statuere, iusticiæ dei nõ sunt subiecti. Tollãtur nũc è medio ambages istæ tã uanæ, & querimonię inaniter calumniosę. Ad spirituales actus cũ fœminis, deo iuuãte, nõ metuimus adunari, qui p̃ dei iussionẽ iusticiã nos credimus operari, ex qua

nobis

nobis ſcimus munimēta ſupponi. Priuatim uero cōtinētibus ꝗ plurimū clericis & uirginibus hoſpitia ſeparanda ſunt: quia quod deus iniquū iudicat, iuſtum eſſe nō poteſt. Contuberniū tamē(& ſi nulla in ipſo cōtubernio turpis cōſuetudo naſcatur)accēdit: quia impoſſibile eſt integritatē ad uictoriā peruenire, quæ cōtendit cōtra dei iuſſa pugnare. Quantū enim lex obedientibus ſuggerit adiutoriū, tantum inobedientibus incitat peccatum, dicente Apoſtolo: Virtus, inquit, peccati lex. Qui nos ergo iuſſit, ut in ſacris ſuis cum fœminis triumphemus, ipſe iubet ut priuatim pugnas fœmineas caueamus. Sunt equidem neceſſitates aliæ, quæ nos quoq; priuatim fœminas uidere compellant, ſed etiam ipſæ diuini operis uel præcepti imperant efficaciam, ut uiſitemus, ut ſolatia præbeamus, ut hortamenta uitalia ſalubriter intimemus: nec tamen & in his officijs minor cura agenda eſt pro moribus noſtris, ut clareſcant in noſtra operatione indicia puritatis. Seueritas non deſit, quæ ſub clerico fœminā poſſit aſtringere, ut ipſam conſolationem noſtram ſuſcipiat cum tremore, & ita ſentiat uiſitationis affectum, ut clericum ueneretur. Ac ne tardius ſit euagari per ſingula, totum quicquid agimus, honeſtum eſſe poteſt, ſi ſemper in nobis ſigna honeſtatis eluceant: ſicut Paulus apoſtolus uniuerſa complexus eſt, dicens: Omnia ueſtra honeſte fiāt. Et iterum: Sic præcipimus, inquit, uobis, ut honeſte ambuletis. Non bene ſuccedit quicquid agitur paſſim, & ſanctum nō eſt, quod geritur ſanctum, niſi ſancte quod ſanctum eſt peragatur: ſicut Salomon aſſerit, dicens: Qui enim cuſtodierint iuſte iuſta, iuſtificabuntur. Synceriter ergo ſynceritas ipſa ſeruanda eſt, & omne quod uoti eſt etiam in actu ſignandum eſt, ne aliud uota commendent, & aliud actus inſinuent. Vndiq; probanda eſt inſtitutio uoluntatis, & undiq; cōſummandus eſt curſus uniuſcuiuſq; certaminis, ne minus ſit aliquid ad triūphū, ſi nō plenius dimicetur: Hinc Paulus apoſtolus introducit documēta certaminū. Sed & qui in agone, inquit, certat, nō coronabitur, niſi qui legitime certauerit. Et iterū: Neſcitis, inquit, quoniā qui in ſtadio currūt, omnes quidē currūt, ſed unus accipit brauiū: ſic currite, ut cōprehēdatis. Omnis enim qui in agone cōtēdit, ab omnibus ſe abſtinet: & illi quidem ut corruptibilē coronā accipiāt, nos aūt incorruptā. Plenitudo eſt ergo ſanctitatis & palma perfecta, ut ex omni parte ſecū nō habeat quod recuſet, ne quod profitetur odiſſe, tenēdo uideatur amare. Quod ſi aliquis dicit: captiuum teneo aduerſariū meū, cui ſemper inſultem, uideat ne forte aduerſus eū captiuus incipiat præualere. Nunq; ſecurus cū theſauro latro tenetur incluſus, nec intra unā caueā habitans cū lupo tutus eſt agnus. Ipſe ſe uoluit ſuperari, qui hoſtē propriū in ſuas portas induxit: & inteſtinum gladium ſibi ipſe ſuppoſuit, qui locum habitationis ſuæ aduerſarij ingreſſibus reſerauit: & qui fretus eſt conuerſari cum ſcandalo, ſine cauſa dicit: pacatus uolo eſſe cum diabolo, contra Apoſtolum dicentem: Nolite locum dare diabolo. Omni ergo

1.Cor.15
1.Cor.14
1.Teſ.4
Sap.6
2.Tim.2
1.Cor.9
Similitudines
Ephe.4

ergo modo muniendus eſt locus,ubi fuerit theſarus abſcõditus, ne per unã cauernam totum parietem latro ſuffodiat. Nam ſi de foris expugnans uix muris expellitur,quantũ ualebit ſi intra muros acceperit habitaculũ? & ſi illi qui contra eum claudunt,aliquotiens ab eodẽ capiuntur, quanto magis ille
Prouerb.11 qui ultroneus illi patefecerit ingreſſum decipiẽ? cum dicat Salomon:Si iu/ſtus uix ſaluus fit,iniuſtus ubi parebit? Omnes ergo rimæ ne dicam portæ claudendæ ſunt,ne per unũ foramen caſtra omnia penetrentur, & uniuerſa cõponenda ſunt munimenta,ne per modicum nõ munitũ tota ciuitas ruat:
Eccli.19 ſicut Salomon repetit,dicens:Qui ſpernit modica,paulatim cadit. Sic ſtu/peo aũt huius peruerſitatis arbitriũ,ut à clericis ad cõmunitatẽ fœmina ma gis quàm maſculus eligatur. Nunquid tantũ mulier utilior eſt cõmodis cle rici,quantum prodeſt maſculus continens,uel puer maſculo cõtinenti? aut ipſa erit decens utilitas,quam indecens communitas facit? & ubi erit quod Salomon ait: Omne animal diligit ſimile ſibi?Et iterũ: Volatilia ad ſibi ſi/milia conueniunt.Sed & ſi fœmina utilior exiſtimatur,nõ oportebat carna lia emolumenta præponere utilitatibus ſpiritualiũ commodorũ:& expedie bat qualemcunq; uirum inutilẽ ſuſtinere pro exiſtimatione munienda, quàm bonos affectus mulieris cũ exiſtimatione turpiſſima. Quod Salomon cõ/parat,dicens:Melior eſt,inquit,iniquitas uiri, quàm benefaciẽs mulier. Ar/tificialia ſunt itaq; ſemper diaboli ueneficia,quibus ingenium ſuæ callidita/tis exercens ſanctimoniæ deditos doloſis cõmoditatibus iuuat ut perdat: & inter continentes quaſi neceſſaria emolumenta mutuis adiuuaminibus ſubminiſtrans, adijcit prius maſculum & fœminam pariter: ut poſtquàm inſeparabiles fecerit per alterutra ſolatia,poſſit occidere:dãtes ſimplices ani/mos ad caſtitatis uota ſeruanda:& impugnationis ſuæ arma ſubducẽs in/terim quaſi placidus fautor ſuggerit ſanctitatis argumenta, donec diutius inter ambos inimicam nutriat concordiã.Facit affabiles ſibi inuicẽ & deſer/uire,& aſſentator infeſtus impedimenta remouens uniuerſa,commodis eo/rum gaudet efficaciã cõmodare:ut tota eos ſibimetipſis neceſſitate cõmen/dans,exhibere eos poſſit in alterutrũ ſolita conſolatione pendere. Nõ uult eos in aliquo impedire,ne ſeparet tam ſpiritualiter quàm carnaliter. Incon/cuſſos efficit uiuere,ne ipſa ſocietatis initia immaturo tempore fœdera cœ/pta conturbent. Vſq;adeo illos uidentibus cunctis ad perfectũ ſanctitatis inuitat,fouet,ſubleuat:ut dei eſſe cõputent beneficia ipſa contraria, quibus inducuntur ut pereant,ne ſcientes nunquam deum iuuare quod uetat.Qui/bus intantũ diabolus blandiens ſecuritatẽ præparat ſanctimoniæ, ut con/iunctos ſe magis æſtiment quàm diſiunctos, immobiles circa libidinẽ per/durare:quos cũ omni tranquillitate deducens nullis procellis aut fluctibus inquietat,& uelut in medio mari minus cautos inducit laxare uela,nec quæ/rere gubernacula,ut ſubita tempeſtate concitatos naufragos ex inſperata

cõmotione

commotione submergat. Hanc primo exhibet lenitaté, ut duas naues oble/
ctet adinuicem conuenire, quas cum fecerit iunctas, repentinis turbinibus
in semetipsas elidere possit & frangere: & his utitur blandimentis, ut subtra
ctis omnibus iaculis compescens aduersa, suggerens prospera, tam diu sopi/
tum ignem sine ullis flammis occultat, donec duas faculas iungẽs simul am
bas accendat, & tam diu cessat sæuitiæ suæ tela supponere, donec sicut peri/
tus uenator quos occisurus est, laquei sui uinculis alliget. At ubi insolubili ca
thena deuinctos astrinxerit, uelut lanista protinus duos gladiatores aduer/
sus inuicem compellit armari, & subinde stimulans membra statim gladios
aptat, statim succendit insaniam, & uulnificos amplexus impingens utrũq;
simul uno ictu mortificat. Sic explicat quod ante pręstare uidetur, sic de sim
plici charitate amorem conflat illicitum, sic per sanctitatem sibi inducit inte/
ritum, dum contentus est cedere, sic ualet fortius occupare, & summissus pa/
titur semetipsum præbere deuictum, sic plenius deuincere gloriatur. Cuius
uersutias Paulus apostolus sic intelligit dicens: Non enim ignoramus, in/ 1. Cor. 2
quit, astutias eius. Male itaq; in hac participatione pacati sunt, qui ad bella
pacificante diabolo perducuntur: & nõ bene in sanctitate proficiunt, quibus
ad detrimentum profectus ipse inimici artificio subornatur: nec recto cursu
moliuntur continentiæ scalas ascendere, quos ut de alto præcipitet, elaborat
ad culmẽ aduersarius protelare. Sed necesse est caducis lapsibus elidantur,
qui uiam lubricam tenuerunt, de qua Salomon sic prædicat dicens: Est uia Prouerb. 14
quæ uidetur apud homines recta esse, nouissima autem eius ueniunt in pro
fundum inferorum. Sed aiunt: Si de hac coniunctione clerici denotant̃, no/ 3. Reg. 17
tandi sunt etiam sancti pleriq; nobiscum, sicut Helias, qui mansit apud ui/
duam: siue apostoli, qui mulieres secum comites circunducebant: ut Ioannes
qui matrẽ domini assumpsit, eodem domino delegante: aut ipse dominus,
cui de suis facultatibus alimenta præstabant aliquæ mulieres religiosæ, cui
etiam Martha ministrabat ad mensam, & qui singulariter locutus est ad pu
teum sedens cum alienigena muliere Samaritana, uel cui recumbenti fœmi/
na lachrymis pedes lauit, & capillis extersit. Callidi argumentatores & iuris/
periti fallaces, qui dum cupiunt præuaricari controuersas actiones, quæ cau
sarum etiam ipsa iura transuertunt, & cum nolunt competentibus coërceri
iussionibus legum, ad illudendos iudices inconuenientibus exemplis uelut
similes coniecturas iuris obijciunt, qui per Salomonem ipsius legis sagacita
te produntur: Peccator, inquit, homo euitat correptionem, & ad uoluntatẽ Eccl. 32
suam inuenit comparationem. Tales ergo non per orationem, sed per corre
ptionem potius reuincendi sunt, ut nõ ante interpretatis orationibus instru
antur quàm admiserint, quod ad defensionis solatium repererunt, sicut nos
aduersus huiusmodi homines Salomon edocet dicens: Noli, inquit, respon/ Prouerb. 26
dere insipienti ad ipsius insipientiam, ne similis fias illi, sed responde insipien

ti contra ipſius inſipientiam,ut nõ uideatur ſibi ſapiens eſſe. Reuera magni homines,qui ſe comparant ſanctis,& eximia conuerſatio noſtra, quæ prophetis uel apoſtolis uideatur æqualis,ad occaſionem luxuriæ noſtrę in peruerſum ſanctos uolumus imitari,& inter cæteros actus ueſtigia iuſtorũ nolumus ſequi.In quibuſdã infirmos nos excuſamus ad imitanda facta maiorum. & in alijs nos æquales maioribus proteſtamur,cum Helias ipſe in an
3.Reg.19 guſtia conſtitutus,imparem ſe patribus ſuis ante deum fateatur:Nunquid, inquit,melior ſum patribus meis?Hoc Helias de anteceſſoribus ſuis in infirmitate ſua cogitur exclamare:& nos Heliæ uel prophetis,& apoſtolis,& domino uirtutem noſtram non dubitamus æquare?Video planè nõ ſic apud uos calcari auaritiam,ſicut apoſtoli propria cuncta dimiſerunt. Video crapulam & ebrietatem ſic ueſtris conuiuijs non abeſſe, ſicut apoſtoli nihil habentes frequẽter coacti ſunt eſurire.Cognoſco taliter in nobis ieiunia,ſitim, famem,nuditatem propter inſtantiam doctrinę ſolius ubiq; pollere,ſicut in apoſtolis legimus triumphaſſe, & approbantur apud nos eadem exercitia feruere uirtutum,quibus apoſtoli omnia uitia tremuerũt.Planè quadraginta dierum ieiunium domini meditamur,& orationes excubiasq;,quibus ille per ſolitudines etiam nocturna ſilentia rumpebat. Nunquid ſimiles agones frequentamus cõtra luctamina uitiorũ,& ſic agimus rigore, autoritate, uigilijs,paſſionibus,labore,neceſſitate,afflictione,abſtinentia,quibus peccata calcantur,ut nemo de nobis mali aliquid ſuſpicetur?per quæ Paulus apo
2.Cor.6 ſtolus cõſcientiam ſuam innotuiſſe omnibus gloriatur:In omnibus, inquit, commendantes noſmetipſos quaſi dei miniſtros, in ſuſtentatione multa,in preſſuris,in tentationibus,in tribulationibus,in anguſtijs,in plagis,in cuſtodijs,in carceribus,in ſeditionibus,in inuocationibus,in laboribus,in uigilijs, in ieiunijs,in caſtitate,in ſcientia,in longanimitate,in bonitate,in ſpiritu ſancto,in charitate nõ ficta,in uerbo ueritatis,in uirtute dei per arma iuſticiæ à dextris & à ſiniſtris.Ad has imitationes infirmi ſumus,& ad mulieres circũducendas poſſibilitatẽ nobis comparandæ imitationis aſciſcimus : quod ſi etiam cuncta illorũ quiſq; ſe implere iactaſſet,me tamen nullius ſuadela poterat inclinare,ut alios nunc apoſtolos crederem,contra apoſtoli Pauli pro
1.Cor.12 feſſionem:Nunquid,inquit,omnes apoſtoli,nunquid omnes prophetæ?Si
Ioan.14 Chriſtus ſeipſum comparare nõ auſus eſt deo,qui ait : Pater maior me eſt: aut ſi apoſtoli coæquare ſemetipſos non auſi ſunt Chriſto: nos hodie apoſtolis æquales faciet conſimilis fortitudo?Miſera humanitas in hac æqualitate nõ times fulminari,quæ de filio dei,aut de filijs tonitrui,nõ contaris peccatis tuis exempla uelut ſimilia mutuare?cũ ſuperbiæ ſit elata iactantia etiã minimis eccleſiæ quenquam comparabilem uelle cõſcribi : cum Paulus mo
Philip.2 neat & dicat:Alter alterum ſuperiorem ſibi exiſtimantes.Et inferius addidit dicens : Hoc ſentite de uobis quod & in Chriſto Ieſu, qui cum in forma dei

eſſet

esset constitutus, nō rapinam arbitratus est esse se æqualem deo, sed semet-ipsum exinaniuit, formā serui accipiens. Minus itaq; de nostris uiribus sentiendum est, nec fortitudini sanctorum nostra infirmitas comparanda est, sicut nobis apostolus Paulus de semetipso magisterium proponit & dicit: Non enim audemus, inquit, comparare nos aut conferre quibusdam qui se ipsos commendant, sed ipsi in nobisipsis nosmetipsos nobis cōmendantes: non supra mensuram gloriantes, sed ad mensuram gratiæ, quā nobis mensus est deus. Etenim contemplamur quod ipse iterum dixit: Plus ab illis omnibus laboraui, nihil melius, nihil aptius mihi proponitur unde uincam, nisi ut de ipso de quo mihi præscribitur, ego ipse præscribam. Certe plus omnibus ipse laborauit, & tamen ad mulieres circunducendas collegas suos imitari cōtremuit, ne se ad interitum subijceret tentationi carnali. Vnde ipse rationem sic reddidit dicens: Ego, inquit, sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aërem cædens, sed affligo corpus meum & in seruitutē redigo, ne forte alijs prædicans, ipse reprobus inueniar. Huic ergo te cōpara, qui te apostolū iactas, & ex ipso disce quid metuas, qui clamat & dicit: Oro uos imitatores mei estote. Noluit itaq; de mulieribus circunducendis habere fiduciam, qui non ignorabat quantum aliæ uirtutis ab alijs uirtutibus differant, & aliam claritatem solis, & aliam lunæ, aliam uero stellarum, de charismatibus ecclesiasticis similitudinem comparans intimauerat. Sed nos cōtrà de apostolica nobis coæquatione blandimur, nō intendentes penitus, quid apostoli & sancti omnes inuicta uirtute gesserunt, & difficilē rumpere quærimus uiam, cum per facilia planior sit nobis apposita, contra Salomonē dicentem. Nō te credas, inquit, uiæ laboriosæ, ne ponas animæ tuæ scandalū. Nec ullus considerat, quoniam unus securus in lubrico graditur, & alius qui impar est, labitur: unus per rupes cursu montes ascendit, alius si se coarctauerit, cadit. Vni contingit per tempestates nauigia feliciter explicare, & alteri talis felicitas nō potest euenire, quod Paulus apostolus decernit: Vnusquisq;, inquit, proprium donum habet ex deo, unus quidem sic, alius uero sic. Sed qui mihi de sanctorum exemplo præiudicant, quid aliud exemplum uolūt contemplari quod metuant: & qui apostolis coęquari contendit, quare non magis presbyteros adulteros apud Danielem ad formidinem sibimet ipse proponit? Hæc autem non ideo propono, ut quasi apostolorum imitatoribus cōtradicam, sed ut illos confundam, qui se sanctis exæquent. Nec nego ipsos esse sectandos, quos doctores accepimus cuncti, sed aduersus eos contendo, qui cupientes ad mala sua bonorum historias deprauare, legem* sibi æstimant suffragari, sicut omnes qui perire festinant, & sub obtentu sanctorum dedecora sua uolunt esse cælata, ut sub imitatione maiorum contraria quæq; cōmittant, quos apostolus Paulus prodit & publicat dicens: Quod autem facio, & facturus sum, ut amputem occasionem eorū qui uolunt occa-

2.Cor.10

1.Cor.15

1.Cor.9

1.Cor.4

Eccl.32

1.Cor.7

Daniel.13

al's, dei

2.Cor.11

sionem,ut in eo in quo gloriantur,tales inueniantur,quales & nos sumus. Nam & huiusmodi pseudapostoli sunt operarij dolosi, trãsfigurantes se in apostolos Christi,hoc addunt ad cumulum perditionis cumulandũ,ut bonos infament, quorum exemplo utuntur ad malum, quibus utile esset satis & salubre,si cuiuscunq; historiæ seipsos magis crederent non intellexisse rationem,quàm aliquid inhonestũ arbitrarentur in lege:quos apostolus Pau
1.Tim.1 lus corripit & confundit dicens:Nõ intelligentes neq; de quibus dicũt, neq;
1.Cor.8 de quibus affirmant.Et iterum:Si quis putat se scire aliquid: nondũ cognouit quemadmodũ eum oporteat scire. Vacant itaq; præiudicia petulantiũ, quos ingenia suæ peruersitatis errabunda transducunt,& quærunt cõpetentes suis sensibus historias quas exponant, qui male agentes mutuant legalia patrocinia.Bene agentibus bona sunt omnia quæcunq; scripta sunt, qui
1.Tim.1. bene dicta bene suscipiunt,sicut Paulus apostolus pollicetur:Scimus quoniam bona est lex,si quis ea legitime utatur.Obtinuimus confundendo cõtra dictores.Conuertamur subinde eosdẽ quos uicimus insuper erudire, ne aut ut sanctos remanere patiamur in crimine,aut ignari deputemur in reddendo rationem,ut publice uicti pœnitentiam gerant : aut si noluerint,nos expunximus,quod ad nostram pertinet diligentiã, ut quomodo satisfecimus supradictæ sententiæ Salomonis, ita satisfaciamus Paulo apostolo concio/
2.Tim.2 nanti: Seruũ,inquit,domini non oportet litigare,sed mitem esse ad omnes, docibilem, patientem,cum omni modestia corripientẽ eos qui resistunt ueritati,ne forte det illis deus pœnitentiam ad cognoscendam ueritatem,& resipiscant à diaboli laqueis,à quo captiui tenentur secundũ eius uoluntatem. Omne quicquid ab autoribus nostris gestũ est,rationabiliter gerebatur, ut posteris nobis aduersus præuaricatores munita undiq; autoritas traderet, propter hæresim amputandam quã superius taxauimus,de assumendis fœminis, quã siue per semetipsum, siue per seruos suos dominus paululũ relaxauit,ne nimio rigore in totum domini fabrica damnaretur. Præuidebantur à domino hęretici,qui nuptias auferunt,& quod dominus iunxit,contra naturæ principium & contra euangeliũ separare contendunt.Quibus interdicens iam tunc autoritas parabatur,ne maritatæ mulieres accedere uetarentur ad Christum cui in præsentia seruierunt.Sed non sine moderamine fuit etiam ipsa promissio procurata quæ non sibi operabatur quod gerebat,sed
Ioan. 4 cęteris.Nam sic alloquutus dominus Samaritanam ad horam docuit & re
Luc.10 cessit,nec defensionem cõtinuandis excessibus fecit.Ad horam quoq; Martham passus est ministrantẽ.Sed quid erat aliud domino,nisi regni cœlestis prandia ministrare?Nunquid sub domino nõ fuere conuiuia?aut sub maiestate eius erat alius cibus aut potus,quàm disciplina tantummodo quæ pascebat?testante ipso domino ac dicente:Meus cibus est,ut faciam uoluntatẽ eius qui misit me. Sic apostolos mulierũ comitatus decebat ut nõ perderet,

sed

ſed ut diſcerent reuerentiam,& propter humanitatis exhibendum miniſte-
rium ſequebantur, ſicut in euangelio de domino & de ipſis pariter memora
tur:Et factum eſt,inquit, poſt hæc & ipſe iter faciebat per ciuitates & caſtel- *Luc. 8*
la,euangelizans regnum dei,& duodecim cum illo,& mulieres quæ erant cu
ratæ à ſpiritibus immundis & infirmitatibus, Maria quæ uocatur Magda-
lene,de qua dęmonia ſeptem exierant,& Ioanna uxor Chuzę procuratoris
Herodis,& Suſanna,& alię multę,q̃ & miniſtrabant ei de facultatibus ſuis.
Nunquid adhærebant ſingularibus ſingulæ,aut indiſciplinatæ commoran
tes,perſeuerabant illecebroſo cõſortio cõuerſantes? Vbi tota eccleſia prope-
modum uidebitur, ut nõ ad conuiuationes improbas, ſed ad diſcenda bo-
næ cõuerſationis ſtudia ſequerentur. Ad ea nõ bene deſcribit quod noſtris
cõuiuationibus coæquetur,nõ riſus,nõ iocus dicitur affuiſſe. Nec ſicut apud
quoſdam nunc uſq; aſſolet fieri,chorus pſallentium uirginũ aures ueneno-
ſis cantibus aſſeritur demulſiſſe. Et ut de apoſtolis breuiter probem, quan-
tum illis fluxa familiaritas potuit diſplicere,qui compulſi ſunt & de ipſo do
mino loquente cum fœmina dubitare, niſi eos maieſtatis noticia probata
compeſceret,ſicut euangeliſta refert dicens:Inter hæc,inquit,uenerũt diſcipu *Ioan. 4*
li eius,& mirabantur quod cum muliere loqueretur.Nemo tamen dixit illi:
quid quæris,aut quid loqueris cum ea? Quid autem loquar acceſſum fœmi *Luc. 7*
næ ad pedes domini prouolutæ,cuius luctus & planctus ad defenſionem la
ſciuiæ ſuæ nõ erubeſcunt improbi flagitare? Vſqueadeo illos propria cæci-
tas rapit, ut nec de ſimilibus cauſis audeant reluctari, de quibus Salomon:
Excæcauit,inquit,eos malicia eorũ,& neſcierunt ſacramenta dei.Ioannes au *Sapien. 2*
tem matrem domini ſuſcepiſſe uidetur,ſed matrem cuius mores maternum
indicat nomen.Tamen nõ poſſunt & alias Chriſti matres admittere,nec æ-
quanda eſt mulieribus cunctis,quę genuit maieſtatem.Helias quoq; iuſſus *1. Reg. 17*
eſt à domino relinquere ſolitudinem & ingredi tabernaculũ uiduæ.Pro im-
perio domini laborauit,ut in domo manſiſſet,cui ſolitudo ſolatium præſta
bat & requiem. Occaſionem illi dominus obtulit ad magnalia facienda, ut
famis tẽpore magis tam ipſi uiduæ quàm pupillis eius ſufficientia tribueret
alimenta,qui ieiunijs uſquequaq; afflictus tolerauerat indigentiã,& qui iuſ
ſus uenerat paſci, paſtus quinimmo conferens miſeris miſerias egeſtatis fe-
cit excludi. Et hoc nõ poteſt cuiuſquam fauere luxuriæ, cum nulla fuerit op-
portunitas ſcandali, ubi tranſeunter quod peius eſt egeſtuoſam habuerit
manſionẽ,quã quicunq; hoſpes effugeret. At hic apud quos hoſpitatus eſt
impleuit & redijt,qui etiam ſi moraretur ſuſpectus eſſe nõ potuit.Qualis il-
lic fuit cõmunitatis effectus,ubi non erat uictus? Et qualem ad uiduam ha-
buit Helias introitum,cui fames dedit hoſpitium? Quiſquis es qui te uis He
liæ de cõmoratione uiduæ uocari diſcipulum, prius ſolitudinis afflictiones
& quadraginta dierum tolera ieiunij exitium, & aut nõ quæres fœminam,

aut non erit qui cum fœmina commoretur,& tamen ſi ualueris tibi ſerua. Nobis autem in ſpiritu & uirtute Heliæ non alium quàm Ioannem ſolum angelus & dominus Chriſtus inſinuat. Proh dolor dolere cogimur quod docemur,qui uſq; ad hoc uenimus,ut in comparatione fluxorum de ſanctorum tremendis uirtutibus diſputemus. Parce iam parce proteruitas, nunquam tibi ſancti conſentiunt,qui religioſa,modeſta,ueneranda,pudica,pudorata cum fœminis negocia peregerunt. Aut ſi adhuc per ſanctos cauillationis anfractus contendis exquirere, nos tamen amicos dei non nouimus, niſi ad uenerationem tantummodo memorari,quod Dauid docuit dicens:
Pſal.138 Mihi autem uehementer honorificati ſunt amici tui deus. Eant nunc prædones pudoris & plagiarij caſtitatis mulierculis ſuis exponere moleſtias querelarum. Apud ſanctos noſtros nō habent omnino ſuffugium,quibus
2.Tim.2 miſceri eccleſia autoritate Pauli apoſtoli prohibet: Et hos,inquit,deuita,ex his enim ſunt qui repunt in domos, & captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis,quæ ducuntur uarijs deſiderijs. Poſt hoc edictum utinam confidant ſibi angelorum exempla conducere. Nos iam nō ualent flectere, qui nouimus & angelos cum fœminis cecidiſſe. Ab ipſis equidem bene patrocinia mutuantur, ſed nos nullum angelum audimus contra Paulum apo-
Gal.1 ſtolum:Et ſi,inquit,ego aut angelus dei aliter euangelizauerit uobis,præterquàm quod euangelizauimus uobis,anathema ſit. Inſaniunt prorſus,ardent deſiderio fœminarum,quotquot huic interdictioni non cedunt,& obſcœnitatibus inhiantes malunt mori,quàm contenti ſint à lateribus mulierum aliqua diſiunctione diuelli,ut ad explendam ſuæ auiditatis ingluuiem etiam puncto temporis non ſint ſine fœminæ uoluptate,& hunc habent in mulieribus fructū, ut in illis ſemper defixa intentione,deſideria ſatient oculorum,ne uel momentum aliquod tranſeat,cum indigeant quod affectant. Sic inter eos integritas emoritur, ubi omnis commoratio ſiue conuiuendo, ſiue commanendo corruptis affectionibus inquinatur. Quos ſanctus Pe-
2.Pet.2 trus apoſtolus deſignauit dicens: In conuiuijs ſuis luxuriantes, oculos habentes plenos mœchationibus, & inceſſabilibus delictis capientes animas
Eccl.14 infirmas.Hos etiam ita Salomon denotat: Abominatio eſt,inquit, coram domino defigens oculum. Planè contrà purum oculum teſtatur ſe habere
Iob.31 Iob,qui ait:Et ſi oculis conſenſit cor meum. Verum enimuero ille poteſt ſuis oculis obnoxius non teneri,cui nolenti repentinus occurſus mulieris,ſcandalum mouerit, quod protinus mens quod nolebat,expellit. Ille autem cōmotionem ſui uiſus nō meretur euadere,qui apud ſe ſcandali materiam tenet, qui uult intentionis ſuæ affectibus frui, qui affectat habere quod oculis offenſionem ingerat,quorum auiditas inexplebilis inter offendicula continua nullo modo poteſt omnino compeſci, quod Salomon approbat di-
Prouerb.27 cens:Infernus & interitus non ſatiantur, ſimiliter oculi hominum inſatiabiles ſunt.

les sunt. Et in alio loco: Non satiatur oculus uidendo. Et iterũ: Nequius ocu Ecclesiastes.1
lo quid creatum est? Hac castigatione nõ cõpuncti, diuina interdicta nefan/ Eccl.31
dæ familiaritatis obstinatione contemnunt, & adhuc insuper de charitate causantur, qui secundũ uerbum Esaiæ amaritudinem pro dulcedine deuo/ Esa.5
rantes, nudam fœditatem uelamento boni nominis tegunt, dum apud eos sub falsa dilectione, uera dilectio uiolatur. Sed exclamat charitas & appel/ Charitatis
lat, tales ego non iunxi, falsa altera est quæ me simulando confingit. Nunq́ querimonia.
dei præceptis obsisto, nunquàm fluxis faueo, per me sanctitatem nõ opto culpari. Calumnias mihi aduersa germanitas facit, pericula & ego inter fal/sos fratres incurri. Succurre meus præco, succurre Paule apostole, dic testimo nium meum, ne quod de me annuncias peruertatur. Finis autẽ præcepti est 1.Timo.1
charitas de corde puro & cõscientia bona, & fide nõ ficta. Dilectio deputa/bitur, per quã sanctitatis iniuria criminationibus appetit? Aut illorum erit syncera fraternitas æstimanda, de quibus filiæ matris ecclesiæ perducuntur in culpam? Si talis Christiana charitas aduocatur, indubitanter odia melio ra sunt, quæ dum separant, neminem maculant. Hæc autem parricidalis dile ctio fratres persecutores adunare cõsueuit, qui libenter patiuntur de suo cõ/sortio filias ecclesiæ fornicarias diffamari cõtra charitatem quã Paulus apo stolus docuit dicens: Dilectio proximi malum nõ operatur. Egregia proba/ Rom.13
tio charitatis quæ nõ tantum noxia germanitate officit proximo, sed etiam subiecta non uult esse præscriptionibus apostolicæ iussionis. Confundantur assertores dilectionis huiuscemodi, quos iudicant illi qui pro cõmunibus cõ modis etiam cõsanguineam deserunt charitatem. In omni mundo penè to/tum iunctum est genus humanum, & ubiq; cognatio naturalis alterna pere grinatione discernitur. Possunt parentes, possunt filij, possunt fratres, pos/sunt & ipsi (quod plus est) coniuges à deo concessa sibi naturæ uincula dis/rumpere: & clerici deo non concedente insuper prohibente, mulierum nexi/bus ancillatam non ualent recusare charitatem? Optanda semper cognatis absentatur affinitas proximorum, & peregrinari ab extraneis fœminis cleri/ci reluctantur? quibus faciendũ fuerat etiam si peculiare aliquid uel incõsue/tum dominus imperasset, qui ad explicanda impossibilia habent spiritũ san ctum, quẽ mundani homines non habent. Vnde Ioannes apostolus sic ad/ 1.Ioan.4
monet dicẽs: Filioli uincite illos, quoniam maior est qui in uobis est, quàm qui in hoc mundo. Nunc uero possibile etiam gentibus, nõ dicam Christia/nis, & leue prospicitur, & apud clericos sine ullis effectibus euacuatur, ut pa/rum sit eis dei mandata despicere, nisi aliud dedecus habeant, quod nec se/ctantur nõ dicam uincunt omnium gentium consuetudinem: quibus domi nus per Ezechielem exprobrat & dicit: In legalibus meis non ambulastis, & Ezech.20
iustificationes meas non fecistis. Sed neque secundum iustificationes gen/tium, quæ sunt in circuitu uestro fecistis. Pudendum nescio quid dilectio

ista significat, quæ extorqueri contra naturam putatur. Adhuc habeo quod mirari nõ ualeo: Cũ uideam de Christianis plerosq; maritos pariter & uxores cõtinentiam destinantes domicilia singularia magis eligere, ut consensu cõmunium uotorum sine iritatione præsentiæ & concordante secessu ualeant obtinere, & eunuchi nostri dubitant sine fœminæ sodalitate dormire? apud illos amor coniugalis continentiæ amore pensatur, & apud spadones cohabitatio fœminę nunq; potest habere fastidiũ? Dicat eunuchorum charitas, dicat, ne forte in hac secessione magis coniugalis charitas peccet, ut apostoli Pauli consiliũ uideatur cõiugibus insinuasse diuortiũ: Tempus, inquit, quod restat, breue est. Reliquũ est ut & qui habent uxores sic sint quasi non habentes, & qui nõ habent quasi habentes esse glorientur. De his ipse Apostolus ait: Gloria in turpitudine ipsorum. Dilectio est, inquiunt. O dilectio quæ inuidet sibi. O charitas quæ cupit se in uituperatione laudari. Grande miraculũ, ut uirginum charitas uirgines faciat uelut coniuges credi, & coniugum charitas coniuges faciat uelut uirgines æstimari. Ecce uera dilectio, quę in coniugalitate diuidit, ut in castitate cõiungat. Ecce sancta dilectio, quæ cõiugalibus ad cõmunem laudem inducit absentiam. Hi pro certo sese inseparabiliter diligunt, qui ut triumphos sibi inferant à se ipsis discedunt, quibus nec crimen, nec natura, nec lex, nec dominus, nec Apostolus potestatem unius conuersationis interdixit aut tulit, sed pro tuendis paribus uotis semota unanimitate absentari charitas persuasit. Illi uero uiderint quid sit charitas quã nouerunt, qui nec crimini, nec naturæ, nec legi, nec domino, nec apostolo, nec ipsi coniugalitati succumbunt, quos tantũ uirginitas probrosa cõdemnat, quantũ illos coniugalitas castrata glorificat, quibus sufficiat ad supplicium dedecorosum, quod spadones à coniugibus iudicantur. Ad quorũ increpationem nõ tacendi sunt etiam filij Israël, qui apud Esdram uxores & filios contra diuina iura susceptos nõ contati sunt pellere, nec contra domini charitatem conati sunt excusare. Verũ fateor si permittar. Qui nunc pro dimittendis fœminis alienis adhęrent, quid facerent si liberos & uxores projcere iubeantur? Aut quando ualebũt pro Christo renunciare cognatis, qui mulierculas nõ suas præponũt Christi præceptis? Dico eos facile pro ijsdem mulierculis parẽtes proprios abnegare, quàm propter Christũ ipsas mulierculas relinquere posse, despicientes quod in euãgelio ipse dominus dixit: Si quis uenit ad me & non odit patrem suum, aut matrem, aut uxorem, aut filios, & fratres, & sorores, & animam suam, non potest meus esse discipulus. Si de abijciendis parentibus dubitantes indigni sunt Christo, quid sibi promittunt, quos cõtemptores exhibet Christo nõ parentalis affectio? Ac per hoc illorum meritis euacuantur, quos uident contemplatione Christi nullas personas accipere cognatorum. Nec minis eos, sed pœnis etiam illi confundunt, qui metuentes non tantum cum aliena, sed etiam cum sua carne

luctari

Marginal notes: *Eunuchi.* (beside "ant obtinere"); *Spadones.* (beside "apud illos amor"); *1.Cor.7* (beside "stoli Pauli"); *Philip.3* (beside "stolus ait"); *1.Esdr.10* (beside "crepationem"); *Luc.14* (beside "culas relinquere").

luctari amputatis genitalibus abscedunt. De quibus modo examinationis suspendo sententiam, relinquens alia disputatione promendam. Sed in confusione spadonum non dubito meliores asserere, qui nec sibi parcunt quidem, non dicam fœminis audent tentamenta porrigere. Respondeant spirituales eunuchi, quis furor sit in dilectione mulierũ, uel quod sit in contubernalitate fœminæ mysteriũ, ut in perniciem suam alienis membris indulgeant, cum illi sua quoq; incunctanter abscindant? Hi confirmatos in se artus abijciunt, & illi aduersarijs artubus glutinantur. Hi pro integritate spirituali cũ tormento nõ integri corporis dimicare nõ dubitant, & illi sine tormento integri esse sine fœminarũ dimidietate detrectant. Sed aduersus illos cõparatio nulla est facienda de nostris, ne cõsolentur addicti quibuscunq; iudicijs Christianis. Peiores sunt & aliqui memorandi, ut maior pœna sit à damnato damnari. Iudæos cõsiderent usque hodie pro legis imperio carnis suæ partem circũcisione truncare, & sciant quid mereantur, qui euangelio iubente dissimulant circũcisi mulierum præsentia peragere domini uoluntatẽ, non intelligentes qd' ipse dominus dixerit: Nisi abundauerit iusticia uestra plus quàm scribarũ & pharisæorum, non intratis in regnum cœlorũ. Puto etiam de Gallis suis nobis idololatræ exprobranter insultent, qui abscindentes semetipsos libenter excruciant, dummodo cum damno status sui simulacrorum dissimulationibus pareant. Clerici autẽ nostri ad lucrũ magis corporis proprij damnũ uolunt mulierũ secum cõmorantium sustinere, quas etiam de substantia propria euellere oportebat, si cum illis nasci cõtigeret, ne comparati idololatris & sacrilegis erubescerent. De quibus & dominus contemptores arguit dicens: Prudentiores sunt filij seculi huius filijs lucis. Ergo nostris clericis taliũ profana deuotio est præponenda, quibus cum tantis exercitijs amabilia sunt turpia sacerdotia. Clerici uero pro dignitate sacerdotij cœlestis nõ sanguinem fundunt, nõ tolerant ferrũ, non est aliquod uulnus, nõ est aliquis cruciatus, sed solus contra dominum fœminæ terret aspectus. Sic in fœminas ruũt, sic fœminas amant, ut nõ sperent manifestari dilectionis suæ quandoq; posse pura mysteria, sicut per consimiles eorũ turpiter publicata sunt & detecta, quos Paulus apostolus præuiderat iam tunc dicens: Quorundam hominũ peccata manifesta sunt præcedentia ad iudiciũ, quosdam autẽ & subsequuntur. Similiter autẽ & facta bona manifesta sunt, & quæcunq; aliter se habent, abscondi nõ possunt. At contra & ipsi dicunt, nõ nulli de contemptoribus nostris similiter fœminas habentes in domibus martyrium secuti sunt, ut illorũ innocens conscientia probaretur. Nolo mihi de martyrio quisq; moueat actionem, quia sæpius & mœchi, & sanguinarij, & ebriosi, & omnium scelerum rei, reperta pugnæ occasione, conuersi meruerunt ad martyrij palmam peruenire. Ideo enim martyrium appellatur tam corona, quàm baptisma, quia baptizat pariter & coronat. Age nunc si licuerit

Eunuchorum petulantia.

Matth. 5

Galli sacerdotes Cybeles à Gallo flumine Phrygiæ.

Luc. 16

1. Tim. 5

Martyriũ tã corona quàm baptisma.

licuerit quibusdam inuiolata fœminarum societate martyriū promereri, sine indulgentia quoq; illis martyrium ipsum non fuit, quos reatus prohibitæ contubernalitatis non absoluit. Nec innocentes in ipsa innocentia potuit approbare, quibus contemptum legis & conuersationis illicitæ fœditatem, & quod est grauius super omnia, crimen ecclesiæ cernitur ignouisse. Etenim noxia est innocentia, quę sponsæ Christi officit famæ. Et cū Christus agnus innocens imò ipse cœlestis innocentia, quod est uerius, totum se contempserit pro ecclesia, ut eam sine macula ulla uel ruga redderet illibatā: qualis est clericus cui ad hoc sponsa Christi committitur, ut pro unius fœminę amore culpari totam ecclesiam patiatur? Ausim dicere, à deo patre missus est filius de sinu patris, & regno absens esse durauit, ut ecclesiam faceret innocentem: & clericus mulieris latus deserere non potest, ne Christi ecclesiam reddat infamem? Sed aiunt: In martyrio ignoscitur nobis, sicut indultum est parentibus. Hoc ergo & nos omnes de peccatis nostris cōfidamus, ut qui agere bene laboramus, inter luxurias euagemur, & discurramus per semitas peccatorum, retinacula dimittamus, & frena laxemus. Eamus nos quocunq; mundus abstulerit, & ubicunq; nos diabolus inuitauerit, libere fornicemur, inuideamus, rapiamus, fraudemus, omnia mala securi cōmittamus, martyrium subueniet, & euademus. Sic em̄ Paulus apostolus pollicetur: Faciamus mala ut ueniant bona. Quorū damnatio iusta est. Huic martyrio spem tradāt, quos mathematici docuerūt habere de crastino præscientiā, & has coronas expectent, qui super angelos & Christū per astrologos didicerunt scire tempora, quæ pater in sua posuit potestate, ut uel tunc recordent̃ ante martyrij tempus bene agere debuisse, cū diem domini senserint sicut furem. Sed credamus super illos martyriū iam iamq; pendere. Interim priusq; martyres fiant, legibus subiacent, ut iudicio subijciantur nisi armis exarmentur. Audaciæ nephas est illis aduersus autoritatem domini parentum personas obijcere, quibus ipse dominus contradictionis huius abstulit uocē. In legalibus, inquit, patrum uestrorū nolite ambulare, & iustificationes eorū nolite custodire, & studijs eorum nolite cōmisceri, & nolite inquinari. Ego dominus deus uester. In præceptis meis ambulate, & iustificationes meas custodite. Sciant nunc adempta sibi esse parentalia patrocinia, qui huc atq; illuc recurrentes contradictionum latebras quærunt, ne unq; fœminis careant: & quia undiq; defensionis suffragio deseruntur nouissimis cunctis argumentis exhaustis, sententiam Pauli apostoli opitulari sibi opinantur, & dicunt: Tu qui es, qui de seruo alieno iudices? Agnoscit equidē Paulus apostolus constitutionis suæ uerba prolata, sed cōstitutionarios & prolatores ipsos ignorat. Illis enim contulit defensionē, qui nullā partem legis impugnant, & ipsis tribuit patrociniū, qui ex uoto suo aliquid faciunt, nec quicq; ecclesiastici iuris impediunt. Ius tractat uiuendi, & nō edendi, arbitrium uniuscuiusq; confirmans.

Innocentia noxia.

Obiectio.

Rom. 3

Act. 1

Ezech. 20

Rom. 14

De similibus neminem iussit iudicari, quæ uoluntati singulorum autoritas diuina cōcedens in utraq; parte faciendi & non faciendi clementer indulsit. Illos autem ecclesiasticis tribunalibus subdidit, quos transgressores ordinariæ transgressionis nulla impunitas excusauit, ut qui passim (Tu quis es, qui de seruo alieno iudices?) aduersus nos ueluti libellum contradictoriū proferunt, rationabile simul & certum recognoscant quod accepimus ab eodem Paulo apostolo repulsoriū: Præcipimus, inquit, uobis fratres in nomine domini nostri Iesu Christi, ut separetis uos à fratribus ambulantibus inordinate, & nō secundum traditionem quā accepistis à nobis. Euasimus ut opinor tanta ligamina quæstionū, quibus amatores eunuchos amplexus fœminei ligauerūt: qui peruersis interpretationibus decreta legalia demutare cogun-tur, & malunt audiri proponentes uana & fabulosa commenta, quàm ipsi quæ uera sunt audiant: quos Paulus apostolus annunciat dicens: A ueritate quidem auditū auertent, ad fabulas autem conuertentur. Quicquid uolunt adhuc exquirant, ut obsistant pro mulieribus ueritati. Victoriā non habent apud quos contra Esdram mulier potius quàm ueritas uicit: Vos autem filij charissimi non tantum persuasione, sed potestate conuenio. Tale deliramentum despicite, quorum quæstiones Paulum apostolū scitis ubiq; damnasse, sicut ad Romanos scripsit dicens: Rogo uos fratres diligenter obseruare eos, qui dissensiones & offendicula præter doctrinam quā uos didicistis, aut dicunt, aut faciunt, & declinate ab ipsis. Sic & Timotheo delegat: Noli, inquit, uerbis cōtendere, nihil enim utile est, nisi in subuersionem audientiū. Solicite cura teipsum probabilē exhibere deo operariū irreprehensibilem, recte tractantem uerbū ueritatis. Stulta autē & inania eloquia deuita. Multum enim proficiunt ad impietatem, & sermo eorū sicut cancer serpit. Atq; ut ostenderet clericis disponendis, ad euacuandas quęstiones quę sit doctrina conueniens, etiam Tito sic insinuat dicens: Tu autē loquere quæ conueniunt sanę doctrinę, maiores natu sobrios esse, prudentes, sanos in fide, in charitate, in patientia syncera. Ergo auditiones simplices obedientia uestra suscipiat, & uersipellem contradictionum uitate fallaciam. Purum iter uestris gressibus mundate, & super spinas & tribulos nolite seminare uel calcare, ne bonum semen non possit uobis propter spinæ frutices sanctitatis fructus afferre. Vnde propheta Hieremias seminantes sic hortatur & docet dicens: Nolite, inquit, serere in spinis. Circuncidite uos deo uestro, circuncidite præputium cordis uestri. Abscindenda sunt ergo de agro nostro cuncta quæ pungere & lacerare consueuerunt, ne animus agricultoris in possessione sua malignis sentibus inferatur. Et amputanda sunt omnia nobis quæcunque igniferi fomitis sulphurantibus flammis candens fornax ebullientis carnis exæstuat, ne uel tenuis quidem scintilla seruata maiora conflet incendia. Quod Salomon manifestat dicens; Ab scintilla una augetur ignis. Auertite occa-

[Margin: 2. Thess. 3; 2. Timo. 4; 3. Esdr. 4; Rom. 16; 2. Tim. 2; Titum. 2; Hiere. 4; Eccl. 11]

tite occaſiones impuras, quibus interiora pectoris penetrantur, ut liqui/
da in uobis perſpicuitas honoretur. Contenti eſtote ſingularitatem laborio
ſam pro pudore ſeruando potius ſuſtinere, quàm ſine labore ad dedecus
peruenire. Contemplamini quid ſit populo ſancto præeſſe, & conſiderate
quale ſit diuinis ſacramentis inſiſtere. Altaribus placere debent, qui de alta/
ribus uiuunt: & talis cōuenit cura ſynceritatis ſacratis, qualia ſunt ſacra ipſa,
quibus exhibent officia ſeruitutis, ne circa dominum offendant ipſi quod
tractant, aut circa populum incipiant impedire quod prædicant. Propter
1.Cor.9 quod Paulus apoſtolus ſic teſtificat: Et omnia, inquit, ſuſtinemus, ne quod
2.Cor.6 impedimentum demus euangelio Chriſti: Et iterum: Nemini dantes ullam
offenſionem, ut non uituperetur miniſterium ueſtrum. Hac igitur inſtitutio
ne uobis quàm plurimum laborandum eſt, de ijs quibus ad manifeſtan/
dam grauitatem ſingularitas magis quàm * parilitas teſtis uera eſt. Reſpi/
cite quanta mala conuerſatio * parilitatis huius acquirat, quæ non niſi corru
ptionem ſeminat, pullulat uitia, cupiditatem concipit, ignominiam parit, ra
biem concitat, porrigit furiam, laſciuiam paſcit, petulantiam nutrit, caſas ex/
altat, ruinas ædificat, rapinas exigit, præcipitia inſtruit, periculis nauigat,
naufragijs uelificat, perditione gaudet, interitum fouet, confuſionem merca/
tur, theſaurizat opprobrium, criminationes exaggerat, accuſationes inflam/
mat, & cateruatim ſemel in faſcem glomerans numeroſas indagines captio/
num per infinita dedecorum ſimplices mortes inuehit in perniciem perdito
rum. Tot itaque & tantas ſtrages calamitatis, & ſtrages peſſimæ conuerſatio
nis nemo proſternit, nemo calcat, nemo funeſtat, niſi ſingularis caſtitas ſo/
la, quæ munimen inuictum eſt ſanctimonię, & expugnatio fortis infamiæ,
Fortitudinis firmitas, & laſciuiæ petulantis infirmitas, probitatis præſidiū,
& improbitatis excidium, animæ uictoria, & corporis præda: ubertas glori/
arum, & captiuitas criminum, pronuba ſanctitatis, & repudium turpitudi/
nis, ſynceritatis indicium, & abolitio ſcandalorum, exercitium continentiæ,
& euacuatio tota luxuriæ, pax ſecura uirtutum, & debellatio inquieta bello/
rum, puritatis culmen, & libidinis carcer, honeſtatis portus, & ignominiæ
naufragalis locus, uirginitatis mater, & hoſtis immundiciæ: lorica pudoris,
& ſpolium probroſitatis, corruptionis exitium, murus rigoris, & deſtructio
uulgaritatis, ſeueritas gladius triumphator & diſſolutionis occiſor, armatu/
ra uirium, & exarmatura fluxarū, integritatis dignitas, & fornicationis abdi
catio, claritatis faſtigium, & dedecoris pręcipitium: uoluntas bonorum ope/
rum, & afflictio uitiorum, refrigerium pudicitiæ, pœna petulantiæ, acquiſi/
tio triumphorum, & facinorum detrimentum, requies ſalutis, & perditionis
exilium, uita ſpiritus, & carnis interitus, ſtatus qualitatis angelicæ, ſummus
humanæ ſubſtantiæ. Huius retinaculis omnis obſcœnitas frenatur, & com/
pedibus eius calces furentis libidinis ſtatuunt. In hac uelut in ſcopulo fran/
guntur

Parilitatis in/commoda. *al's, pluralitas* *al's, plurali/tatis.*

Caſtitatis cō/mendatio.

guntur impetus qualeſcunq; ſanguinis inundãtis, & in illa ſedatur ſpumãs tumoris inſania corporalis. Quæ dũ ſibi ſubtrahit adminicula cõcupiſcentiæ, mortua membra ſua cognoſcitur baiulare: de quibus apoſtolus Paulus præmonet, dicens: Mortificate ergo membra, quæ ſunt ſuper terrã, fornicationẽ, immundiciã libidinẽ concupiſcentiam malam, & auaritiam, quæ eſt idolorum ſeruitus, propter quæ uenit ira dei. Ab his omnibus non niſi ſplendido ſingularitatis cultro caſtratur humana natura, ut illibatos ſpadones ad conuiuiũ ſanctitatis diſpenſante circũciſione introducat. Cui ſanctitas ita promiſit, anuli ſui nuptiale ſignaculũ, ut ſine ipſa uirginitas reſignetur: quæ ſe ſola contenta Cupidinem domat, mentemq; rectificat, concupiſcentiam ſubigit, deſideria ardoris extinguit, artus debilitat, corpus ancillat, & ita carnalia crucifigit, ut tam maſculus quàm fœmina uideatur in conuerſatione mentiri, dum illos utriuſq; ſexus operatione abſcindit: aut neutrum faciens de duobus, tertiam formam conferre gloriatur ambobus, ut ante reſurrectionem reſurrectionis imaginẽ ad inſtar angelorum meditari noſcatur. Quod promittens dominus futurum: qui digni, inquit, habentur ſeculi illius, & reſurrectionis à mortuis: non nubent, neq; nubentur, neq; enĩ morientur. Nam ſunt ſimiles angelis dei: quia reſurrectionis filij ſunt. Hoc exigit ſancta ſingularitas * meritorum, ut anteq; transfiguretur iam transfigurata cernatur in angelicæ claritatis aſpectum. Quæ omnia ſibi amputans concupiſcentiæ certamina deprædatur. Cuius laudes Salomon exequitur, dicens: Melius eſt eſſe ſine filijs cum claritate. Immortalis eſt enim memoria illius: quia & apud deum nota eſt, & apud homines. Cum præſens eſt, imitantur illam, & deſiderant eam cum ſe ſubduxerit, & in perpetuum coronata triumphat incoinquinatorũ certaminũ prælium uincens. Non eſt ſine filijs cum claritate, niſi ſingularitas ſola, quam non ſolũ conſcientia ſua nullis ſordibus maculat, ſed etiã nullæ opiniones ſuſpectæ * parilitatis infamant. Nam ſi caſtitas (quod eſt difficile) maſculum & fœminã pariter in uirginitate conſeruet, non habet claritatem, quam cõmunitas ipſa non poteſt, niſi quibuſdam probroſitatum tenebris obſcurare. Singularitas uero ita clara eſt omnibus & exerta, ut cunctis ſplendore ſui candoris pura manifeſtetur & lucida. Vnde ſic nos Apoſtolus edocet, dicẽs: Sicut filij lucis ambulate: fructus enim luminis eſt in omni bonitate, & iuſticia, & ueritate, probantes quod beneplacitũ ſit deo. Et iterum: Omnia, inquit, facite ſine murmuratione & hæſitatione, ut ſitis irreprehenſibiles & ſimplices, ſicut filij dei immaculati in medio nationis prauæ & peruerſæ, inter quos lucetis ſicut luminaria in mundo. Sic ubiq; ſingularitas ſplendet, ut omnes pro illa ſpondere nõ dubitẽt: & ita ſanctitatẽ in ſemetipſa clarificat, ut laudẽ ſibi ab ipſis quoq; inimicis extorqueat. Quod maxime de præpoſito quocunq; Paulus apoſtolus mandat, dicens: Oportet aũt eum & teſtimoniũ habere bonũ ab

Coloſ. 3 — *Virginitatis præconium* — *Luc. 20* — *al. clericorũ* — *Eccl. 16* — *al. pluralitatis.* — *Ephe. 5* — *Philip. 2* — *1. Tim. 3*

O his

his,qui foris ſunt,ut non in opprobrium incidat & laqueū diaboli. Hāc igi/tur amate,hanc tenete,quæ ſola poteſt fœminas debellare: cum adhuc con/cupiſcentia nulla pectus impulſat,& dum adhuc ſimplicitas incorrupta per/manet uel quieta. Ad ſecretæ ſingularitatis tutelam cito concurrite,ne poſt/modum non ualeatis effugere. Præoccupandus eſt aditus cunctis inſidijs, ne hoſtilitas prior obrepens occurrat improuidis: Salutare remedium eſt præuenire potius quàm præueniri,& anticipare potius quàm anticipari ui/ribus fortibus congruit. Vbicunque fuerit prouidentia, fruſtrantur uniuerſa contraria. Vbi autem prouidentia negligitur,omnia contraria dominantur. Ante famē certamus,ante inopiam laborando ſatagimus. Sic per omnia ca lamitatibus cunctis tollimus locum,dum gerimus prouidentiā tēporū futu rorū. Quanto magis ante præueniēda eſt omni præuiſione calamitas fœmi/narū,cuius cupido ſi admittitur incipere,nūꝗ͂ prorſus accipit finem ? Cuius cōparationē Salomō explicat,dicēs: Infernus,& amor mulieris,& terra quæ nō ſatiatur aqua,& ignis non dicit ſufficit. Vnuſquiſque itaq; qui ſecurus eſt quia necdū tētatur,timeat: quia nihil de illo dicitur,proſpiciat ne dicatur: ho mines ſumus,fragilitatē noſtrā carne portamus. Sic eā undiq; nos circūſpe/cta uiuacitate circūdare debemus & cingere,ut nō ſit pars aliqua quæ uacil/let. Accipimus quidē fortitudinem ſpiritualē,per quā ſubſtantiæ noſtræ fra gilitas roboretur. Sed ita nobis ſpiritualis fortitudo collata eſt,ut prouidos nos nō præcipites tueatur: ut illos muniat,qui renunciant importunitatibus delictorū,non eos qui ſe magis importunis delictis immergunt. Cuſtos no bis datus eſt ſpiritus,ſed ut cōtraria declinantibus aſſiſtēdo ſubueniat, non ut contraria eligentibus faueat,nec ut uoluntarios & pronos in aduerſa con fortet,ſed ut ab aduerſis nitentes ſeparari confirmet. Nā quicūq; pernicioſis conatibus audet exercere uirtutē,iuuamen non habet ſpiritus ſancti,qui ne/minē uult ultroneū uirū fortē ad fraudulentas uictorias coartari, nec prote/git eum quinimò,ſed deſerit quē periculis irruentem per illicitos euentus ex/quirere triumphos agnouerit: ſicut ipſe iam tunc per Salomonem loquutus eſt,dicens: Amans periculū,in ipſo periet. Ordine ſuo igitur nō noſtro arbi/trio uirtus ſancti ſpiritus miniſtratur,& ſecūdū inſtitutū eius prælia proſpe/rantur,nūquā niſi præcipitatus exercitus cecidit,qui auidus facere, ducis uel imperatoris ſui diſpoſitiones irrupit: multo magis per perituram erogat for titudinem,qui ſine armis doctrinæ magiſtri ſpiritus præſumpſerit triūpha/re,cū dicat: uæ qui per præſumptionē ſuā aliquid faciūt,non per deū. Si qua igitur in uobis eſt fiducia uirium ſpiritualiū,quid ſpirituales deceat recorde/mur: & ſi creditis uos ſpiritualiter militare,agnoſcite quod docemus non eſſe carnale: ſicut Paulus apoſtolus loquitur, dicens: Si quis putat ſe prophetam eſſe aut ſpiritualem,cognoſcat quæ ſcribo uobis. Nō eſt quod uobis in hac perſuaſione deceptoria blandiamini: ut quia ſpirituales eſtis,uelitis inter fla/

Prouidentia. *Prouer.30* *Eccli.3*

gitioſorum

gitiosorũ armamēta uersari,nec uos inhabiles esse pro clericatus dignitate: quia maiores maioribus cõsueuerũt cõflictiones occurrere. Acrius diuitibus ꝙ paupibus inuidet̃,& non inopes,sed locupletes inquietat infestatio sæua latronũ. Plus duces & principes ꝙ milites ab hostibus appetũtur in pugna & uiolẽtius ꝓpulsantur uentis & turbinibus culmina quæcũq; sunt altiora. Ideo magis magisq; q̃ plus cęteris unusquisq; potest,sciat esse sibi metuendũ,ne in aliquo minoret̃:propter quod Salomon sic admonet,dicens:Qui gloriat̃,inquit,in diuitijs,paupertatē uereat̃. Prouer.10 Rogo uos quantũ ualeo,& ultra ꝙ ualeo,hæc sint studia oĩa clericorũ,ut singularitatis inaccusabilis successione fungantur:ne aut ipsi per fœminas, aut fœminæ ꝑ illos ad ignominiosa ludibria prouocētur. Si quis habet matrē,uel filiā,uel sororē,uel cõiugem,uel cognatā,sic habeat,ut nulla ancilla intersit,neq; aliqua ingrediatur extranea:ne ad hoc uideat̃ tenere proximas suas, ut ipsarũ causa libere sibi adhibeat alienas:quod si nõ possint ipsæ quæ sunt proximæ sine famularũ ministerio,uel sine amicarũ esse solatio,expedit ut migrēt ad aliud domicilium, ꝙ ꝓpter illas personę cõtrariæ teneant̃:humanũ est eñ ut nec clericus illas necessarijs fœminis fraudet, nec ipsæ clericũ per importunas fœminas sordidēt. Assignari possunt sanctis mulieribus, cũ q̄bus uiuāt,dũmodo cũ clerico fœmina nulla cõmaneat:nõ despecta,nõ uetula sine affinitate peculiariter suscipiēda ad domesticũ obsequiũ:q͞a magis illic cito delinquit̃, ubi sine suspiciõe securũ potest esse delictũ:maxime q͞a Cupidini nulla deformitas,nulla despectio fastidij uel uilis existit, sed diabolus pingēs speciosum efficit quicq̄d fœdũ uel horridũ fuerit. Si q̄s aũt uiæ ꝑfectione cogēte apud fratres uel apud extraneos hospitatur,ubi mulieres intersunt,omnino se arctet,ne passibilitate aliqua uitietur. Semotus ac secretus deo uacet & sibi,ne intus capiat̃ à diabolo:& qui foris capi nõ potuit,apud suos cadat. Qui hostes effugit ad tempus pro salutaribus causis procedat ad faciē, & iterũ cito discedere de cõspectu festinet. Vbiq; gustāda est cũ mulieribus nõ continuanda p̄sentia,sed quasi trāscunter fœminis exhibēda est accessio quodāmodo fugitiua. Proteruitas eñ iā cœpta finit repræsentari semꝑ in mediũ,& ꝑditionis meditatio est frequētatiuũ inter mulieres celebrare ꝓcessũ. De qua re nobis Salomon moderamē imposuit,dicens:In medio mulierũ noli assiduus esse. Eccli.42 Sic igit̃ ambulate,sic agite,ut semꝑ in clericis ecclesiæ senatus cādidus constet. Seueritas in uobis circa fœminas uigeat,autoritas polleat, uigor teneat̃,grauitas ueneret̃. Vt semel oĩa colligamus ad clausulā,breuiariũ relegimus uobis,q̄d ad cõpendiosam plenitudinē redigēs Paulus apostolus insinuat:De cætero fratres quæcũq; sunt uera, quæcũq; pudica,quæcunq; iusta,quæcũq; sancta,quæcũq; amabilia,quæcũq; bonæ famæ:si qua Philip.4 uirtus,si qua laus disciplinæ,hęc cogitate,quę accepistis,& didicistis,& audistis,& uidistis in me. Hęc agite,& deus pacis & dilectiõis erit uobiscũ,Amē.

AD DIVVM CORNELIVM PAPAM DE CARDINALIBVS OPERIBVS CHRIsti usq; ad eius ascensum ad Patrem. Præfatio.

Solent matres infãtulis nuper editis in ipso uitæ introitu aptare uocabula, & ex aliquibus præcedentibus uel circunstãtibus causis, uel ex genere uel ex euẽtibus imponere nomina, ut in ipsis primordialibus initijs quædã præfigerentur cõmonitoria ingrediẽtibus uitã, ne nomẽ eis esset ad ignominiã, si originalis naturæ traductio à consueto limite deuiaret, & à uirtute patrũ degenerans indigna successio monstri non hominis faciem exhiberet. Respicerẽt potius ad nomina uel officia sua, quorũ inspectio honestæ conuersationis formã eis infunderet & doctrinã, ut honorificarent naturales causas & rationales disciplinas, nec in aliquo elementarias amaricarent dulcedines, uel primarias offenderent dignitates. Nam olim tumultuarie uel inconsiderate nomina rebus imponebantur, sed ex quo ad Adã adducta sunt singula, ut uocaret ea & propria imponeret nomina, prouisum est in populo antiquo & institutũ ut aliqua esset in uocabulis ratio, & interpretarentur nomina uitã, & exprimerent aliquã personæ proprietatẽ, secundũ quam uel differret à cæteris, uel etiam cõmunicaret. Sic in nominibus patriarcharũ Abraham, Isaac & Iacob magnarũ rerum extitere indicia, & præloquebantur uentura, nec deerat impositorũ nominũ secundum sensum suum effectuũ certitudo. Apud gentiles etiã non in nominibus, sed in agnominibus postea à uiris illustribus obseruatũ est, ut nobilitas generis uel uirtutis gloria posteros illustraret, Augusti uel Cæsaris titulo succedentem honorare progeniẽ, & imperatoriæ dignitatis hæredes primæ originis irradiare fulgoribus. Sic & philosophi & doctores antiqui tractatibus suis nomina prætexere, breui titulo grandis materiæ latitudinẽ prælibantes, & propriæ gloriæ præposito nomine suo prouidentes, ut integritatem operis & laborẽ autoris tam stili quàm personæ in posterũ autoritas conseruaret, & facile scripturæ subtilitas indicaret, si aliqua manus inuida elegãtiæ tractatuũ elimatorum pannum rudem insueret, uel nugis suis quasi sua essent quæ alius laudabiliter dictasset furtiua translatione insereret. Sic in capite libri sui quisq; autorũ se posuit, ut & stilus autori, & stilo autor famularetur, & autoritate altrinseca cõmunis gloria muniretur: hoc uirorũ illustrium præclara meruerunt ingenia, & per hæc uiuax eorũ fama & gloria indelebilis perseuerat. Nos uero qui uix intelligimus quæ ab eis dicta sunt, sensu & eloquentia omnino eis impares, si quid aliquando scribimus indignum titulo

De titulis & nominibus

Gen. 2

Nomina rebus consona.

titulo iudicamus,ne forte nobilis materia,cuius explanationi ſtudiū adhibemus,decoloratā ſe potius ꝗ ornatā noſtra præſumptione queratur. Verum quia ſolēt aliquādo patres nugis infantilibus arridere,& linguis balbutiētibus delectari,indulgētiā mereretur humilitas,quæ quo pōt acceſſu ſublimitatis ueſtræ manibus ſe porrigit attrectādā,nō gloriā mēdicans, ſed gratiā. Ego quidē nec à meipſo neq; ab alio quæro nomē,neq; enim aliquid me exiſtimo eſſe cum nihil ſum,qui hoc à uobis maxima ſupplicatione quæſiui,ut nō eſſem quod ſum,& humiliter ſupplicaui ut ab hac flāma in qua crucior me ueſtra clementia liberaret. Tentaui ſi poſſem manu ueſtra me ſuſtinēte, honeſte deſcendere:quod quia non potui urgentibus flammis non attendi quò proſilirem dum me uorax incendium non cremaret.

PROLOGVS OPERIS SEQVENTIS.

SVblimes materiæ ſubtiliū ingeniorū exigūt tractatores:nec facile de artibus recte iudicat,qui artes ignorat. Exercitati in liberalibus diſciplinis ſimul ingenio cōueniente & ſtudio philoſophari poſſunt,et ſecure aggredi res abditas,eorūq; conatibus ſe peruiā penetrata exhibet difficultas,& ænigmatibus enodatis rerū ſecretarū facies patet,cuius ſerenitatē uelabat nubes oppoſita, & ueritati ſuperfuſa caligo. Ideoq; tā in diuinis,quàm in philoſophorū doctrinis nec tutum eſt,nec honeſtū ineruditos & ignaros ſenſuū ad literas illas pertinētiū proſilire ad diſcuſſionē eorū quæ neſciūt:& de his ſibi uſurpare magiſteriū quæ ignorant. Huius rei forma ſeraphim faciē dei & pedes uelat,& patentibus quæ in medio ſunt principiū finēq; maieſtatis diuinæ alarū extēſio infra ſupraq; operiēs,aditū ad ſe temerarijs tractatoribus uel ſcriptoribus interdicit, nec patitur ad liquidū ſe uideri diuinitas,quam utiq; inueſtigatio fidelis aliquo modo odorat uel ſentit,ſed purā eius eſſentiā nec cōſpicit nec cōprehēdit. Affirmatio quippe de dei eſſentia in prōptu haberi nō pōt: neq; enim definibilis eſt diuinitas,ſed uerius ſyncerius ꝗ remotio indicat negādo quid non ſit,ꝗ aſſerēdo quid ſit:quoniā quicquid ſenſui ſubiacet,illud eſſe nō poteſt, quod omnē ſuperat intellectū. Quicquid audiri uel uideri uel ſciri poteſt, non conuenit maieſtati,hebes eſt in hac conſideratione omnis acies ſenſuum, & caligat aſpectus:hanc inuiſibilem lucem,& inacceſſibilem naturam ſex alis hinc & inde ſeraphim ſtatu & uolatu circumeunt & abſcondunt, ſtatu æternitatis immobilitatem monſtrantes,uolatu uero altitudinem eius, ſic in ſuperioribus eleuatam,ut quantumlibet ad cor altum homo aſcendat, exaltetur deus,& comprehenſionis importunitatem euadat. Nec tamen alæ illæ, quæ dei uelant ſubſtantiam noſtros conſpectus diffugiunt,ſed illæ puris mentibus ſe uiſibiles exhibent,& operum dei ratio,ſiue eorum quæ ex nihilo ſunt, ſiue eorum quæ ex materia uel factæ ſunt uel fiunt, ſe intelligibilem expo-

Ab altior. abſtinēdū peritis eſt

Diuinitas definiri nequit

nit:& quæ circa deũ & quæ sub deo sunt, mundi potest cordis quoquo modo synceritas contemplari. Prima rerum conditio sex instituta diebus fatetur artificem, & profitetur opus autorem. Neq; enim sui ipsius artifex esse aut potuit quis nouam creare materiam, nec potuerunt multa & diuersa rerum esse principia: quia nisi ad unum cuncta respicerent, discordia & infinitate cuncta turbata uoluerentur in chaos, & repugnarent & colliderētur in se discordes materiæ, nisi omnibus factoris autoritas imparet: & unius monarchia potestatis, uniuersitatis causas & efficiētias ordinaret. Homo itaq; præpositurã in inferiora accepit, sciēs quis hunc honorē cõtulerit: nec tamen ea scientiæ perfectione illustratus est, ut eo modo cognosceret conditorem, quo eius cognitioni reliquæ creaturæ subiectæ sunt: sed distantiam maximam experiretur inter summa & infima, & ex hoc ipso esset deo accliuis & humilis, quo autori suo se in nullo posset cõferre, cuius effugere dominium nec penetrare consilium, nec poterat uitare iudicium. Itaq; qui circa ipsum sunt angelici spiritus, licet inuisibilis naturæ sint, in legationibus tamen suis se auditu manifestant & uisu, & salutis nostræ ministeriales sæpissime experimur, quorum officia & nomina in scripturis sanctis habentur. Illa quidem superiora agmina nobis prædicant, non indicant deum: & nunciant quæ iubentur spiritualitatē iniuncti negocij peragentes, nõ uniuersitatis explicantes scientiã: quia ad nos numerus & mēsura & pondus refertur. Deus uero his omnibus non arctatur, sed excedens omnia & æternaliter antecedens potestas & uirtus nil habet coæuum, nec immensitatis eius profundũ ulla creatura uel cœlestis uel terrena metitur. Quæ uero sub ipso sunt, implent templum, & præsens ecclesia cognitionem earum rerum assequitur, quæ ad cultum iusticiæ, quæ ad ordinem uitæ, quæ ad gradus ascensionũ, quæ ad conuenientiam morum, quæ ad honestatem huius conuersationis & gratiam pertinent contemplationis: hæc aguntur & exercentur in tēplo præsenti, & per hæc deus quęritur, nec tamen quæsitus illico inuenitur. Gustamus, delibamus, odoramus, & prope est: cũq; accesseris, longius abit. Et quomodo fulgur nubes disrumpit, & repentina coruscatio non tam illuminat quàm hebetat oculum: ita aliquando nescio quo motu tangeris, & tangi te sentis: eum tamen qui te tangit, non intueris. Dicuntur tibi quædam uerba arcana intrinsecus quæ effari non sufficis, ut dubitare nõ possis, quia iuxta te est, imò intra te qui te solicitat: nec tamen sicuti est se tibi uidēdum concedat. Rachel ad odorem, non ad esum Liæ mandragoras concupiscit, tu sponso fide non complexu coniungeris, tu spe concipis, donec Christus in te formetur, & deposito pondere huius cadaueris eiusdem sint puritatis caro & spiritus, & renouata natura sobolem immaculatam parturiat. Rachel quippe uisum principium sonat. Quod uerbum in principio apud deum in suo proprio esse, mihi non patet, sed quibusdam nominibus deũ in-

Vnũ necessario est principium

Homo nõ potest deo conferri

Gen, 30

uoco & dico:iusticia,ueritas, sanctificatio,charitas: & quæro aliquas species uel formas per quas quid sentio quoquo modo intimem. Nã quod uerbũ caro factum est, facilius uideo:& hoc sensui meo quasi esu incorporo, principium autem illud uix remotissimo odoratu quasi pertransiens sentio. Illa quidem intellectualia per uisibiles creaturas,quantum fas est animæ uidere uel præuidere, diuina mente à longe prospicimus,in multis per opinionum & coniecturarum pelagus circumducti,in multis ueritati hærentes, in multis magnitudine rerum oppressi,exclamamus cum Apostolo:O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei. Cordi igitur nostro se offert deus, & aliquid sui luminis infundit inuitans & prouocans. Nisi enim aliquo modo sentiretur,nec appetendi,nec inquirendi spes esset aliqua uel facultas. Sed quia ex parte sentitur admirationi est odor ille &sapor,nullam habens cum carnalibus dulcedinibus similitudinem, & per omnia suauitate differens, eoq; desideratur copiosius quo cætera delectamenta excedit. Desiderium autem inquirentes purificat, & purificatio exclusis enormitatibus ad formam dei prouehit ascendentes:atque ita in opere suo imago & similitudo dei multis laboriosisq; prouectibus propriam sibi demum indicat dignitatem. Ad hanc rerum adeo profundarum indaginem nisi incarnati uerbi magisterium accessisset,humana defecissent ingenia, & nescio si & aliqui auderent ad hæc tentanda conatus assurgere:sed associata carni diuinitas assumptam naturam ex parte suæ uoluit esse claritatis consortem, & apertis cœlis super doctorem & dominum nostrum ad superiora nostrum introduxere aspectum:& uidimus gloriam eius quasi unigeniti à patre: & de plenitudine gratiæ & ueritatis quæ in ipso est, instillata est nobis aliqua portio. Et cum Philippo audiuimus:Qui uidet me, uidet & patrem. Nec tamen in hac uisione plena potest esse sufficientia donec in splendoribus sanctorum in die uirtutis suæ agnoscatur ratio gignentis & geniti & procedentis:quam oculus non uidit,nec auris audiuit,nec in cor hominis ad liquidum hucusq; ascendit. In his omnibus quæ dicta sunt omnino sensum nostrum materiæ excedit sublimitas,& stilum repellit moles nimij ponderis & ascensionis arduæ difficultas: sed præcepti uestri pater excellentissime me coëgit necessitas, ut tentarem si forte importunitate studij aliqua possem de sanctuarij supellectile uellicare,& reducto in partem uelamine arcto subtiliq; aditu propiciatorium intueri:præsumpsit meditatio aspicere à longe,& annos æternos inquirere,& quid ante tempora secularia esset indagare: si tamen seculum uel tempus dici potest ante lucem & diem & solem: & quomodo ante causas elementarias & materiales origines illa æternitatis infinitas se haberet, si illa omnipotentia apud se solitaria esset, & ministeriales ei deessent spiritus,& maneret apud se illocaliter sempiterna diuinitas: & in quo esset sapientiæ regnum,cum non esset quod regeretur, & usu spe-

Rom. 11

Ioan. 1

Ioan. 14

Esa. 64

1. Cor. 2

cieq; careret illa inanis antiquitas. Ab his omnibus repulsus,ad secularia ui-sibilia compulsus sum redire,& utinam meipsum cognoscã & sciam. Quod si animæ meæ quæ corporis mei obtinet principatum,nec originem scio,nec metior quãtitatem,nec qualis sit intueri sufficio,si ignota est mihi ratio quare ipsa delectetur in corpore perscutore suo:si nescio quis hanc legem membris insculpserit,ut tam uiolenta dominatione spiritum opprimat, & melior digniorq; natura deteriori succumbat,patienter me ferre oportet, si operatorem uniuersitatis non intelligo,qui in minimis operationum suarum particulis meam profiteor cæcitatem. Insolubilis uidetur hæc quæstio, quare homo rationabilis in negata nitatur & uetita, & semper illicitis delectetur. Omnino rarum est & difficile fieri bonum,facile & pronum est esse malum, & hac sine magistro,sine exemplo doctrina statim à pubscentibus annis imbuimur & docemur. Vide in ipsis qui sanctimoniam profitẽtur, quæ religio manum claudat porrectis muneribus,quæ solitudo aures obserat oblatis fauoribus: quæ gula cõmunibus est contenta saporibus. Quis non se habeat uilem,si uideat humilem? Quis nõ putet opprobrium,si se sentit inglorium? Quis enumeret uoluptatum potius monstra quàm species? quæ per concupiscentiæ carnis uitam animam trahunt,clàm palamq; de conclaui ad forum,de lupanari ad theatrum? In primis abrasa uerecundia,pudoreq; conuulso,non absconditur scelus,nec nutat ratio,nec discretio reluctatur carnis affectibus,captiuus spiritus consentaneam exhibet clientelam. Hoc ipsum quod dico,carnis affectus,improprie dico: quia hæc uitia proprie animæ sunt,quæ sentit & mouet & uiuit,cui imputatur peccatũ:quia ipsi datum est arbitriũ,& iudiciũ,& scientia,& potentia,per quæ possit improbare malum, & eligere bonũ.Corpore aũt sic utitur anima,sicut faber malleo uel incude in qua format omnium turpitudinum idola, & fabricantur quælibet quarumcunq; uoluptatum simulachra. Non est caro dictatrix peccati,nec inuentrix maliciæ,nec cogitatus format,nec disponit agenda,sed officina est spiritus,qui in ea,& per eam,quæcũq; affectauerit,peragit & cõsummat. Quod autem ipsa insensibilis sit,spiritu recedente dinoscitur: post cuius discessum nulli apta usui superest putredinis massa, & paludis aceruus. Quicquid enĩ sentit,à natura corporis alienum probatur. Quod uero caro aduersus spiritum,& spiritus aduersus carnẽ contendere dicitur,& repugnare, improprie arbitror dictum,quia solius animæ lis ista est,quæ secum rixatur, & cũ proprio arbitrio litigat,certior in huiusmodi quæstionibus quid bonũ sit, quid malum,q; in aliarum rerum inquisitionibus quid uerũ sit,quid falsum. Nã in abditarum causarum inspectionibus & secretis naturæ potest homo errare uel decipi:quia non per omnia à fine usq; ad finẽ intellectus humanus attingit,sed in his quæ oculis & manibus subiacent,nulla subtilitas iudicium impedit:quia fœtentia à non fœtentibus,decora à turpibus, amara à dulcibus,

Homo animã suã nõ cognoscens patiẽter deũ non intelligit.

Nitimur in uetitum

Vir bonus est animal rarũ

Homo in malum pronus.

Spiritus captiuus.

Arbitriũ cuiq; datum.

Corpus est animæ officina

Caro nõ reluctatur ꝓprie spiritui,sed spiritus sibi

bus,dura à ſuauibus,& à diſſonis conſonantia facile diſcernuntur. Sed deſiderij ſui ueneno mens ebria,corpus contumelijs applicat,& iunctis complexibus ambo in mortiferas ſuauitates elapſi,obdormiunt. Cumq́ꝫ euigilauerint,ſero pœnitentiam adducit confuſio,& inquinamentorum horror fœdatæ mēti occurrit. Et in cæteris omnibus quæ maligne patrata ſunt,huiuſmodi ultio peccatorem perſequitur,& ipſe libidinum labe crapulatus ſe conuomit. Sed auaritiæ ſolius & quæſtus ardor nec ſatiat cupidum,nec pœnitet eū cumulaſſe,quod creſcere optat,nō minui:& diſcola obſtinatus ſemper quid idolo ſuo immolet ſedulus coaceruat. Vnde hæc ſitis diuitiarum miſeris pectoribus aſſidet,& ambitionis ſalſugo bibulam animam occupat,ut per fas & nefas ad loca ſuperiora etiam de latebris eremi nonnulli ſe ingerant:& de omni gradu ubi aliquis aditus patet,anheli prodeant,diſcurrant ad iudices, blandiantur mediatoribus,conducant auxiliarios,& modis omnibus elaborent:ut ſedeant cum principibus eo quæſtu: ut maledicat deus quod ipſi benedixerint,& benedicat quod maledixerint. Hæc lex peccati quare in his & ſimilibus legem iuſticiæ opprimat,& quare eneruata ratio cum ſtare poſſit, tam miſerabiliter ruat,difficile eſt aſſequi,maxime cum defectus iſte à dānationis ſententia pendeat,& hanc ineuitabilem pœnam antiqua tranſgreſſio ſit ſortita. Ego ſi meipſum neſcio, ſi animæ meæ ſubſtantiam & naturam ignoro,ſi eorum quæ intra me ſunt rationem non intelligo,qua audacia ſupra me erigam oculos ut uideam principium ſine principio,& finem ſine fine attingam? A talibus auſibus deſiſtendum excellētia maieſtatis imperat, & ipſa impoſſibilitas omnes ingenij noſtri conatus repellit. Ea igitur quæ licita ſunt & conceſſa tangamus, & circa cunabula ſaluatoris prima infantiæ eius fercula deguſtemus,& circūciſi & loti uicto diabolo,ſanctificatis affectibus in cœna cum domino recumbamus,ubi pane angelorum refecti,poſt illius cibi delicias ſurgamus ad tranſitum:ut de hoc mundo uehiculo crucis euehamur ad cœlum,ſpiritu ſancto nos replente:qui deinceps nos doceat, & patefaciat quicquid in exilij huius peregrinatione moles corporis & imperfectionis lippitudo fecit obſcurum. Libellum igitur quem de cardinalibus Chriſti domini noſtri operibus ſcripſi,paternitati ueſtræ(ſuppreſſo nomine noſtro)miſi,in quo fons ſacramentorum & diſciplinæ huius in qua ſtamus origo,formam & exemplar recte uiuendi nobis proponens,ab humili aduētu uſque ad glorioſum eius reditum ad patrem gradatim cōſcendens, quem potius in mente noſtra quàm in pagina ſcribi deſidero,& utinam in ſanctitatis ueſtræ conſpectu memoriam & recordationem noſtri ſupplex mereatur affectus.

Auaritiæ malum

Ambitio

Argumenta libri huius

Titulus operis

Gaudia natalis dominici

ADest Christi multum desiderata & diu expectata natiuitas, adest solennitas inclyta, & in præsentia saluatoris grates & laudes uisitatori suo per orbem terrarum sancta reddit ecclesia. Gaudia nobis cœlitus nunciantur, læticia imperatur. Nox ista sacri partus conscia, nouis fulgoribus illustratur. Gloriantur in cœlestibus superi, pax in terra bonæ uoluntatis hominibus confirmatur. Assunt angeli, loquuntur pastoribus: non dedignantur loqui personis humilibus, & cum ipsi sublimes sint, infimos non aspernantur, Nec luce insolita, nec angelorum terrentur pastores præsentia, sanæ & puræ fidei homines delectantur in eo quod audiunt consonas laudantium uoces cœlestes, gloriæ & gratiæ diuinæ præconia modulantes. Nec satis fuit superis arcana referare cœlestia, etiã hominibus pax reddita nunciatur, & bonæ uoluntatis noui muneris largitate consecratur affectus. Oportuit bonum dominum certificare & lætificare in aduentu suo bonas expectantium uoluntates: & multiplicatis testibus cetra præsentiæ suæ dare indicia, ut iam non expectaretur quasi uēturus: sed qui uenerat, uideretur: & essent angeli quem sibi noua Christi infantia consecrarat, sancti ortus & loci indices. Vnus Gabriel uirgini obumbrationem uirtutis altissimi nunciat, multitudo cœlestis exercitus gratulabunda saluatorem mundi prædicat aduenisse, & reconciliata terrestria superis canit, & consilium antiquum prodijt palàm: nec iam secretum est, sed innotuit publice in conspectu gentium reuelata Christi benignitas, & oblata mundo in nullo à nobis differens, excepto quod peccati expers fuit saluatoris humanitas. A supernis legationibus incipit euangelium, cuius primi dictatores angeli extiterunt. Nec iam in manibus prophetarum similitudines & ænigmata inuoluuntur, sed angelorum iubilo, & hominum stilo, & euidenti rerum iudicio constat: & consonant simul promissa & data, umbrisq; remotis, lex & euangelia sunt unita. Multiplicantur testes, militia cœlestis conclamat, credit pastorum cuneus & exultat. A sapientibus & prudentibus non quærit testimonium, qui paruulis se reuelat. In huius doctrinæ initio statim fastus & ambitio condemnatur. Non colores rhetorum, non inductiones persuasoriæ adducuntur, ratio & miracula harum rerum ordinem complectuntur. In primis signa se fidei miscuerunt, & maxima in hoc efficacia dogmatum fuit, cum simul uerbis & rebus actum est, ut nullum infidelium repugnantia inueniret diffugium, Nox illa omni luce clarior, sermones angelici pacem hominibus nunciantes, designato loco Bethlehem, ad quærendum puerum cohortantur: pastores illi amplius mente quàm oculis carnalibus illuminati, ad conspiciendum Emmanuel festinant, & edocti intus inuisibili magistrio spiritus sancti, quem paruulum uident, confitentur immensum: & piæ ci deuotionis affectũ præsentant. Electa adest humiliũ personarum simplicitas, ut poneretur regula & indissolubilis daretur forma: quod non nisi pau-

peribus

peribus spiritu, Christi pateret humilitas: nec superbos ad intuitum sui posset admittere ueritas. Veniunt in Bethleem, quem prædixit Gabriel, inuenitur Emanuel, ciuitas parua, domus paupercula, supellex exigua. Nulla domus ambitio, nisi reclinatorium in stabulo, mater in fœno, filius in præsepio: tale elegit fabricator mūdi hospitium, huiusmodi habuit delicias sacræ uirginis puerperium. Panniculi pro purpura, pro bysso in ornatu regio laciniæ congeruntur: genitrix est obstetrix, & deuotā dilectæ soboli exhibet cliētelam: attrectat, amplectitur, iungit oscula, porrigit mammam, totum negocium plenum gaudio, nullus dolus, nulla naturæ contumelia in puerperio. Pedissequas substantia familiaris nō patitur, mancipiorum obsequia sumptus tenuis & inops mensa excludit. Nullum domus arcta diuersorium occultabat: nec secreti recessus erant illius casulæ,* incastraturā tectū, & soli parietes per circuitum uestiebant. Nec locus ibi erat lauacris, quæ solent puerperis præparari, quippe nec aliqua naturæ iniuria matrem domini læserat: quoniam sine tormento peperit, quæ in conceptione caruit uoluptate: & tamen consuetudinem sequens, ut legi satisfaceret, quasi cum alijs mulieribus esset ei in hoc opere ratio similis, diebus designatis recubuit, & depositi oneris lassitudinem professa oblatæ quieti paruit: & in diebus separationis non se à thoro Ioseph, qui eam nunq̄ tetigit, sed ab ingressu tēpli & cæteris quæ lex prohibebat, continuit. Vltro maturus ab arbore baiula fructus elapsus est: nec oportuit uellicari, quod sponte prodibat. Nihil in hac re petijt ultro: nec præcedens delectatio aliquam expetijt pœnarum usuram, spiritu sancto obumbrante, incendium originale extinctum est: ideoq̄ innoxiam affligi non decuit, nec sustinebat iusticia ut illud uas electionis cōmunibus lassaretur iniurijs: quoniā plurimum à cæteris differens, natura cōmunicabat non culpa. Eratq̄ ei proprium priuilegium, quod nulla mulierum nec ante, nec deinceps meruit obtinere, quod erat simul mater & uirgo singulis titulis insignita. Vnde & matri plenitudo gratiæ debebatur, & uirgini abundantior gloria, quæ carnis & mentis integritate insignis, spirituali & corporali intus & extra Christi præsentia fruebatur. Ornamenta quæ deerant, etiam si adessent, non haberent oculos inspectores, quia præsentia paruuli sic eorum qui aderāt, Ioseph & si quis forte alius ibi erat, oculos occuparat, sic illuminauerat animos, sic corda illexerat: ut in hoc summo bono omniū bonorum unita collectio uideretur, nec opus esset euagari & mēdicari per partes, quod simul in se uno fidelibus omnipotens infantia præsentabat. Angelica sanè non est credēdum ibi ministeria defuisse, nec recesserat à uenerabili pectore matris spiritus sanctus ad uerbum Gabrielis elapsus. Possidebat domum suam, & templum quod sibi consecrauerat adornabat. Seruabat sacrarium suum & sanctimoniæ thalamum honorabat, lætificabant consolationes huiusmodi animā benedictā, & tanti habitatoris reuerentia cōcupiscentiarum

ludibria

Casa dominica

Alibi incrustaturam.

Laus Mariæ

Mariæ priuilegium

ludibria abigebat:legem mentis lex carnis nō infeſtabat:rebellio nulla quie-tem ſpiritus affligebat. Paruulus ſugens ubera pura alimonia utebatur,& fons ſacri pectoris defecatum edulium ori mundiſſimo infundebat. Sed & cor matris quædam dulcedines quæ humanum ſuperant intellectum im-buebant:eratq; utrinq; mira iocunditas,quum pia ſanctæ matris & deuo-ta humilitas,& ſancti ſanctorum immenſa benignitas confœderatis affe-ctibus mergerentur. Extrinſecus nuda erant & egena quæ uidebantur, nihil in illa paupertate uidebatur diuinum: non his quibus reuelatum eſt deſu-per:quorum primi fuere ſupra memorati paſtores: quorum innocentia & ſimplicitas electa eſt,ut laus Chriſti perficeretur: qui piſcatores & paſtores ſequentibus temporibus cōfunderent oratores, & à pauperibus & humili-bus prædicatio paupertatis habet initium. Execrari ſolent Ægyptij hoc ho-minum genus,& abominabiles eis ſunt oues & pecora. Sed huiuſmodi offi-cium ab initio autoritatem obtinuit, & Abel paſtor munera de gregibus ouium obtulit,quæ in eo quod cœlitus inflammari uiſa ſunt, quod grata eſſent deo cunctis innotuit. Paſtor Abraham,Iſaac & Iacob uiri deo fami-liares,paſtores patriarchæ duodecim. Paſtor ipſe Moyſes, qui in eremi re-ceſſu,dum ſequitur pecudes,in rubo conſpicit deum: & poteſtate ſignorum collata populi recipit principatum. Heliſæus de aratro propheta conſtitui-tur. Dauid de poſtfœtantes accipitur,& in regni ſolio collocatur. Agnum quem abominatur Ægyptius,ſacrificari ſibi præcipit deus,eiusq; ſanguis Iſ-raëlitarum poſtibus illitus,exterminatorem angelum repellit & abigit: nec timetur mortis periculum,ubi tantæ reuerentiæ conſpicitur ſignum. Ad um-bram Petri languentes conſurgunt, apoſtolis ſubijciuntur dæmonia: cedit idiotis reproborum eloquentia,prædicante Paulo captiuas complicant ma-nus gentes & regna. Pauperes electi,ſuperbi neglecti: nec faſtus, nec altus circa Chriſti diſcipulatum aliquem obtinent locum. Chriſtus pauper diſci-pulos diuites aſpernatur. Pauper mater,pauper filius, inops hoſpitium his qui in forma huius ſcholæ in eccleſia militant,præbent efficax documentū. Hūc in cunabulis adorauere paſtores,& paruulū cōfitētes deum ſimpliciter argumentoſi in ſpiritu & ueritate,quem adorauerunt,nouerunt. Fuerat qui-dem miraculum,quod apertis cœlis lux fulgoris inſoliti nocte ſuper eos ful-ſerat,quod auditi angeli & conſpecti,quod ab ipſis fuerant edocti & inſtru-cti paſtores. Sed licet hæc præceſſiſſent,tamen circa infantiam pueri diuini-tatis intimatæ nulla humana ratio præbebat experimentum: nec circa illius præſepij anguſtias,uagiente inter alligaturas infantulo, aliquod maieſtatis erat indicium, ſed auditui fides obtemperans, nullum apud deum impoſ-ſibile uerbum credidit:& per ſpiritum ſanctum ad ſacramentum hoc intelli-gendum ſubtiliſſimis eſt intelligētiarum acceſſibus introducta. Idemq; ſpi-ritus qui longe ante prophetas docuerat,etiam nunc humilium mentibus ſe

Prædicatio à pauperibus habet initiū.
Paſtores Aegyptijs abominabiles.
Paſtorum cōmendatio

infundens, dilatabat humani intellectus angustias, & aperiebat interiores oculos ut uiderentur inuisibilia, & intelligerentur ea ad quæ humanus non attingit sensus, nec rationis penetrat intellectus. Hinc est quod prædixerat Esaias: Paruulus natus est nobis, filius datus est nobis. Hoc potuit uideri, *Esa.9* hic nullum fides meritum quærit. Quod autem sequitur, uocabitur nomen eius Emmanuel, admirabilis, consiliarius, deus fortis, pater futuri seculi, princeps pacis, si clausi sint oculi mentis, exterioribus oculis nescio quid mereris. Qui necdum loquitur, quomodo consiliarius erit? Paruulus quomodo credetur omnipotens deus? omnino infirmus, in quo uidebitur fortis? nihil omnino possidens, ad apicem regni & principatus fastigium, quibus ascēsionibus attinget? Sed si fidei mysterium prosequaris, in his omnibus subtilissimas & purissimas rationes inuenies, & quod omnino necesse fuit immensum fieri paruulum & filium dei hominis filium euidenter agnosces. Mirabitur etiam & dilatabitur cor tuum quando intelliges profundissimum sacramentum in eo quod contemptibilis factus est admirabilis, & qui literas non didicit nec legibus instructus est, sufficiens sit diuinarum humanarūque rerum consiliarius: quomodo diuinitas & humanitas in unam personā conuenerunt, & ubi æstimata est infirmitas, fortitudo inuenta est, & corpus humilitatis nostræ diuinæ claritati configuratum, non in hoc mūdo, sed in cœlesti gloria perpetuum habeat principatum. Ad paruulos uenit Christus, & cum paruulis conuersatur, pauperes instruit, & creat, & facit. Ipse in synagoga Iudæorum in Esaiæ uolumine cum legisset in sabbato, complicato libro, *Luc.4* prophetiam hanc in se completam edocuit, quod à spiritu sancto unctus sit, & ad euangelizandum pauperibus pater eum miserit. Idem in euangelio *Matth.10* gloriatur, & confitetur domino cœli & terræ, gratias agens quod reuelata sunt diuina mysteria paruulis, à quorum intellectu sublimitas huius mundi repulsa est, quæ deo subijci non potest, dum secundum carnem & sanguinē inuisibile ipsius suis regulis inuestigat. Hic est primus religionis introitus, sicut in mundum primus Christi ingressus, ut quicunque pie uult uiuere, humiliter de se sentiat, neque supra se in mirabilibus ambulare præsumat. Fundamentum sanctitatis semper fuit humilitas, nec in cœlo stare potuit superba sublimitas. *Humilitas sanctitatis fundamentum* Hanc primam gratiam ingrediens mundum noster paruulus attulit, & à cunabulis nos sibi conformes fieri uolēs teneri uoluit in uita, quod exhibuit in persona. Quia uero filij dei sumus, humanitatis participatione frater noster fieri uoluit, ut essemus secum beatitudinis cohæredes, & haberet tota compositio hominis perfectam plenamque læticiam, cum spiritus diuinam repræsentaret imaginem, & caro nostra Christi corporis similitudinem, consummatæ societatis beneficium obtineremus, cum nominis Christi & hæreditatis consortes, & diuinæ naturæ communicamus per spiritum, & humanæ per corpus. *Humanæ naturæ per Christū perfectio* Iurauit dominus & non pœnitebit eum, & promissio-

num suarum non immemor, sicut se daturum nobis iurauerat, sic comple-
Heb.1 uit: Filius datus est nobis, qui cum in forma dei esset, splendor gloriæ & fi-
gura substantiæ eius, non est confusus se ad formam serui exinanire, ut qui
de fraternitate eius gloriantur & uolunt ascendere, non erubescant descende
Scalæ Iacob innitendum. re, sed eidem scalæ cum Iacob innitantur, & cantantes canticum graduũ ab
imis ad superiora conscendant. O domine quàm admirabile est nomen tu-
um, uere tu es deus qui facis mirabilia. Non modo mũdi huius staturã ad-
miror, non stabilitatem terræ, cum eam complectatur uolubile firmamen-
tum, non singulos dies, non lunæ defectum & incrementum, nõ solem sem-
per integrum & laborem eius perpetuum, non temporum uicissitudines in
quibus quædam arent, quædam uirent, & quæ mortua modo uidentur, de-
inceps reuiuiscunt. Miror deum in utero uirginis, miror omnipotentem in
cunabulis: miror quomodo uerbo dei caro adhæserit, quomodo incorpore-
us deus corporis nostri tegumentum induerit. Miror in hac dispensatione
tanti dispendia temporis, & tam lentos processus ab obedientiam saluato-
ris. In breui poterat patrari negocium, & poterat tãtus labor abbreuiari ad
solum Christi uerbum, sicut factus mundus, & disposita cuncta ad eius im-
Omnia hominis gratia facta perium. Sed elementario mũdo dignior est rationabilis homo, quod ex eo
quod in eius seruitium facta sunt omnia, facile creditur. In cæteris quocunq;
modo aliquæ satisfaciunt rationes, hic solus me complectitur stupor. Et cũ
Abac.1 Abacuc cano: Consideraui opera tua & expaui. Miror ieiunium, miror ten-
tationes, miror omnipotentem in sepulchro iacentem, miror occisum & re-
Esa.28 surgentem, hæc sunt noua mira quæ prædixerat Esaias: Nouum faciet do-
Hiere.31 minus super terram. Mulier circũdabit uirum. Opus suum faciet, & peregri-
num opus eius ab eo: Iesus Christus heri & hodie ante luciferum genitus, ini
tium carnis sumpsit ex uirgine, & quem cœli cœlorum non capiunt, qui im-
plens omnia cum sit in omnibus, ab his tamen non capitur nec tenetur. No
uum est & inauditum quod in materni angustias uteri, circundedit intra se
fragilis caro uirtutem altissimi, & ordinem rerum cursumq; naturæ mutauit
sapientia dei, & ubiq; diuinitas dilatata, plenitudinem sui uasi infundẽs exi-
guo, sic est circundata muliebri utero, ut cum uniuersa ambiret, implens o-
mnia, excedens cuncta, intra se omnia cõtinens, extra uniuersa complectens,
Infans Christus uir dicitur. Quem nos paruulum, propheta nuncupat uirum, insinuans ei nũquàm de-
fuisse uirtutem, sed semper uirilis ætatis affuisse fortitudinem, quem infanti-
lis infirmitas occultabat. Opus suum igitur fecit quod creauerat, saluansq;
quod perierat, ad uitam reuocãs quod mortuum erat. Sed peregrinũ opus
fuit in deo, quod uerbum factum est caro, quod factus est uisibilis & com-
prehensibilis, passibilis & mortalis: & peregrinum à maiestate puer sugens
ubera, panniculis inuolutus & sustinens conuicia, filius dei in patibulo con-
stitutus. Consiliarius quoq; dictus est paruulus iste, qui & alibi dictus ma-

gni consilij angelus, eo quod secreta dei quæ ab hominibus erāt abscōdita, publice reuelauit, & cum nemo nosset patrem, nisi filius ipse arcana dei referans, indaginē trinitatis explicuit, loquens patri, & à patre responsum accipiens, & spiritum sanctum infundens discipulis, generationis & processionis intimans rationes, subtiliter astruens personarum proprietates, & indissolubilis essentiæ unitatem. Alia quoq; inferiora, sed tamen necessaria consilia edocens, ut beneficia collata homo intelligat, ut in eo quod stat, gratias agat, & quod possibile est ex dei gratia, cum ceciderit resurgat. De uirginibus, ait Apostolus, præceptum domini non habeo, consilium autem do, tanquàm misericordiam consecutus. Vult & laudat ex imperio domini ut quæ nupserint, sic permaneant: quæ uero uirgines sunt dei, cumulatione castitatis integritatem exhibeant Christo: & in hunc modum quæcunq; autoritate diuina immobilia constant sic maneant, quæ uero in alterutrum potest libertas arbitrij flectere, locum eligant priorem: quia & si bona sunt, & à deo instituta coniugia, melior tamen est continentia, & uirginitas excellentior, quā non cogit necessitas aut mandatum, sed perfectionis suadet consilium. Quod si diuinis consilijs obuiauerint tentamenta, & liberas mentes ad carnales reuocauerint appetitus, adest deus fortis, nec spem ponat homo in homine, nec in brachio carnis suæ confidat: quia qui mundum uicit, uictoriam suis promittit militibus, & qui uictores sunt sui, cœlo uim inferūt, quoniam sicut scriptum est: Regnum cœlorum uim patitur, & uiolenti rapiunt illud. In paruuli huius nomine cum hoste antiquo congredimur, & fortis armatus superueniente fortiore de atrio antiquitus possesso, potēter expellitur, & præsumptæ infestationis audaciæ silentium imperatur. Defectui carnis nostræ quæ à primitiuis fecibus originalis mali infecta languerat, ex Christi carne redditur fortitudo: & sacramētorum communicatio, per quam illius corporis syn ceritati unimur, nos in tantum corroborat, ut de mūdo & de diabolo, & de nobisipsis uictoria potiamur, & sacramentali gustu uiuificis mysterijs inhærentes, una caro, & unus spiritus simus, dicente Apostolo: Qui adhæret domino, unus spiritus est. Sic hi ad quos sermo fit dicūtur dij, & filij excelsi, nominis, & hæreditatis, & æternitatis participes, fortitudine societatis Christi subigentes tentamina, & cum homines sint ex indigniori materia, in captiuitatem redigunt & conspuunt ligantq; dæmonia. Et quidem in hoc tempore in stadio uitæ huius se exercet militia Christiana, & præeunte Christi uexillo, quem & paruulum uidimus & cognouimus deum: & quos spiritus cōsilij & fortitudinis munit, nec uinci, nec decipi possumus, quos eruditio, diuina scientia & potestate fecit insignes. Videtur autem in præsenti disciplina huiuscemodi non esse gaudij, sed mœroris, eo quod non sine periculo certamina peraguntur. Bonum uero certamen certantibus pacatissimum fructum in futuro exercitatis in iusticia dabit princeps pacis æternæ, consignās

1. Cor. 8

Mat. 11

1. Cor. 6

ſibi in beatitudine quorum communicauit naturæ. Ipſi gloria & imperium amodo & uſq; in ſempiternum. Amen.

SERMO DE RATIONE CIRCVNCISIONIS.

INter omnia teſtamenti ueteris ſacramenta nihil circunciſione ſolennius antiqua celebrauit religio, nec tantum in Hebræos, ſed etiã in Phœnices & Arabes hæc traditio inoleuit. Reliquæ gentes tam mandatum quàm factum irrident, & deo minime aſſerunt conuenire, ut ſaluatoris benignitas plagis infantium delectetur, & immeritos in ipſo uitæ initio periculo mortis addicat. Hoc de bono domi/no ſentire, qui neminem uult perire abſurdum, & irrationabile iudicãt. Nec tamen eis omnia reliqua ſacrificia ſunt horrori, ſed in multis naturalem le/gem ſequentes expiationum retinent inſtrumenta, & immolant uictimas, & incendunt adipes, & cum odoramentis & libaminibus fundunt corã deo uota & preces. Legimus Iob dei teſtimonio approbatum, iugibus ſacrificiis occupatum, nec legimus circunciſum. Et poterant eſſe eo temporum diuer/ſis in locis multi uiri inſignes, qui iuſticiæ dei ſubiecti, hoc ſigno carebant, li/cet filios Eſau & Hiſmaël putandum ſit huius traditionis non fuiſſe exper/tes: uerum cum opus iſtud & antiquitas commendet, & iubentis autoritas, inquirenda eſt tanti myſterii ratio, quæ Abrahæ ſpecialiter & ſemini eius tanto pondere mandata eſt, ut quiſquis in illa gente huius ſigni careret dif/ferentia Ethnicus non Iudæus reputaretur, & à titulo filiorum Iſraël abrade/retur proſcriptus. Hoc cum octaua die iuſſum ſit celebrari & nomen circun/ciſo aptari, intimatum eſt his qui digni ſanctorum conſortio cenſebantur quod eorum nomina ſcriberentur in cœlis, & æternæ beatitudinis quã poſt uitæ huius ſeptimanam octaua conſequitur, hæredes fierẽt, & cõſortes qui/cunq; uitæ innocentia & cœlibatus ſanctimonia ſeſe domino conſecraſſent. Tenera itaq; infantia huiuſmodi erat imbuenda doctrina, & ante concupi/ſcibiles motus, quos peccatum meruerat, miſerabili pœnæ, & ineuitabili uin/dictæ etiam in paruulis adhibenda erat ſeueritas: & antequam ebulliret ſar/tago libidinum, prouiſum eſt uẽtilabrum, quo refrigerari poſſet, & extingui depopulatricis flammæ uagus ardor, & uniuerſa perluſtrans incendium. Ideoq; dolor uoluptati, & ſanguini delectationis ſanguis tormẽti oppone/batur, ut in primis elementis diſcerent paruuli ſemper propriæ memores ſe/ctionis cõtraria curare cõtrariis, & ad cohibendos, refrenandosq; turpitudi/num appetitus neceſſarium eſſe ſale corroſorio carnis perfricare pruritus, & ſemper recrudeſcentes deſiccare putredines. Ad hoc corpus ſuum mortifica/bat Apoſtolus, non tamen circũcidens illud ſeminarium membrum, ſed to/tum ſe crucifigens, & omnibus extraordinariis motibus opponens caute/rium, uſq; adeo corpus ſuum redigens in ſeruitutem ut diceret: Viuo autem iam non ego, uiuit uero in me Chriſtus. Cuius facti æmulatores erubeſci/

mus

mus in pudendis,& detecto secto'q; confusionis operculo,quamuis cõscientia testis semper nobis exponat scaturientes intus peccati insidias, nec internum uitare possimus iudicium,uiriliter tamen standum est,& rationis autoritate increpandi sunt titillatorij sensus,& summopere uigilandum est, ne sequatur assensus.Intra nos pudor iste aboleri omnino non potest, quia nec totum hoc membrum,sed anterior eius portio iussa est circuncidi. Res sanè maxima est,si non egrediatur foras huius contagio corruptelæ, & insaniens bestia corrupti anhelitus cathenis ferreis in ultimis animæ recessibus alligetur,intus'q; fractis dentibus seipsam concupiscentia captiua masticet & corrodat.Manet itaq; erubescentia propter sensum,ut qui in agone contendit, sciens circuncisionis mysterium,ab omnibus se abstineat quæ possunt huic flammæ ministrare fomentũ.Nec tamen peremptoria est contendentibus, sed probatoria huius sensualitatis colluctatio tam ueterna:sed institutũ est certamen inter spiritum & carnem,ut uictor homo peccati & pœnæ,post triumphos solennes coronetur in gloria sine infestationibus deinceps liber à peccato & pœna.Hanc uerecundiam post præuaricationem uanitati subiecta,non uolens anima pertulit,& uim sustinet inquietudine perurgente,& inuoluntarijs motibus fatigata infelicitatis suæ deplorat miseriã,liberari de corpore mortis huius desiderans,& pacifici tranquilli'q; status à deo postulat libertatem.Quotidiano sanè conflictu spiritus & caro luctantur, & causatur ratio aduersus domesticum malum,quod ita intra se exerceat regnum quasi natura sit uitium,& secum traxerit creatio prima peccatum. Hoc utiq; prima non sentit conditio,sed secutum est trãsgressorem supplicium, & adhæsit indiuidua pœna peccato,de quo erubescent quicunq; mundo corde regem in decore suo uidere desiderant.Quis in tam assiduis illusionibus non confundatur? quis non in tantis contumelijs erubescat? Fomes quippe huius mali intus in tenebrosis recessibus latitans,ut uiderit animam aliâs occupatam,& minus ad sui circunspectionem solicitam,irruptionibus uehementibus erumpit,& blanditijs uenena supponẽs pudicitiæ puritatem inopinatis inuadit assultibus.Ideo'q; pudibundus homo nuditatem suam operit, & fœditatem confusus occultat.His rediuiuis uulneribus semper hac sanie illitis necessaria est per omnem huius uitæ septimanam iugis resecatio putredinum,& continua circuncisio cicatricum: & in cæteris quidem membra omnia imperio rationis obediunt, & arbitrij retinent libertatem. Hic uero ubi Babyloniæ fornax exarserit,& quasi pice & naphtha conspersi libidinũ ebullierint appetitus, inflãmata caro libertatis priuatur honore, intantũ ut rebellia membra uelit nolit in motus nefarios audacter exurgant.Præcedebant olim integumenta rerum significantia abolitionem peccati,& ad perfectionem inchoata tendebant. Nec hoc sacramentum consuetudini antiquæ subtrahere uoluit Christus,& licet non esset in hoc tempore necessarium,ta-

men ne antiqua religio prorſus reproba uideretur, in ſe uoluit circunciſionis aptari ſignaculum. Sanè originale peccatũ quod à primis patribus in totã generis huius ſucceſſionem defluxit, omni tẽpore aliquibus remedijs oportuit expiari, licet uim plenam ſignificantia nõ habuerint, donec ad rẽ ipſam uentum eſt, quæ figurarum operiebatur uelamine. Et licet ſacramentorum arcana omnibus non paterent, uirtus tamen & effectus eorum ignorari nõ poterat, quia ab Adam uſq; ad Noë ſacrificia deo cõſtat fuiſſe accepta, quæ uſq; ad illud tempus ſine legis diſtinctione diuinitus inſpirata inſtitutione primi hominis celebrarent. Illa uero ſacrificia aut in animaliũ ſanguine, aut aliarum oblationum incenſionibus agebantur, non quod fumo aut mortibus pecudum delectaretur deus, ſed ut intelligeretur immutabile iudiciũ, & prolata ab initio ſententia in peccatum. Immutabile decretum ab æterna lege exierat concupiſcentia affligi, & morte peccatorem puniri, nec poterat plagis exterioribus remedium aliquod ſubuenire, quin ſtimulus carnis ſine ulla exceptione colaphizaret infirmum, & uſq; ad diſſolutionem mors importuna perſequeretur captiuum. Et mors quidem carnis cõcupiſcentiarum interſecabat ludibria, nec poterat ultra peccare illud quod erat putredini ac diſſolutioni prædeſtinatum & datum, ſed ſupererat poſt mortem carnis animæ labor, & afflictio ſpiritus, nec poterat ulla ratione illa abſolui damnatio, niſi morti omnium uita omniũ ſubueniret, & pro generali morbo gratia dei ſingulare propinaret antidotum. Hoc antiquum redemptionis noſtræ conſilium ſanctis patribus reuelauit deus, uoluitq; ut paulatim aſſueſcerent homines paſſioni, & morti neceſſariæ uolũtariæ mortis opponerẽt libamentũ, & pœnam in medelã, & ſupplicium in remediũ cõmutarẽt. Huius oblationis doctrinam ſacrificia cõtinebant antiqua & incenſiones, & mortes huius conſummationis gratiam præſignabant. Propter hoc cum iam fidei tẽpora propinquarent, imperata eſt circunciſio, & pars illa corporis in qua eſt uoluptatum ſeminarium & libidinis officina iuſſa etiam in paruulis amputari, ut proprij primitias ſanguinis ei qui totum ſanguinem ſuũ oblaturus erat, offerrent, & communia ſingulorum ſacrificia ſingulare præcederent holocau-
Ioan.5 ſtum. Vbi uero Chriſtus dominus uenit, de quo in capite libri ſcriptũ erat, ut in morte ſua patris uolũtatem impleret, ceſſarunt ſacrificia, nec iam truncationem præputij euangelium imperauit, ſed circunciſionẽ cordis, & omnẽ tam membrorum quàm affectionum petulantiam gladio ſpiritus reſecari, immutabili decreto mandauit. Et tantæ dignitatis illa una redemptoris noſtri fuit oblatio, ut una ad tollenda mundi peccata ſufficeret, qui tanta autoritate in ſancta introiuit in ſanguine proprio, ut deinceps nulla ſupplicantiũ poſtulatio ſanguine indigeret alieno. A diebus igitur uiſitationis noſtræ regnum cœlorum uim patitur, nec iam in expoliatione carnis circũciſio agitur, ſed ſpiritus ſancti uirtute uetuſtatis antiquæ ſanies expurgatur.

De

DE STELLA ET MAGIS ET INNOCENTIUM NECE.

NAto in Bethleem ſaluatore, audita eſt in Effrata eius in terris præſentia, & uſq; ad ſyluas, camposq; gentium nouæ huius natiuitatis eſt fama porrecta, in Iudæa à paſtoribus & angelis primo ſunt hęc gaudia celebrata, nec multo poſt Arabum fines huius rei noticia penetrauit, & incolis Sabba præclari ſtella luminis cœleſtis numinis nouis ſplendoribus indicauit. Erant in illis regionibus uiri ſiderum inſpectionibus aſſueti, qui arte mathematica uim diſcurſumq; nouerãt planetarum, qui ex elemẽtorum natura rationem temporum metientes aſtrorũ miniſteria certis experimentis proprijs didicerant effectibus aſſignata. Hi ex uaticinijs Balaã olim audierant ſtellam oriri in Iacob, & hominem in Iſraël cuius fortitudo quaſi rhinocerotis, ad quem in trieribus de Italia uenirent qui ſuperarent Aſſyrios, & uaſtarẽt Hebræos, quo temporum nec in Iacob idolum, nec in Iſraël ſimulachrum eſſet. Diu homines illi huius prophetiæ prouentum expectauerant, & ubi uenit plenitudo temporis, orto repente nouo ſidere, ad antiqua recurrentes uolumina tam teſtimonio muniti quàm ſigno, dromadis inuecti in Iudæam ſtella duce perueniunt. Nec potuere Paleſtinæ incolas latere tanti nominis perſonæ, ſed ubi auditum eſt quod ſtellã indicem nati in Bethleem paruuli ſequerent, Herodi noui regis inquiſitio nũciatur. Euocatis itaq; Magis rei huius ordinem cũ omni diligentia ſciſcitatur. Audit natum in Bethleem eſſe paruulum, quem profitentes regem & deũ qui de Sabba uenerant adorare & uenerari feſtinãt: intimatum eſt ei quod ab antiquis temporibus Moabites propheta, licet gentilis, prædixerat: & cõtulit cum literis gentium ſanctorũ uaticinia prophetarum, quorũ ſcripta per omne ſabbatum legebantur, de quibus nulla in populo Iudæorũ ambiguitas erat quin rata eſſent, quæ illi uel aſſeruiſſent præterita, uel prædixiſſent futura: à fortitudine eius qui quaſi unicornis obuios penetraret, in cuius obſequium ultrices de Italia trieres in Iudeæ terminos aduentarent, & uſq; ad finem mundi dilatarent imperium, anxius expauit & timuit. Conturbabat quoq; aliud quod in Michæa ſcriptum eſt teſtimoniũ: Quoniã de Bethleẽ quæ eſt Effrata, egrederetur paruulus, qui dominator eſſet in Iſraël, cuius egreſſus eſſet ab initio à diebus æternitatis. Cũq; ea quæ domeſtici codices continebant, cũ his qui ab alienigenis dicebantur, intelligeret cõuenire, diuinis tentans reluctari cõſilijs ſimulat perfidus religionis aſſenſum, promittẽs Magis ſeſe ad adorandũ paruulũ cum omni deuotione illico affuturũ, cum per reuertentes certitudinẽ de puero accepiſſet. Turbatur cũ rege maligno Hieroſolyma, nõ lætatur, expaueſcit & tabeſcit, & negare erubeſcit qđ ſcriptura teſtatur. Nec minus horrendum ſcribarũ ſacrilegium quàm Herodis

impietas,quia proprio Iudæi abutētes priuilegio cum uiſitationi diuinæ inuenirentur ingrati,cauſam ſibi cum Herode fecere communem,cum hinc & inde impietas & infidelitas aduerſus dominum & Chriſtum eius fremerēt, & pariter in eius odio cōſentirent.Ecce alienigenæ à fluminibus Æthiopiæ ad paruulum Chriſtum ſupplices ueniunt,& filij diſperſorum deferunt munera,accedunt qui longe erant,& qui prope recedunt,in loco humili & ſupellectile uili rex regum & dominus dominantium inuenitur,cognoſcitur,& ab alijs adoratur.Quia uero neminem in conſpectu dei apparere uacuum antiqua lex edocet,præuaricatoribus legis abeuntibus uacuis,primitiæ gentium ſacramentalia munera proferunt de theſauris,& domino aurum & odoramenta præſentant,profitentes ex ratione munerum de eo quem adorabant quid crederent,quid ſentirent.In auro regem,in thure ſacerdotem, in myrrha incorruptibilem quamuis paſſibilem profitentur. Oblatio iſta incarnati uerbi & exponit myſteria,& breui ſubtiliq; indicio utriuſq; naturæ humanæ diuinæq; exprimit unitatem,quid & proprium eſt unicuiq; ſingulatim diſtinguens.Nam deo patri cuius regnum & imperium ſuis mundū replet ſplendoribus,in odorem ſuauitatis ſummus ſacerdos & pontifex Chriſtus ſe obtulit,cuius caro paſſionis cremata carbonibus,incenſionis ſuæ flagrantiam tranſmiſit ad cœlos, & uſq; hodie odor ille ſuauiſſimus in terreſtri cœleſtiq; eccleſia indeficiens perſeuerat.Quod autem paſſibilitas quam obediens deo uoluntarie ſuſcepit incorruptione firmata ſit,uirtus myrrhæ obuiās corruptelæ ſuo probat effectu,& uiſibilium ratione munerum immortalitatis ſolidæ conſtat euidens argumētum.Adorato domino magi hilares alio tramite in ſuam patriam reuertuntur,quia neceſſe eſt ut qui credunt ad iuſticiam,ore etiam confeſſi ſunt ad ſalutem,deinde uias eligant arctiores & ſe diſtrictioribus mandatis obligent,quoniam per uias latas deſcenſuſq; præcipites itur ad inferos,per arctas uero & difficiles reditur ad ſuperos. Propter uerba labiorum dei religioſus quiſq; uias duras ingreditur,& iugulator uoluptatum ſtantem ex diuerſo hoſtē ſecurus aggreditur. Arcta uia eſt caſtitas,trames ſtrictus humilitas:ieiunio affligi,& carnem in ſeruitutem redigere, ſcopuloſæ ſunt ſemitæ,ſed ad patriā ſuperiorem non niſi per meatus difficiles armati milites reuertūtur.Nō eſt tutus ad Herodem regreſſus, nec expedit cū his qui oderunt deū fœdera iungere:nec de religione cū malignātibus inire cōſilia,quorum familiaritas infantiam Chriſti ſtudioſe perſequitur,& antequā formetur Chriſtus in nobis in ipſo piæ conuerſationis initio ut extinguatur ſpiritus & ſuffocetur uita iuſtitiæ penitus elaborat. Deluſum ſe Herodes cōqueritur cum magos aliās comperit diuertiſſe, quia moleſtiſſimum eſt principi tenebrarum cum excogitatis laqueis tentatos quoſlibet nouerit euaſiſſe,& acriori inflammatus rabie,in neces innocentium debacchatur.Sic ſanctorum perſecutionibus tyrannus crudelis illuditur, qui dum putat

Exod.23 (margin, beside "alijs adoratur")

Via ad cœlū difficilis. (margin)

Herodes deluſus conqueritur. (margin)

Herodis truculentia (margin)

putat perdere quos occidit, melioris uitæ ſtatum eis procurant: & quod ille in perditionẽ molitur, hi utuntur pro beneficio,quibus lucra uitæ perpetuæ per hæc momentanea damna celeri cõpendio acquirũtur. Ecce paruuli iſti, quos hoſtis naturæ,pietatis inimicus,beſtialis ſæuitiæ,inauditæ crudelitatis monſtrum Herodes occidit,ſubito fiunt martyres,& dũ uice Chriſti,& pro Chriſto auulſi à matrum uberibus detruncantur, teſtimonium quod nondum poterant ſermone,perhibẽt paſſione,& ſufficit cauſa teſtimonio, licet nondum eloquio diſtinguatur. Illico ſpiritus infantilis uaſculi receptaculũ deſerens,iam non tenelli corporis ætatisq́ꝫ nouitiæ tempore tenetur: ſed ab illis infantilibus coagulis anima expedita,adepta rationis & intellectus plenitudinem in occurſum Chriſti feſtinat: à quo militiæ ſuæ quærens ſtipendium,ad lucis & pacis æternæ pręmittitur gaudia,& Epiphaniæ ſolennia in cœleſtibus celebrat, nec in ſtellæ alicuius lumine ſed in ipſa claritate diuinæ præſentiæ gloriatur. Acta eſt natiuitatis ſolennitas ſurſum iubilantibus angelis, deorſum ex ore infantium & lactentiũ laus eſt perfecta,reſonantibus uſq́ꝫ ad cœlos uictoriæ tubis, & uerſus eſt paruulorum uagitus in gaudiũ, & luctus in iubilum,ſequente non ſtellam ſed agnum exercitu innocentiũ, & baiulante glorioſiſſimi triumphi ſolenne uexillum. Nec potuit mundus inficere nuper agonem ingreſſum infantilem exercitum, & pedes qui nondum lutum calcauerant,urgens citatusq́ꝫ tranſitus non eſt paſſus ullis ſordibus inquinari: ſed in ipſo uitæ initio tota illa innocua phalanx ſine ullo integritatis detrimento ad ſolidioris uitæ tranſlata eſt gloriam. Et quę expectari poterat annorũ elapſu rationis diſcretio,repente nullis iam ætate illa temporibus ſubiecta omnis conſumationis reperit finem, & caſuum accidentium mutabilitates euaſit. Euigilauerunt ſenſus quos ſopor infantiæ opprimebat,diſploſisq́ꝫ palpebris intuiti lucem in momẽto aſſecuti ſunt, quæ pacificis & mundo corde debetur,beatitudinẽ: & aſcendentes per omniũ uirtutum gradus ſine doctrinæ humanæ exercitio cumulatam inuenere menſuram,ita ut in ordine ſanctorum protomartyres primum habeãt locum, & ſecretorum conſcij diuinorum propinquitate familiariſſima clementiam dei pro noſtris exorent laboribus,quos uſq́ꝫ hodie funeſtus Herodes perſequitur,quorum ſanguine & morte diabolus delectatur. Hi itaq́ꝫ à cunabulis in cœlũ tranſlati,facti ſunt ſuperni Capitolij ſenatores & iudices,nõnullis ueniam obtinẽtes immeritis: aſſiſtuntq́ꝫ miſerationibus & ultionibus diuinis,ſed ſæpius agni, quẽ quocunq́ꝫ ierit proſequuntur, manſuetudine, q̃ ira uel furore utũtur. Hi nuper cruore lacteo loti primitias baptiſmi martyrio conſecrarunt,tradentes poſteris formã,ubi neceſſitatis articulus excluſerit moram,nõ minus ad lauacrũ animæ ſanguinẽ efficacem q̃ ſanctificatas uerbis ſolennibus aquas,maxime cum nec ſanguis hoc elemento careat,ſed aquarum motu per totum corporis alueum fluat. Spiritus uero ſanctus

Ex ore infantium perfeciſti laudem

& aquis

& aquis & ſanguini ſuperfertur,qui ſubiectos ſibi fouet & abluit,quo baptizante idem occiſio quod merſio operatur,qua extinctam peccati uitam uirtutemq; emortuam utriuſq; rei continet ſacramentū. Ipſe enim eſt qui uel hoc uel alio modo quicūq; eſt ille modus,baptizat,& ad idē refertur quod pura fide agitur per Chriſtum dominum noſtrum.

DE BAPTISMO CHRISTI ET MANIFESTATIONE TRINITATIS ſermo.

NOn ſatis eſt quod angeli locuti ſunt paſtoribus, quod apparuit ſtella regibus,quod natiuitati & perſonæ & loco cōſona prophetarum oracula, perfidæ gentis indicio Chriſto perhibentia teſtimonium , in unam conuenere ſententiam: ſublimius & perfectius teſtimonium profertur diuinitus,& ipſe pater inuiſibilis auditur, & aures humanas omnipotētis dei præclara uox penetrat, & inaudita à ſeculo fidei ſpecies declaratur. Veniebat Chriſtus ad baptiſmum, non egens lauacro,in quo peccatum non erat,ſed ut ſacramento perennis daretur autoritas,& tanti uirtutem operis nulla perſonarum acceptio cōmendaret,quoniam remiſſio peccatorū ſiue per baptiſmū, ſiue per alia ſacramenta donetur,proprie ſpiritus ſancti eſt,& ipſi ſoli huius efficientiæ priuilegium manet. Verborū ſolennitas,& ſacri inuocatio nominis,& ſigna inſtitutionibus apoſtolicis ſacerdotū miniſterijs attributa,uiſibile celebrant ſacramentum: rem uero ipſam ſpiritus ſanctus format & efficit,& conſecrationibus uiſibilibus inuiſibiliter manum totius bonitatis autor apponit, & plenitudinem gratiæ unctionis diuinæ pinguedo ſanctificationibus officialibus infundit, & rem ſacramenti cōſummat & perficit.Si in Petri uel Pauli nomine baptiſmi gratia donaretur, poſſet alius alio uideri ſublimior:& ſecundum miniſtrorum merita hęc ſingularis gratia æſtimari,ut melior eſſet baptiſmus eius qui ſanctior uideretur,& indignior eſſet qui ab eo acciperetur,quem non amplior æſtimatio commendaret. Hæc & in alia ſacramenta transferretur iniuria,ut non in eis unitas,ſed diuerſitas haberetur,ſi cenſerētur à melioribus fieri meliora,& minus haberent utilitatis & ponderis quæ fierent ab indignis . Sic euchariſtia una alia melior,& baptiſmus pro miniſterio uel melior, uel deterior crederetur. Abſit hoc à fide catholica,abſit à religione Chriſtiana tātæ corruptionis fermētum. Vna nobis fides,unus dominus,unum baptiſma,quod ſi ab indigno forte fuerit cōſecratum, nō audet iuſtus iterare uel corrigere quod ſemel eſt factum:quia per quencunq; fiat idem eſt,nec hoc priuilegium meritis eſt datum ſed gratiæ,& proprie ſibi omnipotētia dei retinet hunc effectum. Neq; em̄ Paulus pro nobis crucifixus eſt,aut nos gloriamur in Paulo,ſed in cruce domini gloriamur,cuius uirtus omnia peragit ſacramenta,ſine quo ſigno nihil eſt ſanctum,neq; aliqua conſecratio meretur effectum.

Chriſtus baptiſmo daturus autoritatē baptizatur

Remittere eſt ſpiritus ſancti

Fides omnibus una

Hinc

Hinc omnium sanctificationum exurgit sublimitas & profundum, & longe lateq; plenitudo diffunditur gratiarum. Quod ne ulla præsumptio sibi domini huius in posterum gloriam uendicaret, in hoc sicut & in alijs, domini nostri ecclesiæ suæ prouidit benignitas, ut ipse baptizaretur à seruo, nec conserui cõseruorum ministerium detractarent, uel aliquis cuiquam in hoc opere præferretur, quoniam siue Iudas siue Paulus baptizet, Christus peccatũ lauat, absoluit, & delet. Sic Rachel & Lia, Balam & Zelpham maritis accommodant & liberos accipiunt ex uteris ancillarũ. Scribæ & Pharisæi in cathedra Moysi sedentes, dum agunt quæ ad cathedram pertinẽt, per omnia plenitudine potestatis utuntur, & officium non uita tantis effectibus honoratur. Obediunt dæmones exorcistis, Christum inquiunt, scimus, & Paulũ nouimus, & in nomine Christi quẽ Paulus prædicat adiurati egredimur, uos autem penitus ignoramus. Ecce in nomine suo nihil quæstuarij peragũt exorcistæ, nec se eis deferre ipsi dæmones profitentur, sed nomen Christi etiã per lucrorum sectatores suæ gloriæ retinet potestatem: & fiũt in talibus causis ministri mercenarij sicut naues onerariæ quæ per pelagus euehunt institores, quarum rectores potius eorum quos ducunt, pecunijs inhiant quàm saluti. Et tamen mare seculi huius necessarios habet huiusmodi transuectores: alioqui cessabunt commercia, nec ex transmarinorum copia aliorum inopia habebit subsidium, nec occurrent sibi solatia regionum si uehicula tollãtur de inuio, & pelagus immeabile relinquatur. Bonis quippe sæpe malorũ ministeria suffragantur. Supponit itaq; ceruicem sanctam manibus hominis humilitas redemptoris, & licet plenam non habeat uirtutem, suscipit tamen Christus baptisma Ioannis. Præparabat uiam domino Ioannes lauãdo exterius corpora, ut præcederet exterius lauacrum secuturũ baptisma, in quo conferretur animarum ablutio, & peccatorum remissio. Præcessit quod erat ex parte ut consummatio sequeretur. Horret tamen Ioannes, & accliue sibi esse sacrum Christi caput non patitur, quia maiorem à minore benedici antiquis regulis refragatur, & criminalis ei uisa est usurpatio potestatis. De plenitudine Christi omnes accepisse, & seipsum cum cæteris, prædicarat baptista, ideoq; deo & hominem manus imponere iudicabat temerarium, lauare eum in quo non erat peccatum æstimabat superfluum. Sed ad soluendam calciamenti huius corrigiam confessus indignum, formidabat exhibere prælatum, si ipse in magistro sine causa tentaret hoc agere quod ab ipso suscipere necessarium dinoscebat, Ideoq; tremebundus humili satisfactione postulanti ministerium negat assensum, non quod obedientiam detrahat imperanti, sed quod iudicio suo seruo subdi, non competat maiestati: Tu, inquit, uenis ad me, & à te debeo baptizari. Cui dominus: sine modo. Sic enim decet nos omnem complere iustitiã. Ioãnis humilitas nõ arguitur, nec uituperabile uisum est Christo simplicitatis diffugium quod reuerentia

Baptismus se late extendit

Similitudo

Matt. 3

non

non importunitas ſuggerebat. In hoc igitur omnem impleri iuſtitiam aſſe/ uerat, ſi doctrinam præcedat exemplum, & honore ſe inuicem præueniant, qui maiorem & qui minorem obtinēt locum, & qui maior eſt fiat minor, & præceſſor ſicut miniſtrator: ſi in unitate ſacramentorum omnes ſimul côue niant, ſi pacis eccleſiaſticæ fœdera nō diſrumpant. Baptizatur Chriſtus, nec ultra Iordanis retrorſum conuertitur, aruerunt unctiones Iudaicæ, ceremo/ niæ putruerunt, perpetuo lapſu baptiſmi gratia emanat ad poſteros, nec ul la uetuſtate ſiccatur. Adeſſe ſe tantis myſterijs & præſentiam ſuam dinoſci dignata eſt ſempiterna diuinitas, cœliſq; apertis in ſpecie columbæ ſpiritus ſanctus ibi ſeipſum oſtendens, & intelligi uoluit & uideri, & quietiſſimo ela pſu adueniens ſuper Chriſtum quieuit & manſit. Acceperat quippe famili/ are ſuper hoc ab eodem ſpiritu Ioannes reſponſum, quia ſuper quem ſpiri/ tum ſanctum ſub hac ſpecie uideret, ipſe eſſet apud quem baptiſmi mane/ ret autoritas, qui mūdi peccata tolleret, qui ſolus à nullo ſanctificatus, & cun cta ſanctificans non tam intereſſet ſanctificationibus & ſacramentis omni/

Matt.17 *Mar.9* bus quàm patraret. Sed & uox patris audita eſt cœlitus: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipſum audite. Hucuſq; domine ſan/ cte pater non audiuimus te loquentē, qui multifarie olim patribus locutus es in prophetis, & per angelos ſanctos quibus ad diuerſa ſæpe myſteria à te legatio eſt iniuncta. Teipſum non ita ante hoc tempus locutum audiui/ mus, ut perſonaliter tibi aſſignetur locutio quam proferres. Hanc uocē à pa ternitate tua delatam, nemo eſt qui ambigat, non eſt qui ſibi hoc uerbū au/ deat arrogare, non eſt in cœleſtibus agminibus qui dominum Ieſum, ſuum audeat filium nominare. Certe ſibi ſoli nota eſt trinitas, & ſolus pater ſcit fi lium, patremq; nouit filius, nec à quoquam niſi eo reuelāte eſt cognitus. In hac diuini magiſterij ſchola pater eſt qui docet & inſtruit, filius qui arcana

Trinitatis unio. dei nobis reuelat & aperit, ſpiritus ſanctus qui nos replet & imbuit. A patre potentiam, à filio ſapientiam, à ſpiritu ſancto accipimus innocentiam. Pa/ ter eligit, filius diligit, ſpiritus ſanctus côiungit & unit. A patre nobis datur æternitas, à filio imaginis eius conformitas, à ſpiritu ſancto integritas & li/ bertas. In patre ſumus, in filio uiuimus, in ſpiritu ſancto mouemur & profi/ cimus. Conuenerunt ſimul ſempiterna diuinitas & temporalis humanitas, & eo tenore utriuſq; naturæ facta eſt unitas, ut impoſſibile ſit quod iunctū eſt ab inuicem ſeparari, ſed uerbum & caro ſic ſunt una eſſentia, ut perfectā & integram ſyncera coniunctio faciat unitatē. Nec iniuria eſt ſed gratia dei ſi quod minus uidetur digniori iungatur: cum inferior natura côtumeliam probrumq; peccati non contrahat, nec eſt minoratio maieſtatis prouectio paupertatis, nec altitudinem dei in aliquo humilitas diſpenſatoria dehone/ ſtat: hoc teſtimonium auditū eſt, quia filius dei eſt, quem Ioannes tenet in manibus, uerus homo, uerus deus, unicus patris, in ſua natura inuiſibilis, in

noſtra

nostra uisibilis,ut fide & experimento fulciatur doctrina,dum & uisu & intellectu incarnati uerbi noticiam assequat. Dilectus à patre immerito nos dilexit,ultro uisitationis suæ nobis beneficium largitus est,ultro sanauit, ultro curauit,ultro libertate donauit. Etiam ingratos prosequitur hic amor & reuocat: neq; tunc odit,cum corripit & flagellat:usq; ad mortem Christum duxit dilectio,& resurgens à mortuis charos habet,quibus tantæ charitatis affectum ostendit. Duo grata uocabula filius & dilectus ipso deo dictante nostris sensibus imprimuntur, ut communio nominum nos associet collegio munerum,& tantæ dulcedinis nomina nostrum emolliant animum accendantq; deuotionis affectum: per omnia sibi pater in filio complacuit, nec ulla in eo serpentis sunt reperta uestigia, nec sacerdotij eius pœnituit deum,quoniam sacrificium quod in cruce obtulit,sic in beneplacito dei constat acceptabile & perpetua uirtute consistit,ut nō minus hodie in conspectu patris oblatio illa sit efficax, quàm ea die qua de saucio latere sanguis & aqua exiuit,& semper reseruatæ in corpore plagæ salutis humanæ exigant precium,& obedientiæ donatiuum requirant. *Dilectio dei in mortales.*

SERMO DE BAPTISMO CHRISTI.

HVic dilecto filio tuo tu domine nos præcipis obedire. Loquere igitur domine,quia audit seruus tuus. Auditui meo dabis gaudium & lætitiam,doctrinam tuam amplector: suaue est mihi eloquium tuum,uiuus & efficax sermo tuus ancipiti gladio penetrabilior usq; ad diuisionem spiritus & animæ meæ attingens,carnales & spirituales intra me separat & sequestrat affectus, & à uilibus preciosa distinguens quasi flagello de funiculis cōtexto,de meo interiori templo quod tu inhabitas,omnem nundinationē expellit, nec patitur in atrijs tuis mercimonia columbarū, sed à sanctuario gratiæ tuæ omnem uenalitatem excludit. Audio te cum irasceris,audio cum misereris,siue parcis,siue flagellas,iustum & bonū te prædico, in ira supplico, in clementia gratias ago,nec sanctis sermonibus contradico. Loquere magister bone,libenter te audio,& cū aduersaris mihi, etiam in plagis & doloribus intelligo disciplinam:nec latet me,te docente,ad siccandas corruptionū mearum putredines prodesse cauteriū,& mundare cicatrices ueteres sal disciplinę tuę,euangelio tuo medente infusum. Præcipis ut infundam corrupto pulmoni hysopum, & spiritus tui suauitate epota,totius malignitatis inflatio detumescat. A te deus bone humilitatē discentes,quasi mansueta animalia quieto gressu te baiulamus sessorem,nequaq; sub hoc onere lassitudinem,sed quietē inuenturi: quia iugū tuū nō est graue,sed leue:& lex tua & testimonia iusticiæ & præcepta,timor & iudicia delectabiliū in se rerum continent sacramenta. Lex tua docet uitare peccatū,& corripit transgressores:& ut lotis mundisq; pedibus in uia immaculata incedant,omnia præmonstrat offendicula, & insinuat diuerticula

quibus periculosi transitus euitentur, nihil impossibile, nihil iubet austerũ. In quibusdam per legem tuam promissa præmia nos inuitant: in multis pœnę propositæ & supplicia uel damna territos animos à scelerum retrahunt appetitu: neq; lex tua scripta à lege naturali in aliquo dissonat, sed reprobatio mali & electio boni sic animæ rationali infixa sunt diuinitus, ut de hoc nemo recte causetur: quia nulli ad harum rerum prosecutionem deest scientia siue potentia: quia & quod agendum est, scimus: & quod scimus, facere possumus. Quod si impossibilia essent præcepta tua, uel tantis difficultatibus onerata, uel uoluntas tua sic abdita, ut non posset intelligi quid à nobis tua expeteret altitudo, licet inuitus nemo peccet, posset tamen ex multis excusare delictum, nisi nobis & moderatio mandati, & ueritatis cognitio, & agendorum distinctio autoritate cognoscibili prouidissent: & simul se cõplecterentur possibilitas & facilitas, sciẽtia & potestas. Pręcipis mihi domine deus, ut diligam te hic, & possum & debeo: & totũ me & interius & exterius tibi esse iubes obnoxiũ: & de proximo iubes, ut ad meam eum mensuram cõplectar. Gratias ago tibi clementissime deus, quia quod quæris à me, prius ipse donasti: & quomodo tu me dilexeris, si linguis hominum & angelorum loquar, nec digne possum eloqui, nec uniuersa complecti, quæ mihi gratiæ tuæ contulit amplitudo. Iustum est domine ut diligamus te, quia & ipse nos diligis: & iniquum omnino est, ut te in aliquo dilecti tui offendant. Vere hoc mandatum legem complectitur & prophetas, & in hoc uerbo omnium scripturarum uolumina coartantur. Hoc natura, hoc ratio, hoc domine uerbi tui clamat autoritas: hoc ex ore tuo audiuimus, hic inuenit consummationẽ omnis religio: primum est hoc mandatum & ultimum, hoc in libro uitæ cõscriptum, indeficientem & hominibus & angelis exhibet lectionem. Legat hic unum uerbum, & in hoc mandato meditetur Christiana religio, & inueniet ex hac scriptura omnium doctrinarum regulas emanasse, & hinc nasci & huc reuerti quicquid ecclesiastica continet disciplina, & in omnibus irritũ esse & friuolum quicquid dilectio non confirmat. Non pertinet domine ad te, nec de tuis est qui te nõ diligit: nec diligit te, qui scienter offendit. Dilectioni tuæ detrahit, qui terminos à te positos transit, & euangelij tui decreta trãsgreditur & cõtemnit. Non amat te qui pecuniam diligit, tibi & mammonæ nemo simul deseruit. Non pertinent ad te speciem pietatis habentes & negantes uirtutem, nec militant tibi negociorum huius seculi traiectores: non audiunt te, sed sicut aspis aures suas obturant, ne eorum corda uerbũ tuum penetret, quotquot peccato seruiũt & uoluptati carnaliũ amatores. Lex tua deus apostolorum & martyrum testimonio confirmata, paruulis tuis pauperibus spiritu quibus tibi regnum tuum dare complacuit, sapientiam præstitit, & lætificauerunt animas eorum iusticiæ tuæ, in quibus per eandem legem edocti uixerunt: & hoc dilectionis præceptum ita fideliũ mentes illuminauit,

Diligere deũ primũ & ultimũ præceptũ

nauit,ut in pace & sanctimonia uiuentes pacificis & mundis cordibus te uiderent, & simul amor sanctus & timor castus perseuerantibus tibi studijs obedirent, usque adeo tibi ascensionibus huiusmodi propinquantes,ut fierent iudiciorum tuorum conscij,& per ipsos tua & nunc & postmodum iudicia exerceres. Pręcepisti domine ut audiamus dilectum filium tuum: gratias tibi agimus,quia nos eius magisterio commendasti. Nos uero ex præcepto tuo eius doctrinę nos tradimus informandos,& inhęrentes ei libenter,eum duce spiritu sancto omni tempore audiemus.

DE IEIVNIO ET TENTATIONIBVS CHRISTI.

ANno tricesimo carnis assumptæ baptizato domino in Iordane,postq̃ reuelante patre,quod filius dei esset,innotuit, nō iam cōueniebat eum putari filiū Ioseph,uel esse subditū illi. Nec tamen repente ad signa & miracula & doctrinā usus est potestate,sed interim autoritatem cōtinuit:& antequā notū se faceret mundo, exposuit se tentandū diabolo,nō ut diuinitatis integritas probaretur, sed ut tentatoris confunderetur præsumptio, dum fame & lassitudine post ieiunium ueritas humanitatis pateret, quæ diuinitati associata omnino peccati sensu & cōsensu careret. Hac ætate tempus doctrinæ insinuatum est rationabile, nec ante has metas perperam inuadi magisteriū,data est forma:quia nō cōpetit annis impubibus sedere in cathedra, & in primogenitis boū lege aratio est interdicta. Iam uero cū ætatis & temporis ratio conueniret, & ad obediendum uerbo Christi mandatū cœlitus aduenisset:uoluit tamen sapientia dei primo erudiendos informare exemplo, & contra tentamenta proponere documenta, ut audiret & uideret & sentiret humana rationabilitas quā insuperabilis sit uictrixq; peccati, si libertas arbitrij libero moderamine dirigatur. Igitur desertū Christus ingreditur, ibi suo,id est, spiritu sancto duce & comite conuersatur. Locus secretus eligitur, quia solius dei iudicio ieiunia sunt agenda,& singulariter inspectorem adiutoremq; deū uolunt hæc habere certamina,neq; in agonibus aliquibus periculosius militat᷑. Nulli religionis exercitio fraudulentius inanis gloria adulat᷑,nulli uirtuti fauor ita blanditur. Ieiuniorum sudoribus laus importuna se ingerit, & subtilissimis aculeis penetrans animam,dum extollit,emollit: & pungit,cum ungit. Virtutē in hypocrisim uertit,& simpliciter inchoata peruertit. Quasi tinea quod integrum erat, rodit & occupat,& sanctitatis fundamenta euellit & dissipat. Subtilissimum malum proprio laqueo hypocritam iugulat, & proprijs armis sanctitatem impugnat. Castigatio carnis spiritum inflat,& macies corporis extenuatū arrogantem impinguat. Contemptus uenerationem uenatur,fames & calamitas laudibus saturatur. Mens hoc ueneno imbuta in miserijs deliciatur,& occupata hac scabie in hulceribus gloriatur. Religio fit superstitio, & succedit ei ambitio subornata. Extincto spiritu quatriduano ca-

Cathedra ueritatis quibus competit.

Christus in deserto.

dauerí solæ supersunt exuuiæ, uirtutis species exanimis & simulacrũ sancti- tatis. Tanta est hypocritarũ dementia, ut fœtoribus pro odoribus abutan- tur, & preciosa uilia, & aspera suauia arbitrentur, & fauorũ sapor omniũ dul cedinũ superet cõdimenta, omnisq; delira sensualitas contrarijs delectetur. Propter hoc solitudo carens arbitris, & eremus assentatorũ satellitio uacua à ieiunante Christo eligitur, ut non cum carne & sanguine, sed cum spiritua libus nequitijs dimicetur, & amotis minarum occasionibus homo cum dia- bolo colluctetur, & soli sint in palæstra Christus & antichristus, spiritus & antispiritus. Neq; putet homo se euasisse pericula, cum in eremum uenerit: quia quanto subtilius, tanto difficilius à tentatore inuaditur, qui cogitatio- num foribus assidens omnia uirtutum genimia in ipso ortu strangulare molitur. Imaginem Christi delere cupiens, adulterinos colores naturali pul- chritudini superducit, claritatem spiritus interpolat & obnubit. Verum libe rius anima expedita obuiat impugnanti, ubi cõpedes impedimentorũ de- fuerint, & aspectus iritamenta nõ mouerint: securiorq; est cõgressus, ubi sin gula non uellicant dimicantem, nec inebriant animum lenocinia uoluptatũ. Honestius cum spiritu quàm carne luctamur: quia carnis cõplexus fœdus exhalans nebulas, eum qui sibi adhæserit aliqua ex parte contaminat, nec li bidinum morsus quisquam euasit illæsus. Flatus ille pestilens etiam longe positos inficit, & hoc certaminis genus fugam potius quàm assultũ requirit. Et quia solent oratione & ieiunio dæmones edomari, munitio eremi cum huiusmodi armatura exemplo magistri recipit Christianos: quos etsi om- nes diuersorium nõ excipiat loci, animi tamen omnino necessaria est solitu- do, ubi erecta specula mens sibi insopita prouideat, & detersa rubigine co- ruscantibus armis importunum hostem terreat & repellat. Ieiunijs uitiorũ sentina siccatur, petulantia marcet, concupiscentię languent, fugitiuæ abeunt uoluptates. Extinguitur ardentis Æthnæ incendiũ, & flammiuomi fornax Vulcani extincta intrinsecus montes conterminos non adurit. Ieiuniũ si di- scretione regatur, omnem carnis rebellionem edomat, & tyrannidem gulæ spoliat & exarmat. Ieiuniũ extraordinarios motus in cippo claudit & artat, & appetitus uagos distringit & ligat. Ieiuniũ si humilitate ornet', seruos dei, mundi efficit contemptores. Ieiunium carnes azymas mundat & solidat: & putredines quæ ex adipe prodeunt, consumit & siccat. Ieiunium scripturarũ delicijs pascitur, contemplatione reficitur, gratia stabilitur, cœlesti pane nu- tritur. Danieli interpretatio somniorũ reuelatur ieiunio, & tres pueri de Ba- bylonio illæsi egrediuntur incendio. Moyses in monte quadraginta diebus cum domino perseuerans, & dei familiare colloquium, & legis ministerium ieiunio promeretur. Helias quoq; eodem dierum numero abstinens in ere- mo cõuersatur. Vtilitas ieiuniorum temporibus Christianis clarius patuit, & à multis frequentata in plurimos se effudit. Quotquot uiros uirtutũ uidi

mus,

Hypocritarũ dementia.

Solitudinis palæstra difficilis.

Lucta spiritus honestior quàm carnis.

Ieiuniorum uirtus.

mus,ſine ieiunio non legimus aſcendiſſe: nec aliquid magnum moliti ſunt, niſi prius abſtinentia præceſſiſſet. Quoties aliquid à deo obtinere conati ſunt,ieiunijs incubuere & lachrymis, & pernoctantes in orationibus, cilicijs carni hærentibus ſupplices beneficia poſtularunt. Nec defuit prouentus,ubi ad pedes dei ſacrificium contriti cordis offerens ſe proſtrauit humilitas,ſed prope fuit inuocantibus ſe deus,& porrexit manum naufragis, & ſubuenit afflictis. Si Moyſen & Aaron & Samuelem hodie haberet eccleſia, cum inuocarent,exaudirentur:& orantibus Iob,& Noë,& Daniele,populo parceretur. Rarus hodie Phinees,qui perfodiat impudicos:rarus Moyſes,qui occidat ſacrilegos,rarus Samuel,qui inobedientes lugeat:rarus Iob,qui pro filiorum negligentia ſacrificium offerat: rarus Aaron,qui coram Pharaone comminationes diuinas edicat:rarus Noë, qui his,quibus ſubmerſio imminet,arcam bitumine litam prouideat. Flens cũ Apoſtolo dico,inimicos crucis qui terrena ſapiunt magiſtratus,quorum deus uenter eſt, qui in his quæ dicere nefas eſt impudentes lætantur & gloriantur. Venerũt periculoſa tempora,quæ prædixit Apoſtolus,in quibus uoluptatũ amatores magis quàm dei,ſpeciem pietatis habentes,uirtutem uero abnegantes, inueniuntur præpoſiti innumerabiles, qui ieiunia & orationes nec digito mouent, in quorũ manibus iniquitates ſunt,& muneribus eorum dextra oneratur: fruſtra ab his quærantur miracula, fruſtra auxilia implorentur, non ſunt idonei interceſſores, domini contemptores, nec conuenienter ad placandum eum accedunt,nec conciliant quem offendunt. Efficax eſt oratio præcedente ieiunio, & ſacris ſtudijs antecedentibus non patitur poſtulatio deuota repulſam. Eligitur ſolitudo, ut ſoli deo uacans anima cum in ſe per continentiam mactauerit uoluptates,purgatis affectibus ad cœleſtia euolet,& uidens deum oret & adoret,& dulcedinis ſupernæ ſuauitatem prǫguſtet. Forma igitur ieiuniorum propoſita fixoq́ exemplo, poſtquàm quadraginta dierum abſtinentiam dominus conſummauit,ſatan cum eſurientem uideret,acceſſit. Retroactum tempus obtinuerat quies, & ſecum ſilentij ſera opus illud eximiũ ſaluator exegerat,modo oblata famis occaſione tumultuator de latebris prodiens foras egredit᷑, & ſubdola profeſſione quaſi cõpatiens ei ſubuenire periclitanti naturæ hortatur: Si filius dei es,dic ut lapides iſti panes fiant. Nec uult fateri,nec præſumit diabolus diffiteri Chriſtum filium dei,ſed dubie diſpenſeq́ cõſulens tendiculas blandis innectit ſermonibus, ut obaudientem ſibi reddat obnoxium, & ſe de compaſſionis ſpecie reddat acceptum. Caro & laſſitudo & cætera huiuſmodi hominem teſtabantur, uirtutis integritas & uita carens omni peccato perfectius ei priuilegium aſſcribebant,& diuinitas potentiſſima ex ipſis effectibus negari nõ poterat. Fuerant & ante Chriſtum uiri inſignes, prophetæ & ſacerdotes,ſed in peccatis concepti & nati, nec originali nec perſonali caruere delicto: & inuenta eſt in omnibus uel

Raritas bonorum.

Philip. 3

Oratio efficax præcedente ieiunio.

Luc. 4

ignorantia, uel insufficientia, in quibus erronei peccauerunt, & eguerunt misericordia dei, per quam edocti & restituti gratias egerunt deo, & ad plenitudinem iusticiæ multum sibi deesse confessi sunt, & sperantes in deo nullam sibi soliditatem attribuere præsumpserunt. Non ita Christus in quo uerbi carnisq́ sic conuenit natura, ut nulla alteri ex altero iniuria deueniret: quia in carne socia nullam diuinitas maculam reperit, nec sequuta est, nec præcessit. Hæc naturarum coniunctio diabolum excæcabat: quia impossibile ei uidebatur, uel quod esurire posset diuinitas, uel quod tantæ tolerantiæ posset esse, tantæque potestatis corporalis humilitas. Duplicem itaque inquisitionem sinuosa calliditate orditur, ut de Christo utrum naturalis filius dei sit, ipso respondente certitudinem habeat: ut cum deum confessus se fuerit, absurdum uideatur quod deus esuriat, & in quamcunque partem se responsio uerterit, necessitas conclusionis occurrat: Si filius dei es, tibi non competit esurire. Quod si esuris, manifestum est filium dei non esse, quem uiolentia necessitatis communibus indigentijs intercludit. Succurre, inquit, necessitati si potes, alioqui deficies, & præsentes lapides in panis muta substantiam, sic enim fiet ut euadas periculum: & si hoc potueris, probes te deum. Non erat digna responsione quęstio malignantis: neque enim technas diaboli dominus ignorabat, sed diuino cauillatori satisfecit eloquio, subtilissimo dogmate edocens corporis & animæ uitæ proprijs alimonijs deberi subsidia, & cibum animæ, id est, uerbum dei edulijs corporalibus præponendum, & citius attentiusq́ menti prouidendum quàm uentri. Nec opus erat ut hoc facto insidiatori innotesceret: quia nullo signo eius poterat inuidia commutari, cuius incorrigibilem iniquitatem desperatio sugillauit. Superfluum igitur erat ad suggestionē eius ibi nulla profutura miracula operari, cum satis esset diligenter consideranti, quod esurientem cibi non superabat appetitus, & desiderij motus defectio non esset, sed uirtus. In nullo Christum aliqua coëgit aut dominata est ei necessitas, qui propriæ moderamine uoluntatis disposuit & persoluit quod exegit humanitas. Sicut in ipsius uoluntate fuit consecrare ieiunium, ita & in potestate fuit tempore opportuno sumere cibum, quod utique nec ministerio, nec consilio diaboli fuerat ordinandum: quia & abstinentiæ & refectionis penes ipsum erat & arbitrium & facultas. Itaque nihil certitudinis seductor extorsit, sed dubius, incertusque dimissus est, nec obtinuit ut se proderet Christus miraculo, uel intemperanter ad cibum properans obediret seductoris consilio, quasi tunc primum quid fieri oporteret data doctrina, acceptáque sententia. Repulsus igitur autoritate scripturæ, & propositi firmitate defecit scrutinio, nec tamen alia aggredi uia destitit, & falsatis argumentis prioribus alia subijciens quibus ab eo consentaneas sibi responsiones aliquas extorqueret, adiecit. Eo igitur supra templi pinnaculum constituto, quem gula non potuit, uana glo-

Tentatio prima. (margin, beside "competit esurire")

Tentatio secunda. (margin, beside "ens quibus ab eo consentaneas")

nia gloria subuertere nititur. A multis ambigitur utrum fuerit hic translatio corporalis: & si de loco ad locum se Christus transferri permiserit, eo modo quo Abacuc de Iudæa in Chaldæam delatus est, & Philippus de Azoto in occursum eunuchi, qui reuertens de Hierusalem non intelligens Esaiam, codicem reuoluebat. Sed quod corparaliter eũ diabolus tulerit, uidetur inconueniens, quod humeris eius saluator insederit, & pro uehiculo usus sit quem præcipitatorem sciebat, uel ei ferendum se cõmiserit, cuius insidias agnoscebat. Suo itaque spiritu eum credendum est ductum, & in deserto, & super templum, ut utrobiq; eum diabolus assumeret ad tentandum. Et localiter quidem in deserto prima fuit tentatio, sed cæteras eo modo circumduxit tentatoris astutia, uel circunduci passa est patientia saluatoris, quomodo Ezechiel cum super fluuiũ Chobar sederet, Hierosolymam raptus in spiritu ciuitatem ædificat & metitur, & muros & templum instaurat. Hoc modo super culmen templi Christus erat in spiritu, sciens quid ante spiritus affectaret, & hosti se de uana gloria pulsaturo opportunitatẽ parabat. Hac igitur occasione loci hortatur & consulit, ut in urbe sancta & frequentia populorũ quasi nouus funambulus in excelso pendulus, se deorsum ad spectaculũ uulgi iactet intrepidus, addens ex testimonio scripturæ angelorum affutura suffragia, quæ ruentem exciperent & cõseruarent illæsum. O execrabilis diaboli malicia, ò stulta nequitia, ò insensata uersutia, ò præsumptio excæcata. Putabat malignus quẽ gula nõ uicerat, uana gloria superari. Experientia quippe rerum didicerat, & in multis probauerat uitiorũ uictores sæpe nugis laudationum corruptos, & cognatum propinquũq; esse uirtutibus malum adulationem: nec facile quenquã posse euadere, quin libenter assentatorũ canticis porrigat aures, & laudatorum modulationibus delectetur. Et sicut rarus est, aut nullus qui de se mala dici æquanimiter ferat: ita rarus est, qui non bene de se uelit sentiri, & se si recte uiuit stantem in uitæ rectitudine nõ diligat æstimari. Quod si opera uirtutum foras exierint, rarus est qui hominum iudicia conspuat, & laudes humanas contemnat. Hoc generale malum in humano genere satan putabat ex præcedentis occasione uictoriç suggerere saluatori, ut popularibus laudibus uellet attolli, & facere sibi nomen iuxta nomen magnorum qui sunt in terra, si geminato miraculo ieiuniorũ constantia innotesceret populo, & uectoribus angelis sine offendiculo sustentatus, se filium dei tam potenti abstinentia, quàm angelorum obedientia comprobaret. Huiusmodi consilijs filios hominum satan corrumpere cõsueuerat, & robustis uirilibusq; animis etiam huiusmodi cogitatus immittit: & si ab ingressu mentis arceatur, renitente consensu, aliquid tamen de spurcitia sua ibi euomens abominationum horrore nauseare compellit. Sic ut aliquid poëticum inseram, temulentus Cyclops illiciti cõiugij appetitor, licet à Pallade repellatur, in gremio tamẽ eius Erichthonium fundit, & incorrupta Minerua,

Daniel.14

Actu.8

Ductus à spiritu qualiter intelligitur.

Ezech.43

Psal.90

Adulatio.

Ouid. 2. Met.

ſupereſt tamen deforme monſtrum,nec omnino affectata ſcelera in memo
Luc.4 ria moriuntur.Non tentabis,inquit,dominum deum tuum.Hoc in Deute-
Deut.6 ronomio ſcriptũ eſt:Ecce lex legi obijcitur,& ſatan autoritate ſcripturæ abu
tens,malus legis interpres præcipitium quaſi ex ratione mandati hortatur,
ſed intellectus fallax & falſus ueritate ſyncera confunditur, & generali edi-
cto interdictum oſtenditur, ne dum patet in quibuſlibet anguſtijs quilibet
Tentatio tertia. exitus,deus ulla præſumptione tentetur.Alia explorator malignus argumẽ
ta conatur adducere,& ad ſummam cumulumq; nequitię ſuæ,continentem
& humilem oblata aggreditur poteſtate,& oſtenſa mundi huius ſublimita
te & gloria,quaſi indignum ſit tantæ autoritatis doctorem,& inſigniũ ope-
rum patratorem,ignobili & contemptibili ſchemate obumbrari,& domina
tione uniuerſorum uſuq; animum dignum honore ſolicitat, & daturum ſe
omnia pollicetur, ſi ei pro tanto munere gratias agat, & procidens adoret
tanti culminis largitorem.Solent uiris uirtutum huiuſmodi præſtigia ſe of-
ferre, & teſtimonium religionis, conſcientia prohibente, cum ab alijs digni
honoribus iudicentur, facile acquieſcunt: & tam proprio quàm alieno faſci-
nati iudicio à rectitudine corruunt,euerſaq; cathedra mentis, humo fractis
ceruicibus colliduntur:Repenteq; & ſubito quod multis erat partum ſudo-
ribus, ambitione irruente obliteratũ eſt, & turbinis huius impetu auulſum
Adam cauſa mali. eſt,quicquid antiquæ religionis labor meruerat. Malum hoc Adam in pa
radiſo pulſauit & ſtrauit, cum ſubiectionem quam deo debebat faſtidiens
appetijt dominatum: & cum uellet eſſe ſicut deus, ſine deo ſe uidit & nouit:
& conſpectam carnis Euæ abhorruit fœditatem,quã licet operiret, manens
tamen perpes ibi contumelia ſtetit & hæſit.Ad ſuaſionem diaboli animam
uanitati ſubiectam deiecit ambitio,poteratq; ex termino eius poſteritas di-
dicisse, quàm miſera mutatio fuit de delicijs ad ſpinas & tribulos emigraſ-
ſe,& raſtris ligonibusq; auaritiam condemnatam.Hoc malo reſtitit,& reſi-
ſtere nos ſaluator edocuit, ut ſoli deo ſubiectus ſit homo quantumcunque
profecerit, ut in ipſo imò ipſe ſit ſubſtantia noſtra, & pateat nobis quod ſi-
cut peremptoria eſt altitudo quæſita, ita & periculoſiſſima eſt oblata: non
quod poteſtas quæ ex deo eſt ſit damnabilis,aut ordinatio diuina peccato-
rum ſit obſtetrix:ſed quod excellentiam, cuius ſpiritus ſanctus autor eſt, ita
debet complecti humilitas,ut qui uocatus eſt ſuperius,neſciat ſe ſublimẽ, &
per omnia agnoſcat conditio conditorem,& gratia largitorem.Gloriaban-
tur aliquando diſcipuli,& complacebant ſibi in miraculis,gratulabundi qđ
eis etiam dęmonia obedirent:ſed repreſſa eſt,increpante domino,ſimplicita
Luc.10 tis eorum præſumptio : Videbam,inquit,ſatanam tanquam fulgur deſcen-
dentem de cœlo.His uerbis eorũ animis intimans,quia ante hoc temporale
initiũ ipſe in principio, imò ipſe principiũ exiſtens apud deũ, ante hominis
conditionem ſuperbientis diaboli ruinam uidit,& affectatæ dominationis
ambitionem

ambitionem deiectionis eius fuisse causam: nec in hoc gaudendum esse, si quis prerogatiua celsitudinis donaretur, sed hanc esse certam stabilemq́ ueri gaudij metam, si uocatio nostra iustificatione muniretur: & tunc demum ratum constare beatificationis prouentum, si huius ordinis scriptura in conspectu dei indelebilis seruaretur. Hoc igitur attendentes, quod non in nobis quasi ex nobis sufficientes sumus, sed ex domino sufficientia nostra est, & cōtentos solo deo necesse est ei esse omnes accliues, cui totū debemus quod uiuimus, quod mouemur, quod sumus. Qui de plenitudine sua nobis interim prout cuiq; opus est, donationes partitur, donec ad cumulum perueniat copia cōsummata, usqueadeo conferta coagitataq́ mensura, ut nihil uel accedat amplius, uel recedat, sed in cognitione dei certum finem stabilemq́ metā omnes & animæ & corporis obtineant appetitus. Frustra itaq; regna huius mūdi transitoria & mutabilia immutabili & ęterno regi ostendit uel promittit diabolus, cū ipse dicat regnū suū de hoc mundo nō esse: nō quod creationē suam remouens dæmonū subiecerit potestati, sed quia in his qui amorē mundi dei amori præponunt, nō dignetur diuinitas sibi facere mansionem: & impossibile sit eos à deo regi, qui se diabolo tradidere: quia Christi & Belial nulla est participatio, nec aliqua iusticię cum iniquitate potest esse communio. Regnum hoc est naturæ, sed malicię persecutio est, non defensio: & tota huius potestatis uirtus in mortē damnationemq́ eorū qui sub hoc principe militant, elaborat. Regnum hoc munitur uitijs, ambigitur flagitijs, turres eius sunt crimina, arma quarumcunq; turpitudinū molimina. Huius regis telonearij sunt pauperum oppressores, tribuni seductores, præfecti iudiciorum peruersores. Cubicularij eius sunt quæstuum aduncatores, mercimonij traiectores, ęrarij sacerdotes, nummularij doctores, conducticij defensores, linguæ subdolæ uel cōsilij locatores, uenales auxiliarij, bilingues causidici, concinnatores mendacij, fabricatores peccati, uestiti mollibus, amicti discoloribus. In domo huius regis sunt, qui paludamentis talaribus pauimenta uerrentes, capillis muliebribus se in fœminas transfigurāt, & dignitatem uirilem non sine naturæ iniuria dehonestant. In hoc regno sunt quicunque ueritatem dei commutant in mendacium, quicunq; quasi in taberna uitiorum præcones uenales animas impurissimis dæmonibus corrumpendas exponunt. Hic auaras manus cupidi muneribus complicant, hic genu flexo concupiscentiæ suæ quisque idolum colit, & propriæ libidinis adorat simulacrum. Non hæc te domine Iesu gloria mouet: non huius mundi tu tenes imperium: non horum cupidine tu cadis, aut prosterneris: non adoras maliciam, non peccato subijceris, qui seruis tuis dæmonia subdis, & omnem huius mundi gloriationē destruis & confundis. Insanissime satan qua fronte, qua lingua ausus es dicere saluatori, ut ante te, qui stat inflexibilis & immobilis, caderet, ut te damnatū ipse qui te damnauerat, adoraret? Quis ausus, quàm impudens

Ioan. 18

Regnū diaboli uitijs munitur.

Regni diabolici sequaces.

Apostrophe in satanam.

impudens hæc fuit præsumptio? Quid desperate sperasti? An filiũ dei putabas posse tecũ apostatam fieri? Si de mundo uisibili, id est, cœlo & terra, & de his quæ in eo aguntur, te iactas habere dominiũ, nec cœli, nec terræ tu conditor, nec solem moues, nec cursum das syderibus, nec per te uoluitur firmamentum, nec uides aut intelligis deum, nec ullum tibi est cum cœlesti militia consortium, uel aliquem habes ad superioris mundi claritatẽ accessum. Huius inferioris mundi tua est scabies, tua languentis sunt hulcera, hæc scalpis, hæc impurus ablingis. Si quid uitij est, si quid corruptelæ, tu cadaueribus assides, tu contrectas putredines, tu distemperas feces, tu uersas fœtores, tu spiritus nequam, tu in pistrino seculi huius fermentator immundus, tu sanctitatis corruptor, & simplicium perturbator, tu incendiator libidinũ, & omnium turpitudinũ adinuentor: in his regnas, quos inquinas: & in his quos polluis, dominaris: Fornicatores & adulteri te habent suggestorem, te habebunt tortorem, te quoq; cum illis ultricia incendia concremabunt. Stultis uanisq; promissionibus nullus à corde Christiano dari debet accessus, sed primis titillationibus obuiare debet abigens manu: nec foueri debet coluber, donec in draconẽ formetur. Mendax est diabolus, & his qui sibi obtemperant, multa se daturum promittit. Malum hoc in uniuersa ecclesia uagatur, & communis pestilentia innumerabiles occupat, ut pro gloria huius mundi qui liberi erant, se uendant in seruos, & per uitia ad seruitia deputentur, & obligati pacto chirographum subiectionis conscribant diabolo. Per omne nephas uoluptates emuntur, & per omne scelus copiosæ libidines exquiruntur. Iudas ille proditor uenditurus magistrum, prætaxatũ precium à
Matth. 26 principibus exegit sacerdotũ: Quid mihi, inquit, uultis dare, & ego eum uobis tradam? Vsq; ad mortem domini amor lucri se ingerit, nec uitæ saluato
Ambitio. ris quęstus desideriũ parcit. Etiam in sinu sacerdotũ ambitio dormit, ibi sub
Actu. 8 umbra recubat, in secreto thalami se fraudulenter occultat. Simon apostolorum temporibus uenalem putans spiritum sanctum, Petrum donis aggreditur, & tentat emere potestatem, per quã plura lucretur. Hæc sacrilegij forma per omnia officia gradusq; discurrit, & nihil intentatũ ambitio prætermittit. Nec dubitet quisquam diaboli hęc esse negocia, & nundinatores eius quicunq; hæc exercent cõmercia, nec quicquã huiusmodi ab eo, nisi præmissa apostasia, donari. Inuerecunde tentator ambitiosos aggreditur, & conditione perniciosa præmissa talia pollicetur, ultra quæ extendi non possit cupiditas, regnorum scilicet omnium monarchiam, & uniuersitatis dominatũ, ut in omnibus mundanis unus homo quasi deus habeat potestatem, & uni omnia subiecta sint, & generale uectigal excellentiæ principali cũcta persol
Apostrophe in cupidos. uant. Quid ultra cupide quæris? quid amplius auare desideras? nunquid & sic potest impleri ambitio tua, aut satiari potest fames tua, offa huius mũdi iniecta dentibus tuis, & faucibus tuis uniuersa rerũ massa intrusa? Mundũ
habes

habes, deũ non habes: mundus tranſibit, tu cum eo qui nõ ſtat, cades, tranſibis & rues. Peremptoria ſunt hæc cõſilia, quæ tibi alia pollicent̃, in quibus te neceſſe eſt aut uomitu, aut ruptis interire uiſceribus. Sed & precium quod petitur, ut diabolũ adores proſtratus: & eum tibi deum cõſtituas, quem non dubitas ſeductorem, ſi conſenſeris ut concedas, caſus tui te nõ potes excuſare improuidum, cum ipſe tibi caſum & ruinam prænominet, & præcipitium exigat, qui tanti ſe facit nundinatorem culminis, & tantæ tibi promittit faſtigia poteſtatis. Regnum Chriſti non eſt de hoc mundo, regnum cœlorum tibi deus promittit, ipſum ſolum adora, ipſi ſoli memento ut ſeruias: qui repulſo tentatore, te quoq; gloria & honore poſt uictoriam coronabit, ſi in iuſticiæ rectitudine ſteteris, nec falſis promiſſionibus obtemperans, ad uenerationem diaboli damnationis eius factus particeps incurueris.

SERMO DE COENA DOMINI ET PRIMA INSTItutione conſummantis omnia ſacramenta.

SVſcitati Lazari Hieroſolymis increpuerat rumor, & tam ſolenne miraculũ ad uenerationem Chriſti excitauerat populum: unde & ei ciuitatem ingredienti, cũ ramis palmarũ obuiam proceſſerũt, ſedentemq́; ſuper aſinũ reſonantibus laudibus gratulabundi introduxerunt in urbem, regem Iſraël confitentes, & acclamantes, filiũ Dauid in nomine domini adueniſſe, cuius æternum imperium prophetarũ uaticinia antiquitus conclamarant. Nec latebat dominũ, qui ſciebat omnia, quod in uiæ illius cõfinio de torrente paſſionis erat bibiturus, & ex ea ueneratione quæ impendebatur ei à plebe, inflammandã amplius inuidiam magiſtratuũ, & animos exacerbatos uehementiori inſania perturbandos, & cõſpirationis malignæ nõ ultra poſſe occultari cõſilia, nec differri amplius quæ de eius interitu cogitarant. Sed uolebat pius magiſter cũ iam damnationis ſuæ dictaretur ſententia, & propè eſſet ut figeretur in cruce, ſuæ dare indicia poteſtatis: & qui animã Lazari reuocauerat ab inferis, & quatriduano mortuo reddiderat uitam, dinoſceret̃ uirtute diuina, non humana tantũ opus patraſſe: & impoſſibile eſſe ſuam animam ab inferno teneri, qui alienã poteſtatiue extraxerat: nec ſe neceſſitate, ſed obedientia urgeri ad mortẽ: & uitam quã alijs reddebat, ad ſe quoq; ubi iuberet illico redituram. Finem igitur legalibus ceremonijs impoſiturus, parari ſibi uoluit paſcha, & ex conſuetudine legis ea quæri quæ ſolennitas exigebat, agnum aſſum, panes azymos, & lactucas agreſtes. Non oportet eſſe fermentarios noui teſtamenti miniſtros, puras ſynceraſq; mentes ſanctum quærit conuiuium, in ueru crucis boni odoris aſſatio omnem excoquat carnalium ſenſuum cruditatem, & induret ſolidetq; mentis affectus: nec in eccleſiæ ſanctæ ſacrificio ulla ſit macula, ſed pura ſimplicitas & innocentia ui- *Cœnæ dominicæ apparatus.*

tæ in

tæ in una ecclesiæ catholicæ domo à fidelibus de Ægypto egredientibus trã sito mari rubro lotis Christi sanguine affectibus offeratur. Cœna itaq; disposita inter sacramentales epulas obuiarunt sibi instituta antiqua & noua, & cõsumpto agno, quem antiqua traditio proponebat, inconsumptibilẽ cibũ magister apponit discipulis: nec iam ad elaborata impensis & arte conuiuia populi inuitantur, sed immortalitatis alimonia datur, à communibus cibis differens, corporalis substantiæ retinens speciem, sed uirtutis diuinæ inuisibili efficientia probans adesse præsentiam. Significata olim à tempore Melchisedech prodeunt sacramenta, & filijs Abrahæ facientibus opera eius summus sacerdos panẽ profert & uinũ: Hoc est, inquit, corpus meũ. Manducauerant & biberant de eodẽ pane secundũ formam uisibilem, sed ante uerba illa cibus ille cõmunis tantũ nutriendo corpori cõmodus erat, & uitæ corporalis subsidiũ ministrabat. Sed ex quo à domino dictũ est: Hoc facite in meam cõmemorationẽ, hæc est caro mea, & hic est sanguis meus, quotiescũque his uerbis & hac fide actum est, panis iste substantialis & calix benedictione solenni sacratus, ad totius hominis uitam salutemq; proficit, simul medicamentũ & holocaustum ad sanandas infirmitates & purgandas iniquitates existens. Manifestata est etiam spiritualis & corporalis cibi distantia, aliud fuisse quod prius est appositũ & cõsumptũ, aliud quod à magistro datũ est & distributũ. Quàmdiu cibi illi qui ad diem festũ erant parati à cõuescentibus apostolis sumebantur, ueteris paschæ agebatur memoria: nec dum Iudas ad ueterẽ uitam pertinens, diabolo inuadente & occupante animum eius egredi cogebatur: sed ubi sacrũ cibum mens perfida tetigit, & sceleratum os panis sanctificatus intrauit, parricidalis animus uim tanti sacramenti nõ sustinens, quasi palea de area exufflatus est, & præceps cucurrit ad proditionẽ & preciũ, ad desperationem & laqueũ. Orta fuerat aliquando, sicut in euangelio Ioannis legitur, de nouitate uerbi huius quæstio: & ad doctrinam mysterij huius obstupuerant auditores, cum diceret dominus: Nisi manducaueritis carnẽ filij hominis, & biberitis eius sanguinẽ, nõ habebitis uitam in uobis. Quod quidam quia nõ credebant, nec poterant intelligere, abierunt retro: quia horrendũ eis & nephariũ uidebatur uesci carne humana, existimantes hoc eo modo dici, ut carnem eius uel elixam, uel assam, sectamq; membratim edere docerent, cũ illius personæ caro si in frusta partiretur, nõ omni humano generi posset sufficere: qua semel cõsumpta, uideretur interisse religio, cui nequaq; ulterius uictima superesset. Sed in cogitationibus huiusmodi caro & sanguis nõ prodest quicq;: quia, sicut ipse magister exposuit, uerba hæc spiritus & uita sunt: nec carnalis sensus ad intellectum tantæ profunditatis penetrat, nisi fides accedat. Panis est esca, sanguis uita, caro substantia, corpus ecclesia: corpus propter membrorũ in unum conuenientiam: panis propter nutrimenti congruentiam: sanguis propter uiuificationis

Matth. 26 *Mar. 14* *Luc. 22* *Ioan. 6*

Manducare carnẽ & bibere sanguinem quomodo intelligatur.

cationis efficientiam:caro propter aſſumptæ humanitatis proprietatẽ.Hoc ſacramentum aliquando corpus ſuum,aliquando carnem & ſanguinẽ, aliquando panem Chriſtus appellat,portionem uitæ æternæ,cuius ſecundum hæc uiſibilia corporali communicauit naturæ. Panis iſte communis in carnem & ſanguinem mutatus, procurat uitam & incrementum corporibus, ideoq; ex conſueto rerum effectu fidei noſtræ adiuta infirmitas,ſenſibili argumento edocta eſt uiſibilibus ſacramentis ineſſe uitæ æternæ effectum,& non tam corporali quàm ſpirituali tranſitione Chriſto nos uniri.Ipſe enim & panis,& caro, & ſanguis idem cibus & ſubſtantia,& uita factus eſt eccleſiæ ſuæ quam corpus ſuum appellat,dans ei participationem.Et nos quidẽ cum caro eſſemus & ſanguis, corrupta & infirma corporis animæq; natura reformari non poteramus,neq; ad ſimilitudinẽ dei reuerti,niſi morbo inueterato imponeretur malagma conueniens,& in curatiõe deſperatæ infirmitatis contraria remouerentur contrarijs,& ſimilia ſimilibus conuenirent.Panis iſte quem dominus diſcipulis porrigebat non effigie,ſed natura mutatus omnipotentia uerbi factus eſt caro,& ſicut in perſona Chriſti humanitas uidebatur & latebat diuinitas:ita ſacramẽto uiſibili ineffabiliter diuina ſe infudit eſſentia, ut eſſet religioni circa ſacramẽta deuotio, & ad ueritatẽ cuius corpus ſacramenta ſunt, ſyncerior pateret acceſſus uſq; ad participationem ſpiritus,non quod uſq; ad conſubſtantialitatem Chriſti, ſed uſq; ad ſocietatem germaniſſimam eius hæc unitas perueniſſet.Solus quippe filius patri conſubſtantialis eſt,nec diuiſibilis eſt,nec partiabilis ſubſtantia trinitatis,noſtra uero & ipſius coniunctio nec miſcet perſonas,nec unit ſubſtãtias, ſed affectus conſociat,& confœderat uoluntates.Ita eccleſia corpus Chriſti effecta obſequitur capiti ſuo, & ſuperius lumen in inferiora diffuſum claritatis ſuæ plenitudine à fine uſq; ad finem attingens totũ apud ſe manens, totum ſe omnibus commodat, & caloris illius identitas ita corpori aſſidet, ut à capite non recedat.Panis itaq; hic azymus cibus uerus & ſyncerus per ſpeciem & ſacramentum nos tactu ſanctificat,fide illuminat,ueritate Chriſto conformat.Et ſicut panis communis quem quotidie edimus uita eſt corporis,ita panis iſte ſuperſubſtantialis uita eſt animæ & ſanitas mentis.Panem angelorum ſub ſacramento manducamus in terris,eundem ſine ſacramento manifeſtius edemus in cœlis,nõ miniſterio corporali, ſæpe repetitis actionibus ad eadem reuertentes,ſed cõſummato ſacerdotio noſtro,erit & permanebit perpetua & ſtabilis,implẽs & reficiens nos ſufficientia,qua proferet ſe palàm abſq; ullis integumẽtis omnibus,cõſpicabilis ſummi præſentia ſacerdotis. Sacramenta quidem quantũ in ſe eſt ſine propria eſſe uirtute non poſſunt, nec ullo modo diuina ſe abſentat maieſtas myſterijs, ſed quamuis ab indignis ſe ſumi uel contingi ſacramenta permittant,non poſſunt tamen ſpiritus eſſe participes, quorum infidelitas uel indignitas tantæ

Tranſubſtantiatio

ὑποστάσεις.

ſanctitudini contradicit. Ideoq; alijs ſunt hæc munera odor uitæ in uitam, alijs odor mortis in mortem, quia omnino iuſtum eſt ut tanto priuētur beneficio gratiæ contemptores, nec in indignis tantæ gratiæ puritas ſibi faciat manſionem. Noua eſt huius ſacramenti doctrina, & ſcholæ euangelicę hoc primum magiſterium protulerunt, & doctore Chriſto primum hæc mūdo innotuit diſciplina ut biberent ſanguinem Chriſtiani, cuius eſum legis antiquæ autoritas diſtrictiſſime interdicit. Lex quippe eſum ſanguinis prohibet, euangeliū præcipit ut bibatur, in quibus mandatis hoc maxime diſcernere debet Chriſtiana religio, quod ſanguis animaliū à ſanguine Chriſti p omnia differens, temporalis tantum habeat uiuificationis effectum, & uita eorum finem habeat, & ſine ulla reuocatione terminum cōſtitutum. Ideoq; ad obtinendam æternitatem non poteſt perficere quod ſemel obrutum nō ſurgit ulterius, nec aliqua ei ſupereſt uirtus, quod ſine ulla ſpe pręciſis radicibus mors penitus exiccauit. Vita uero hominis licet aliquam habeat affinitatem cum ſanguine, non tamen ſolo ſanguine regitur, ſed anima ſanguini dat caloris & nutrimenti effectum, ſicut & cæteris quæ in corpore ſunt propria diſtribuit officia, & diuidit motus, & quaſi talenta partitur. Nec oportuit ut ſanguini humano ſanguis pecudū miſceretur, quia uita rationalis hominis uitæ beſtiali cōſociari non habet, ſed omnino à fidelium animis quaſi ſanguis impurus detergēda eſt hæc carnalis opinio, ne putetur uita hominis eo modo tranſitoria quo uita pecudum inaneſcit, uel quod ſanguis conſubſtantialis ſit animæ, & neceſſe ſit utrunq; ſuperueniēte ſuffocatione diſſolui. Carne quidem animalibus ſimiles ſumus, ſed uita diſſimiles, ideoq; quod cōmune cum eis habemus nobis incorporare licēter poſſumus, quod uero dignitati noſtræ non conuenit, & ab æternitate alienum uidetur, à nobis ſubtiliſſimo legis indicio ſeparamus. Bibimus autem de ſanguine Chriſti ipſo iubente, uitæ æternæ cum ipſo & per ipſum participes, animalis uitę peccata, quaſi ſanguinem impurū horrentes & fatentes nos per peccati guſtum à beatitudine priuatos & damnatos, niſi nos Chriſti clementia ad ſocietatem uitæ æternæ ſuo ſanguine reduxiſſet. Nobis itaq; pro quibus ſanguis Chriſti oblatus eſt in cruce, & quos reconciliauit deo omnes excedēs uictimas hoc ſacrificium ſingulare, ipſe Chriſtus pincerna porrexit hoc poculum, & docuit, ut non tantum exterius hoc ſanguine liniremur, ſed & interius aſperſione omnipotēti anima muniremur, & penetrans omnia tanti medicamenti uirtus quicquid eſſet intus ibi durum effugaret, & renouaret, ſanaretq; quicquid morbi carni uel ſpiritui ueteris uitæ adlinierat corruptela. Dixerat ſanè huius traditionis magiſter, quod niſi manducaremus & biberemus eius ſanguinem, non haberemus uitā in nobis: ſpirituali nos inſtruens documento, & aperiens ad rem adeo abditam intellectum, ut ſciremus quod manſio noſtra in ipſo ſit manducatio, & potus quaſi quædā incorporatio,

Vita hominis non ſolo ſanguine regitur

ratio,ſubiectis obſequijs,uoluntatibus iunctis,affectibus unitis.Eſus igitur carnis huius quædam auiditas eſt,& quoddam deſideriũ manendi in ipſo, per quod ſic imprimimus & eliquamus in nobis dulcedinẽ charitatis,ut hæreat palato noſtro & uiſceribus ſapor dilectionis infuſus, penetrans & imbuens omnes animæ corporiſq; receſſus. Potus & eſus ad eandẽ pertinent rationem,quibus ſicut corporea nutritur ſubſtãtia & uiuit,& incolumis perſeuerat, ita uita ſpiritus hoc proprio alimento nutritur: & quod eſt eſca carni, hoc animæ eſt fides: quod cibus corpori, hoc uerbũ ſpiritui,excellentiori uirtute peragens æternaliter, quod agunt alimenta carnalia temporaliter & finaliter. Celebrantes ſacramenta commonemur, quaſi ungulam findẽs & ruminans pecus reuocare ad fauces,& minutatim cõmolere dominicę inſtitutionis exemplum,ut ſemper paſſio ſit in memoria,nec terreant crucifixi hæredes mortis ſupplicia, ſed paſcant & reficiãt maturatæ reſurrectionis læ tabunda ſolennia. Quàm præclarus eſt calix iſte, q; religioſa eſt huius potus ebrietas,per quam excedimus deo,& quæ retro ſunt obliti ad anteriora extendimur,non habentes ſenſum huius mundi,ſed diuitis præparati delicias contemnentes,cruci hæremus,ſanguinem ſugimus,& intra ipſa redemptoris noſtri uulnera figimus linguã, quo interius exteriuſq; rubricati,à ſapientibus huius ſeculi iudicamur amentes, qui religionis huius abhorrẽtes mandatum uſq; hodie retro abeunt, & à ſecretis diuinis omniũ intra ſe myſteriorum continentibus ſummam diffugiunt & recedunt. Qui manducat ex hoc pane,ultra non eſurit:qui bibit,ultra non ſitit, quoniam myſterij huius ſic ſufficit gratia,ſic reficit intelligentia, ut cuicunq; tantæ rei innotuerit plenitudo,omnis conſummationis fine inuẽto Chriſti baiulus ipſum ferat in pectore,ipſum gerat in mente, & omni tempore habitatori ſuo dicta & facta iubilatione cõſona laudes reſonent, & gratiarum actiones decantent. Hæc ebrietas non accendit,ſed extinguit peccatum,in hoc uino nõ eſt luxuria,nec mouetur ad ludum poſt hunc potum laſciuia. Cum ſopiuit obliuio cuncta carnis ludibria,mira ſunt quę ſentit,magna quæ uidet,inaudita quę loquitur,quin agnus iſte paſchalis inhabitat,cuius animam meri huius fortitudo hilaritate inexplicabili lætificat & delectat.Inter dominicę menſæ cõuiuas animalis homo non admittitur,quicquid caro & ſanguis dictat, ab hoc cœtu excluditur,nihil ſapit, nihil prodeſt quicquid humani ſenſus molitur ſubtilitas,omne quicquid à ſuis rationibus deuiũ uidet͛,ſapientes huius ſeculi ad dementiam referunt, & à ueritate reputant alienum. Sed ueritas ab erroneis hominibus comprehendi nõ potuit, & cum in ſole uellet figere oculos,uim luminis nõ ferens, cæcata eſt non illuminata humana præſumptio,& aſpectui eius lippitudo inhęſit. Vident hæc ſacramẽta pauperes ſpiritu,& hoc uno cõtenti ferculo,omnes mundi huius delicias aſpernantur, & poſſidentes Chriſtum,aliquam huius mundi poſſidere ſupellectilem dedignantur.

Eſus carnis Chriſti

Veritas ab erroneis nõ comprehenditur

gnantur. Esurientes & sitientes iusticiã, cum saturati fuerint uide quid agãt, intellige quæ loquantur, quàm sancti odoris sit quicquid illa eructuat plenitudo, uerbum bonũ, mores compositos, affectus pudicos, sensus pacificos, illa interior synceritas ubiq; diffundit, ita ut post odoramẽta ista gratiæ huius participes discurrant, & mutuis se adinuicem affectibus cõplectantur, & quibus unus est panis, unum est corpus, & omnium unum cor & anima una, uni Christo adhærẽs, cætera omnia quasi fermentata respuens, in unius azymi synceritate lætatur. Perpes est hoc sacrificiũ & semper permanens holocaustum, nulla panem hunc multitudo consumit, nulla antiquitate ueterascit. Vna est domus ecclesiæ, in qua agnus editur, nullus ei communicat, quem Israëlitici nominis generositas nõ commendat. Huius panis figura fuit manna quod in deserto pluit, sic ubi ad uerum panem in terra promissionis uentũ est, cibus ille defecit. Per singula sabbata propositionis iam frigidi & duri mutari cõsueuerant, & calidi panes eiusdem numeri in mensa proponi. Iam nulla fit panis mutatio, unus est panis caloris cõtinui, status integri, qui semel oblatus deo in sapore dulcissimo, & cãdore purissimo perseuerat. Nec solos sacerdotes ad panes huius dignitatis Leuiticæ prærogatiua admittit, uniuersa ecclesia ad has epulas inuitat̃, æqua omnibus portio datur, integer erogatur, distributus nõ demembratur, incorporatur nõ iniuriatur, recipitur nõ includitur, cũ infirmis habitãs nõ infirmatur, nec pauperum ministerio indignatur, fides pura, mens syncera hunc habitatorẽ delectat, neq; immensi & omnipotentis dei magnitudinẽ pauperculæ domus nostræ angustia offendit uel artat. Panis iste angelorum omne delectamẽtum habens uirtute mirifica, omnibus qui digne & deuote sumũt, secundũ suum desiderium sapit, & amplius quàm mãna illud eremi implet & satiat edentium appetitus, & omnia carnalium saporum iritamenta, & omnium exuperat dulcedinum uoluptates. Vide quomodo his qui Christi commemorant passionem, intra sacra officia quasi per quosdam canales de interioribus fontibus egrediantur torrentes, & super omnes delicias lachrymis nectareis anima delectetur, quantam suauitatem animæ inquirẽti ubi sit deus suus, suspiria contemplationis eliciant. Non illos imbres procellosæ tempestates deponunt, ros matutinus est de cœlestibus stillans, & quasi unctio spiritus mentem deliniens. Gemitus illos pietas excitat, & inter diem & noctem retro & ante se affectio intuens, inter data & cõdonata se diuidẽs, gratias agit tam uberis beneficij largitori, & se sanatam & sanctificatam agnoscens, fletibus se abluit, & lachrymis se baptizat. Verum his qui uerbotenus corde sicci & mente aridi sacris intersunt, uel etiã participant donis, lambũt quidem petram, sed inde nec mel sugunt, nec oleum, qui nec aliqua charitatis dulcedine, nec spiritus sancti pinguedine uegetantur, nec se iudicant, nec sacramenta dijudicant, sed sicut cibis cõmunibus irreuerenter sacris utuntur

Manna panis mystici typus

munc-

muneribus,& dominicæ mensæ in ueste lutulenta se ingerunt impudenter, quibus melius erat mola asinaria collo alligata mergi in pelagus, quam illota conscientia de manu domini buccellā accipere, qui usque hodie hoc ueracissimum & sanctissimum corpus suum creat, & sanctificat, & benedicit, & pie sumentibus diuidit. In huius præsentia non superuacuæ mendicant lachrymæ ueniam, nec unquā patitur cōtriti cordis holocaustum repulsam. Quoties te in conspectu domini uideo suspirantem, spiritum sanctum nō dubito aspirantem: cum intueor flentem, sentio ignoscentem. Tu si templū spiritus sancti uiolas, si intra te sacrarium dei deturbas & fœdas, si cū calice Christi de calice dæmoniorum communicas, cōtumelia est, nō religio: iniuria, nō deuotio. Idolorum seruitus & horrenda abominatio, uelle simul Baal famulari & Christo. Abi retro cum saccellis tuis, qui lucris inhias, & mercedes sectaris, qui opulentus in Sion quotidie crapularis, qui in lectis eburneis recubas, & in stratis segmentatis lasciuis, qui uestitis mollibus, & in terra suauiter uiuentium cōuersaris, cuius manus plenæ sunt sanguine, cuius lumbi discincti sunt, & sine balthei discurris ligamine. Nō est tibi pars in sermōe isto, quia quod dei est, aufers deo, & imaginē dei consecras idolo. Pauperes quidem spiritu ad hoc mysterium eligit, & diligit spiritus sanctus, & eorum qui pompatice & gloriose sacris se altaribus ingerūt, obsequia detestatur. Ozias licet rex ob præsumptionē lepra percussus, à sanctuarij ingressu repellitur, 2.Parali.26
& eius oblatio quasi sordida refutatur. Incensi odor de immundorū manibus reputatus est pro fœtore, & iram nō gratiam præsumptio meruit, quia contra fas rem usurpans illicitā, temerarie in sancta conscendit. Sed & propter malignantiū insolentiam altare suū deus repellit, & sanctificationibus maledicit, odit sabbata, abominatur solennia, odoramenta fœtent, displicet holocausta. In his omnibus laborare se dicit deus, nec esse uoluntatē suam in ministris impuris, indignatiōe districta testatur. Sed hierarcha pius quē spiritus sanctus compungit, excitat, inhabitat, & sanctificat, eleuatione manuum crucis mysteriū repræsentans, cōfidenter orat pro sua & populi ignorantia, recolens pudibundi & contriti animi cōfessione, quod aliquādo præualente aduersum se peccato fuerit derelictus, iuxta illud quod Dauid plorans ait. Auertisti faciem tuam à me, & factus sum cōturbatus. Et dominus Psal.29
per Esaiam: Ad tempus in modico derelinquā te, uerecundatur fateri, & tamen fatetur iuuentutis delicta. Sed accusatrici cōscientiæ necesse est coram Esa.54
iudice respondere, nec potest ibi esse ullum diffugiū, ubi ipsa testis est quæ accusat, & nihil ei potest esse occultū qui iudicat. Sed ubi cū iudice agit qui iudicatur, & ipse in partē accusatoris transiens, etiā in sua proscriptione sententiam approbat condemnantis, experitur clementiam saluatoris, & lætabundus canit: Domine in uoluntate tua præstitisti decori meo uirtutem. Et iterum per Esaiam audit: In miserationibus magnis cōgregabo te. Sed & in

eodem articulo temporis cum iam anima festinet ad exitũ, & egrediens ad labia expirãtis emerserit, pœnitentiã clementissimi dei benignitas nõ asper-natur, nec serũ est quod uerũ, nec irremissibile quod uoluntariũ, & quæcũq; necessitas cogat ad pœnitudinẽ, nec quantitas criminis, nec breuitas tẽporis, nec horæ extremitas, nec uitæ enormitas, si uera cõtritio, si pura fuerit uolu-ptatũ mutatio, excludit à uenia, sed in amplitudine sinus sui mater charitas prodigos suscipit reuertẽtes, & uelit nolit Nouatus hæreticus, omni tẽpore dei gratia recipit pœnitentes. Ipse dominus noster derelictorũ personã ge-rens in cruce, se queritur derelictũ, & ne desperarent etiã in ultimis constitu-ti, festinans in adiutoriũ illico adest, & re in arcto posita non differt benefi-cium, sed repente indulgentiæ celeris documentũ eiusdẽ statuit & exemplũ, latroni inquiens: Hodie mecũ eris in paradiso. Latrociniũ damnationẽ me-ruerat & suppliciũ, sed cor contritum pœnã mutauit in martyriũ, & sangui-nem in baptismum. In momento impietas religionẽ, crudelitas induit pie-tatem, & statim cõsummatus ciuis sanctorũ & domesticus dei permissus est in regnum reconciliationis humanę, priuilegiũ secũ ferens ad superos, quod deo patri tantæ legationis fungens honore, in seipso scripturæ huius experi mentũ continens, libero & securo aditu penetrans, præsentauit. Quid tu do mine amplius Stephano contulisti? quid amplius ille obtinuit dilectus tu-us, qui supra pectus tuum in cœna recubuit? quid amplius Pauli meruere sudores? quid labores sanctorum? quid tot annorum tormenta? quid mar-tyrum plagæ? Vna hora huic collatũ est præmium, ad quod illi per tot di-scrimina peruenerunt. Sic tu domine armentarios statim facis prophetas, opiliones reges, teloniarios apostolos, piscatores doctores. Neque ab his quos sanas, lente languor abscedit, sed illico quẽ restituis ex integro, cõuale-scit, quia consummatum est quod facis, & perfectũ quod largiris. Hanc dei gratiam recolens, qui de sacro calice bibit amplius sitit, & ad deũ uiuum eri-gens desideriũ, ita singulari fame illo uno appetitu tenetur, ut deinceps fel-lea peccatorum horreat pocula, & omnis sapor delectamentorũ carnalium sit ei quasi rancidum radensq; palatũ acutæ mordacitatis acetũ. Ad hęc in-ter sacra mysteria ad gratiarũ actiones conuertitur, & inclinato capite, mun dicia cordis adepta, se intelligens consummatum, restitutus peccator sancti-ficatam deo animã quasi depositum custoditũ fideliter reddit, & deinceps cum Paulo gloriatur & lætatur dicens: Viuo iam non ego, uiuit uero in me Christus. Hæc in Christi cõmemoratione retractantur à fidelibus, & defe-catis animis carnis eius edulium nõ est horrori, sed honori, potuq; sancti & sanctificantis sanguinis spiritus delectatur. Hæc quoties agimus, nõ dentes ad mordendum acuimus, sed fide syncera panem sanctũ frangimus & par-timur, dum quod diuinum, & quod humanum est, distinguimus & separa mus, itemq; simul separata iungentes unum deum & hominem fatemur.

Dei gratia & charitas oẽs recipit

Luc. 23

Gal. 2

Sed

Sed & nosipsi corpus eius effecti, sacramento & re sacramenti capiti nostro connectimur & unimur, singuli alter alterius membra, ministeriũ dilectionis ꝓ inuicẽ exhibentes, cõmunicamus charitate, participamus solicitudine, eundem cibũ manducantes, & eundẽ potũ bibentes qui de petra spirituali profluit & emanat, qui cibus & potus est dominus noster Iesus Christus.

SERMO DE ABLVTIONE PEDVM.

Iam sacramenta corporis sui apostolis dominus distribuerat, iam exierat Iudas, cum repente de mensa surgens, linteo se pręcinxit, & ad genua Petri lauaturus pedes eius, ipse genibus flexis dominus seruo consummatæ humilitatis obtulit famulatũ. Et ne quid consummationi doctrinæ deesset, inter fixa & immobilia præcepta, & ea quæ moueri possunt & repeti, distinctionẽ posuit, ut cæteris immutabiliter semel statutis, ultima lauacri species, quotidianis expiationibus cõmodata cõmendaretur fidelibus. Et sicut lex per singulas offensiones propria sacrificia requirebat, unũ figeretur fidei Christianæ remediũ, ad quod curreret, quoties se cognosceret offendisse. Quod quidẽ Petro nondum fuerat reuelatum, quippe qui huius traditionis nondũ audierat disciplinã. Docetur ergo quæ sit baptismi & aliorum sacramentorum stabilitas, & quantũ ad expiationẽ proficiat humilis pietas & pia humilitas, & quomodo omni tempore prosequenda & repetenda sit ablutio pedum, per quã recte cognitam & intellectam, adhærentes animæ sordes quotidiana satisfactione lauantur. Nam baptismum repeti, ecclesiasticæ prohibent regulæ, & semel sanctificatis nulla deinceps manus iterum consecrans præsumit accedere. Nemo sacros ordines semel datos iterum renouat, nemo sacro oleo lita iterum linit aut consecrat, nemo impositioni manuum uel ministerijs derogat sacerdotum, quia contumelia esset spiritus sancti si euacuari posset quod ille sanctificat, uel aliena sanctificatio emendaret quod ille semel statuit & confirmat. Ipse summus sacerdos sui est sacramẽti institutor & autor, in cęteris homines spiritum sanctum habuere doctorem, & sicut par est spiritui sancto & Christo diuinitas, ita in suis institutis æqua est autoritas & potestas, nec minus ratum est quod dictante spiritu sancto apostoli tradiderunt, quàm quod ipse tradidit, & in sui cõmemorationem fieri præcepit. Manet singulis propria dignitas, & uniformis in suo genere stat actio omniũ, nihil addi, nihil subtrahi, nihil potest corrigi uel mutari. Ornata & honorata erat ecclesia quasi paradisus, in amplitudinis suæ umbilico fontẽ continens gratię singularis, flumina creans in uitam æternam salientia, uiuã habens originem & decursum perennem. Hinc egredientia quatuor euangelij flumina per uniuersum mundum secum regenerationis euehunt lauacrum, & de abdito & secretissimo spiritus sancti munere huius gratiæ liquor emanat, sic lauãs quos parentalis labes infecerat, ut nec actualis, nec originalis macula aliqua

Ioan. 13

Christi humilitas

Sacramenta quæ non iterantur.

Subindicat baptismi sacramentũ à Christo institutum, & alia quædam ab apostolicis uiris.

Originalis macula baptismo abluitur

sui post ablutionem illã uestigia derelinquat. Præteritis lotis uita deinceps arbitrio est proprio deducēda, ita tamen ut actualibus aliquando recrudescentibus iam nō imputentur originalia, nec propter illa damnationi obnoxius sit cui semel illa sunt in baptismo indulta. In originalibus enim corruptio naturæ abijci & exterminari meruerat, sed quia non erat uoluntas in culpa, prouidit deus generali damnationi remediũ, & suæ sententiã iustitiæ temperauit, hæreditarium onus à sobole remouens, & misericorditer ablutione & unctione medicinali corruptionis primitiuæ fermentũ expurgãs. Sed in eos qui post indulgentiæ huius gratiã uoluntarij per peccata euagati sunt, quia proprio abutuntur arbitrio, & uoluntate nō necessitate ducũtur, indignatio & ira nō immerito redit, nec in morte Christi aliquis eis superest quæstus, sed iustissime eos beneficia cōtempta condemnant. Nunc cōtemptũ suũ nō statim ulciscitur deus, nec per singulas offensas iudicantis ira discurrit, nec obstruxit fonti misericordiæ suæ ostia meatusq́ multiplices, sed obuiat fugientibus & cogit regredi desperatos, ostendens eis pœnitentiæ uiã qua nulla latior inuenitur, & reuersis dat ut iterũ eis possint sacramēta iniuriata prodesse, quorum si pœnitentia nō subesset, nullo modo deinceps experiri possent effectũ. Propter hoc benignissime domine pedes lauas discipulis, quia post baptismum & eucharistiam quæ sui reuerentia nō patitur iterari, aliud lauacrum procurasti quod nunquam debeat intermitti, tamē ipse quod doces facis, ut quanti quæstus hoc opus sit ex tua bonitate discamus, & inclinata ad pedes nostros altitudine tua, stans aduersus proximos & erigens se contra deum confundatur superbia hominum, & ad humilitatem dei nouerit de se humilia sapere lutum. Pauent discipuli, nec audēt obloqui, & quasi ecstasis teneat eos, uel mens aliàs rapta peregrinetur, nec magistro resistere, neque quid hoc sit, uel cur fiat inquirũt. Solus Petrus sciens quia perhibuerat ei testimoniũ quod filius dei uiui esset, & quia uerba uitæ æternæ haberet, iudicans apud se indignum & incōueniens sanctũ sanctorũ flectere genua ad pedes peccatorum, neutiquam, inquit, tu mihi pedes abluis, & huius humilitatis sustinere obsequium nō est nostrum, qui adorare debemus in loco ubi stant pedes tui, & satis est nobis quod sicut catuli de mēsæ tuæ reliquijs mãducamus, hoc in muliere peccatrice aliquãdo passus es, nec dedignatus es in mensa solenni multis conuescentibus infamis personæ suscipere famulatũ, cuius deuotio usa est ibi capillis pro linteo, oculis pro catino, lachrymis pro baptismo, tetigit, lauit, & unxit unguento. Mactata intrinsecus anima proprium in sancta sanguinē intulit, singula suũ præbuere ministeriũ, cor contritũ erupit in lachrymas, fides lauit, charitas unxit. Hæc multa in cōspectu tuo cōgerēs holocausta, de fonte cordis fletus hausit quos protulit: de pœnitētiæ pixide unguēta quæ obtulit, caputq́ pro suppedaneo strauit, crinibus circũfusis pedes sacros inuoluit & tersit. Nihil sibi de se retinēs, totã se tibi de

uouit,

uouit, & tu affectũ potius ꝗ factum attendens, ungebas ungentem, ablue bas lauantem, tergebas intrinsecus pœnitentem. Superbo oculo Simon leprosus hanc clemẽtiæ tuæ diligentiã nõ poterat intueri, sed moleste ferebat quod tangi se ab huiusmodi persona dominus sustinebat. Qui si lepræ suæ te attenderet mundatorẽ, nõ dedignaretur si de plenitudine gratiæ tuæ alij accipiunt, si lauas immundos, si iustificas impios, si reuocas exules & abiectos: Honor tuus deus iudiciũ diligit, & æquũ est ut omnis terra adoret te, & in nomine tuo omne genu flectatur, uerũ quod tu ante figmentum tuũ curuaris, quod seruis pedes abluis, nõ competit maiestati. Habebat in excusatione sua zelum dei Petrus, sed nõ secundũ scientiam, & tolerabile aliquo modo uideretur quod humilitas suggerebat, si non obstinatio resistere præceptori niteretur. Non lauabis, inquit, mihi pedes in æternũ. Ego si oportue rit me mori tecum, paratus sum. Hoc enim debeo, hoc amplector. Pro te libenter ceruicem porrigo percussori, sed deum meum & dominum meũ ad pedes meos prostratũ nõ patior, nõ audeo sustinere. Simili modo & Ioannes uenienti domino ad baptismum tentauit resistere, sed mansuetius increpatus illico obediuit, & quia super hoc etiam responsum acceperat, licet territus acquieuit. Sed differentiam causæ huius Petrus intelligens, lauare magistrum & obsequi ei tolerabile iudicabat. Lauari aũt ab eo & tantã humilitatis eius pati deiectionem, ita uidebatur indignũ ut omnino cogi nõ posset, nisi interminatio periculosissima coarctaret. Ait ei dominus: Nisi lauero te, nõ habebis partem mecum. Paulatim mysterij huius declaratur necessitas, quam conditio proposita ineuitabilem reddit, & si cũ Christo aliter partẽ habere non possumus, nisi ipse pedes nostros abluat, quandoquidem sic arctatur consensus, lauet, & tergat, & sacramenti huius nobis uirtutem exponat. Supra diximus semel lotos baptismate eodem lauacro ulterius nõ egere, sed hoc lauacrum quotidianis est excessibus institutum, & iugis retractatio usq; ad nouissima ueniẽs, omnia debet opera & cogitatus singulos perscrutari, & affectus per uitia discurrentes, uagam instabilemq; animam per inania euehentes corrigere & lauare, nec quicꝗ in uita prætermittere indiscussum, quod gemitibus & suspirijs nõ fuerit expiatum. Hoc cum dominus suos usq; in finem discipulos dilexisset, in fine statuit, & dixit neminẽ posse habere perfectam ablutionem, nisi hac solicitudine muniatur. Mandatũ igitur simul & exemplũ complexus est, ut hoc exemplo instructi, nõ dedignarentur in alterutrum agere, quod actum est à magistro, & mãdato posteris religionis autoritas firmaretur. Vnde & subiũgit: Si ego dominus & magister laui uestros pedes, & uos debetis alter alterius lauare pedes. Nõ erubescat seruus, si facere iubetur quod prius fecit dominus, nec difficile nobis esse debet, si sicut ille nobis donauit, & nos inuicẽ cõdonamus, quia alter alterius onera cõportantes sic legem Christi implemus. Quoties igitur cohortamur

Ioan. 13

pusilla-

pusillanimes, & his qui Pharaoni in luto & latere famulati sunt persuade-mus, ut exeant de Ægypto: quoties cum infirmis infirmamur, & cũ his qui scandalum ferunt urimur: quoties cum afflictis gemimus, toties inhærẽs lutum peccatorum qua possumus solicitudine lauamus, nõ quod nostra ablutio ex nobis sufficiat, nisi ad lauandũ omni tempore nos pius magister accedat. In hoc se periculo fluctuantẽ laborans anima in Canticis canticorũ

Canti. 5 cõqueritur: Laui, inquit, pedes meos quomodo inquinabo illos? Quod ablutum est, timet iterum inquinare, sed in uia lutulenta uix aliquid solidũ ubi pedem figat inuenit, & in quibus sæpe prouoluta est, paludum inquinamẽta formidat. Clementissime magister quoties ego doctrinæ tuæ trãsgressus sum regulas, quoties edicta tua domine sancte contempsi: & cũ diceres mihi, reuertere, non sum reuersus: cum minareris, nõ timui: cum bonus esses & lenis, exasperans fui, ultra septuagies septies in cœlũ & coram te peccaui, qs tot sordes abluet? quis abradet stercora cõglobata? Quicquid dicat Petrus, necesse est ut ipse nos abluas, neq; enim lauare nos possumus, sed in omnibus quæ agimus indulgentiæ tuæ lauacro indigemus. Ad mensæ tuæ participationem Iudas proditor est admissus, sed ab hoc lauacro salutari exclusus, lauari in fine non potuit, quia apostolatus sui honorem detestabili cupiditate fœdauit. Quia uero apud te fons uitæ est & miserationũ quæ à seculo sunt profunditas infinita, quos abluisti baptismo, quos lauasti sanguine tuo, quos semper lauas quotidiana peccata donando, transfer à paludibus seculi huius, & luto uitæ præsentis ad purgatissimũ gloriæ tuæ regnum, ubi nec scabies ulla, nec lippitudo, ubi nemo fluxũ sanguinis patiens, nemo immundus, ubi nullo amplius opus est lauacro, configurato corpori claritatis tuæ corpore nostro, secundũ promissa tua, necesse est ut impleas, & qui incepisti in nobis opus bonũ perficias solidesq; per Christũ dñm nostrum.

DE VNCTIONE CHRISMATIS ET ALIIS SACRAMENTIS.

Dies ista multiplicibus mysterijs honoratur. Hac die primũ commendata est nobis fractio panis, & mensa ecclesiæ panem angelorum hominibus proposuit ad manducandũ. Hodie Christus pedes lauit apostolis, & hoc solenni deuotione omni tempore agendũ instituit. Hodie in ecclesia cum cæteris unctionibus ad populum acquisitionis sanctificandũ, in participationẽ dignitatis & nominis, sacrum chrisma cõficitur, in quo mixtum oleo balsamũ regiæ & sacerdotalis gloriæ exprimit unitatem, quibus dignitatibus initiandis, diuinitus est unctio instituta. Hodie reconciliãtur ecclesiæ peccatores, & eiecti foras ad matris ubera reducũtur, & exclusi à cœtu sanctorũ, ad cõmunionem qua caruerant reuertũtur. Hodie patẽt carceres, & damnati libertate donãtur. Seueritate deposita hodie iudices mãsuescunt, & undiq; coniugata pietatis negocia, quasi abortiuas traditiones antiquas sepeliunt, & Christianæ religionis

partu

parturiũt nouitatem. Mortuus quippe eſt Moyſes, & ueteris literæ putrue-runt ænigmata, à facie noui olei deſiccatæ ſunt unctiones antiquæ, tota ueteris inſtrumenti incompacta eſt ſtrues, tabernaculum demolitum, arca ab Allophylis capta, totus templi decor ad Aſſyrios eſt tranſlatus. Neq; enim decebat ut Chriſtiana religio ornamentis uiſibilibus occupata in manufactis delectaretur, ſed ipſa tabernaculi conſumptio & templi ruina, & ſancta in rapinam expoſita, excellentioris gloriæ intimarent ſtabilitatem, & manētia in perpetuum ſacramenta, cultores ſuos ad intuitum inuiſibiliũ informarent, & abſtractum à corporalibus deſiderium noſtrum, cœleſtis templi cõcupiſceret & ambiret decorē, cuius nec antiquatur, nec ſeneſcit religio, in quo lucerna inextinguibilis ſine fine coruſcat, ubi ſanguis animalium non infertur in ſancta, nec ſunt hæreditariæ ſucceſſiones pontificum, uel uni Leuiticæ tribui miniſteria aſſignata, ſed de omni tribu & gēte & lingua, quos dignos & idoneos diuina probat electio ſecundum uitæ non generis meritum ſtatuit ſacerdotes, quibus calicem ſanguinis ſui inexhauſtæ plenitudinis abundantia ſemper refertum, cõſeruandum tradidit & erogandũ, cuius aſperſione & communionē intus & extra corda & corpora mundarentur. Hodie ut diximus unguentum ad ſanctificationē paratur, cuius fragrantia adoleſcentulæ & nouellæ animæ accedentes ad fidem illectæ delectantur, & exinanitionis eius ſuauitate delibutæ diligunt, & ſequũtur aromatum largitorē, & uſq; ad regis accubitum ſpiramine illo trahuntur, & poſt odorem illũ ubiq; deſiderio ſancto perurgente ſitibundæ diſcurrunt. Nihil hoc oleum cõmune habet cũ liquoribus qui ex quorundam fructuũ pinguedine exprimuntur, nec uis eius eſt ex craſſitudine penetratiua, quæ ſecundũ quaſdam naturales rationes emollit & temperat ſpiſſamenta humorum quos ſolet intrinſecus aſtringere ſiccitas aliqua, uel corruptio conglobare. Non hæc medēdis corporibus eſt unctio inſtituta, quia ſanctificatis elementis iam non propria natura præbet effectum, ſed uirtus diuina potētius operatur, ſed adeſt ueritas ſigno, & ſpiritus ſacramento, ut & ipſis rerum efficientijs gratiæ dignitas pateat, & interiori homini quanta ex his detur autoritas deiformi conuerſatione & cœleſtibus moribus innoteſcat. Hoc oleo antiquitus ſacerdotes ſacrabantur & reges, & ipſi altarium lapides delibuti, ſpiritualem intelligi uolebant ſacris myſterijs ineſſe pinguedinem. Et ſicut oleum * fluentis & humidis quibuſlibet ſupetfertur, ita excellētia ſacerdotalis & regiæ dignitatis ſecundum formam dei & Chriſti ſub ſe omnia cõtinens, regimen & munimen tam actiuæ, quàm contemplatiuæ uitæ obtinet, & ex hoc humore conſtat deſcendere omnes gratiarum diuiſiones, quas ſpiritus ſanctus prout uult, ſingulis diſtribuit & largitur. Ex huius unctionis beneficio & ſapientia nobis & intellectus diuinitus datur, conſilium & fortitudo cœlitus illabitur, ſcientia, & pietas, & timor inſpirationibus ſupernis infunditur.

Fluitat, opinor.

Chriſmatis beneficia

Hoc

Hoc oleo uncti cum spiritualibus nequitijs colluctamur, nec fœtoribus spu
4.Reg.4 rijs imbui possumus, qui balsami spiritualis odore fragramus. Hoc oleū à
3.Reg.17 creditorum usuris sub Helisæo propheta mulierem pauperculam liberauit.
Gen.31 Hoc Heliæ tempore Sareptanam pauit, nec lecythus trina effusione defe-
cit. Hoc oleo Iacob lapidē quem supposuerat capiti unxit, & familiari man-
dato eruditus inter sacramēta ascensionum & descensionū, & discursus an-
gelicos innixum scalæ sublimi uidens deum, quid uirtutis hæc haberet un-
Exod.29 ctio, intellexit. Moyses hoc oleo tabernaculum & sacra uasa perunxit, & su-
per caput Aaron tanta abundantia fudit ut usq; in barbam eius descende-
1.Reg.10 ret, & super oram ueſtimēti manaret. Samuel quoq; ad reges initiandos si-
ne oleo non accedit, & usq; ad defectum & reprobationem carnalium cere-
moniarum in populo illo huiusmodi perseuerauit traditio, sed uasis Iudai-
cis deficientibus defecit gratia & stetit oleum. Impletis uasis propheticis &
sanctis regibus ad patres appositis, in apostasiam & discolatū uersum in-
stabile uulgus, in se non retinuit locum quem posset spiritus sanctus inhabi
tare, & uasa amurca plena nō suscepere liquorem, steteruntq; in summo fe-
ces, quæ longo situ induruere, & ubi domicilium religionis fuerat, sterquili-
nium peccati computruit. Nec tamen cessantibus his quæ ritu antiquo ino
leuerāt, cum iam in populo Christiano circumcisio uideretur damnabilis, &
sacrificia idololatriæ imputarentur, unctionis mysteriū religio Christiana
contempsit, sed cæteris generali sanctorum consensu damnatis non solū in
regibus & sacerdotibus unctionis honor permansit, sed in omnē populum
Christus à chrismate dictus. catholicum effusa est huius gratiæ plenitudo. Et sicut Christus à chrismate
dictus est, eo quod singularis excellentiæ oleo unxerit eum deus, ita & parti
cipes eius quotquot sunt, cōsortes sint tam unctionis quàm nominis, & di-
cantur à Christo Christiani, ut sint sui Christo duce rectores & duces, & of-
ferant deo quotidianum sacrificium, ordinati à deo sanctimoniæ sacerdo-
tes. Nec immerito huic diei assignata est tāti operis causa, & ex hoc sacramē
ta hæc obtinuere initium, quo hodie in sacramento calicis Christi & ecclesiæ
unitas, in lauacro pedum concors societas, & donās inuicem charitas & sub-
iecta humilitas, in unctione Christiani nominis dignitas & excellentiæ spi-
ritualis proprie data est & confirmata filijs adoptionis perpes autoritas &
dignitas perseuerans. Dedit itaq; dominus noster in mensa, in qua ultimū
cum apostolis participauit cōuiuium, proprijs manibus panem & uinū, in
cruce uero manibus militum corpus tradidit uulnerandum, ut in apostolis
secretius impressa syncera ueritas, & uera synceritas exponeret gētibus, quo
modo uinum & panis caro esset & sanguis, & quibus rationibus causæ effe
ctibus conuenirent, & diuersa nomina uel species ad unam reducerentur
essentiam, & significantia & significata eisdē uocabulis censerentur. His gra
tiæ supernæ priuilegijs esu sanctificati panis refecti, loti, & uncti, non eam
quam

quam amiſerant,ſed ampliorē & digniorem recuperāt libertatē:& eiecti de paradiſo nudi,ad lignū uitæ hodie reuertuntur ueſtiti,reddita ſtola & annulo prolato in mediū,& recōciliantur matri eccleſiæ, quos inobediētię malum foras expulerat,& cherubim flammeū gladiū ab introitu tranquilli ſtatus & innocuæ conuerſationis amouit.Hodie in terra maledicta relictis raſtris & graui uomerū pondere,& ſtimulis fatigatorū boum cruore perfuſis, deterſo ſudore uultus exuſti caloribus ad paternā domū exules reducūtur, & egreſſus obuiā reuertenti filio lætabūdus pater clementiā improperio nō corrumpit,nec indulgentiā fœdat cōuicijs,ſed bonitatis ſuę honorat magnificentiā,& hilaritate magnificat largitatē.Reſonant in ſuſceptione huius ſolennis muſica inſtrumenta, & cōmunis iubilatio pari cōſonantia patri miſericordiarū gratias agit,cuius imperio antiquā prædā euomūt inferi, ligantur dæmones,& diruptis ferreis nexibus diu quaſſati liberi reuertūtur.Hæc dies nocti illi contigua eſt,qua abſolutionis noſtræ negocium dominus inchoauit:qua à principibus ſacerdotum ad Romanum præſidem ductus iudex omniū ſuſtinuit iudicari:paſſus eſt rex illudi,& uita occidi,deſcendēſq; ad inferos captiuā ab antiquo captiuitatē reduxit: hoc eccleſiæ ſuæ hodierna traditione exemplum relinquens, ut fieret in eccleſia abſolutio peccatorum,& hæreditati redderentur eiecti,& præcedentibus beneficijs quæ ſupra enumerauimus libertate donarentur pœnitentes,qui ſecundum merita,niſi gratia ſubueniret,fuerant condemnati.Et omnino conuenit,ut eo tempore quo Chriſtus captiuos eduxit ab inferis, reconciliati peccatores ad eccleſiā reducantur:& quo confracta ſunt infernalis repagula carceris,iudiciaria ſeueritas manſueſcat:& quo ab infernalibus tormentis ceſſatum eſt,humana ſupplicia crudelitatis horrorem deponant.

DE PASSIONE CHRISTI.

Domine audiui auditū tuū & timui. Terruit me cum appropinquaret traditor Iudas,& immineret paſſionis hora,quod dixiſti ad patrē:Pater ſi fieri poteſt,tranſeat à me calix iſte.Et triſtē te uſq; ad mortē,præ nimia anxietate ſanguineo ſudore perfuſus corā apoſtolis es profeſſus. Audiēs hæc ego expaui.Quis em̄ nō timeat, ſi timet ille,quē omnia timēt:ſi pauet ille,cui omne genu curuatur: ſi ille qui mors eſt mortis,& morſus inferni morte propinquāte pertimeſcit? Nōnne ad hoc ueneras,& ita futurū ipſe prædixeras? Nōnne hoc & ſigna & oracula & uaticinia prophetarū à mundi initio cōclamarunt? Si uoluntarie obediſti patri,& nō te ut patereris coëgit neceſſitas, quid quereris, quid cauſaris? Nōnne tu docueras & inſtruxeras fideles tuos,ut nō timerēt eos qui corpus occidunt:quia uſq; ad animā tyrānica uiolētia nō attingit? Sed metus ille infirmitatis humanæ cōmunem exprimebat affectū, & generalitatem omniū in carne uiuentiū hoc dolore urgeri,& diſſolutionē corporeę ſpiritua

Abac.3 *Matt.26*

lisq; naturæ hac moleſtia non poſſe carere, & hanc pœnam uniuerſæ ſuc/ ceſſioni Adam ſine exceptione impoſitam,ut difficultas extremi tranſitus timeretur.Et hæc quidem moleſtia in eos,qui dei iudicio rationem redditu/ ri occurrunt,non immerito cadit:qui de eo quod beneficio uitæ & rationis, & reliquorum largitate munerum abuſi ſunt, accuſante conſcientia redargu ti,examen illud in quo nullum eſt ſubterfugium timent:& ipſa auulſio ſpiri tus carnis teneritudinem dirumpit & lædit: hanc nemo anxietatem euaſit, & nemo egrediēte anima ſine amaritudine expirauit.Sed tu domine,qui iu/ dex es omnium,qui poteſtatiue ponis animā tuam,& poteſtatiue reſumis: nec pœna te ex neceſſitate perſequitur,nec formidabilis patris tibi poteſt eſ ſe conſpectus,quid anxiaris?quid tremebūdus ad orationē diſcurris?Dor/ mitantibus apoſtolis peruigil proditorē expectas,nec tamē te abſcōdis, ſed obuius in aduentū eorum procedis,qui te ligare ueniunt,& trahere ad Pila ti tribunal,quos Iudas ſignifer inſtructa malignitate præcedit. Audiui dñe auditū tuum & expaui,dum quæris á quærentibus quid quærant,cum no/ ueris quod te quærant,Et dixiſti eis te eſſe Ieſum Nazarenum.Inuaſit ilico timor tuus eos,quos tu timueras,& ꝓſtrati ſolo iacuere exanimes,& arma/ tam cohortem uox unius hominis terruit,& latens in humanitate omnipo/ tentia te diſcipulis pauidum coram perſecutoribus terribilē exhibebat,Sed ut fieret uoluntas patris,& ſacrificiū carnis à timore & triſtitia inchoaret ſub erant uictimæ deſolatorij carbones,quos obedientiæ liquefactus adeps ex/ tinxit:& cum traheret̃ uinctus ad præſidem,nō ſupplicauit apparitoribus. ſed Petri cōpeſcuit zelum:nec gladiorum paſſus eſt adhiberi ſuffragia,imò & Herodis & Pilati contempſit faſtigia:nec potuit altitudo poteſtatum ex/ torquere ad interrogata reſponſum.Iam poſtpoſito timore quaſi utens po/ tentiori autoritate inter ſputamenta & colaphos & reliqua ludibria patien/ tia & manſuetudine ueſanas perſecutorum mentes conturbat:& in eo quod inter iniurias & conuicia ſe malitia Iudaica ſentit contemptam uehementi/ us exacerbatur: & de impietate & malicia ſuauitas pietasq; Chriſti trium/ phat.Fruſtra funeſtas iudex manus in prætorio abluis, à ſanguine domini te profitens innocētem,Tuipſe cauſam mortis cum diligenter inquiſieris, te non inueniſſe in eo fateris,ipſa coniunx tua nihil tibi & iuſto huic eſſe man dauerat, quod utiq; per os eius dæmonia imminere ſibi iudicium ſententia teſtabātur:non excuſas,ſed accuſas:cauſam tibi facis cum Iudeis cōmunem Illi ſe proditione,tu parricidio te cōdemnas.Illi lingua,tu ferro occidis, tam te quàm illos inauditæ crudelitatis ſcelus inuoluit. Veniet anima tua in ma nus iudicis quem condemnas,fractiſq; tribunalibus tuis iudicaberis,& de/ mergeris in profundum inferni, eruntq; tibi & Iudæ ſcelerato in tenebris & gehennalibus flammis pœnæ irremediales,inconſumptibiles ignes,do/ lores perpetui,& tormenta æterna.Et quidem filius hominis,ſicut ſcriptum

eſt de

est de illo, uadit: qui damnatus est, ut liberaret damnatos: doluit, ut sanaret infirmos: timuit, ut faceret securos: opprobria pertulit, ut improperia detrahentium non mouerent electos: deputatus inter impios, quorum alter assumptus, alter reprobatus est, ut daretur exemplum & forma indissolubilis manens in posteros: quia nec in ultimis dei clementia pœnitentes excludit: nec ulla hora sera est, cui compunctio districta occurrit: nec eos qui uitæ suæ quocunq; articulo temporis ueri sunt iudices iterum iudicari: quia cũ iudicis & tortoris uices non parcens peccator assumit, semetipsum persequens dum confessionem confusione honorat: holocausti huius incensio in cõspectu dei ueniam impetrat. Neq; enim bis in idipsum iudicat deus, sed impœnitentes ipse iudicat & damnat: pœnitẽtes uero quia à seipsis suscipit iudicatos, absoluit: neq; iudicio quod pœnitentiæ humanæ seueritas protulit, aliquid iusticia cœlestis apponit. Iudicati sunt Ægyptij, cum in redeũtibus super se maris fluctibus inuoluerentur: iudicati Sodomitæ, cum subuersis eorum urbibus flammis sulphureis cremarentur: sed si in eisdem subuersionibus gemerent pœnitentes, temporali pœnæ æternalis non succederet pœna, sed esset eis pro remedio supplicium, & pro absolutione tormentum: nec contritos corde æternum contereret & aggrauaret iudicium. Sic in cruce latro confitens non tantum indulgentiã meruit, sed Christi familiaris effectus, præmissus est in paradisum, & factus est particeps regni: per confessionem factus collega martyrij. Illi uero blasphemo, quia de domini desperauit potentia, nulla potuit subuenire clementia: nec potuit illi crucis pro desse consortium, cuius malicia non expiabat pœnitentiæ lauacrum. Ascendisti domine palmã, quia illud crucis tuæ lignũ portendebat triumphũ de diabolo uel de principatibus & potestatibus, & nequitijs spiritualibus uictoriam: erantq; in manibus tuis duo cornua, in quibus erat fortitudo tua abscondita: & imperium tuũ super humerum tuum, tu ipse patibuli tui baiulus hærebas ligno quod tuleras, euectionis & passionis anxietates sustinens & labores. Consideraui opera tua & expaui. Clauis sacros pedes terebrantibus fossisq; manibus, de uulnerum anxietate non loqueris, de spinis sacrum caput pungentibus non quereris, sed satagis ut innotescat posteris, quare derelictus à deo uidearis, expositus contumelijs & Iudeorum ludibrijs. Causam mortis in te non esse Pilatus ipse prædixerat, & Caiphas mortẽ tuã pro inimico populo satisfacturã, cum esset anni illius pontifex, prophetauerat. Tu de morte non agis, de opprobrijs non cõtendis: sed hoc uis intelligi, quæ sit causa mortis, quis quæstus, ut utraq; re cognita peccatũ appareat & gratia, & quanti ponderis sit utrunq; rerum probet effectus, cũ originali morti nullũ nisi in Christi morte potuerat esse remediũ: nec reconciliare deo potuit exules & dãnatos quælibet oblatio, nisi sanguinis huius singulare sacrificiũ. Et sine hoc holocausto poterat deus tantũ condonasse

Impœnitentes iudicantur & damnantur

 peccatum

peccatū,ſed facilitas ueniæ laxaret habenas peccatis effrenibus, quæ etiam Chriſti uix cohibent paſſiones, quæ uix ſceleratos animos à uoluptatū fece auellunt. Vulneri ſane tam putrido, & antiquarum cicatricum fœtori non inueniebatur medicamentum conueniens, niſi unguento ſanguinis huius plaga uetus liniretur, & malagmate carnis in cruce extenſæ ſiccarentur uenena, quæ calcaneo primi hominis & omni poſteritati eius ſerpens ille ſeductor antiquus infuderat. Hæc una medela corroſit illas quæ in immenſum excreuerant cicatrices: & uim ſuam concupiſcentiarum perdidit corruptela, & deleta damnationis conſcriptione nouis literis aſſignata eſt, reſtituta libertas, priuilegio dato charta indulgentiæ ſigillo plagæ lateralis firmata. Conſidero opera tua, & admiror te cruci inter damnatos affixum, iam nec triſtem, nec pauidum, ſed ſuppliciorum uictorem eleuatis manibus triumphantē de Amalech, & quaſi ſanctificantē de excelſo plebem & eleuatū in ſublimi, & quaſi cœlo proximū ſuperioribus inferentē conſummati agonis uexillum, & inferioribus erexiſſe ſcalam in patris occurſum. Ibi dolorum & conuiciorū immemor ſubtiliter inueſtigas, & ipſe exponis quare derelictus fueris: indicans anxietates illius querimoniæ uerba eſſe delictorū tuorum, quorum perſonā & cauſam aſſumpſeras, intantum ut per Moyſen & per Apoſtolū ſuſtineres uocari peccatum & maledictū pro ſimilitudine pœnę, non culpæ: quod pro eis uoluiſti intelligi, qui deſeri à deo propter peccata meruerant: quorū reconciliationis agebas cauſam, in qua allegator ſubtilis pro ſeruis ſeruilem nō dedignaris accipere perſonā: & intantū infirmis compateris, ut nec crucifigi, nec mori dum illi uiuant, & te patrocinante nō pereant, nec erubeſcas, nec formides, altitudinē tuā derelinquens ad tempus gloriæ tuæ maieſtatem euacuans, ut redeant diſperſi & reſpirēt derelicti. Hæc eſt cauſa quare derelictus ſis, ut colligeret & reuocaret inanitio tua eos qui fuerant derelicti, & qui ſine deo fuerant dum dominaretur eis peccatum, reducti ad iuſticiā conformes Chriſti, & Chriſti efficerētur & dij. Vnde ſcriptum eſt: Ego dixi, dij eſtis. Conſidero dn̄e te in illo patibulo, ubi uidebaris ſine adiutorio, quomodo imperatoria poteſtate latronem præmittis ad regnū: & in cuius aſſumptione iam manifeſte conſtat quantum apud derelictos profeceris, quorū primus iſte gloria & honore coronatus, ipſa die paradiſi ciuis & domeſticus curiæ cœleſtis efficit̄. Impoſſibile quippe erat illā ſanctā animā tuā teneri ab inferis, de qua ipſe ad patrē dicis: Quia nō derelinques animā meā in inferno, nec corrumpi carnē meam in ſepulchro: quia ubi in præſentia illius effractis inferis eſt captiuata captiuitas, præſentata uictrice anima in conſpectu patris, ad corpus ſuum ſine dilatione reuerſa eſt: & appropinquauerunt ſaluti, qui longe erant à ſalute, & inter mortuos liber morti obnoxios perpetua libertate donauit. Conſidero te in cruce de matre ſolicitū, cui uolenti loqui tecū cū euangelizares, negaueras retroactis

diebus

diebus colloquium,& prætuleras matri auditores uerbi,pauperes ſpiritu,di Ioan.19
cens eos tibi eſſe pro matre & fratribus,qui uoluntati patris obtemperant. Nunc materno moueris affectu,& thalamum humanitatis tuæ cubiculario dilecto commendas,& prouides ſedulo benedictæ inter mulieres apoſtolicam clientelam,& obſequium uirginis,uirgini diſcipulo tradis: ut iam non Ioſeph tanti myſterij oneretur præpoſitura, ſed Ioannes: quia iam exigebat ratio,ut coniugij remoueretur opinio:nec ultra pater Chriſti æſtimaretur,qui eatenus uicem patris & coniugis tenuerat. Habebat Ioſeph in hac Chriſti diſpoſitione rationabilem contradictionem,cum alteri commendaretur Maria,ſi ſe cognouiſſet carnalem maritum,ſed quia in ſpiritu actum erat cōiunctionis illius myſterium:paſſus eſt Ioſeph æquanimiter ſibi eum in hoc ſeruitio præponi,quem digniorem ſe iudicabat:& ideo maxime quia magiſtri electio ſic negocium ordinabat. Ad hæc ſacerdotalis autoritas priuilegium in medio proferens,mediator inter nos & patrē oras pro his, qui ad dolorem uulnerum tuorum opprobria addiderunt,& pro inimicis impetras ueniam,ſupplicas & obſecras,ut hæc eis iniquitas dimittatur, & à mor- Matt.27
te tua habeantur innoxij ipſi, qui ſanguinem tuum ſuper ſe & ſuper filios ſuos manere precantur: uſqueadeo excæcati,ut ſcelus ſuum non intelligant, nec odium Chriſti ipſa mors crucifixi extinguat. Sed charitas tua interim ſuſpendit iudicium,& reis ingratisque patientia tua pœnitentiæ prouidet locum,tempusque reſeruat,& differt punire dignos exitio, hæc orans, ut aperiantur oculi eorum,& agnoſcant quæ ſit uirtus crucis, quæ efficientia ſanguinis,quæ magnitudo delicti & doni,gratiæ & peccati. Tanta erat ſpiſſitudo uelaminis,& craſſitudo doctrinæ, qua erant Moyſeos ſcriptura imbuti:ita erāt eorum ſenſus hebetes,& ingenia tenebroſa,ut in uerbis legis nihil diuinū ſaperent:nihil aliud quàm exterioris umbraculi integumenta uiderent,neque ad ſacramentorum ſecreta aliqua intellectus indagine penetrarent. Imò ſi quis eos uellet in ſancta inducere & introducere in arcana profundaque myſteria,impium iudicabant & ſtultum,mel è petra ſugere, & de ſaxo duriſſimo oleum eliquare. Dimiſſum eſt ergo Chriſto orante peccatum,& ex parte maxima cæcitas illuminata eſt, & malignantium perfidia demum credidit & intellexit:& de torculari crucis muſtum expreſſit, accepit & bibit:& in calice quod propinarat Moyſes uinum merum à fecibus ſegregauit.Ecce plus potuit donum quàm delictum, & gratia quàm peccatum: quoniam ex debito damnationis obnoxios gratis ſine ullo merito gratia beneficio pietatis abſoluit, & iudicium imperante Chriſto miſericordiæ dedit locum,& diſtrictionis ſuæ temperamentum iuſticia domino diſponente modeſte ſuſtinuit.Iam uidet Hebræus,& quicunque de ſeruitute Ægyptia ad repromiſſæ patriæ libertatem anhelat: quod ſanguis Chriſti efficacius quàm ſanguis agni illius,quem in Ægypto Iſraël immolauit, con-

trarias abigat poteſtates: cuius hodie tanta eſt autoritas & poteſtas, ut nõ ſolum Iſraëlitica limina muniat, ſed etiã ab his, qui Iſraëlitice nõ uiuunt, ſolum ſacramenti ſignũ repellat dæmonia: & ubicunq; cõſpecta fuerit, terribilis ſit eis ſacri nominis uirtus & ſanguinis nota. Deniq; quicunq; ſint ſacramentorũ miniſtri, qualeſcunq; ſint manus quæ uel mergunt accedentes ad baptiſmũ uel ungunt, qualecunq; pectus, de quo ſacra exeunt uerba, operationis autoritas in figura crucis omnibus ſacramẽtis largitur effectũ, & cuncta peragit nomẽ, quod omnibus nominibus eminet, à ſacramentorũ uicarijs inuocatũ. Et licet indigni ſint qui accipiũt, ſacramentorũ tamen reuerentia & propinquiorem ad deum parat acceſſum: & ubi redierint ad cor, conſtat ablutionis donum, & redit effectus munerum: nec aliâs quæri, aut repeti neceſſe eſt ſalutiferum ſacramentũ. Iam ſanguis tuus domine nõ quærit ultionem, ſanguis tuus lauat crimina, peccata cõdonat. Clamat ſanguis Abel, clamant Sodomorum peccata, & parricidium, & libido digna ſunt ultione: tu olim ultionum deus, modo misereris & parcis his qui offenderũt: ſanas contritos corde, & alligas uulneratos: filio prodigo reuertenti nõ improperas luxum: mulieri adulteræ non opponis proſtibulũ, peccatricis publicæ non recuſas ſeruitium, debenti pecuniam dimittis depoſitum: Iudæis perfidis & dediſti gratiam, & dimiſiſti ſcelus ſcelerum, & peccatorum peccatum. De latere tuo fons egreditur in uitam æternam proſiliens, & de eadem conſubſtãtialiq; origine diuiſis limitibus aqua & ſanguis emanant, ad cõplementum, perfectionemq; totius iuſticiæ, ſacramenta in perpetuum duratura, & fontis illius ubertas perenni lapſu uniuerſam eccleſiam irrigat & fœcundat. Ex hoc fonte non tantum ablutionis primæ, qua initiantur accedentes ad Chriſtum undas haurimus, ſed & compunctionum & lachrymarum perennes effluunt riui, & miſericordiarum ſuauitas, & totius pietatis affectus emanat. Tu domine ſacerdos ſancte, qui in tempore iracundiæ factus es reconciliatio, ſancti huius ſanguinis permanentem plenitudinem reliquiſti, & beneficium huius ſancti liquoris in perpetuum tradidiſti, & cõſtituiſti nobis conſumptibiliter potum uiuificum, crucis ſignum, & mortificationis exemplum. Tu conſummatis omnibus uade ad patrem, & trahe nos poſt te: da nobis in uita pręſenti, ut ſimus ſine angaria baiuli crucis tuę, & comprehendamus cum omnibus ſanctis quid latitudo, quid longitudo, quid ſublimitas, quid profundum huius ligni ſignificet, quo conſpecto non noceat nobis, neq; mordeat coluber ſolitudinis, ſed incolumes per omnia ſequamur te, tecum paruuli ſimus, tecum circuncidamur, tecum baptizemur, tecum ieiunemus, tecum lotis pedibus panem angelorum edamus, tecum crucifixi mundo uiuamus: tecum ſpiritu ſancto repleti, & corpore & ſpiritu in æternum maneamus. Qui uiuis & non ultra morieris in ſecula ſeculorum.

QVæsitis aromatibus ad unguendum dominum Iesum in monumento positum sacræ mulieres communicato consilio conuenerunt,& repertis ibi sine corpore sudarijs, quem non inuenere putauere sublatum. Nam & lapis reuolutus, & uacuum monumentum simplicibus animis coniecturas huiusmodi opponebant, quod corpus strictum linteis nisi translatum esset moueri loco non posset, nec lapis magni ponderis nisi ui humana nullatenus reuolui potuisset: unde & mane uenientes quomodo posset ab ostio monumenti lapis gyrari anxie causabantur. Sed dñs qui inspirauerat ut uenirent, præuenerat uenientes, & egressus de sepulchro uacuũ locum reliquerat, apertoq; ostio ingredi uolentibus liberum dederat aditum:& quasi monebat se aliâs quæri, qui illis angustijs nõ poterat occultari. Flebant igitur sacræ fœminæ, quæ eum cui obsequi uolebant, se perdidisse putabant, & obriguerant mœstitudine, eo quod deuotio sua desiderato frustraretur effectu. Habuerant siquidẽ eũ sicut prophetam non inferiores fide illis discipulis, qui dicebant quod Iesus Nazarenus uir propheta fuerat potens in opere & sermone. Et licet de resurrectione sua ipse tam apostolos quàm reliquos discipulos, in quorũ societate istæ esse meruerant, magister prouidus instruxisset, incusserat tamen omnibus dubietatem & terrorem supplicium crucis & mortis atrocitas: nec tamen ab eorum cordibus auelli poterat dilectio, qua ei adhæserant, & recordatio signorum quæ uiderant, & admiratio doctrinæ quam audierant, & cõuersationis piæ admirabilis sanctitudo qua fuerãt informati. Necdũ firmo gressu ibant, sdd lababat pes dubitantiũ, sed quærebant quẽ amabant, nec maligne desperabant: unde factum est, ut quæstũ inuentionis, dilectionis perseuerantia mereretur. Illæ itaq; primæ uiderunt & cognouerunt quæ ardentius dilexerunt, quæ deuotius quæsierunt, illæ sermocinatæ cũ Christo, certificatæ quod ipse esset qui à mortuis resurrexisset: nunciant Petro & cæteris quod Christus resurgens à mortuis iam non moritur. Euangelizarunt uiuentem, qui mortuus putabatur: nec iam sepulturæ eius odoramentis corporalibus deseruiunt, sed aromatibus firmæ fidei, & certæ spei, & charitatis synceræ regnanti domino famulantur, & uirtutũ fragrãtiã non iudicato præsentant, sed iudici. Lætantur apostoli, quos mundus quasi dehiscens terruerat, & quasi dissolutione elementorum quassaretur omnia præcipiti ruina sterneret, minas horribiles intẽtarat, solidatisq; & compactis cœlestibus & terrenis æterna redemptione inuenta, gratulabundi adorant, quem reliquerant: credunt, nec in aliquo hæsitant: assistunt quantum possunt ei, à quo diffugerant. Quem non fragor ille mundi terreret, quando terra tremuit, sol expalluit, & radios lucis suæ sol cõtenebratus abscondit? Ipsa monumenta lapides sibi superpositos proiecerunt, & indignata superior & inferior plaga tenebris & motibus & scissuris, compassionis suæ & uehementis angustiæ

indicauerunt affectum:nec sustinuit intueri mūdus perfidiæ Iudaicæ scelus, & uisa sunt insensata elementa sensu uti abundātiore q̃ homines, quibus secundum naturam ratio inerat:& crudeliores extitere feris abutentes intellectu,intantum Christi sanguinem sitientes, ut seipsos maledictione æterna damnarent,& in paruulos suos anathematis illius reliquias immobili stabilimento firmarent.Sed ne in eorum scelere diutius immoremur, qui repulsi sunt & destructi in finem,quorum parricidalia uota seruitiū & exterminiū meruerunt,quos cum Dathan & Abiron,quos ob dissensionis flagitiū terra dehiscens uiuos absorbuit,constat in tenebris inferi sigillatos, ne tantarū abominationū recordatio paschalem serenitatē interpolet,circa solennitatis inclytæ gaudia deuotis & alacribus animis insistamus.Neq; enim fas est,ut à nobis aliqua his diebus tristia recitentur: sed sicut filijs Chore datum est ut semper læta canerent & prophetarent,& omnes psalmi eorum attitulati, nominibus gaudia prædicant,nec aliqua minātur aduersa:ita nos ad Christum pertinentes,cuius sanguine cōspersa creditur Adam caluaria, qui sub loco quo crux domini fixa est,humatus traditur ab antiquis, eiusdem sanguinis sanctificati elapsu,lætemur & delectemur in domino.nec iam amatoribus crucis mors magistri sit horrori,neq; pœna sit dolori, nec passio sit pudori,cū hæc omnia uitæ nostræ sint instrumenta:quia mors eius pro peccatis nostris sacrificium fuit,& pœna crucis excessibus pœna dignis occurrit, labor eius onera nostra deposuit,dolor eius nos sanauit & damnatio indebita nos à damnatione æterna absoluit.Et si quid confusionis uisa est in tēpore illo pati sancta eius humilitas,rerū hodie manifestatur effectu, quod Apostolus ait:stultū huiuscemodi sapientius esse hominibus,& infirmū fortius omni fortitudine,per quod reprobata sapiētia huius mundi & de sapiētibus & potentibus in nomine crucifixi pauperes spiritu potentissime triumpharunt.Cantemus igitur domino,gloriose enim honorificatus est. Liber populus egreditur de Ægypto,Moyse duce,mare fit peruium, columna flāmea nocte coruscans,Israëliticum antecedit exercitum: stat à dextra & leua mare suspensum,deficcato luto profundi,inoffensum abyssus dat trāsitum: & egresso populo dei,Pharaonem cū populo suo repentina mole illapsum pelagus intercludit.Iam præcesserat agnus,quē Israël in Ægypto immolarat,cuius sanguine limina rubricata percussor angelus non est ausus attingere:nec exterminatoris gladium populus formidabat, cui & de spiritualibus nequitijs parabat uictoriam,illud sine macula sacrificium & mare diuisum,& totum Ægypti robur extinctum. Primum illud antiquum pascha his miraculis coruscauit,& excluso fermento,præceptum est ut horum dierum celebritas ageretur in azymis:nec solennitatis huius gaudia seruilibus operibus fuscarentur,nec omnino aliqua tantæ synceritatis gloriam malignitas inquinaret.Certa data est ex lege distinctio, quæ esset paschalis oblatio,

Nume.16

Hiero.ridet hāc fabulā.

latio,

ſatio,& tēpus,& locus,& modus,quando,uel ubi,uel quomodo ſacra debe-
ret hoſtia immolari. Victima,agnus,locus,una p ſingulas familias domus:
caro nō elixa,ſed aſſa,hora ueſpertina.Hæc cum eo tēpore fierent in figura,
quod nos in ueritate agimus,typice loquebātur: & dirupto in Chriſti mor-
te tēpli uelamine,uerus agnus ſolus inter filios hominum ſine macula Chri
ſtus ætate ultima,in qua mundi ueſperaſcit cōditio,ab una populi Chriſtia-
ni familia in unitate eccleſiæ aſſus in cruce, proiectis foras hæreticorum fer-
mentis,ſynceræ fidei ſolidata cōpagine,incōſumptibiliter edit,credit, & te-
net.Noua & uetera ſub hoc nomine conuenerūt,egredit Iſraël de ſeruitute
Ægypti,exit populus dei de regno diaboli,baptizantur in nube & mari He
bræi,& iam ſpiritu ſancto & ſanguine Chriſti mundatur à peccatis popu-
lus dei:ex diuerſis familijs una fit domus,una fit tribus,unus eſt cibus, ſigni
ficantia & ſignificata,res & ſigna,uirtus inuiſibilis, & inuiſibilia ſacramenta
ſic faciunt unū corpus,ſicut caro & ſpiritus:& quod uidetur,& nomine & uir
tute Chriſti corpus cenſetur.In hac rerū cōuenientia honorificatus eſt Chri-
ſtus,& glorioſæ laudis triumphos lætabunda hodie canit eccleſia,in lapide
angulari cōſocians diſiunctos olim parietes,quos in unum mirabilis artifex
fuſo ſanguine glutinauit:& reprobato diu à malignis fidei fundamēto,cha-
ritatis ſuæ nexibus diuiſas copulauit macerias,& redegit partes in totum,&
multa in unū:& facti ſunt una domus cōfœderati parietes,& ſtabile funda-
mentū.Honorificatus eſt Chriſtus reſurgens à mortuis, uictor mortis,ſpo-
lians inferos,& captiuos præmittens ad ſuperos. Hucuſque per humilitatis
gradus aſcendens,modo gloria & honore coronatus nil mortale, nil paſſi-
bile retinens,impaſſibilitatis & immortalitatis donauit nos gloria, & reſur-
gentes in beatitudine cōſtituit ſempiterna.Reſurrexerunt quidē ante Chri-
ſtum,ſed in nomine & fide eius ſub Helia uiuente in corpore,unus, & Heli-
ſæo uiuo & mortuo,duo qui obierant,ſed ad mortē quā guſtauerant, iterū
redierunt: reſurrexit & Lazarus,& alij nōnulli ad imperiū Chriſti: & aliquo
tēpore beneficio uitæ uſi,iterū ad funera rediere.Res quidem honorabilis &
dominatio poteſtatiua fuit ad corpus exanime ſpiritum reuocare:ſed reſur-
rectionis huius,cuius ſunt in Chriſto primitiæ,incomparabilis eſt dignitas,
quā nec ſequitur corruptela,nec diſſoluit antiquitas,nec aliqua mutabilitas
labefactat.Mirati ſumus in transfiguratiōe,quæ facta eſt in mōte præſen-
tibus apoſtolis Petro & Iacobo & Ioanne,quādo ſicut ſol reſplenduit facies
ſaluatoris,& ueſtimēta eius cādorē omnē exuperātia apoſtolorū hebetaue-
re cōſpectū:ſed momētaneus ille decor imaginē,non ſpeciē:ſimilitudinē, nō
ſubſtantiā:partē,non plenitudinē transformationis mirifice explicauit.Sed
neq; eandē gloriā quā ante oſtēdit apoſtolis,reſurgēs ilico oſtēdit:ſed quod
uidere conſueuerant,hoc uiderunt: & dilata eſt claritatis illius quam nobis
pollicitus eſt,plenitudo quæ in ſe erat perfecta,& à nobis in nobis expecta-
tur

Reſurrectiōis primitiæ in Chriſto.

tur perficiēda lucidior & syncerior, quàm æstimari possit ab aliquo: uel quàm illa etiam claritas intimauerit, cuius primitias in Christo transformato accepimus. Agunt in cœlestibus hæc paschalia gaudia ipsi angelici spiritus, & resurgentis dñi gloriā admirantur, lætantur, & delectantur in eo quod forma serui reuersa sit in formā dei, & exinanitio humilitatis ad depositæ altitudinis redierit maiestatē. Sed & in hoc multiplicata sunt gaudia, quod ab his pro quibus se humiliauerat, tantæ excellentiæ beneficiū dignatus esse commune, & partiri nobis suæ abundantiā uoluit claritatis: ut post resurrectionem corpus nō aggrauet animam, sed sit caro sine mole & pondere, agilis & mobilis, nullis clausa obstaculis, uisu & auditu penetrans omnia, & attingens, quocunque uoluerit sine impedimento discurrens. Inerit resuscitatis corporibus nulli uanitati subiecta libertas: & quæ cogi non possit ad aliquid in nullo laborans, iam à spe educta, re ipsa perfruens, nulla expectatione suspensa, & in pace quietissima confirmata, omnisque expers formidinis in spiritualibus delicijs iugis illa permansio reflorebit. Quàm mirabilis est scientia tua deus, confirmata est super nos, nec possumus ad eā attingere. Hæc sapientiæ tuæ altitudo qui mundū non ex præcedente materia, sed solo uerbi tui condidisti imperio, creaturis uero corporalibus ex mundi essentia dedisti initium, suis incolis singula elementa adornans, hominē quem de mundo fecisti, cunctis in terra & aëre & aquis uiuētibus præficiēs, ita ut suo præposito singula in suo genere ministrarent: tu alijs uitā temporalē, alijs procurasti perpetuā, admirabili ordine quædā mutans & renouans, & præfinito tēpore metā irrationabilibus omnibus præfixisti, & terminū quē transire nō possit, dissolutioni conditio destinata: Homo quia ex cœlesti & terrena materia cōpactus est, uestitus extrinsecus pelle & carnibus, tempus accepit, quo te iubente, redderet terræ quod de terra assumpserat, & ad immaterialem originē reuerteretur spiritus: cuius natura dissolutionis non admittit iniuriā. Corpus putredine & caro uermibus cōsumenda, secundum naturæ suæ rationē æternitatis nō poterant priuilegio perfrui: & quod sibi iure non cōpetebat, à conditore nequibat exigere: neque ulla eorum interrogatio super hoc merebatur respōsum. Sed tu optime domine ultro gratiā uolens dare spiritui, decreuisti clemētius, ut ex societate & cliētela quā reddiderat animæ caro, aliquid ei cōmodi proueniret: & quæ ei uehiculum fuerat & particeps studiorū in recōpensatione ministerij iterum dilecto accolæ cōsociata pudica & pacifica rediret, nullas secū reuehens cōtumelias, quibus deinceps quietis internæ cōcuteret puritatē. Sed & hoc domine ad cumulum beneficij addidisti, ut inter legem carnis & spiritus nulla postmodum esset diuersitas: nec post initum fœdus ulla iterum inter eos recrudescat rebellio, sed per manum tuam reconciliatio ordinata stabilis in perpetuum perseueret. Te igitur iubente, terra fit caro, & expulsa de domo iterum coniugatur uiro, non iam an-

Resuscitatorū libertas

iam ancilla,sed libera:& habitant unius moris in domo murmurationibus consopitis,quas olim compugnantes inter se concupiscentiæ concitabant. Quis domine deus considerare hæc opera tua sufficit,& quis lutum coagulare potest in carnem,quis formare potest in hominem, quis infundere animam,quis reddere uitam,quis dare æternitatem, quis addere felicitatem? Ad hunc prouentum humana laborat creatio: hæc semper fidelium expectatio fuit.Hoc optabat rex ille humilis,qui se nouerat imperfectum,ut adderes conditioni tuæ quod deerat, & perficeres & solidares opus tuū, quod corruptibilitas & mortalitas assidue conuicijs multis solebant affligere, & uarijs opprobrijs cōsueuerant infestare.Tu morti imperas & absorpta eliditur,inanescit corruptio,ubi æger,te medente,sanatur.Gustasti mortem pro filijs hominum,ut qui tecum mortui erant,tecum uiuerent,& participes tribulationum etiam consolatione gauderent. Resurrectio quidem communis est,& ante tribunal Christi necesse est in corpore iustos stare & impios, *Resurrectio cōmunis* dei hoc dictante iusticia, ut pietas & impietas in operatoribus debitis stipendijs donarentur: & qui finem habere contempserunt in malis,infinita clauderentur ultione in pœnis: & qui gloriati sunt in cruce cum crucifixo regnantes beatæ fierent perhennitatis participes. Non sunt participes huius gaudij,quos damnat ambitio:non potest furtiuos habens loculos, paschalibus solennijs interesse. Nihil proditor & uenditor magistri, fermentator prophanus commune habet cum azymis: omnis immundus in anima ad esum huius agni prohibetur accedere. Nulla ad hanc læticiam perfidia recipitur,omnis malignitas excluditur: calciatus pedibus ad euangelizandum peractus,accinctus renibus & sanctimoniæ destinatus, habens baculum in manibus,& festinans ut Ægypti deserat idola,sequens Moysen,nec formidans uiæ discrimina,quisq; purus & syncerus sine fraude homo uerus accedat & edat:& securus quod resurgat, mortem optet,ut attingat ad æterna gaudia,in quibus est uita nostra sursum manens, & nos trahens ad bona cœlestia. Qui uiuit.

SERMO DE ASCENSIONE CHRISTI.

CElebrata in cruce solēni uictoria,cum iam templū corporis sui, quod persecutio Iudæorum effoderat,dominus reparasset,noluit statim ad patrē ascendere,& glorificati corporis præsentiā inferre cœlestibus:sed necessaria dispensatione discipulorū infirmitati cōsulens utiliter distulit,& quadraginta diebus in terra conuersatus, & uisus est sæpe & loquutus cū apostolis,& manducauit & bibit, & uulnera quæ ad dubietatē eorū tollendā,in corpore reseruarat,& uidēda & palpanda exposuit,& impleta in se quæ in scripturis erant prædicta,euidētia rerum edocuit. *Ascensionis dilatio* Ad hoc necessaria fuit huius tpis mora,ut recollectis quos in fugā

timor

timor impegerat, quos supplicium crucis terruerat, in multis argumentis apparens, mentes quæ diffidentia titubauerant, solidaret: nec esse phantasticũ, sed uerum corpus quod surrexerat, tam comesationibus ꝙ contrectationibus probaret. Ad hoc dilata est ascẽsionis gloria, ut sub hoc dierũ interstitio præcedẽs doctrina affectibus firmaretur, imò ut discipulorum desideria recessionẽ eius corporalem ambirent: quia spiritualis præsentiæ plenitudo ꝙ diu conspectu carnis præsens aderat, aduentare non poterat: & paulatim in hoc conducti sunt, ut libenter consuetudine conuictus assueti carerent, cum inhabitator spiritus sanctus eorum animas possidens, inuisibili accessu synceriores eis affectus infunderet, & aperiret interiores oculos ad intuendum intellectu puro patrem luminũ, & substantia rerũ sperandarũ proposita apparẽtia sepeliret: nec incertitudinis scrupulus superesset, cũ dominus & magister, quẽ uerum hominẽ probauerant, eis uidentibus, cœlum ascenderet: sed iam securi se crederent secuturos, nec esse impossibile quin & ipsi in carne & spiritu ad superos transferrentur. Omnibus itaq; ad tam delectabile spe-
Ioan. 20 ctaculum aggregatis: Ascẽdo, inquit, ad patrem meum & patrem uestrum, deum meum & deum uestrum. Horum uerborum autoritas cum iam eorũ uirtutẽ spiritus sanctus intimasset, omnẽ poterat excludere diffidentiam, & hilarescebant animi eorũ paternitatis diuinæ illustrati honore, & fraternitatis Christi honorati consortio, cum audirent & crederent se filios dei & fratres Christi, in quo omnis excellentiæ plenitudo & sufficientia inerat: nec iam quasi idiotæ & hebetes huic uerbo applaudebant carnaliter: sed subtilissime generationem & dignitatem creaturæ à uoluntate & nutu creatoris habuisse initium, & imaginẽ & similitudinẽ dei in interiori homine uidebant: & dinoscebant intellectu potius quàm uisu, quam affinitatẽ habeant inter se pater & filius: & quia substãtiuo & naturali filio filij adoptiui conformes à prima origine multa habeãt ex natura, & multa ex gratia. Sanè huius generositatis consortium, secundum quam simul cum Christo filij dei sumus, nobilitatem existentiæ nostræ exponit & intimat: in quo honore si manserimus non degeneres, constat omnino non posse patrem diffidere à filijs, sed deiformibus tutum esse ad paternitatem accessum: nec posse pati ad hæreditatẽ possidendam dispositos in petitionibus diuinis repulsam, sed in quibuscũq; filius filialiter genitorem appellauerit, necesse est bonitatem largitoris iuste supplicantis prosequi uoluntatem: maxime cum ipse pater qui largiter iusta suggerat peti, quæ non differt benigne largiri. Et quidem paterna charitas bonis filijs & hæredibus maxime delectatur: & hoc gloriæ Christi unigeniti dilecti accumulat, quod beatitudinis suæ non patitur esse solitariam magnitudinẽ, sed addit fratres: non qui minuant quasi diuisam in plures excellentiam, sed qui altitudinem diuitiarum eius exornent participes & consortes. Quod cum ipsum qui pater est, constet esse deum, & eum deum

nostrum sicut & suum, filius attestetur, in eo quod filij sumus ipse nos possi/
det, in eo quod noster est deus, quod nostrum est, ipsum cuius proprij su/
mus, proprie possidemus. Dico igitur domino meo, deus meus es tu: & dicit *Psal. 117*
mihi dominus meus. Ego dominus deus tuus. Homo cuius deus est, quid
amplius quęrit? Si sufficis tu deo, sufficiat tibi deus. Bonorum tuorum deus
non indiget, nec conferre potes ei quippiam, nec auferre. Si esurierit, nō dicet
tibi. Eius est orbis & plenitudo eius, & magnitudinem eius cœli cœlorū non
capiunt: non infirmatur, nō eget indumento uel cibo: omnia scit, omnia po/
test, omnia continet: in ipso omnes uiuimus, mouemur & sumus. Quid tu ei
quasi indigo conferes? te solum bonitate non necessitate desiderat. Scriptū
est, & ipso iubente tabulis insculptum lapideis, ut diligas eum ex toto corde *Deut. 6*
tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua. Dilige, & diligeris: prope est
merces tua, in manibus porrigitur præmium, esto tu dei, & erit tuus deus tu/
us. Impar sanè cōmercium, precium inæquale: sed qui pro nobis triginta ar/
genteis appreciatus, intelligi uoluit, quanta fuerit in precio, quod pro eo da/
tum est, & in eo quod ipse dedit pro mundo, dissimilitudo, cum ipse exiguo
argento emptus & uenditus, tanto precio damnatos redimeret, ut dubium
esse non possit, quin precij magnitudo superaret negocium: nec æquari pos/
set damnum, quod omnino damnatio iusta meruerat, obedientiæ Christi,
quę gratis usq; ad mortem progressa est, & ultro soluit quod non debebat.
His intellectis apostoli sicut filij prophetarum olim uerum Heliam ascensu/
rum sciebant, & horam illam præstolabantur gaudentes, nec iam anxieban
tur parturientes, sed exorta lætícia parati erant prosequi recedentem, mini/
me dubitantes quin & ipsi post modicum conuersationis huius, postquàm
de torrente passionis in uia hac bibissent, exaltato capite & erecto, se ad cœ/
lestia dominum secuturos. Eleuatis igitur manibus hæreditariam eis bene/
dictionem relinquens, non manufacto uehiculo, nec auxiliaribus carpentis
euectus est Christus, sed naturæ diuinæ propria usus uirtute carnē cœlo in/
tulit, & corpus glorificatū patris cōspectibus præsentauit. Non indiguit ue/
ctoribus angelis, qui offendicula tollentes è medio, ferrēt eum in manibus,
sed præcedentes & subsequentes applaudebant uictori, & concinentes in iu
bilatione modulabantur canticum nouum, & implebat cœlos consonantiæ
illius harmonia, thronis & dominationibus parantibus filio iuxta patrē cō/
sessum, cherubim & seraphim pedes pacificos ambientibus, radiantibus un
dique diuinis claritatibus & splendoribus supercœlestibus, quos nec ar/
dor perseuerans consumit, nec turbinis alicuius afflatus extinguit, nec inter/
polatio caliginis ullius abscondit. Celebrat tanti triumphi magnificentiam
lætabundus cœlestis exercitus, & qui descendenti coram pastoribus Bethle/
emitis decantauerunt in sublimi præconia, modo expressioribus conatibus
& intēsioribus iubilis reuertenti ad patrē solenniora obsequia impendebāt,

 & festiuis

& festiuis affectibus uenerabantur hominem supra se sublimatum: quem gloria & honore coronauerat pater, & ad dexteram suam collocatū, hoc dato ei priuilegio singulari, ut in nomine eius omne genu flecteretur, & super omne nomen eius nomen excellentius coleretur. Quanta in eius susceptione in cœlis iucunditas fuerit, nemo sufficit enarrare, rei huius magnificentia omnem superat intellectum. Si linguis hominum uel angelorū quis eloquatur, uel ad hoc cuiuslibet elaboret acumen ingenij, ut definire uelit quæ patris in reditu filij hilaritas fuerit: aut si forte illud sempiternum gaudium aliquod tunc admiserit incrementum, si stabilitatis æternę se aliquo modo mutare possit immobilis magnitudo, scrutator ille maiestatis opprimet à gloria, & uerendū est ne dum uehementius exprimit uerba quàm oportet, sanguinem pro lacte emungat. Attamen inuisibilem deum uisibilem filium recepisse ad dexteram suam, manifestū est, & humilitatem carnis nostræ throno iudiciario honoratam paternæ complacuisse altitudini, duo genera gentium ciuitati supernæ, de qua gloriosa dicta sunt, deinceps assignare, & esse supra mansionarios homines & angelos, & beatitudinis illius gloriam his duobus ordinibus in perpetuum frequentari. Hæc merces obedientiæ Christi, hæc crucis & mortis stipendia, hic passionis labor promeruit ut corpus humilitatis nostræ fieret corpori claritatis Christi conforme, & mortale hoc indueret immortalitatem, & corruptibile incorruptionē: & fierent homines cum Christo in cœlestibus iudices, qui cum eo iudicia pertulerant malignorum, & extiterant usq; ad mortem tribulationum consortes. Hac die primū inuecta est cœlis hæc nouitas inaudita, & gauisus est pater hæreditate amplificata, sobole multiplicata, promissionibus quas loquutus fuerat in prophetis redditis & completis. Solum ad hæc quę prędicta sunt restat iudiciū, & examinationi ultimę adhuc reseruant antiqua oracula locum. De iudicio quippe & angustia Christo sublato, superest post misericordiæ tempora quæ ad finem festinant, ut iusticiam comitetur iudiciū: & habeāt singuli qđ merentur, & honoretur honore dignus, & contemptor confundatur inglorius. Hoc & duo angeli Christo ascendente testati sunt, quia qui iudicatus abibat, iudex esset terribilis rediturus, & uideret collecta in unū generalitas hominum, quas foderat manus, quod terebrauerat latus, faciem quam cōspuerat, & prolata in mediū inflexibili sententia, occurrentibus saluatori electis, remaneant impij infinitis deputati tormentis. Quanta illud edictū sequentur lamenta, illius ultimæ tubæ clangor quàm horribilis erit, continuus erit & superfluus illarum lachrymarum decursus, stridorem illum dentiū flammæ inextinguibiles agitabunt. Immortales miseri uiuent inter incendia, & inconsumptibiles flammæ nudum corpus allambent. Ardebit purpuratus diues, nec erit qui æstuanti linguæ stillam aquæ infundat. In proprio adipe frixę libidines bullient, & inter sartagines flammeas miserabilia corpora cremabuntur,

Christi obedientiæ merces.

horror iudicij extremi.

Luc. 16

Infernus.

mabuntur,& omni tormento atrocius desperatio cōdemnatos affliget. Nō miserebitur ultra deus, neq; tunc audiet pœnitentes, sera erit illa confessio, & cum clausa fuerit ianua, frustra carentes oleo acclamabunt exclusi. Nullū ibi refrigeriū, nullum remedium: semel Christus descendit ad inferos, ulterius non descendet, non ultra uidebunt deum in tenebris sigillati, irregressibilis erit illa sententia, & immutabile iudiciū, & stabit damnationis huius immobile constitutū. Exultabunt sanè sancti in gloria, uidebunt deum & gaudebūt, lætabuntur & delectabuntur, & fruentur gloria, & in felicitate iocundabuntur æterna. Ibi non gustabunt quàm suauis sit deus, sed implebuntur & satiabuntur dulcedine mirifica: nihil eis deerit, nihil oberit, omne desiderium eorum Christus præsens implebit. Non senescent, nō tabescent, non putrescent amplius: perpetua sanitas, felix æternitas, beatitudinis illis sufficientiam confirmabunt, Non erit concupiscentia in membris, non ultra ulla exurget rebellio carnis, sed totus hominis status pudicus & pacificus, sana ex integro natura, sine omni macula & ruga deinceps permanebit. Erit deniq; deus omnia in omnibus, & illius præsentia omnes animæ & corporis implebit appetitus, cessabuntq; de cætero consummatis omnibus ministratorij angelicarum uirtutū discursus: & impleta ordinataq; omnino ciuitate dei, nec innouabitur, nec mutabitur ultra fixæ & consummatæ beatitudinis status. Ei igitur, ante cuius tribunal stabimus, qui nunc uultui dei apparet pro nobis, cui de nobis tanta cura fuit, ut pro nobis uellet nasci & mori, in præsenti quæsumus, ut sit cura curandi nos, & nobis autoritatem & potestatem iudicandi nosmetipsos & corrigendi concedat, ut in illo terribili iudicio suo inter electos asciti & congregati, liberi à seruitute & captiuitate, cœlestibus ciuibus coniungamur, & fruamur bonis, quę ipse diligentibus se repromisit, quæ nec oculus uidit, nec auris audiuit.

SERMO DE SANCTO SPIRITV.

ADesto sancte spiritus, & paraclesim tuam expectantibus illabere cœlitus, sanctifica templum corporis nostri, & consecra in habitaculum tuum: desiderantes te animas tua præsentia lætifica: dignam te habitatore domum compone: adorna thalamum tuum, & quietis tuæ reclinatorium circunda uarietatibus uirtutū: sterne pauimenta pigmentis, niteat mansio tua carbunculis flammeis, & gemmatum splendoribus, & omnium charismatum intrinsecus spirent odoramenta: affatim balsami liquor fragrantia sua cubiculum tuum imbuat, & abigens inde quicquid tabidum est, quicquid corruptelæ seminarium, stabile & perpetuum hoc facias gaudium nostrum, & creationis tuæ renouationem in decore immarcessibili solides in æternū. Interfuimus sacræ uerbi infantiæ, & puerperio uirginis obsequuti sumus cum cœlesti militia gloriam decantauimus pauuulo: confessi sumus omnipotentem, quem in cunabulis

uidimus uagientem, circũcisionis celebrauimus sacramenta, & truncato præputio uoluptatum sanctimoniæ didicimus mancipari. Interfuimus baptismati saluatoris, & audita patris uoce de cœlis, ad obediendum Christo traditi sumus, & instructi cœlitus quomodo patrem & filium dilectio iungat & uniat, ita ut in ipsis nominibus intimetur distinctio personarum, & naturæ unitas euidentissime innotescat. Sed & spiritum sanctum in specie columbæ inter illa mysteria uidimus & intelleximus, ex illa specie gemitus pœnitentiæ & desideria cõtemplationis diuinæ, ex simplicitate cordis & innocentia uitæ immaculatæ incessanter prodire, & neminem nisi suspirijs huiusmodi præcedentibus, & inspiratione diuina monente, posse ad cœlestia aspirare, ut suspiratio, & inspiratio, & aspiratio à sancto spiritu & causam habeant, & effectum, & materiam, & prouentum. Sequuti quoq; sumus in eremum dominũ ieiunantem, & repulsa potenter diaboli uidimus tentamenta. Interfuimus cœnę, & de calice domini bibimus, pedes lauimus, mortui sumus cum Christo, & ecce uiuimus, prosequimur ascendentem, & præstolamur promissum nobis spiritum sanctum, cuius unctio nos de omnibus doceat, qui inuisibili magisterio nos doceat, & cœlestibus instruat disciplinis: qui carnales hebetet sensus, & cõterat appetitus. Hic spiritus sanctus ab ipso mundi initio aquis legitur superfusus, non materialibus aquis quasi uehiculo egens, quas potius ipse ferebat, & complectentibus firmamentum dabat congruum motum, & limitem præfinitum. Huius sempiterna uirtus & diuinitas cum in propria natura ab inquisitoribus mundi antiquis philosophis proprie inuestigari non posset, subtilissimis tamen intuiti sunt coniecturis compositionem mundi, compositis & distinctis elementorũ affectibus præsentem omnibus animam affuisse, quæ secundũ genus & ordinem singulorum uitam præberet & motum, & intransgressibiles figeret metas, & stabilitatem assignaret & usum. Hanc uitam, hunc motum, hanc rerum essentiam animam mundi philosophi uocauerunt: putantes cœlestia corpora, solem dico & lunam & stellas, ipsumq; firmamentum, huius animæ uirtute moueri & regi, & aquas, & terram, & aërem huius semine imprægnari: qui si spiritum & dominum, & creatorem, & uiuificatorem, & nutritorem crederent, omnium quæ sub ipso sunt, cõuenientem haberent ad fidem accessum. Sed abscondita est à sapientibus & prudentibus tantæ rei maiestas, nec potuit humani fastus ingenij secretis interesse cœlestibus & penetrare ad superessentialis naturæ altitudinem, & licet intelligerent quod uere esset creatrix & gubernatrix rerum diuinitas, distinguere tamen nullo modo potuerũt quæ esset deitatis trinitas, uel quæ unitas, uel quę personarũ proprietas. Superferebatur quidem elemento purificatorio spiritus sanctificator, iam tunc baptismi uirtutem enuncians. Iam tunc illa præfigurabantur tempora, quibus arca Noë aquis inuecta diluuij uiri iusti familiam conseruauit illæsam, abolita

Spiritus anima mundi.

lita generatione adultera, qui in filiabus hominum bestiali petulantia effrenes, impudenter se illis commiscuerant, nec diuinos, nec humanos in flagitijs publicis uerebantur aspectus. Arcam illam quæ typum gerebat ecclesiæ, spiritus sanctus & tunc regebat, & adhuc regit, extra quam quisquis perfidus euagatur, inuolutus fluctibus mergitur in profundum: & impossibile est eum uiuere, cui nõ superfertur spiritus uitæ, cuius uiuificus calor animat omnia, & fouet, & prouehit, & fœcundat. Hic spiritus sanctus omniũ uiuentium anima ita largitate sua se omnibus abundanter infundit, ut habeant omnia rationabilia & irrationabilia secundum genus suũ ex eo quod sunt, & quod in suo ordine suæ naturæ competentia agunt, nõ quod ipse sit substantialis anima singulis, & in se singulariter manens: de plenitudine sua distributor magnificus, proprias efficientias singulis diuidit & largit᷑, & quasi sol omnia calefaciens subiecta, omnia nutrit, & absque ulla sui diminutione integritatẽ suam de inexhausta abundantia, quod satis est & sufficit omnibus, commodat & impartit. Hic spiritus rubri maris aquas siccauit, & suspensis hinc inde uehementibus fluctibus, ab ollis carnium, & Ægypti pulmentarijs populum ad spiritualem eremi libertatem eduxit incolumẽ, & alimonijs cœlestibus pauit, manna quasi rorem matutinum infundens graminibus, quod colligi iussum est ad mensuram. Aderat plena mensura per totam hebdomadam, uacante sabbati die, cui sexta præcedens dies consueti uictus duplicans quantitatem octauæ prefigurabat quietem, in qua absque labore & solicitudine in delicijs epulabuntur electi, & saturabuntur in terra sua duplicia possidentes, corporis & animæ felici perennitate & perenni felicitate ditati. Hic est spiritus sanctus, quẽ magi in Ægypto tertij signi ostensione conuicti, cum sua defecisse præstigia faterentur, dei digitum appellarunt, antiquis philosophis eius intimarunt præsentiam defuisse. Et licet de patre & filio aliqua sensissent Platonici, spiritus tamen tumidus & humani appetitor fauoris sanctificationem intellectus diuini mereri non potuit, & ubi ad profunditatem sacramentorum uentum est, omnis eorum caligauit subtilitas, nec potuit infidelitas sanctitudini propinquare. Hic digitus dei mundanæ iudex & uindex perfidiæ, noui tempore testamenti potenter expellit dæmonia: nec laborat agendo, sed solo nutu perficit omnia: quod dicit, facit: quod iubet, implet: secreta indicat, pandit occulta, reuelat ignota, hebetat acutos, & perspicaces confutat. Hoc digito in lapideis tabulis lex primum conscripta, quinquagesimo die post egressum Israël de Ægypto in monte Sina Moysi est commendata: sed populus nequam, & gens durę ceruicis, à quorum animis terror ille recesserat, quem mons ardens & flammea iuga, & clangor buccinæ, & lampades coruscæ, & horrenda tonitrua nuper incusserant, in apostasiam conuersi, & de Moysi reditu desperantes, lege diuinitus missa indigni iudicati sunt: quia in oculis eorum Moyses frangens

Arca Noe typus ecclesiæ.

Dei digitus.

Lex, dei digito scripta.

tabulas, tam uerba quàm instrumenta comminuit & deleuit. Quin etiam sceleris ultione patrata, reuersus in montem ad dominum, quadraginta diebus ieiunans, & colloquens, tandem obtinuit ut ipse alias de saxo ad instar priorum excideret tabulas, in quibus eandem quæ in primis fuerat scripturam insculperet & formaret. Factúmque est mirabili dispensatione superni iudicij, ut lex quam sanctus scripserat spiritus, deleretur: & quam manus humana restituit, in posterum teneretur. Quod ea ratione credi potest sic actū, ut populus prior secundum carnem ambulans & uiuens, diuinis colloquijs & spiritualibus mandatis ostenderetur indignus: nec posse mentes perfidas sancta percipere, nec intelligere sacramenta, quæ exemplarium tegmine uelabantur. Porrò testamenti noui quæ Christo euangelizante patuit ueritas uerbo Christi prolata, indissolubilis permansit, & solida deinde stabilitatis perpetuæ autoritate fulcita est, eo quod oblatam gratiam humiles susceperunt, & quod filius inter pauperes spiritu inuenit sibi domum, in qua caput reclinaret, & merito reprobatos uisibiles tabulæ inuisibilis dei indicant contemptores, & ampliori dignos honore incarnati uerbi credulos auditores, & deuotos ueneratores. Lex igitur à paschalis agni immolatione die quinquagesimo datur, & pentecostes nomē tantæ rei solennitas ex lege accepit, in ipso dierum numero sacramenti magni complicans rationem. Septenarius quippe numerus septies reuolutus, quinquagesimum efficit, addito monade, qui præsentis seculi meta, & futuri initium, perpetuitatem sub octauæ nomine continens, sic præsentia terminat, ut nos ad perpetua introducat. Sacratus hic septenarius numerus à conditione mundi autoritatem obtinuit: quoniam in sex diebus prima dei opera patrata sunt, & septima consecrata quieti, quasi sancta & sanctificans solennitate uacationis honorata, & spiritui sanctificatori attitulata. Vnde & cessanti à seruilibus operibus populo iubetur ut diem sabbati sanctificet, & spiritui rectitudinis, & sanctitudinis, & fortitudinis ascribat, quod directe, qđ honeste, quod uiriliter incedit, quia totum ex eius constat ducatu, quod deuij diriguntur, quod impij cōuertuntur, quod debiles cōfirmantur. Spiritus rectus, spiritus sanctus, spiritus principalis regit, cōponit, cōsummat, & perficit quas inhabitat mentes, & corda quæ possidet: nec errare patit̄, nec corrūpi, nec uinci, quos docuerit, quos possederit, quos gladio potētissimæ uirtutis accinxerit. Septenarius iste ex quaternario & ternario constans, cum in se propter prædictas causas honorabilis habeatur, habet ex partibus suis excellentiam maximam: quia artificis & materiæ uidetur exprimere & distinguere primarias substantias, ut ternarius creatorem propter trinitatem enunciet, & quaternarius creaturam propter quatuor elementa, quæ rerum omnium causæ sunt & semina, sub huius numeri breuitate cōcludat. Spiritus sanctus à patre procedens, à patre & filio, quaternario superfertur, & conditor benignus opus suum amplectitur, & dili-

Septenarius numerus.

& diligit quod plasmauit,& creaturam suam sanctus ipse sanctificat & con/sociat sibi,& charitatis nexu statuit & cōquadrat.His alijsq; secretioribus rationibus quas illustrium uirorū subtiliora ingenia indagarunt, septenarius numerus in scripturis sanctis sæpe sacramētales causas cōplectit̄,& simplex & multiplicatus necessarios ad intelligentiam diuinorū operum parturit in/tellectus.In hebdomadibus apud Hebræos dies septimus sabbatū idem requies appellatur, qui numerus nō tam in septimanis, sed etiam obseruatur in annis,& annorū hebdomada consummata,septimus annus requietionis est,& ipsi terræ sabbatū imperatur: nec fas est cuiquā eo anno serere uel me/tere quippiam,sed quę sponte siue in terra,siue in uineis,uel in arboribus nascuntur,alimoniæ pauperū deputant̄.Annorū quoq; septimanæ apud Hebræos quinquagesimū annū faciunt,quem iubileū appellant, in quo decre/to legis(ut supra dictū est)fit terræ remissio,& seruorū libertas, & restitutio possessionū,quas eatenus distractio alienauerat,& cętera huiusmodi gratis ad hęreditatis ordinē reuertunt̄.De numero septenario cū multa dicta sint, plura supersunt quæ in lege & euangelio præcipue cōmendantur.Quinqua/gesimus itaq; annus perficit iubileū,quinquagesimus dies à pascha pentecosten facit,in quo uere spiritu sancto infuso apostolis, ad hæreditatē cœlestē à quo uenundati sub peccato exulabāt,quos diabolo domino mendicitas & egestas subiecerat,reuertuntur. Septem sacerdotalibus clangentibus tubis, Hiericho corruit:septē petitiōibus orandū patrē filius docuit. Remissio peccatorū duplicato septies septenario Petro mandatur. Leprosus septimi diei inspectione à sacerdote iudicatur,summi sacerdotis in septem diebus consecratio cōsummatur.Dominus Iesus Christus de septē panibus quinque milia hominū reficit:& iustus quisq; deo laudes per diem septies dicit.Ipse do/minus Iesus ab Adā secundū generationes,quas Lucas cōmemorat,septuagesimusseptimus inuenit̄,ut ultionē in Lamech septuagiessepties promulgatam ueniens terminaret.Septē diebus in pascha editur azyma,septē die/bus mense septimo tabernaculorū solennitas celebratur. In septē annis templum à Salomone cōstruitur,septē brachijs & totidē luminibus candelabrū adornatur.Celebramus tam nos quàm Iudæi quinquagesimū diem,sed illi in typo,nos autē in ueritate,nō tam significamus quàm agimus.Pentecostē igitur celebrantes cōmemorauimus,quæ olim sub Moyse in ueteri testamēto sunt acta,& quæ sub Christo facta sunt,post cuius ascensionem in cœlos spiritus sanct9 uisibiliter sup apostolos in linguis igneis apparuit, & ad in/star prioris seculi uniuersitatē fideliū unius labij esse uoluit:ut quorū erat cor unū & anima una,una esset & lingua:nec posset impedire intellectū creden/tium aliqua diuersitas uerborū,sed euangelica doctrina propria lingua prolata ad omniū auditū eandē efficientiā obtineret,ut Græcis & barbaris omnibusq; gentibus uerbū euangelij sic esset intelligibile, ac si in eorū auribus

Sabbatum. *Iubileus.* *Leuit. 13* *Mat. 14* *Psal. 118* *Gen. 4* *Luc. 3* *Exod. 12* *Leuit. 23* *Actu. 2*

linguæ in qua nati erant idiomata resonarent. Aderant Medi, & Elamitæ, Mesopotameni, & Arabes: Hi omnes, dum Hebræa lingua apostoli prædicarent, locutio Iudaica enunciationis suæ articulos cursu consueto euoluens nullo exponebatur interprete, sed uerbo eorum per spiritum sanctum inerat uirtus & gratia, ut habitantes Pontum & Asiam, suam esse dicerent linguam, quam audiebant, quasi primitiuæ linguæ libertas ad antiquitatis reuersa originem confusionis contumeliam euasisset. Nec tantum apostolis collata est hæc gratia, sed multitudini credentium idem spiritus superfusus est, intus ardentibus, extra loquentibus, & complectebantur se dilectio & uerbũ, & de calore spiritus sermo feruebat ignitus. Iam omni timore exclusо, obedire, sed deo magis quàm hominibus publice profitebantur, & uide-
Num. 11. batur eis gloria, si pro Christo iniuriam paterentur. Ad hunc modum olim Moysi iussum est, ut in uiros septuaginta, quos ipse presbyteros iudicaret, de spiritu suo partiretur, ut in negocijs partem gererent solicitudinis, quibus cum imposuisset Moyses manus, requieuit in eis spiritus sanctus, qui non Moysi ablatus est, quasi ipse sine spiritu remaneret, uel idem spiritus secaretur in partes, sed secundum mensuram donationis diuinę quæ erat in Moyse, gratia singularis facta est multiplex & cõmunis, & data est multis in eo
4. Reg. 2 potestas, quod prius solius Moysi disponebat autoritas. Sic Helię spiritum duplicem recepit Helisæus, nõ quod in duas substantias idem spiritus sit diuisus, & duos propheta sanctus habuerit spiritus, sed quod populo Christiano, cuius typum Helisæus gerebat, accepto spiritu sancto, data sit potestas in opere & sermone, & ascendentem Heliam, id est Christum, pio desiderio prosequutus fide claruerit & intellectu, & uita & signis & miraculis fulserit & exemplis. Hic sacrorum ordinum distributor reges creat & principes, sacrat pontifices, eligit sacerdotes. Hic sapientia Salomonem, intellectu Danielem, Ioseph consilio, Samsonem fortitudine, Moysen scientia, Dauid pietate, Iob timore prosequitur, & sanctorum animas omnimodis fœcundat uirtutibus, intantum affectus pacificos prouehens, ut iam in cœlis nostra sit conuersatio, diffusa in nobis charitate per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Hic in pudicis mentibus sibi statuit mansionem. Hic humiles & cœli-
4. Reg. 5 bes habet domesticos, abominatur ærarios, falsarios detestatur. Hic Giezi
3. Reg. 13 mercenarium lepra condemnat, & Ieroboam uendentem sacerdotia cum
Actuum. 8 apostatis locat. Hic Simonem gratiæ dei nundinatorem à sanctorum con-
Num. 22 sortio exhæredat, cuius detestabiles ausus ultrix ruina confundit & quassat: Hic Balaam ad maledicendum conducto silentium imponit, & per asinam redargutum, colliso ad parietem pede, uacuum pecunia, contumelia oneratum, claudicantem ad propria remisit confusum. Hic omnibus ecclesiæ sacramentis interest, quæ ipse efficit & cõsummat. Hic peccata diluit, hic iustificat impios, & ad uitam reuocat mortuos. Hic discordes pacificat, &

uinculo dilectionis astringit & ligat. Hic nos cœlo inuehit, & à mundi huius uanitatibus auulsos superni regni constituit hęredes, cuius summa est felicitas, quod corpus istud spirituali effectu cum angelis conuersabitur, nec ultra erit carnis & sanguinis aliquis appetitus, sed erit omnium plena sufficientia, cognoscibilis deus, & inhabitator spiritus sanctus.

AD MOYSEN ET MAXIMVM ET CAETEROS confessores. De laude martyrij.

ETsi incõgruens est fratres charissimi in hoc fauore dicendi aliquid trepidationis adferre, minimeq́ deceat gloriã tantæ deuotionis infringere, ex eo quod fatear me cœpisse dubitare: tamen identidem dico, ipsa animum deliberatione confringam: exequendæ laudis cupiditate succenditur, & ad loquendũ magnitudine uirtutis inhibetur. Cum autem non deceat tacere, aut periculosum sit parum dicere, nisi quod hæc æstuanti res sola subuenit, quod uideatur ei facile ignosci posse, qui nõ timuit audere. Quam ob rem charissimi fratres, etsi potentia dei oneratur facultas ingenij, ut quanto se in exprimenda martyrij dignitate protulerit, tanto ipso pondere laudis oppressa, atq; æstimatione rerum omnium, de quibus cum maxime loquitur, debilitata ac fracta, intra seipsa illaqueata oratione deficiat, nec habenis liberis ac solutis in apertum sermonis eloquiũ uim tantæ laudis expromat, Tamen erit aliqua, nisi fallor, in eloquendo fides, quæ ipsius operis oratione munita uage fundat, quod dicendo impar ingenij cõscientia commoueat. Cum igitur fratres charissimi tot tantisq́ rebus impliciti, ad cõprobandos salutis eximios pulcherrimosq́ prouentus, omni studio ac labore nitamur, ne quo ignauiæ metu territus, uel reuocer, uel extinguar: cum si quis ad id uoluerit, de quo agimus, intueri, se deuotionis expensa, atq; ipsa eius magnitudine ponderata, magis miretur audire potuisse, in quo me positum & amplitudo rei premeret, & cõfusam gaudio mentem in angustias animi uoti sui feruor urgeret. Nam & quis est quem non ista res terreat? Quis nõ admirationis suæ pauore subuertat? Est etenim profecto, nisi fallor, & iam in ipso conscientiæ rubore admiranda formido, quæ nos exagitet pariter & inflammet. Cuius quanto penitus inspexeris potestatẽ, tanto ex ipso uenerandæ claritatis aspectu religionis suæ præmittat honorem. Considerare enim utiq; debetis, quanta est gloriæ uita, qua licet maculam sordis & polluti corporis, licet modice inusta cõtagia, tantoq́ temporis mundi crimẽ, exceptum unius ictu, remedijs expiare, quo & augeri merces, & crimen possit excludi. Vnde omnis consummatio & status uitæ in martyrio est conlocatus. Hoc fundamentum uitæ & fidei, hoc pręsidiũ salutis, hoc uinculum libertatis & honoris: & quamuis sint & alia per quæ adipisci lux possit, tamẽ ad proximitatem muneris pœnis melius patrocinantibus peruenitur.

Cic. pro Milone.

uenitur. Quantæ enim sit gloriæ ponderate, huius uitæ cupiditatibus, & quæ ab omni animo natura mundi, quæ cõmercio segregatũ cõtra aduersantes discrimen opponere, nec sæuitiam torquentis horrere, animari hominẽ dolore quo credatur extingui, & id sibi in augmentum uirtutis assumere, quod cruciatui putat prodesse qui punit. Nam prædurantibus licet guttis resultãs ungula recurrat in uulnus, exeuntibus flagellis cum auulsa corporis parte rediens aliena ducatur, stat immobilis tamen pœnis suis fortior: hoc solum secũ ipse cõuoluens, quod in illa crudelitate carnificũ plus quàm pro quo patitur, Christus ipse patiatur. Nam quando si negauerit dominũ, pro eo crimẽ subeat, pro quo uicisse debebat, necesse est cum uiderit, cuncta tolerare, cui uictoria debetur & pœna. Igitur quoniam res summa martyriũ, tria sunt quæ ex eo nobis proposuimus esse dicenda: Quid sit, quantum sit, cui rei prosit.

Martyriũ quid.

Quid est ergo martyriũ? delictorũ finis, periculi terminus, dux salutis, iter, patientiæ magister, domus uitæ: quo profecto etiam ea occidunt, quæ in futuro discrimine potuissent tormenta reputari. Per hoc & testimoniũ nomini redditur, & maiestas nominis redampliatur, non quod per ipsam noui possit, uel de scelere tractantes magnitudo eius infringi, sed quod redundet ad gloriæ cumulũ, dum circũstrepentis populi error impauidus animus dat doloris & minis frendentis inuidiæ ad dei titulum. Quod quantũ sibi mens crescat in pugna, quantũ se ille putauerit uincere per Christũ hominem uoluerit coronare. Tunc ergo omne fidei robur expenditur, tunc credulitas cõprobatur, cum in sermones uulgi atq; in opprobriũ ueneris: cumq; te inter illas populares insanias religiosa mente firmaueris, conuincens scilicet ac repugnans, quicquid super persona tua in iniuriam Christi prophanus sermo iactauerit: ut cum ex aduerso mali moles opposita reluctatur, feriant scilicet fluctus, & reuolutũ æquor identidem pulset, tamen hæret immobilis uirtus, nec undis circũspumantibus ad operta succũbit, donec per scopulos uix digesta se supprimat, & superiacens in aperta litoris spacia ipsum æquor euadat. Quid enim in illis aliud quàm sermo uacuus, & inane colloquium, & inanium uoluptas praua uerborum? sicut scriptum est: Oculos habent & non uident, aures habent & non audiunt: Grauatum est cor insipiens eorum, ne quando conuertantur & sanem illos. Non enim dubium est, quin hoc de omnibus dixerit, quorum dura mens semper, & obstinata pectoris feritas, à deuotione uitali fugata dissentit, ducente dementia, furore rapiente, omi denicq; illos immanitate uexante, qua instigantur pariter, ac ferunt: ut cũ illis ad pœnam sua facta sufficerent, pœnam ipsam persecutionis agitatæ, crimẽ onerare. Totũ hoc in laude martyrij expectat, totũ gloria passionis illuminat, in qua spes futuri tẽporis cernit, in qua Christus operat ipse, cuius agũtur exempla quæ petimus: cuius & uirtus est qua repugnamus, & qua in hoc loco aliqd proferre suppetit. Sũma nimirũ est ista, atq; admirãda dignatio,

Psal. 113. *Esa. 6*

& quã

& quam nec mente concipere, nec uerbis ualeamus implere. Quid enim nobis amplius potuisset largiri, quàm ut in se primus ostenderet, quid in alijs coronaret: mortalis factus est, ut immortales esse possemus: & humanæ sortis exitum pertulit, per quem reguntur humana, ut nobis uideretur præstitisse quod passus est, confessionem tribuit martyrio subiectis: omnia denique quibus lux supprimi posset, in remedium salutare natiuitatis suæ meritis religauit humanitate præcipua, uirtute diuina. Cuius rei quiqui digni esse meruerunt, caruerunt omni hac mundi teterrima labe, subactæ mortis cõditionem uicerunt. Non enim dubium est quantum à domino consequantur, qui saluti suæ nomen dei prætulerint, ut in illa iudicij die meliores cruor faceret, sanguis suus esse monstraret. Mors quippe integriorem facit uitam, mors magis deducit ad gloriam, sic quotiescunque latentes stipulis distenta imbribus frumenta turgescunt, fœcundæ messes coguntur æstate. Sic quoties ferro uitis abscinditur erumpentibus pampinis, melius uua uestit. Nam & in augmentum prouenturi temporis, quicquid iniuria sua proficit, flammas quippe plerunque agris iubet immittere, quo calore uagantis incendij cæca terræ spiramenta laxare iubet stipulas, crepitanti igne torrere, ut se in altius grauida seges tolleret, parturientibus culmis densior arista floreret. Igitur talis & martyrij primo casus, postmodum fructus est, qui morte uitam condemnat, ut uitam morte custodiat. Quid enim tam eximiũ atque sublime est, quàm inter tot instrumenta carnificum deuotione robusta cunctam fidei reseruare uirtutem? Quid tam magnum atque pulcherrimũ, quàm inter tot circunstantium gladios libertatis suæ dominum, ac salutis autorem, repetita sæpius uoce protestari? & maxime si ante oculos tuos ponas nihil detestabilius esse dedecore, nihil fœdius seruitute, nihil aliud te debere iam petere, aliud optare, quàm eripiendum esse cladibus seculi, exuendum malis mundi, nec inter ruinas orbis iam iamq; perituri, alienum à terrena cõtagione uersari? Quid enim tibi cum hac luce, cui lux æterna promissa est? Quid cum hoc uitæ naturæq; cõmercio, quem cœli amplitudo deposcit? An teneat cupiditas ista uiuendi? Sed post inexpiabile malum sæuiens ignis æterna scelerum ultione torquebit. Teneat cupiditas ista uiuendi, quibus & mori pœna est, & durare tormentum? Tibi iam & mundus ipse succumbit, & terra cedit, qui morientibus cunctis ad hoc reseruatus es, ut martyr esse potuisses. An non quotidiana cernimus, nouos exitus diuturnos factis & sæuientibus bis inexpers cuiusdam cladis exitia, ac strages populatarum urbiũ intuemur? ut possimus agnoscere quanta martyrij habenda sit dignitas, ad cuius gloriam nos cogere & iam salus cœpit. Etenim charissimi fratres, respicite ad hoc, quæso uos plenius, in quo & salus uertit, & sublimitas cõputatur, licet non sim nescius, etiam uos iudicijs contineri: ne qui ignorarent hanc esse nobis traditam disciplinam, ut sine ullo terrore militiæ uim

Verg. in georgicis.

tanti

tanti nominis tueremur: quippe quos pridem à desiderio lucis istius cupiditas ęterna memoria deduxerit, quos futurorum uota diu fefellerint, quosque ab omnibus uitijs optanda Christi societas segregarit: nec si hic exitio succumbere morti animam dubitamus offerre. Nec iam retinenda sunt nobis, & amplectenda beneficia diuina: quorum ultra rerum ardore, tanta sit ista merces, quantum in dicendo humana mediocritas uix possit implere. Sanguini nostro patet cœlum: sanguini gehennæ, cœli tabernaculum. Et inferus omnium gloria pulchrior sanguinis titulus & integrior corona: signatum sit quoties de hoste triumphabilis spolijs, onustus spolijs miles ingreditur, uulneribus suis gaudens. Sic quoties tempestatibus diu nauta fatigatus litora tuta contigerit, felicitatē suam depresso periculo ducit. Est etenim profecto, nisi fallor, labor lætus, per quē securitas inuenitur. Igitur toleranda sunt omnia, patienda cuncta, nec appetendū quomodo id gaudeas tempore & perpetuo puniaris ardore. Meminisse enim debes, uelut quadam te fœderis pactione constrictū, ex qua aut capessendæ salutis sit iusta cōditio, aut pœnæ merita formido: stant inter aduersa pariter ac prospera arma & tela, hincque te secularis ambitio, inde cœlestis admonet magnitudo. Si salutē times perdere, scito mori posse. Porrò autem cōtemnenda tibi mors est, cui Christus occisus est ante oculos, tibique concurrant dominicæ promissionis exempla: concurrant oblata præmia, & parata discrimina, quantamque inter se habeant difficultatē, res utrasque conspicito. Poteris enim confiteri, nisi scias quantum noceat, si negaris? Cœlo martyres gaudent, ueritatis inimicos ignis absumet. Paradisum dei testibus floret, negatoris gehenna æternus ignis inardescit. Et ut de cęteris taceam, hoc nos utique magis debet hortari, quod cōfessio uocis unius Christi perpetua confessione seruetur: sicut scriptum est: Qui me confessus fuerit in terris coram hominibus, & ego cōfitebor eum coram patre meo, & coram angelis eius. Ad hoc accedit ad gloriæ cumulum, ornamenta uirtutū: Ait enim: Fulgebūt tanque scintillæ in arundineto discurrentes: iudicabunt nationes, & dominabuntur populis. Magna est enim fratres charissimi uita salutis æternæ honestæ passionis ornare, magna sublimitas ante ora domini, aspectumque Christi potestatis humanæ tormenta contemnere, nec horrere. Sic Daniel minas & leonū frementium rabiem per constantiam fidei suæ uicit, dum adorandū nullum alium esse quàm deum credidit. Sic in camino pueris constitutis in se arsit incendiū, dum ignes iusti tolerant, quod de gehenna domino credo metuebant. Vnde & retulere condigna nō in posterū tracti, nō salutis æternæ præmio reseruati. Fidē illorum deus uidit, ut quod sibi post exitū promiserant, uterentur in corpore: nec enim poterit æstimari, quanta in præsenti tributa sit merces. Si sæuitia fuit, cessit: si flamma, constitit. Vna mens enim omnibus, quam nec uiolentia frangeret, nec ira subuerteret, nec à deuotionis obsequio timor mortis inhiberet:

Vnde

Vnde per gratiam dei factum est, ut sic in illis rex potius uideretur punitus esse, dum euadunt quos se crediderat occidere. Nūc iam ad eandem, fratres charissimi, ueniā, ex qua ostendere satis possum, quanta martyrij uirtus habeatur, quæ etiam & si est omnibus nota, pro quingentis charitatis insignibus expetēda, tamen plus addidit necessitas temporis desiderio uoluptatis. Etenim est in numeris magnis, si eo tempore quis coronetur, quo coronatū se putat si forte moriatur. Igitur cum sit sublime excelsumq; martyriū, nunc magis est necessarium, quo mundus ipse subuertitur, partimq; orbe concusso natura deficiens ultimi exitus monimēta testatur. Nam & cum cœlo imber incumbit, pluuias & triste prætendit, & quoties atra tempestas horrenti imminet pelago, per inter apertam fluminum noctem coruscantium fulmina relucescunt: sed & cum magnis mare fluctibus uoluitur, paulatim unda se tollit, paulatimq; æquor albescit, donec certa sit postmodum ruere, ut in illis quibus retunditur saxis spumam altius iaciat, quā undam tumidum pelagus expuebat. Legis scriptum esse, usq; quadrantem nos ultimum reddere, sed hæc pars ablata martyribus. Etenim qui salutis æternæ cupiditatibus freti huiusce desideria uicerunt, hos expertes doloris uniuersi, domini propiciatio coronabit. Igitur hic primum, charissimi fratres, poterimus exponere, quanta martyrij uirtus possit impleri. Atq; ut transeam, nunc iam meminisse debemus, quanta sit gloria, ad Christum immaculatum uenire, cōsortem passionis existere, perpetuaq; cū domino æternitate regnare, carere exitijs imminentibus seculi, nec inter cruentam morborum populantium stragem in communi cum cæteris sorte misceri. Atque ut sileam de cæteris, si tibi in his naturæ lubricis malis posito uitæ promitteretur excessus, nónne omni mente gauderes? Si qua te in huius mundi turbinibus fluctuante uicina arcessierit requies, nónne mortem pro remedio computares, positus inter arma carnificum, ac tela præliantium, quæ sit ista sublimis ac fortis, considerās quanta sit pœna negare eo tempore, quo frui seculo nequeas, cuius caueis careas: quoniam quidem grauiora tormenta, ac puniendi noxias artes in perniciem nostram dominus sciebat armari, quo fortes ad omnem tolerātiam faceret: Fili accedēs ad seruitutem dei sta in iusticia & timore, & præpara animam tuam ad tentationem. Sed & beatissimus Paulus apostolus exclamauit & dixit: Mihi uiuere Christus est, & mori lucrum. Quam ob rem, charissimi fratres, fide firma, deuotione robusta, cōtra omnes seculi atroces & asperos insequentium fremitus aduersa uirtute resistendum, nec timendum, quorum spes æternitatis & iusta cœlestis est, quorumq; ardor in cupidine lucis succenditur, & salus de promissa immortalitate lætatur. Hoc uero quod catenis artantibus manus & circumacti graues ceruicibus nexus solido deprimunt pondere, uel eculeo corpus extensum, cādentes stridet ad laminas, non exempti sanguinis, sed tentationis est causa. Nam & ipsam martyrij digni-

Eccli 2

tatem quemadmodum agnoscere possemus, nisi illam etiam cũ damno cor poris nostri cogeremur optare? Sensi equidem, nec me ueritas fallit, cum sæuæ incũbentium manus membra diuellerent, artusq́ laniatos tortor sæuiẽs exararet, nec tamen uinceret, circunstantium uerbis magnum ustus est dici profecto, nescio quod non doloribus subigi, non pœnis angentibus frangi. Sed erant aliæ dicentium uoces, & puto liberos habet. Nam & illi societas in pœnis coniunx, & tamen nec uinculo pignerum cedit, nec obsequio pietatis abductus à proposito suo deficit. Noscẽda res est, & uirtus penitus scrutanda uisceribus, nec enim leuis est ista quæcunq; confessio, propter quã homo patitur & mori posse. Etenim charissimi fratres, uirtus est tãta martyrij, ut per illam credere etiam ille cogatur qui te uult occidere. Scriptum est & legimus: In dolore sustine, & in humilitate tua habe patientiam, quoniã per ignem probatur aurum & argentum. Quoniam ergo nos terrenis tentationibus probat dominus, & his seculi malis scrutatur Christus, gratulandum nobis est, atq; lætandum, quod non nos perennibus reseruet exitijs, sed gaudeat ab omni contagione purgatos. Cæterum ab his quos hæreditatis participes adducit, & in regna cœlorũ libenter adsumit, quid utiq; aliud quàm integritatis ambitum quæri ipse dixit, uniuersa quæ iacentibus explicant cãpis, & quæ in obliquos se erigũt colles, & quos seculi magnitudo circũuenit, & pelago circunfluente lubricũ æquor includit? Quod si illi adiacẽt omnia, nec à nobis exposcit, nisi facta syncera, auro, ut ipse dixit, similes esse debemus. Aurum quippe cum relucentibus terris tremulo uideris splendere sub lumine, ros & liquidũ flammis torrentibus resoluam. Nam & artificis grana, ferè sic est, caminis quoties sanè languentibus æstuans ignis euomit, adi tu terrestri carnali angusto diues flammis eligitur: & refluentibus leuis arena retinetur. Vnde necesse est uniuersa sufferre, quo possimus omni scelere carere, sicut per prophetam suum dixit: Et si coram hominibus tormẽta passi sunt, tamen spes illorũ immortalitate plena est, & uexati in paucis, in multis bene disponentur, quoniam deus tentauit illos & inuenit illos dignos sibi, & quasi holocausti hostiã accipit illos. Quod si te dignitas ambitiosa deterret & congesta in thesauris pecuniæ admonet magnitudo, quæ semper propositum bonæ mentis auertit, & deuotam pro domino suo animã furiali elidit horrore, quæso repetas uerba cœlestia, nam id ipsum uox dicẽtis est Christi: Qui perdiderit animam suam pro nomine meo, recipiet in hoc seculo centuplum, & in futuro uitam æternam possidebit. Qua utique, qua nihil maius, nihil aptius, nihil utilius computare debemus. Nam licet preciosarũ uestium more purpuræ in imagines currat, & lentescentibus filis aurũ erret ad speciem, nec de effossis grana, quibus incumbedi siue metalla thesaurus: uacua nisi fallor ista atq; inania computabuntur, si adiacentibus tibi cũctis, sola salus tibi deesse uideatur, sicut spiritus sanctus loquitur, nihil nos in ui/

cem animæ nostræ posse dare. Ait enim: Si totũ orbem lucrifeceris,& ani/ mam tuam perdideris,quid proderit uobis? aut quam homo commutatio nem dabit pro anima sua? Vacua sunt eñ uniuersa quæ cernimus, & quæ infirmis radicibus posita,soliditatis suæ uim nequeant sustinere. Nã quod & de seculo capitur, uetustate temporis frustratur, unde & quid esset dulce uel charum,uel quod salutis æternæ præferri cupiditatibus possit, domini cis amputataq; præceptis,iure proprio,ac lege priuata sunt. Ne in tormentis scilicet patrem filius frangeret, ne obstrictum durati roboris pectus in aliã uolũtatem affectus forte mutaret.Solam ueritatem,salutemq; solam inter magnos complectendam esse cruciatus,suo Christus iure cõstituit. In quo coniunx & liberi & nepotes,in quo omnis uiscerum soboles relicta,usurpan da uictoria est.Nam & Abraham sic deo placuit,qui tentatus à deo,& filio non pepercit,pro quo ignosci forsitan posset,si illum dubitasset occidere.At mauit manus religiosa deuotio, nec domini iubentis imperium pietas pa/ terna neglexit. Nec horruit quod nati funderet sanguinẽ, nec intremuit ad uocem,& adhuc pro eo Christus non fuerat occisus.Quid enim charius eo, quam qui nequid inuitus hodie sustinueris, prius est quod doceret? Quid eo dulcius,qui cum ipse est deus noster & dominus,tamen patientem pro se hominem regni cœlestis efficit cohæredem? O grãde nescio quid sibi quam illud cõscientiæ ratio uix sustinet carere,quin magna semper miretur ad mu nera,siue quia tam large maiestas dei,ut insperantibus cunctis etiam ea of/ ferat,quæ nobis contemplatione factorum nephas fuerat optare. Etenim si tantũ salus daretur æterna,pro ipsa perpetuitate uiuendi haberemur in gra tia. At nunc cum cœlum,& iudicandi de cæteris facultatẽ perenni seculo lar/ giatur: quid est in quosdam remissis omnibus possit humana mediocritas experiri? Si iniurijs ageris, prior actus est ille: Si contumelijs premeris,dei munus imitaris. Vnde & parũ est,quicquid pertuleris pro eo,qui nihil am/ plius potes, nisi quod in hoc salus uniuersa consistit. Quin martyrio totum ille promisit.Deniq; Apostolus cui cordi fuerunt semper uniuersa, cum in/ star munerum promissorum penitus miraremur: Aestimo, inquit,non esse Rom.8 condignas passiones huius temporis ad superuenturam claritatem,quæ re/ uelatur in nobis.Etenim secum ipse uoluebat quantæ merces existerent, ut ei cui sufficeret morte carere,non tantum salutis daretur præmium,sed & cõ scendere cœlum,cœlum quod nec fugata lux cogit in noctẽ nec alternis ui/ cibus dies aperit in lucem,sed aëris liquidi serena temperies, per sudũ igneo fulgore rutilantem puram explicat claritatẽ.Iam superest charissimi fratres, ut debeamus ostendere cui rei martyrium prosit. Atq; illud profecto docea mus,quod nos ad hũc gloriæ titulũ metus excitet futurorũ.Et enim quibus magna promissa sunt,magis magna sunt quæ metuenda esse illis uideãtur: Nam in arma miles ascẽdit priusq; se inimica hostis tela cõmouerint: Nec

nauem aliquis ſtatione ſubducit, niſi animum pelagi pauor ſtrinxerit. Sed & in tentatis ſuis opibus ſcrutator agricola nõ ante felici terram ſuſcitat uomere, quàm in puluerem imbre cõcepto putris gleba ſoluatur. Ita eſt omnis naturalis uſus, neſcire quid proſit, niſi agnoueris quod accidit. Vnde datur ſanctis omnibus præmium, dum infliguntur iniuſtis tormenta factorũ. Igitur quæ ſuis promiſerit dominus nemini qui neſciat dubium, ſed nec quantis minetur ignarum. Et quoniam ita ſe attulerit ſermo, ut de utriſq; afferatur ratio: paucis quæ dixi, breuiter exponam. Sæuiens locus, gehenna cui nomen eſt magno plangentium murmure, & gemitu, & eructantibus flammis perhorrenda, ſpiſſæ caliginis nocte ſæua ſemper incendia camini fumãtis expirant. Globus ignium artatus obſtruitur, & in uarios pœnæ exitus relaxatur, Tunc ſæuiendo plurimo glomeratum in ſe ipſe conuoluit quicquid ardoris emiſſi edax flãma cruciarit. Hic quibus recuſata uox domini & imperia fuere cõtempta diſparibus coërcet exitijs, próq; merito ſalutis exactæ uires ſuas ſuggerit dum pars ſceleris crimen imponit. Et alios quidem moles intolerabilis curuat, alios per abruptum cliuoſi tramitis collem uis ſæua præcipitat, & catenarum ſtridentium nexum graue pondus inclinat. Hic ſunt & quos agens ſtrictĩm rota & indefeſſa uertigo, & quos tenaci inter ſe denſitate conſtrictos adhærens corporis corpus includat: ut & abſumat incẽdium, & grauet ferrum, & ſe cruciet turba multorũ, quibus aut inquiſitus fuit ſemper deus aut notus. Nunquam excidit locus ubi iacet gratia, ubi uirentibus campis terra luxuriãs alumno ſe induit gramine & redolens paſcitur flore, ubi altum nemora tolluntur in uerticem, & ubi arbor denſior comam ueſtit, quicquid curuantibus ramis ſcena deorſum iacens inumbrarit. Omnia illic non frigoris, nec ardoris nec cum autumno arua requieſcant, aut uere nouo tellus fœcunda parturiat unius pœna feruntur æſtate. Quippe cum nec menſibus ſuis tunc luna deſeruiat, nec per terrarum ſol momenta decurrat, aut in noctem lux fugata concedat. Habet populos quies læta ſeneſcẽtes placida, ubi fons ſcaturiens medio ſinu aluei prorumpentis emergit, & pauco per interualla circuitu ſinuoſis flexibus labitur, ut in ora naſcentium ſibi fluminũ diuidatur. Hinc ergo magna laus martyrum, hinc nobis corona uictorum, quibus maiora his repromiſſa ſunt præmia. Quod uero uel feris corpus obijcitur, uel imminens gladius non timetur, dignationis oſtenditur ratio, manifeſtatur electio. Etenim incongruens fuerat, ut cum tanti muneris iudicaſſet in terrena uitia cordis, quærit, mœret. Merito enim nihil uobis ò boni martyres denegatũ: quos ſpes æternitatis, & ſalus lucis, quorumq; deuotio uniuerſa cœleſtis, & mens dedita cernitur ſeruitutis. Merito, inquam, merito uobis nihil uelle non licitum, quorum animo deſpectus hic mundus, & alienata ſeculi facies, uelut confuſa tenebrarum inhorruit cæcitate. Cui ſemper hic mũdus loco carceris, tecta pro clauſtris, inuito ſemper habita cõmeatus,

Sic quippe triumphantibus uictoria, de his malis rapitur, quam non pompatico cōgressu uana subiecit ambitio, aut popularis extulit magnitudo, sed quam cœlesti cupiditate flagrantem suo Christus addidit regno. Nihil itaque tam magnum atque uenerandum, quàm quod liberat morte & facit uiuere, & dat perpetuo regnare sanctis. Hoc diuitibus aptū, miseris necessarium, omnibus gratum, quo lætantur boni, releuantur abiecti, coronantur electi. Etenim omnium cultor uelut quoddam martyrio remediū uitæ dedit, quādo alijs aliud pro merito eorū & tribuit, alijs pro misericordia sua tradidit. Vidimus quippe ad hunc nominis titulum fide nobiles uenisse plerosque, ut deuotionis obsequium mors honestaret. Sed & alios frequenter aspeximus inter iustos astitisse, ut admissa peccata redimentes, cruore suo loti haberētur in sanguine, & reuiuiscerent interēpti, qui uiuentes cōputabantur occisi. Mors quippe integriorem facit uitam. Mors amissam inuenit gloriam. Nam hoc spes iam amissa percipitur, hoc salus cuncta reparatur. Sic cū arētius æstuarit, supinis è collibus fluuium iubent elicere, & scaturientibus riuis arua sitientia temperare, quo se in uberes culmos uicta agri ieiunitas funderet, pluuia imbre mentita seges densior inhorreret. Quid igitur, fratres charissimi, potissimum referam, quidue dicam, sic in unum conuenientibus titulis dignitatis turbatur animus, deducitur sensus, & ipso conatu nitentis eloquij impar sermo euanescit? Quid enim dici satis esse possit, cum si uim æternæ salutis expresserit, occurrat ambitio, si ambitū dixeris, præueniat magnitudo? tres simul quæ congruunt, necesse est, quod dignum praeferēdum esse uideatur. Ita impetus orationis audentis uelut implicat os, quæ obuiam ex aduerso martyrij exempla tenuerunt. Quæ uox, quæ litera, quæ uires instar muneris tanti capiant? sustinere confessionem uocis unius, aduersa succumbunt, læta proueniunt, parent regna, parantur imperia, deuincitur pœna, mors subigitur, uita profertur, & infestantis inimici repugnantia arma resoluuntur. Si delictum est, occidit: si mendacium, absistit. Vnde, quæso uos, hoc uestris mentibus ponderate, tantumque de nostra oratione percipite, quantum sciatis uos posse sentire. Veniat ante oculos uestros, qui dies ille sit, cum spectante populo, atque intuentibus cunctis contra terrenas cruces, & minas seculi inconcussa deuotione reluctetur, quàm suspensi animi mētes, quæ sollicite de ancipiti trepidatione gratulante formidine, pauido quatiantur horrore, quæ illic anxietas, quæ optatio precum, quæ uota memorentur, cū adhuc nutante uictoria, atque in incertos exitus casu meretrix capiti coronā dependeat. Cumque illa pestilens ac furibūda consensio accendatur, ira inflammetur in insaniam, omniū denique pectoris rabie ac minis frendentibus terreatur. Etenim quantum hoc sit quis ignorat, ut præ doloribus uulnerū, nō ictibus quæstionū, uelut despecta nostra fragilitas, & humanæ uirtutis inopinata mendacia, stare hominem nec moueri, torqueri, nec tamen uinci, sed

pœna ipsa potius, qua cruciatur armari. Considerate quid sit, charissimi fratres, omnem martyrij firmitatem sensibus uestris animisq; proponite. Ecce animi cuiuslibet passione uocati gaudent iampridem acciti e seculo martyres, gaudent bonorum omnium nuncij, gaudēt pariter electi, ibi lætatur milite suo dominus, lætatur teste nominis sui Christus. Parum est quod dico, fratres charissimi, parum est, ita mihi magna ratio in hoc genere dicendi, ac moles admiranda suscepta: sed arbitrij, quæso uos, grauitas ab intentione propria non desit, sciens tātum de martyrio posse dici, quantū potuerit æstimari. Vnde & hæc sola exequendæ laudis fuit causa, non quo parē me gloriæ, atq; idoneum iudicarem, sed quod tantā in illis cernerem esse uirtutē, ut & si parum de eo dicerem, plurimū me dixisse profiterer. Nam præferatur licet bono fidei custodita iustitia, melioremq; se inter omnium laudes uirginitas immaculata cognoscat: cedat ita, ne sanguis summittatur cruori, illi elegerunt bonū, imitati sunt Christum. Nunc uero, charissimi fratres, ne quis me arbitretur, omnem salutem, non alijs tantum q in martyrio collocasse: hoc profecto respiciat, neq; me tantum esse, qui loqui uideor, neq; ita, sed habere ordinem rerum, ut immortalitatis spes repromissa unius partis latere nitatur. Sed quoniam ita suo ore testatur esse habitacula penes patrem multa: mihi maius credidi eam gloriam, qua probantur hic homines, qui seculari indigni sunt uita. Igitur charissimi fratres, æmula religione certantes, uelut incentiuo quodam mercedis agitati, omnem uirium copiam tolerantiamq; subeamus. Non enim mouere nos debent caduca, quæ semper, & quæ iam
Mat.3 euersionem suam non modo lege proposita, sed & iam ipso fine temporis arguunt. Exclamat Ioannes & dicit: Iam quidem securis ad radicem arboris posita est, monstrans scilicet & ostēdens ultimam esse rerum omnium senectutem.
Ioan.12 Sed & ipse dominus: Ambulate, inquit, dum lucem habetis, ne uos tenebræ comprehendant. Quod si illo tempore ambulandū nobis esse prædixit: quæ ut nos magis ambularemus ostendit, atq; ut ad laudem martyrij
1.Cor.9 redeam, uox est beatissimi Pauli dicentis: Quoniam qui in agone currunt, multi certant, unus autem accipit palmam, uos autē sic currite, ut omnes coronemini. Sed & alibi quod ad martyrium possit hortari, cohæredes nos
Roma.8 Christi uocauit, quin etiam nec omitteret. Si cum Christo, inquit, commortui estis, quid tanquam uiuentes in hoc mundo decernitis? Etenim charissimi fratres, qui resurrectionis præmia sustinemus, qui iudicij diē quærimus, qui deniq; cum Christo regnaturi sumus, seculo mortui esse debemus. Nec poteris optare martyrium, nisi ante oderis seculū, nec peruenire ad dei præmium, nisi amaueris Christum. Non amat seculū, Christus enim abiectus est seculo, sicut & seculum Christo. Ita ut scriptum est: Mundus mihi crucifi-
Gal.6 xus est, & ego mundo. Nemini amabilis fuit mundus, quem non ante damnauerit dominus, nec salute potuit frui æterna, qui mundi gloriatus est uita, uox

ta,uox est ista Christi dicentis:Qui in hoc seculo amauerit animam suam, Mat. 14
in futuro perdet illam,qui autem in seculo oderit illam,in futuro inueniet illã.Sed & apostolus Paulus:Imitatores,inquit,mei estote, sicut & ego Christi.Et alibi ipse:Volo uos omnes,ait,si fieri potest,imitatores meos esse. Dixit hoc ille qui passus est,& quod passus est,ad hoc passus est,ut imitaretur dominum,utiq; & nos ad hoc uoluit pati,ut per ipsum imitaremur Christum.Si iustus es & deo credis,quid pro eo sanguinem fundere metuis, quẽ pro te toties passum esse cognoscis?In Esaia sectus,in Abel occisus, in Isaac immolatus,in Ioseph uenũdatus,in homine crucifixus est,& de cæteris quidem taceo,quæ nec oratio potest dicere,nec animus sustinere: uincitur cõscientia humilitatis exemplo,& quanta considerat quæ dum pateretur acciderint,miratur passum propter quem cuncta trepidarint.Dies fugit in noctẽ, in tenebras lux cuncta concessit,atq; inclinato per alternas uices pondere,omnis terra commota dissoluitur,turbati manes,monumẽta nudata sunt, & sepulchris hiatu dehiscentibus terræ,reddita luci corpora restituerunt, fluxu sanguinis mundus intremuit, scissa quæ foribus dependebant uela, templũ omne fugit qui moriendo arguit seculum.Igitur cum ad exemplum dominicæ passionis,atq; ad omne testimonium Christi animam tuã ponas, nec fundere sanguinem metuas:martyrio totum necesse est cedat,martyrij inæstimabilis gloria,infinita mẽsura,immaculata uictoria,nobilis uirtus, inæstimabilis titulus,triumphus immensus.Quippe quo & propria cõfitentis laude præfertur,uelut socio Christi cruore decoratus,Itaq; charissimi fratres licet sit hoc totum dominicæ promissionis & muneris,liceto; tribuatur ex alto,nec capiatur,nisi eius imperio,sed nec alimento concipi aut exprimi uerbis,aut oratione percurri,aut quibuslibet eloquentiæ uiribus possit impleri: tamen erit hoc beneuolẽtiæ uestræ,erit charitatis & amoris,si uolueritis nostri memores esse,cum in uobis dominus martyriũ cœperit honorare: uos intra summũ illud altare,uos intra se magna illa uenerandi nominis sedes, ueluti sinu quodam gremij amplectentis includit,uos imperia perẽnis temporis sustinent,& illic regnaturi semper & uicturi. O beati quibus uere sint dimissa peccata,si tamen qui Christi compares estis aliquando peccatis. O beati quos à primordio mundi domini sanguis infecit,& quos merito splẽdore iste niueus amictus induerit,& candor stolæ ambiẽtis ornarit. Videor deniq; ipse mihi iam cernere,proq; arbitrio mentis humanæ ante oculos & aspectum diuinum illud mihi & insigne concurrit.Videor,inquam, mihi iã cernere,ut ille uirorum nobilis numerus Christi sui gloriam iterq; comitetur,Ibit ante ora eius felix caterua uictorũ,& densantibus turmis,uelut solis exortu totum illuminatum agmen inferet potestatẽ. Et utinam perabiecto mihi istud uidere contingeret,sed hoc dominus poterit efficere,quod nobis petentibus creditur non negare. Finis.

1.Cor.4

DE DISCIPLINA ET BONO PVDICITIAE libellus, incerto autore, doctus tamen.

ALiquas officiorum meorum partes nō æstimo præteriſſe dum ſemper enitor uel maxime quotidianis euangeliorum tractatibus, aliquando uobis fidei, & ſententiæ per dominum incrementa præſtare. Quid enim aliud in eccleſia domini utilius geri, quid accommodatius officio epiſcopi poteſt inueniri, quàm ut doctrina diuinorum per ipſum inſinuata collataq; uerborum, poſſint credentes ad re promiſſum regnum peruenire cœlorum? Hoc mei & operis & muneris, quotidianum uotiuum negocium, abſens licet obtinere connitor, & per literas præſentiam meam uobis reddere conor, dum uos ſolito more allocutionibus miſſis in fide interpello. Ideo conuenio ut euangelicæ radicis firmitate ſolidati, aduerſus omnia diaboli prælia ſtetis ſemper armati, abſentem me non credo, ſi fuero ſecurus. Veruntamen omnia quæ utiliter proferunt, & æternæ uitæ ſtatum tractantibus, uel diffiniunt, uel promittunt, ita demum fructuoſa ſunt, ſi ad emolimentum operis diuinæ indulgentiæ uiribus adiuuentur. Non ſolum proferimus uerba quæ de ſcripturarum ſacris fontibus ueniūt, ſed cum ipſis uerbis preces ad dominum & uota ſociamus, ut tā nobis quàm uobis, & ſacramētorum ſuorum theſauros aperiat, & uires ad implenda quæ cognoſcimus, tribuat. Periculum enim maius eſt, uoluntatem domini cognouiſſe, & in dei uoluntatis opere ceſſaſſe. Quāuis ergo ad multa uos negocia, ad diuinæ monitionis præcepta, ſemper ut ſcitis exhorter, quid mihi aliud uotiuum aut maius poteſt eſſe, quàm ut per omnia perfecti ſtetis in domino? Tamen ut præcipue pudicitiæ clauſtra teneatis, quod & facitis, admoneo, ſcientes templum eſſe uos domini, membra Chriſti, habitationem ſpiritus ſancti, electos ad ſpem, cōſecratos ad fidem, deſtinatos ad ſalutem, filios dei, fratres Chriſti, conſortes ſpiritus ſancti, nihil iam carni debentes, qua renatos ex pudicitia præter uolūtatem, quam uelle debemus, & noſtra ſit: præſtetur etiam propter redemptionem, ut corrumpi non poſſit, quæ à Chriſto conſecrata ſit. Nam ſi Apoſtolus eccleſiam ſponſam Chriſti pronunciat, oro uos quanta pudicitia exigitur, ubi eccleſia inter matrimonia ſponſa uirgo præſtetur? Et ego quidem, niſi quod breuiter uos admonere propoſui, latiſſimas ſatis puto, & locupletes pudicitiæ laudes proferre potui, ſed ſuperuacuum duxi laudare eam diutius apud colētes. Vos enim illā ornatis dū geritis, & plures eius laudes exercendo profertis, facti eius ornamentum, dū & illa ueſtrū eſt, modulo decore inuicē fœnerādo. Illa uobis diſciplinam bonorū ſuggerit morum, uos illi miniſteriū præſtatis operū ſanctorum. Nam & illa quantum & quid poſſit, per uos apparuit, & quid uos uelitis ipſa demonſtrauit, & docuit, copulatis in unum duobus bonis mādatorum & rerum, ne quid inutile uideretur, ſi præceptis miniſteria defuiſſent:

Pudi-

Pudicitia eſt honor corporum, ornamentum morũ,ſanctitas ſexuum, uinculum pudoris, fons caſtitatis,pax domus,concordiæ caput.Pudicitia ſolicita non eſt cui placeat niſi ſibi:pudicitia ſemper uerecunda, dum innocentiæ mater eſt:pudicitia ſemper ornatur ſolo pudore,bene ſibi cõſcia de pulchritudine,ſi improbis diſplicet:pudicitia nihil ornamentorum quærit, decus ſuum ipſa eſt.Hæc nos cõmendat domino,connectit Chriſto,hæc expugnat omnia de membris illicita deſideriorum prælia, pacẽ noſtris corporibus inducit:beata ipſa & beatos efficiẽs, apud quoſcunq; habitare dignatur, quã nunquam accuſare poſſunt,nec qui eam non habent:uenerabilis etiam hoſtibus ſuis,dum illam multo magis mirantur,qui expugnare non poſſunt. Sed ut matura & in uiris probata ſemper & à fœminis appetenda,ſic inimica eius impudicitia ſemper eſt deteſtanda,obſcœnum ludibriũ reddens miniſtris ſuis,nec corporibus parcẽs nec animis,Debellatis enim proprijs moribus,totum hominem ſuum ſub triumphum libidinis mittit:blãda prius, ut plus noceat dum placet,exhauriens rem cum pudore, hoſtis cõtinentiæ frequenter perueniens ad ſanguinem: cupiditatum infeſta rabies, incendiũ conſcientiæ bonæ, mater impœnitentiæ,ruina melioris ætatis,cõtumelia generis,expugnans ſanguinis & familiæ fidem, alienis affectibus ſuos inſerẽs filios, in aliena teſtamenta ſobolẽ ignoti & corrupti generis inducens.Quæ plerunq; extra ſexum ardens,dum ſe non continet intra conceſſa,parum ſibi putat ſatisfactum, niſi in uirorum quoq; corporibus non uoluptatẽ nouam quærat, ſed extraordinaria & portentuoſa contra ipſam naturam ex uiris per uiros monſtra conquirat. Sed enim pudicitia locum primũ in uirginibus tenet,ſecundum in continentibus,tertium in matrimonijs. Verum in omnibus glorioſa eſt cum gradibus ſuis:nam & matrimoniorum fidem tenere,laus eſt, inter tot corporis bella: & matrimonio de continentia modum ſtatuiſſe,maioris uirtutis eſt,dum etiam licita reijciuntur. Certe ex utero ſanctitatem cuſtodiſſe, & infantem ſe uſque in ſenectutem in ſua ætate tota tenuiſſe, admirandæ utique potentiæ eſt: niſi quod blandas corporis leges non noſſe,magis felicitatis eſt:notas iam uiciſſe,uirtutis eſt, ſic tamen ut & uirtus iſta de dono dei ueniat,licet ſe in membris hominibus oſtẽdat.

B.Pudicitiæ,fratres,antiqua præcepta ſunt.Quare antiqua dico? quia cum ipſis hominibus inſtituta ſunt.Nam & ideo uir ſuus fœminæ eſt,ut præter eundem alterũ neſciat,& ideo uiro reddita eſt mulier, ut ſubiecto quod fuerat ei proprium,nihil requirat alienũ.Sic & duo,inquit,erunt in carne una, *Gen.2* ut in unum redeat,quod unum fuerat, ne ſeparatio ſine reditu occaſionem præſtet alterius. Inde & Apoſtolus: Caput mulieris pronunciauit uirum, *Ephe.5* ut coniunctione duorum pudicitiam probaret.Nam ut alterius caput mẽbris aptum non poteſt eſſe,ita & alieno capiti membra nõ ſua: caput enim ſuis conuenit mẽbris, & mẽbra capiti ſuo,utraq; naturali fibula in cõcordia

mutua

mutua cohærent, ne oriente discordia, de diuisione membrorum pactũ diuini fœderis rumperetur. Addit tamen & dicit: Quoniam qui uxorẽ suam, diligit, seipsum diligit. Nemo enim carnem suam odio habet, sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus ecclesiam. Charitatis cum pudicitia ex hoc magna præscriptio, si uxores diligendę sunt à uiris suis, sicut & Christus dilexit ecclesiam, & ita uxores maritos debent diligere ut ecclesia Christum. Hanc sententiam Christus quando uxorem dimitti non nisi ob adulterium dixit, interrogatus tantum honorem pudicitiæ dedit. Hinc nata est illa sententia

1. Thess. 4 Adulteras non sinetis uiuere. Hinc Apostolus dicit: Hæc est uolũtas dei, ut

1. Cor. 5 abstineatis uos à fornicatione. Hinc & illud dicit: Membra Christi, mẽbris meretricis non esse iungenda. Hinc traditur satanæ in interitum carnis, qui proculcato iure pudicitiæ, uitia carnis exercet. Hinc merito regnum cœlorũ non tenent adulteri: hinc est, omne peccatum extra corpus esse, solum adulterum peccare in suum corpus: hinc cæteræ præceptorum autoritates, quas nunc recolere omnes, non est necesse, apud uos præsertim qui illas nostis frequenter & facitis, quæ licet descripta nõ sint, queruli tamen de his non potestis esse. Adulter enim non habet excusationem, aut habere potuit, quia ducere licebat uxorẽ. Sed sicut matronis iura præscripta sunt, quæ ita sunt nexæ, ut diuelli inde non possint: uirginitas uero & continentia extra ius omne sunt, nihil ad uirginitatem de matrimoniorum legibus pertinet, altitudine sua transcendit omnes, si ulla praua hominũ leges ausa supergredi conantur. Virginitas æquat se angelis, si uero exquiramus etiam excedit, dum in carne luctata, uictoriam & contra naturam refert, quam non habent angeli. Virginitas quid aliud est quàm futuræ uitæ gloriosa meditatio? uirginitas neutri sexus est: uirginitas est perseuerans infantia: uirginitas est uoluptatum triumphus: uirginitas filios non habet, sed quod plus est, filiorum contemptum habet: non habet fœcunditatem, sed non habet orbitatem: felix quod est extra partus dolorem, felicior autem quod est extra funerũ filiorum calamitatem. Virginitas quid aliud est quàm soluta libertas? maritum non habet dominũ, uirginitas affectionibus omnibus soluta est. Non matrimonijs est dicata, non seculo, non liberis. Persecutionem nõ potest timere, dum illã de securitate potest prouocare. Sed quia pudicitiæ nobis breuiter sunt exposita præcepta, iam pudicitiæ ponamus exemplum. Plus enĩ proficitur cũ in rem pręsentem uenitur, nec de uirtute dubitat̃, quãdo quod præcipitur, exemplis etiã sanatur. Exemplũ pudicitiæ à Ioseph cœpit. Adolescens Hebræus generosus de patre, generosior de innocẽtia, ob inuidiã reuelationum distractus à fratribus Ismahelitis, in domũ deuenerat hominis Ægyptij, obsequio & innocentia & tota seruitutis fide facilẽ & beneuolum in se animum sui prouocauerat domini, cuius faciem tam sermo liberalis, quàm ætas omnibus cõmendauerat. Sed ista generositas ab uxore domini aliter

quàm

quàm decebat accepta est, in domus parte secreta, & sine arbitris allata, & facinorosis accommodata putauit se pudicitiam adolescentis incontinens mulieris impudicitia nunc promissis, nunc minis posse superare. Et cum retentus est uestibus, eo quod moliretur fugam, propter tanti facinoris audaciã, ipsas uestes relinquens, & corporis nudi syncaeritatem habiturus innocentiæ testem, ad crimen impudicitiæ suæ impudens mulier adijcere non dubitauit calumniam: & cæteris & marito squalida & feruens, spreto desiderio suo, conquesta est dolore simulato, quod Hebræus adolescens uim sibi molitus fuisset inferre, quam ipsa conata fuerat irrogare. Maritalis ardor rerum inscius, & uxoris accusatione grauiter inflammatus incenditur. Pudicus uero iuuenis, quia delicto conscientiam nõ miscuit, in imum carceris truditur. Sed sola non est in carcere pudicitia, nam est cum Ioseph deus, & nocentes dantur in manu eius, quia innocens fuerat, Somniorum præterea obscura dissoluit, quia spiritus in tentatione uigilabat, & per dominum liberatur à uinculis, Qui in domo minore cum periculo fuerat, regiæ domus sine periculo dominus effectus est, generositati suæ redditus fructum pudicitiæ & innocentiæ, deo iudice, à quo meruerat, accepit. Sed nõ minus ex parte diuersa, aliud nobis pudicitiæ simile, de cõtinentia fœminarum exoritur exemplum. Fuit, ut legimus, Susanna filia Helciæ, uxor Ioachim pulcherrima, pulchrior moribus. Hanc nullum ad decorem commendabat species, simplex enim erat. Excoluerat pudicitia, & cum pudicitia sola natura. In hãc ex senioribus duo cœperant deperire, nihil memores, nec diuini timoris, sed nec suæ annis iam marcescentis ætatis: ita illos in flagrantia trãsactæ iuuentutis incendia, rediuiuæ libidinis flamma reuocabat. pudicitiæ latrones amorem profitentur, sed oderant. Resistenti minantur calumnias. adulterij se dicunt accusatores, uoto adulteri. Inter duos libidinis scopulos auxilium de domino petebat, quia uiribus corporis repugnare non ualebat. Et exaudiuit de cœlo clamantem ad se pudicitiam dominus, & cũ iniquitate oppressa duceretur ad pœnam, uidit inimicorum liberata uindictam. Bis uictrix, & in periculo suo tã funeste toties concepta & libidinem euasit & mortem. Infinitum erit si exempla prosequar plura, his duobus contentus sum, præsertim cũ omnibus sit uiribus per ista pudicitia defensata. Non illos emollire potuit in uita generosi sanguinis memoria, quæ in quosdam licentia lasciuiæ est ministra, non decor corporis & apte positorum figura membrorum, quæ suggerit plerunq; quasi flos quidam, properans uelociter transire ætatis porrecta uoluptatis occasione pascatur: non anni primi uirentis, sed maioris ætatis, cum rudis adhuc sanguis æstuans, naturæ flammas accẽdat, & in medullis uersata cæca incendia ad remediũ uerum etiam per periculum pudoris itura: nõ ulla latebrarum, & sine ullo conscio, que tuta quibusdam putatur occasio, quæ maxima uis est admittendi sceleris cũ deliberationibus occurrit impunitas.

Non

Non posita necessitas de autoritate iubentium,& in temeritate participum atque sociorum.quo genere franguntur etiam sæpe recta consilia. Non præmia ipsa & bonitas,non accusationes,non minæ, non pœnæ,non mors,nihil tam sæuum,tam durum,tam triste,quàm cecidisse de alto pudicitiæ gradu. Digni tanto iudicis diuini præmio,quorum alter regio pene throno illustraretur,altera concordia mariti dotata inimicorum mortibus redderetur. Hæc sunt & his similia semper nobis ante oculos exempla ponenda,his patria diebus noctibusque meditanda. D. Nihil animum fidelem sic delectat, quàm integra,immaculata pudoris conscientia. Voluptatem uicisse, uoluptas est maxima,nec ulla maior est uictoria, quàm ea quæ è cupiditatibus refertur.Qui hostem uicit,fortior fuit sed altero:qui libidinē repressit,seipso fortior fuit:qui inimicum prostrauit,externum hostem percussit:qui cupiditatem depressit,hostem domesticū superauit. Malum omne facilius uincitur quàm uoluptas, quia illud quicquid est,horridum est, hoc blandū est. Nihil tam difficile opprimitur,quàm quod per illud armatur.Qui cupiditates tollit,& metus sustulit,nam ex cupiditatibus metus ueniūt:qui cupiditates uincit,de peccato triumphat:qui cupiditates uincit, malum generis humani sub pedibus suis iacere ostendit:qui cupiditates uicit,pacem sibi perpetuam dedit:qui cupiditates uicit,libertatem sibi,quod est etiā ingenuis difficillimū, reddidit.Meditanda ergo nobis fratres, ut res docent,semper pudicitia,quo facilior sit nullis artibus constat.Quæ enim illa cōsummata uoluntas,quæ nisi impediretur longe est,sed nostra est, ita nō est acquirenda, sed fouenda quæ nostra est.Quid est enim aliud pudicitia quàm mens honesta ad custodiam corporis data, ut sexibus redditus pudor seueritate signatus,fidem honoris de incorrupta sobole seruaret. Pudicitiæ autē fratres competunt & cogniti sunt in primis diuinus pudor & præceptorum sancta meditatio,& animus propensus ad fidem, & mens attonita ad sacram religionem:deinde uidere,ne quid in se ultra modum sculptum, ultra honestatem productum,ne quid proditum,ne quid arte fucatum,ne quid ad iritandos aut redintegrandos dolos lenocinatum. Non est pudica quæ affectat animum alterius mouere,etiam salua corporis castitate. Longe absint quibus pulchritudo non ornatur,sed prostituitur.Nā solicitudo de pulchritudine,& malæ mentis indicium & deformitatis est. Sit natura corporis libera,nec diuinis operibus inferatur uis.Semper est misera, quæ sibi nō placet qualis est.Quid capillorum mutatur color? Quid oculorū extremitates suffuscantur? quid facies artibus in diuersam formam conuertitur? quid postremo speculum consulitur,nisi quia ne ipsa sit timetur? Cultus etiam mulieris pudicæ pudicus sit,adulterium fidelis nec in coloribus nouerit. Vestibus aurum intexere,quasi precio est uestes corrumpere. Quid inter fila staminum delicata,rigida faciunt metalla? nō ut fluentes humeros premāt, &

luxuriam

luxuriam feliciter se animi iactantis ostendant? Quid cum ceruices peregrinis lapidibus urgentur, & absconduntur? quorum precia etiam sine artibus calendarium cuiusuis excedunt? Non ornatur mulier, sed uitia ostenduntur. Quid cum digiti tali auro onerati, nec intrare possunt, nec egredi? utrum usus exposcitur, an patrimoniorũ inanis pompa monstratur? Mirum negocium, mulieres ad omnia delicatæ, ad uitiorum sarcinas fortiores sunt uiris. Sed ut repetã quæ cœperã, colenda semper pudicitia uiris & fœminis, omni custodia seruanda est intra limites suos. Cito natura corporis periclitatur in corpore, dum rapit illam secum caro, quæ semper in lapsu est. Sub prætextu quippe naturæ quæ homines semper urget ad effectus, quibus ruinæ collapsi generis resarciuntur, blandimento uoluptatis fallentes, non ducit ad conscientiam legitimæ coniũctionis sobolem, sed iactat in crimen. Ergo contra has carnis insidias, quibus se diabolus & socium miseriæ & ducẽ facit, obluctandum est omni genere uirtutis. Assumantur secundũ Apostolũ Christi opera, & à cõsortio carnis quantũ potest animus colligatur, separetur cõsensus à corpore, uitia semper castigẽtur ut odiãtur. Ante oculus obseruet. Deformis est atq; deiectus peccati pudor. Pœnitẽtia ipsa cũ luctibus suis commissorũ criminũ inhonesta cõtestatio est. Nihil cõsideretur curiose in alienis uultibus, sermo & breuis sit, & sobrius risus, signum est enim animi facilis & remissi: nam cõtactus recedat etiam honestus, nihil corpori liceat, ubi uitandum est corporis uitium. Cogitetur q̃ honestum sit uicisse dedecus, q̃ inhonestum uictum esse dedecore. Dicendum etiam, quod adulterium uoluptas non est, sed mutua cõtumelia, nec delectari potest, quod & animam interficiat & pudorem. Coerceat animus stimulos carnis, refrenet impetum corporis. Accepit enim hanc potestatẽ, ut illi ad imperiũ eius membra seruirent, & quasi legitimus ac perfectus auriga, ultra concessas corporis metas extollentes se carnis impetus, cœlestium præceptorum habenis reflectat, ne ultra terminos suos currus iste corporis raptus in periculũ suum secum & ipsum rapiat aurigam. Sed inter hæc imò ante hæc cõtra turbas & uitia omnia de diuinis castris auxilium petẽdum est, solus enim potens est deus, qui homines dignatus est facere, & plena hominibus auxilia præstare. Ego pauca dictaui, quoniam non est propositum uolumen scribere, sed allocutionem transmittere. Vos scripturas aspicite, exempla uobis de ipsis præceptis huius rei maiora conquirite. Fratres charissimi bene ualete.

AD NOVATIANVM HÆRETICVM QVOD LAPSIS spes ueniæ non est deneganda.

COGITANTI mihi & intolerabiliter animo æstuanti quid nã agere deberẽ de miserãdis fratribus, qui uulnerati non propria uoluntate, sed diaboli sæuientis irruptione, adhuc usq;, hoc est, per longam temporum seriem agentes, pœnas darent, ecce ab

Iuxta facundus ac doctus libellus plane q; Cypriano dignus.

aduerso obortus est alius hostis & ipsius paternæ pietatis aduersarius hære
ticus Nouatianus, qui non tantum ut in euangelio significatum est, sicut sa-
cerdos uel Leuites iacentem uulneratũ præteriret, sed ingeniosa ac noua cru
delitate sauciatum potius occideret adimendo spem salutis, denegando mi-
sericordiam patris, respuendo pœnitentiam fratris. Mirũ quot acerba, quot
aspera, quot peruersa sunt? Sed facilius quis in alieno oculo festucam perspi
cit, quàm in suo trabem. Nos autem fratres dilectissimi non moueat, aut tur
bet hæretici istius perfidi abrupta dementia, qui cum in tam ingenti dissen-
sionis & schismatis crimine cõstitutus, & ab ecclesia separatus sit, sacrilega te-
meritate non dubitet in nos sua crimina retorquere. Cum sit enim à semet-
ipso nunc factus immundus, sordibus sacrilegis inquinatus, hoc nunc nos
esse contendit. Et cum scriptum sit, canes foris remansuros, & Apostolus hos
Philip.2 eosdem canes docuerit esse uitandos, sicut legimus, ait enim: Videte canes, ui
dete malos operarios: rabiem suam non cessat latratibus excitare luporum
more, tenebrosam caliginem optare, qua facile possit ferina sua crudelitate,
oues à pastore direptas, spelunca tenebrosa laniare: aurum certe se suosq́
quos colligit, esse pronunciat. Nec nos dubitamus desertores ecclesiæ apo-
statas factos, in aurum nunc facile potuisse conuerti, sed illud aurum in quo
prima delicta populi Israel denotata sunt. Cæterum uasa aurea & argentea
quæ ab Ægyptijs excussa sunt, in dominica potestate, id est, Christi ecclesia,
perseuerãt, in qua si perseuerasses Nouatiane, uas forsitan & preciosum fuis
ses, sed nunc te in paleas & in stipulam cõuersum, nec intelligis, nec plangis.
Quid igitur uanis rebus extolleris? damna potius quàm lucra consequeris.
Apoc.3 Quid te ex quo pauperior factus es, diuitẽ credis? Audi in Apocalypsi do-
minicam uocem iustis obiurgationibus increpantẽ: Dicis, inquit, diues sum,
& ditatus sum, & nullius rei egeo, & nescis quoniam tu es miser, & miserabi-
lis, & cæcus, & pauper, & nudus. Has opes, has diuitias paupertatis pro cer-
to possidere se credat, quisquis Christi ecclesia derelicta, ratione cæca, apud
Ioan.10 temerarios illos schismatum duces, & dissensionis autores conuerti non tre-
pidat, quos Ioannes antichristos appellat, quos euangelista paleis similat,
quos dominus Christus fures & latrones designat, sicut ipse in euãgelio de-
clarat dicens: Quia qui non introijt per ostium in ouile ouium, sed descendit
per alteram partem, ille fur & latro est: Item in eodem quoq; ait: Omnes qui
uenerunt fures sunt & latrones. Qui isti sunt, nõ desertores fidei, & transgres-
sores ecclesiæ dei, qui cõtra ordinẽ dei nituntur? quos merito spiritus sanctus
Esa.30 per prophetã increpat dicẽs: Fecistis cõsiliũ nõ per me, & cogitationẽ nõ per
spiritũ meũ, adijcere peccata sup peccata. Quid ad ista respõdeant puersissi-
mi Nouatiani, uel nũc infelicissimi pauci, q ad tantã demẽtiã prorũperũt, ut
nec deo, nec homini reuerentiã habuerint? Illic impudẽter & sine ulla ordina
tionis lege episcopatus appetit', hic aũt ꝓprijs sedibus, & cathedræ sibi tradi

tæ, à

tæ,à deo renũciatur illic ueritas,aſpernantur me,ut ſacrificent mihi, nec offe-
runt oblationes ſanctas filiorum Iſraël,nec accedunt offerre ſancta ſancto-
rum,ſed accipiens ignominiam ſuam in errore,quo errauerunt: ſatis ſit pau-
cis probaſſe quid nam ſint. B. Audite igitur Nouatiani,apud quos ſcriptu-
ræ cœleſtes leguntur potius quàm intelliguntur,parum ſi non & interpolen-
tur.Sunt enim ueſtræ præcluſæ aures,& corda cæcata, qui nullum de ſpiri-
tualibus ac ſalutaribus monitis lumen admittitis.Sicut Eſaias ait: Excæcati *Eſa.6*
ſunt ſerui dei,& merito excæcati,quia uoluntas ſchiſmaticorum non eſt in le
ge,quæ lex unam uobis & ſingularem deſignat eccleſiam, in illa ſcilicet quæ
ſub Noë ante diluuium dei prouidentia fabricata eſt arca, in qua non tan- *Gen.6*
tum munda animalia,ſed & immunda,ut tibi cito reſpondeatur Nouatia-
ne,inuenimus eſſe recluſa. Quæ arca cum his quæ ſecũ fuerant liberata eſt,
in qua & cætera quæ in ea inuenta non ſunt,diluuio perierunt. Ex illa igitur
arca remittuntur duæ aues,corax & columba.Qui corax uere hominum im
mundorum,& in tenebris perpetuis futurorum per ſeculi latam uiam, & im
munda ueſcentium apoſtatarum futurorum,& ad eccleſiam ſe ultra nõ uer-
tentium,figuram portabat,quem ſicut legentes inuenimus emiſſum, & non
amplius reuerſum.Huic ergo aui,id eſt,immũdo ſpiritui,quicq; fuerint ſimi-
les inuenti,ad eccleſiam amplius reuerti non poterunt,qui & ſi uoluerint,do-
minus prohibebit,qui Moyſi præcepit dicens:Omne uarium & immundũ *Leui.7*
eijce foras extra caſtra.Columba autem emiſſa in continenti ſignificatur re- *Gen.8*
uerſa,eo quod requiem non haberet pedibus ſuis,quam Noë recepit in ar-
cam, & poſt ſeptimum diem iterato emiſſam,recepit eam portantẽ ſuo ore
oliuæ folium.Et ego quidem fratres dilectiſſimi, non temere iſta cogitans.
nec humana ſapientia conſpirans,ſed ut cœleſtis domini dignatione neceſ-
ſarie,& pertinenter mentibus noſtris cõcipere permittitur,dico illam, id eſt,
columbam duplicem nobis per ſemetipſam ſignificare figuram: primã qui-
dem & principalem,ſuã,hoc eſt,ſpiritualẽ,olim,id eſt, ab initio diuinæ ad-
miniſtrationis inſiſtit,& ſacramentum baptiſmatis, quod in ſalutem gene-
ris humani prouiſum,& ſoli eccleſiæ cœleſti ratione celebrare, per os ſuum
præoſtendit.Ter enim emiſſa ex arca,uolitans per aërem ſuper aquã,ſignifi
cabat iam tunc eccleſiæ noſtræ ſacramenta.Vnde & dominus Chriſtus Pe- *Mat.28*
tro,ſed & cæteris diſcipulis ſuis mandat dicens: Euntes euangelizate genti-
bus,baptizantes eos in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti,hoc eſt,ut ter-
nitas illa quæ ſub Noë per columbam figuraliter operata eſt,hæc nũc in ec-
cleſia per nos ſpiritualiter operetur.Sumamus iam nunc & ſecundam perſo
nam columbæ ex arca emiſſæ,diluuij ſcilicet tempore,quando omnes abyſſi
ſi proruperunt,quando cataractæ cœli patefactæ ſuut ſuper terram propter
facinora hominum,quæ quotidie exercebant coram domino,ſicut Moyſes
dixit:Et uidit dominus deus redundare nequitias hominum ſuper terram,

& quod omnes in malum recordarentur à principio dierum suorum, & dixit. Perdam hominem quem feci à facie terræ ab homine usq; ad pecus, & à reptili usq; ad uolatilia cœli. Emittitur ergo tempore cataclysmi columba ex arca, aquis uiolenter toto orbe terrarum infestantibus. Illa arca figuram ecclesiæ, sicut superius diximus, portabat, quæ uerberabatur hinc atque inde aquis insurgentibus tantum. Cataclysmus ergo ille, qui sub Noë factus est, figuram persecutionis, quæ per totũ orbem nunc nuper superesfusa est, ostẽdit. Aquis autem, diruptis cataractis, undiq; conuenientibus & excrescentibus significabantur gẽtes, quæ ad uastandam ecclesiam excreuerunt. Sicut

Apoc.17 Apocalypsis docet, dicens: Aquæ quas uidisti populi sunt, & gẽtes, & regna: columba autem quæ pedibus suis requiem habere non poterat, lapsorum imaginem portabat, qui immemores diuinarum prædicationum, uel simpliciter ignorantes, uel audacter dissimulantes ceciderunt. Quorum domi-

Mat.7 nus ruinam in Euangelio futuram his uerbis significauerat dicens: Qui audit uerba mea & nõ facit ea, similabo eum uiro stulto, qui ædificauit domũ suam super arenam, uenerunt tempestates, & impegerunt in domum illã, & cecidit, & facta est ruina eius magna. Et ne temere comparasse uideamur, columbam illam lapsorum imaginem portare, propheta ciuitatem ut colum-

Sopho.3 bam, hoc est lapsorum personã increpat dicens: Columba non exaudit uocem, id est, præclara & redempta ciuitas non recipit doctrinam, & in dominum fidens non fuit. Quod autem requiem pedibus columba illa, sicut superius diximus, inuenire non poterat, hoc significabat uestigia negantium, hoc est, sacrificatorum lubrici ueneno serpentis sauciata in lapsum conuersa, qui ulterius non possent super aspidem & basiliscum conscendere, & draconem & leonem calcare. Quam potestatem tradidit dominus discipulis suis, sicut

Luc.10 in Euangelio ait: Ecce do uobis potestatem calcandi super omnem potestatem inimici, & super serpentes & scorpiones, & non nocebunt uos. Istis ergo tot & tantis malignis spiritibus infestantibus, & in lapsorũ necem insurgentibus, prouisa est uulneratis salutis uia, ut quibuscunq; uiribus possent toto se corpore protrahere, castris suis recipere, quibus recepti medelis spiritualibus uulnera sua curare. Recepta igitur columba, paucis etiam diebus interiectis, iterato emittitur ex arca, quæ reuersa, non tantum firma uestigia, sed & insignia suæ pacis atque uictoriæ, per illa oleæ folia, quæ suo ore portabat, ostendit. Duplex ergo illa emissio, duplicem nobis persecutionis tentationẽ ostendit: prima in qua, qui lapsi sunt, uicti ceciderunt: secunda in qua hi qui ceciderunt, uictores extiterunt. Nulli enim nostrum dubium uel incertũ est fratres dilectissimi, illos qui prima acie, id est, Deciana persecutione uulnerati fuerunt, hos postea, id est, secundo prælio ita fortiter perseuerasse, ut contemnentes edicta secularium principum, hoc inuictũ haberent, quod & metuerunt exemplo boni pastoris, animam suam tradere, & sanguinem fundere

dere

dere, nec ullam insanientis tyranni sæuitiam recusare. C. Ecce quàm glorio/sos, quàm domino charos, schismatici isti ligna, fœnum, stipulam appellare nõ dubitant: quorum pares, hoc est, in eodem crimine lapsos seu adhuc usq; constitutos, nec ad pœnitentiam admittendos esse præsumunt, ex illa domini pronunciatione, qua ait: Qui me negauerit coram hominibus, negabo eum corã patre meo, qui in cœlis est. Proh dolor quid contra dominica præcepta contendunt, ut ea quæ Christus iudicij sui tẽpore sit acturus, hæc nũc stirps Nouatiani, patris sui exemplũ diaboli sequuta, nũc exercere conetur? dicente scriptura: Mihi uindictam, & ego retribuam, dicit dominus: Respõdebimus eis ad istam pronũciationẽ domini, quàm male intelligãt, & male sibi interpretẽtur. Quod enim ait: Qui me negauerit corã hominibus, & ego negabo eum coram patre meo qui in cœlis est: utiq; futuri temporis significatio est; quo tempore incipiet dominus secreta hominũ iudicare. Quo tempore tribunali Christi omnes nos oportet astare, quo tempore multi incipiẽt dicere: Domine domine, nónne in tuo nomine prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia exclusimus, & in tuo nomine uirtutes multas fecimus? Et tamen audient uocem domini dicentis: Discedite à me omnes qui operati estis iniquitatem, nõ noui uos: ibi adimplebitur quod ait: Negabo & ego illos. Quos autẽ maxime negabit dominus Christus, nisi uos omnes hæreticos, & schismaticos, & nominis sui alienos? Qui enim aliquando Christiani, nunc Nouatiani, iam non Christiani, primã fidem uestram perfidia posteriore per nominis mutastis uelum, nunc propositioni uestræ respondeatis: Legite & docete, quẽ dominus de his qui se dereliquerant uel negauerãt, cum adhuc ipse hic esset, negauit: atqui & cæteris qui secũ remanserãt de discipulis ait: Nunquid & uos uultis abire? Petrum etiã quẽ negaturum ante prædixerat, cũ negasset, ipse nõ negauit, sed sustinuit & amare illam suã negationem flentem ipse postmodũ lenit. Quæ nam est tua Nouatiane dementia, ut illa quæ ad exitium salutis pertineant, tantũ legas: & quæ ad misericordiã, prætereas? clamante scriptura & dicẽte: Cõuertimini ad me in toto corde uestro, in ieiunio, & ploratione, & planctu: & scindite corda uestra & non uestimenta, & conuertimini ad dominũ deum uestrum: quoniam misericors est, & miserator multæ miserationis. Ideo quia multæ miserationis est dominus, audiuimus, audiamus quid per Dauid contestatur spiritus sanctus: Si dereliquerint filij eius legẽ meã, & in mandatis meis non ambulauerint, & si iustificationes meas prophanauerint, & præcepta mea non custodierint, uisitabo in uirga facinora eorũ, & in flagellis delicta eorum: misericordiã autẽ meam nõ dispergam ab eis. His similia & per Ezechielem legimus dixisse dominũ: Fili hominis domus Israël habitauit super terram suã, & coinquinauerũt facinoribus suis. Sicut mulieris menstruatæ facta est immũdicia eorũ ante faciẽ meã, effudi irã meã super eos, & disseminaui eos in/

Matth.10 *Deute.32* *Matth.7* *Ioan.6* *Luc.22* *Iohe.2* *Psal.88*

ter gentes,& secundum peccata eorum iudicaui eos: quia coinquinauerunt sanctum nomen meum:& quia dictum est de his: Hic est populus domini, peperci eis propter nomē sanctū meū,quod spreuit domus Israël inter gentes:& coniungens ait:Propterea dic populo Israël:Hæc dicit dominus:Non uobis parco domus Israël,sed propter nomen sanctum meū parcam, quod coinquinastis inter gentes,& scietis quia ego dominus,cū sanctificatus fuero in uobis.Item dominus ad eundem:Fili hominis dic populo Israël:Quare loquuti estis,dicentes:erroribus nostris tabescimus,& quomodo salui esse poterimus? dic eis:Viuo ego,dicit dominus:quia nō desidero mortē peccatoris.sed desidero ut auertatur peccator à uia sua pessima & uiuat. Redite ergo à uia uestra pessima.Quid morti uos traditis domus Israël? Sic per Esaiam prophetam:Non in æternum indignabor uobis,neq; semper nō defendam uos.Et quoniam Hieremias propheta in persona populi peccatoris deprecatur dominū,dicēs:Emenda nos domine,sed in iudicio,& non in ira, ne paucos facias nos.Adiecit & dicit Esaias:Propter peccatū modice contristaui eum,& percussi eum,& auerti faciem meam ab eo,& contristatus est,& abijt tristis in uijs suis:& quia operatur,adiecit & dixit:Vias eius uidi & curaui eum,& dedi ei exhortationē,ueram pacē super pacē,pœnitentibus, deprecantibus,& operantibus restitui posse: quod male perierunt, quodq; à Christo declinauerunt:deniq; hoc in Euangelio cōprobatur,ubi illa mulier peccatrix describitur,quæ uenit ad domū cuiusdā Pharisæi,ubi erat dn̄s uocatus cū discipulis,portans uas unguenti,quæ stetit ad pedes dn̄i, & lachrymis suis lauit pedes domini,& capillis extersit,osculis infixis,ut excitaretur ille Pharisæus,& diceret: Hic si esset propheta, sciret quæ & qualis esset ista mulier,quæ eū tangit,quia peccatrix est. Vnde in cōtinenti dominus peccatorum remissor,& pœnitentiū receptor ait:Simon,habeo tibi aliquid dicere. At ille respondit,dicens:Magister,dic.Et dn̄s:Duo debitores erant cuidā fœneratori:unus qui debebat denarios quingentos, & alius quinquaginta: & cum nō haberent unde soluerent,ambobus donauit.Et interrogauit,quis illorū plus diligeret.Et respondit Simon: Vtiq; ille cui plus donauit. Et adiecit,dicens:Vides istā mulierē? Intraui in domū tuam,osculum mihi non dedisti,hæc autē non cessauit osculando pedes meos:pedes meos non lauasti, hæc aūt lachrymis suis lauit,& capillis extersit:oleo pedes meos nō unxisti, hæc autē unxit:propter quod dico tibi Simon,quia remittuntur illi peccata eius.Ecce dominus utrisq; debitoribus larga sua pietate debitum concedit. Ecce mulierem peccatricem pœnitentē,flentē,deprecantē,& remissam peccatorum accipientem. D. Erubesce iam nunc si fieri potest Nouatiane,desine argumentis tuis impijs incautos decipere: desine unius capituli præscriptione terrere.Legimus & adoramus,nec prætermittimus cœlestem domini sententiā,qua ait negaturū se negantē,nūquid & pœnitentē? Et quid ego tā

diu de

Marginal notes: Ezech.33 — Esa.57 — Hiere.29 & 42 — Luc.7

diu de miserationibus probare singula gestiā? quādoquidē Niniuitis Allophylis,& longe à lege hominibus cōstitutis,propter ciuitatis suæ annunciatā euersionē deprecantibus misericordia dei nō denegatur? Ipsi illi Pharaoni sacrilega temeritate repugnanti,cum quondā cœlestibus plagis uerberaretur,& cōuersus Moysi dixisset:Orate pro me ad dn̄m,quia peccaui, incontinenti ab eo suspēdebatur ira dei.Et tu iam Nouatiane iudicas,& nullā spem pacis ac misericordiæ habere lapsos prædicas:nec increpāti te Apostolo aurem accōmodas dicenti: Tu quis es,qui iudicas seruū alienum? domino suo stat aut cadit.Stabit aūt,potens est deus stabilire eum.Vnde pertinenter & necessarie ex persona eorundē lapsorū increpat uos spiritus sanctus,dum dicit:Noli gratulari amica mea mihi,quoniā si cecidi,& exurgam:& si in tenebris ambulauero,dominus lumē est mihi.Iram domini tolerabo,quoniam peccaui illi usq; dum iustificet causam meam,& faciat iudiciū & iusticiam,& producat me ad lucem.Videbo iusticiam illius,& uidebit me inimica mea. & cooperiet se cōfusione.Oro,non legisti? nolite gloriari,& nolite loqui excelsa,& ne exeat maliloquentia ex ore uestro,quoniā erigit à terra pauperē, & à sterquilinio inopem,& sedere eum facit cum potentibus populi.Non legisti:Tu qui stas,uide ne cadas? Non legisti:Quia dn̄s superbis resistit,humilibus aūt dat gratiam? Non legisti:Qui se exaltat,humiliabit̄? Non legisti:Quia deus perdit memoriā superborū,& non relinquit memoriā humilium? Non legisti:Quia quo iudicio quis iudicauerit,eū iudicari necesse est? Non legisti:Quia qui odit fratrē suū,in tenebris est,& in tenebris ambulat, & nō scit quò eat:quia tenebræ excæcauerūt oculos eius? Vnde igitur & tam sceleratus,& tā perditus,tā discordiæ furore uesanus extiterit iste Nouatianus, inuenire non possum,qui semper in domo una, id est,Christi ecclesia, proximorū delicta ut ꝓpria fleuerit,onera fratrū,sicut Apostolus hortat̄,sustinuerit,lubricos in fide cœlesti allocutione corroborauerit.At nunc ex quo Cainā illā hæresim,quæ nō nisi tm̄ occidere gestit exercere cœpit,nec sibi nouissime parcit.Cæterū si legisset,quia iusticia iusti nō liberabit eū in die qua errauerit,& iniquitas impij non nocebit eum ex qua die cōuersus fuerit, iam olim in cinere pœniteret,ille qui semꝑ pœnitētibus aduersatur,qui in ruina facilius ædificatorū stantiū operat̄,q̄ instructione iacētiū ruinarū,q multos ex fratribus nostris miserrimos falsis suis aduersationibus perterritos,iterū fecit ethnicos,dicendo quod pœnitētia lapsorū sit uana,nec possit eis proficere ad salutē,clamāte scriptura,& dicente: Memēto unde excideris & age pœnitentiā,si quo minus,ueniā tibi,nisi pœnitentiā egeris. Et quidē ad septem ecclesias scribens,singulis sua quoq; facinora,& delicta ingerens pœnitemini dicebat,quibus? nisi illis scilicet,quos precio magno sui sanguinis redemerat? O te impium scelestumq̄ hæretice Nouatiane,qui post tot & tanta in ecclesia,à quibusdam retro uoluntarie commissa crimina, quæ & tu ipse in

Rom.14

domo dei priusquam apostata esses, cognoueras: & hæc posse aboleri de memoria succedente bono, utique docueras, secundū fidem scripturæ, dicentis: Quia
Ezech. 18 si conuersus fuerit facinorosus ab omnibus facinoribus suis quæ cōmisit, & iusticiam fecerit, uita æterna uiuet, & non morietur in facinore suo. Delicta enim quæ commisit abolebūtur de memoria succedētibus bonis factis. Tu hodie retractas, an debeant lapsorum curari uulnera, qui nudati à diabolo ceciderunt uiolentia aquæ, quam suo ore serpens emisit post mulierem. Sed
1. Cor. 11 quid dicam, ait Apostolus: Laudo uos, in hoc non laudo, quia nō in melius, sed in peius uenistis. Vbi enim sunt æmulationes & dissensiones in uobis, nónne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? Nec nos quidē mirari oportet, cur iste Nouatianus tam nephanda, tam grauia in personā lapsorum exercere nunc audeat: quandoquidē habemus exempla præuaricationis huius præcedētia. Saul ille bonus, præter cætera, postea liuore euertitur, & contra Dauid omnia aduersa & inimica agere molitur. Iudas ille inter apostolos electus, qui semper in domo dei unanimis & fidelis, ipse post modum deum tradidit. E. Prædixerat quidē & dominus multos esse uentu-
Mat. 7 ros sub pellibus ouiū, rapaces lupos. Qui sunt isti rapaces lupi, nisi sensu subdolo conspirātes ad infestandū gregē Christi? sicut legimus ad Zachariam
Zach. 11 positum: Ecce ego suscito pastorē in terra, qui quod auersum est, non uisitabit, & carnes electorū manducabit, & talos illorū torquebit. Similiter & per
Ezech. 34 Ezechielē increpat huiusmodi pastores, scilicet prædones & laniones dicam, ut æstimauerat, dicēs: O pastores quare lac ebibitis, & coagulatū comeditis, & forte ad nihilum perduxistis, & infirmū non uisitastis, & claudicantē non curastis, & errantē non reuocastis, & permisistis populū meum errare inter spinas & tribulos? Propterea hæc dicit dominus: Ecce ego ueniam aduersus pastores, & exquirā oues meas, & repellam eos ut non pascant oues meas, & non erunt eis amplius oues meæ in deuorationē, & exquirā eas sicut pastor gregem suum in die qua fuerit caligo & nebula: sic exquirā oues meas, & exquiram eas in omni loco, quocūque dispersi sunt, & quod perierat, requirā: & quod errauerat, reuocabo: & quod claudicauerat, curabo: & quod infirmum est, custodiā: & pascam oues meas cum iudicio. Quis ista loquitur? utique ille,
Luc. 15 qui relictis nonagintanouē ouibus, quæsiuit illam quæ de suo errauerat gre-
Psal. 118 ge: sicut Dauid dicit: Erraui uelut ouis quæ perijt, quam inuentam Christus redit humero suo portans peccatricem delicatā, qui gaudens & exultans, uocatis amicis & domesticis, ait: Congratulamini mihi, quoniā inuēta est ouis mea, quæ perierat. Dico, inquit, uobis, quia tale gaudium erit in cœlo super uno peccatore pœnitentiā agente. Et subiūgens ait: Aut quæ mulier habens denarios decem, & cum perdiderit ex denarijs unum, nónne accendet lucernam, & tota die domum suam emūdat, quærens donec inueniat? Et cum inuenerit, conuocat amicas & uicinas, dicens: Cōgratulamini mihi, quoniā inueni

ueni denarium quem perdiderã. Dico uobis,quia gaudium erit in cõſpectu angelorum dei ſuper uno peccatore pœnitentiã agente. F Econtrario autem non agentes facinorum ſuorum pœnitentiã,quæ eos maneat,ex ipſius domini reſpõſo cognoſcant.Legimus enim in euangelio:Quod quidã uenerunt de Galilæis ad dominũ,annunciantes ei de eis,quorum ſanguinẽ miſcuit Pilatus cum ſacrificijs ipſorum,quibus reſpõdit dominus,dicẽs:Putatis quia illi Galilæi ſuper cæteros Galilæos peccatores fuerãt,quia paſſi ſunt talia?non.Dico enim uobis,niſi pœnitentiã egeritis,omnes ſimiliter peribitis. Aut illi decem & octo,ſuper quos cecidit turris in Siloa,putatis quia debitores fuerunt morti ſuper omnes homines qui habitabant in Hieruſalẽ?non. Dico uobis,inquit,quia niſi pœnitentiam egeritis,omnes ſimiliter peribitis. Excitemus itaq; nos quantũ poſſumus fratres dilectiſſimi,& abrupto inertiæ & ſecuritatis ſomno ad obſeruãda domini præcepta uigilemus.Quæramus tota mente quod perdidimus,ut inuenire poſſimus.Quia quærenti,ait ſcriptura,dabitur,& pulſanti aperitur.Mundemus domũ noſtram mũdicia ſpirituali,ut ſecreta quæq; abdita pectoris noſtri,uero euangelij lumine radiata,dicant: Tibi ſoli deliqui,& nequiſſimum in conſpectu tuo feci,Quia mors peccatorũ mala,& apud inferos pœnitentia nulla:habentes in cõtemplatione,maxime diẽ iudicij & retributionis,& quod ab omnibus nobis credendũ,& firmiter eſt tenendũ,quia acceptio perſonarũ non eſt apud deum, cum præceperit in Deuteronomio,non accipiendã perſonã in iudicio:Non accipies,ait,perſonam,nec ſecundum minimum, nec ſecundum maximum iudicabis. His ſimilia & per Ezechielem dixit:Omnes,inquit,animæ meæ ſunt,ſicut anima patris & anima filij.Anima quæ peccauerit,ipſa morietur. Hic erit igitur à nobis uenerandus,hic tenendus,hic per plenam & dignam noſtram confeſſionem propiciandus,qui habet poteſtatẽ,animã & corpus mittendi in gehennã ignis,ſicut ſcriptum eſt:Ecce uenit cum multis milibus nunciorum ſuorum facere iudicium de omnibus,& perdere omnes impios, & arguere omnem carnem de omnibus uerbis impijs,quæ de deo loquuti ſunt peccatores.His ſimilia & Daniel:Vidi,inquit,thronum poſitum,& uetuſtus dierum ſedebat ſuper eum,& ueſtitus eius erat tanquàm nix,& capilli capitis eius tanquàm lana alba:thronus illius flãma ignis,rotæ illius ignis ardens.Flumen ignis prodibat ante eum,milia milium ſeruiebant ei,& milia miliũ aſſiſtebant ei:ad iudicium ſedit,& libri aperti ſunt.Ioannes autem manifeſtius & de die iudicij & conſummatione ſeculi declarat,dicẽs:Et cum aperuiſſet,inquit,ſigillum ſextum,ecce terræmotus factus eſt magnus,& factus eſt ſol niger, ut ſaccus cilicinus,& luna tota ſanguinea facta eſt, & ſtellæ ceciderunt in terram, quomodo ficus à uento magno agitata,mittit groſſos ſuos, & cœlum receſſit ut liber cum inuoluitur, & omnis mons, & inſulæ de locis ſuis motæ ſunt:& reges terræ, & maximi quique,& tribuni,& di-

Luc.15 · Luc.11 · Deut.1 · Ezech.18 · Dan.7 · Apoc.6

uites,& fortes,& omnis seruus,& liber absconderunt se in speluncis petra/
rũ,& in cauernis montiũ,dicentes montibus & petris,cadite super nos à cõ/
spectu patris sedentis super thronũ,& ab ira agni:quoniam uenit dies interi
tionis,& quis poterit stare? Item in eadẽ Apocalypsi hoc quoq; Ioannes di
Apoc.20 cit sibi reuelatũ: Vidi,inquit,thronũ magnũ,& candidũ sedentem super eũ,
à cuius facie fugit cœlum & terra,& locus eorũ inuentus non est: & uidi mor
tuos magnos & pupillos stantes ante conspectum throni domini,& libri a/
perti sunt,& alius similiter apertus est,qui est uitæ:& iudicati sunt singuli se/
cundum ea quæ scripta erãt in libro secundũ opera ipsorum.Sed & Aposto
lus bonũ cõsulens sic hortatur nos,dicens:Nemo uos decipiat inanibus uer/
Ephe.5 bis,propterea enim uenit ira dei super filios contumaciæ,nolite esse partici/
pes eorum.Demus igitur totis uiribus fidei nostræ deo laudem:demus ple/
nam confessionẽ,quandoquidem super pœnitentia nostra gaudeãt uirtutes
cœlorũ,gaudeant angeli omnes,gaudeat & Christus,qui nos denuo pecca/
tis oneratos, delictis obrutos, plena & clementi moderatione cessare à faci/
nore hortatur,dicens:Cõuertite uos & redite ab impietatibus uestris,& non
Ezech.18 erunt uobis iniquitates uestræ ad pœnam.Proijcite à uobis omnes impieta/
tes uestras,quas fecistis aduersum me,& facite uobis cor nouum,& spiritum
nouum. Et ut quid uos morti traditis domus Israel? Non ẽm desidero mor
Esa.43 tẽ peccatoris. Ego sum ego sum qui deleo facinora tua,& cõmemorabor te,
tu autem in mente habe & iudicemur.Dic tu facinora tua prius , ut iustifice/
ris.Dũ patet fratres indulgentiæ aditus,deũ plenis satisfactionibus deprece
mur.Humiliemus nos,ut exaltari possimus.Acquiescamus diuinæ exhorta/
tioni,qua euadere liceat diem domini,& irã: dicit enim sic:Respice fili natio/
nes hominum & scito.Quis sperauit in domino,& confusus est ? permansit
in mãdatis illius,& derelictus est? aut inuocauit eum & despexit illum? quo/
niam pius & misericors dominus,& remittens in tẽpore tribulationis pecca/
ta omnibus inquirentibus se in ueritate . Ait ergo , dic tu facinora tua prius
ut iustificeris.Præ manu sit nobis oratio illa exomologeseos plena.

ORATIO PRO MARTYRIBVS BEATI Cypriani martyris.

Hæc uidetur oratio quã in dicat in fine superioris li/belli.

HAgios,hagios,hagios,sancte sanctorum pater patrum nostro
rum,deus Abraham , deus Isaac,deus Iacob,deus apostolorũ
deus prophetarum,deus uirginum,deus credẽtium, deus & pa
ter domini nostri Iesu Christi filij tui,te inuocamus supplices pa
riter & deprecamur,qui ex ore altissimi procreatus es ante mundi dispositio
nem,& ex mariæ sanctæ uirginis utero per mysterium æditus,orãtibus no/
bis desiderium animæ & integritatẽ cordis præstare dignare,ut lauacro salu
tari recreatũ pectus delictis carnalibus incolume psistat.Petimus fide illiba/
ta,mẽte incorrupta,deuotione robusta,opatiõe,seu dilectiõe cõtinua,ut i ec/
clesia

cleſia ſancta tua nos florere permittas,quoniam tibi flectimus genua,& cur
uamus ceruices,cui angeli & archangeli,milia miliũ martyrũ,chorus apoſto
lorũ, & prophetarũ gloria exultant: cui omnes aues cantant laudes:linguæ
confitentur cœleſtium,terreſtriũ & infernorũ.Tibi omnes aquæ in cœlo ſub
cœlo cõfitentur,te inſenſibilia ſentiũt:tu es ſolus,& præter te nemo. Te quæ/
ſumus domine pater omnipotens,qui ſoli filio conſpicabilis es,cui angeli &
archangeli obtẽperant,& tibi domine pater:te oramus,ut tribuas nobis mẽ
tem,integrã innocentiam,ſynceritatẽ deuotã,conſcientiã ſanctam,puram,ſo
briam,caſtã,contra omnes inſidias ſeculi glorioſa fide degentẽ:cõtra diabo/
li minas,& carnales illecebras munitũ pectus concedas:nec uiolenti & cruen
ti lætalibus laqueis implicemur,ut ſignum ſalutis æternæ incolume perfera/
mus.Pelle à nobis omnẽ ſeculi illuuiem,omnẽq́ diaboli perſuaſionem. La/
queetur,cõcidat,& ſeparetur à nobis,& amoueatur,ſicut à Sara famula tua
Aſmodeus dæmon nequiſſimus,extinctus per angelum tuũ ſanctum Ra/
phaël.Et ſicut Tobiæ affuiſti,ita mihi adeſſe digneris.Et ut tribus pueris in
camino,& Danieli miſericordiã præſtitiſti: ſic circa nos famulos tuos facere
digneris.Qui mortuos ſuſcitaſti,& cæcos illuminaſti,ſurdis auditum, mutis
eloquia,claudis greſſum,leproſis ſanitatẽ dediſti:ita & da famulis tuis, qui
te tota uirtute mentis credimus natum,paſſum,uenturum iudicare uiuos &
mortuos. Aſſiſte nobis,ſicut apoſtolis in uinculis, Teclæ in ignibus, Paulo
in perſecutionibus,Petro in fluctibus.Qui ſedes ſuper ſeptem thronos ad
dexteram patris,reſpice nos & libera nos de æternæ mortis interitu: unus in
uno,pater in filio,filius in patre,ſpiritus ſanctus,per quem,& cũ quo eſt tibi
in ſãcta eccleſia honor,uirtus,claritas,maieſtas,poteſtas,benedictio, immor
talitas,& nunc & in æternum,ſemper & in omnia ſecula ſeculorũ.Amen.

ORATIO BEATI CYPRIANI MARTYRIS, quam ſub die paſſionis ſuæ dixit.

DOmine ſancte pater hagios,deus hagie,& hagie deus meus,
quis enim maior te?tibi gratias & laudem gero deus Abrahæ,
& deus Iſaac,& deus Iacob,deus patrũ noſtrorũ,deus apoſto/
lorũ,& deus prophetarũ,& deus martyrũ,qui fuiſti ante mũdi
diſpoſitionẽ,deus uiuorũ,uẽturus iudicare uiuos & mortuos:qui es deus ue/
rax, qui ſedes ſuper Cherubim & Seraphim,& proſpicis abyſſos, qui uides
cuncta priuſq́ naſcantur,qui habes poteſtatẽ & rurſus reſtituere,qui habes
poteſtatẽ de arido uiride facere.Tu omniũ dominus dominator, libera me
ab hoc ſeculo,& exaudi me orantẽ,ſicut exaudiſti filios Iſraël de terra Ægy/
pti,& nõ tibi crediderũt,nec famulo tuo Moyſi.Væ peccatis meis.Cum te le
uaueris cõfringere terram,ſub qua fiſſura petrarum me abſconſurus ſum ab

ante

ante uirtutem tuam? Cui monti dicturus sum, cade super me: & cui colli, tege me ab ante metum domini, cum te lauaueris confringere terram? Rogo domine subueni mihi, noli secundū actum meū me iudicare: nihil enim in præceptis tuis parui. Exaudi me orantem, sicut exaudisti Ionam de uentre ceti, sic exaudias me: & eijcias me de morte ad uitam, sicut Niniuitæ induerūt cinerem & cilicium, & pœnitentiā egerunt. Exomologesin facienti ante cōspectum tuum pro uniuersis peccatis meis, qui es amator pœnitentiæ, miserere mei. Sed & Dauid dicit: Domine propter nomen tuum dele peccatū meū. Et ego deprecans maiestatem tuam, dele uniuersa peccata mea: & exaudi me orantem, sicut audisti tres pueros de camino ignis, Ananiā, Azariam, Misaelem: & misisti angelum tuū cum nymbo roris, & confusus est Nabuchodonosor præpositus regni, quoniā tu es rex regnantium & dominus dominantium, qui solus habes immortalitatem, & lucem habitas inaccessibilē, quam nemo hominū uidet, nec uidere potest. Exaudi me orantem, sicut exaudisti

Dan. 14 Danielem de lacu leonum: & misisti Abacuc prophetam, & attulit ei prandium, & dixit: Prande prandium, quod tibi misit deus. Et dixit Daniel: Nō

Tob. 6 relinquet dominus quærentes se. Exaudi me orantem, sicut exaudisti Tobiam & Saram, dum orarent in atrio domus suæ: tunc obtulit pro eis Raphaël angelus orationes eorum: sic & tu exaudias preces meas, & admittas ad aulam sanctam tuam orationes meas, & continenter mittas angelū tuum qui deleat uniuersa delicta mea, sicut delesti spiritum immundum à Sara filia Raguel: & illumines cor meum, sicut illuminasti oculos Tobiæ. Exau-

Dan. 13 di me orantem, sicut exaudisti Susannam inter manus seniorum, sic me liberes ab hoc seculo: quia tu es amator puræ conscientiæ. Exaudi me oran-

4. Reg. 20 tem, sicut exaudisti Ezechiam regem Iudæ, & delesti ab eo infirmitatem, sic & à me auferas infirmitatem carnis: & augeas mihi ad fidem: sicut illi auxisti annos quindecim ad uitam. Libera me de medio seculi huius, sicut liberasti Teclam de medio amphiteatro, libera me ab omni infirmitate carnis meæ. Te deprecor pater maiestatis, qui in fine temporū misertus es nostri, mittens nobis Iesum Christum filium tuum dominū deum saluatorem nostrum, natum ex Maria uirgine de spiritu sancto, annunciante Gabriele angelo, per quem nos liberasti de periculo mortis imminentis. Et te deprecor filium dei uiui, qui fecisti tanta mirabilia, qui in Cana Galilææ de aqua uinū fecisti, propter Israël: qui cæcis oculos aperuisti: qui surdos audire fecisti: qui paralyticos ad sua mēbra reuocasti: qui soluisti linguas blesorū: dæmonio uexatos sanasti: claudos currentes fecisti, uelut ceruos: mulierē de profluuio sanguinis liberasti: mortuos suscitasti: super aquam pedibus ambulasti, qui Petro labenti manū tradidisti: qui mare fundasti, & terminū ei posuisti, & dixisti: Hucusq; uenies, & hic te cōfringes in uirtute tua. Te deprecor filiū dei uiui ꝓpter uniuersa cōmissa mea, qui es in cœlis filius in patre, & pater in

te in

te in ſempiternū,qui ſedes ſuper Cherubim & Seraphim honoris tui. Tibi
aſſiſtunt angeli,archangeli numerus innumerabilis,timentes & pauētes ho-
norem & uirtutē tuā,clamātes uoce magna & dicētes:Sanctus,ſanctus,ſan- Mat. 7
ctus,dominus deus ſabaoth. Tu ipſe nobis teſtamentū feciſti:Petite,& acci-
pietis,pulſate & aperietur uobis. Quodcūq; à patre meo petieritis in nomi-
ne meo,ego à patre peto ut accipiatis. Ego peto ut accipiam,quæro ut inue-
niam:ego pulſo ut aperiatur mihi,ego in tuo nomine peto,ut tu à patre pe-
tas,& detur mihi. Paratus ſum propter nomen tuum uictimam ſanguinis
fundere & quodcunq; tormentum ſuſtinere. Tu es domine adiutor meus &
defenſor,defende me ab aduerſario meo. Angelus tuus lucis protegat me,
quoniam tu dixiſti,quod credentes petieritis per orationem, dabitur uobis:
Omnis homo mendax,tu es uerax. Sicut tu repromiſiſti,poteſtatem habes
domine dare mihi omne ſacramentū cœleſte,ut dignus ſim faciem ſancto-
rum tuorum uidere. Spiritus in me operetur,uolūtas tua in me fiat, quoniā
tibi ſpopondi omnibus diebus uitæ meæ,qui paſſus es ſub Pontio Pilato,
bonam cōfeſſionem,qui crucifixus deſcendiſti & conculcaſti aculeū mortis.
Deuicta eſt mors,deuictus eſt inimicus diabolus. Tu reſurrexiſti à mortu-
is,& apparuiſti apoſtolis tuis,ſedes ad dexteram patris:qui uenturus es iudi
care uiuos & mortuos. Tu dominaberis,libera me de manu quærentis ani-
mam meam. Per nomen tuū libera me ab aduerſaria poteſtate,ut opem des
uincendi inimicum meū,quoniā tu es potens aſſertor & aduocatus precum,
& petitionum noſtrarū animarū. Die ac nocte interpellas pro peccatis me-
is,orationem meā perferas ad patrē tuum. Et tu domine ſancte pater digne
ris reſpicere ſuper preces meas,ſicut reſpexiſti ſuper munera Abel. Digneris
me liberare ab igne & pœna perenni,& ab omni tormento quod paraſti ini
quis:per bonum & benedictum Ieſum Chriſtum ſaluatorem noſtrum,per
quem tibi laus,honor,uirtus,gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

SERMO AVGVSTINI DE SANCTO CYPRIANO martyre, pius ac lectu dignus.

Sermonem à nobis debitum auribus & cordibus ueſtris exi-
git tam grata & religioſa ſolennitas, qua paſſionem bea-
ti martyris celebramus. Triſtis proculdubio tunc eccleſia
fuit, & non damno cadentis,ſed deſiderio recedentis,ſem-
per cupiēs uidere præſentem tam bonorum rectorem atq;
doctorem. Sed quos afflixerat ſolicitudo certaminis conſo
lata eſt corona uictoris, & nunc non ſolum ſine ulla triſtitia, uerumetiam
cum ingenti lætitia, cuncta quæ tunc geſta ſunt legendo recolimus, dieque
iſto nobis gaudere conceſſum eſt, non timere. Neq; enim formidamus ter-
ribiliter uenientem,ſed expectamus hilariter redeuntem. Placet ita uniuer-
ſam illam fideliſſimi,& fortiſſimi,& glorioſiſſimi martyris paſſionem cum
exulta-

exultatione recordari præteritam, quam tunc fratres sustinuere futurã. Primo itaq; quod pro fide confessionis Christi in exilium Turbin missus est, non sancto Cypriano aliquid nocitum, sed multum illi præstitum ciuitati. Quò enim ipse mitteretur, ubi ille non esset, propter cuius testimonium mittebatur? Christus ergo, qui ait: Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usq; ad consummationem seculi, in omni loco membrum suũ accipiebat, quocunq; furor inimici pellebat. O stulta infidelitas persequentis. Si quæris exilium quò Christianus iubeatur ire, prius si potes inueni unde Christus cogatur exire. De patria sua, in alienam te arbitraris excludere hominẽ dei, in Christo nusquam exulem, in carne ubiq; peregrinum. Sed iam memorare & considerare delectat post illud, quod Cyprianus nõ senserat, sed inimicus putabat exilium, quid ex ordine passionis ipsum consecutum sit. Cum enim Cyprianus sanctus martyr electus à deo de ciuitate* Turibitana, in qua exilio præcepto Aspasij Paterni proconsulis missus fuerat, regrederetur, in hortis suis manebat. Et inde quotidie sperabat uenire ad se, sicut ostensum erat illi. Quid iam fremeret persecutoris impetus aduersus cor semper paratum, accedente etiam domini reuelatione firmatum? Quando enim desereret patientem, qui non est passus præoccupari nescientem? Iam ergo quod ad eũ passioni exhibendum duo missi sunt, qui eum etiam secum in circulum leuauerunt, in medioq; posuerunt, & hoc diuinæ ammonitionis fuit, ut gaudens recoleret ad eius se corpus pertinere, qui inter iniquos reputatus est. Christus nanq; inter duos latrones ligno suspensus, ad exemplũ patientiæ præbebatur. Cyprianus autem inter apparitores ad passionem curru portatus, Christi uestigia sequebatur. Quid illud quod cũ in alium diẽ dilatus apud custodes esset, atq; illuc se multitudo fratrum ac sororũ congregans pro fratribus pernoctaret, custodiri puellas præcepit, quanta intentione considerãdum, quanta laude prædicandum, quanto præconio commendandum est? Vicina corporis morte, non moriebatur in animo pastoris uigilantia pastoralis, & cura tuendi dominici gregis, usq; ad extremum uitæ huius diẽ mente sobria tenebatur. Nec excutiebat ab animo diligentiam fidelissimi dispẽsatoris, manus iam proxima cruenti carnificis. Ita se martyrem cogitabat futurum, ut esse non obliuisceretur episcopum, magis curans quam rationẽ pastorum principi de commissis sibi ouibus redderet, quàm quid infideli proconsuli de fide propria responderet. Amabat quippe eum, qui Petro dixerat: Amas me? Pasce oues meas. Et pascebat oues eius, pro quibus sanguinẽ fundere illum imitans properabat. Custodiri puellas præcepit, sciens se non solum habere simplicem dominum, sed etiam uersipellem aduersariũ. Itaq; aduersus leonem aperte frementẽ in confessione uirile pectus armabat, aduersus insidiantem lupum in gregem sexum fœmineum muniebat. Ita uere sibi consulit, qui deum iudicem cogitat, apud quẽ causam gestæ huius uitæ,

Matt. 28

Aliâs, Cuributana

Mat. 16

atq; ab illo sibi muneris iniuncti quisq; dicturus est. Vbi omnis homo recipit, sicut testatur Apostolus, quæ per corpus gessit, siue in bonum, siue in malum. Ita sibi consulit, qui ex fide uiuens, & satagens, ne ab extremo præoccupetur die, extremũ computat omnem diem, & sic deus placidos mores perducit usq; ad extremum diem. Ita sibi beatus Cyprianus episcopus misericordissimus, & martyr fidelissimus consulebat, & non sicut eum lingua subdola diaboli per os possessi animæ impij iudicis monere uidebatur, dicens: Consule tibi. Cum enim eius immobilem mentem uideret, quando ei dixit: iusserunt te principes ceremoniari. Respondítq; ille, non facio: adiecit & ait: Consule tibi: ipsa est lingua subdola diaboli, & si non huius qui nesciebat quid loqueretur, illius tamẽ qui per eum loquebatur: Loquebatur enim proconsul non tam secundũ principes homines, quorum iussa sibimet iniuncta iactabat, quàm secundum principes potestatis aeris, de quo Apostolus dicit: Qui operatur in filios diffidentiæ. Quem, per huius quoq; linguam operari Cyprianus nouerat, quod ipse non nouerat. Nouerat, inquam Cyprianus, cum à procõsule audiret: Consule tibi, quod caro & sanguis dicebat stolide: hoc diabolũ dicere subdole: atq; intuebatur in uno corpore duos, istum oculis, illum fide. Volebat eum iste mori, uolebat ille coronari. Proinde circa istum placidus, circa illum cautus, huic aperte respõdebat, & illum uincebat. Fac, inquit, quod tibi præceptum est. In re tam iusta nulla est cõsultatio. Dixerat quippe ille: consule tibi. Consulit enim qui consilium uel impertit, uel quærit. Sed consul non à Cypriano consilium accipere uolebat, sed eum potius, ut à se acciperet ammonebat. At ille, in re, inquit, tam iusta nulla est consultatio. Non adhuc consulo, quia non adhuc dubito. Abstulit enim mihi dubitationem ipsa iustitia. Iustus autem ut securus moriatur in carne, certus uiuit in fide. Præcesserunt Cyprianum multi martyres, quos flagrãtibus exhortationibus suis ad uincendũ diabolum accenderat. Et erat utiq; iustum, ut quos ueridicus loquendo præmiserat, patiendo intrepidus sequeretur. Ergo in re tam iusta nulla est consultatio. Quid ad hæc dicamus, quid ad hæc exultemus tanta conceptione gaudiorum? In quid erumpat cor nostrum, & os nostrum, nisi in ipsam uenerabilis martyris ultimam uocem? Cum enim Galerius Maximus decretum ex libello recitasset: Thacium Cyprianum gladio animaduerti placet, respondit ille: Deo gratias. Habentes igitur de rei tantæ memoria præsentis loci, festiuitatem solennissimi diei propositionem saluberrimi exempli, omnibus medullis nostris & nos dicamus:

Deo gratias.

2. Cor. 5

Ephes. 2

FINIS

D. CAECILII CYPRIANI
MARTYRIS LIBER AD FORTVNATVM DE DVPLICI MARTYRIO.

MVLTIFARIAM multisq́ modis ago gratias Fortunate mihi in domino chariſſime, diuinæ benignitati, quod & tuam pietatē excitauit, ad extimulandum officiū meum, ut unico libello commilitonibus noſtris materiam ſubminiſtrarem, unde ſibi gratia ſpiritus opitulante, munimenta telaq́ fabricarentur, aduerſus perſequutionū incurſus: & mihi quod petebas conanti, non dedignata eſt adeſſe: & quod utriuſq́ noſtrum operam non paſſa eſt eſſe ſterilē, hoc eſt quod mei Fortunati pium deſiderium bene fortunauit, & miniſtri ſui officiū uoluit eſſe gregis ſui beneficium. Scribis enim ex eo libro multum roboris & alacritatis acceſſiſſe ſtrennuis, timidioribus autem & infirmis tantum animorū eſſe additum, ut ex his quoq́ per dei gratiam certam uictoriam nobis promittere debeamus: eoq́ libentius obtemperaui poſterioribus tuis litteris, quibus orat tua charitas, ut quoniam hoc auſpicijs domini noſtri Ieſu Chriſti bene ſucceſſit, addam uolumen alterum de duplici martyrij genere: quorum unum exhibetur, quum ſæuit tortorum immanitas: alterum occultius quidem eſt, ſed nihilo minus fortem animum poſtulat, multaq́ diuinitus armatura communitum. Vtinam & hoc munus Chriſti ſpiritus per me fratribus & commilitonibus noſtris largiri dignetur, & quod dederit bene proſperare. quemadmodū enim nihil ſanctum niſi illo ſanctificante, nihil potens niſi illo corroborāte: ita nihil felix, nihil auſpicatum, niſi illo proſperante. Sanè & ueſtris precibus & domini bonitate fretus, aggrediar. Martyr, ut ijs quoq́ notum eſt qui Græce neſciunt, teſtem ſonat. Quanquam autem poſt exortam euangelicæ ueritatis lucem, eccleſiaſtica conſuetudo cognominis huius honorē proprie tribuere cœpit ijs, qui in tormentis uſq́ ad mortem perdurarūt in profeſſione nominis Ieſu Chriſti, & euangelicum inſtrumentū ſanguine ſuo uelut obſignarunt apud incredulos: omnis tamen piorum uita teſtimonium reddit deo: non quod ille cuiuſquā egeat teſtimonio, qui ex ſe fons eſt æternæ gloriæ, ut nec ullis hominum honoribus fieri poſſit honoratior, nec ullis mortalium ignominijs obſcurior. Sed tamē ita uiſum eſt æterno illius diuinoq́ conſilio, ut ſuam bonitatem, ſapientiam ac potentiā apud homines per homines uelit illuſtrari: ſicut mundum gubernari uoluit per angelos, quum angelorum miniſterio non egeat, multaq́ hominibus per homines largiatur, quæ per ſe dare poterat, qui quicquid uult nutu poteſt, & cui uoluiſſe feciſſe

eſt. Et

eſt. Et quanquam,ut dixi, ad illam ineffabilem maieſtatem nulla pertingit ignominia,tamen in ſcripturis ita loquitur, quaſi per nos uel honoretur,uel ignominia afficiatur. Nam in Deuteronomio cũ Moyſe expoſtulat quod apud populum ob laticis penuriam murmurãtem in Cades deſerti Sin,ad aquas cõtradictionis non ſanctificarit ipſum inter filios Iſrahel, & ob hanc offenſam non eſt illi nec Aaroni datum ingredi terrã promiſſam, ac tot annis expectatam, ſed tantum è montis uertice procul aſpicere licuit: Porrò quod dictum eſt ſanctificare pro glorificare,qui literas Hebræorum callent affirmant eſſe ſermonis illius proprietatem,quod ipſum tamen ex alijs ſcripturarum locis liquere poteſt, ſi minus illorum teſtimonio fidimus,quando quidem & in oratione dominica, Sanctificetur nomen tuum, dictum eſt pro,glorificetur ſiue clarificetur nomen tuum.Sic & Corinthios exhortatur, ut glorificent ac baiulent deum in corpore ſuo.Sicut enim nomen dei glorificatur,uita piorum hominum, in quibus ipſe per ſpiritum ſuum operatur, quicquid faciunt boni:ita è diuerſo polluitꝰ & infamatur malefactis eorum, qui ſe dei cultores profitentur. Quemadmodum & militis uirtus aut ſerui probitas redundat in gloriam ducis aut heri,ita militis ignauia aut ſerui nequitia dedecori eſt duci aut hero,propterea quod horum mores magna ex parte pendent ab illorum moribus in quorum poteſtate ſunt. Qui etiamſi prorſus abſunt ab omni culpa, tamen popularis exiſtimatio ſolet dominorum mores ex ſeruorum moribus æſtimare. Vnde etiam hic uidemus diuinam ſcripturam frequenter iuxta mortaliũ affectus loquentem,uelut in Leuitico de eo qui de ſemine ſuo dediſſet idolo Moloch,dicit,Quia polluit nomen ſanctum meum. At quod ab hominibus ſanctificatum eſt, pollui poteſt:dei uero nomen in ſe ſemper eſt glorioſum,apud homines tantum contaminatur,quemadmodum mendax infamia non polluit uirum integrum. Sic & apud Ezechielem clamat nomẽ ſuum fuiſſe pollutum inter gentes impijs moribus Iſrahelitarum.Quin & beatiſſimus Paulus ſcribens Romanis ex autoritate prophetæ dicit, appellans Iudæos legem profitentes, ſed ea quæ lex uetat facientes,nomen dei per uos blaſphematur inter gentes. Et in oratione dominica,ſicut attigi modo,ex autoritate redemptoris, oramus ut ſanctificetur nomen dei patris,hoc eſt ut inclareſcat & illuſtretur apud homines,utiq; per homines,uel potius in hominibus.Illuſtratur autem,ſi ſpiritus illius regnet in nobis,& ſi illius uoluntati obtemperetur in terris,quemadmodum in cœlis nulla eſt rebellio.Quoniam autem homines ex ſeſe nihil habent uirtutis,quicquid per nos recte geritur,cedit in gloriã dei,& ideo theſaurum diuinæ potentiæ promit interdum ex uaſis fictilibus,ut ſublimitas ſit uirtutis dei,& non ex nobis.Ergo quanquam omnis piorum uita martyrio ſuo glorificat deum & Chriſtum filium eius,nullũ tamen eſt illuſtrius teſtimonium apud homines, quàm ſanguinis, hoc eſt,uitæ propter deum,

contēptæ,& mortis fortiter toleratæ. Reddiderūt & miracula testimoniū diuinæ potētiæ, præsertim apud incredulos, nam his proprie data sunt signa, quemadmodum scribit beatus Apostolus, sed semper efficacius fuit sanguinis profusi testimonium. Quot morbos insanabiles uerbo sanarat dominus? Quot cæcos illustrarat? Quot mancos, paralyticos ac debiles restituerat? Quot exanimes ad uitam reuocarat? Et tamen pauci credebāt in eum, & audiebat, In Beelzebub eijcit dæmonia. Cæterum ubi uentum est ad sanguinem, ibi deiectum est Satanæ regnum, ibi subactus est mundus. Commemorat & Ioannes euangelista triplex in terra testimoniū, Spiritus, aquæ & sanguinis, quod efficacissimum est, postremo recensens loco. Spiritum in columbæ specie descendētem super Iesum uidere meruit Ioannes baptista, an alij uiderint incertum. Certe hoc testimoniū Ioanni datum est, quo desineret dubitare de domino Iesu, an ille esset qui baptizaret spiritu & igni, Aquæ testimonium uidit Ioannes euangelista, nec satis constat, solus ne uiderit, an cum multis. Erat quidem hoc ingens mysterium sacri lauacri, quo delentur peccata, sed uidit aquam simul effluere cum sanguine, qui nisi adfuisset inefficax erat aqua. Quid enim prodest aboleri peccata, nisi succedat uita iustitiæ, quam confert sanguis. Quanquam hi tres unum sunt, unus enim deus est, qui per spiritum, aquam & sanguinem declarat hominum generi uirtutem ac bonitatem suam: aut ideo dicuntur unum esse, quoniam undiqꝫ sibi constat testimonium, nec ulla ex parte dissonat: quemadmodum quos arctissima iungit amicitia, propter summum animorum consensum, unus animus esse dicuntur. Ac iuxta sensum crassiorem hæc tria præcipua sunt in homine uitæ argumenta, atqꝫ etiam instrumenta. Quamdiu enim pulmonis officio attrahitur uicissim ac redditur halitus, certum uitæ indicium est: unde loquendi consuetudine, spirare dicūtur qui uiuunt, & expirasse, qui uitam finierunt. Quin & anima Latinis flatus dicitur, ad Græcæ uocis imitationem, qui uentum anemon uocant. Super hæc, sunt in ipso homine subtilissimi spiritus, à corde ubi fontem habent sparsi per uniuersum corpus, sed præcipue per arterias commeantes, licet & alijs partibus omnibus mixti: hi si subito euolent mortem præsentem adferunt, sin includantur, lenta ægrotatione consumunt hominem. Adest & humor quidam naturalis, quem ut arbitror medici phlegma uocant, sparsus & ipse per uniuersum corpus. Huius usum nusquàm sentimus euidētius, quàm in sensu gustus, nisi enim hic admixtus sit inter linguam & palatum, nullum erit palati iudicium. Et tamen hæc sic mixta sunt in homine, ut non sit sanguis absqꝫ spiritu & phlegmate, & pariter ad tuendam uitam conferunt omnia. Videmus quoduis animal mori simulatqꝫ sanguis effluxerit, & consumpto humore, quem medici radicalem uocant, non aliter moritur homo quàm extinguitur lucerna consumpto oleo. Sed nimium diu moramur in contēplatione naturæ, quod tamen

non

nõ inutiliter factũ opinor à nobis, ut dilucidi9 fiat charitati uestræ mysteriũ, in cuius contemplatione ideo uersamur lubẽtius, quia salubrius. Nam iuxta naturæ consideratione tunc ista magnam uim habẽt, quum in uiuo corpore sua munia peragunt, at iuxta mysticam philosophiam, tunc demum plurimum ualent quum corpus relinquunt. Nemo miratus est dominũ humano more spirantem ac respirantem, sed quum in cruce clamore ualido emisisset spiritum, simul intellectũ est illum & uerum fuisse hominẽ & uerum deum: hominem, quod iuxta naturæ ordinẽ, ubi uitalem flatum emisisset, desijt uiuere: deum, quod simul cum ingenti clamore mortuus est, declarãs se uolentem ac spontaneum, deponere uitam, quod humanarũ uirium nemo nescit non esse. Sensit efficax testimonium spiritus uicinus cẽturio, sic enim narrat beatus Marcus, Videns autem Centurio qui ex aduerso stabat, quia sic expirasset, ait, Vere hic homo filius dei erat. Quid morte abiectius iuxta carnem? sed nihil morte potentius iuxta spiritum. Erat & illud præter naturæ cursum quod è latere exanimati corporis, sanguis & aqua profluxit ut absolueretur triplex testimoniũ. Totum effudit spiritum ut nos respiraremus: quicquid erat humoris aquei reliquũ, expressit, ut nos ablueremur: quicquid resederat in corde sanguinis emisit, ut nos cõfirmaremur. Atq; haud scio an perperam faciam hæc tria inter se conferens, quum sint unum, non natura sed in mysterio. Si qua tamen est discretio, sanguis in testimonij ratione potissimum celebratur, quod in hoc scriptura testatur esse uitam animantis, & ob id à cibis submouebatur ædicto legis: præterea magis est expositus hominum oculis sanguis quã spiritus aut aqua. Vita domini qui summus fuit martyr, quiq; & hodie pugnat & uincit in martyribus, plurimis fuit offendiculo, non iam loquor de Pharisæis & scribis, ipsis etiã cognatis ac fratribus fuit detestabilis quum dicerẽt illum in furorẽ uersum: sed mors illius non solum pijs, sed impijs etiam fuit admirabilis, nec alibi magis uerum fuit, quod dei uirtus in infirmitate perficitur. Ibi fracta est Satanæ tyrannis, ibi deuicti sunt inferi, ibi triumphatum est de zabolo, ibi deiectus orcus, cœlum apertum. Nimirum hoc erat quod instante mortis tempore deprecabatur dñs, Pater clarifica filium tuum, ut filius tuus clarificet te. Quid homine mortuo contemptius? Quis enim uel Cæsarem mortuũ metuat? Sed Christi morte quid efficacius? Velum templi scissum est à summo usq; ad imum: terra concussa est, saxa discissa sunt, aperta sunt monumẽta, reuixerũt sepultorum corpora, sol medio die obtexit faciem suam. Nunq; per omnem uitam magis declarauit potentiã suam, mox refractis omnibus mortis repagulis uiuum se discipulis exhibuit. Nimirũ hoc est efficax illud sacrosancti sanguinis testimonium, qui solus potuit dirimere maceriem, quæ deum ab hominũ genere separabat, solus potuit unica litura delere totum illud chirographũ, quod erat contra nos, & Satanæ in nos ius uindicabat. Neq; enim sanguis hirco-

rum aut uitulorum potuit abolere peccatum, umbræ erant illa & typi futurorum. Nec ullus hominis sanguis poterat tollere peccatum mundi, præter unici illius agni sanguinẽ, cui Baptista tribuit testimoniũ, dicens, Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccatũ mũdi. Plus est tollere peccatũ ꝙ peccata: & peccatũ non huius aut illius, sed mũdi: corpus enim peccati mundũ uniuersum occuparat, hoc per Christũ esse sublatũ, sanguis ipsius pro nobis effusus reddit euidẽs testimoniũ: melius pro nobis loquẽs, ut inquit Apostolus, ꝙ sanguis Abel. Siquidẽ ille clamãs de terra loquebat̃ uindictã, at Christi sanguis de cruce clamans pacẽ loquit̃ & reconciliationẽ. Quin idem sanguis q̃ a nobis bibitur, si modo digne bibit̃, clamat in cordibus nostris uerba pacifica & solatij plena. Et illic triplex est testimonium, licet spirituali quodã modo. Clamat spiritus, qui nobis arrabonis loco datus est, Abba pater, testificãs quod sumus filij dei, Clamat aqua per quã renati sumus, quod cõdonata sunt nobis omnia peccata: & si quis adhuc dubitat, accedit sanguinis testimoniũ, clamãtis, quid adhuc hæsitas, quid adhuc pauitas tyrannũ Satanã? ecce preciũ quo te redemit dei filius. Nisi te saluũ uoluisset deus, non tradidisset unigenitum suum in mortẽ. Nemo maiorẽ charitatẽ habet, ꝙ ut animã suam ponat pro amicis suis. Si non est maius eximiæ beneuolentiæ testimoniũ, ꝙ si quis uitã impartiat amico, grauius est dominici sanguinis testimoniũ, q pro inimicis effusus est. Effusus pro inimicis, fecit amicos ac filios dei, atq; ut confideremus hanc fore perpetuã amicitiã, reliquit nobis edendã carnẽ suã, reliquit bibendum sanguinem, ut per eadẽ aleremur, per quæ sumus redempti. Sanguinis aspersione confirmatũ est uetus testamentũ, quemadmodũ Hebræis scribens præclare docet beatissimus Paulus: Christi sanguine cõsignatum & corroboratũ est nouum testamentũ, hoc est testamentũ & pactum gratiæ & remissionis peccatorũ per sanguinẽ agni immaculati, qui in se recipere dignatus est totius mundi peccatũ, quod omnes ex Adam contrahunt qui prodeunt in hanc uitam, & cuius cõtagio peccant quicũq; peccant. Tanta aũt est Christi sublimitas, ut fortasse nõ oporteat quenquam cæterorum hominũ cum illo cõferre, nisi ipse nobis tantã fiduciã præbuisset, qui nõ dedignatus sit discipulos suos uocare amicos, seruulos suos uocare fratres & cohæredes. Quemadmodũ igitur ille suo mirabili testimonio clarificauit patrem in hoc mũdo, atq; etiã in cœlis, ita testimoniũ illius quodammodo consummatur testimonio sanctorũ, quasi sit una passio dñi & seruorũ. Id ne qs existimet parũ religiose dictũ, beatus Paulus nobis patrocinatur, ita scribẽs Colossens. Qui nunc gaudeo in passionibus pro uobis, & adimpleo ea quæ desunt passionũ Christi in carne mea ꝓ corpore eius, quod est ecclesia. Quis enim nescit fratres ꝙ uberem prouentũ effudit ecclesiæ seges, apostolorum ac cæterorum martyrũ sanguine irrigata? Quo plus sanguinis effusum est, hoc magis ac magis effloruit multitudo fideliũ, hoc latius spatsit suas propagines

Hebr. 12

pagines illa beata uitis, à Christo stirpe surgens, & occupans orbem uniuer
sum, quacũq; patet ab oriente ad occidentẽ, ab aquilone usq; ad austrũ. Ecce
fratres dilectissimi à dñi redẽptoris tẽporibus anni fluxerũt plus minus du-
centi quadraginta, iamq; huius uitis palmites penè latius se sparserũt q̃ Ro
manũ imperiũ, efferas etiã nationes musto spiritus inebriãtes, & quos nulla
ferri uis domare potuit emollit sanguis illius agni candidi. Qui naturæ cau-
sas scrutantur, narrant adamantẽ nulla chalybis duricie cedentẽ, hircino san
guine maceratũ, ictu malleorũ dissilire, nullus autẽ adamas corde saxeo pec
catorũ durior. Hoc igitur cor ferreũ, cor saxeũ, cor plus q̃ adamantinũ emol
lit sanguis Christi, & huius martyrũ qui supplerunt quod illius passionibus
deerat. Hoc argumẽto summus ille pastor, &, ut Petrus ait, princeps pastorũ
testificatus est se esse pastorẽ bonũ, quia animã suam posuit pro ouibus, no-
bis exemplũ præbens, ut qui pro nostra qualicũq; portione uices illius geri-
mus, parati simus & ipsi pro grege dñico sanguinẽ fundere, nisi malumus ui
deri mercenarij, q̃ pastores. Domini uerbis cõgruũt uerba discipuli. Quum
enim dixisset se gaudere in passionibus quibus cõsummaret passiones Chri
sti, perpetiẽs & ipse pro corpore Christi, quod est ecclesia, qualia passus erat
dominus, causam adiecit cur ea libẽter pateret, Cuius, inquit, factus sum ego
minister secũdũ dispensationẽ dei, quæ data est mihi in uobis ut impleã uer-
bum dei. Et alio quodã in loco scribit se repleuisse euãgeliũ. Sicut ergo mor-
tibus martyrũ consummãtur passiones Christi, ita sanguine pastorũ confir-
mãtur ꝓmissa Christi. Nullũ enim instrumẽtũ indubitabilius q̃ quod tot
martyrũ sanguine signatũ est. Hoc nimirũ est implere uerbũ dei, hoc est re-
plere euãgeliũ. Sed interim grauissimus dolor oboritur animo meo dilecti,
dum mecũ reputo, quum adhuc recens ille Christi sanguis feruere debeat in
cordibus fideliũ, tã multos esse in quibus refrixit charitas: atq; hoc grauius
discrucior, quod tales non paucos pastores habeat ecclesia, qui non solũ non
opponũt corpora sua aduersus luporũ incursus, uerumetiã ipsi lupos agunt,
dum mactãt ac perdũt animas simpliciũ, ipsi uentri suo, quæstui, & ambitio
ni seruiẽtes, adeo q̃ non implẽt uerbũ dei, ut illud cauponẽtur potius & im-
pijs dogmatibus adulterẽt, nec cogitãt quod ille pastorũ princeps seuerissi-
mo iudicio reposcet singulas oues pro quibus redimẽdis sanguinẽ suum fu-
derat, de manibus eorũ. Sed illos suum manet suppliciũ, nunc melius est ut
omissis querelis nos inuicẽ ad officiũ quod Christo debemus exhortemur.
Triplex à Christo testimoniũ accepimus, triplex illi testimoniũ reddamus
oportet. Rudimẽta fideliter tradamus baptizandis, perfectiora baptizatis.
Cõfirmemus illos fructibus spiritus, ad cœlestẽ uitã prouocãtes, & si res po-
stulet, libẽter etiã uitã cõmisso nobis gregi impẽdamus, nostraq; morte uicis
sim deũ clarificemus. Et ne cui uideat mirũ morte hominũ glorificari deum,
audi beatũ Ioannẽ in euangelio de Petro, cui dñs prædixerat fore, ut ubi se-
nuisset, ab alio cingeretur & duceret quò nollet: ita loquentẽ, significans qua

morte esset glorificaturus deũ. Quotquot igit̃ ab orbe cõdito propter deũ, propter iusticiã ac pietatẽ mortui sunt, morte sua glorificauerũt deũ. Nam eleemosynas, ieiunia, p̃catiões, aliaq́ pietatis excercitamẽta simulãt etiã hypocritæ: mortẽ nemo suscepit alacriter, nisi qui certò persuasũ haberet, nihil aduersi posse accidere ijs, qui persistũt in charitate dei. Neq́ tñ statim martyr est, qui occidit̃: occidunt̃ & sicarij & piratæ: nõ suppliciũ facit martyrẽ, sed causa. Quod si qui legunt̃ sibi fortiter cõsciuisse necẽ, aut infirmitas erat, morte quærẽs dolorũ finẽ, aut ambitio aut demẽtia. Nec hoc est testimoniũ præbere deo, id facere quod & deo displicet, & gẽtiũ etiã legibus prohibet̃. Plurimũ interest inter barbaricã immanitatẽ & martyrũ modestissimã cõstãtiã, in se imbecillẽ, in Christo fortẽ. Sũt qui certis artibus corpus stupefaciũt ne sentiãt cruciatus, hoc modo se quidã malefici muniũt aduersus carnificũ manus. Sũt & affectus impotẽtes, qui sensũ adimũt animo, ita ut uel mortẽ impauidi p̃ferãt. Sed placidũ illud ac mãsuetũ, illud humiliter sublime, & sublimiter humile, nõ uidemus nisi in Christi martyribus. Nõ obtuent̃ trucibus oculis carnificẽ, nõ minitant̃ tyrãno: magis dolẽt de illorũ cæcitate, q̃ de suis afflictióibus. Scilicet clamat & in illis Christus, Pater ignosce illis, q̃a nesciũt quid faciũt. Nõ aliud spectãt q̃ in cœlũ, ubi spem omnẽ habẽt repositã. Sic ipse dñs uelut agnus sine uoce ad mactationẽ ductus est: & si quã ædidit uocem, ea magis declarauit animũ mitẽ ac placidũ, q̃ ullũ potuisset silẽtiũ. Q̃z blãda oratione cõpellat Iudã proditorẽ? q̃ placide respõdit cæsus alapa? q̃ nihil ferocius loquit̃ Annæ & Caiphæ? q̃ trãquille respõdit Pilato? Deniq́ quũ Pharisæi ueluti uictores mouerẽt capita sua, amarissimis cõuicijs in illũ debacchãtes, ille mitissim⁹ clamat, Pater ignosce illis, quia nesciũt q̃d faciũt. Nõ igit̃ mori per se testimoniũ est, sed sic mori est testimoniũ præbere deo. Stephanus iuuenis inter homicidas, agnus inter lupos, stabat placido angelicoq́ uultu, & ad dñi exẽplũ orat pro lapidãtibus, nec alibi habet oculos q̃ in cœlũ. Illic uidere meruit, cuius præsidio superior erat p̃sequẽtibus. Qui uero timet deũ, nõ metuit hominũ sæuicias. Qui ex animo diligit uitã cœlestẽ, facile uilẽ habet animã, atq́ illi cũ beato Paulo, Viuere Christus est, mori lucrum. An nõ ingẽs lucrũ est, hãc & breuẽ & innumeris malis cõtaminatã uitam cum sempiterna felicitate cõmutare? Hic dñs queãdmodũ & in cæteris omnib⁹ sese formã nobis exhibuit. Quũ em̃ instaret extremus actus martyrij, quẽ aiũt in fabulis oportere esse optimũ, secessit, abiecit sese in terrã, p̃lixe atq́ etiã frequẽter, ac sanguineo sudore madescẽs nostræ naturæ in se exp̃ssit imbecillitatẽ, ante testatus animi tædiũ, ac tristitiã usq́ ad mortẽ, ne nos in desperationẽ caderem⁹, si quũ omnia mortẽ præsentẽ intẽtãt, horrorẽ naturæ senserimus. Nisi em̃ adesset sẽsus dolorũ, nihil haberet admirabile martyriũ: sed superare dolorẽ, corona dignũ est. Horrere mortẽ, naturæ est: uincere naturã animi fortitudine, gratiæ est. Omnia põt Paulus, sed in eo q̃ ipsũ corroborat. Sed q̃bus præsidijs uincit̃ naturæ infirmitas? si nos totos humi prosternamus, hoc est, si nihil omnino tribuamus uiribus nr̃is, si uigilemus &

oremus instātēr,si nrām uolūtatē diuinæ uolūtati sub mittamus,dicamusq́ꝫ illa ex aīo,ex toto corde,Trāseat hic calix si fieri pōt,sed fiat nō sicut ego uolo,sed sicut tu uis.Noui ego ac fleui quosdā magna animi fortitudine prædi tos,qui iā coronæ ꝓximi defecerūt,& quē diu ꝓfessi fuerāt,abnegarūt.Quid fuit in causa? Dimouerāt oculos suos ab eo q solus robur dat infirmis:intermiserāt orōnē,ac cœperūt ad humana præsidia respicere.Contēplabanť suæ naturæ uiriculas,cōsiderabāt aculeos,ungulas,cādētes laminas,ferrū & ignē reliquūq́ꝫ carnificinæ apparatū,etiā aspectu horrēdū,& cruciatuū atrocitatē cū suis uirib⁹ cōferebāt,& ideo uictoriā amiserūt è manibus. Vbi qs ita cogitat,hoc possū, illud ꝑpeti nō possū, nūq̃ꝫ feliciter ꝑaget martyriū.Sed qui se totū tradit diuinæ uolūtati,nō aliò spectās q̃ꝫ ad illi⁹ opē, is demū firmus est & inuictus.Hoc aūt fieri nō pōt,nisi adsit uera ac uiuida fides,nihil hæsitās, nihil disq̄rēs:ne cogitaris quāta sit tyrāni sæuicia,quāta hois imbecillitas,sed quāta sit dñi uirtus,q certat ac uincit in mēbris suis.Ergo ut à digressiōe reflectam⁹ ad id q̄d erat īstitutū,quēadmodū dñi mors potētior erat q̃ꝫ uita,ita uoluit martyrū suorū mortē esse potētē. Quid em̄ infirmi⁹ q̃ꝫ uinciri,dānari, cædi,cruciari,occidi,& ad carnificis arbitriū præbere corpus? Hæc spēs iterdū misericordiā mouet etiā sæuissimis tyrannis. Verū ubi iā ad monumēta martyrū pelluntᷣ morbi,rugiūt dæmones,terrētur monarchæ,coruscāt miracula, cōcidūt idola,tū apparet q̃ꝫ sit efficax ac potēs martyrū sāguis.Præsentia infirma,epl̄æ graues,audiuit beatissim⁹ gētiū doctor:hoc & ad martyres recte accōmodabitᷣ,uita infirma & cōtēpta,mors grauis ac potēs.Iā nō est par oim martyrū in tormētis alacritas,quēadmodū nec oēs eodē genere mortis defūgūtur.Tres illi beati pueri in medijs flāmis inuenere refrigeriū,& septi innocuo elemēto uelut ī cōclaui canebāt hymnū dño.Daniel itē citra noxā leonū sodalitio est usus.Btūs Andreas,ut habet hūana q̄dē historia,sed satis ꝓbatæ fidei,gaudēs sibiq́ꝫ gratulās ibat ad crucē. Alij diutinis ac uarijs cruciatib⁹ subinde moriūtur,nec tñ morte datᷣ finire dolorē. Est igitᷣ & illud ueri martyris,hoc quoq́ꝫ totū arbitrio dei cōmittere.Nouit ille q̄d expediat nobis,& q̄d ad ipsi⁹ gloriā maxime cōducibile sit.Tm̄ illud assidue cogitādū est,siue uiuimus siue morimur,dñi sum⁹ .Nec sibi q́sq́ꝫ displiceat,si corpore pariter & aīo sētiat grauē ac diutinā molestiā,tm̄ fidat ei cui certat,is nō patietᷣ quēq̃ꝫ tētari supra id q̄d pōt,sed faciet etiā cū tētatiōe ꝓuētū.Quosdā electos interdū patitᷣ in tormentis deficere,ut agnoscāt imbecillitatē suā,atq́ꝫ eosdē post fortissimos reddit in certamine.Hac dispēsatione Petrus ter abnegauit dñm,ut edoctus q̃ꝫ nihil posset suis uirib⁹, cōfirmaret fratres suos.Qūo aūt cōfirmaret? ut sibi diffisi,fiduciā oēm collocarēt in dño.Sed iā tēpus est,ut de altero martyrij genere disseramus charitati tuæ,de quo hoc etiā accuratius est disputādū,quod occultū sit & omniū tēporū cōmune. Neq́ꝫ em̄ semꝑ sæuiūt Nerones,Diocletiani,Decij,ac Maximini,nunq̃ꝫ tñ cessat diabolus exercere Christi militiā ꝓfessos.Et fortassis erūt posthac donāte Christo tēpora,q̄bus nullæ tyrānorū persequutiones affligēt ecclesiā,nunq̃ꝫ tamē defutura sunt certa-

mina,nūq̃ martyria quib⁹ homines pij glorificēt deū.Ecclesia quidē adhuc in hoc exilio militās,peculiaribus gaudijs applaudit ijs,qui in ꝓfessione nominis Iesu animas suas fideliter deposuerunt,& ad horū memorias magna cū alacritate cōcurritur:sed cœleste theatrū, angelorū myriades & iustorum cū Christo regnantiū innumerabilis populus applaudūt omnibus qui syncerā fidē,& charitatē inuictā,quā habent erga dominū Iesum,integritate & innocētia uitæ testificant᷑:nec solū ꝓfessione fidei,quæ iuxta Paulum,ore fit ad salutē,glorificat᷑ deus,uerūetiā cōfessione cōmissorum. Hæc ne temere ex nobis ipsis loqui uideamur,adducēda sunt scripturarū testimonia.Ergo nisi piorū uita cederet in gloriā dei,Christus non diceret in euāgelio,ut uideant opera uestra bona & glorificēt patrē uestrū qui in cœlis est.Nec Paulus apl̃s scriberet Corinthijs,Et in me clarificabāt deū.Cōfirmat᷑ hoc & per repugnātiam ex his quæ diximus.Etenim si nomē dei polluit᷑ ac dehonestat᷑ impia uita sui populi,utiq̃ bona illius uita cohonestat᷑.Dānat᷑ apud Apl̃m & philosophorū impia sapiētia,qui quū deū cognouissent non tn̄ eum ut deū glorificauerūt.Sapientiā profitebant᷑,& summā exhibebant stultitiā.Itaq̃ quū deū esse profiterētur,tamē turpiter uiuētes & idolis sacrificātes,falso testimonio quodāmodo obscurabāt dei gloriā,quasi nec iustus esset nec uerax,aut quasi nō unus esset sed multi,aut quasi saxis esset adsimilis,Id aūt euidētius etiā testatur beatissimus Paulus,scribēs ad Corinth.Empti,inquit,estis ꝑcio magno,glorificate & portate deū in corpore uestro.Ideo deus redemit nos precio sanguinis sui,ut semel à peccatis expurgati,deinceps uitā ipso dignā ageremus. Ac symbolū imperatoris gestamus impressum frōtibus nostris. Quod si gerēs signū Christi,præstet opera Belial,nónne dedecorat᷑ ille cuius insignia gerimus? Contrà sicut imperator sibi placet de milite præstrenuo,sic existimās,illius uirtutē ipsi decori & ornamēto esse:sic deus gloriatur in his quos redemit,quos lauit,quos sanctificauit,quos spiritus donatiuo dignatus est,si uitæ sanctimonia declararint domini gratiā in ipsis non fuisse uacuā. Si Paulus gloriatur in discipulorū pietate,gaudiū & coronā suā illos appellās,qui nihil erat nisi dispēsator alieni muneris,an nō dominus magis gloriatur,super his pro quibus mortuus est? Iam quod in libro Iob ad hūc modū Satanæ loquitur dn̄s,Num animaduertisti seruū meū Iob,qūo non sit ei similis super terrā,homo simplex & rectus ac timēs deū,& recedēs à malicia,nónne sermonē profert de suo cultore gloriātis? Beatus autem Paulus splēdidiore etiā uerbo usus est scribēs secundā ad Corinthios epistolā, Deo autē gratia,qui semper triūphat nos in Christo Iesu, & odorē notitiæ suæ manifestat per nos,in omni loco,quia Christi bonus odor sumus deo. Melius est nomē bonū super unguenta preciosa.Scriptura gloriosam famā appellare solet odoramēta.Non tamen deus gloriatur hominū more,sibi placens ac gestiēs,sed nostrā salutē suam ducit gloriā,& ideo subiecit apostolus, in his qui salui fiunt,& in his qui pereunt.Quomodo glorificatur deus in his

qui salui

qui salui fiunt? Quoniã in illis illustrat illius misericordia. Quomodo in his qui pereũt? Quoniã in his declarat illius iustitia. Nunc ipse sermonis cursus nos eò deduxit ut doceamus & peccatorũ cõfessione glorificari deũ. Hic occurrit ꝑtinus ex libro Iesu Naue Achan, qui qm̃ cõtra diuinũ ædictũ sustulerat ex anathemate palliũ coccineũ insigne, ac ducẽtos siclos argẽti, ac linguã aureã siclorũ quinquaginta, populus Israel terga uertit hostibus: itaq; Iosue dixit Achan, Fili mi da gloriam dño deo Israel & cõfitere, atq; indica mihi quid feceris, ne abscõdas, Cõfessus, dedit pœnas, & auersus est furor dñi. Ea cõfessio clarificauit dei iusticiã ac sapientiã: Sapientiã, quod illius oculis nihil esset abstrusum: Iusticiã, quod nõ sine causa passus esset hostes aduersus Israelẽ inualescere, quodq; leges ipsius nullus hominũ impune uiolat. Nihil erat magni quod suffuratus erat Achan, magnũ tamẽ erat documentũ uniuerso populo, q̃tũ periculũ sit dei iussa negligere, eiq; uelle imponere, quasi quicq; illum fugeret, aut quasi faueret præuaricatoribus. Atq; ille quidẽ quũ esset Iudæus ob unicũ peccatũ, quod ipsi leue uidebat, seuerissimas pœnas dedit lapidatus ab uniuerso populo, corporis interitu salutẽ animæ redimẽs. Non enim iudicat deus bis in idipsum. Sed quæ pœna manet illos, qui post tantã euangelij lucẽ & gratiã, posteaq; semel illuminati sunt, gustauerũt etiã donũ cœleste & participes facti sũt spiritus sancti, gustauerũt æque bonum dei uerbũ, uirtutesq; seculi uẽturi, in multa atq; immania crimina relabunt, crucifigẽtes sibimetipsis filiũ dei, & ostẽtui habentes. Qui hoc sunt etiã miserabiliores, quod quũ tales sint aspernantur tamen pœnitẽtiæ salutaris remedium, contẽnunt ecclesiã, maternũ gremiũ offerentẽ, & ad sanitatis instaurationẽ inuitantẽ. Eiusmodi defectio, quantã putas ignominiã inurit ecclesiæ? nec ea ignominia non põt pertinere ad Christũ qui est caput ecclesiæ, & per omnia suũ esse ducit, quod est corporis ac membrorũ ipsius. E diuerso, quãta totius ecclesiæ exultatio, quũ qui lapsus est, per pœnitentiã ecclesiæ reconciliatur? Ac ne putemus hoc gaudiũ apud nos tantũ esse, dñm audiamus in euãgelio ꝑ Lucam loquentẽ, Ita dico uobis, quod gaudiũ erit in cœlo, super uno peccatore pœnitẽtiã agente q̃ super nonaginta nouẽ iustis, qui non indigẽt pœnitẽtia. Nam hac clausula finit parabolã de pastore, qui relictis nonaginta nouẽ ouibus, unam quæ à grege aberrauerat multo labore quæsitã ac tãdẽ inuentã, imposuit humeris suis, & caulæ restituit. Simili sentẽtia claudit parabolã de muliere, quæ drachmã perditam inuenerat. Ita dico uobis, gaudium erit corã angelis dei super uno peccatore pœnitẽtiam agente. Nec tamen hoc sic accipiendum est, quasi deo & eius angelis gratius sit post lapsum redire ad pietatẽ, quàm citra lapsum perseuerare in innocẽtia: Sed scriptura suo more loquitur secundum affectus humanos, illud testatum esse uolens, deo gratissimam esse peccatorum conuersionem. Non enim quærit mortem peccatoris, sed magis ut conuertatur & uiuat. Atque interdum

piorum hominũ lapsus quis enormes diuina dispẽsatione uertũtur in sum mum ecclesiæ profectũ. Sic lapsus est apostolorũ princeps, Sic Paulus gen/tium doctor, Sic Maria Magdalene, quibus nũc ecclesia præcipue gloriatur, quorũ lapsus cesserunt in stabilimentũ ac solatiũ domus dei. Præterea non hic loquitur de uere iustis, sed de iusticia Pharisaica, quẽadmodũ alibi dicit, Non est opus sanis medico, sed male habẽtibus. At non erant sani quibus hoc dicebat dominus, sed legis qualicũq; obseruatione tumidi, sibi uideban tur sani, & ideo non desiderabãt medicum. Hæc quum ad hunc habeãt mo/dum desiderate frater, conemur assiduis exhortationibus excitare fideliũ ani mos, ut tota etiam uita martyriũ, hoc est testimoniũ reddat deo, quod adeo negligendũ non est, ut nisi ea præcesserit, martyriũ quod sanguine phibetur non sit martyriũ. Frustra enim ceruicem præbueris carnifici, nisi prius occide ris membra quæ sunt super terrã, hoc est affectus qui militant aduersus spi/ritum, odiũ, inuidiã, auariciã, superbiã, libidinẽ, quibus quicũq; seruit, deum quodãmodo abnegauit, & Christũ ore profitens, uita Satanã deum confite tur. Nec hic sermo debet cuiq; uideri durior, quũ sit uerax ac salutaris. Quic/quid homo quiuis deo anteponit, sibi deum facit, nec possumus duobus ser/uire dominis, unus ẽm est deus ex toto corde, ex tota anima, ex totis uiribus diligẽdus. Quisquis igitur ore dicit, credo in unũ deum, & seruit auaritiæ, aut libidini, aut luxui, sibi mẽtitur, sibiq; repugnat, aliud lingua sonãs, aliud ani/mo celans, uoce tantũ testimoniũ perhibẽs deo, quum uita Satanã colat. Ef/ficacius aũt ẽst uitæ q lingux testimoniũ, Non omnis qui dicit domine dñe intrabit in regnum, sed qui facit uoluntatẽ patris cœlestis. Habent & opera suam linguã, habent suam facundiã, etiam tacente lingua. Ideo dñs in euan/gelio κατὰ Ioannẽ ita loqtur, Opera quæ dedit mihi pater ut perficiã ea, ipsa opera quæ ego facio testimoniũ perhibent de me. Quemadmodũ igitur bo na opera profitẽtur deũ: ita mala quodãmodo loquuntur, non est deus, nec est sciẽtia in excelso. Quis non cõtremiscat, quis nõ inhorrescat, quis non lace ret uestimẽta sua, quis non obturet aures suas, si tales uoces audiat ex Chri/stiano? Quãtus horror, quantus dolor occupat animos nostros, quũ quis ui ctus tormẽtis iussus abnegare Christũ, abnegat, & ad Iouis statuã thus ado let? Quàm trepidamus metuẽtes ne deus iratus fulmẽ in nos uibret iræ suæ, ne terra dehiscẽs nos absorbeat? Vt interdũ unius impietas, supplicij cõsor/tio multos inuoluat, & sunt scelera tã immania, ut uidisse quoq; aut audisse sit detestabile. Sed cur aliàs in simili crimine tam sumus cõniuentes? Cur & nobis adeo blãdimur & alijs? At uide quid de talibus loquitr apostolus scri/bens Tito. Profitentr se nosse deũ, factis aũt negãt. Idem in priore ad Timo theum de uidua quæ negligit familiã, Si qua aũt suorũ maxime domestico/rum curã nõ habet, fidẽ negauit, & est infideli deterior. Si fidẽ negauit, quæ negligẽtius habet suam familiã, quid dicturum putas de his qui se totos de/

diderunt

diderunt Mammonæ & uentri? De Christianis utiq; loquitur Paulus scribens Philippēsibus, quum ait, Quorum finis interitus, quorum deus uenter est. Quos eosdem taxat scribens Rhomanis, Huiusmodi Christo domino nostro non seruiunt, sed suo uentri. Seruire, iuxta scripturarū cōsuetudinem dixit pro colere. Ventrē colunt, eum quem habent pro deo. Iam de auaricia manifestius etiam pronūciat scribens ad Coloss. Mortificate, inquit, mēbra uestra quæ sunt super terram, fornicationē, immundiciā, libidinem, concupiscentiam malam & auariciam, quæ est simulacrorū seruitus. Execramur eos, qui procūbunt ad Dianæ simulacrū, quanto iustius eos execramur, qui toto pectore seruiunt Mammonæ, qui illi quotidie sacrificāt? Et si auarus est idololatra, qui pecuniæ studio tenetur, qui quod hæreditate obuenit, aut industria partum est recondit, nec erogat in egenos, quid censendū est de his qui lenocinio, qui fœnore, qui rapto, qui fraude, qui calumnijs, qui opprimendis pauperibus rem accumulāt? Atq; hæc idolorum seruitus non solum inueni tur inter Christianos, uerum etiam quod gemendū est, inter episcopos. Porrò temulentia adeo cōmunis est Africæ nostræ, ut propemodū non habeatur pro crimine. An non uidemus ad martyrum memorias Christianum à Christiano cogi ad ebrietatē? An hoc leuius crimē esse ducimus, q̄ hircum immolare Baccho? Mihi uidetur multo grauius si rē recta ratione uelimus expendere. Quum tyrannus dicit, Abnega Christū, & immola Ioui & esto amicus noster, aut morere, sæpe lingua negat corde reclamāte, & manus adolet thus, quum animus intus adoret Christū: quanq; hoc quoq; grauissimū est crimen, tamen aliquam impietatis culpam eleuat humanæ naturæ imbecillitas. Ibi Satanas tibi loquitur uoce tyranni, at quid tibi dicit idem per tuam concupiscentiā? Abnega Christum & esto diues, Sacrifica Mammonæ & Christo nūcium remittito. Quid est quod pollicetur? aurum & argētum, inutilem materiā nisi exerceas. Nec dicit morere, sed oblecta oculos, imò potius hoc dicit, Lucrare pecuniam ad breue tēpus habiturus, & perde inæternum animam tuam, Et tamen hic sponte submittis genua Satanæ, & abnegato Christo, te totum illi mancipas. Quid aūt Christus? Meus esto, & uiue in æternū, contemne diuitias istas tēporarias, & ego tibi centuplū reponam in hoc seculo, & uitam æternā in futuro. Relinque terrā, & accipe cœlum. Ac deus ista pollicens deseritur, & zabolus tam nihili res easq; falsò ꝓmittens adoratur. O fœdam defectionē. O turpem idololatriā. O iniquā permutationem. Quo præmio sollicitauit humani generis primos autores? Ostēdit pomum & dedit mortem. Mendacio fefellit. Non moriemini, sed eritis sicut dij scientes bonum & malum. Atq; illi delusi, qualem dominū deseruerūt, & ad quem defecerūt? A qua felicitate exciderūt, & in quas erūnas semet conjecerunt? Sed idem ille tenebrarū princeps, qui Euæ loquutus est per serpentem, nobis loquit᷑ per satellites suos ac ministros, ꝑ lenas & lenones, per eos

qui

qui pelliciũt ad amorem pecuniæ,ad ambitionem,ad uoluptatem,auocan-tes à synceritate quæ est in Christo Iesu.Idem ille loquitur nobis per concu piscentias nostras quæ uiuunt in membris nostris.Nec dicit quod homo ty rannus,aut mihi obtempera aut morere,nec ostentat carceres,cathenas,un-cinas,sartagines,aut caminos incensos,non cruces, laqueos aut gladios,sed tantum contemne deum,renũcia uitæ cœlestis hæreditati,& committe adul terium,& capies uoluptatem.Sed qualem? Momentaneam & corporis tan tum,quot autem amaritudinibus cõditam? Infamia,periculo,super omnia uero secreto conscientiæ cruciatu. Hæc est esca zaboli,hoc autoramentum. Stipendium porrò quale est? Dicat maiore cum fide beatus Apostolus,Sti pendium peccati,mors est.Quæ mors? Corporis quam solam minitatur & inferre potest tyrannus homo? Non, sed mors gehennæ,quæ finem nescit. Plus potest homo tyrannus quàm zabolus.Ille quodammodo cogit homi nis naturam,hic nihil aliud potest quàm sollicitare,deijcere non potest,nisi assentiaris,contempsisse uicisse est.Maior itaq; uenia debetur, Christum in tormentis abnegãti,quàm sponte assentienti zabolo,cui credidisse est Chri stum abnegasse.Ille mendax est & omnis mẽdacij pater,& illius promissa, quantumcunq; fronte blandiantur, nihil aliud sunt quàm præstigiæ pelli-cientes in exitium.Ne quis itaq; sic sibi blandiatur.Sum peccator,amo pecu niam,seruio libidini,studeo honoribus,indulgeo uindictæ,deditus sum uo luptatibus,sed Christum non abnegaui.At reclamat tibi Paulus,factis ab-negasti:reclamat tibi dominus ipse,Nõ potes duos dominos colere:Et inte rim horres abominandum thurificati aut libellati cognomen, ipse fortasse thurificatis ac libellatis deterior. Illos humanus metus uiolentior quàm ut hominis natura possit uincere,eò cõpulit,ut impias uoces promant lingua, reclamante conscientia: tu tam uili mercedula sollicitatus sponte deficis ad eum,à cuius tyrannide te Christus suo sanguine redemit:cuius iam totus es factus, quemadmodum ait Apostolus, Empti estis precio magno, & iam non estis uestri,Huius militiam professus es ad salutare lauacrum, huic de-disti nomen,huius sacramentis initiatus es, accepisti donatiuum & pignus spiritus ne quid dubitares de promisso stipendio,simulq; zabolo denuncia sti perpetuas inimicitias,renunciasti omnibus illius põpis ac uoluptatibus, exsufflasti,exsibilasti,iurasti in uerba redemptoris,quũq; tot uitijs seruias, tibi places quod nõdum sis thurificatus aut libellatus. Si quis miles iuratus in uerba Cæsaris profugeret ad Turcam,& ex illius arbitrio faceret ea,quæ sciret ingratissima Cæsari, nónne comprehensus ad suppliciũ raperetur,ut desertor,ut periurus,ut perfuga? Quis aũt audiret eum ita se defendentem, non sum desertor,non abnegaui Cæsarẽ? An non mox audiret,quid refert, si lingua tacuit,reipsa abnegasti,& plusquàm abnegasti,qui non solum de-serueris militiam, uerum etiam ad tyrannum & hostem imperatoris tui irre

conciliabilem transfugeris. Merito fidelium aures abominātur apostatæ uocabulum, uerum hoc non ibi tātum execrandum est, quum incenso thusculo aut scripto libello renunciatur professioni nominis Christi, sed ubicūq; contemptis Christi legibus, obtemperatur Satanæ. Nec enim refert quid sonet lingua, quæ si sonet Christum, quum animus sit deditus criminibus, non est professio, sed hypocrisis, abnegatura Christum si metus urgeat, qui premit thurificatos aut libellatos. Atq; in his rebus quæ sic inter se pugnant, ut neutra ferat alterius cōsortium, quoties hanc amplectimur, illam abdicauimus, quoties unam reiecimus, alteram agnoscimus, Cuiusmodi sunt lux & tenebræ, bellum & pax, mors & uita, deus & Belial, quemadmodum testatur & beatus Paulus in secunda ad Corinthios. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate, aut quæ societas luci ad tenebras. Quæ autē conuentio Christi ad Belial? Adhæsisse Belial, est abnegasse Christum, utcunq; lingua aut habitu Christum profitearis. De hoc si quis simpliciorum dubitarit, dabo argumentum crassum & euidens. Fingamus tyrannum ita loqui Christiano, incende thus Ioui, nihil addentem nec exigentem, ut Christum abneget, si adoleuerit nónne cunctis manifestum erit illum hoc ipso Christum abnegasse, quod Ioui fecerit thymiama, etiamsi nihil proferat impium in Christum? Quemadmodum qui magicis artibus utuntur, à quo malo nos domini misericordia liberauit, sicut à cæteris omnibus, quibus iuxta ueterem hominem quondam ambulantes tenebamur, tacite Christum abnegant, dum cum dæmonibus habēt fœdus. Iam si Maccabæi fratres unà cum matre maluerūt tot cruciatibus exanimari, quàm carne suilla uesci, sic existimātes, eum deum legis autorem negare, quisquis sciens ac uolens legis præcepta uiolat: quo pacto sibi blandiuntur, qui in luxu, temulentia, auaricia, rapinis, adulterijs alijsq; criminibus consenescunt, quæ gentium etiam leges noluerunt esse impunita? Et quum tot modis Christum abnegent, quum toties immolent dæmonibus, pro Christianis haberi postulant? Atq; in his sunt, qui palam ista committunt, ac propemodum etiam gloriantur in rebus pessimis, adeo non pudet aut piget admissorum, & tamē audent uenire in ecclesiam sanctorum, audent misceri gregi dominico. Tales interdum tolerat ecclesia, ne prouocati magis etiam perturbent populum dei, sed quid prodest non eijci cœtu piorum, si merueris eijci? Nam eijci remedium est, & gradus ad recuperandam sanitatem, eiectionem meruisse summa malorum est. Ac frustra miscetur cœtui sanctorum in templo manufacto, si submotus est à consortio dei & ab uniuerso corpore mystico Christi. Oportet aūt & illud considerare, quātopere Christiani abhorrēt ab idolothytis, & ab ingressu phanorum, atq; ab ipsis etiam simulachris, quū beatus Paulus clamet neq; idolum esse aliquid, neq; idolothytum: multo minus phanum ex lapidibus constructum, est aliquid: & tamen plurimorū animus ea religione tenetur, ut mor-

tem oppetant citius quàm gustent idolis immolatum, & inexpiabile piacu-lum esse ducant, si ingrediantur phanum Iouis aut Apollinis aut Dianæ, seque putent contactu simulacri uehementer contaminari. Equidem probo talium religionem, si sibi constet in omnibus. Nunc proh dolor uidere est, quosdam in his pene superstitiose trepidos, in aliis ubi grauior erat metuen di causa nimium esse securos. Per se non inquinat animam contactus idoli, nec ingressus phani, nec esus idolothyti, sed per se polluit cóscientiam amor pecuniæ, incæstus, rapina, hypocrisis & his similia monstra. Quàm uero con gruit, horrere phani ingressum, nec horrere in templo sancto spiritui conse-crato uictimas immolare dæmoniis? Clamat sanctus Paulus scribens Co-rinthiis, Nescitis quia templum dei estis, & spiritus dei habitat in uobis? Si quis autem templum dei uiolauerit disperdet illum deus. Rursus in eadem epistola, An nescitis quoniam membra uestra templum sunt sancti spiritus, qui in uobis est, quem habetis à deo & non estis uestri? Quod si Christia-norum pectora sibi consecrauit deus, ut in illis inhabitet per spiritum suum, illic deliciatur & inambulat, illic amat sibi offerri uictimam puram in omni loco. Et qui in hoc templum deo sacrum, eiecto sancto spiritu, inducit abo-minationes quas in mystica uisione conspexit Ezechiel, qui illic sedem facit, Mammonæ, Veneri, Como, Baccho, aliisque portétis, qui ibi dæmonibus im molat spurcissimas hostias, ueretur ingredi phanum gentium ne cótamine-tur? Proinde nemo sibi frustra blandiatur, deus nó irridetur, constet sibi no-stra religio, nec alios detestemur, ipsi grauioribus obnoxii criminibus, nec ali bi simus religiose timidi, alibi impudenter impii. Sed Christú semel professi tota uita reddamus illi testimonium, & undique glorificemus illum, obedi-entes illius præceptis, ut in hoc cognoscant homines quod uere fidimus illi, quod ex animo diligimus illum, & quod non simulate ad sacrum lauacrum addiximus nos illius militiæ. Beatus Apostolus prædixit nulli pie uiuere uolenti in Christo Iesu defuturam persequutionem. Si deest tyrannus, si tortor, si spoliator, non deerit concupiscentia, martyrii materiam quotidia-nam nobis exhibens. Postremo hæc ipsa mala quæ secum defert uita mor-talium, quæque piis cum impiis communia sunt, martyrii coronam nobis parabunt, si placide, si cum gratiarum actione pertulerimus. Neque priua-ti sunt martyrii gloria, quicunque uiolenta morte consummati non sunt. Quis autem ausit uel Abraham patriarcham, uel huius filium Isaac, uel beatum Iob eximere è martyrum numero? Quæ carnificinæ grauius torserunt corpus, quàm patriarchæ mentem torquebant naturæ affectus, quum incunctanter ad dei iussum appararet immolare filium unicum & unice charum, in quo tota spes erat illi posteritatis? Quid defuit Isaac mar-tyrio, qui nihil obmurmurans passus est se colligari & imponi busto? nec expauit in ceruicem uibratam machæram? Cuius autem martyrium

aude-

audebimus conferre cum his quæ passus est Iob? Quod si quis adhuc diffidit sermoni nostro, certe beati Pauli uerbis non poterit diffidere. Is scribens ad Hebræos orsus ab Abel usque ad Gedeonem, ingentem sanctorum catalogũ recenset, in quo plures sunt qui non defuncti sunt morte uiolenta, imò pauci sunt qui sic mortui sunt, & tamen de omnibus pronunciat, & hi testimonio fidei probati inuenti sunt, perspicue declarans etiam uita bona peragi martyrium fidei. Ecclesiæ quidem usus discernit illos cognominibus, martyres appellans eos qui uiolenta morte decesserunt, confessores, qui constanter in cruciatibus ac minis mortis professi sunt nomen domini Iesu, parati mortem oppetere, uel potius martyrij supremam coronam ambiẽtes: apud deum tamen quicunque carnem suam crucifixerunt cum uitijs & concupiscentijs, quicunque Christo uere commortui sunt, eique in baptismo cõsepulti sunt, ut iam non sibi uiuant, neque mũdo cui semel mortui sunt, sed ei qui pro ipsis est mortuus, martyres sunt, nec martyrum corona fraudabuntur: in primis autem monachi, qui uere monachi sunt, ac uirgines quæ uere uirgines sunt. Neque enim locus desertus, saccus pro ueste, legumen pro cibo, neque ieiunia, neque chameuniæ monachum absoluunt: sub his inuolucris interdũ latet animus ualde mundanus, quod ita deprehẽditur, si admunus aliquod ecclesiasticum uocentur: ibi uideas quosdam ex illis facillime uinci delicijs, impatientiores iniuriarum, appetẽtiores uindictæ quàm quiuis alius sit ex media plebe. Quid causæ est? Quoniam corpus exercuerunt magis quàm animum, quum beatus Paulus doceat, quod exercitatio corporalis ad modicum utilis sit, pietas ad omnia ualeat. Non hæc dixerim quod improbandi sint, qui talibus modis castigant corpus suum & in seruitutem redigunt. Sed quod Satanas mille instructus artibus, nonnũquam illudit incautis, transfigurans se in angelum lucis, & ex huiusmodi corporum exercitamentis inducit illis falsam sanctimoniæ persuasionem, quumque intus madeat spiritualibus uitijs, & sibi & alijs habentur pij. Talis erat iustitia Pharisæorum, cui prælata est iudice Christo publicani iniustitia. Ita sunt & uirgines fatuæ, quæ solidam existimant pietatem corpus habere uiro intactum, quum animus auaricia, superbia, inuidia & obtrectatione sit corruptissimus. Sunt & falsò uiduæ, quæ dum uiuunt in delicijs, Christo mortuæ sunt. In summa tamẽ quisquis uere Christianus, cuiusque status aut ordinis, habet certamina sua, habet crucem suam, quam si patienter tollit, si constanter sustinet, testimonio suo glorificat dominum, tantum ne sibi uindicet laudem bonorum operũ, hoc enim non est glorificare deum, sed clarificare seipsum. Habet unusquisque fidelium agones suos, habet aduersarium zabolum, habet agonothetã deum, habet theatrum non solum ecclesiæ & angelorum, sed & infidelium, quemadmodũ dicit Paulus ad Corinth. Spectaculum facti sumus mundo & angelis & hominibus. Si uincimus, gloriantur angeli, gloriantur & fidelium ecclesiæ, gloria-

tur & ipse Christus in membris suis. Sin uincimur ignauia nostra, triũphat satanas cum angelis suis, insultant nobis increduli, ac deum contumelijs afficiunt, dicentes, Ecce qui iactant se redemptos à tyrannide satanæ, qui prædicant se mortuos mundo, nihilo minus uincuntur à cupiditatibus suis quàm nos, quos dicunt adhuc teneri sub regno satanæ. Quid prodest illis baptismus? quo dicunt exui ueterem hominem cum actibus suis, & indui nouum qui secundum deum creatus est. Quid prodest illis spiritus sanctus cuius arbitrio dicunt se temperari? Quur semper in ore habent, euangelium, euangelium? quum tota uita discrepet ab euangelij præceptis? Quanto creditis pudore suffunditur ecclesia, quum hæc ingeruntur ab hostibus, nec habet quo refellat opprobria? Nónne uidemus totum ecclesiæ cœtum demittere uultus atq; erubescere, quoties aliqua uirgo quæ Christo nupserat, dilapsa ex angelico contubernio defecit ad stuprum aut coniugium? Quantus mœror occupat omnium nostrum animos, sed præcipue pastorum, si quando Christi miles tormentis inferior, renũciauit imperatori suo? Quantus autem ex aduerso Satanæ triumphus? Itaq; fratres dilectissimi, si uere diligimus deum, si quotidie petimus ex animo, Sanctificetur nomen tuũ, summo studio aduigilemus, necubi polluamus nomen illius, sed & morte & uita glorificemus illum, iuxta beati Pauli monita, uiuentes sine querela, ut simplices filij dei, sine reprehẽsione in medio nationis prauæ & peruersæ, inter quos luceamus sicut luminaria in mundo, uerbum uitæ continẽtes ad gloriam Christi Iesu regis & agonothetæ nostri, qui suum esse ducit quicquid in membris ipsius geritur. Patiamur cum illo, ut cum illo glorificemur in die domini. Nos hic illum clarificemus apud homines, ut ille nos clarificet claritate sua coram angelis suis, Quum, ut inquit beatus Petrus, uenerit glorificari in sanctis suis. Nemo coronatur nisi legitime certauerit: & hi qui corruptibilẽ coronam ambiunt, ab omnibus se abstinent, nihil non facientes quod ad uictoriam conducit, quid nos facere conuenit, ut assequamur illam immortalis uitæ coronam incorruptibilem & immarcescibilem in cœlis? Hic si quis roget, quo pacto quis possit esse martyr sine sanguinis effusione? quisquis hoc animo sequitur iusticiam, ut mortem citius admissurus sit, quàm uelit à iusticia deflectere, huic prompta uoluntas pro martyrio deputabitur. Deus enim non æstimat quenquam ex euentu rerum, sed ex affectu. Quur enim ille fraudetur martyrij gloria, per quem non stetit, quo minus martyrium peregerit? ut contrà mercedem apostatæ feret, quisquis hoc animo uiuit, ut Christum negaturus sit, si iactura bonorum aut corporis cruciatus, aut mors sit accipienda. Qui ob paululum pecuniæ peierat, an is uerebitur abnegare Christum, si tota res periclitetur, si intentetur infamia, carcer & mors? Qui ob febriculam ad incantatricum remedia confugit, an is malit cruciatus morte tristiores perferre quàm Christo renunciare? Imò qui toties ob breuem carnis dele-

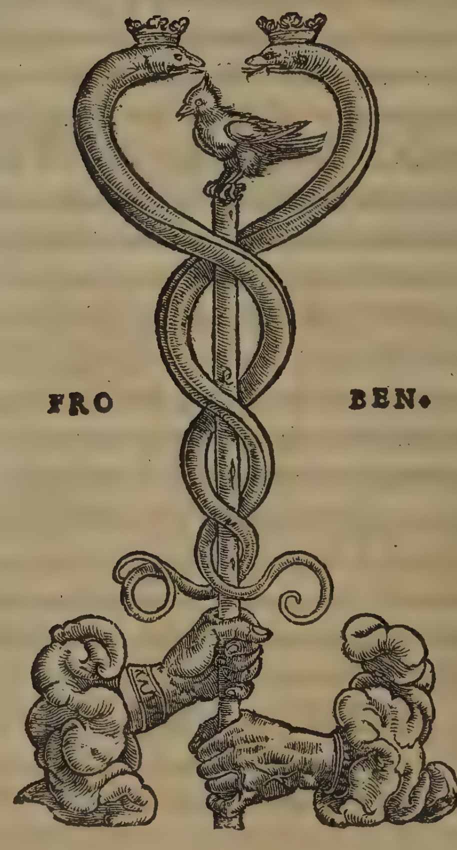
delectatiunculam,ob momentaneã gloriam deficit à Christo,uitam habe/bit uilem pro Christo? Nec hunc tyrannus fecit apostatã,sed ad tyrannum accessit apostata. Vt autẽ est similis certandi ratio,ita ijsdem armis fratrum animi communiendi sunt ad has pugnas,quibus ostendimus cõfirmandos ad martyriũ. Fides est quæ pugnat & superat in martyribus, nec quisquam defecit in tormentis nisi fidei defectu.Orandus igitur assidue deus,ut fidem in nobis augeat,est enim dei donum, & illi debetur omnis uictoriæ gloria. Ingeramus illorum animis & infigamus,quàm horrẽdum crimen sit omnis idololatria,quàm seuere punita sit à deo sub lege uetere, quot milia trucida/rit Moses ob uitulum aureum.Deinde proponatur comparatio manifestæ idololatriæ,quũ immolatur simulacris:& occultæ, quum contẽpto deo obe/ditur per cõcupiscentiã Satanæ.Deinde conferãtur inter se deus fons omnis boni,& zabolus omnis maliciæ princeps,ostẽdatur & inæqualitas contuber nij:in altera parte sunt filij dei,conciues angelorũ & hæredes beatæ immor/talitatis:in altera,filij Belial,societas omniũ dæmonũ & hæredes gehennæ. Conferatur & impar militiæ genus, cõparentᵉ diuersa stipẽdia. Hæc si prius fuerint ꝑsuasa & intimis infixa uisceribus,facilis erit uictoria.Nũc fides mul tis natat in labijs,quum in corde aut nulla sit,aut uehemẽter langueat.Quis enim non profitetur quod in Deuteronomio legimus? Audi,dominus deus tuus,dominus unus est. Et,Dominum deum tuum adorabis, & illi soli ser/uies.Quis non quotidie recitat ore, Credo in deum patrem omnipotẽtem? At non credit in deum,qui non in eo solo collocat totius felicitatis suæ fidu/ciam,nec unum habet deum ac dominum,qui per scortationem,per luxum & auariciam Satanæ facit imperata, nec illi soli seruit, qui seruit uentri,qui deditus est huic mundo,qui totus in prauo positus est. Ethnici putant plu/res esse deos,& hoc tibi uideris perfectus Christianus quod persuasum ha/bes unum esse deum? quid magni facis? Idem credunt Iudæi qui quotidie blasphemant filium dei in synagogis suis,idem credunt dæmones & contre/miscunt.Si uere credis in deum,crede iustum & ueracem,iustum in remune/randis pijs,& puniendis impijs,ueracem in promissis, Crede non esse spem salutis,nisi per filium eius,quem pro nobis omnibus tradidit in mortẽ:crede nihil accidere mali posse ijs,qui se totos illius uoluntati tradiderũt & in illo perseuerant.Hoc est credere in deum patrem, hoc est credere in filium eius, hoc est credere in spiritum sanctum,unum deum,& ecclesiam sanctam my/sticum Christi corpus,extra quam non est salus,& in qua non est pernicies. Quisquis in tali petra pedes animi fixerit,aduersus oẽs tentationũ incursus stabit immobilis.Exẽpli gratia,Lacessitus es conuicio,suggerit tibi caro uin/dictæ cupiditatẽ,priusq̃ respõdeas sic cogita tecum, Hunc maledicũ homi/nem subornauit zabolus,ut me deijciat,ac deiectũ perdat,sed ausculta quid suadeat imꝑator tuus cui militas,Beati,inq̃t,mites,q̃m ipsi possidebũt terrã.

Et, Mea est uindicta, & ego retribuam. Quid suadeat fortissimus ille Christi dux Paulus, Non uosmetipsos uindicãtes charissimi, sed date locum iræ. Zabolus dicit, Fruere uindicta, & perde uitã æternam. Deus dicit, Vince in bono malum, & noli resistere malo, & accipe cum filio meo possessionem regni cœlestis. Mox dispice, utri potius expediat obtẽperare. Dicit tibi per concupiscentiam tuam zabolus, mœchare & fruere tẽporaria corporis uoluptate, & esto meus seruus, & cohæres gehẽnæ. Audi potius quid dicat tibi deus, Sperne temporariam uoluptatem, & accipe centuplũ bonæ conscientiæ gaudium in hoc seculo, & uitam æternam in futuro, & expẽde utri potius sit auscultandum. Suggerit tibi per carnis affectum ueluti per Euam Satanas, uiue genialiter: ex aduerso dicit Christus, Beati qui lugent, quoniam ipsi consolationem accipient. Ad eundem modum de cæteris tentationibus, obijce tentatori clypeum scripturarum in quibus tibi loquitur deus, non minore fide, quàm si tibi coram ore ad os loqueretur. Ex his torrentibus sume tibi lapides, quibus deijcias superbum Goliath. Habes exemplum à domino tuo, sic ille prostrauit zabolum, nec deijcias animum si sæpius inuadat ac subinde maioribus machinis aggrediatur, nihil potest aduersus eum qui tecũ est. Dic illud Ioãnis, Maior est qui in nobis est, quàm qui in isto mũdo. Succurrat illud domini dictum, Confidite quoniam ego uici mundum. His rationibus si Christi miles fuerit exercitatus ad conflictum, indies cõperiet suum antagonistam debiliorem. Nec tamen remittendæ sunt excubiæ, siquando hostis simulabit tranquillitatem, sed obseruans illius insidias dicat cum beato Abacuc, Super custodiam meam stabo, & gradum figam super petram, omni custodia seruans cor meum, ne quà pateat aditus obambulanti quærentiq; quem deuoret. Tutissimum autem cordis munimentum est, sobrietas, cum instanti oratione, iugiq; scripturarũ meditatione. Omnis enim scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendũ, ad corripiendum, ad eruditẽdum in iustitia, ut perfectus sit homo dei, ad omne opus bonum instructus. Ex hac igitur colligendæ sunt sententiæ, quas ad manum & uelut in procinctu habeas, ut his protinus serpentem caput erigentem deijcias: nullus est enim animorum morbus, cui non præsens remedium diuina scriptura suppeditet: hinc comparanda sunt exempla piorum, sed præcipue Christi, quibus se quisq; uel animet uel consoletur. Venio nunc ad illa mala quæ uel ipsam naturam hominis comitantur, uel fortuitu uidentur inferri. Hæc quoq; pius animus & ad pugnandũ instructus, sibi uertet in materiam coronæ. Exemplo faciã quod dico clarius. Excutitur aliquis facultatibus suis, siue bello, siue naufragio, siue rapina. Ne protinus hic cogitet laqueum, aut rationem, malis artibus sarciendi quod perijt, sed ita secum loquatur, dominus est qui tentat me an diligam ipsum ex toto corde. Ipse dedit, ipse abstulit, sit nomen domini benedictum. Gratias agat quod acceperit ex domini beni-

benignitate,agat gratias quod amiſerit ad probationem fidei. Si hæc dixerit eo animo,quo dixit ſanctus Iob, cum illo mercedem accipiet. Nec enim dominus æſtimat,quantum quis perdat, ſed quàm patienter, quemadmodum non reſpicit,quantum aliquis largiatur egentibus,ſed quo animo.Habet aliquis filium unice charum,eo te mors orbat præmatura,peſtilẽtia ſpoliat te chariſſimis,ſponſa,liberis,amicis,ferto patienter,& dic, domino ita uiſum,& ſic fortaſſis & nobis expediebat,& noſtris,Sit nomen domini benedictum.Sunt & morbi qui non minus atroces habent cruciatus, quàm ulla poteſt inferre tortorum ſæuicia,ueluti pleuretis,iſchiaſis, podagra, paralyſis,calculus,renum & ueſicæ exhulceratio.Tale ſi quid acciderit,ne mens exaſperetur ad impatientiam,ne lingua erumpat in uoces blaſphemas,ſed cum beato Dauid & Heli ſacerdote dicat, Dominus eſt,faciat quod bonum eſt in oculis ipſius:ita mala quæ non inferuntur ob Chriſti profeſſionem,uertemus nobis in coronam & Chriſto in gloriam. Ac fiet fortaſſe ut dominus noſtra tolerantia propitiatus, aut auferat afflictiones aut mitiget:quod ſi non fit, tamen hac ratione faciemus,ut quod animo impatienti fuiſſet intolerabile,fiat patientia mitius.His atq; huiuſmodi argumẽtis non deſinemus nos inuicem exhortari,ad illuſtrandã domini gloriam,cuius titulum & inſignia gerimus.Præſtemus illi martyrium in ſuo quiſq; ſtatu & ordine, non ſolum in aduerſis,uerum etiam in proſperis. In aduerſis agnoſcamus amorem patris flagellãtis nos ad correctionem,& gratias agamus charitati qua diligit nos ut filios,quos abdicare non uult,ſed emendatos recipere.In proſperis æque gratias agamus illius bonitati qua conſolatur nos ut tentationum pondus poſſimus ſuſtinere:ita fiet ut tota uita noſtra,nihil aliud ſit,quàm teſtimonium,declarans apud credentes & incredulos,ſapientiam,bonitatem,miſericordiam ac ueritatem dei patris, & filij illius Ieſu & ſpiritus ſancti.

Amen.

BASILEAE, IN OFFICINA FROBENIANA
per Hieronymum Frobenium,Ioannem Heruagium & Nicolaum Epiſcopium,Anno M. D. XXX. menſe Ianuario.

FRO
BEN.

AD LECTOREM.

Adijcimus præclaro operi opportunũ indicem memorabiliũ ſenſuũ diui Cypriani eloquentiſſimi doctoris, ac glorioſi martyris,quos inter legendum tumultuarie ſelegimus,lectoris non tam ſtudio quàm faſtidio conſulentes, alteram foliorum faciem indicando. Verum per literas ſectionem omiſimus,ut & craſſæ negligentiæ negaremus ſolatium,& ſtudioſum lectorem inuitaremus ad lucrum. Vale.

Continen-

deo

Euariſtus

L

Opiniones

Paucorum

Quotidia-

Teſtis

SENTENTIARVM INDICIS FINIS.

FRO BEN.